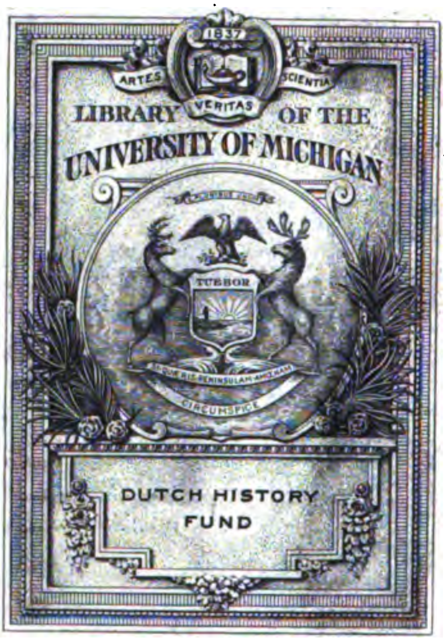

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE
DUTCH HISTORY
FUND

MENGELWERK,

VOOR

1833.

VADERLANDSCHE LETTEROEFENINGEN,

OF

TIJDSCHRIFT

VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN,

WAARIN DE

BOEKEN EN SCHRIFTEN,

DIE DAGELIJKS IN ONS VADERLAND EN ELDERS UITKOMEN, OORDEELKUNDIG TEVENS EN VRIJMOEDIG VERHANDELD WORDEN.

BENEVENS

MENGELWERK,

tot Fraaije Letteren, Kunsten en Wetenschappen, betrekkelijk.

TWEEDE STUK.

VOOR

1833.

MENGELWERK.

Te AMSTERDAM, bij

G. S. LEENEMAN VAN DER KROE

en

J. W. IJNTEMA.

1833.

INHOUD

VAN HET

MENGELWERK.

I N H O U D.

I N H O U D.

INHOUD.

INHOUD.

INHOUD.

INHOUD.

I N H O U D.

Het *Fac-simile* van den Brief van M. A. DE RUYTER te plaatsen tegenover bladz. 264.

Het *Fac-simile* van den Brief van P. C. HOOFT te plaatsen tegenover bladz. 608.

MENGELWERK.

EEN WOORD AAN ONZE GEACHTE LEZERS, BIJ DEN AANVANG VAN HET JAAR 1833.

Wij zijn een' nieuwen jaarkring ingetreden! Dat is voor ons, menschenkinderen, die hun aardsche leven bij jaren en dagen berekenen, altijd een belangrijk en plegtig tijdstip, 't welk ons tot ernstig nadenken stemt. Wij trachten die nieuwe reeks van maanden, weken, dagen en uren te overzien; onze verbeelding zweeft in de donkere toekomst; en hoe gaarne zouden wij den sluijer even opligten, en de vraag beantwoord zien: wat staat ons in dit jaar te wachten? Geen wonder! wat al gewigtige veranderingen in ons lot en dat der onzen, hoeveel zegen en onheil kan één jaar niet aanbrengen! Maar met verdubbelde kracht treft ons die gedachte bij den aanvang van het jaar 1833, voor het lot van ons Vaderland en van ons werelddeel *misschien* een beslissend, *zeker* een merkwaardig jaar. Meer dan ooit dringt thans die vraag zich aan ons op: wat hebben wij voor ons dierbaar Vaderland te hopen of te vreezen? welke uitkomsten en omkeeringen, zegenrijke of heillooze, zullen wij in dit jaar beleven? — Wij weten het niet, en God zij geloofd, dat wij het niet weten! Zoo eens iemand, bij den aanvang des afgeloopen jaars, ons met onbedriegelijke zekerheid had voorspeld: De onzekere en kommervolle toestand, waarin het benarde Vaderland sedert het Belgisch oproer verkeert, zal niet slechts onafgebroken voortduren, maar eene vereenigde Fransche en Engelsche krijgsmagt zal u ter zee en te land bestoken, uwe eigendommen rooven, met vertrapping van alle menschelijke en Goddelijke wetten het snoodst geweld tegen u plegen, en Europa zal het hemeltergend onregt aanzien en dulden! Bovendien zal de Engel des verderfs, die zijne slaande hand over ons werelddeel houdt opgeheven, de

gevreesde Cholera, die tusschen de Indiën, waar zij haren oorsprong nam, en de gewesten, die wij bewonen, vijftig millioenen lijken heeft gezaaid, onverhoeds, van eene zijde, van waar gij haar het minst verwacht, binnen uwe landpalen doordringen, en ook onder u hare verwoestingen aanregten!... Zoo eens iemand, met volkomene zekerheid, ons dit alles had voorspeld, hoe zouden wij gebeefd en gesidderd hebben! Hoe menigeen, onder het vooruitzigt van zooveel leeds bezweken, zou misschien in de wanhopige klagt van JONA zijn losgebarsten: *Heer! neem toch mijne ziele van mij! want het is mij beter te sterven dan te leven.* (*Jona* IV: 3.)

En nu —? Onder de hulpe van God, zijn wij ook dit jaar al de rampen, die het over ons bragt, doorgeworsteld, en vonden zelfs meer stof tot danken dan tot klagen. *Volharding* bleef de leuze van onzen grootmoedigen Vorst, door God gezegend met kracht uit de hoogte; *volharden* was de keus van Nederland. In éénen zin en geest, kalm in het barnen der gevaren, boden wij het hoofd aan onze magtige vijanden, en leerden het aan de wereld, dat *eendragt magt maakt*. In onze eigene Geschiedenis weten wij geen tweede tijdperk van zulk eene volkomene eensgezindheid aan te wijzen. Waar wij eertijds verguisd en gesmaad werden, doen zich reeds luide stemmen van toejuiching en bewondering hooren. En wat de vernielende ziekte betreft, hare verschijning, voortgang en afneming in onze gewesten heeft ons eene treffende verklaring en bevestiging opgeleverd van DAVID's woorden: *Laat ons toch in de hand des Heeren vallen, want zijne barmhartigheden zijn vele; maar laat ons niet in de hand van menschen vallen!* (II *Sam.* XXIV: 14.)

Nog waakt voor ons de God onzer Vaderen. Nog heeft Hij, als weleer, zijne stormen, onweders en bliksemen gereed, om ons te beschermen en te verdedigen. Die wetenschap is ons genoeg. Wij begeeren geene andere. Met deze treden wij het jaar blijmoedig in, en gaan de onzekere toekomst vertrouwend tegen. Neen!

Nederland zal niet ondergaan. Misschien is zelfs het plekje gronds, dat wij bewonen, in den raad des Allerhoogsten, nog tot groote en gewigtige einden bestemd. Het is in het laatste tweetal jaren meermalen aangemerkt, maar wij kunnen het onszelven niet te dikwijls herinneren, dat wij een nieuw tijdperk onzer Geschiedenis zijn ingetreden. — Landgenooten! Moed en vertrouwen op God! Hij helpt, die zichzelven helpen. Mannen en Vrouwen! Huisvaders en Huismoeders! Jongelingen en Maagden! Dichters en Redenaars! Kunstenaars en Beoefenaars der Wetenschappen! Elk zij getrouw en ijverig in zijnen kring! Elk drage naar vermogen bij, om de welvaart en bloei des Vaderlands te bevorderen, en deszelfs roem met nieuwen luister te doen prijken onder de volken der aarde!

HET VERTROUWEN OP GOD, OOK IN DEN STRIJD TEGEN OVERMAGT.

Door

F. HOEKSTRA,

Leeraar der Doopsgezinde Gemeente te Harlingen. (*)

Waarde Landgenooten! Geliefde Medechristenen!

Zoo ik niet vooronderstellen mogt, dat het u allen bekend ware, zou ik mij bezwaarlijk kunnen weerhouden, u het eenvoudig schoone en tevens roerende staatsstuk voor te lezen, waarbij wij tot dit plegtig uur alhier zijn opgeroepen; nu niet, gelijk wel voorheen, op den strengen toon van een bevelschrift, maar door eene vaderlijke uitnoodiging; nu niet in het belang van eene bovendrijvende partij, maar voor het belang en behoud van het geheele vaderland, dat in nood is. Welaan! vereenigen wij ons, met den Koning en het geheele *Nederlandsche* volk, voor den troon des Almagtigen,

(*) Biddagsleerrede, uitgesproken op den 2 Dec. 1830.

om ootmoedig Zijne hulp en zegen af te smeeken ter bescherming van het vaderlijk erf, dat zoo menigmaal door Zijnen arm uit de bangste nooden werd gered.

Heiligen wij aanvankelijk onze bijeenkomst in dezen tempel door het gebed.

De Heer, die mij van de hand des Leeuws gered heeft en uit de hand des Beers, die zal mij redden uit de hand dezes Filistijns.

I SAM. XVII: 37.

Al vroeg, M. H., openbaren zich veeltijds in den mensch de kiemen van die bijzondere geaardheid en talenten, waardoor hij vervolgens het meest zich onderscheidt, en, zoo de omstandigheden tot verdere ontwikkeling medewerken, boven anderen uitmunt, en zich een' grooten naam bij de wereld kan verwerven. In den jongeling, in het kind zelfs laat zich niet zelden die oorspronkelijke aanleg opmerken, als een wenk van zijne volgende bestemming in mannelijke jaren. De geleerde van naam, de dichter, de kunstenaar, de held gaf meestal in zijne jeugd, of nog vroeger, eenige blijken van zijne neiging en geschiktheid voor het vak, waarin hij naderhand met schitterenden glans optrad.

De levensgeschiedenis van groote mannen leveren hiervan onderscheidene voorbeelden op, en zouden ongetwijfeld een nog veel grooter aantal bevatten, indien het huiselijk leven of het bedrijf en de voorvallen van het eerste tijdperk der vermaard gewordene vernuften en uitstekende personen niet zoo dikwijls in het duistere lagen. Bij gebrek van vroegere aanteekeningen, moet de Geschiedschrijvers zich doorgaans bepalen tot het openbaar tooneel, waarop zij te voorschijn kwamen en tot het laatste bedrijf toe eene hoofdrol speelden. De enkele trekken van sommigen vóór hunne openbare optreding, van de eerste levensjaren bekend geworden, en hier en daar in de geschiedverhalen verspreid, zouden, naar wij vertrouwen, de gegrondheid onzer gemaakte aanmerking toereikend bevestigen. Doch inzonderheid schijnt dezelve te

gelden met betrekking tot ſtoutmoedige en krijgshaftige karakters. Van velen der zoodanigen vinden wij vermeld, hoe zij, reeds als knapen en jongelingen, door roekeloosheid, vurigheid van geest, onderneemzucht, onbevreesdheid, en het bedrijven van allerlei waagſtukken, een heldenaard aanduidden, die, ingevolgd wordende, hen in rijper jaren tot een' hoogen rang onder de groote mannen van die loopbaan verhief. Om ſlechts één voorbeeld onder vele anderen te noemen, herinnere men zich (gelijk wij zoo gaarne doen als *Oud-Nederlanders*) onzen wereldberoemden zeeheld, den grootſten misſchien van allen, den eenigen in zijne ſoort, als men bij zijnen heldenmoed al zijne overige voortreffelijke zedelijke hoedanigheden in aanmerking neemt. Was hij het niet, die, nog een lijnbaansjongen zijnde, uit loutere aandrift naar de ſpits van den ſtadstoren klauterde, als een voorſpel van de menigvuldige ſtoute en roemrijke daden, welke hij naderhand in de dienst van zijn vaderland verrigt heeft, zoodat hij allerwegen de ſchrik der vijanden werd?

Doch, om tot de Gewijde Geſchiedenis terug te keeren, overeenkomſtig de plaats, waarin ik ſpreek; DAVID, wiens gezegde wij in den tekst lezen, mag insgelijks onder dergelijke voorbeelden geteld worden. Als jongeling, toen hij zijns vaders kudden hoedde, openbaarde zich reeds in hem de heldenziel, die in hem ſchuilde, door het verſlaan van een' leeuw en een' beer, die op de kudde aanvielen. In de borst van den jeugdigen Herder vonkelden de ſpranken van een' vurigen geest en ſchitterende talenten, waaruit vervolgens een zegevierend Legerhoofd en een der beroemdſte Koningen opgroeide.

En het was geen wild vuur van losſe, opbruiſende dapperheid, dat in DAVID gloeide, maar van eene bedaarde en welgevestigde kloekmoedigheid. De ziel van DAVID, hoe jong ook, was doordrongen van godsdienſtige beginſelen. Hij ſteunde niet op eigene krachten, maar op de hulp van den Heer der heirſcharen. Dit

godsdienſtig vertrouwen was het voornamelijk, dat hem zoo moedig en ſterk maakte. De Heer, die hem gered had uit de magt des leeuws en des beers, zoude hem ook redden uit de hand des *Filistijns*. Dit vertrouwen bleef hem onwankelbaar bij, ook in den ſtrijd tegen overmagt. Hoe toepasſelijk, M. H., is dit voorbeeld op de benarde omſtandigheden, waarin ons dierbaar vaderland gebragt is door het alleronregtvaardigst geweld van overmagtige vijanden! Hoe zeer zullen wij allen zulk een vertrouwen noodig hebben, om in den ongelijken ſtrijd ſtaande gehouden te worden! Laat ons dan met zoodanige overwegingen in dit plegtig uur ons bezig houden, nadat wij vooraf DAVID's betuiging in haar verband met de geſchiedenis beſchouwd zullen hebben.

Onder SAUL's regering waren de *Israëliten* weder genoodzaakt ten ſtrijde te trekken tegen de *Filistijnen*, hunne oude en meest geduchte vijanden. De beide legers ſtonden op hoogten in eene vijandige houding tegen elkander geſchaard, zijnde door eene vallei geſcheiden. Zoo welgevestigd ſcheen van weerskanten hunne ſtelling, of zoo ontzagwekkend hunne magt, dat geen van beiden den eerſten aanval durfde wagen. Langen tijd bleven zij dus werkeloos, ſchoon ſteeds in eene dreigende vertooning, ſtaan. Alleen kwam er uit het heir der *Filistijnen* in het dal een man te voorſchijn van eene ongemeene lengte en van het hoofd tot de voeten zwaar gewapend, met name GOLIATH, hebbende nevens zich nog een' ander' *Filistijn*, die hem tot ſchild- of wapendrager diende. Met eene trotſche houding en even trotſche en honende taal naderde hij *Israëls* ſlagorden, dagende op een' ſnoevenden toon een' van SAUL's krijgslieden uit, om met hem te ſtrijden, en door dit tweegevecht het lot der beide volken te beſlisſen. SAUL en gansch *Israël* verſchrikten op het zien en hooren van dezen geweldigen man, zonder dat iemand het waagde tegen hem op te komen.

Intusſchen werd DAVID, een van de acht zonen van ISAI, een hoogbejaard grijsaard, die te *Bethlehem*

woonde, van zijnen vader naar het leger gezonden, om zijne drie broeders, die mede uitgetrokken waren, te bezoeken, gelijk ook DAVID in 't begin hen derwaarts schijnt verzeld te hebben, maar, als zijnde de jongste en bij de oppassing van het vee zijne tegenwoordigheid vereischt wordende, naar huis teruggekeerd te zijn. Doch de vader, na langen tijd te vergeefs op tijding uit het leger gewacht te hebben, en deswege misschien ongerust geworden, zond DAVID heen, om naar den welstand van zijne uitgetrokkene zonen bovenal, en den verderen staat van zaken te vernemen, gevende hem eenigen voorraad van leeftogt voor zijne broeders mede, en een geschenk van roomkaas voor den Opperbevelhebber. Hoe ligt, M. H., van welke zoo velen thans gelijke betrekkingen tot het tegenwoordig krijgstooneel hebben, hoe ligt kunt gij u deze teedere bezorgdheid des ouden vaders verbeelden!

DAVID, buiten dat door jeugdige drift en een vurig verlangen naar de legerplaats aangespoord, aarzelde geen oogenblik met het volbrengen van den vaderlijken last. Bij zijne aankomst vond hij de beide legers in beweging, om zich in slagorde te stellen, onder het aanheffen van een daverend krijgsgeschreeuw. DAVID ontdeed zich spoedig, bij de eerste wacht, van zijne bagaadje, zocht zijne broeders op, en vraagde naar hunnen welstand. Maar, terwijl hij met hen sprak, vertoonde zich dezelfde kampvechter in de nabijheid, op gelijke wijze als te voren, en met dezelfde smaadtaal, iemand tot den strijd uitdagende. Eene algemeene huivering verspreidde zich op nieuw door *Israëls* gelederen, en ieder deinsde veeleer terug, dan dat hij het waagde, den geduchten *Filistijn* onder de oogen te zien, niettegenstaande de groote beloften, door SAUL gedaan aan den overwinnaar van dien tergenden uitdager.

DAVID zag en hoorde dat alles aan met de uiterste verontwaardiging. In plaats van vrees, ontbrandde zijn heldenvuur. Hij liep van den eenen naar den anderen rond, en kon niet nalaten, zijne ongeduldige drift, om dien

hoon te wreken, openlijk bot te vieren. Gloeijende van vaderlandsch eergevoel, riep hij uit: „Hoe! zal deze onbesnedene, deze *Filistijn*, deze slaaf van doode Afgoden, de slagordenen van den levenden God straffeloos honen? Als niemand het wagen durft dien hoon te wreken, (voegde hij er waarschijnlijk bij) dan zal ik het doen." Maar ELIAB, zijn oudste broeder, ergerde zich aan deze taal, en beschouwde dezelve als eene uitbarsting van onbezonnen drift en vermetelheid. ELIAB dan bestrafte openlijk zijnen jongen broeder op een' heftigen en spijtigen toon, alsof hij zeide: „Wat doet gij hier? Op wiens bevel komt gij hier? Het ware vrij wat beter geweest, dat gij bij de schapen gebleven waart; daar was uw post, niet hier. Hoe zal het nu met de kudden in de woestijn gaan? Onder wiens opzigt hebt gij die gelaten? Maar ik ken uwe vermetelheid, uwe looze en onberadene aanslagen: gij zijt uit loutere nieuwsgierigheid naar den krijg herwaarts heen geslopen." Uit deze scherpe bestraffing blijkt genoeg, dat de broeders den ondernemenden aard van DAVID uit vorige stukken kenden, en door wangunst en jaloezij tegen hem waren ingenomen, eveneens als vroeger de oudere broeders van JOZEF tegen dezen.

DAVID, echter, liet zich ook hierdoor niet weêrhouden van zich tot den strijd bereidvaardig te toonen. Hij schroomde zelfs niet, dit voor SAUL te verklaren, nadat deze, van hem gehoord hebbende, hem bij zich had laten komen. „*Niemand ontvalle het hart*," (dus sprak hij tot den Koning) niemand ontzinke de moed. *Uw knecht zal heengaan en strijden met dezen Filistijn.*" Met verwondering hoorde SAUL deze taal van een zoo jong, onervaren mensch, die daarbij klein van gestalte was. Met ernst ontraadde hem de Koning een' zoo ongelijken strijd, als vreezende, dat hij bij geene mogelijkheid bestand zoude zijn tegen den forschen GOLIATH, eenen krijgsman van zijne jeugd af aan. Hierop verhaalde DAVID eenvoudig, hoewel tevens met een' ontvonkten heldengloed op het gelaat, hoe hij eens,

zijns vaders schapen hoedende, een' leeuw en ook eens een' beer een stuk van het vee zag wegrooven, het dier achterna liep, en hetzelve (na het misschien zijnen gepunten herdersstaf in den opgesperden muil gewrongen te hebben) aangreep en doodsloeg. „Zou ik dan dulden, (ging hij voort met verhoogden moed) dat een onbesnedeu *Filistijn* de slagorden van den levenden God hone? Neen! het zal hem vergaan als den leeuw en den beer. *De Heer, die mij uit den klaauw des leeuws en des beers gered heeft, zal mij ook redden uit de hand des Filistijns.*"

De moed en bijzonderlijk misschien het vast vertrouwen van DAVID op den levenden God, den God *Israëls*, met den aandrang van jeugdig vuur uitgesproken, deelden zich aan den Koning mede. SAUL althans gaf vrijheid tot het tweegevecht, onder toewensching van 's Heeren bijstand. Maar voor het minst (dacht hij) moest de Herder niet zoo ongewapend, als hij daar stond, uittrekken. De Koning liet hem van zijne eigene kleederen aantrekken, zette hem een' helm op het hoofd, een pantsier daarbij voegende, en gordde het koninklijk zwaard hem op zijde. Maar DAVID, zulk eene wapenrusting geheel ongewoon, verklaarde, dat hij zich daarin naauwelijks bewegen kon. Hij lag ze dan weder af, nam zijnen herdersstaf in de eene hand, en een' slinger in de andere, met vijf steenen (of het ware, dat hij in de eerste slingering miste) in zijne tasch, en ging alzoo den *Filistijn* te gemoet. Deze naderde insgelijks — zag uit de hoogte op het kleine jonge mensch neder, dat tegen hem wilde strijden, en wel zonder iets anders, dat naar een wapentuig geleek, bij of aan zich te hebben, dan een' stok! Deze vermetelheid alleen was genoeg, om den grooten krijgsman met verontwaardigden toorn te vervullen. „*Ben ik een hond, dat gij met stokken op mij afkomt?*" graauwde hij DAVID toe met een' vreeselijken vloek. „Straks zijt gij een kind des doods, en uw vleesch zal ik ter prooije van roofvogels laten." DAVID daarentegen verklaarde op zijne beurt, dat dit het lot van den *Filistijn* zijn zoude, offchoon deze met

zwaard en spies en schild gewapend was. Hij voorspelde hem en zijn geheele leger op dezen dag den dood, niet in naam van nietige Afgoden, maar in den naam van den eenigen Heer der heirscharen, van welken alleen de overwinning afhing, en op wiens hulp alleen hij vertrouwde.

Terwijl de reusachtige kampvechter, in zijne zware wapenrusting, met een' trotschen en langzamen tred naderde, als zeker genoeg, dat hij het leven van den jongeling in zijne hand had; liep DAVID op hem toe, en, vóór dat deze tijd had het zwaard te trekken, trof hij hem met den gereeden slingersteen in het voorhoofd, zoodat het logge gevaarte als een os ter aarde plofte. DAVID hieuw den zieltogenden GOLIATH met diens eigen zwaard het hoofd af; en daarmede was op hetzelfde oogenblik de geheele nederlaag van het vlugtend heir der *Filistijnen* beslist.

Het is dan zoo ver gekomen, M. G., dat men ons door geweld wil dwingen tot de vernedering, die men dus lange door listige en slepende onderhandelingen te vergeefs gezocht heeft! Onze vijanden hebben eindelijk onbeschaamd het masker afgeworpen, en openlijk aan de wereld verklaard, dat zij geen ander regt kennen, dan dat van den sterksten, het regt van het wild gedierte in het woud! Twee der geduchtste Mogendheden, van ouds her wangunstig en jaloersch omtrent onzen roem en welvaart, hebben zich daartoe vereenigd. Trotsch op hunne reuzenmagt, staan zij in eene dreigende houding tegen *Neêrlands* slagorden over. Het verschil van strijdkracht is nog veel grooter, dan dat van DAVID en GOLIATH. Geen wonder, dat gij tusschenbeiden met bange bekommering den uitslag van een' zoo ongelijken kamp tegemoet ziet, en wel eens heimelijk, in het hart benepen, van schrik terugdeinst. Onze slagorden echter, die zoo langen tijd, na vroeger betoonden mannenmoed, met taai geduld onze grenzen en vestingen bewaakt hebben, schrikken niet voor de overmagt. Integendeel schijnen zij des te ster-

ker van heldenmoed te vlammen, hoe dreigender het gevaar wordt. Wat zeg ik! — de geheele Natie schaart zich als één eenig man rondom den Troon. Regering en Volk zijn één, zoo als nergens elders een voorbeeld gevonden wordt, en zoo als misschien nimmer Volk en Regering één geweest zijn; een waarlijk treffend schouwtooneel, dat geheel *Europa* met verbazing aanstaart, en vriend en vijand hoogachting, eerbied en ontzag inboezemt. Ja, *ook* den vijand, die gehoopt had, door zijne dreigende vertooningen, door zijne schrikverwekkende toebereidselen, en althans door zijne geweldige aanvallen, weldra verwarring, radeloosheid en verdeeldheid hier te lande te zullen bewerken, en ons het hoofd in den schoot te doen leggen, vooral nu hij al brullende en brommende met opgesperden muil op ons af komt, en onze schepen als weerlooze schapen wegrooft; heldendaden, zulke gedrogten waardig! — Maar te vergeefs. De Regering blijft pal staan, en met haar het geheele Volk. Zelfs schijnt de vijandelijke aandrang van buiten de ineensluiting van harten en handen van binnen des te sterker te bevestigen.

Geen wonder dan ook, dat wij tevens met fierheid en vertrouwen ons als boven het lot kunnen verheffen. Te meer, indien wij terugzien in de dagen van ouds, en de wonderen des Heeren gedenken; gedenken, hoe menigmaal dit land, als een kunstwerk aan de zee ontwoekerd, uit dringenden nood gered is, en niet alleen bewaard gebleven, maar zelfs tot hoogeren luister verheven. DAVID sterkte zijnen moed door herinneringen van voorgaande uitreddingen; en daarom vreesde hij ook nu niet voor den ontzaggelijken Reus. De Heer, die hem voorheen gered had uit de klaauwen van het verscheurend gedierte, zoude hem ook nu redden uit de hand des *Filistijns*. En ons, mijne Landgenooten! ontbreekt het geenszins aan zulke moedgevende herinneringen. Geene geschiedenis van eenig volk is misschien rijker in merkwaardige voorbeelden van die natuur, dan die van het kleine volk van *Oud-Nederland*. Ik zal dezelve niet

behoeven aan te halen, daar ze bij ieder, niet geheel onbedreven in de vaderlandfche jaarboeken, bekend zijn, en vooral in den tegenwoordigen tijd door gefchriften van den dag telkens verlevendigd worden. Laat mij alleen u het jaar 1672 mogen voor den geest vernieuwen, dat zoo rampvolle en tevens bij de uitkomst roemvolle jaar!

Toen was het, dat dezelfde twee Mogendheden, die ons nu beftoken, met nog twee andere Bondgenooten zamenfpanden, om het kleine, maar benijde *Holland*, als een ander *Carthago*, te verdelgen. De *Franfchen* alleen gingen, met een heir van 200,000 man, en de beroemdfte Legerhoofden aan de fpits, op de jonge Republiek los, waartegen de onzen ter naauwernood een achtfte gedeelte geregeld krijgsvolk te velde konden overftellen, fchoon onze magt ter zee veel beter tegen den vijand was opgewasfen. Onze vestingen bevonden zich in een' zeer vervallen toeftand. Tweedragt wroette in de ingewanden van het ftaatsligchaam, die de overgeblevene krachten grootendeels verlamde. Spoedig drongen dan ook de talrijke benden van alle kanten door, en vielen meer dan drie gewesten van de zeven geheel in 's vijands magt. Toen waren het voorzeker nog veel banger dagen dan de tegenwoordige. En evenwel hebben onze vaderen, door hervatten moed, met hereende krachten, en met vertrouwen op den Heer der heirfcharen, die overmagtige en zegevierende legers tot den terugtogt weten te noodzaken, het verloren grondgebied te herwinnen en ongefchonden te herftellen. Doch genoegzaam *zigtbaar* heeft de helpende hand der Voorzienigheid, tot welke zij, als hunnen getrouwften Bondgenoot, biddend opzagen, tot dien gelukkigen, alle menfchelijke verwachtingen te boven gaanden, uitflag medegewerkt. Of is het daarvoor niet te houden, dat eene twaalfurige ebbe de vijandelijke vloten het landen, waarmede zij onze kusten bedreigden, belette, en dat ftraks daarna felle ftormen dezelve teisterden en geheel verftrooiden?

Maar wij behoeven niet verder te gaan dan tot onzen leeftijd, om zoodanige, bijkans wonderdadige, verlossingen en bewaringen te ontdekken. Gij inzonderheid, die met mij de uitkomsten der openbare gebeurtenissen van een zestig- en zeventigjarig leven aanschouwd hebt, kunt hiervan getuigen. Hoe vele stormen en schokken van allerlei aard en uit alle hoeken hebben wij niet doorgestaan! Ik behoef ze niet op te tellen. Allen liggen ze u nog levendig in het geheugen. Eenmaal zijn wij geheel door vreemde magt overheerd geweest, en van de lijst der volken uitgeschrapt. En evenwel zijn onze kluisters weder verbroken, is op nieuw ons volksbestaan herboren; en wel met eene zoodanige kracht, dat wij, hoe zeer ook mishandeld, geprangd en benaauwd in den tegenwoordigen tijd, van de magtigste Rijken met bewondering en als benijdenswaardigen worden aangezien; dat men het althans noodig geacht heeft, ten einde onze vastheid te doen wankelen, tiendubbeltallen van overmagt tegen ons aan te voeren.

Maar de Heer heeft het gedaan; de Heer heeft ons geholpen. En zouden wij, die uit zoo vele en nog grootere gevaren gered zijn, nu niet mogen vertrouwen; dat wij ook uit de hand dier GOLIATHS, dier onbesnedenen van harten, die den levenden God der geregtigheid niet kennen, maar alleen zweren bij de doode Afgoden van eigene magt en trotsche dwingelandij, zullen gered worden? *Zal God dan geen regt doen zijnen uitverkorenen, die dag en nacht tot Hem roepen, hoewel Hij lankmoedig over hen is? Ik zeg u*, (is de verklaring van den Heiland) *dat Hij hun haastelijk regt zal doen.* — Vleijen wij ons nogtans, M. H., niet te ligt met ijdele hoop. Stellen wij ons de overwinning niet te gemakkelijk vóór. De eerste slingersteen treft niet altoos zoo wis en beslissend als die van DAVID, ook soms niet de tweede en derde. Tegenspoeden kunnen ons bejegenen; ook daarop moeten wij ons met een' bedaarden geest en welberaden moed voorbereiden. Houden wij desniettegenstaande vast aan onze heilige begin-

ſelen. Hebben onze vaderen niet tachtig jaren lang volgehouden in het vertrouwen op den Heer der heirſcharen tegen den ſterkſten Reus van dit werelddeel? En zij zijn niet beſchaamd geworden, maar hebben, door eene beſlisſende, allerroemrijkſte zegepraal, hem in het einde ter neêrgeveld.

Dit hebben wij alvast bij onze vijanden vooruit, dat wij voor de geregtigheid ſtrijden en zij voor het onregt. En deze alleen kan *der Heeren ſtrijd* genoemd worden: Want, indien men ooit van eene goede en regtvaardige zaak kan ſpreken, dan is het de onze. Van verre en van nabij hooren wij ze als zoodanig openlijk roemen, zelfs van de bevolking dier Regeringen, welke ons aanrandden. Is het veeltijds, in gevallen van verſchil, moeijelijk te beſlisſen, wie der beide partijen het regt op zijde hebbe, in het onze blijft geenerhande twijfeling over. Hieromtrent verheft zich ſlechts ééne ſtem onder de verſtandigen en beſchaafden van alle volken. Dit kan niet anders, dan den moed en het vertrouwen verſterken. *De regtvaardige is moedig als een jonge leeuw;* terwijl *de goddeloozen* veeltijds *vlieden, daar geen vervolger is.* Vanhier dan ook die algemeene geestdrift en geestkracht onder onze landzaten van hoogere en lagere ſtanden; vanhier die gewillige opofferingen, hoe zwaar en drukkend ook; vanhier die eendragt en zedelijke kracht, welke een ſterker en duurzamer wapen is, dan ligchamelijke en ſtoffelijke middelen. Daarin overtreffen wij verre onze eerlooze belagers.

Die zedelijke kracht, de vrucht der overtuiging, dat wij voor eene regtvaardige, voor eene heilige zaak ſtrijden, is de eenige grond van een vast vertrouwen op de goedkeuring en beſcherming des Almagtigen, dat ook dan nog het gemoed kan geruststellen, al is het dat voor een tijd of in den beginne de wisſelvallige oorlogskans ongunſtig ſchijne. De raadsbeſluiten des Heeren, ſchoon altoos wijs, zijn echter voor het menſchelijk verſtand dikwerf ondoorgrondelijk. De ſtrijd is niet altoos die der helden, noch de gunst der welwetenden; het paard feilt

foms ter overwinning; tijd en toeval wedervaren allen. Maar zij, die geregtigheid liefhebben en God eeren, kunnen nooit geheel hunne fterkte en troost of hunnen roem verliezen, zelfs niet in hunnen val; terwijl de goddeloosheid daarin wanhopig en magteloos op den grond blijft liggen, of hare zegepralen niets anders zijn, dan gedenkteekenen harer fchande.

Maar ik zal genoeg gezegd hebben, M. G., om nu met vaderlandfche en geloovige harten tot het nagebed over te gaan.

Neen, wij fteunen niet op eigene krachten, maar op U, den Eeuwiglevenden, den God onzer vaderen, wiens fterke arm ons zoo menigmaal uit den nood gered heeft, die zoo menigmaal in onze zwakheid Uwe kracht en majesteit geopenbaard hebt. U roepen wij ook aan in den dag der benaauwdheid. Heere! Heere! zie ook nu met ontferming en in gunfte neder op het geprangde vaderland! Laat ook nu ons vertrouwen op U niet befchaamd gemaakt worden, maar wees ons nabij met Uwe hulpe en befchermende hand! Gij alleen zijt de hoogfte fcheidsman in de twistzake tusfchen ons en onze aanvallers. Gij weet, waar de geregtigheid woont, en daarnaar alleen zult Gij rigten. Hoe goed is het voor ons, dat wij bij deze gedachte niet behoeven te fchrikken, maar eerder met blijmoedige gerustheid tot U kunnen opzien, en biddend onzen nood en onze belangen U durven aanbevelen!

Hoor, o God! onze smeekingen en verzuchtingen voor de redding van het dierbaar vaderland, voor onzen geëerbiedigden en beminden Koning, voor zijn Huis, voor de Prinfen, die aan het hoofd ftaan van onze krijgsmagt, en voor alle de edele ftrijders, die, zoo te water als te lande, hun bloed en leven aan de verdediging van de eer en regten van *Nederland* toewijden! Wees met die allen, met alle leden der Staatsregering, in hoogere en lagere posten gefteld! Blijf hun fteeds nabij, o Heer der heirfcharen! met Uwen raad van wijsheid, getrouwheid en volharding in het goede!

Bewijs, o God der barmhartigheid! aan onze vijanden die genade, dat zij de uitzinnigheid en het wederregtelijke van hunne handelingen leeren inzien, en afiaten van geweld en onregt te plegen. Doch, hebben zij eene ftrenger tuchtiging noodig, om tot inkeer gebragt te worden, laat dan die tuch-

tiging het meest nederkomen op de hoofden, die de bewerkers van het kwaad zijn! Spaar, spaar, o God! zoo veel geschieden kan, het bloed der onschuldige slagtoffers, opdat zoo min mogelijk de regtvaardige met den onregtvaardigen omkome! Laat de strijd, mag het wezen, kort en roemrijk voor ons zijn!

Gij, o Vader der eeuwen! hebt de tijden en gelegenheden in Uwe magt gesteld. Wij, kortzigtigen, zijn veeltijds ongeduldig in onze wenschen en vermetel in onze bepalingen. Aan U, den alleen wijzen, moeten wij de bepalingen van den tijd der uitkomsten overlaten. Sterk in alle gevallen onzen moed en vertrouwen! Met eene kinderlijke onderwerping dragen wij ons lot aan U op, en willen wij berusten in Uwe vaderlijke schikkingen, o God des vredes en der liefde! Amen! (*)

(*) Voorzang, uit het *eigen Geschrift van David*, vs. 6 en 7. Tusschenbeiden, vs. 8 en 9. Nazang, *Ps.* XXV: 1—3.

DE WERELD DER INSEKTEN.

Aengstlich spann die Raupe sich die Hülle,
Schlief, und als der Mutter Lebensfülle
Sie erweckte, wähnte sie sich neu,
Wuſste nicht, was sie gewesen sey.
Freund! ein Traumreich ist das Reich der Erden.
Was wir waren? was wir einst noch werden?
Niemand weiſs es! —

HERDER.

De wereld der Insekten is eene schepping van geheel bijzonderen aard, aanlokkelijker, volkomener, poëtischer dan de overige, waar het aan leemten en proza niet ontbreekt. Er is wel geen beeld der phantasie, dat niet zijn *typus* in deze wonderwereld heeft, in welke de scheppende kracht der natuur zich, naar 't schijnt, met welgevallen aan hare poëtische luimen heeft overgegeven. Ja, gemakkelijk viel het, een' kleinen natuur-historischen roman te ontwerpen, die ons in eene nog veel wonderbaar-

der wereld zou overbrengen, dan die der duizend-en-één nacht, en, wat het ſchoonſte is, in eene werkelijke, geene verdichte wereld.

De rups blijft ter plaatſe, waar zij het leven ontvangt, of verwijdert zich althans niet verre. Vóór de behoefte in hem ontwaakt, om het min aanzienlijke kleed af te leggen, drijft hem alleen de zucht om te leven. Maar de tijd nadert, dat hij voor zich een' groven wollen zak, of een' fijnen van zijde, weeft, of zich van eene ſtoffe, zachter en vaster dan velin-papier, eene prachtige mumiënkist met een zonderling masker zamenſtelt, op het dekſel verſierd met fraaije figuren in ſchoone evenredigheid; hij hangt dezelve met taaije draden aan een' zwevenden tak, of bouwt zijne ſlaapkamer in de naauw zigtbare tusſchenruimte van twee ſteenen, of kruipt in een rondom geſloten vaartuig van zand, klei en ſchelpen, en vertrouwt zijne op handene opſtanding aan de golven. Ja! opſtaan doet hij; en de fabel van den vogel Feniks verwezenlijkt zich, honderdduizendmaal in elken lentemorgen, voor de voeten des wandelenden natuuronderzoekers.

Daar is hij herrezen! Hij is het niet, en toch is hij het; het is hetzelfde wezen in geheel andere gedaante: maar hoe oneindig veel heeft hij bij de gedaantewisſeling gewonnen! Ziet hem: hier duikt hij, met verborgene vleugelen, in het water; daar wiegt hij zich in de lucht. De vlerken, welke hij ontplooit, zijn geene vlerken als andere: over ſterke, beweegbare ſpieren is de teederſte huid geſpannen, op welke millioenen ſtofdeeltjes liggen uitgeſtrooid, welke goud en diamanten in glans te boven gaan, en wier kleinſte zich, voor het gewapend oog, als eene ſchitterende vogelveêr vertoont. Dikwijls verbergt hij deze vlerken onder een doorſchijnend harnas, fraai om waar te nemen.

Ja! hij is weêr verrezen, ſchoon en heerlijk, met liefdedrift begaafd, tot dagen van genot. Gering Inſekt! veracht beestje! En toch omvat uw leven als 't ware alles, wat de Mensch van de Eeuwigheid hopen en

wenfchen kan! Na verfcheidene herfcheppingen, heeft eindelijk het Infekt zijne laatfte gedaante aangenomen, voor ons zinnelijk waarneembaar, maar die welligt zelfs weder flechts eene proef is van die gedaantewisfelingen, welke hem in de onafgebrokene herfcheppingen der ftoffe wachten.

De Voorzienigheid heeft het Infekt, op den trap zijner volle ontwikkeling, niet naakt en weerloos in de wereld gezonden, gelijk den Mensch. Hij bezit nevens zijnen rijken tooi alle werktuigen voor de nijverheid, alle wapenen voor den krijg, en zijn inftinkt geleidt het, even als ware het 't befchaafdfte verftand. Hier voert het met zich ftevige boren; daar fpaden om te graven, zagen om te fnijden, tangen om naar zich te trekken en te verfcheuren. Hier draagt het aan de borst een puntig, beweegbaar zwaard; daar fleept het eene fcherpe fabel met zich. Hier bergt het, in eene buigzame fcheede, een' onzigtbaren, vergiftigden dolk; ginds laat het eene buis fpelen, om met een fcherp, bijtend vocht den vijand te befproeijen, en lang vóór de uitvinding des buskruids was het in 't bezit van donderbusfen, welke, gelijk de onze, rook en vlammen fpuwen.

Herdenkt alles, wat ge op de doornige baan der befchaving, met moeite, en door de noodwendigheid geprikkeld, hebt tot ftand gebragt: de fchranderheid uwer uitvindingen en gewrochten moge nog zoo groot zijn, alles had of verfchafte zich het Infekt lang vóór u. Het bouwt kafernen, het legt fteden aan, het graaft *tunnels*, naar evenredigheid 500 uren lang, onder fteden, ftroomen, bergen heen; het rigt op hoogten fchitterende *telegraphen* op, plant levende lichten langs den zoom der bosfchen, en verheldert den nacht, wanneer het, in luchtige, lichtende zwermen, alsof het fterren fneeuwde, op de toppen der boomen nederftrijkt. Noemt mij ééne uwer zingenietingen, die het niet kent! Het voedt zich met ambrozijn; het omgeeft zich met bedwelmende geuren; het kleedt zich in purper en zijde, fmaragden en robijnen.

Is 't niet alsof de natuur aan dit geflacht, in ftede

van toovérring, hoed of talisman, gaven heeft verleend, die deze alle overbodig maken? De meeste nachtvlinders, welke op boomstammen leven, ontgaan het oog des waarnemers, omdat zij van het mos en de rimpels van den bast meestal niet zijn te onderscheiden. Er is er een, die, met zijne bleekgele, getakte vlerken, op den tak met doode bladeren, waartusschen hij gezeten is, door iedereen voor een blad wordt aangezien; en, als nu eene windvlaag blad en vlinder wegwaait, zoo weet men niet, of de vlinder van den steel afgebroken is, dan of het blad vleugels gekregen heeft. Verheugt u niet te vroeg, wanneer u een zeldzame springkever in de handen valt: gij hebt aan zijne wonderbare vleugels niet gedacht; eer gij er aan denkt, is hij reeds tien voet ver in het gras verdwenen. De zoogenaamde valkever bemerkt het oogenblikkelijk, als hem iets nadert; bij het minste gedruisch laat hij zich van den tak, waarop hij zit, op den grond nedervallen; hier verroert hij geen lid, en ge kunt hem onder de voorwerpen, die de aarde dekken, niet gemakkelijk vinden. Het geslacht der *anobiën* draagt dien naam van de verwonderlijke kunst, waarmede zich deze diertjes dood houden; zij doen zulks met zulk eene hardnekkig- en volstandigheid, dat zelfs de geweldigste mishandeling hun geen teeken van pijn ontrukt, en hen tot geenerlei beweging brengt, welke leven en gevoel verraadt. 't Is alsof zij dachten, dat eerbied vóór de dooden allen levenden wezens is ingeschapen, en dat er hyena's, gieren noch — menschen bestonden!

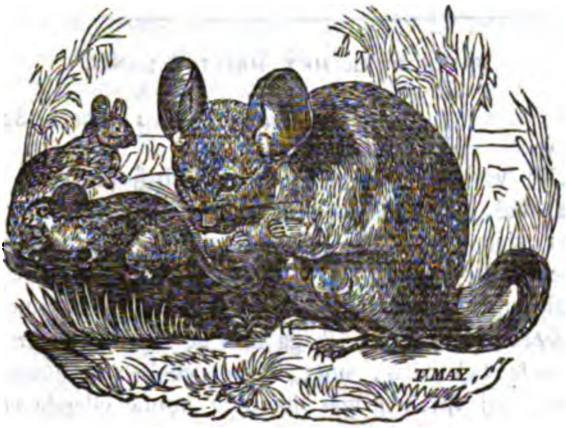
Vóór honderdvijftig jaren vond een wijsgeer het sinds lang verdroogde hulsel van een raderdiertje (*tardigradus rotiferus*) in een weinig stof onder eenige oude steenen; en sedert is het openbaar geworden, dat het levend stofdeeltje van eene halve eeuw her door een' droppel regenwater tot een vernieuwd leven kan gewekt worden!

Ik had een' vriend, het ideaal eens wijsgeers der vorige eeuw, trotsch op zijn Atheïsmus, bestendig er op uit zijnde, om proselyten te maken, en nooit meer in zijn' schik, dan wanneer hij voor het *niets* een zieltje konde

winnen. Het deed hem wél, dat het veelhoofdige monster van het Polytheïsmus voor éénen God had plaats gemaakt; want één hoofd, dacht hem, viel toch gemakkelijker af te houwen! Op zekeren dag kwamen wij, bij eene wandeling, toevallig ter plaatse, waar een lijk, van wege het Geregt, werd opgegraven. Bij dit treffend schouwspel greep mijn vriend mij, met zekere zelfvoldoening, bij den arm, en riep op den toon des bitteren spots: „Zoek hier nu eens de grondstof eens verheerlijkten ligchaams!" Ik zweeg, deels omdat ik niet regt wist, wat te antwoorden, deels omdat mij de nieuwsgierigheid huiswaarts trok, waar mij eene doos met Insekten uit *Braziliä* verbeidde. Een uur daarna waren wij in mijne kamer, en mijn vriend zat zeer onverschillig te kijken, hoe ik mijnen nieuwaangekomen' schat onderzocht. Daar viel mij iets in: ik brak eene der popjes midden door, vertoonde hem het vormelooze vocht, waarin niets leefde, niets werkte, en sprak: „Zoek hier de grondstof eens verheerlijkten ligchaams! En toch heb ik het heerlijkste gewrocht van Gods Almagt om het leven gebragt: nog drie maanden, en een meesterstuk der natuur had uw gezigt verlustigd!" — Ja! ik blijf er bij, het Insekt is het pronkstuk der schepping.

God schiep de tegenwoordige wereld in zes dagen; Hij behoeft er niet meer, om aan dezelve een eind te maken. „Ligt dit in Zijn raadsbesluit, Hij behoeft (zeide mijn groote leermeester J. C. FABRICIUS) niet meer dan vijftig zandkevers, en de aarde heeft binnen zes dagen geen' levenden bewoner meer; niet meer dan vijftig doodgraverkevers, en zij zijn begraven; niet meer dan vijftig groote mieren, en de aarde is weêr toebereid; ten zevenden dage kan de Dood rustdag houden!"

IETS OVER DE CHINCHILLA.

De *Chinchilla*, door BUFFON voor hetzelfde diertje als de *Chinche*, schoon zeer te onregt, gehouden, behoort in *Zuid-Amerika* te huis. Het heeft eenige overeenkomst met de rat, en ook met den eekhoren; is ongeveer negen duim lang, en heeft een' staart van nagenoeg vijf duim. Zijn ligchaam is kort ineengedrongen, maar de achterpooten aanmerkelijk langer dan de voorpooten. Zijn bont is lang, dik, digt, wollig, eenigzins krullende en ineengevlochten, grijs of aschkleurig van boven, en bleeker van onderen. De *Chinchilla* leeft in holen of gaten, in het vlakke of open veld van de noordelijke provinciën van *Chili*, en is zeer gesteld op gezelligheid met zijne soortgenooten. Zij voedt zich met wortelen van verschillenden aard, daar in overvloed voorhanden, en brengt, tweemaal 's jaars, vijf of zes jongen voort. Het beestje is zoo goedaardig, dat het, met de hand gegrepen, niet bijt, en naauwelijks poogt te ontsnappen. Eenigzins aan den mensch gewoon, en aan de borst verwarmd, blijft het daar even stil en gerust zitten,

als in zijn eigen nest; en het is te eenemaal vrij van dien onaangenamen reuk, welke der overige rattenfoorten eigen is.

BRIEF OVER HET HEILIGE LAND.

Bethlehem, den 1 Maart 1831.

— Gij verlangt van mij eene befchrijving van deze kleine ftad, die gij flechts vlugtig in het doorreizen kondet zien — van de plaats, alwaar de grootfte gebeurtenis der wereld is voorgevallen. Ligt kan ik uwe weetgierigheid bevredigen: want ik ben een inwoner van *Bethlehem* geworden; ik ga met de *Bethlehemiten*, als met oude bekenden, om; ik bezoek hen in hunne woningen; zij fpreken met mij over hunne ellende en van hunne verwachtingen; wij onderhouden elkander dikwerf over *Frankrijk*, en de verfchijning van een' *Franschman* (*) is voor hen als een waarborg van toekomftig geluk en van toekomftige vrijheid. Gij hebt *Bethlehem* met zijne olijfbosfchen, vijgeboomen, tuintjes en rooden, fteenachtigen bodem op vrij hooge heuvels zien liggen. Vruchtbaar vertoont dit land zich thans niet. Ook hebt gij de in de rots uitgehouwen, met marmer en zijde bekleede, door vijfendertig zilveren lampen verlichte grot gezien — den zoogenaamden ftal, waarin JEZUS geboren werd. Gij kent het klooster van onze Latijnfche Geestelijken, dat meer een kasteel gelijkt, dan het vreedzame verblijf eener broederfchap, die zich afzondert van de wereld. Van de groote, aan het klooster belendende kerk, welke eenmaal een der voortreffelijkfte gebouwen in het Heilige Land was, behoef ik insgelijks niet te fpreken. Deze eerwaardige tempel, waarin BOUDEWIJN als Koning van *Jeruzalem* gezalfd

(*) Men neme in aanmerking, dat het een *Franschman* is, die fchrijft! — *Vert.*

werd, en die anderhalve eeuw van de gezangen der Kruisvaarders weêrgalmde, is thans vervallen en van alle sieraad beroofd, dienende slechts tot een' openlijken doorgang voor de Kloostergeestelijken en *Christen-Arabieren*.

Bethlehem maakt een' geheel anderen indruk op mij, dan *Jeruzalem*. Zoo lang ik in de Heilige Stad was, kon ik mij niet ontdoen van de duistere beelden, welke mij overal vervolgden — alles vertoonde zich somber aan mijn oog; hier, daarentegen, ziet mijne verbeelding enkel lagchende tooneelen, en ik adem vrijer. Buiten twijfel komt dit van de verschillende herinneringen, welke zich aan beide plaatsen verbinden: in *Jeruzalem* zie ik niets, dan ongehoorde ellende, volksrampen zonder voorbeeld, en den Godsgezant aan het smadelijke kruis; in *Bethlehem* aanschouw ik eene Maagd, de Moeder van den beloofden Verlosser — Koningen uit verre landen, Herders om de wieg van het Kind; ik hoor Engelenreijen — ik hoor hemel en aarde juichen; kortom, in *Jeruzalem* niets dan dood en wanhoop, in *Bethlehem* enkel leven en hoop.

Bethlehem heeft omstreeks 2000 inwoners, waaronder 1500 Katholieken, 400 schismatieke *Grieken*; de overigen zijn *Muzelmannen*. Van oude tijden af bevonden zich hier weinige *Turken*; want de *Bethlehemiten*, een sterk en moedig volk, kunnen de aanhangers van MAHOMED niet dulden in hunne nabijheid. Ja, *Bethlehem* is misschien de eenige stad in het Oosten, waar geen *Muzelman* als overheidspersoon beveelt; hier is *Aga*, noch *Mutselim*, noch eenig *Turksch* ambtenaar. De katholieke *Bethlehemiten* wenden zich in hunne twisten, gelijk doorgaans in alle hunne aangelegenheden, tot den *Pater Gardiaan* van het Latijnsche klooster en tot den Geestelijke, die het ambt van herder en leeraar waarneemt; ook de voornaamste familiehoofden oefenen eene soort van gezag uit. De *Pacha* verkrijgt niet ligt meer van hen, dan de gewone jaarlijksche opbrengsten. Tegen willekeurige belastingen verzetten zij zich elke maal, vatten de

wapens op, en werpen zich in het klooster, als in eene vesting, die zeer wel te verdedigen is. Dikwerf dringen zij op onderſtand aan bij de kloosterlingen, en wanneer de arme *Paters* hunne beden weigeren moeten, worden deze wel eens door hen mishandeld, en zien zich genoodzaakt, eene ſchuilplaats binnen *Jeruzalem* te zoeken. Ik heb dingen hooren verhalen, die den *Bethlehemiten* juist niet tot eere ſtrekken. Zoo werd vóór omſtreeks twintig jaren de *Prior* van het Latijnſche klooster, nadat hij zich niet in ſtaat verklaard had, om hun het verlangde geld te geven, op eene der ſtraten van *Bethlehem* gegrepen en naar eenen oven geſleept, in welken zij hem verbranden wilden; doch, terwijl de oven geſtookt werd, gelukte het eenen der inwoners, zijne ſtadgenooten door overreding van hun verſchrikkelijk voornemen af te brengen. In het leven onzer *Frankiſche* kloosterbroeders zijn er dus ſlechte en goede dagen; den bewakers der heilige plaats wordt maar al te dikwijls herinnerd, dat zij in een barbaarsch land wonen.

Zeer vele *Bethlehemiten* verbeelden zich, dat het klooster voor hen betalen moet, en wel om geene andere reden, dan omdat zij Katholieken zijn; en menigeen gaat tot het Roomſche geloof over, enkel om de aalmoezen der Latijnen te bekomen. Men vindt echter ook velen, wier godsdienſtigheid opregt en ongeveinsd is. — Het klooster is dus voor de *Bethlehemiten* eene plaats, waar zij hunne gebeden ten hemel zenden, een geregtshof, waar alle hunne oneenigheden vereffend worden, een huis van herbergzaamheid, waar de armen brood vinden, en in geval van nood, gelijk reeds boven werd gezegd, eene verſterkte plaats, om zich tegen den vijand te verweren. De eenige middelen van beſtaan voor de inwoners van *Bethlehem* zijn veeteelt, een weinig landbouw, handel in kruisbeeldjes, beelden van de Heilige Maagd, paarlemoeren doozen enz. Velen ſpreken vlug Italiaansch, en drie vierde gedeelte der bevolking weet ten minſte eenige woorden. Zoo dikwerf ik wandelen-ga, ontmoet ik *Arabieren*, die mij met een: *boun giourno*, *Signor*;

coume estate, *bene?* (goeden dag, Heer; hoe vaart gij, wel?) aanspreken. Wil ik dan verder met hen in gesprek mij begeven, zoo blijkt meermalen, dat hun *boun giourno* bijkans alles is, wat zij weten.

Ik behoef u niet te zeggen, dat de *Bethlehemiten* zeer veel achting voor de *Franschen* hebben. Zij zijn misschien de eenige volksstam in het Oosten, bij welken de overlevering van de Kruistogten uit het Westen bewaard is gebleven. De *Bethlehemiten* beschouwen ons nog als hunne toekomstige bevrijders, en gelooven vast, dat de Koning van *Frankrijk* het voornemen heeft, om een paar duizend man naar *Palestina* te zenden, ten einde het Christelijk geloof voor altijd van de kluisters der *Moslems* te bevrijden en het oude rijk van GODFRIED nog eens te herstellen. Elken morgen zie ik in mijne kamer menschen, welke komen, om te vernemen, of het uur der bevrijding haast slaan zal. Sedert eenige dagen spreekt men in *Bethlehem* van eene landing der *Franschen* bij *Beyrut*. Gisteren verzekerde men mij in allen ernst, dat men bij *Ascalon* een troep *Fransche* soldaten bezig had gezien, om de plaats weder op te bouwen. Ik waag het naauwelijks, hun te zeggen, dat zij veel meer weten, dan ik; en wanneer zij met vragen mij te veel dringen, moet ik mij met algemeene uitdrukkingen behelpen. Dit alles komt waarschijnlijk van de verovering van *Algiers*. Het is niet te beschrijven, welken geweldigen indruk die gebeurtenis op de gemoederen in de *Levant* gemaakt heeft. De schrik onzer wapenen heeft geheel *Syrië* vervuld; met een niet zeer groot leger zou men het gansche land kunnen bemagtigen. Men spreekt hier slechts van *Frankrijk*; maar het volk verstaat hieronder doorgaans geheel het westelijk *Europa* (het land der *Franken*). Begrippen van grootheid en roem zijn aan den naam van *Franschman* verbonden, en deze is hier, wat het woord *civis* (burger) in den mond der oude *Romeinen* beteekende. (*).

POUJOULAT.

(*) Die snorkende *Franschman!* Die onnoozele *Bethlehemiten!* Leerden zij eenmaal die Natie als hunne verlossers kennen, hoe spoedig zou de blinddoek hun van de oogen vallen! — *Vert.*

AFKEER VAN REUKWERK BIJ DE ROMEINSCHE VROUWEN.

—— Ein Proteus, ist
Der Nerven Spiel im Weibe, wie ihr wifst.
WIELAND.

Een der zonderlingfte verfchijnfelen, welke de vreemdeling, die eenigen tijd in *Rome* vertoeft, ontmoet, — een verfchijnfel, dat hem wel eens in verlegenheid kan brengen, — is de afkeer des vrouwelijken geflachts aldaar van geuren, die elders voor welriekend gehouden worden. Eene *Romeinfche* Dame riekt een roosje op den afftand van twintig fchreden, en krijgt zenuwtrekkingen, wanneer men hetzelve niet fpoedig verwijdert. Bijzonder gevoelig daaromtrent zijn kraamvrouwen, welke, zoo als de geneesheeren daar in allen ernst verzekeren, door de lucht van rozen, al duurt die flechts vijf minuten, zouden kunnen fterven! Alle fterke reuk, b. v. van leder, gebrande koffijboonen, enz. is voor laatstgenoemden zeer nadeelig. Waar eene kraamvrouw ligt, mag daarom geen koffijhuishouder zijne boonen op ftraat branden. Men fchrijve dit echter niet aan gemaaktheid toe; geene vrouw is daarvan meer vrij, dan de *Romeinfche*. Men moet ondertusfchen zich verwonderen, dat allerlei dierlijke uitwafemingen — dat zelfs die dingen, welke tot verrotting overgaan, bij haar geen' tegenzin veroorzaken. Eene vrouw van rang, in welker woonkamer, het gansche jaar door, geene bloem mag komen, woont, gedurende de heete zomermaanden, tegenover een' flagerswinkel of vleeschhal, zonder den neus op te trekken; ja ook de ftank der riolen, bij lange droogte en warm weder, doet, naar 't fchijnt, geene werking op hare reukzenuwen. Dat bij dezen afkeer van bloemen, die zelfs aan een groot gedeelte van het mannelijk geflacht eigen is, de kweeking van dezelve wordt verwaarloosd, kan men ligt begrijpen. Niet alleen worden geene bloemen in de kamers gehouden; zelfs de tuinen zijn er van ontbloot. Men treft althans ten hoogfte flechts eenige *graniums* aan, of zoodanige gewasfen, die een' zuurachtigen reuk hebben. Eigenlijke bloemtuinen zijn er dus in het geheel niet; in deze zou de *Romein*, die het ruime en het vrije bemint, zelfs om de noodzakelijke beperking, geen genoegen kunnen fcheppen. Het woord *giardino*, dat bloemtuin beteekent, komt derhalve in het fpraakgebruik der *Ro-*

meisen weinig voor. De overige omheinde boomgaarden of plantentuinen zijn *orti* (moezerijen), *vigno* (wijnbergen) en *villa* (wanneer ze klein zijn, *tuinhuizen*; doch als ze groot zijn, *buitenplaatsen*). De warmoeziers en wijngaardeniers, die in *Rome* lieden zonder eenige opleiding zijn, bekommeren zich te minder om de kweeking van bloemen, daar deze geen geld aanbrengen; maar de *Romeinsche villa's* zouden ook, wegens derzelver grootschen aanleg, geene nette bloemperken dulden, zoo als men die in noordelijke landen vindt. Ten hoogste worden hier enkele verbazend groote ronden met bonte, niet riekende bloemen in het wilde door elkander bezaaid, en dan laat men alles aan de natuur over, zoodat niemand er verder eene hand aan slaat. Doch zoo veel te meer werks maakt men van de oranjerij (*agrumi*), namelijk van de kweeking der oranje- of sina'sappels (*portogallo*) en der citroenen (*limone*). Men vermijdt echter den geur van derzelver bloemen, alsof het uitdampingen van de *Pontijnsche* moerassen waren. Dat derhalve te *Rome* ook weinig of geen reukwerk gebruikt wordt, is ligt te begrijpen; eene enkele *Parijsche* Dame naar de mode heeft er op één' dag meer van noodig, dan alle *Romeinsche* vrouwen te zamen het gansche jaar door. Wat er nog verkocht wordt, is alleen voor vreemdelingen; maar ook deze — en hierover moet men zich verwonderen — hoe zeer zij hartstogtelijke liefhebbers van bloemen en welriekende dingen zijn mogen, verliezen, bij een langer verblijf te *Rome*, allengs den trek daarnaar. Ik heb het aan mijzelven ondervonden. Alleen de *Engelschen* gebruiken hier reukwerk; hetgeen zij te gemakkelijker doen kunnen, daar zij meest onder elkander verkeeren en zeer weinig *Romeinsche* huizen bezoeken. Doch waar zich ergens in een gezelschap één hunner zien, of veeleer rieken laat, daar vlieden hem de vrouwen. Een *Engelschman* zou dan alhier ook niet gemakkelijk eene minnares vinden. Al had hij alle zakken vol guinjes, geen *Romeinsch* meisje zoude er zich aan vergapen, zoo daar tevens een met den geur van *eau de Cologne* doortrokken zakdoek in was. Een schouwburg, die als eene stokerij van welriekende wateren rook, gelijk het *Théâtre Italien* te *Parijs*, zou doodelijk zijn voor eene *Romeinsche* vrouw.

Ik houd de lucht alhier, over 't algemeen, voor gezond; *Rome* wordt van drie zijden door zeewinden doorwaaid, en

voor den fchadelijken noordewind befchut door het *Apennijnsch* gebergte.. Aan eene alom verfpreide *aria cattiva* (bedorvene, ongezonde lucht) geloof ik derhalve niet; het fchijnt echter wel zeker te blijken, dat *Rome*, gelijk meer of min geheel *Italië*, voor lieden, die aan borstkwalen lijden, zeer gevaarlijk is. De luchtsgefteldheid te *Rome* veroorzaakt hier vele borstziekten; de omliggende bergen zijn vooral in dit opzigt nadeelig. Op de hoogften daarvan, bij voorbeeld op *Rocca Priora*, zullen menfchen, die de tering hebben, in weinige weken bezwijken. Desniettegenftaande zenden onkundige artfen ieder, die aan eene borstkwaal fukkelt, *op het land*, dat wil zeggen, naar de eene of andere plaats op het *Albaansch* gebergte — naar *Albano*, *Frascati*, *Monte Porzio*, *Monte Compatri* enz., en dat wel, zoo als hier het kunstwoord luidt, *per mutar aria* (om eens van lucht te veranderen). Dat voor zoodanige kranken de *Pontijnfche* moerasfen heilzamer zouden zijn, dan de berglucht, die wel teert, maar niet voedt, fchijnt niemand te befeffen. In de zuivere, veerkrachtige lucht alhier verfpreiden de geuren zich fterker, dan in den dikkeren, met verfchillende ftoffen vervulden dampkring. Dit is welligt eene der oorzaken, welke medewerken, om bij de vrouwen die bijzondere gevoeligheid te veroorzaken, waardoor zij zoo fterken afkeer van geurige bloemen en van reukwerk hebben; fchoon dezelfde oorzaak ook den ftank, dien zij zonder hinder verduren, te doordringender maakt. Het verfchijnfel bepaalt zich ook niet enkel tot *Rome*, maar begint reeds in *Opper-Italië* zich te vertoonen. Het eerfte voorbeeld daarvan zag ik te *Venetië*. Eene vrouw, die met mij hetzelfde huis bewoonde, viel in onmagt. Ik fpoedde naar mijne kamer, om *eau de Cologne* te halen. Toen ik terugkwam, was zij reeds weder uit hare flaauwte bijgekomen. Ik meende evenwel, haar niet alleen te moeten laten rieken, maar ook er mede befprengen. Naauwelijks was dit gefchied, of zij geraakte óp nieuw buiten kennis. Eenige vrouwen, die ter hulpe toegefneld waren, wilden mij, welken zij eenen moordenaar noemden, te lijf; doch mijn *Keulsch water* begon juist ter regter tijd zijne werking ook op haar te doen, en zoo geraakte ik uit hare handen. De kamer werd eenige dagen achtervolgens gelucht, alsof daarin iemand aan de pest geftorven ware.

NEMESIS, OF DE VERGELDING.

Eene ware Gebeurtenis.

In den jare 1611 was te *Konstantinopel* ongemeen veel sneeuw gevallen. De Ridder GLOVER bevond zich destijds aldaar, als Gezant van *Engeland*. Zijne talrijke bedienden kwamen, uit verveling en kinderachtige grilligheid, op den inval, om uit eene groote hoeveelheid sneeuw een reusachtig beeld te vervaardigen.

Zij bragten hun plan ten uitvoer. Het ruwe werk hunner niets minder dan voor de kunst geoefende vuisten stond daar hoog opgetrokken, als een wit gedrogt. Dit hun geheel vreemd verschijnsel wekte de nieuwsgierigheid der *Turken*. Alwie langs dien weg kwam, bleef staan. De menigte der gapende aanschouwers vermeerderde elk oogenblik. Allen staarden het sneeuwgevaarte aan.

De toeloop werd steeds grooter. Dit verdroot eindelijk eenigen der bedienden van den Gezant, en, opdat de groote hoop zich zoude verstrooijen, begonnen zij hun eigen maaksel te vernietigen. Daar anderen dit niet wilden toelaten, ontstond hierover twist onder de *Engelschen*, welke, meer uit moedwil, dan in ernst, daarmede eindigde, dat men elkander met sneeuwballen wierp. Maar dit was geenszins het middel, om de *Turken* te verwijderen; zulk eene nieuwe manier van vechten wekte nog meer de nieuwsgierigheid en deed de volksmenigte steeds toenemen. Bij de *Engelschen* mengde zich meer en meer naijver in het spel. Ieder wilde den anderen overtreffen door vaardigheid in het werpen en door grootte van sneeuwballen, die nu in menigte en met verdubbelde snelheid vlogen. Vele dus misten de rigting, of werden ook wel opzettelijk onder de gapende *Turken* geworpen. Een sneeuwbal, ongemeen dik en daarbij vast zaamgedrukt, trof een' der aanschouwers, eenen *Janitsaar*, derwijze tegen het hoofd, dat hij op den grond nederviel. De omstanders hielden het eerst voor eene bedwelming; daar echter de getroffene niet weder opstond, kwamen eenige *Janitsaren* hem te hulp, om hem op te rigten. Tot hunne verbazing vernamen zij, dat hun wapenbroeder het leven er bij ingeschoten had.

Zij maakten een vervaarlijk geschreeuw; en, hadden de be-

dienden van den Gezant niet terstond zich verwijderd, deze zouden buiten twijfel oogenblikkelijk een offer der volkswoede zijn geworden.

De *Janitsaren* droegen, onder verschrikkelijke bedreigingen van wraak, het lijk van hunnen krijgsmakker weg, en gaven het geval terstond aan bij hunnen *Aga*. Naauwelijks kon dezelve zijne onderhoorigen bedwingen. Zij wilden zonder uitstel zich bloedig wreken aan de *Engelschen*. Eindelijk gelukte het hem, de woedenden eenigermate tot bedaren te brengen, onder stellige belofte, dat zij eene schitterende voldoening zouden erlangen.

De *Aga* der *Janitsaren* vervoegde zich spoedig bij den *Grootvizier*, gaf berigt van het geval, en schilderde hem de hevige wraakzucht van zijne manschap met de levendigste kleuren. Hij verlangde niets minder, dan dat de *Vizier* de uitlevering van den persoon zou eischen, die den moorddadigen worp had gedaan.

Het verzoek van den *Aga* werd ingewilligd; de *Grootvizier* begeerde van den Gezant de uitlevering des schuldigen. De Ridder GLOVER had reeds door een' zijner huisbedienden iets van het voorval vernomen; doch zeer onnaauwkeurig; het was opzettelijk voor hem verzwegen, welke gevolgen dat treffen van den *Janitsaar* had gehad. Hij ontstelde dus niet weinig, toen hij de verdere bijzonderheden hoorde. Hij liet terstond onderzoek doen; maar de dader was geenszins te vinden. Hij antwoordde dus aan den *Vizier*, dat hij, op het vernemen van het ongeluk, door eenen van zijn volk veroorzaakt, terstond een naauwkeurig onderzoek had gedaan. Hieruit was hem gebleken, dat zijne bedienden enkel tot vermaak elkander met sneeuwballen hadden geworpen, en dat men volstrekt geen oogmerk had gehad, om iemand der *Turken* leed te doen. Hij gaf voorts te kennen, dat alle moeite, om den dader te vinden, vruchteloos was, daar niet slechts één hunner, maar allen te gelijk, sneeuwballen geworpen hadden. Hij zocht den *Vizier* te beduiden, dat er geenerlei boos opzet plaats had; dat het dus als een ongelukkig toeval moest beschouwd worden; weshalve hij zich vleide, dat men de zaak hierbij zou laten berusten, enz.

Doch de *Vizier* was geenszins van dit gevoelen. Hij drong dus, in zijn antwoord, op zijnen eersten eisch aan, en poogde dien te regtvaardigen door de volgende aanmerking: „De dood van den *Janitsaar*, door een' der lieden van

uwe Excellentie veroorzaakt, heeft niet alleen bij diens wapenbroeders, maar bij de gansche volksmenigte eene zoodanige verbittering voortgebragt, en de gemoederen zijn alle zoo opgewonden, dat een algemeene opstand niet uitblijven kan, zoo uwe Excellentie weigert, aan mijn verlangen te voldoen. Voor de gevolgen, die zoodanige weigering zal naar zich slepen, kan ik niet instaan. Uwe Excellentie zal die dus aan zichzelven te wijten hebben."

De Ridder GLOVER was reeds eenmaal getuige van zoodanigen oploop geweest, en herinnerde zich met afgrijzen de gruwelen, welke men daarbij gepleegd had. Om nu zulk een oproer, waarvan hij al het verschrikkelijke kende, te voorkomen, waarbij hij zelf voor zijn' persoon, zijne huisgenooten en alle zijne landslieden aan de woede der *Janitsaren* en van het gemeen — aan de verschrikkelijkste mishandelingen het eerst zouden blootgesteld zijn, bleef hem niets anders over, dan aan den eisch van den *Vizier* te voldoen. Hij schreef derhalve aan denzelven: „ Ik ben, in weerwil van alle aangewende moeite, niet in staat, den dader te ontdekken. Ieder ontkent, dat *hij* den ongelukkigen worp gedaan heeft; en het is ook wel waarschijnlijk, dat ieder daaromtrent in onzekerheid kan verkeeren, dewijl allen spoedig na elkander en zonder een bepaald doel hunne sneeuwballen wierpen. Even zoo min wil iemand mijner bedienden een' ander beschuldigen. Ieder houdt zich daarbij, dat hij het niet weet, en door aanwijzing van eenen onschuldigen zijn geweten niet wil bezwaren. Ik weet dus geen ander middel, dan dat de aanklagers zelve den persoon aanwijzen, welke den ongelukkigen worp gedaan heeft; en ik ben bereid, om hen allen te dien einde te laten monsteren." (*)

Deze voorslag werd aangenomen, en een dag bepaald, op welken al de bedienden van den Ridder GLOVER moesten verschijnen voor de lieden, welke, naar men voorgaf, getuigen van het dooden des *Janitsaars* geweest waren. Één man onder de *Engelschen* werd door vijf *Turken* voor den moordenaar verklaard. Al de tegenwoordig zijnde *Janitsaren* vereenigden zich terstond met deze ongerijmde verklaring, en boden aan, met eede te bevestigen, dat de aangeduide persoon door het werpen van eenen sneeuwbal den man gedood had.

(*) Zou een *Nederlander* ooit in zulk een' barbaarschen eisch bewilligd hebben? — *Vert.*

Deze bediende heette SIMON DIBBINS, en was eerst onlangs uit *Kanada* bij den Gezant gekomen.

Toen de Ridder GLOVER den uitflag van dit verzoeningsmiddel had vernomen, werd hij ten fterkfte ontroerd. DIBBINS *was* onfchuldig. Hieraan kon men niet twijfelen. Want hij was juist op den tijd, toen het geval plaats had, bij hem geweest, en had dus niet eens deel genomen aan het oprigten van het fneeuwpop-gevaarte, noch aan het werpen van fneeuwballen.

Bij de gedachte, dat een onfchuldige opgeofferd zou worden, greep den Gezant diepe ontroering aan. In de hoop, dat zijne getuigenis de verklaring der *Turken* en *Janitfaren* nog mogt omverwerpen, wendde hij zich tot den *Grootvizier*, maakte bedenkingen tegen de uitlevering, en bood eene groote fom gelds, als men van dezen eisch wilde afzien. Doch alles vruchteloos. Men hield hem voor, dat hij beloofd had, den fchuldig verklaarden uit te leveren, en dat het den vertegenwoordiger van een' groot' Vorst niet betaamde, zijn gegeven woord terug te nemen.

De Gezant bevond zich in den pijnlijkften toeftand. Hij gevoelde aan den eenen kant, wat menfchelijkheid gebood; maar hij bedacht ook tevens het gevaar, waarin hij zich bevond. Na lange weifeling, vond hij zich genoodzaakt, tot het voor zijn gevoel zoo fmartelijk befluit te komen, om liever één' perfoon op te offeren, dan verfcheidene, misfchien al zijne bedienden, zoo wel als zichzelven en de zijnen, aan de toomelooze volkswoede prijs te geven.

Hij bewilligde dus in de uitlevering van DIBBINS. Met angst en fchrik zag hij echter het oogenblik te gemoet, waarin aan den tot een zoenoffer beftemden perfoon bekend gemaakt zou worden, welk een lot hem wachte. De Heer GLOVER kon niet van zich verkrijgen, om zelf dit berigt aan DIBBINS mede te deelen. Hij droeg dus aan den Prediker bij het Gezantfchap den treurigen last op, om den ongelukkigen man tot het vreefelijke oogenblik van eenen gewelddadigen dood voor te bereiden, en hem door godsdienftige troostredenen het fterven minder bitter te maken.

Op den morgen, toen de uitlevering des gedoodverwden moest plaats hebben, begaf de *Engelfche* Prediker zich naar DIBBINS, wien de Gezant gevangen had doen zetten, onder belofte, op zijn woord van eer, dat hij hem niet zoude laten ontfnappen. Toen nu de Leeraar met eene bevende

ſtem begon te ſpreken van het oogmerk zijner komst, ſtond hij niet weinig verbaasd, dat hij den ter dood beſtemden perſoon geheel voorbereid vond.

„ Ik erken met een berouwhebbend hart," ſprak DIBBINS, „ in deze op mij wachtende doodſtraf, de onzigtbare hand eener alles beſturende Regtvaardigheid. Reeds lang heb ik zoodanige ſtraf verdiend. Vóór verſcheidene jaren beging ik in *Engeland* eenen moord, waarom ik naar *Kanada* vlugtte. Dat ik voor u deze bekentenis, met innig leedwezen over mijne zonden, doen kan, verligt mij den gang naar den dood. Ik beſchouw dezen als eene welverdiende ſtraf voor mijne misdaad, en hoop, dat zulks mij met God verzoenen, en mijnen edelmoedigen en menschlievenden Heer, die mij ſteeds met zoo veel welwillendheid behandelde, zal gerustſtellen."

DIBBINS werd uitgeleverd, en, naar *Turkſche* wijze, voor de deur der woning van den *Engelſchen* Gezant opgehangen!....

EDELE TREK VAN WIJLEN DEN RAADPENSIONARIS SCHIMMELPENNINCK.

Op het eerſte groote *lever* van Keizer NAPOLEON, na diens terugkomst uit *Rusland*, tegen het einde van 1813, waarbij SCHIMMELPENNINCK, in zijne hoedanigheid van *Sénateur*, tegenwoordig was, greep het volgende plaats. NAPOLEON, in eene kwade luim, ten gevolge van het bekomen narigt, dat geheel *Nederland*, als een eenig man, was opgeſtaan tegen zijne magt, wendde zich eensklaps tot SCHIMMELPENNINCK, en, zich overgevende aan eene vlaag van drift, zeide overluid tot hem: „ Dat *Holland* zich in „ acht neme, Mijnheer SCHIMMELPENNINCK! Dat het „ wete, dat ik het land aan den Oceaan zal hergeven, veel„ eer dan het aan den vijand af te ſtaan! Zoo het zijn moet, „ zal ik uwe dijken doorſteken." De trotſche dwingeland was omgeven door een' ſtoet van Hovelingen, die geen van allen in zulke oogenblikken hunnen meester durfden antwoorden. Maar SCHIMMELPENNINCK, levendig getroffen door deze onbeſchofte taal, had de edele ſtoutheid, van, met eene ſtem, wier toon getuigde van de verontwaardiging, welke zijne borst gevoelde, te zeggen: „ Ik hoop, Sire, dat de Ge„ ſchiedenis nimmer dusdanig feit zal hebben op te teekenen „ onder de gebeurtenisſen, welke uwe regering opleveren."

Napoleon, op zulk een antwoord niet voorbereid, wist op dat oogenblik niets anders te zeggen, dan: „*Que voulez-„vous?*"... Een andere *Hollandsche Sénateur*, vreezende dat zijn landgenoot zichzelven mogt vergeten, vermaande hem, in het *Nederlandsch*, voorzigtig te zijn en zijn gevoel te onderdrukken; maar de edele SCHIMMELPENNINCK antwoordde hem terstond, in het *Fransch*: „'t Is een heilige pligt, „Mijnheer, dien ik aan mijn Vaderland verschuldigd ben."

WILHELMUS VAN NASSAUWEN.

December, 1832.

Wilhelmus van Nassouwen
  Ben ik, van Neêrlandsch bloed;
Op God rust mijn vertrouwen,
  Op Hem mijn hoop en moed.
Van aardsche Bondgenooten
  Heb ik nooit heil gewacht;
't Verbond, met God gesloten,
  Is grondsteun van mijn kracht.

Ik heb, mijne Onderzaten!
  Mijn lot aan Hem vertrouwd;
Hij, Hij zal nooit verlaten,
  Wie op Zijne almagt bouwt.
Wat nacht ons moge omzweven,
  Wat strijd de nood gebiedt,
God zal ons nooit begeven;
  Zijn gunst verlaat ons niet.

Laat elke steun ook vallen,
  Bij 't stijgen van den nood;
God blijft toch, boven allen,
  De trouwste Bondgenoot.
De strijd wordt zegevieren
  En met triomf gekroond,
Als Hij der leeuwbanieren
  Zijn gunstrijk aanschijn toont.

Laat Frankrijk met zijn benden
  Zich neêrslaan om ons land,
De Brit zijn vloten zenden
  Naar ons gezegend strand;

Mijn Kroost staat in uw midden
En zwaait er Nassau's vaan,
En waken, strijden, bidden
Voegt Vorst en Onderdaan.

Eer zal de rots bezwijken,
Die storm en vloed braveert,
Eer ooit de trouw zal wijken
Van Hem, die 't all' regeert.
'k Volhard in 't vast gelooven,
Trots boos geweld en list:
Niet *hier* — o neen! — HIER BOVEN
HEEFT GOD MIJN LOT BESLIST.

Mijn Kindren! zoudt gij vreezen,
Bij 't nadren van den dood?
De stormen doen 't u lezen:
God is uw Bondgenoot.
Wie vrees in 't hart mogt voeden,
Zij thans de hoop gewis;
Hij leere, in storm en vloeden,
Wat God voor Neêrland is!

De magt, die wij bestrijden,
Zij groot in kracht en tal;
De Koning, wien we ons wijden,
Is Koning van 't heelal.
Wij wachten heil noch zegen
Van Donau, Don of Spree;
Maar Hij is ons genegen,
De Heer van aarde en zee!

En rukt de magt der Gallen
Op Neêrlands erfgrond aan,
Ik zal die duizendtallen,
Met God, door u, weêrstaan.
Wat is 't vijandig lemmer;
Wat is hun krijgsgeschaar?
Een droppel aan den emmer;
Een stofje aan d' evenaar.

Eendragtig zaamverbonden,
Is de eed van trouw gedaan;
't Gebed is opgezonden;
God nam ons bidden aan;
Dat bidden schonk onz' oogen
Een opgeklaard verschiet;
Wij danken, dat wij 't mogen —
De Franschen bidden niet.

En nu — getrouwe Kindren!
Uw' arm aan 't regt gewijd!
Wat zou uw' moed vermindren?
't Is God, die met u strijdt.
Wel staat de straf der boozen
Op wand noch muur gegrift;
God spreekt thans tot godloozen
In vlammend blikfemschrift!

Rolt ook het noodgetijde
Verdelgend op ons aan;
Wij gaan gerust ten strijde,
Hoe hoog de golven slaan;
Waar lans en zwaarden blinken,
Bij 't doodlijk loodgegons,
Daar zal ons *voorwaarts* klinken,
En 't davrend *God met ons!*

Sta Seine en Theems in 't wapen
Met land- en watermagt;
Het Oog, dat nooit zal slapen,
Houdt over ons de wacht.
Wat is het heer der Gallen?
Der Britten zeegebied?
Wat 's vijands duizendtallen,
Bij God? — Een enkel niet.

Toeft op Gods hulpbetooning
In bangen strijd en nood,
En blijft uw Land en Koning
Getrouw tot in den dood!

Mijn Volk, mij trouw gebleven,
Bescherm uw regt door 't zwaard;
En blijf aan Ruyter's Neven
En Nassau's Telgen waard'!

Eens erft gij, ter belooning
Van 't bloed, door u geplengd,
Der volkren eerbetooning,
Die de aarde u dankend brengt.
Dan ziet ge uw heilzon stralen,
Dan zegent gij uw lot,
En dankt, voor 't zegepralen,
Met mij, der Vadren God!

W. H. WARNSINCK, BZ.

AAN MIJNEN GEBOORTEGROND.

Wie ook het plekje moog vergeten,
Waar eens zijn schomlend wiegje stond,
Waar hij, op moeders schoot gezeten,
In hare min zich zalig vond,
Neen, ik vergeet dat plekje niet,
Maar wijd het steeds mijn dankbaar lied.

Dat plekje, waar ik, blij te moede,
Vaak aan mijn' moeders zijde hing;
Waar ik zoo menig les ten goede
Van uit mijns vaders mond ontving;
Dat plekje, neen, vergeet ik niet,
Wat gunst mij 't lot ook elders bied'.

Neen, waar mij ook, in 't verdre leven,
De hand der liefdrijke Almagt leid',
Ik zal zijn leiding niet weêrstreven,
'k Zal leven in tevredenheid;
Maar toch vereer ik, te elken stond,
U, dierbare geboortegrond!

En meer nog kunt ge mij bekoren,
O zalige geboortegrond!
Nu ik in Neêrland ben geboren,
Nu daar mijn jeugd haar pleging vond;

Geen land, geen plekje gronds der aard'
Is in mijne oogen meerder waard.

Hoe ook Natuur met lustwaranden
Een ander land der aarde tooi',
Hoe ze ook, met altijd milde handen,
Haar schatten daar rondom zich strooi', —
O Nederland! uw eigen schoon
Spreidt meerder luister nog ten toon.

Natuur, al had zij u vergeten,
Gij dwongt haar hare schatten af;
Gij legdet haar als aan een keten,
En hieft u uit der golven graf;
Ja, aan den Feniks schier gelijk,
Reest gij van uit het nietig slijk.

En heeft de parel groote waarde,
Van uit der watren schoot gehaald,
Zoo is ook, dierbre plek der aarde!
Het schoon, waarmede gij thans praalt;
Ja, als ontwoekerd aan het niet,
Is 't schooner, wat Natuur ons biedt.

Maar niet slechts om uw schoone dreven,
Waarmeê Natuur ook u thans siert;
Niet om, met bloemen fraai doorweven,
Uw velden, waar het rund op tiert;
Niet daarom slechts, o Nederland!
Is 't, dat voor u mijn harte brandt.

Neen, ook omdat er deugden wonen,
Thans elders, ach! zoo schaars ontmoet;
Omdat het harte van uw zonen
Nog ware, reine godsvrucht voedt;
Omdat op uwen dierbren grond
De ware vrijheid pleging vond.

Omdat een band van reine liefde
Dáár Vorst en volk te zamen hecht,
En, hoe des nabuurs nijd ook griefde,
Geen nood, geen druk dien knoop ontvlecht;
Daarom, waar 't lot mij voere op aard',
Blijft gij, o Neêrland! me alles waard.

Groningen, 1832. W. GLEUNS, JR.

EXTRAIT D'UNE TRADUCTION DU POÈME DES FEMMES DE SPANDAW.

3ème Chant. *Les Talens.*

Que la Grèce ait conquis la palme du génie,
Des talens, du vrai beau, qu'elle soit la patrie;
Qu'elle étale aux regards de l'artiste enivré
Et sa grandeur sublime et son goût épuré;
Qu'elle étonne à la fois le coeur et les oreilles;
Que cent peuples charmés exaltent ses merveilles;
Que, sous tous les climats, la couronne d'honneur
D'un sexe révéré ceigne le front vainqueur;
Qu'à célébrer qu' Hausmann le Germain s'évertue;
Que le Breton soit vain du nom de Montague;
Que la France, avec droit, cite Dacier, Tencin,
Du Deffant, Beauharnais, du Boccage, Cottin;
Qu'avec orgueil le Nord parle de Catherine;
Une île, dont la gloire a marqué l'origine,
Jadis par nos aïeux ravie aux flots grondans,
Et plus tard par le glaive arrachée aux tyrans;
Qui n'occupe qu'un point sur la carte du monde;
Une île, ma Patrie, en grands talens féconde,
Se place au premier rang, attache tous les yeux,
Et montre à l'univers ses titres précieux!
Bataves! soyez fiers de vos femmes célèbres:
Leur gloire de vos bords à chassé les ténèbres.
Si leurs douces vertus méritent votre encens,
Reconnaissez aussi le prix de leurs talens.

(Après avoir célébré toutes les femmes illustres de son pays, l'auteur continue, et termine ainsi son troisième chant.)

Ma Muse, avec transport, admire tant de gloire;
Mais à qui décerner le prix de la victoire?
Je ressemble à l'abeille, en un brillant jardin,
Promenant sur cent fleurs son essor incertain.
Mon esprit, dans ce choix, flotte, hésite, s'arrête,
Et retient en sa main la palme toute prête.

Vous toutes, qui marchez au temple des Beaux-Arts,
Par de nouveaux lauriers enflammez nos regards;
Parcourez à l'envi cette vaste carrière:
Femmes! de vos ſuccès que la Patrie est fière!
Jadis vos nobles ſoeurs, d'un lustre ſans égal,
Dotèrent à jamais un ſiècle ſans rival.
Imitez leur exemple; et nous verrons encore
Renaître ces beaux jours dont l'éclat nous honore.
Vous êtes notre espoir: bâtir ſur les talens,
C'est asſeoir ſur le roc d'éternels fondemens.
Fortune, rang, honneurs, tout pasſe dans ce monde;
La grandeur des Etats, comme le flux de l'onde,
Et ſ'élève et ſ'abaisſe; et la lime du Temps
Ronge et dévore enfin les plus vieux monumens.
Tout tombe et ſ'engloutit dans l'abîme des âges;
Seul le mérite échappe à ces communs ravages,
Et, des ſiècles éteints perçant l'obſcurité,
Se relève immortel pour la postérité!

Le Mérite! ſalut, plante de la Patrie!
Sur notre ſol fécond, brille avec modestie!
Enfant né de l'orgueil, le luxe corrupteur
Ne t'y revêt jamais d'un éclat imposteur.
Sans faste, c'est au ſein de la paix domestique,
Que tu parais ſurtout dans ta ſplendeur antique.
La Femme t'y cultive en ſilence; et ſon coeur
À ſes foyers chéris fixe le vrai bonheur.
Oh! laisſez-moi la peindre, heureuſe ménagère,
Comme fidèle épouſe et comme tendre mère!
Aimable Vérité, préſide à mes accords;
Et toi, qui m' inſpiras mes plus touchans transports,
Toi qui, depuis vingt ans, dans les plus douces chaînes,
Partageas mes penſers, mes plaiſirs et mes peines,
De toutes tes vertus embellis mes tableaux,
Et de vie et d'amour imprègne mes pinceaux!

AUGUSTE CLAVAREAU.

Den Redacteur der *Vaderlandſche Letteroefeningen.*

Weled. Heer!

Indien immer woorden door daden zijn bezegeld, voorzeker

het is in dezen tijd. De Dichter IMMERZEEL, wien onze poëzij zoo veel te danken heeft, zong *Hollands Eed*, en zijne drie zonen trokken ten strijde; de zoon van onzen voortreffelijken TOLLENS toog naar de grenzen, en van den zoo innig, zoo geheel vaderlandschen WESTERMAN is, sedert weinige dagen, ook de derde zoon (de tweede is, helaas! reeds gesneuveld) het voorbeeld zijner broederen gevolgd; terwijl hij zelf toont, wat geestkracht vermag, in het dichtstuk *de Landstorm*. Nevensgaand versje zond ik zijn Ed. in December 1831, na de voordragt van zijn dichtstuk *de Volken*. De spanning verslapte, en ik hield het terug, om het welligt eenmaal met andere vaderlandsche stukjes te vernietigen. Vurig had ik gewenscht dit reeds te kunnen doen, dewijl de lieve Vrede dan voorzeker ware gekeerd; thans echter verzoek ik uw Weled., indien 't mogelijk zij, voor hetzelve een plaatsje in het eerstvolgende nommer van uw Weleds. geacht tijdschrift; terwijl ik de eer heb, na betuiging van hoogachting, te zijn

Uw Weleds. dienstvaardige

7 Dec. 1832. J. J. WIJSMULLER.

HOLLANDS TUINLIEDEN.

AAN DEN HEER M. WESTERMAN.

Uw citer blijft uw ziel en leven,
En gij versmaadt haar' wellust niet.
Ja, nog giet gij u uit in zangen!
De vuúrstroom bruist nog in 't gemoed.

HELMERS.

o Vaderlandsche grijze Bard!
Het warme vaderlandsche hart
Wijdt u zijn' eerbied, hulde en dank;
En zij het ook in zachten klank
Eens Outerknaaps van 't goede en schoon',
Hij weet, gij smaadt geen' zwakken toon,
Maar biedt, als priester van de kunst,
Veeleer uw hand, uw hulp en gunst.

Zoo ziet de nijvre hovenier
Der eiken pracht, der olmen zwier;

Doch, wat ook vrucht en lommer biedt,
Het harte boeit, het oog verrast,
De zwakke plant vergeet hij niet,
Noch 't bloempje, dat langs de aarde wast.
Wanneer de zomerhitte gloeit,
Of regen als met ſtroomen vloeit,
Het zwak plantſoen den ſtengel neigt
En dra geheel te breken dreigt,
Dan, ja, ſchraagt hij met rappe hand
De neêrgebogen, tengre plant;
Zij zwiert en tiert weêr ongeſtoord,
Terwijl ze en oog en zin bekoort.
Maar, onvermoeid en onverwrikt,
Wordt al, wat groei en bloei verſtikt
En welig zijne zaden ſtrooit,
Met tak en wortel uitgerooid.
Het onkruid, ja, dat rukt hij weg,
Dat bant hij achter muur en heg,
En bloem en blad, en vrucht en kruid
Schiet vrolijk op, bot ſchooner uit;
En in het zachte bladgeſuis
Vloeit hovenier een dankgeruisch.

Gelijk een breede lavavloed,
Had 's oproers lage ſlavenſtoet,
En al, wat onkruid kweekt en voedt,
Reeds onbedwongen, onbetoomd,
Geheel Europe als overſtroomd.
Slechts in der Batten ſtillen beemd
Bleef giftig kruid en distel vreemd;
Want in dien welverzorgden tuin
Zijn hoveniers met grijze kruin,
Die, toen de plant der burgerdeugd
Weêr oprees in herboren jeugd,
En even ſlechts den ſtengel boog,
Haar zorglijk beurden naar omhoog.
Thans, onderſchraagd en opgeleid,
Houdt zij haar takken uitgeſpreid,
En bloeit, met ſtatelijken zwier,
Tot eer van elken hovenier,
Die, waar het onkruid ooit verrees,
Aan de eêlſte planten hulp bewees.

Heb dank, beminde Bard! ook gij,
Gij schraagdet, door uw poëzij,
In Hollands vrijen geest gewrocht,
De veerkracht, die hier gloeijen mogt.
Uw grijze kennis, mannenkracht
En jonglingsvuur, nu zoet en zacht,
Dan grootsch en statig uitgestort,
Hield ons met trouw en moed omgord.
Uw hartverheffend maatgezang
Joeg bleekheid op der boozen wang,
En siddring in de snoode borst,
Die voor het onregt pleiten dorst;
Het onheilteelend zwijmelkruid
Reet gij met tak en wortel uit,
En de eedle plant, met zorg gekweekt,
Die moedig 't hoofd naar boven steekt,
Schudt thans haar fiere bladrenkroon
Ter eere van der Batten toon,
Die, uitgevloeid in 't schoonst akkoord,
Tot vaderlandsche deugd ontgloort.
Heb dank, geliefde Bard! heb dank
Voor 't ruischen van uw' citerklank!
Uwe aandrift blijve in hellen gloor;
Zij boeije ons hart en luistrend oor,
Zoo dikwerf gij de snaren spant
Voor Vorst en Volk en Vaderland!

J. J. WIJSMULLER.

OP DE AFBEELDING VAN DEN ADMIRAAL MARTEN HARPERTZ. TROMP.

Dit 's Tromp, die eens in Duins de Spaansche vloot verwon,
Die eeuw'gen haat zwoer aan het magtige Albion,
Den Britschen Luipaard eens 't geweld der zee ontrukte,
En in driedaagschen strijd den palm der zege plukte;
Die, in elk zeegevecht, steeds vocht met leeuwenmoed,
En, als door wond'ren, vaak werd in den slag behoed;
De glorie van zijn volk, de schrik der waterscharen,
Altijd bedaard en kalm bij 't stijgen der gevaren;

Die, ftervend, zelfs nog riep: „ Mijn kinderen, houdt moed!
„ Nu heb ik afgedaan...; ik fterf.... maar wreekt mijn bloed!"
Die leefde voor 's lands eer, en ftierf als roem der Zeeuwen:
Het is de groote Tromp, de glorie van alle eeuwen.

Veendam. J. O. LUDER.

AAN DEN ZANGER DER ONAFHANKELIJKHEID (*).

„ Ja, onafhanklijk *is* de Dichter!" riep ik uit,
En juichte u toe, vervoerd door taal en maatgeluid;
U, die den tijdgeest nooit door woord of daad gehuldigd,
Den zang nooit hebt gefmoord, aan 't vaderland verfchuldigd;
Die, met befneeuwde kruin, door zuiv'ren hemelval
U onafhanklijk toont, zelfs van der jaren tal.
Doch (wijt het aan uzelv' en aan uw kunstvermogen)
In één merkwaardig punt hebt ge u en ons bedrogen:
Ach! onafhanklijk moog' de Dichter zijn; maar wij,
Afhanklijk voelden we ons — van uwe melodij.

Nov. 1832. J. W. IJNTEMA.

(*) Dichtftuk van den Heere C. LOOTS, onlangs in *Felix Meritis* en elders voorgedragen.

BLADVULLING.

Vier regels van den Treurfpeldichter CORNEILLE heeft men dezer dagen, op navolgende wijze, op onzen dapperen CHASSÉ toepasfelijk gemaakt:

La place à l'emporter coutera bien des têtes;
Le Général CHASSÉ *garde bien fes conquêtes,*
Et l'on ignore encor, parmi fes ennemis,
L'art de reprendre un fort qu'une fois il a pris.

Dat is:

De plaats, die gij berent, zij zal u koppen kosten:
CHASSÉ bewaart te wél de hem betrouwde posten.
Zijn vijand moet de kunst nog leeren, om dien held
Een fort te ontwringen, ééns in zijne hand gefteld.

IJ. (*)

(*) Onder het afdrukken van dit blad, en van het omflag, vernemen wij de ongedachte noodlottige tijding, welke, in dit oogenblik, deze regelen als tot eene fatyre *fchijnen* te maken. Men fchorte echter zijn oordeel op! (25 Dec.)

MENGELWERK.

LEERREDE,

UITGESPROKEN OP DEN BEDEDAG, DEN 2 DEC. 1832, IN DE KERK DER HERVORMDEN TE SAPPEMEER,

DOOR

J. BAKKER,

Predikant aldaar.

„ *De Heer is goed, Hij is ter*
„ *sterkte in den dag der benaauwd-*
„ *heid, en Hij kent die, die op Hem*
„ *betrouwen.*"

NAHUM I: 7.

Toen wij, nu ruim een jaar verleden, aan deze plaats bijeen waren, met een gelijk doel als tegenwoordig, toen was het leed, 't welk ons drukte en dreigde, groot. Wij gevoelden het allen, en het was ons bang om het hart. Onze eerbiedwaardige Koning was, door den drang der omstandigheden, in de noodzakelijkheid gebragt (*), om de plaatshebbende onderhandelingen over de voorwaarden van scheiding tusschen *Nederland* en *België* met de wapenen te ondersteunen, en Hij noodigde zijn getrouw volk uit, om zich met Hem, in het plegtig gebed, neder te buigen voor den troon des Allerhoogsten, ten einde zijnen Goddelijken zegen over onze wapenen eerbiedig en geloovig af te smeeken.

Maar, alvorens wij nog ons gemeenschappelijk gebed hadden uitgesproken, waren onze vurigste wenschen alreede vervuld, en was ons gebed verhoord door Hem,

(*) Hier en vervolgens is de Biddags-Missive, soms woordelijk, gevolgd.

die weet, wat in den mensch is, en die van verre zijne gedachten verstaat. Met eene voorbeeldelooze snelheid was ons zegepralend leger tot in het hart van *België* doorgedrongen, en stond in het gezigt van deszelfs hoofdstad. Had *Europa's* staatkunde het niet verhinderd, hoogstwaarschijnlijk ware de twistzaak tusschen ons en de vijanden van onzen Staat reeds voorlang beslecht; maar — de Koning werd genoodzaakt, zijne overwinnende krijgsbenden op den vaderlandschen grond terug te roepen, ten einde, gelijk het heette, den algemeenen vrede te behouden.

Billijk intusschen had men mogen verwachten, — en het was ook metderdaad de verwachting der meesten, — dat een regtvaardig verdrag de vrucht zou zijn geweest van deze, ons zoo bijzonder verblijdende en vereerende uitkomst, en der steeds voortgezette onderhandelingen. Te meer grond was er voor deze verwachting, omdat onze wijze en vredelievende Koning niet aarzelde, de persoonlijke regten en bijzondere belangen van zijn Huis ten offer aan te bieden. Evenwel het gewenschte doel werd niet bereikt, en de billijkste verwachting te leur gesteld.

Later werden de vorderingen der *Belgische* gezagvoerders en hunner begunstigers steeds onbescheidener, en onze wijze Regering kwam eindelijk tot de uiterste grenzen eener met de waardigheid en onmiskenbare belangen van het Vaderland bestaanbare toegevendheid.

Hare laatste voorstellen zijn door twee der Mogendheden, die als bemiddelaars waren opgetreden, beantwoord door de vordering van de overgave der vestingen, welke door moed en volharding, tot nu toe, voor *Nederland* bewaard zijn gebleven, als waarborgen eener billijke schikking; terwijl de vertoogen onzer Regering over de wederregtelijkheid van zoodanigen eisch zijn gevolgd door aanranding van de *Nederlandsche* scheepvaart, en het inrukken eener *Fransche* heirmagt in *België*, bestemd om de onregtvaardigste vorderingen daadwerkelijk te ondersteunen.

In deze omstandigheden bleef aan het Bestuur geene andere keus over, dan de veiligheid, de regten en de

onafhankelijkheid van *Nederland* te handhaven door alle de middelen, welke de Voorzienigheid in deszelfs handen heeft gesteld, en die geschraagd worden door de vaderlandsliefde, eendragt en standvastigheid van een volk, sedert eeuwen ook door de magtigste Staten geëerbiedigd.

Ja, wel worden de middelen, welke de Voorzienigheid der Regeringe in handen gesteld heeft, om de aangerande veiligheid, regten en onafhankelijkheid van *Nederland* te handhaven, geschraagd door de vaderlandsliefde, eendragt en standvastigheid eener, sedert eeuwen, alom geëerbiedigde natie! Want welk getrouw *Nederlander* heeft niet de raadslagen en handelingen van het hoog Bewind onzes lands, sinds den aanvang der onderhandelingen, hoogelijk geroemd, juicht ook thans niet de maatregelen van hetzelve toe met geheel zijn hart, en wenscht niet, dezelve te ondersteunen naar zijn vermogen?

Getuigen dit niet de geestdrift, de moed en de volharding, waarmede allen bezield blijven, die reeds voorlang ten heiligsten strijd zijn uitgetogen, en ook thans, bij het prangen van den nood, geene gevaren vreezen? Getuigen dit niet de bereidwilligheid en geestdrift, waarmede anderen thans naar de wapenen grijpen, allen zich aan de besluiten van den Koning onderwerpen, allen zich de opofferingen getroosten, welke voortdurend van hen gevorderd worden? Trouwens, het geldt hier de hoogste en dierbaarste belangen, die wij op aarde hebben; het geldt onze eer, onze nationale onafhankelijkheid, onze veiligheid en voortdurende welvaart! En wie zou hieromtrent onverschillig kunnen zijn; wie hiervoor niet alles, is het noodig zijn leven zelfs, ten offer willen brengen?

Ondertusschen is het gevaar, waarin wij verkeeren, — wij mogen het ons geenszins ontveinzen, — metderdaad groot, grooter dan toen wij in het afgeloopen jaar, met hetzelfde oogmerk als thans, in dit bedehuis bijeen waren. *Toen* immers traden wij aanvallenderwijze op, als verdedigers der plaatshebbende onderhandelingen, ten einde een muitziek volk door kracht van wapenen te dwingen tot het aannemen van vastgestelde voorwaarden van schei-

ding; *thans*, daarentegen, worden wij aangevallen door twee magtige Mogendheden, die door geweld ons willen noodzaken tot de onderteekening van een verdrag, hetwelk *en* onze vernedering *en* onzen ondergang, naar het vrij eenparig oordeel van deskundigen, ten gevolge moet hebben.

Was het dan *toen* voor onzen godsdienſtigen Koning en zijn getrouw volk behoefte, om in het gebed te naderen tot God, ten einde Zijnen zegen over onze wapenen af te ſmeeken; hoe zou zich dan *nu* deze behoefte niet doen gevoelen en openbaren bij Vorst en volk, nu het gevaar, dat drukt en dreigt, veel grooter is? Bij God toch is heul en beſcherming, en Hij kan uitkomſten ſchenken tegen den dood! Hij kan het ſterke zwak, en het zwakke ſterk maken! De hoogmoedigen kan Hij vernederen, en de vernederden ſtellen in het hooge! De wereld is opgevuld met de treffendſte bewijzen dezer waarheid, en ons Vaderland levert er niet de minst in 't oog loopende blijken en voorbeelden van op.

Eere dan allen, die, hoe hoog ook verheven, niet te hoog zijn, om hunne afhankelijkheid van den Opperheer der wereld nederig te erkennen! Eere onzen Koning, die deze bekentenis aflegt voor het aangezigt van gansch *Europa*, en openlijk belijdt, niet te ſteunen op eigene krachten, op wapenen en ruiterbenden, maar zijn vertrouwen te vestigen alleen op dien alwijzen en regtvaardigen Albeſtuurder, wiens ſterke arm ons en onzen Vaderen zoo dikwerf redding beſchikte uit den grootſten nood!

Hij verlangt daarom, in de tegenwoordige hagchelijke omſtandigheden, — en wie zou het niet met Hem verlangen? — Hij verlangt, in vereeniging met zijn getrouw volk, plegtig te naderen tot den troon van den Heer der Heirſcharen, dien God van ons en onze Vaderen, om Zijne hulp en zegen ootmoedig af te ſmeeken in den ſtrijd, tot welken de natie door de regtvaardigſte zelfverdediging mogt geroepen worden, en om voorts, door ootmoedige gebeden, de belangen van het dierbaar Vaderland aan den Almagtigen nederig op te dragen.

De geheele natie deelt in dit verlangen van den Koning, en ik mag niet vooronderftellen, dat er onder ons, immers in deze vergadering, iemand zijn zou, die anders dacht of gevoelde. Elk gebed, ieder verlangen, dat uitgaat naar omhoog, tot Hem, die in den Hemel woont, onderftelt niet alleen een hart, hetwelk zich zijner afhankelijkheid van God levendig bewust is; het moet ook een deugdzaam gebed zijn, een verlangen naar hetgene regtvaardig en goed is, en vergezeld gaan van of achtervolgd worden door ijverig werken en volftandig pogen, om deelachtig te worden, 't gene men zoo vurig van den Hemel afbidt. Waar deze vereischten of kenmerken van een *waardig* gebed ontbreken, daar nadert de bidder flechts met zijne lippen, werktuigelijk, tot den Allerhoogften, en hij mag van zijn gebed geene vrucht, geenen zegen hoegenaamd verwachten. Maar wanneer deze vereischten ieder gebed kenmerken, o! dan is er grond van hoop en vertrouwen, dat Hij, *die hoort naar het geroep der armen, en achtgeeft op het gebed der verlatenen*, ons niet ledig zal wegzenden of ongezegend laten.

Alvorens wij naderen tot den troon des Allerhoogften, laat ons in eenige bijzonderheden overwegen, of er ook bij ons gronden zijn van billijke verwachting, dat wij niet zullen worden afgewezen, maar genadige verhooring vinden, wanneer wij, door ootmoedige gebeden, gemeenfchappelijk, de belangen van het dierbaar Vaderland aan den Almagtigen nederig opdragen.

„ De Heer is goed, Hij is ter fterkte in den dag der „ benaauwdheid, en Hij kent die, die op Hem betrou- „ wen." De Profeet NAHUM hangt in zijn klein gefchrift, waartoe deze bemoedigende woorden behooren, eene fchoone en treffende teekening op van den ondergang van het magtige *Asfyrifche* rijk en deszelfs hoofdftad *Nineve*. Hij laat echter deze teekening voorafgaan door eene prachtige en indrukmakende voorftel-

ftelling van de heerlijkheid, magt en majesteit van God, zoo als deze zich openbaren in de befcherming van zijn volk, en in de verdelging van deszelfs vijanden.

Hoort, hoe geducht hij God voorftelt, als Hij bereid is tot ftrafoefening van zijne vijanden, zoo als welhaast de inwoners. van *Nineve* zouden ondervinden: „ Een „ ijverig God en een wreker is de Heer! Een wre„ ker is de Heer, geducht in blakende gramfchap! Een „ wreker is de Heer voor zijne beftrijders, en die den „ toorn behoudt tegen zijne vijanden. De Heer is lang„ moedig, ftortende den gloed zijns toorns niet terftond „ uit over zijne vijanden, hoewel het Hem daartoe aan „ vermogen niet ontbreekt; want Hij is groot van kracht, „ en houdt den fchuldigen geenszins onfchuldig. Des „ Heeren weg is in den dwarlwind, en in het onwe„ der, en de wolken zijn het ftof zijner voeten." Vs. 5 zegt hij: „ De bergen fidderen voor Hem, en de „ heuvelen fchudden heen en weder; en de aarde heft „ zich op voor zijn' aanblik, de wereld en allen, die „ er in wonen. Wie houdt," vraagt hij vs. 6, „ wie „ houdt ftand voor zijnen toorn, en wie kan beftaan „ voor het blaken zijner gramfchap? Zijn heete toorn, „ aan vuur gelijk, doet alles fmelten, en rotfen fprin„ gen er voor vaneen!"

Zulk eene ontzaggelijke befchrijving van Gods oppermagt ftond hier op zijne juiste plaats, daar de Profeet vervolgens de ontzettende oordeelen zou fchetfen, welke de *Asfyriërs* zouden treffen, wegens hunne verdrukkingen en honende befchimpingen, den *Joden* aangedaan. 't Was er echter ver van daan, dat deze magt van God iets verfchrikkelijks zou hebben voor zijne vrienden; integendeel, *hun* ftrekte deze magt tot troost en bemoediging. Want, zegt de Profeet, in de tekstwoorden: *de Heer is goed*, t. w. jegens zijne ware vereerders en vrienden; *Hij is ter fterkte*, of eene toevlugt, *in den dag der benaauwdheid, en Hij kent hen, die op Hem zich verlaten.* Ja; dit hadden de *Israëliten* meermalen, gelijk nog onlangs in de verlosfing van *Jeruzalem*, on-

dervonden. De *Asſyriſche* Koning namelijk, SANHERIB, was met eene talrijke heirmagt het rijk van *Juda* ingerukt, had deszelfs hoofdſtad bezet, en *Jeruzalems* inwoners tot de overgave, ſmadend en lasterend, opgeëischt. In deze benaauwende omſtandigheid had HISKIA, een der beste Koningen van *Juda*, het aangezigt des Heeren zijns Gods ernſtiglijk gezocht, en JEHOVA, die den hemel en de aarde gemaakt heeft, ootmoedig gebeden om uitkomst en verlosſing, *opdat alle Koningrijken der aarde weten mogten* en bekennen, *dat de Heer alleen God is;* en — zijn gebed was niet vruchteloos geweest! Het *Asſyriſche* leger was in één' nacht, het zij dan door eene aardbeving, door hagel of bliksemſtralen, of eenig ander verwoestend natuurverſchijnſel, geheel of gedeeltelijk verdelgd, waardoor alle gevaar op eenmaal geweken was (*).

Toen de Profeet NAHUM zijne Godſpraken ſchreef, lag deze gebeurtenis den *Israëliten*, waarſchijnlijk, nog versch in het geheugen; en het is welligt om deze reden, dat door hem, in het vervolg van dit Hoofdſtuk, op dezelve meermalen gedoeld wordt (†). Heugelijk en troostend was derhalve de oppermagt van God voor zijne vrienden; want terwijl zij den ondergang bewerkte van allen, die tegen den Heer en *Israël* heillooze aanſlagen ſmeedden, zoo verloste zij daarentegen *hen* van het geweld en den overmoed hunner vijanden.

En wat deze Opperheerſchappij van God was voor de *Israëliten*, ten tijde van NAHUM niet alleen, maar door al de tijdperken van hun beſtaan henen, dat is zij in alle eeuwen geweest voor ieder volk, dat en zoo lang het den Heer vreest en geregtigheid werkt. Dat is zij ook inzonderheid voor ons geweest, die heerſchappij van God over de wereld, heugelijk en troostrijk voor

(*) 2 *Kon.* XVIII, XIX.

(†) Ik heb hier in de vertaling, gelijk ook in de toelichting en opvatting van een en ander, den *Bijbel* door VAN DER PALM gevolgd, en gemeend, wegens tijdsgelegenheid, in dit alles de kortheid te moeten behartigen.

ons en voor ons land, ſinds wij, aan *Spanjes* dwingelandij ontworſteld, een eigen, vrij en onafhankelijk volksbeſtaan verkregen hebben onder de rijken van *Europa*. En waarom zouden wij dan ook *nu* niet op deze heerſchappij van God met vertrouwen oog en hart gevestigd houden, en, door dat vertrouwen geſterkt en bemoedigd, aan haar onze dierbaarſte belangen nederig opdragen? Er is immers *nu* geen minder grond van hoop, dan vroeger, dat de ſmeekingen, welke wij voor ons Vaderland tot onzen God en Vader zullen opzenden, genadig zullen verhoord worden. Want

I. Wij bidden en ſtrijden voor eene goede en regtvaardige zaak.

II. Wij hebben de ondervinding van vroeger verleende hulp en redding voor ons.

III. Wij roepen een' God aan, in liefde, alvermogen en wijsheid onveranderlijk dezelfde.

I. Wij bidden en ſtrijden, zeide ik, voor eene goede en regtvaardige zaak. Waar zal ik beginnen, waar eindigen, om dit te betoógen? Maar heeft het wel betoog noodig, 't gene voor ieders gezigt blootligt, en eenparig door allen erkend wordt, die, met kennis van zaken, onbevangen oordeelen, zonder partijzucht, zonder vooroordeel, drift of eigenbaat? Is het zelfs niet openbaar erkend door meer dan één' ſtaatsman van diezelfde natie, welke thans als onze vijand is opgetreden, dat wij op de *trouweloosſte* en *laaghartigſte* wijze, ſedert den ſnoodſten opſtand, die immer eenig volk heeft geſchandvlekt, zijn behandeld, en zulks door gekroonde Hoofden, die geroepen waren en zamengekomen, om de belangen van ſtille en vreedzame onderdanen te handhaven tegen muiters en oproerlingen? Gaan er niet nog dagelijks in datzelfde land eene menigte van klagten op tegen, en worden aan deszelfs Koning vertoogen ingediend, door *honderden*, neen *duizenden* onderteekend, over de wederregtelijkheid, waarmede men onze ſcheepvaart aanrandt, en de overgave der vestingen van ons vordert, ten einde ons op deze wijze te dwingen tot de

aanneming van een even eerloos als onze welvaart ondermijnend verdrag? — En indien dan *vreemden* alzoo denken over ons en over onze zaak, *vreemden* luide klagen over het onregt, dat men ons aandoet; wat moet dan de *Nederlander*, wien dit onregt onmiddellijk geldt, en zoo vele opofferingen kost? Zou hij niet van alle vaderlandlievende gevoelens ten eenemale ontbloot, niet eerloos van gemoed zijn, zoo geene billijke verontwaardiging zijnen boezem ontvlamde in heiligen ijver, en hij niet bereid ware, om ook het dierbaarfte offer met geestdrift neder te leggen op het heilig outer van het zwaar miskende en verdrukte Vaderland? — En waardoor hebben wij zulk eene ongehoorde miskenning en onderdrukking verdiend? Is het om de wijsheid en gematigdheid onzer inftellingen; of om de zachtheid en mildheid onzer regering; of om de verdraagzaamheid en vrijheid, waarmede elk in het godsdienftige en burgerlijke mag gelooven, en vrijuit fpreken en fchrijven, wat hem goeddunkt? Of is het om de regtvaardigheid en godsdienftige braafheid van onzen Koning, die, getrouw aan de Grondwet, door Hem bezworen, getrouw aan alle verbindtenisfen, door Hem aangegaan, getrouw aan de beginfelen van het Christendom, dat Hij belijdt, zich grootmoedig verheft boven het fchandelijk gedrag van *Gal* en *Brit*, en geen roof met roof, geen fchreeuwend onregt met onregt vergeldt? — O tijden! o zeden! riep eenmaal een *Romeinsch* redenaar uit, in diepe verontwaardiging over den boozen aanflag, die tegen zijn Vaderland gefmeed werd! — Maar ik fta hier niet, om dezen edelen Redenaar (*) na te volgen, of onheilige driften in uwe harten te ontfteken en uw bloed te doen koken, door het fnood beftaan te gispen van natiën, die zich boven anderen op befchaafdheid beroemen. Ik wilde alleen maar zeggen, dat wij, in de tegenwoordige omftan-

(*) CIC. *in Cat.* Het fpreekt van zelf, dat hier niet meer dan eene toefpeling plaats heeft op den verachtelijken aanflag van Christelijke Magten tegen eenen Christelijken, regtvaardigen Vorst en Staat, in de 19de eeuw!! Hiervan geldt het: *o tempora! o mores!* in vollen nadruk.

digheden, biddende voor het heil des Vaderlands, bidden en ſtrijden voor eene goede en regtvaardige zaak; en beweren, dat wij, dien ten gevolge, met vrijmoedigheid onze vurigſte wenſchen ontboezemen kunnen voor God, den Koning der Koningen en den Heer aller Heeren!

Of is het niet alzoo, M. H.! Is de zaak, welke wij voorſtaan en verdedigen, en om welker wille de Koning ons oproept tot het gebed, is deze zaak niet die des regts en der billijkheid? Het is immers niet om veroveringen te maken, onze bezittingen uit te breiden, of onzen roem en bloei te vestigen op de puinhoopen van anderen; het is zelfs niet om te herwinnen, wat wij verloren hebben, of met geweld te bemagtigen, wat door geweld en regeringloosheid ons ontroofd is, — neen! maar het is alleen om te behouden, wat wij hebben, opdat men ons niet alles ontroove, onze eer, regten, onafhankelijk volksbeſtaan, onze veiligheid, Vaderland en duur, duur gekochte, met het bloed en zweet en de tranen onzer Vaderen bevochtigde en geheiligde burgerlijke en godsdienſtige voorregten, vrijheden en inſtellingen! — daarom en daarom *alleen* is het, dat wij het harnas hebben aangegespt; daarvoor en daarvoor *alleen* is het, dat wij geroepen worden, om den Goddelijken zegen af te ſmeeken.

Zoo er dan immer eenig gebed van uit het ſtof is opgerezen naar omhoog tot den Heiligen Opperheer, dat van wege deszelfs onderwerp deugdzaam mogt genoemd worden, dan is het de bede en het verlangen, 't welk, op dezen plegtigen dag, eene geheele natie, met haren Koning aan het hoofd, als zoo vele kinderen van één groot huisgezin, eerbiedig zal nederleggen aan de voetbank des troons van God den Almagtigen, en er is grond van genadige verhooring.

II. Maar dit is niet de eenige grond: er zijn, behalve dezen, nog andere redenen, welke ons op dezen dag vervrijmoedigen, om tot God te gaan in het gebed, en die op gunſtige verhooring het ſtille vertrouwen ons in-

boezemen; en deze meen ik gelegen te zijn in de ondervinding van vroeger verleende Goddelijke hulp en redding.

Zal ik u hier, M. H.! aan de hand der Geschiedenis, wijzen op de lotgevallen onzes Vaderlands, van dat het zich door moed en volharding onttrokken heeft aan gewetensdwang en het willekeurigst gezag, tot op dezen oogenblik? Herinnert u dan den tachtigjarigen strijd met *Spanje*, waarin van stap tot stap de gedenkteekenen staan opgerigt eener helpende en beschermende Godheid! Welk een ongelijke strijd! Een handvol volk tegenover den magtigsten Vorst van *Europa*, wiens rijk zoo groot, wiens bezittingen zoo uitgebreid waren, dat, naar het geschiedverhaal van den Prins onzer vaderlandsche Historieschrijvers (*), de zon in zijne Staten nimmer onderging! Herroept in uw geheugen het ontzet van *Leyden*, waar de nood zoo hoog geklommen was, dat alle uitzigt op redding verloren scheen; of verplaatst u in die oogenblikken van benaauwdheid, waarin men sprak van het doorsteken onzer dijken en dammen, om het land prijs te geven aan de golven, waaraan men het ontwoekerd had, en met vrouw en kinderen naar elders te vlugten, om een ellendig heenkomen te zoeken! Denkt terug aan de laatste helft der 17de eeuw, die dagen van bange vertwijfeling, toen dezelfde Mogendheden, welke thans andermaal zamenspannen, om onzen ondergang te bewerken, zich verbonden hadden, om, vereenigd met nog twee andere Vorsten, ons en ons land in het verderf te storten! Maar anders, dan menschen beraamden en bedoelden, stond geschreven in den raad van Hem, die de aanslagen der boozen verijdelt, en alle hunne ontwerpen te niete maakt, als *hunne* wegen en gedachten strijdig zijn met *zijne* wegen en gedachten. Opmerkelijk en aantrekkelijk is het voor het godsdienstige hart, dat in ijver blaakt voor liefde tot God en het Vaderland, — opmerkelijk, zeg ik, en aantrekkelijk is het te lezen, hoe kleine voorvallen, schijnbaar geringe toevalligheden, of ook, naar het uiterlijk aanzien, strijdige middelen en wegen, en de elementen des hemels en der aarde, in de

(*) P. C. HOOFT.

alvermogende hand van God, dienstbaar waren aan onze redding en verlosſing uit elken nood.

Maar waartoe de herdenking der dagen van ouds, daar in onzen leeftijd gebeurtenisſen hebben plaats gehad, waarin de vinger van God met onloochenbare en onuitwischbare trekken ſtaat ingedrukt, werkzaam tot *onze* hulp en tot *onze* behoudenis? Hier denk ik aan onze verlosſing, vóór nu juist negentien jaren, uit de magt der *Franſchen*, waardoor een verloren Vaderland aan ons werd teruggegeven, en hiermede een Koning, meer nog om zijne perſoonlijke deugden en beminnelijke hoedanigheden, dan om den roem van zijn geſlacht, aller eerbied, hoogachting en liefde waardig. Maar waardoor en door wien is dit heil ons, met zoo vele andere natiën van ons werelddeel, bereid? Door God, die in het hart van *Rusland* den val bewerkte van der *Franſchen* Keizer, wiens ijzeren ſchepter zwaar drukte op onze vermoeide leden! — En wat zal ik zeggen van die luisterrijke overwinning in den verleden jare, welke zoo veel ſchande heeft uitgewischt, en zoo veel eer en roem ons en ons Vaderland aangebragt? Was het niet, alsof ééne verſchrikking de harten van al onze vijanden had aangegrepen, waardoor, in minder dan tien dagen, eene veel *kleiner* over eene veel *talrijker* bevolking de roemrijkſte zege behaalde? En dan, M. H.! die rampzalige Ziekte, welke andere rijken en landen zoo zwaar geteisterd, en duizenden bij duizenden in dezelve ten grave geſleept heeft; die wij met zoo veel angſtige bezorgdheid zagen naderen, en ook ons Vaderland en onze gemeente bereiken; — hoe weinig ſlagtoffers heeft zij, in vergelijking van andere natiën, onder ons geveld, en hoe ſpoedig is zij weder van ons geweken! Zullen wij hierin niet, gelijk in zoo vele andere weldaden en zegeningen, te midden van den druk der tijden, dankbaarlijk erkennen de vertroostingen onzes Gods, de verſchoonende, helpende en hoedende hand des Allerhoogſten, van wien verhooging en vernedering, gezondheid en ziekte, leven en dood, van wien alles komt? En zal, moet dan niet

deze blijde en rijke ervaring ons ſterken in het vertrouwen, dat God ook nu het dierbaar Vaderland zal redden, en onze ſmeekingen verhooren, welke wij voor deszelfs behoud tot Hem zullen opzenden?

III. Een' laatſten grond vóor dit vertrouwen vind ik in de onveranderlijkheid van God, die gisteren en heden en in alle eeuwigheid dezelfde is, in liefde, alvermogen en wijsheid.

Ja, de onveranderlijkheid van God, gelijk in zijn wezen, alzoo ook in zijne volmaaktheden, is altijd een hechte grondſlag geweest, en zij is het ook nu nog voor ons, om op Hem te vertrouwen, en vertrouwend van Hem te verwachten, wat men goeds van Hem afbidt. Hij, die goed was jegens de goeden in *Israël*, eene toevlugt in den dag der benaauwdheid, daar Hij hen verloste van het geweld en den overmoed hunner vijanden; Hij, die goed was jegens de goeden in *Nederland* van ouds aan tot hiertoe, eene ſterkte in den dag des kwaads, daar Hij hen bijſtond in den nood, en redding beſchikte uit de grootſte gevaren; waarom zou Hij *nog* niet goed zijn jegens *allen*, die Hij weet, dat op Hem zich verlaten? „ Bij Hem immers, den Vader der Lichten, is „ verandering noch ſchaduw van omkeering (*)," en die Hij eens bemint, die bemint Hij ten einde toe. En wat zijne goedheid wil uitwerken of daarſtellen tot heil zijner vrienden, daartoe ontzegt zijne almagt Hem het vermogen niet. Geducht zijn de werkingen der Goddelijke magt, die wij telkens aanſchouwen, in de zedelijke zoo wel, als in de natuurlijke wereld. Daardoor wordt het lot beſchikt van geheele volken, eveneens als van bijzondere perſonen; daardoor werd het *Asſyriſche* leger, hoe talrijk ook, verſlagen, en de trotſche Koning op het diepst vernederd; daardoor verloor PHILIPS de *Nederlanden*, en werd *Leyden* ontzet; daardoor werd de vereenigde magt van *Engeland* en *Frankrijk*, van *Munſter* en *Keulen* verbroken, en *Nederland* gered; daardoor verloor

(*) JAC. I: 17.

NAPOLEON troon en schepter, en herkreeg ons Vaderland zijne vrijheid; daardoor werden *Belgiës* krijgsbenden in het afgeloopen jaar geslagen, en onze vijanden tot eene versmading voor geheel *Europa;* daardoor, eindelijk, is de meest gevreesde Ziekte van ons geweken, en zoo veel drukkend of dreigend kwaad allergenadigst afgekeerd. — Dat alvermogen van God is onveranderlijk, en nog steeds werkzaam tot vernedering der boozen, en ter verhooging van allen, die zich rustig op Hem verlaten. „ Als door eenen alles overstelpenden vloed, „ maakt Hij, wat Hem tegenstaat, te niet, en duister„ nis volgt zijnen vijand op de hielen. Wat smeedt gij „ dan ontwerpen tegen den Heer, en beraadslagen de „ Vorsten te zamen tegen ons en onze belangen? God is „ het, die een einde maakt, door jammeren, die geene „ herhaling behoeven (*)."

Zoodanig is echter de werking der Goddelijke almagt niet, immers niet altijd en overal, als de zinnelijke mensch die wel zou verlangen. Zij openbaart zich niet altijd door zigtbare teekenen uit den hemel, door donders en bliksemen en vernielende stormwinden; zij openbaart zich integendeel doorgaans op eene stille en verborgene, maar nogtans zekere en doeltreffende wijze; zoodat hare tusschenkomst in de gebeurtenissen der wereld, en in de regeling van menschelijke zaken en lotgevallen, bij den eindelijken afloop, in verrassende, vooraf geziene noch berekende uitkomsten, wordt opgemerkt en gekend. En hiertoe verschaft de Goddelijke wijsheid zelve de wegen en middelen; wegen en middelen, zoo duizendvoudig in aard en wijze van werking, als met de bijzondere oogmerken van God het meest overeenkomt, en die oogmerken het best en zekerst vervult. *Ons* is het daarom onmogelijk, vooraf te bepalen, op hoedanige wijze en op welken tijd de gewenschte en van den Hemel afgebedene verlossing ons zal toekomen. Wie zou vooraf hebben kunnen zeggen, hoe, wanneer en waardoor *Ne-*

(*) NAH. I: 8, 9.

derland van *Spanjes* overheerfching gansch bevrijd zou worden; hoe, wanneer en waardoor *Leydens* ontzet bewerkt, *Neêrlands* verlosfing in de 17de eeuw, NAPOLEON's vernedering en onze verhooging, der *Belgen* fchande en onze roem aangebragt en daargefteld zouden worden? — Hier feilen alle menfchelijke berekeningen, en fchiet Engelen-doorzigt te kort; maar God kent zijn doel, en duizende wegen en middelen, de ganfche Natuur met al hare wetten en krachten, de menfchen met al hunne driften en hartstogten, bedoelingen en ontwerpen zijn in zijne almogende hand, en moeten Hem, op zijn' wenk, dienen ter bereiking van *zijne* oogmerken. Beve de fchuldige! Want het aangezigt des Heeren is tegen hem, en er is geen ontvlieden aan zijn verderf! Maar verheuge zich de onfchuldige, en laat hem goedsmoeds zijn, en laat hem opfpringen van blijdfchap! Want de Heer, de Almagtige, kent den weg der regtvaardigen, en zal hun eene toevlugt zijn en fterkte in den dag der benaauwdheid!

Zoo vele en hecht zijn de gronden, die ons bemoedigen, om, hoe diep en levendig ook het gevoel van fchuld en zonden zijn moge, met vertrouwen den zegen des Allerhoogften af te fmeeken voor ons lieve Vaderland, onzen geëerbiedigden en beminden Koning en zijn Huis, onze Prinfen aan het hoofd der *Nederlandfche* krijgsmagt, en voor al de edele ftrijders, die, zoo te land als te water, hun bloed en leven aan de verdediging van de eer en regten van *Nederland* toewijden.

Wij moeten echter bidden met algeheele en volkomene onderwerping aan den wil der hoogfte wijsheid, zoodat, wanneer ons gebed al niet op dien tijd of op die wijze, als wij verlangen, door hartelijk gewenschte uitkomften wordt achtervolgd, wij het geloovig daarvoor houden, dat de tijd onzer verlosfing nog niet gekomen is, en dieper miskenning en langer verdrukking welligt hooger eer en duurzamer welvaart ten gevolge zullen hebben, maar op eenen anderen tijd en op eene andere wijze.

„ Dat de hemelen zich verblijden, en de aarde zich ver-
„ heuge! Dat de velden van vreugde opſpringen, met
„ al wat daarin is; dat al het geboomte der boſschen
„ juiche voór het aangezigt des Heeren! Want Hij komt,
„ om de aarde te rigten! Hij zal de wereld rigten met
„ regtvaardigheid, en de volken met getrouwheid (*).”

Bovenal moeten wij bereid zijn, om met ons *bidden* het *werken* allernaauwst te vereenigen. Want die wel wil *bidden*, maar niet *werken*, is — ik mag hier geen ander of zachter woord gebruiken — of een dwaas, of een huichelaar, of een ligtzinnige, die niet weet of beſeft, wat hij doet. Neen! gelijk het *bidden* het *werken*, zoo moet ook het *werken* het *bidden* onderſteunen, bezielen, veredelen, heiligen. Gelijk het *werken* tot *bidden*, zoo moet ook het *bidden* tot *werken* drijven, krachtig opwekken, alvermogend aanſporen.

Welaan dan, Christenen! hier met mij gekomen, om God te bidden om zijnen zegen in den ſtrijd, tot welken wij door de regtvaardigſte zelfverdediging mogten geroepen worden, — met ons geld of met onzen arm, met onze ſtoffelijke of zedelijke krachten het Vaderland gediend, onderſteund en beſchermd! opdat wij het, met Gods hulp, mogen behouden, en, zij het dan ook al met verlies van aardſche goederen, of met ons bloed en onze tranen bevochtigd, dan toch zonder vernedering, zonder inbreuk op deszelfs waardigheid en regten, onzen kinderen en kindskinderen na ons mogen achterlaten, als een heilig erfgoed, gelijk wij het uit de handen onzer Vaderen ontvangen hebben!

Bereiden wij ons tot nieuwe opofferingen, en laat ons, hoe moeijelijk en bezwarend het ook zijn moge, ons bij voortduring aan alle, door den drang der omſtandigheden, óf reeds genomene óf nog te nemene maatregelen en beſluiten der hooge Regering, gewillig en bereidvaardig onderwerpen, als zulken, die weten, dat God te vreezen, den Koning te eeren, en het Vaderland lief te

(*) *Pſ.* XCVI: 11—13.

hebben, een der eerste en noodzakelijkste pligten is, welke op den mensch en Christen rusten!

Ga op deze wijze de een den anderen voor, en wekke elk den anderen op door woord en daad, door toespraak en voorbeeld! Zoo blijft de eendragt, welke sterk maakt, bewaard en de geestdrift onverminderd, neemt krachtsontwikkeling toe, en verlevendigt zich de vrolijke hoop en het sterkend vertrouwen, dat ons gebed verhoord en het dierbaar Vaderland gered zal worden.

Aan den Redacteur der *Vaderlandsche Letteroefeningen.*

Geachte Vriend!

Offchoon ik aan nevensgaand opstel weinig meer tijds *kon* besteden, dan ik noodig had, om het ten papiere te brengen, vertrouw ik echter, dat hetzelve, om des onderwerps wille, der plaats niet *geheel* zal onwaardig zijn, die het in uw Mengelwerk beslaat, wanneer gij er dat gebruik van maakt, waartoe ik het u zende. Geloof mij steeds te zijn

T. T.

Q. N.

TOESPRAAK AAN DE CHRISTELIJKE GEMEENTE, VÓÓR HET PLEGTIGE GEBED, OP DEN 2 DECEMBER 1832.

Is iemand onder u in lijden? dat hij bidde!

JAC. V: 13.

De brief, waaruit ik u deze woorden heb voorgelezen, is geschreven door den Apostel JACOBUS aan de verstrooide Christenen uit de *Joden*, die toen in meer dan één opzigt in treurige omstandigheden verkeerden. Miskend, veracht en vervolgd wegens hunne belijdenis en getrouwe aankleving van de leere des Evangelies, hadden zij bovenal behoefte aan een woord van vertroosting onder hunne verdrukking, en van aanmoediging tot eene voortdurende gehechtheid aan het Christendom,

blijkbaar in eenen zoodanigen wandel, als hun ook de achting van hunne vijanden verwerven kon. Het was dan ook daarom, dat JACOBUS, die, als het hoofd der Christenen in *Palestina*, op deze menschen de eerste en naauwste betrekking had, hen bemoedigde en vermaande, opdat zij onder hun lijden en hunne verdrukking niet alleen niet van de waarheid zouden afvallen, maar ook de tegenspoed, waarmede zij te worstelen hadden, aan hunne harten zou geheiligd worden. Wij treffen dus in dezen brief meer dan één gewigtig en vertroostend woord aan tot lijdenden en ongelukkigen; meer dan éénen raad, belangrijk niet alleen voor de rampspoedige eerste Christenen, maar ook voor allen, van alle tijden, die met de wederwaardigheden dezes levens in eenig opzigt te worstelen hebben.

Eene dier raadgevingen is die, welke ik u ten tekst voorlas. In dezelve prijst JACOBUS lijdenden aan, te bidden, — zich af te zonderen tot dien vertrouwelijken omgang met den Onzienlijke, waarin men zijn hart voor Hem uitstort; waarin men met alle zijne nooden en behoeften de toevlugt neemt tot den almagtigen Vader der Lichten; waarin men als kind spreekt tot zijnen vader. Hij prijst alzoo aan een gebed, in hetwelk men de geheimste bekommeringen des harte vertrouwend aan den grooten beheerscher onzer lotgevallen te kennen geeft; een gebed, waarin men smeekt om hoogeren bijstand en ondersteuning, wanneer het water aan de lippen komt; een gebed, in hetwelk men vraagt om hemelsche vertroosting en om afwending van de kastijding; een gebed, eindelijk, waardoor men zich bemoedigt tegen het voeren van den strijd tegen het lijden dezes tegenwoordigen tijds, en, belijdenis doende van zijn geloof in God den Vader, Hem plegtiglijk verheerlijkt en met Hem de zaligste gemeenschap oefent.

Dit, M. H.! is het dan, wat JACOBUS zijnen lijdende tijd- en geloofsgenooten aanprijst. En wanneer wij nu het oog vestigen op den toestand, in welken wij verkeeren, hebben wij dan geene stoffe, om ook onszel-

ven onder de lijdenden te rangschikken? Het is waar, — en wie van ons zou zoo ondankbaar zijn, dat hij het niet erkende? — talloos zijn de weldaden en zegeningen, die wij tot op dezen oogenblik toe ontvangen uit de handen van den Vader der Lichten; en wanneer Hij ons wilde doen naar onze zonden, of vergelden naar onze ongeregtigheden, dan zouden wij ons in oneindig mindere zegeningen te verblijden hebben: maar, met dat al, lijdenden zijn wij, lijdenden in meer dan één opzigt. Ik wil nu niet spreken van de doornen en distelen, die ieder op zijnen eigenen levensweg ontmoet; van het verborgen leed, dat elk, ook de meest gezegende, althans nu en dan te dragen heeft: maar ik wil u alleen herinneren de omstandigheden, in welke ons land en volk in deze dagen verkeert. Het is onnoodig, M. H.! u die omstandigheden breedvoerig voor den geest te roepen, — onnoodig, u opmerkzaam te maken op het klimmen des gevaars voor onze onafhankelijkheid; voor de bronnen van ons volksbestaan; voor onze vrijheid; voor onze legerbenden: ook de eenvoudige onder u weet het, hoe onrustwekkend de toebereidselen alomme zijn, en hoe donker de toekomst is, die wij te gemoete treden. Dagelijks staat ons dat alles, en op dezen plegtigen dag nog meer bijzonder, voor den geest; en, wanneer wij er aan denken, kunnen wij dan den naam van lijdenden niet dragen? Neen — dat kunnen wij niet, indien ons hart koud en ongevoelig blijft, zoolang wij zelve niet onmiddellijk in den ongelukkigen toestand des lands deelen; neen — indien wij het vuur des oorlogs, dat daar ligt te smeulen, aanmerken, als ons niet aangaande, of 's lands welvaart weinig tellen: maar ja! lijden doen wij, bitter lijden, wanneer ons hart vervuld is met liefde tot ons volk en tot den grond onzer geboorte. Lijden doen wij, wanneer wij ons aanmerken als kinderen van het vaderland, die de onheilen hunner moeder te betreuren hebben. Lijden doen wij, wanneer ons hart vurig naar den vrede verlangt, en beeft bij de gedachte aan het menschenbloed, dat er misschien gestort zal moeten worden,

eer, die vrede bevestigd wordt. Lijden doen wij, wanneer de gedachte ons vervult aan het welzijn van zoovele duizenden, als bij den druk der tijden veel, ja alles verloren. Lijden doen wij, wanneer ons bekommerd oog ſtaart op onze legerbenden; in welke de bloem onzer natie gereed ſtaat, om, is het nood, het leven voor ons en voor haardſteden en altaren te ſtellen. Lijden, ja, dat doen wij, wanneer wij met kommer het getal onzer vijanden tellen, en de onweêrswolken zich hoe langer zoo digter boven onze hoofden zien zamenpakken. Neen! daar is niemand onder u, die dat lijden niet gevoelt; daar is niemand onder u, die deze liefde tot volk en vaderland thans niet in zich voelt blaken. Bij allen, de aanzienlijke en geringe, de rijke en arme, de oude en jonge, de vader en de moeder, de zoon en de dochter; wij allen deelen in die droefheid en vreeze. Dat lijden is aan ons allen gemeen. Is iemand onder u in lijden? Wij zijn het, — mij dunkt, ik hoor die ſtem van uit onze vergadering oprijzen, — wij zijn het allen. Welnu, wat zullen wij anders, wat zullen wij beter, dan *bidden?*

Maar is er dan gronds genoeg voor, om die les van JACOBUS op te volgen? zoo vraagt gij misſchien. Verdient dan het gebed onder lijden die aanprijzing? Ja, M. H.! Welaan, laat mij u daarvan kortelijk overtuigen.

Het gebed onder lijden verdient de hoogſte en ernſtigſte aanprijzing; want het heeft den gezegendſten invloed op de *vertroosting*, de *heiliging* en de *verlosſing* van den lijder.

Is iemand in lijden, dat hij bidde; want het gebed onder lijden heeft den gezegendſten invloed op de *vertroosting* van den lijder.

Wie der ſtervelingen is er, die niet bij ondervinding weet, wat droefheid is? Wie is er, die nimmer bittere teugen uit den beker der ſmarte heeft moeten drinken? Spreekt! wat is er, dat ten dage des lijdens den geest kan opbeuren? Waar zal het neêrgebogen hart vertroosting vinden? Gaat hij in de eenzaamheid, daar drukt

hem de last zijner droefheid, en begeeft hij zich in het gewoel der wereld, zijne tranen houden niet op te vlieten. Aan alle plaatsen vervolgt hem bekommering, die zelfs het schoone der natuur met een akelig zwart overdekt. Maar hij bidde; en dit, dit zal hem tot de zaligste vertroosting verstrekken. Hij buigt zijne knieën voor het aangezigt des Alerbarmers; lafenis zal het aan zijne ziele geven, en de kalme tevredenheid des gemoeds zal wederkeeren in zijnen felgeschokten geest. Kan het tot verkwikking van den ongelukkige zijn, dat hij eenen vriend heeft, aan wien hij vertrouwelijk zijne smarte kan bekend maken, voor wien hij zijn overkropt hart lucht kan geven; in wien hebben wij beter en getrouwer vriend, dan in God, onzen hemelschen Vader? Is het eene onwaardeerbare opbeuring, te weten, dat hij, wien wij onze nooden klagen, belang in ons stelt en niet onverschillig is voor ons leed; van wien mogen wij dit vaster vertrouwen, dan van Hem, die alles, alles voor ons is, en de stem hoort van dien, die ten dage der benaauwdheid tot Hem de toevlugt neemt? En overtuigt het ons van een deelnemen in onze droefheid, dat wij weten, hoe eigene ervaring van kommer en smart is bij Hem, voor wien wij ons hart uitstorten; wanneer wij in den gebede gaan tot God, in naam van onzen verheerlijkten Verlosser, dan denken wij aan Hem, die, zelf de bitterste angsten geleden hebbende, weet, wat lijden is. Is dat gebed de belijdenis van ons geloof in God, als den wijzen bestuurder van alle onze lotgevallen; moed en opbeuring geeft de zekerheid, dat Hij krachten schenkt naar kruis en kruis naar krachten. Dat bidden, het verteedert ons gemoed, het verzoent ons met het lijden, als sprake tot ons een Engel uit den hemel. Verlangt gij daarvan bewijzen? Vraagt het aan ieder, die dat middel heeft beproefd. Ziet op den voleinder onzes geloofs, hoe Hij, geheel bedroefd tot den dood toe, zijne ziele uitstort in het vertrouwelijk gebed tot zijnen Vader, en, daardoor versterkt, moedig opstaat en zijnen moordenaren tegentreedt. O, kracht des gebeds, ervaren

ren door zoo menigen lijder! Gij zijt onze toevlugt ten dage des gevaars. Dat zijt gij ook nu bij onzen algemeenen nood. Nu vereenigen wij ons tot die zalige gemeenfchapsoefening met den Heer, in wiens hand onze adem is, en bij wien alle onze paden zijn. Spreke dan ons hart en zij onze ganfche ziel, die biddend nederviel, Amen bij het opftaan, zoodat wij, van den hemel vertroost, met nieuwe krachten zijn uitgerust, om gelaten het kruis te torfchen, dat God aan ons volk op de fchouderen legt!

Nog eens. Is iemand onder u in lijden, dat hij bidde; want het gebed onder lijden heeft den gezegendften invloed op de *heiliging* des lijders.

Wanneer wij, M. H.! een ruim deel verkrijgen aan het leed der aarde, ach! dan kan de gedachte zoo ligtelijk bij ons oprijzen, dat een blind noodlot, zonder orde of regelmaat, den eenen zegent, den anderen bezoekt; den eenen geeft, den anderen ontneemt: maar een hartelijk en vurig gebed tot God is het, wat het gevoel onzer afhankelijkheid van Hem kan verlevendigen, en ons in de droefheid eene roede doen kusfen, die Hij ons toezendt. Wanneer lijden over ons komt, — ach, zoo zondig is ons hart! — dan vervallen wij zoo ligtelijk tot een moedeloos klagen: „Mijn weg is voor den Heer verborgen. Mijn regt gaat van mijnen God voorbij!" Maar het gebed wederom heeft de heerlijke ftrekking, dat het ons vaster doet ftaan in onderwerping aan en vertrouwen op Hem, van wien alles afdaalt. Maar bovendien; en dit is het eigenlijk, wat ik zegge wilde: wanneer God rampen en droefheid over ons zendt, gefchiedt het, om onze harten te reinigen, en ons te vormen voor de eeuwigheid. Het gebeurt, om ons los te maken van de aarde, en het verlangen naar den hemel in ons levendig te houden; om ons op te leiden tot die heiligmaking, welke ons vatbaar maakt voor de goederen des eeuwigen levens. Elk lijden, dat ons overkomt, moet die ftrekking bij ons hebben, opdat de verdrukking een gansch zeer uitnemend eeuwig gewigt van

heerlijkheid in ons werke. Maar hoe zal nu dat doel beter bereikt worden, dan wanneer wij wederom de toevlugt nemen tot het gebed? O! wanneer wij in droefenis en kommer ons ſtellen voor het aangezigt van den hoogen en heiligen God, dan ontwaakt in ons het gevoel van die menigvuldige afwijkingen en zonden, waardoor wij ons dit en nog zwaarder lijden hadden waardig gemaakt, en wij leeren, ons voor Hem te verootmoedigen en tot zijne genade in CHRISTUS de toevlugt nemen. Wij leeren, en voelen ons gewapend, om te ſtrijden tegen de zonde, die rampzalige oorzaak van het leed der aarde, en geheiligd in het gemoed ſtaan wij op van onze verzuchting. Ons gebed zal ons alzoo hebben aangegord met kracht uit de hoogte, om te blijven ſtaan, wanneer de wereld hare verleidingen aanbiedt als een tegengif tegen het wee, dat onzen boezem verſcheurt, en het Amen op hetzelve zal de eed zijn van trouwe aan God en de deugd. Die verhevene ſtrekking kan dan ook het gebed hebben, waartoe wij ons onder den druk der tijden en de nooden onzes volks vereenigen. Het kan, en, is ons gebed een gebed des harte, dan zal het ons van het aardſche vaderland opleiden tot het hemelſche, ons ook in den druk onzes volks de voorbereiding doen zien tot hoogere zaligheid, ja ons aanmoedigen, om, waken voegende bij ons bidden, ook in deze dagen het onze te doen tot beveiliging van haardſteden en altaren; is het nood, tot verdediging onzer bezittingen en betrekkingen. Gebed! van u verwacht mijne ziel de redding des vaderlands!

En dit brengt mij tot het laatſte. Is iemand onder u in lijden, dat hij bidde; want het gebed onder lijden heeft den gezegendſten invloed op de *verlosſing* des lijders.

Het oogmerk toch des gebeds is niet alleen verheerlijking van God en uitſtorting van het hart voor Hem; het is ook — en hoe zalig is het, dit te mogen doen! — een ootmoedig vragen van vervulling onzer behoeften; in lijden afwending van den nood, uitredding uit het gevaar. En wanneer wij dit nu doen, — neen! dan ſtelt dat

zoeken van den Heer niet te leur; dit geloovig bidden beschaamt nimmer. Vertrouwen wij zoo op den Heer, met het opregte voornemen des harte, om het goede te doen; verlustigen wij ons zoo in Hem, dan zal Hij ons geven de begeerte onzes harte. Hij zal het maken, indien wij onzen weg op Hem wentelen. Of is het niet de taal van den God, wiens beloften nimmer falen: „ roep mij aan in den dag der benaauwdheid, en ik zal u uitredden"? Is Hij niet de Almagtige en Getrouwe, de goedertieren Vader van allen, die daar is boven allen? Schreef niet dezelfde Apostel, die ons leerde bidden in lijden: „ een krachtig gebed des regtvaardigen vermag veel"? Of heb ik noodig, u te wijzen op zoo ontelbaar vele lijders, wier smeekingen niet te vergeefs tot den Vader in de hemelen oprezen? Het is waar, niet altijd schijnt het gebed van den lijder om uitredding van God te worden verhoord; menigmalen toeft Zijne hulp: maar wanneer wij aan Hem den tijd en de wijze overlaten, in nederige onderwerping aan Zijne wijsheid; wanneer wij alzoo Hem verbeiden, aanhoudende in ijverig bidden; ziet! dan zal eenmaal de verhooring volgen, tijdiger en gepaster, dan wanneer onze dwaasheid de verlossing had mogen beschikken. Die verlossing, zij zal ook eenmaal dagen over ons volk en vaderland. Hoe diep ook verdrukt, hoe zwaar ook gebukt onder den last der tegenspoeden, ons hartelijk smeeken om afwending van den nood, neen! dat zal niet onverhoord blijven. De zaak van waarheid en regt zal eenmaal zegevieren. Eenmaal zal de vrede wederkeeren in onze vesten, en welvaart in paleis en hut gesmaakt worden. Geene vertraging van dien gewenschten dag ontmoedige ons. De gebeden, die heden in ons vaderland worden opgezonden, en waarmede wij de onze paren, vermogen veel. Ja, dat doen zij, indien wij maar niet twijfelen aan de nabijheid onzes Gods, — indien het eene smeeking is, die oprijst uit harten vol geloof en onderwerping, — indien het geschiedt naar den wil van Hem, tot wien wij de vrijmoedigheid des gebeds in CHRISTUS hebben.

Zalig ons, die deze vrijmoedigheid voor den Oneindige mogen hebben! Zalig ons, die met zulke verwachtingen onder lijden mogen bidden! Lave zich dan onze ziele met dien hemelschen troost! Vereenigen wij ons in plegtige smeekgebeden in den naam van Hem, die in den hemel leeft, als onze Voorspraak bij den Vader! Vertrouwen beziele, ootmoed bestuur ons! En zij ons „ Amen" de taal des geloofs, na het nederknielen voor den Heer der heirscharen!

Landgenooten, Medechristenen, stemmen wij elkander daartoe, te zamen zingende *Ps.* CXXXIV: 2:

Heft uwe handen naar omhoog;
Slaat naar der vad'ren God uw oog,
En knielt eerbiedig voor Hem neêr;
Aanbidt nu aller Heeren Heer!

EENIGE AANTEEKENINGEN, OMTRENT DEN AANLEG VAN SOMMIGE DIJKEN IN NEDERLAND, EN DE VERSCHILLENDE WIJZEN VAN BESCHERMING DER BUITENGLOOIJINGEN AAN DE ZEEDIJKEN.

Door

F. W. CONRAD,

Ingenieur van den Waterstaat, te Rotterdam.

Door zulk een zorg en vlijt is Neêrlands grond voordezen,
Door onzer oud'ren hand, uit diep moeras gerezen.
Natuur deed niets voor ons, ontroofde ons zelfs haar gunst.
Al wat dit land ons toont, is arbeid, vlijt en kunst.

HELMERS.

De kunst tot het maken van dijken moet reeds in de allervroegste tijden derzelver oorsprong genomen hebben, en dit is ook uit den aard der zaak zelve ligtelijk te vermoeden: want wat toch is natuurlijker, dan om tegen het hoog stijgende water hoogere aarden wallen op te werpen, ten einde zich daardoor tegen overstroomingen te beveiligen? Het schijnt wel vermoedelijk, dat men de eerste beginselen van den dijkbouw bij de *Egyptenaren*, bij wie de wieg der Waterbouw-

kunde, door de natuurlijke gesteldheid van het land, geplaatst was, zal moeten zoeken. Immers zal men daar al zeer vroeg genoodzaakt zijn geweest, zich, op sommige lage bewoonde streken, op de eene of andere wijze, tegen de te veel overstroomende wateren van den *Nijl* te verzekeren, ten einde ze op eene geschikte en gemakkelijke wijze naar andere plaatsen te kunnen leiden, en alzoo daardoor die kunstmatige *Nijls*-overstrooming daar te stellen, die sinds eeuwen de vruchtbaarmakende kracht van dat land heeft uitgemaakt. Sommige *Romeinsche* Schrijvers hebben gezegd, dat de *Egyptenaren* de te veel overstroomende *Nijl*-wateren, of ook de zeevloeden, door dijken wisten af te keeren; terwijl zelfs later in het *Romeinsche* regt eene wet bestond tegen het verbreken of verderven der *Nijl*-dijken, 't welk wel op verschillende wijzen wordt uitgelegd, maar evenwel de blijkbare bewijzen kan opleveren, dat er in *Egypte*, het zij tot keering, het zij tot leiding der wateren, eenige bedijkingen hebben bestaan.

Het is voorzeker te verre gezocht, zoo als dat door sommige Schrijvers gedaan wordt, om het *Hollandsche* woord *dijk* uit het *Hebreeuwsch*, of ook uit het *Grieksch*, te willen afleiden; en het doet ook weinig tot de zaak af, waar deze naamsoorsprong moet gezocht worden. Men schijnt meer zeker te kunnen aantoonen, dat de *Romeinen* zich op het maken van dijken reeds zeer goed verstonden; en het is dan ook van dezen, dat de Noordsche volken, waaronder de bewoners van het *Batavische* Eiland behoorden, deze kunst geleerd hebben. (*)

Men weet, dat men zich vroeger, en vooral op het *Batavische* Eiland, dat meerendeels uit moerassige en lage gronden bestond, van *terpen* of *vlugtheuvels* bediende, om boven de overstroomende wateren eene veilige woonplaats te hebben; en dit was ook in de eerste tijden, toen men er weinig van den landbouw, maar meer van de jagt en visscherij leefde, genoegzaam; de bebouwing van eenige hoog gelegene streken voldeed toen nog aan de behoeften. Toen echter later eene vermeerderde bevolking ook de behoeften deed

(*) Zie *Vervolg op* CHOMEL's *Woordenboek*, IXde D., naar aanleiding van CICERO, *de Offic.* II. 4, alwaar men leest: *Moles opposita fluctibus* (dammen tegen de vloeden gemaakt) en naar TAC. *Ann.* Lib. I. Cap. 63. en Lib. XIII. Cap. 53.

vermeerderen, werd men weldra genoodzaakt, om ook tot de bebouwing van lagere en niet altijd droog blijvende streken over te gaan, te welken einde men deze lagere landen door kaden voor het water zal hebben getracht te beveiligen; terwijl verder eene eenigzins meerdere, hoewel nog ruwe beschaving de behoefte eener gemakkelijker verkeering met elkander zal hebben doen gevoelen, waartoe men dan misschien, om gemakkelijk van terp tot terp te kunnen komen, sommige hooge en te allen tijde begaanbare wallen, paden of lange hoogten zal hebben opgeworpen, welke, bij de verhooging der oppervlakte van sommige wateren, steeds hooger moesten worden gemaakt. Vandaar de oorsprong veler dijken; terwijl later de *Romeinen* de dijkbouwkunst hier te lande meer in het groot zijn begonnen te beoefenen. Het zij zulks nu door hen geschied is, om zich in hunne legerplaatsen te beveiligen, of om gemakkelijk, met hunne krijgsbenden en te vervoerene goederen en andere behoeften, van de eene legerplaats naar de andere te kunnen komen, het zij om hun krijgsvolk tevens bezig te houden, of om andere redenen; zeker schijnt het, dat wij de beginselen van eenige bedijkingen van meerder belang, bij en langs onze Rivieren, aan de *Romeinen* verschuldigd zijn; en het is dus ook vooral aan de overwinningszucht der *Romeinen* te wijten, dat de bedijking dezer landen misschien in een te vroeg tijdperk begonnen is.

Hoewel men nu met geene genoegzame zekerheid den juisten tijd kan aanwijzen, wanneer de allereerste bedijkingen hier te lande hebben plaats gehad, zoo schijnen echter de meest zekere berigten, omtrent den aanleg der eerste bedijking van eenig belang, daarin overeen te komen, dat DRUSUS, omstreeks onze Tijdrekening, volgens sommigen ongeveer 11 jaren vóór dezelve, om het Eiland der *Batavieren* van het overstroomende winterwater te bevrijden, en den *Rhijn* binnen zijne oude kil te houden, eenen dijk deed aanleggen tegen den linkeroever van den regter of middelsten arm des *Rhijns* (*). Dit is deszelfs meest zekere aanduiding; want het schijnt, dat de ware plaats en lengte van dezen dijk niet wel kan worden aangewezen; immers heb-

(*) WAGENAAR, *Vad. Hist.*, Iste D. bl. 58, naar TAC. *Hist.* Lib. V. Cap. 19. DIO CASSIUS, en vele andere Schrijvers.

ben sommigen alleen daarnaar gegist, en velen dit onbeslist gelaten.

Het was 63 jaren daarna, onder de regering van NERO, dat PAULINUS POMPEJUS het bevel voerde over het leger van den *Benedenrhijn*. Deze Veldheer nu waarschijnlijk bevindende, dat de dijk van DRUSUS niet lang genoeg was, om het *Batavische* Eiland overal voor de overstroomingen te bevrijden, (anderen zeggen, om zijnen soldaten tevens bezigheid te verschaffen) deed hij den door DRUSUS begonnen dijk tot aan den mond des *Rhijns* bij *Katwijk* voltrekken (*). Het was deze dijk, dien CLAUDIUS CIVILIS 13 jaren daarna weder deed doorsteken (†), waardoor hij den *Romeinen* eene gevoelige afbreuk moet hebben toegebragt, dewijl het land daardoor ontoegankelijk voor dezen werd (‡).

Het schijnt intusschen wel altijd eenigzins onzeker te zullen blijven, door wien, wanneer en waar de groote bedijkingen in ons vaderland meer en meer zijn daargesteld. Dit wordt in *Holland* door sommigen omtrent het jaar 37, door anderen omtrent het jaar 42, en door sommigen zelfs eerst op het jaar 1180 gesteld (§)! Dit verschil is zoo aanmerkelijk, dat het gevoelen van VELSEN (**), schoon er geene stellige bewijzen voor zijn, echter vrij aannemelijk voorkomt, die, den tijd der eerste bedijkingen mede zeer onzeker stellende, meent, dat dezelve van tijd tot tijd zijn verrigt geworden, waartoe mogelijk de overgeblevene dijkaadjen der *Cimbren* tot grondslagen hebben gediend, en dat men met reden mag stellen, dat de meest belangrijke dijkaadjen tusschen de jaren 1000 en 1400 zijn aangelegd.

(*) WAGENAAR, *Vad. Hist.* Iste D. bl. 95, naar TAC. *Ann.* XIII. Cap. 53.

(†) *Vervolg op* CHOMEL's *Woordenboek*, IXde D. naar TAC. *Ann.* Lib. V. Cap. 9. L'EPIE, *oude en tegenw. gesteldh. van Holl. en Westfr.* bl. 22.

(‡) ENGELBERTS, *aloude Staat*, enz. IVde D. bl. 24. Zie ook OUTHOF, *Wateryl.* bl. 43, naar TAC. *Ann.* Lib. XIII. Cap. 31, en TAC. *Hist.* Lib. V. Cap. 12.

(§) *Vervolg op* CHOMEL's *Woordenboek*, IXde D. SMIDS, *Schatk. der Nederl. Oudheden*, bl. 62 en 143. OUTHOF, *Wateryl.* bl. 44.

(**) VELSEN, *Rivierk. Verhand.* bl. 115.

In *Friesland* meenen sommigen de eerste dijkmaking tot het jaar 640 of 642 te kunnen brengen. Sommige Schrijvers teekenen hierbij aan, dat ADGILLUS, Koning van *Friesland*, zijnen onderdanen te dier tijd het maken van dijken aan den zeekant zou hebben geleerd (*). Dat de kunst tot het maken van dijken nog zeer weinig bekend was, en op hoogen prijs gesteld werd, blijkt onder anderen ook daaruit, dat de *Friezen*, welke daarin reeds verre gevorderd schenen, het bijzondere voorregt verkregen van niet buiten de grenzen van hun vaderland in uitheemsche oorlogen te gaan, zoo wegens den last en de kosten van dijken, als de gedurige aanvallen der *Noormannen*, op welk voorregt zij zich later beroepen hebben (†).

In *Zeeland* vindt men omtrent het jaar 758 en ook 949 van middelen tegen het overloopen der zee, of dijken, door de *Deenen* of *Gothen* daargesteld, gewag gemaakt (‡). Dat deze aldaar de eerste bedijkingen hebben gemaakt, wordt ook getuigd door REYGERSBERGH, op het gezag van CORNELIUS BALTUS. Hij wordt hierin echter door SMALLEGANGE wedersproken, die stelt, dat de bedijking van sommige *Zeeuwsche* Eilanden reeds vóór dien tijd zou geschied zijn (§). Men wil, dat *Walcheren*, *Schouwen* en *Borselen* reeds vóór 833 bedijkt waren; *Duiveland*, *Noordbeveland*, *Wolfertsdijk*, *Zuidbeveland* en *Tholen* na het jaar 850 (**).

Doch, om meer bijzonder tot de bedijkingen in het eigenlijke *Holland* terug te keeren, zoo behoort aldaar, behalve het *Marendijkje* omtrent *Leiden*, welks oorsprong van ongemeen ouden datum moet zijn (††), en waarvan de eerste aanleg als buiten geheugenis geraakt is, welligt onder de

(*) OUTHOF, *Watervl.* bl. 45, naar HARKENROTH, oorspronkel. bl. 98, en SOET, *Op- en Ondergang van Stavoren*, IIIde B. bl. 80. *Vervolg op* CHOMEL, IXde D.

(†) *Vervolg op* CHOMEL, naar verschillende Schrijvers, aldaar opgenoemd.

(‡) OUTHOF, *Watervl.* bl. 47.

(§) Zie J. ERMERINS, *eerste stichting en lotgevallen van sommige plaatsen ten oosten en westen de Schelde. Verhandel. van het Zeeuwsch Genootschap te Vlissingen*, Vde D. bl. 1.

(**) Ibid. bl. 2 en 3. SMALLEGANGE, *Cronyck*, bl. 43 enz.

(††) SIMON VAN LEEUWEN, *Bat. ill.* bl. 153.

oudste bekende bedijkingen, die later onder de Grafelijke regering plaats grepen, de bedijking van den *Krimpenerwaard*, die in den jare 1097 moet zijn gedaan (*).

Veelal zijn de berigten en aanteekeningen omtrent den aanleg der oude bedijkingen van eenen twijfelachtigen aard. Bij WAGENAAR vindt men eenige meer stellige narigten over eene meerdere onderlinge verzekering in *Holland*, die omtrent het jaar 1165 worden aangetroffen, wanneer, onder bemiddeling van Keizer FREDERIK, eene overeenkomst getroffen werd tusschen GODEFRIED, Bisschop van *Utrecht*, FLORIS, Graaf van *Holland*, HENDRIK, Graaf van *Gelder*, en DIRK, Graaf van *Kleeve*, strekkende tot voorkoming van rampen, die men hier te lande, door overstrooming der Rivieren, gedurig ondervond (†).

De kunst der dijkmaking schijnt dan in *Holland* al zeer vroeg te zijn beoefend geworden, en aldaar reeds zoo vele vorderingen in die kunst gemaakt te zijn, dat men reeds elders dezelve ging toepassen. Zoo leest men, dat omtrent den jare 1180 de *Hollanders* reeds meesters waren in de kunst om dijken te leggen, en toen dijken hebben aangelegd van *Damme* tot *Sluis*.

De natuurlijke gesteldheid van ons land heeft van de vroegste tijden medegewerkt, om die kunst hier te volmaken; en wanneer men thans den staat van ons land, in eenen waterbouwkundigen zin, met eenige oplettendheid gadeslaat, moet men verbaasd staan over de standvastige volharding en de noeste vlijt, waardoor onze voorouders deze laag gelegene streken aan de zee ontrukt hebben. Het is dan ook niet te verwonderen, dat er eene reeks van jaren zijn noodig geweest tot het daarstellen van die menigte bedijkingen, om die diep gelegene droogmakerijen, poelen en moerassen in vruchtbare landen te herscheppen, om dat aantal kanalen, vaarten, wateringen, die sluizen en waterwerktuigen, en die ontelbare molens, met die bewonderenswaardige, daarmede in verband staande inrigtingen, daar te stellen, benevens alle die kunstmiddelen, waardoor deze landen ter bewoning geschikt worden gehouden; terwijl die sterke zeedijken, waar de kracht der baren op gebroken wordt, en die zeewerken, waardoor de woede van den Oceaan beteugeld wordt, die

(*) *Tegenw. Staat van Holl.* VIde D. bl. 476.
(†) WAGENAAR, *Vad. Hist.* IIde D. bl. 246, 247.

stroomleidende werken, waaraan de scheepvaart en de handel derzelver voortdurend bestaan verschuldigd zijn, steeds onze meeste bewondering moeten opwekken.

Hoe vroeg dan ook vele dijken in *Holland* zijn aangelegd, zoo schijnt het toch voornamelijk in de 13de eeuw en vervolgens, dat men de aanzienlijkste bedijkingen is begonnen, en de meeste der groote Heemraadschappen in *Holland* zijn in dit tijdvak daargesteld. Om hier thans van geene anderen te spreken, zou men uit de oudste bekende Handvesten van *Rhijnland* moeten opmaken, dat deze streek reeds vóór 1255 voor een gedeelte bedijkt is geweest; terwijl de bedijkingen van *Delfland* en *Schieland* gemeenlijk omtrent de jaren 1255 en 1273 worden gesteld. De oudste oorkonde omtrent den *Alblasserwaard* dateert van het jaar 1277, en de oprigting van den dijkstoel der *vijf Heeren Landen* moet waarschijnlijk op het jaar 1284 worden gebragt. De *Zuidhollandsche Waard*, die naderhand, in 1421, zulk eene vernielende overstrooming onderging, moet omtrent het jaar 1300 of 1303 bedijkt zijn.

Het is thans buiten mijn oogmerk, om hier den tijd der oprigting van de verschillende Heemraadschappen en de indijkingen der polders en waarden nader te onderzoeken; genoeg is het, deze enkelen te hebben aangestipt, ten blijke, dat de meest belangrijke dier inrigtingen, vooral in *Zuidholland*, in de 13de eeuw stand grepen. (De droogmaking van meren en plassen, bijzonder in *Noordholland*, heeft veel later, meest in de 17de eeuw, plaats gehad.)

Het was ook in het laatst der 13de eeuw, een tijdvak zoo vruchtbaar in het aanleggen van bedijkingen en andere waterwerken hier te lande, dat het Bestuur deszelfs aandacht bijzonder vestigde op de Rivieren. Men leest onder anderen, dat FLORIS IV in den jare 1285 eenen kostbaren dijk deed aanleggen van *Amerongen* tot *Schoonhoven* langs den *Nederrhijn* en *Lek* (*); en het is deze bedijking, die men als de eerste aanmerkelijke bescherming van het eigenlijke *Holland* tegen de *Rhijn*- en *Lek*-wateren beschouwen moet.

Het schijnt, dat sommigen in dezen dijk den *Wendeldijk* hebben meenen te vinden. Immers WAGENAAR zegt hiervan: „ Deze is de *Wendeldijk* niet geweest; want de dijk van *Amerongen* tot *Schoonhoven* schijnt gelegd te zijn eenige jaren na het sluiten van het verdrag tusschen FLORIS IV

(*) WAGENAAR, *Vad. Hist.* IIde D. bl. 360.

en den Bisschop van *Utrecht* wegens het leggen van zeven sluizen in den *Wendeldijk* (*). Het is waarschijnlijk," zegt gemelde Schrijver verder, „dat de *Wendeldijk* de dijk geweest is, die langs het *IJ* van *Velzen* tot bij *Muiden* loopt, in welken al van ouds sluizen gelegd zijn, onder anderen om het *Rhijn*-water, dat sedert het verstoppen van den uitloop bij *Katwijk* dikwijls over zijne oevers liep, geregeld te lozen (†)."

Dat er ook in dit tijdvak reeds aanzienlijke bedijkingen in *Westfriesland*, en wel bijzonder in *Dregterland*, bestonden, kan onder anderen ook blijken uit het verdrag tusschen Graaf FLORIS V en de *Westfriezen*, in den jare 1288 gesloten, en de daarna geslotene Capitulatie van Graaf JAN I, met den lande van *Westfriesland* gemaakt, waaruit niet alleen het bestaan dezer bedijking te dier tijd blijkt, maar ook, dat er reeds voor deszelfs onderhoud eene regelmatige verdeeling plaats had (‡).

(*) WAGENAAR, *Vad. Hist.* IIde D. bl. 360, naar BEKA *in Oltone*, III p. 75.

(†) Idem, naar de *Handv. van Rhijnland*, p. 12, 15—17, en *'t Begin, voortgang en einde der Erfgraafl. Bedien.* bl. 88.

(‡) L'EPIE, *Onderzoek over de oude en natuurlijke gesteldheid van Holland en Westfriesland*, bl. 51, 52.

(*Het vervolg en slot hierna.*)

BIJEENKOMST VAN LORD BENTINK, GENERAAL-GOUVERNEUR VAN OOSTINDIË, EN RUNJIT SINGH, KONING VAN PUNJAB. (*)

Alle toebereidselen waren gemaakt. Den 19 October brak *Lord* BENTINK van *Simla* met zijne familie op naar de forten *Ramgurh* en *Nalagurh*, welke ten jare 1814 den *Engelschen* in handen waren gevallen. Des avonds van den 22 October begaf hij zich naar *Roupur*, alwaar zijne troepen

(*) *Punjab* (de vijf Stroomen), ook bekend onder den naam *Lahore* of *Lahor*, is een uitgestrekt gewest van *Indië*, tusschen 30 en 34°. N. B., ongemeen vruchtbaar in koren, wijn, voortreffelijke suiker, boomwol en allerlei vruchten.

reeds den vorigen dag langs een' anderen weg waren aangekomen. Aan den voet der heuvels, welke zich achter deze ſtad uitbreiden, legerde *de Beheerſcher der vijf Stroomen* met tienduizend man uitgelezene troepen. Den 23ſten des morgens vaardigde de Gouverneur-Generaal eene deputatie aan RUNJIT SINGH af, om hem geluk te wenſchen met zijne heugelijke aankomst, en de Koning zond van zijnen kant zijnen oudſten zoon, den *Rajah* KONWUR KURK SINGH, benevens zes andere voorname *Sheiks* en den *Fakir* AZIZ-O-DEEN, zijnen arts en geheimſchrijver. Noch het gelaat van den jongen *Rajah*, noch zijn ganſche voorkomen verrieden den toekomſtigen beheerſcher van *Punjab*, den man, die na zijns vaders dood de onrustige *Sikhs* of *Sheiks* onder bedwang zoude houden. Zijne gelaatstrekken hebben iets onaangenaams — zijne manieren zijn gemeen, alsof hij eene ſlechte opvoeding had ontvangen. Hij verſtaat geene andere taal, dan die van *Punjab* — van de *Hindostanſche* aanſpraak ſcheen hij althans niets te begrijpen. Intusſchen was AZIZ-O-DEEN de getrouwe tolk van de gevoelens, welke de Prins te dezer gelegenheid had moeten uiten; want de man nam al de bloemen en beelden der *Aziatiſche* dichters, al de bekoorlijkheden van natuur en kunst als in beſlag, om de verrukking te ſchilderen, waarmede de aanſtaande bijeenkomst het hart van den *Maharadja* (Grooten Koning) vervulde. Men bepaalde, dat het eerſte bezoek van den *Maharadja* den volgenden morgen zou plaats hebben, en verſcheidene *Engelſche* Officieren kregen bevel, om zich in het leger van RUNJIT te vervoegen, en denzelven naar den Gouverneur-Generaal te geleiden.

Men had over de *Sutlej* eene brug geſlagen van zesentwintig platboomde vaartuigen, hoedanige hier in gebruik zijn, en zoo als ze reeds vóór tweeduizend jaren aan het leger van ALEXANDER tot het overtrekken van den *Hydaspes* gediend moeten hebben. Deze ſchipbrug was 360 voeten breed, en ter zelfder plaatſe geſlagen, alwaar, volgens de overlevering, NADIR-*Shah* op zijnen terugtogt na de verwoesting van *Delhi* deze rivier overſtak. *De Heer der vijf Stroomen* vertoonde zich met zonsopgang voor zijne tenten aan de ſpits eener zeer groote menigte rijk verſierde olifanten, die, op zijden, met gouddraad gewerkte dekken, de voornaamſte *Rajahs* en *Sindars* van het hof droegen. Zes bataljons voetvolk ſtonden geſchaard tot aan de brug. De ruiterij van

den *Maharadja*, bestaande uit drieduizend *ghore-churras* (lijfwachten) en achthonderd dragonders, trok nu eerst over de brug, en plaatste zich in twee rijen aan de andere zijde der rivier. Dit paardenvolk bezette den weg ter lengte van omtrent drie vierde mijl. De *ghore-churras* droegen eene kostbare kleeding van gele zijde, en waren met lansen, karabijnen, pistolen, pijl en boog uitgerust. De aanvoerders waren van het hoofd tot de voeten gewapend; de helm was van gepolijst staal, met een' vederbos; een blinkend pantsier dekte de borst, en zij droegen bovendien armstukken. De trein had langen tijd noodig, om over de brug te trekken; want er konden naauwelijks vijf of zes olifanten nevens elkander gaan. Aan het hoofd van den optogt bevond zich de *Maharadja*; voor hem heen reden alleen KOSHAL SINGH, opperbevelhebber van zijne troepen, en de *Rajah* DHION SINGH, zijn kamerheer, op prachtige paarden, om bevelen van hem te verwachten.

De *Maharadja* gebruikte onder het trekken over de brug zijn ontbijt, en naauwelijks bereikte hij den anderen oever der rivier, of de troepen voor en achter hem kwamen op eenmaal in beweging — een heerlijk schouwspel! Het was, alsof men de ontzaggelijke vleugelen des adelaars van *Punjab* zag, door den magtigen *Maharadja* zelven gezwaaid wordende — zoo belangwekkend was het, den beroemden aanvoerder de bewegingen der krijgslieden, welke hij zoo dikwerf ter overwinning had gevoerd, met stem en gebaren te zien besturen. Het landschap, dat wij aanschouwden, terwijl de troepen naar het leger van *Lord* BENTINK voortrukten, paste voortreffelijk bij den schilderachtigen, zeldzamen indruk, welken dit krijgsheer op ons maakte. De schoone vlakte, waardoor de *Sutlej* stroomt, zal ongeveer twaalf mijlen groot zijn, en wordt ten zuiden door eene rij kleine heuvels begrensd, waarop hier en daar tempels en grafteekens prijken. Verre daar achter ligt de stad en vesting *Roupur*. Ten noorden van dit schoone gewest verheft zich de *Himalaya*; de met sneeuw bedekte spitsen van dit gebergte, als reusachtige zuilen zich verheffende, schitterden in de stralen der morgenzon, en in de vlakte ontwaarde men de witte huizen van *Nalagurh* op eenen afstand van tien tot twaalf mijlen.

De troepen, welke den Gouverneur-Generaal begeleidden, bestonden uit eene afdeeling rijdende artillerij met acht kanonnen, uit twee eskadrons lansiers, uit het eenendertigste

regement voetvolk, en uit nog een regement ruiterij. Het voetvolk trok bijzonder de opmerkzaamheid van RUNJIT SINGH. Dit was het eerste *Europesche* regement, dat hij onder de wapenen zag. Hij beschouwde het zeer naauwkeurig en hield zich hierbij eene poos op. Thans ging *Lord* BENTINK met zijn gansche gevolg den *Maharadja* te gemoet; en, toen zij nevens elkander waren, stegen zij af, en omarmden elkander, naar landsgebruik. Hierop werden de *Maharadja* en zijne voornaamste *Sheiks* in de prachtigste tent geleid, en aldaar vele *Engelsche* Officieren aan den heerscher voorgesteld. Men verzocht hem, in eenen armstoel, ter regterhand van *Lord* BENTINK, plaats te nemen; waarop hij de beenenondersloeg en zich nederzette, gelijk BUDHA op den *lotus* zit.

De held van *Lahor* zal omstreeks de vijftig jaren oud zijn; hij is mager en klein van persoon. De kinderpokken hebben hem het eene oog doen verliezen; maar het andere is zeer levendig en vol uitdrukking. Van zijn voorhoofd konden wij niets zien — het stak geheel in de breede vouwen van zijnen geelzijden tulband. De neus is niet spits, als gewoonlijk bij de *Sheiks*, maar eenigzins stomp, de mond welgevormd en de kin met een' langen grijzen baard voorzien. Lange knevels geven aan het gelaat een meer of min ruw en woest voorkomen. Zijne kleeding, even als die van zijn gevolg, was van gele zijde, welke bij hen *busunte* (lentekleed) heet — de *Maharadja* had zijn gansche hof, zoo mannen als vrouwen, bevolen, zich met de zinnebeelden der vreugde te bekleeden, ten einde een blijk te geven, dat *de boom der vriendschap, door de beide Magten geplant, in vollen groei staat — dat deszelfs groene bladeren en gele bloesems heerlijke vruchten in menigte beloven, en het geluk der beide Staten waarborgen.* Dus trad in ons midden de man, welke in de laatste dertig jaren zich zoo verre boven zijne landgenooten had weten te verheffen. Hij onderwierp aan zich alle de onafhankelijke *Sheiks* in *Punjab*, en bedwong tevens met krachtige hand den overmoed en de eerzuchtige geestdrijverij der *Akalis*.

Na de gebruikelijke pligtplegingen meende ieder, dat de *Groote Koning* onverwijld blijken van de voortreffelijkheid zijner geestvermogens zou geven. — Diepe stilte — na eene lange pauze zag men de lippen van den *Maharadja* zich bewegen, en de woorden: *Lord! sahib kooch peea?* (Lord!

houdt gij van de flesch?) kwamen uit zijnen mond. Nu ontstond er een gesprek over de *Indische* en *Engelsche* wijnen, en de *Maharadja* maakte de aanmerking, *dat de Engelsche wijnen infanterij zijn, en de wijnen van Lahor, driemaal sterker dan whisky (brandewijn) zijnde, kavallerij, en dat hij voor zijn' persoon de wijnen van Lahor liever had.* — Vervolgens begon men over het doel der bijeenkomst te spreken. RUNJIT SINGH zeide, dat in alle gewigtige gevallen, daar het menschelijk verstand niet in de toekomst vermag te lezen, de *Sheiks* gewoon zijn, hunne heilige boeken te raadplegen. Hij betuigde voorts: „Toen HOLKAR mij drong, om met hem tegen de *Engelschen* eene gemeenschappelijke zaak te maken, verbood de Godspraak mij, iets te doen, wat aan deze Mogendheid zou kunnen mishagen, en beval mij ten sterkste, altijd alle moeite aan te wenden, om met dezelve in vriendschap te leven." Nieuwsgierigheid scheen ons toe, een hoofdtrek in zijn karakter te zijn. Hij deed allerlei vragen, doch toonde voornamelijk belangstelling in het krijgswezen en in alles, wat daartoe betrekking had. Onze muzikanten speelden in nabijzijnde tenten eenige fraaije stukken, die RUNJIT SINGH en zijnen zoon KURK in de hoogste verwondering bragten. De *Maharadja* gaf hun een geschenk van 2000 ropijen. Schotels met allerlei versnaperingen werden aangeboden, en de beheerscher van *Punjab* nam eindelijk afscheid, blijkbaar zeer voldaan zijnde.

Den 27sten kwam KURK SINGH des morgens, aan de spits van een eskadron der lijfwacht, in onze legerplaats, om, namens *den Grooten Koning*, den Gouverneur in diens tent te noodigen. Dien ten gevolge trok eene sterke afdeeling lansiers en dragonders over de schipbrug, en schaarde zich op eenigen afstand van de rivier. Gedurende dezen optogt naar het leger van den *Maharadja*, zag men dezen weldra, op eenen olifant gezeten, door eenen verrekijker onze ruiterij beschouwen. De Koning had zijne oplettendheid hierop zoo geheel gevestigd, dat men moeite scheen te hebben, hem te doen begrijpen, dat de Gouverneur-Generaal in aantogt was.

Langzaam en in goede orde ging de trein voorwaarts. De muzikanten der lansiers trokken vooruit. Het steken hunner trompetten wekte de echo's der bergen, welke nog nooit zoodanig iets gehoord hadden. Aan den ingang der legerplaats verhieven zich twee zegebogen, welke naar de koninklijke tent leidden, en waaronder de Gouverneur met zijn

ganſche gevolg doortrok. De vierkante ruimte, waar de *Maharadja* zijne tent had opgeſlagen, was ongeveer honderd roeden groot, en met karmozijnroode, met gele zijde afgezette kleeden omgeven. De deuren der tent waren boogswijze gemaakt en met ſcharlakenroode, met gele zijde en goud geborduurde gordijnen behangen. Eene lange galerij, uit eene menigte, in eene regte lijn opgeſlagene, tenten beſtaande, leidde naar de koninklijke tent. Ter wederzijden van deze galerij ſtonden ſtoelen. De Gouverneur en zijn gevolg werden verzocht, te gaan zitten. Zijden ſtoffen en de ſchoonſte *Perzische* tapijten van ongemeen fraaije teekening bedekten den grond, en de tenten waren met de heerlijkſte *ſhawls* van *Cachemir* met gouden franjes behangen. De pracht in de koninklijke tent ging echter nog alles te boven. De wanden waren met karmozijnrood, met gouddraad doorweven, fluweel bedekt, en in het midden een klein paveljoen, insgelijks met fluweel behangen, maar derwijze met goud, parels en edele geſteenten overladen, dat men van het fluweel bijkans niets zag. Te midden van zoo veel pracht ſtond de troon des beheerſchers van *Punjab*, onttrokken aan de oogen van het gemeen. Ter regter- en linkerzijde van de koninklijke tent waren twee andere, kleine tenten opgeſlagen; in de eene had de lijfwacht verblijf, welke, zoo als reeds gezegd is, in gele zijde gekleed en gelijk de oude ridders gewapend was; in de andere huisde eene afdeeling geduchte *Amazonen*, wier ſchoone oogen eene groote verwarring in de harten der krijgslieden van *Lahor* veroorzaakten.

De *Groote Koning* was ditmaal in groene zijde gekleed. Hij droeg geene andere juweelen, dan diamanten. Een prachtige diamanten vederbos ſchitterde aan zijnen tulband, en in het midden van eenen met drie diamanten bezetten armband zag men den beroemden *koh-i-nur* (den lichtberg), welke eens den paauw ſierde, die den troon van *Delhi* verheerlijkte. Deze onſchatbare diamant is van langwerpig ronden vorm, zoo groot als een ei, en als *brillant* geſlepen. De beide andere diamanten aan den armband waren ook van ongemeene grootte, en in de gedaante van een hart bewerkt. Nadat de menigvuldige voorſtellingen van perſonen over en weder geëindigd waren, liet men eenen troep *Amazonen* voorbijtrekken, welke alleen met hare ſchoonheid gewapend wa-

ren, die zij echter voor onze blikken poogden te verbergen door middel van zilveren bladen, welke haar over de oogen hingen. Vele dezer vrouwen schenen zeer schoon, en hadden eene bevallige houding; zij waren getooid op eene wijze, volkomen bij hare leefwijze passende. Na deze *Amazonen* zagen wij de paarden van den *Maharadja* voorbijtrekken; deze hadden allen fluweelen, met goud en zijde rijk geborduurde dekken.

Den 29sten ging *Lord* BENTINK des morgens over de *Sutlej*, om eene wapenschouwing der troepen van den *Maharadja*, die ten naastenbij 11,000 man bedroegen, bij te wonen. Koning RUNJIT had midden op de vlakte eene met zilver rijk versierde tent van twee verdiepingen laten opslaan. In het prachtige bovenste gedeelte namen de Gouverneur-Generaal en de *Maharadja* plaats. Het voetvolk voerde alle bewegingen zóo vaardig en juist uit, als ooit de troepen der *Oostindische Compagnie* doen. De krijgstucht en goede houding der troepen strekken den Koning allezins tot eer, vooral wanneer men bedenkt, dat hij weinig hulp van *Europesche* Officieren erlangde, en dat de menschen, welke hij moest afregten, muitziek en niet zeer handelbaar waren. De Koning zeide ons, dat hij twintig bataljons geregeld voetvolk, zoodanig als wij daar zagen, honderd veldstukken en eene groote menigte ruiterbenden had.

De beheerscher van *Punjab* had *Lord* BENTINK en diens gansche familie tot een avondbezoek uitgenoodigd. De tenten waren aan de helling van eenen heuvel, driehonderd schreden van de rivier, opgeslagen. De grond in den ganschen omtrek was door de bekwame tuinlieden van *Lahor* in prachtige bloembedden veranderd. Het jonge koren, dat men vóór eenigen tijd gezaaid had, vormde eene soort van grasperken, die in den vorm van olifantskoppen, paarden, herten en allerlei dieren uitgestoken waren. Eene schitterende verlichting verspreidde de helderheid van den dag over den tuin, alwaar kunstbloemen, cipressen, heesters van allerlei soort overal met veel smaak aangebragt stonden. In het binnenste der tent werden onze oogen door eene pracht, door eene menigte van kostbaarheden verblind, waarvan wij, zonder de fraaije beschrijvingen der paleizen van HAROUN-AL-RASCHID, of van Koning SALOMO op het toppunt zijns roems, ons geen begrip zouden hebben kunnen vormen. Met goud geborduurde tapijten bedekten den grond, en in een

verwonderlijk ſchoon, klein paveljoen ſtonden drie ronde, troonvormige zitplaatſen, met goud belegd en keurig bewerkt. De zetel in het midden was voor den *Maharadja*, de beide anderen voor den Gouverneur en voor *Lady* BENTINK. Achter deze zetels zag men een gouden, met diamanten, ſmaragden, ſaffieren en robijnen als geheel overdekt rustbed. De tent werd door prachtige kandelaars van gedegen goud verlicht.

Weldra verſchenen de *Amazonen*, ditmaal gewapend met pijl en boog, — aan derzelver ſpits de hoofdaanvoerſter, de meest begunſtigde vrouw van den *Maharadja*, kenbaar aan haar kleed van ſcharlakenroode zijde en de witte veder op den tulband. Dezelve hadden nog drie andere aanvoerſters van minderen rang, op wier tulbanden insgelijks witte veder-bosſen prijkten. Nadat zij eenige danſen uitgevoerd hadden, beval de *Maharadja* eene der vrouwen, te zingen; nu werd een groot blad met zilveren vazen vol goudſtof voor hem op een *tabouret* geplaatst, en het gezang, benevens een ſpel van zeer zonderlingen aard, nam een' aanvang. Eene der vrouwen en de *Maharadja* vingen het aan. Zij namen handen vol van het kostbare ſtof, en wierpen er elkander mede. *Lord* en *Lady* BENTINK konden niet enkel aanſchouwers blijven — zij moesten deel aan het vermaak nemen, en nu duurde het niet lang, of de kampſtrijd werd algemeen, en hield aan, tot dat de gansche voorraad verbruikt was. Na deze wonderlijke vertooning werden, op ſchenkbladen, wijnen van *Lahor* en ſuikerwerk aangeboden. Daarop deed de *Maharadja* zijne diamanten en andere kostbaarheden halen, om ze aan *Lady* BENTINK te laten zien. Intusſchen bleef de wijn, gelijk men gemakkelijk kon bemerken, niet zonder uitwerking op den *Grooten Koning*; hij was uitgelaten vrolijk, drukte den Generaal RAMSAY en den Overſte ARNOLD, die in zijne nabijheid waren, alle oogenblikken de handen, en ſpoorde hen aan, om te eten, te drinken en vrolijk te zijn. Het was reeds diep in den nacht, eer de Gouverneur-Generaal afſcheid van zijnen gullen gastheer kon nemen.

Den 31ſten kwam de *Maharadja*, begeleid door zijne voornaamſte *Sheiks*, met zonsopgang tot ons over, om met kanonnen en houwitſers te zien werken. Hij beſchouwde alles met de levendigſte deelneming. De *Engelſche* kanonniers toonden eene groote bekwaamheid in het ſchieten; de afſtand was eerst zeshonderd, daarna achthonderd, eindelijk duizend

ſchreden, en de kogels troffen zeer dikwijls het doel. De *Maharadja* wilde nu zelf ook eens beproeven, wat hij zou kunnen doen. Te dien einde liet hij eene *chatta* (een groot zonneſcherm) als doelwit plaatſen. Nadat hij, met behulp zijner Officiers en Kamerheeren, tien minuten lang gerigt en gemikt had, beval hij vuur; maar de kogel trof niet. Bij het tweede en derde ſchot was hij niet gelukkiger. Daarop kregen de *Engelſche* kanonniers bevel om te vuren, en met het tweede ſchot vloog het zonneſcherm in duizend ſtukken. Na deze oefeningen liet de Koning een deel zijner ligte troepen bewegingen maken; en, alvorens afſcheid te nemen, gaf de Gouverneur hem twee zesponders met voorſpan en kruidkisten ten geſchenke.

Tegen den avond gingen de Heer PRINSEP en de Majoor CADWELL over de *Sutlej*, om den beheerſcher van *Punjab* tot een afſcheidsmaal in de tent van den Gouverneur-Generaal te noodigen. De *Maharadja* werd door deze Heeren in het *Engelſche* leger geleid, en aldaar met de hoogſte eerbewijzingen ontvangen. Na de gebruikelijke plegtigheden, plaatſte hij zich aan de met kostelijke ſpijzen en wijnen welbezette tafel. Een zeer fraai model van eene hangende ijzeren brug werd hem, namens den Gouverneur-Generaal, vereerd. De brug was van brons en ebbenhout gemaakt. RUNJIT toonde veel belangſtelling in het geſchenk, en liet zich de geheele inrigting verklaren. Nu legde PRINSEP aan den Gouverneur een *aliantie-traktaat*, waarin het niet ontbrak aan eerbetuigingen en vriendſchapsverzekeringen jegens den beheerſcher van *Punjab*, voor, en verzocht hem, hetzelve te onderteekenen. RUNJIT had zijnen wensch geuit, om dit ſtaatsſtuk, te dezer gelegenheid, als een *faddasht* of vriendſchaps-onderpand, uit handen van den Gouverneur-Generaal zelven te ontvangen. AZIZ-O-DEEN las het voor met luider ſtemme, en vertaalde volzin voor volzin in het *Hindostansch*. *Lady* BENTINK gaf, tot afſcheid, den *Maharadja* eene fraaije ſpeeldoos ten geſchenke, en nu zeiden de beheerſcher van *Indië*, van den oever van den *Indus* tot aan de verre grenzen van *Ava*, onder wederzijdſche verzekeringen van eeuwige vriendſchap, elkander vaarwel.

KATHOLICISMUS IN FRANKRIJK.

(Volgens den *Globe.*)

Het *Fransche* volk is niet op dezelfde wijze *katholiek* in het noorden als in het zuiden, en de oostelijke Departementen hebben in dit opzigt weinig overeenkomst met de westelijke. *Frankrijk* kan, wat het *Katholicismus* aangaat, onder vijf groote afdeelingen gebragt worden, en elke afdeeling heeft een eigen karakter: I. *Parijs* en de grootere steden van *Frankrijk*. Hier heeft de Godsdienst geringen invloed; terwijl het ongeloof vrij algemeen heerscht. De kerken worden weinig bezocht. Wanneer men van eene *Roomsche* kerk spreekt, geschiedt het dikwerf op eene spottende wijze. *Parijzenaars*, die het paleis van eenen Aartsbisschop plunderen en kerken schenden, toonen door daden, hoe weinig hun *Katholicismus* beteekent. — II. Het noorden van *Frankrijk*. In dit gedeelte des lands zijn de inwoners *katholiek* even als de *Belgen*, niet uit gevoel, maar uit gewoonte. Zij hechten zich aan de vormen en plegtigheden van het *Katholicismus*. — III. Het oosten van *Frankrijk*. Hier is het volk meer verlicht en levendiger van aard; terwijl er, wegens de nabijheid van *Zwitserland* en *Duitschland*, meer eenvoudigheid plaats heeft. Het *Katholicismus* telt er minder aanhangers, dan in het noorden. De *Missionairen* en *Jezuiten* hebben in de oostelijke Departementen nooit opgang kunnen maken. In dit gedeelte des Koningrijks zouden de uiterlijke vormen van het *Katholicismus* zonder groot gevaar afgeschaft kunnen worden. — IV. Het westen van *Frankrijk*. De bevolking is nog zeer onwetend en bijgeloovig. Het *Katholicismus* der *Franschen* in het westen gelijkt dat der *Ieren*. Men betoont blinde gehoorzaamheid aan de priesters, eert *reliquien* enz. De boer in *Bretagne* heeft nog de denkwijze der middeleeuwen. Hij beschouwt de pastoors als hoogere wezens — als eene soort van Goden, en alles, wat *Rome* beveelt, is hem heiliger, dan de woorden van het Evangelie. — V. Het zuiden van *Frankrijk*. Hier heerscht het *Spaansche Katholicismus*, dat door pracht en glans de zinnen streelt. De inwoners hebben eene levendige verbeeldingskracht. Zij willen door bekoorlijke plegtigheden, door prachtige *processiën* en schoone muzijk opgewekt en bezig gehouden worden, en hun *Katholicismus* is bijzonder geschikt, om aan dit verlangen te voldoen.

DE TEGENWOORDIGE LEEFWIJZE DER ST. SIMONISTEN.

Aan den weg van *Menilmontant*, tusschen het park van *St. Fargeau* en het bosch van *Romainville*, boven op eenen heuvel, ſtaat een groot en deftig huis, omgeven door eenen vrij uitgebreiden tuin. Nadat hetzelve langen tijd onbewoond geweest en daardoor in verval geraakt was, beſloot de eigenaar eensklaps, hetzelve te verbeteren, en dit verblijf van zwaluwen, uilen en ratten weder voor menſchen bewoonbaar te maken. Deze eigenaar is Vader ENFANTIN, de Hoogepriester der *St. Simonisten*, die met zijne *Zonen* (zoo noemen zij zichzelven) het huis in orde heeft gebragt, om zijne aanhangers te kunnen opnemen. De groote tuin, welke door lange verwaarloozing geheel was verwilderd, is op nieuw aangelegd en verfraaid geworden. Door metſelaars, timmerlieden, ſchilders, tuiniers hebben zij het vervallen gebouw in eene zeer fraaije woning laten veranderen, en uit den onbebouwden tuin een klein paradijs gemaakt.

De *Apostels* (dezen naam geven de *St. Simonisten* zich ook) houden geene dienstboden, maar bedienen elkander. Hunne werkzaamheden zijn buiten twijfel zoo verdeeld, dat ieder naar zijne bekwaamheid wordt gebruikt; en men zegt, dat alles zeer geregeld wordt waargenomen. De volgende bijzonderheden, de huishoudelijke inrigting betreffende, worden als naauwkeurig medegedeeld:

Dr. LEON SIMON, die reeds vóór geruimen tijd voorlezingen over het *St. Simonismus* hield, verſchijnt met een voorſchoot en verrigt het keukenwerk voor het huisgezin. Helper en handlanger in de keuken is de Heer PAUL ROCHETTE, voordezen Profesſor in de Redekunde. Het wasſchen van ſchotels en borden werd in den eerſten tijd met groote puntigheid verrigt door den Heer LEON TALABOT (voorheen Subſtituut van den Procureur-Generaal); deze post ging vervolgens op den Heer GUSTAAF VAN EICHTHAL over; voorts op den Heer LAMBERT, voormalig Kweekeling van de Polytechniſche School; van dezen op den Baron CH. DUVEYRIER, en thans neemt de Heer M. RETOURET, een jong mensch van ſmaak en een uitnemend redenaar onder de *St. Simonisten*, denzelven met de hem eigene bevalligheid waar. De Heer EMIL BARRAULT, voorheen Profesſor aan de School te *Sorèze*, vervaardiger van een goed tooneel-

ſtuk in vijf bedrijven, onder den titel van *la crainte de l'Opinion*, dat in 1831 op het *théâtre français* ten tooneele werd gevoerd, heeft het vak van ſchoen- en laarzenpoetſer op zich genomen, waarin hij door den Heer AUGUST CHEVALIER, vroeger Profesſor in de Natuurkunde, en door den Heer DUGUEL, vroeger Advocaat bij het Koninklijk Geregtshof, geholpen wordt. Het werk van kamervegen is opgedragen aan de Heeren RIGAUD, Doctor in de Geneeskunde, HOLSTEIN, zoon van een voornaam koopman, den Baron CH. DUVEYRIER, PONYAT en BROUET, voorheen Studenten, CHARLES PENNEKÈRE, eertijds Boekhandelaar, en MICHAËL CHEVALIER, vroeger Kweekeling van de Polytechniſche School en Uitgever van den *Globe*. Laatstgenoemde heeft ook het toezigt op de huishoudelijke belangen, en moet, met de Heeren RIGAUD en HOLSTEIN, aan tafel oppasſen. Hij bedient Vader ENFANTIN van alles, wat deze onder den maaltijd verlangt. Het is eene zonderlinge vertooning, wanneer men aldaar de heeren hunne voormalige knechten ziet oppasſen. De Heer DESLOGES, voorheen Slagersknecht, die als werkman in de huishouding werd opgenomen, moet voor de wasch zorgen; onder hem ſtaan de Heer FRANKOIN, zoon van een' rijken *Amerikaanſchen* kolonist, en de Heer BERTRAND, vroeger Student. Aan tafel wordt hij bediend door den Heer HOLSTEIN, in wiens dienst hij eertijds ſtond. De Heer ST. FOURNEL, voorheen kweekeling der Polytechniſche School en Directeur der IJzerwerken in *Creuſel*, heeft bijzonder het opzigt over den tuin, en wordt hierin geholpen door de Heeren RAYMOND BONHEURE, voorheen Profesſor (*) in de Teeken- en Schilderkunst, ROYER, eertijds Orchestmeester bij de Opera, JUSTUS, een Schilder, en MARSCHEREAU, een Teekenmeester. Het ſchoonhouden van voorplein en ſtraat is het werk van den Heer VAN EICHTHAL, benevens MARCHEREAU. De Heer JEAN MERSON houdt tafel- en keukengereedſchap in orde en dekt de tafel. De Heer ALEXIS PETIT, zoon van een' rijk' grondeigenaar, moet voor de verlichting van het huis zorgen, en de lampen, omſtreeks veertig in getal, reinigen en verder nazien. Kortom, alle de *St. Simonisten* hebben in de gemeenſchappelijke huishouding eenig werk te verrigten. Vader ENFANTIN arbeidt ſoms in den tuin, en weet bijl en ſpade met bijzondere vaardigheid te gebruiken.

(*) In den *Franſchen* zin des woords, *Profesſeur*.

De leefwijze van deze lieden is zeer regelmatig. Zij ſtaan des morgens ten 5 ure op. Tot hunne onderſcheidene werkzaamheden en tot hunne maaltijden worden zij door het blazen op eenen hoorn zamengeroepen. Op bepaalde uren zingen zij een koorgezang. Eenige hunner liederen, door den Heer DAVID, een lid van het gezelſchap, gecomponeerd, zijn ongemeen ſchoon, bijzonder die, welke vóór en na den maaltijd gezongen worden. Zij houden zich geregeld met gymnastiſche oefeningen bezig, en alle hunne bewegingen, wanneer zij vergaderd zijn, hebben iets van de juistheid en afgemetenheid van die der krijgslieden. Men zou echter te onregt meenen, onder de *St. Simonisten* zekere ſtroefheid te vinden, welke voor het aan de beſchaafde manieren der wereld gewone oog onaangenaam ware. Hunne baarden alleen, welke zij laten wasſen, geven hun een zonderling aanzien; voor het overige is hunne kleeding niet onbevallig, beſtaande uit een' zeer korten, lichtblaauwen rok zonder kraag, een van achteren toegeknoopt vest en witte broek; om de middel dragen zij een' gordel van zwart leder, met een' gesp van geel koper. Zij gedragen zich als lieden, welke van niets afſtand doen, wat in goed gezelſchap wordt gevonden. Zij hebben reeds voorlang gelofte van ongehuwden ſtaat afgelegd; maar dit is ſlechts voorwaardelijk: zoodra Vader ENFANTIN huwt, zijn allen van hunne gelofte ontſlagen. Wij waren bij de aanneming van eenen *St. Simonist* tegenwoordig, en wij zagen ook, dat een zoogenaamde *Apostel* het gezelſchap verliet, om in de wereld terug te keeren, dewijl zijne ligchaamskrachten het hem niet toelieten, zich naar de regelen der orde geheel te ſchikken. In de oogenblikken der ſcheiding werden er vele tranen geſtort.

Het is inderdaad te bejammeren, dat lieden, waaronder eenigen groote verdienſten hebben, hun leven op eene zoo onnutte wijze doorbrengen. Velen hunner hebben ambten bekleed, in welke betrekking zij der maatſchappij wezenlijke dienſten hadden kunnen bewijzen. Doch waartoe en wien is hunne dwaze afzondering van de wereld nuttig, en werwaarts zal dezelve voeren? Hun oogmerk, volgens hun zeggen, is, *de dienstbaarheid te veredelen*, loondienst te doen ophouden, en, door bevordering van eensgezindheid, een einde te maken aan den ſtrijd, welke thans in de burgerlijke maatſchappij heerscht. Zullen zij dit doel bereiken door de middelen, welke zij aanwenden? De menigte gaat zeer na hun huis voorbij, bezoekt hen, belacht hen, of bewondert

hunnen moed en den eerbied, door hen aan hunnen zoogenaamden Vader bewezen; doch men denkt er niet aan, om hen na te volgen. Trouwens, hunne dwaasheid kan ook niet lang duren. Zij zelve zullen het inzien, dat kunstenaars en geleerden, die borden wasschen en laarzen poetsen, niet beantwoorden aan het doel, (gelijk zij zelve in hunne taal het noemen) hetwelk God eenen ieder in de maatschappij aanwijst, om namelijk zijnen medemensch, door aanwending van zijne zedelijke, natuurlijke en verstandelijke vermogens, het meestmogelijke nut toe te brengen.

FRAGMENT-ANTWOORD OP HET FRAGMENT UIT EENEN BRIEF, OVER EENIGE GEBREKEN EN MISBRUIKEN BIJ DE EERDIENST TE PLATTEN LANDE.

—; Gij ziet, dat ik uw geschrijf, ten gevolge der mij verleende vrijheid, voor de regtbank des publieks heb gebragt, en ook deze regelen wil ik, zonder eenigen schroom, openlijk kenbaar doen worden. Ik ken *uwe*, gij *mijne* bedoelingen, en wij beiden zijn de zaak met Vader HIERONYMUS eens; wij bedoelen niemand persoonlijk te beleedigen, en willen alleen tegen gebreken schrijven; die dan daarover toornig wordt, moge tevens zichzelven aanklagen!

Denk evenwel niet, dat ik voornemens zoude zijn, de lijst der Gebreken en Misbruiken, bij de Eerdienst te platten lande, verder uit te breiden; offchoon het mij daarbij niet aan stof zoude ontbreken. Neen, Vriend! ik wil u slechts aanwijzen, dat het in de groote Steden, dat het, onder anderen, hier te *A........ niet al goud is, wat er blinkt*, en dat er bij het houden van de openlijke Eerdienst nog veel te wenschen en te verbeteren overig blijft. Ik heb daarover, nu en dan, ten gepasten tijde, en in tegenwoordigheid van bevoegde personen, met bescheiden ernst, het mijne gezegd; maar tot hiertoe bleef alles bij het oude, en de Gebreken en Misbruiken gaan den gewonen slendergang.

Toen uwe lieve vrouw, vóór twee jaren, vijf weken bij ons doorbragt, was het haar niet mogelijk, *onze* kerken te bezoeken, en zij hield daarom den zondag bij onze *Doopsgezinde broeders*; verklarende, niet te kunnen begrijpen, hoe mijne vrouw en dochters bij *ons* met stichting konden ter kerk gaan!

De gewoonte, om eene ſtille dorpkerk te bezoeken, moge aan die verklaring iets toegebragt hebben; maar het is niettemin waar, dat het kerkgaan, vooral bij Predikanten, die een talrijk gehoor hebben, zeer moeijelijk is, en weinig ter bevordering der Christelijke ſtichting kan bijdragen.

De plaatſen in onze kerken behooren *of* aan vaste eigenaars, die dezelve jaarlijks inhuren, *of* zij zijn onverhuurd en voor een ieder toegankelijk. Maakt de eigenaar of eigenaresſe van zijne of hare plaats geen gebruik, in dat geval heeft de zoogenaamde *Plaatsbewaarſter* of de *Bankſluiter* de vrijheid, dezelve door een' ander' te doen bezetten.

„ Dit alles — zegt gij — is zeer ordelijk." Maar het ſchijnt dit meer, dan het is. — *Plaatsbewaarſter* en *Bankſluiter* toch kunnen in geen geval ſtellig bepalen, of een eigenaar al dan niet zal komen, en vooral niet, of deze zijn bewijs van eigendom niet aan een' ander' kan hebben afgeſtaan. Zoo gebeurt het niet zelden, dat eigenaars hunne plaatſen, bij het ter kerk komen, bezet vinden, waardoor dan altijd wanorde en ontevredenheid ontſtaat, of voor 't minst een zeer onſtichtelijk gewoel, beweging en ſtoelengeklim, dat men veeleer in een' Schouwburg, dan in den tempel des Heeren, zou verwachten.

Dat dit alles niet zonder veel gedruisch in zijn werk gaat, valt ligt te begrijpen: maar, *hoe* de uitwerkſelen daarvan voor te komen? O, mijn Vriend! hiertoe ſlaat men een' zonderlingen weg in..... De Voorlezer — wien niemand ſchier meer verſtaan kan — wekt de Gemeente op, *om, ter eere, Gods en ter onzer aller ſtichting, te zingen!* meer naar waarheid behoorde het te heeten: *om het onſtichtelijk gedruisch te overſchreeuwen.*

De algemeene wanorde wordt ook veel daardoor vermeerderd, dat de eigenaresſen van plaatſen doorgaans laat ter kerk komen, en alsdan hare ſtoelen bezet vinden. Vaak gebeurt het dan, dat de bezitſter van zoodanige plaats niet verkiest op te ſtaan, en het gezag der *Plaatsbewaarſter* moet worden ingeroepen, om het regt der eigenaresſe te handhaven. Met groote onvergenoegdheid, onder brommen en knorren, ſomtijds ſcheldende, ſtaat eindelijk de onwettige bezitſter op, ten einde nog op een dusgenoemd *krukje* geplaatst te worden, of zij verlaat, met een toornig gelaat, het Heiligdom.

Eindelijk verſchijnt de Leeraar op den predikſtoel, en — er bevinden zich nog plaatſen onbezet — ijlings zet zich

de menigte in beweging, en, even als ware er eene veste met ſtorm te veroveren, ſnelt men, over bank en ſtoel, met groot rumoer, naar de nog onbezette plaatſen: ſomtijds zelfs geraken daarbij bejaarde lieden en kinderen onder den voet, met gevaar van zich te bezeeren. Wij zijn, van kindsbeen af, aan zulke ongeregeldheden gewoon geworden; maar lieden uit kleinere plaatſen, voor de eerſte reis getuigen van zulke ergerlijke tooneelen, en op dezelve onvoorbereid, moeten natuurlijk op het denkbeeld komen, als wierd de ſtichtelijke vergadering, door eenen hoop rustverſtoorders, verraderlijk overvallen!

Is al het genoemde hoogst onſtichtelijk bij elke gewone Godsdienstoefening, het is zulks vooral bij de plegtſtatige viering des Avondmaals. Maar ook daarbij heeft nog een gebrek plaats, dat even onſtichtend is, als het gemakkelijk te verhelpen ware. Gedurig toch vindt men de toegangen tot des Heeren tafel bezet met kinderen, knapen en perſonen, die aan het Nachtmaal geen aandeel nemen, en, door nieuwsgierigheid alleen gedreven, dáár zijn, en den ordelijken toegang verhinderen. Meer dan eenmaal is hierover geklaagd, bij de kerkelijke Authoriteiten — men ſtemt de redelijkheid der klagten toe — en ... de ergernis wordt niet geweerd; de nieuwsgierige toekijkers blijven den Avondmaalganger hinderen.

Er beſtaat nog een misbruik, dat den Godsdienstvriend moet ergeren. De plaatſen, die niet aan eigenaars toebehooren, worden door de *Plaatsbewaarſters* en *Bankſluiters* te hunnen voordeele afgeſtaan. De gewone prijs hiervoor is 10 centen; dan er worden er ook gevonden, die, voor eene zoogenaamde *goede* plaats, gaarne 25 centen over hebben. Dit ſtaat nu wel aan een ieder volkomen vrij; maar hieruit vloeit tevens voort, dat de *Stoel-* of *Bankbewaarders* geen plaats voor 10 centen afſtaan, zoo lang hun nog de hoop overig blijft, 25 centen voor dezelve te bekomen. De dusgenoemde *dubbeltjesklanten* kunnen daarom rondſukkelen, tot dat de Heeren en Dames, die 25 centen *kunnen* betalen, geholpen zijn, en moeten zich daarbij niet zelden menige onheuſche en onvoegzame afwijzing getroosten. (*)

(*) Dit herinnert den *Redacteur* een Lid diens zelfden Kerkgenootſchaps, die gewoon was te zeggen: „De *Anti*-„*christ* heerscht in de Gereformeerde Kerk!" daarmede doe-

Dat al het opgenoemde weinig ter bevordering van godsdienstige stichting bijdraagt, en elken voorstander der openlijke Godsdienstoefening ergeren moet, gevoelt gij van zelve. Maar, dat deze Gebreken en Misbruiken niet verbeterd en geweerd worden, mag inderdaad verwondering baren; want het bestaande onwelvoegelijke kon, indien men ernstig wilde, zeer wel worden weggenomen. Onze Predikanten kunnen er niet mede gediend zijn, dat Leden *onzer* Gemeente bij de broederen *Lutheranen*, *Doopsgezinden* en *Remonstranten* hunne Godsdienstoefeningen houden; doch kan men dit ten kwade duiden aan Medechristenen, die gaarne uit de plaats der godsdienstige *leering* alles geweerd zien, wat *onordelijk* en *onstichtelijk*, ja *ergerlijk* mag genoemd worden?

Het zij verre van mij, aan de bevoegde kerkelijke Authoriteiten voorschriften tot herstel te geven. Ik *kan* niet vooronderstellen, dat deze middelen aan hen onbekend zullen zijn, en ik *mag* niet vermoeden, dat zij niet gereedelijk alles, wat mogelijk is, zouden willen aanwenden, ten einde de bestaande Gebreken en Misbruiken, bij de openlijke Eerdienst, te verbeteren en weg te nemen. Verouderde gewoonten, bestaande vooroordeelen en het eigenbelang van ondergeschikte kerkelijke beambten zouden daarbij op den achtergrond behooren geplaatst te worden; maar men zoude ook daardoor het verwijt ontgaan, dat er in den Schouwburg meer orde en welvoegelijkheid wordt in acht genomen, dan in de tempelen, aan de vereering van God en onzen Zaligmaker toegewijd. Waarlijk, mijn Vriend! de zaak is van te veel aanbelang, dan dat men dezelve, als ware het eene beuzeling, der behartiginge onwaardig zou mogen keuren.

Welligt zet menigeen, minder over mijn geschrijf, dan over deszelfs openbaarmaking, een scheef gezigt. De zoodanigen wil ik, nevens u, naar Vader HIERONYMUS verwijzen. Ik voor mij doe gaarne afstand van alle gezag in kerkelijke aangelegenheden, maar houde het met den Apostel PAULUS, die wenschte, *dat alle dingen met orde geschiedden.* — Vaarwel!

T. T.
S. M.

---

lende op de klasse der Bankfluiters en Plaatsbewaarsters, als de menschen uit de kerk werende en het deel der Armen afbreuk doende.

OVER DE PAPIERPLANT DER OUDEN.

In de zitting van de Akademie der Wetenschappen te *Parijs* op den 2 Julij 1832 heeft DUREAU DE LA MALLE de uitkomst zijner onderzoekingen aangaande de *Egyptische*, *Siciliaansche* en *Italiaansche* papierplant medegedeeld. Tegen de vroeger aangenomene meening bewijst hij, dat dezelve in vele landen groeit. Hij zelf vond dit gewas in *Italië*, bij het meer *Trasimenus*. RADEL heeft de plant bij *Ostia* gezien. STRABO verzekert, dat dezelve in *Indië* voorkomt, PLINIUS in *Chaldaea*, AESCHYLUS in *Nubië* en *Abyssinië*, en deze getuigenis van den treurspeldichter wordt door BRUCE bevestigd. De *papyrus*, welken men thans in den plantentuin te *Parijs* heeft, komt uit *Sicilië*; de jonge, naar *Frankrijk* gebragte, planten zijn uit de nabijheid der bron *Arethusa* genomen. Men wist reeds lang uit PLINIUS, THEOPHRASTUS en andere Schrijvers, dat de *Egyptenaren* welEer de wortels van den *papyrus* als brandstof gebruikten, en ook eenige snuisterijen daaruit vervaardigden. Bekend was het ook, dat de stengel eenig voedsel opleverde — dat dezelve tot het bouwen van grootere of kleinere booten, maar vooral tot bereiding van papier diende. Men had echter, wat het laatstgenoemde gebruik aangaat, zeer onjuiste begrippen van de zaak, dewijl men geen acht gaf op een aanmerkelijk onderscheid in den bouw van den stengel der planten. Men meende namelijk, dat de stengel van den *papyrus*, even als die der meeste gewassen, uit ringen bestaat — dat dezelve eenen bast heeft, en dat deze het is, welke, verarbeid en in eenen vochtigen toestand dun uitgespreid, de bladen heeft geleverd, waarop men, als ze droog waren, kon schrijven. Zoo is het echter geenszins. De *papyrus* is eene *monocotyledonische* plant (plant met één zaadlap), die noch bast, noch jaarringen heeft. De stengels, wier zelfstandigheid uit een vezelachtig merg bestaat, werden met een fijn mesje in dunne bladen gesneden. Men legde dezelve dan zoo nevens elkander, dat de rand van het eene iets over dien van het andere kwam, en het gomachtige sap, waarmede de plant doortrokken was, deed die vast aan elkander hechten. Een enkel blad, hetwelk men op deze wijze verkreeg, heette in dezen toestand *scheda* —

men besneed het aan de randen, bragt het onder de pers, en liet het dan in de zon droogen. Voorts werden twee zoodanige bladen of vellen aan elkander gehecht en op nieuw aan de pers onderworpen — hetgeen men dan verkreeg, was eene *plagula*. Deze werd verder geklopt, gevouwen en gelijmd, waartoe men meel of broodkruim, met een bijvoegsel van azijn, gebruikte. Het vel papier werd nu ten tweedemale geklopt en met ivoor glad gemaakt. Eindelijk voegde men zoo vele bladen of vellen, als tot een geschrift behoorden, — zelden meer dan twintig — te zamen.

Dureau de la Malle toonde een stuk papier der Ouden, waaraan de zoo even beschrevene manier van bereiding zeer duidelijk te onderscheiden was. Dit fragment is van een handschrift uit de *Turijnsche* verzameling, en draagt een datum, waaruit blijkt, dat hetzelve vóór 3654 jaren beschreven is geworden. Dezelfde Geleerde is van meening, dat de schrijfkunst, die 1800 jaren vóór de Christelijke jaartelling algemeen verspreid was in *Egypte*, uit dit land reeds in de tiende of althans in de negende eeuw vóór Christus naar *Griekenland* overging. Gewoonlijk stelt men, dat het eerst in de zesde eeuw vóór onze jaartelling geschiedde. Is het gevoelen van Dureau de la Malle waar, dan zouden vele verhalen uit de hooge oudheid, van welke men nu onderstelt, dat ze, door het gaan van mond tot mond bij eene lange reeks van opvolgende geslachten, zeer misvormd werden, veel nader aan de bronnen zijn, dewijl men dus kon en moest aannemen, dat dezelve niet door overlevering, maar door schrift bewaard werden.

Jezus weende.

Geesten! Eng'len! Hemelkoren! die het glansrijk aangezigt
Dekt met uw gesloten wieken, als ge aanbiddend nederligt;
Ook wij, menschenkind'ren, juichen, in aanbidding zaamvereend:
„ Onze menschheid is geädeld; onze Heiland heeft geweend!"

Palestina! heil'ge bodem!, waar Hij, zegenend en goed,
Wandelde langs uwe heuv'len, Palestina! zijt gegroet!
Hemeldrupp'len welden opwaarts uit het oog van onzen Heer,
En zij vielen, Palestina! op uw' heil'gen bodem neêr.

Vroeg're hulp had Hij onthouden, (Hemelmin beval het dus)
Toen Hij zwijgend boog ter neder in het gráf van Lazarus:
Dáár, dáár lag de vriend zijns harte, door den doodslaap als versteend,
En — de Heer van Aarde en Hemel, Jezus Christus, heeft geweend!

Hoogepriester vol erbarming, die van uit den Hemel ziet!
Neen, nu schamen we ons de tranen bij der dierb'ren grafzerk niet!
Nu is onze smart geheiligd, tot de Hemel ons hereent:
Hoogepriester vol erbarming, Gij ook hebt op aard' geweend!

't Hoofd omhoog, wie ooit door lijden hier op aard' gelouterd word'!
Boven, boven leeft de Heiland, die hier tranen heeft gestort!
Is uw hoop, uw troost bedolven onder 't kille lijkgesteent', —
Heeft ook in dit dal van tranen niet Gods heilig Kind geweend?

Blijv' de hope des herrijzens hier uw hechte pelgrimsstaf!
Lazarus waakte op ten leven, toen Gods stem klonk in zijn graf:
Dat zij balsem voor uw smarte bij 't verstorvene gebeent',
Tot ge eens zaam aan Jezus' voeten tranen van erkent'nis weent!

Dec. 1832. J. VAN DISSEL, JZ., *M. D.*

HOLLAND.

Graauw is uw hemel en stormig uw strand,
Naakt zijn uw duinen en effen uw velden,
U schiep natuur met een stiefmoeders hand, —
Toch heb ik innig u lief, o mijn Land!

Al wat gij zijt, is der Vaderen werk;
Uit een moeras wrocht de vlijt van die helden,
Beide de zee en den dwing'land te sterk,
Vrijheid een' tempel en Godsvrucht een kerk.

Blijf, wat gij waart, toen ge blonkt als een bloem:
Zorg, dat Europe den zetel der orde,
Dat de verdrukte zijn wijkplaats u noem',
Land mijner Vad'ren, mijn lust en mijn roem!

En wat de donkere toekomst bewaart,
Wat uit haar zwangere wolken ook worde,
Lauw'ren behooren aan 't vlekkelooze zwaard,
Vaderland! eenmaal het vrijste der aard'.

In Zweden. 1832. E. J. POTGIETER.

EENE HEDENDAAGSCHE EUROPESCHE DOEMANSCHAP, IN DRIE PUNT-DICHTJES.

Van de eerste jeugd af aan verzonken in godloosheid,
In misdaân opgegroeid, vergrijsd in de ergste boosheid,
De vriend van ROBESPIERRE, en snooder nog, dan hij:
Een staatsman van dat merk, ô Britten! is uw GR..Y.

Een slaaf der zinlijkheid, met toegeschroefd geweten,
Een zamenweefsel van verraderij en list,
De steun van muiters, bij gevloekte burgertwist:
Dit gruwzaam wangedrocht is P........N geheeten.
Had hij, in de eeuw van LOTH, in Siddims dal gebloeid,
Hij was door 't zwavelvuur meê tot een kool geschroeid.

Werd in 's *Tartuffes* mom (gelijk 't geschiedblad meldt)
Een Bisschop van Autun naar 't leven voorgesteld,
Die huichelaar zou thands MOLIÈRES luim niet wekken.
Neen; ware een T.........D aan hem bekend geweest,
Zoo als onze eeuw hem kent, gewis had 's Dichters geest
Dan geen ROQUETTE (*), maar, met levendige trekken,
Den booswicht, die Euroop nu veertig jaar beroert,
In 't beeld van SATAN zelv' op 't schouwtooneel gevoerd.

(*) *De naam des bedoelden Bisschops van Autun.*

1833. S. I. Z. WISELIUS.

MENGELWERK.

Aan den Heer Redacteur der *Vaderlandsche Letteroefeningen.*

Wel Edel Heer!

Het nevensgaande stukje, bevattende eenige bedenkingen ten aanzien van den toestand des vaderlands in de jaren 1672 en 1832, heb ik voorgedragen in het alhier, sedert bijkans 35 jaren, bestaande Natuur- en Letterkundig Gezelschap: *Oefening in Wetenschappen.* Men heeft mij gezegd, dat het nuttig kon wezen, hetzelve in dezen tijd meer algemeen bekend te maken. Indien dat zoo zijn mogt, zou ik meenen dat niet te mogen weigeren. Ik zend het alzoo aan U, met verzoek, om, zoo Gij in dat gevoelen deelen mogt, hetzelve te plaatsen in het Mengelwerk van uw zoó algemeen gelezen tijdschrift.

Men heeft mij de bedenking gemaakt, dat ik van den finantiélen toestand van ons vaderland, gedurende gemelde tijdperken, geene melding gemaakt heb. Het zou niet veel moeite inhebben, geloof ik, om aan te toonen, dat, ook in dat opzigt, onze omstandigheden op dit oogenblik niet ongunstiger zijn, dan in 1672. Dat betoog zou mij echter genoodzaakt hebben, om in meer bijzonderheden te treden, dan waarvoor dit stukje, dat niet als eene opzettelijke verhandeling, maar slechts als eene kleine bijdrage moet beschouwd worden, uit deszelfs aard geschikt is.

Ik betuig met hoogachting te zijn,

Wel Edel Heer!

Haarlem,
den 8 Jan. 1833.

Uw Wel Ed. Dienaar
P. MABÉ, JUN.

EENIGE BEDENKINGEN TEN AANZIEN VAN DEN TOESTAND DES VADERLANDS IN DE JAREN 1672 EN 1832.

Door Mr. P. MABÉ, JUN.

Wij spreken gaarne van datgeen, wat ons na aan het hart ligt. Deze waarheid zagen wij zelden meer beves-

tigd, dan in de tegenwoordige tijden, nu wij allen gezamenlijk, als kinderen van één vaderland, in eenen algemeenen nood verkeeren. Zonder toch dat men ons beschuldigen kan, alsof wij ons, ongeroepen, zouden opwerpen als staatkundigen, wanneer wij elkander vragen en onderhouden over de gebeurtenissen dezer dagen, is het veeleer het gewrocht van dat natuurlijk gevoel, 't welk alle gevoelige menschen bezielt, dat hen belang doet stellen in den voorspoed van hetgeen hun dierbaar is, 't welk ons tegenwoordig bijzonder aanspoort, om over het lot, dat ons vaderland treft en mogelijk te wachten staat, met elkander te spreken, de gebeurtenissen te beschouwen en de daden van magtigen en aanzienlijken te beoordeelen van uit het standpunt, waarop ieder onzer geplaatst is. En geen wonder! alles toch, wat ons dierbaar is, alle onze betrekkingen, onze ouders, echtgenooten, kinderen, vrienden, onze bezittingen, onze stand in de maatschappij, onze vooruitzigten en die onzer kinderen voor de toekomst, alles, alles is begrepen in het veelbeteekenend woord *vaderland*. Wie kan dan koel blijven, als dat vaderland op de onregtvaardigste wijze wordt aangerand door de geweldigen der aarde? Wie kan zwijgen, als hij de rampen beschouwt, die het reeds troffen, de gevaren, die het nog dreigen?

Maar, dat wij ons echter, bij zoodanige beschouwingen, niet laten vervoeren tot al te stoute beoordeelingen of veroordeelingen van anderen, noch ons door de gevaren, die wij te gemoet zien, te zeer verontmoedigen! — Veel is er nog, waarover wij ons moeten verblijden in de tegenwoordige, gewis rampvolle, dagen. Niets zal ons daarvan meer overtuigen, dan een blik op de geschiedenis van ons vaderland, en wel in die dagen, die, schijnbaar ten minste, met de tegenwoordige veel gemeens hebben; ik bedoel die van het jaar 1672.

Ik heb niet ten oogmerk, u die gebeurtenissen zelve voor te stellen; ik vermoed, dat zij genoegzaam bij mijne Hoorders bekend zijn: ik wil, in eenige algemeene trekken, den toestand des vaderlands in dien tijd met den

tegenwoordigen vergelijken, omdat ik overtuigd ben, dat ook slechts eene oppervlakkige beschouwing daarvan ons veel stoffe zal geven, om, in onzen tegenwoordigen toestand, met een eerbiedig opzien tot den Almagtigen, die het onregt haat, bedaard de toekomst af te wachten.

Het was toch *Frankrijk*, even als nu, dat de eerste en voornaamste oorzaak was onzer rampen. LODEWIJK DE XIV had een' onverzoenlijken haat tegen onze Staten opgevat, omdat zij, door hun drievoudig verbond met *Engeland* en *Zweden*, hem hadden genoodzaakt den vrede van *Aken* te sluiten. Dat verbond moest verbroken worden. Hij deed daartoe het eerst pogingen bij de Staten, doch vruchteloos; daarna bij *Zweden*, dat mede in 't eerst zijne aanbiedingen van de hand wees, en niet eerder daarvan afging, dan nadat *Engeland*, op aanhitsing van *Frankrijk*, het openlijk verbroken had. — Wij klagen thans over eene gedrogtelijke staatkunde, die alles, wat regt is, met voeten treedt, en, onder beschaafde natiën, alléén het regt van den sterksten schijnt te eerbiedigen, en helaas! met maar al te veel grond; maar, voorzeker, de tijden, waarvan wij thans spreken, leveren niet minder voorbeelden op van trotschheid en opgeblazenheid op overmagt, van laagheid en trouweloosheid in het nakomen van plegtig geslotene verbonden.

Alles hadden de Staten gedaan, om het dreigende gevaar af te weren. Zij hadden den *Engelschen* genoegen gegeven, door toe te treden tot verbindtenissen met hen, ten aanzien der *Indische* bezittingen, waarvan het voordeel genoegzaam geheel aan hunne zijde was; aan hunne onbillijke eischen voldaan, ten aanzien van hetgeen zij het regt van de vlag geliefden te noemen, dat is: dat onze vloten zekere eerbewijzen aan de hunne, ja zelfs aan hunne afzonderlijke schepen, zouden betoonen. De Staten hadden den *Franschen* dwingeland alle voldoening aangeboden, zelfs hem een buitengewoon gezantschap gezonden. Alles hadden de Staten toegegeven, voor zoo verre de onafhankelijkheid des lands dat gedoogde. Maar te vergeefs! Hij, de trotsche Alleenheerscher, wilde den

ondergang van onzen vrijen Staat; deze was bij hem besloten; de oorlog scheen hem daartoe het zekerste middel, en, op allerlei vergezochte gronden, of liever zonder eenigen wettigen grond, verklaarden *Frankrijk* en *Engeland* den oorlog aan onzen Staat, die geene-bondgenooten had, dan den voormaligen vijand, den Koning van *Spanje*, offchoon later de Keurvorst van *Brandenburg* en de Keizer zich daarbij voegden.

Ziet daar vele bijzondere punten van overeenkomst van gene met de tegenwoordige tijden, voor zoo verre de buitenlandsche staatkunde betreft. Ook thans is *Frankrijk* de drijver van den oorlog, of liever van daden, die met oorlog gelijkstaan; maar nu, om zich bij voorraad meester te maken van het tegenwoordige *België*, 't welk het reeds als zijn wingewest beschouwt; en *Engeland* laat zich, hoe onbegrijpelijk, daarin medeslepen, zeker tot zijn eigen verderf, indien het niet spoedig terugkeert. Ook thans was alles door ons toegegeven, wat behoudens de eer en onafhankelijkheid des vaderlands mogelijk was, om den onregtvaardigen aanval, die ongehoord is in de geschiedrollen van beschaafde natiën, doch waaraan wij in deze eeuw van beschaving ten doel stonden, zoo mogelijk, te voorkomen. Opmerkelijk is het, dat de Staten, destijds, door datzelfde *Frankrijk* en *Engeland*, werden beschuldigd van niet genoegzaam doordrongen te zijn van eerbied jegens hunne Koningen, wier Ministers ons thans in den ban willen doen, omdat wij voor het Koningschap te veel eerbieds betoonen. Maar zeker, LODEWIJK DE XIV was geen *Roi citoyen!*

Zoo niet alle berekeningen falen, kan het ons thans aan geene bondgenooten ontbreken, indien *Frankrijk* ons grondgebied andermaal moest bedreigen; het komt ons onmogelijk voor, dat *Engeland*, in dat geval, de zijde van *Frankrijk* zou kunnen blijven houden, als ook dat *Rusland*, *Oostenrijk* en *Pruissen* dat bedaard zouden kunnen aanzien, omdat aller dadelijk belang, (het éénige roersel der staatkunde) ja aller behoud voor de toekomst, in zoodanig geval, eene algemeene tusschenkomst ten

onzen voordeele schijnt te gebieden. Daarover uitweidende, zouden wij ons in een veld van staat- en handelkundige bespiegelingen moeten begeven, waaraan geen einde zou zijn, en waartoe ook deze voordragt niet bestemd is. Wij willen ons liever bij daadzaken bepalen; en daaruit meenen wij te kunnen opmaken, dat onze tegenwoordige toestand, uitwendig beschouwd, gunstiger is, dan die der Staten was, bij het uitbarsten van den oorlog in 1672.

Meer gronden van gerustheid zullen wij echter vinden, wanneer wij den inwendigen toestand van ons vaderland in die beide tijdvakken vergelijken.

Zorgelijk was de uitwendige toestand des vaderlands op het tijdstip, waarvan wij spreken; verschrikkelijk de inwendige. — De twee magtigste natiën van *Europa*, vooral in dien tijd, beoorloogden den Staat ter zee en te land. 's Lands zeemagt was in redelijken toestand, maar zou toch, zoo 't scheen, niet bestand wezen tegen de vereenigde vloten van twee zoo magtige Mogendheden. Het leger te velde was uiterst zwak; de grenssteden slecht voorzien; de vestingen noch genoegzaam versterkt, noch behoorlijk bezet; provinciën in onderlingen twist, over het aanwerven van krijgsvolk, en over de magt en waardigheid, die men den Prinse van *Oranje* verleenen zoude; de steden in volslagen oproer en aan plundering overgegeven; de overheden door de burgers van verstandhouding met den vijand beschuldigd; de gegoeden, die vermoed werden hunne bezittingen voor het nakend gevaar in veiligheid te willen brengen, door het gemeen geplunderd, mishandeld; Regenten in hunne personen en betrekkingen beleedigd, verguisd door het hollend gemeen; burgers onderling in twist over godsdienst en staatkunde en door Predikanten opgehitst; Bevelhebbers aangeklaagd en veroordeeld wegens lafheid en verraad, en — of dat alles niet genoeg ware! — de regterlijke magt óf vreesachtig om de boosheid te straffen en onpartijdig regt te doen, óf zelve zoodanig door partijzucht verblind, dat onschuldigen veroordeeld werden!

Denkt niet, mijne Hoorders! dat ik dit tafereel te zwart gemaald heb, om onzen tegenwoordigen toestand des te gunstiger te doen voorkomen. Wilt gij daadzaken? Welaan! eene korte schets van het gebeurde zal u overtuigen.

Onze vloot werd begroot op eenennegentig schepen en fregatten, behalve kleine vaartuigen; de vereenigde vijandelijke vloot werd op ten minste honderddertig zeilen berekend. De zeeslag intusschen, welke bij den aanvang des oorlogs, onder het opperbevel van onzen onsterfelijken DE RUITER, voor *Soulsbaai* tegen het vereenigd vijandelijk eskader plaats had, was hardnekkig; dezelve begon des morgens ten 7 of 8 ure, en duurde tot aan den nacht. Veel werd er aan beide zijden verloren; de uitslag was twijfelachtig, offchoon het verlies van den vijand grooter geacht werd dan het onze. Dat was ook het geval met de volgende zeeslagen gedurende dezen oorlog, de laatste voor *Kijkduin*, in alle welke de onzen tegen eene groote overmagt van vijanden moesten strijden, maar telkens met minder verlies dan zij uit den slag keerden, en van welke het gevolg was, dat onze zeehelden den *Engelschen* beletteden, de voorgenomene landing aan *de Helder* te doen.

Maar de landmagt? Deze was in den slechtsten toestand. Op de eerste aannadering van den vijand werden alle de grensvestingen dadelijk verlaten en zonder eenige verdediging overgegeven, en spoedig waren *Overijssel* en het Graafschap *Zutphen* bemagtigd door den Keurvorst van *Keulen* en den Bisschop van *Munster*, en *Gelderland*, *Utrecht* en drie steden van *Holland*, *Naarden*, *Woerden* en *Oudewater*, door de *Franschen* veroverd of ingenomen; en het was in dien toestand, dat men nog raadpleegde, om burgers en boeren op te roepen tot verdediging des lands! En, wil men, met weinige woorden, eene schildering van den staat van verdediging des lands; ziet hier de eigene uitdrukkingen van de Afgevaardigden te velde, die met zoo vele woorden verklaarden: „De „gemeene Officieren over de Militie gestelt, ten meesten

„ deele, zijn zeer onbedreven; de Militie zelve t'eene-
„ maale ongedisciplineerd en, nevens de gezegde Officie-
„ ren, zeer schroom- en schrickachtigh. De gewapende
„ huisluiden t'eenemaale onbedreven en van dezelve niet
„ veel dienst te verwachten." Dit tafereel was echter niet
van toepassing op de krijgsbenden, die, onder den Prins
van *Oranje*, eenige togten deden in de *Spaansche Neder-
landen*, als welke herhaalde blijken gaven, hunnen dap-
peren aanvoerder waardig te zijn.

Onder dat alles duurde de twist over de verheffing van
den Prinse van *Oranje* voort; er was bijkans geene stad
in *Holland*, alwaar daarover geene herhaalde oproeren
ontstonden, en de Predikanten ontzagen zich niet, de
heiligheid hunner bediening vergetende, openlijk het volk
aan te hitsen. Wij willen hunne namen niet noemen;
de Geschiedenis heeft ze, tot hunne schande, bewaard.
De Raadpensionaris DE WITT werd op een' avond,
uit de vergadering komende, moorddadig aangevallen en
gewond, en een der aanvallers, die gevat werd, ont-
halsd, maar openlijk verdedigd als een martelaar voor de
goede zaak; terwijl men een geschrift deed uitkomen over
zijn godvruchtig uiteinde, offchoon hij zelf had ver-
klaard, door God verlaten te zijn! — Wij spreken niet
van vele mishandelingen, welke, in onderscheidene ste-
den, de Regenten moesten ondergaan.

Jammerlijk verzwakten deze twisten de weinige krach-
ten, die men door eendragt nog had kunnen behouden.
Maar het bleef niet bij staatkundige twisten; ook religie-
haat moest de verwijdering tusschen burgers en burgers
nog grooter maken: overal, waar de *Franschen* inge-
rukt waren, werd de Roomsche Godsdienst, als de heer-
schende, (naar de gewoonte dier tijden) erkend. Geen
wonder derhalve, dat de burgers, tot die gezindte be-
hoorende, niet zoo afkeerig gerekend werden van eenen
meerderen invloed der *Franschen* op ons land; terwijl
de Protestanten altijd nog onderling, wegens de zooge-
naamde *Loevesteinsche factie*, in twist waren.

Bevelhebbers werden aangeklaagd en gestraft wegens

lafheid en verraad; onder anderen DANIEL, Baron van *Osfery*, Kolonel van een regement paardenvolk, ALEXANDER D'HINYOSSA, Kapitein, MONTBAS, Bevelhebber in de *Veluwe*, en de Kwartiermeester-generaal PAIN ET VIN, enz.

Eindelijk zeide ik, dat de regterlijke magt óf zwak óf door partijzucht verbijsterd was; getuige daarvan zij helaas! het proces tegen den Ruwaard DE WITT, die, op de geheel ongerijmde beschuldiging van zekeren reeds als lasteraar gestraften TICHELAAR, alsof hij den Prinse van *Oranje* zou hebben willen doen vermoorden, gegrepen en gepijnigd werd voor het Hof van *Holland*, ja zelfs door dat Hof veroordeeld, bij een vonnis, waarin men de misdaad van den veroordeelden niet eens heeft kunnen uitdrukken; terwijl de moord, aan de Gebroeders DE WITT kort daarna gepleegd, even als zoo vele andere mishandelingen, in onderscheidene steden, door het woedende en omgekochte gemeen, achtingwaardige regeringsleden aangedaan, ongestraft bleven.

Ziet daar daadzaken, M. H.! die de Geschiedenis bewaard heeft wegens een tijdvak onzer historie, dat ons velerlei ellenden vertoont; waarin de dapperheid onzer vloot en de moedige verdediging van *Groningen* en *Maastricht* (welk laatste echter in 's vijands handen viel) eenige lichtende punten aanbrengen; gelijk ook de doorslepene staatkunde onzer Diplomaten, die de overige Vorsten van *Europa* eindelijk overreedden, om ons te hulp te komen; door welk een en ander ons vaderland, onder Gods zegen, van den rand des afgronds, op eene bijkans wonderdadige wijze, gered werd.

Slaan wij nu kortelijk ons oog op den tegenwoordigen toestand van ons vaderland.

Onze zeemagt, wel is waar, is niet te vergelijken met die der vaderen; maar die minderheid bestaat alleen in het getal, niet in den moed der zeelieden. Neen, voorzeker! de moed der vaderen was niet grooter, dan die onzer tegenwoordige zeelieden. Wat de morêle kracht onzer zeemagt betreft, kon zij nimmer sterker zijn, dan

thans; maar daarenboven zijn wij beter dan voorheen verzekerd tegen eene vijandelijke landing op onze kusten, door de sedert, vooral aan *de Helder*, daargestelde werken. — Maar vergelijkt het zwakke leger te velde van gemeld tijdvak met onze tegenwoordige krachtvolle armee, die uit de kern der natie bestaat, en, als een ijzeren muur, onze gewesten beschermt, brandende van moed en begeerte, om den vijand, die het erf der vaderen mogt aanranden, te vernielen! Onze grenssteden en vestingen, rijkelijk gewapend en door moedige en echt vaderlandsche krijgsbenden bezet; getuige de dappere verdediging van het kasteel van *Antwerpen*, dat aan gruis geschoten moest worden, om in handen van den overmagtigen vijand te vallen, en toen nog niet overgegeven zou zijn geworden, indien niet de magazijnen met levensmiddelen door den vijand vernield en de waterputten gedempt geweest waren. De overwinning van ééne *lunette* dier sterkte heeft den vijand meer dooden, gekwetsten en ammunitie gekost, dan de verovering van drie geheele provinciën in 1672!

Ziet voorts den geest van vrede en onderlinge eensgezindheid, die alle burgers, van welken stand, bijzondere denkwijze of godsdienstige gezindte zij zijn mogen, op het naauwste verbindt! En zoo de een onze Grondwet en maatschappelijke instellingen van eene gunstiger zijde beschouwt dan de ander, geen nood; *dit* zijn allen eens: in deze oogenblikken behouden, wat bestaat; en zoo offert een ieder gaarne zijn bijzonder gevoelen op aan het algemeene welzijn. Geene geschillen over eenige godsdienstige denkwijze; een ieder dient God naar de overtuiging zijns harte; allen weten en erkennen het dankbaar, dat nimmer de burgers van eenen Staat meer godsdienstige en burgerlijke ware vrijheid kunnen genieten, dan in ons gezegend vaderland; allen zijn bezield met dezelfde liefde en eerbied voor den Koning, allen worden gedreven door dezelfde zucht, om het vaderland te behouden, ten koste van goed en bloed.

Beschouwt verder de algemeene rust en kalmte, die

overal heerscht, en die bevestigd wordt door de Leeraars van de Godsdienst, die alomme, bij de leden hunner gemeenten, de eendragt en onderlinge liefde aankweeken, en het vertrouwen op God versterken, door opwekkingen en gebeden, en alzoo de hooge pligten van hunne eerbiedwaardige bediening op de schoonste wijze vervullen.

Eindelijk, M. H.! overal onpartijdigheid en kalmte bij de regterlijke magt; zachte wetten, met strenge regtvaardigheid toegepast; overal bij Regenten en bestuurders en burgers onderling vertrouwen en onderlinge eensgezindheid, zoo als nimmer beter te wachten is in eenigen Staat, die toch altijd uit feilbare menschen is zamengesteld.

En wat zouden wij dan kunnen vreezen, M. H.! zoo, hetgeen God verhoede! ons vaderland door overmagtige vijanden verder werd aangerand? Gods arm is niet verkort. Heeft Hij, de Almagtige, het vaderland gered, toen, naar alle menschelijke berekeningen, alle redding onmogelijk scheen; Hij zal ons thans niet verlaten, maar onze eendragtige pogingen zegenen, die alléén aangewend worden tot handhaving van regt en van maatschappelijke orde. Neen! geen krijgsroem zal ooit het doel, geene zucht naar verovering zal ooit de drijfveer zijn van de daden onzer landgenooten; maar elken aanval dapper af te weren, en nimmer het vaderland over te laten ter prooije aan geweldenaars, zoo lang verdediging mogelijk is; dit is het vaste, het onwrikbare besluit van allen.

O God! bescherm het vaderland!
Laat uwen zegen nedervloeijen.
Geen magt kan uwe magt weêrstaan;
Uw wenk doet volken ondergaan;
Gij spreekt uw magtwoord — rijken bloeijen.

Dit weten wij; en kalm, gerust
Omgorden wij het oorlogswapen.
Wij wenschen 's nabuurs erfgoed niet,
Geen groot, geen uitgestrekt gebied,
Geen roem, geen eerloof om de slapen.

Maar, durven oproer en geweld
Der vad'ren heil'gen grond bestoken;
Dan goed noch bloed voor 't land gespaard!
Dan fling'ren wij het oorlogszwaard,
En vreeslijk wordt die hoon gewroken.

Dat eendragt steeds ons t' zaam verbind'!
Dan zal ons moed noch kracht ontbreken.
Wat trouw door deugd te zamen bragt,
Kan geen drievoudige overmagt,
Door snoodheid zaamgeraapt, verbreken.

Zoo staan wij pal in nood en dood,
Hoe storm- en onweêrsvlagen loeijen.
o God, zie neêr! uw vaderhand
Doe over 't dierbaar Nederland
Een' milden stroom van zegen vloeijen!

EENE WANDELING DOOR DE ZALEN VAN HET MILITAIRE HOSPITAAL, GESCHIKT TER VERPLEGING DER GEKWETSTEN, TE BERGEN OP DEN ZOOM (*).

Reeds onderscheidene malen had ik met veel belangstelling, zoo door advertentiën, als door bijzondere berigten, en ook door het zien vervoeren van verschillende soorten van levensmiddelen, vernomen, hoe, ook bij den algemeen drukkenden toestand des lands, eene der edelste deugden onzer voorvaderen zich in geenen deele bij het tegenwoordig levende geslacht verloochende; hoe, nadat hooge belastingen edelmoedig ingewilligd en zonder morren betaald, persoonlijke krijgsdiensten met vurigen moed geleverd, goed en bloed, in één woord, met

(*) De zich alhier in het Hospitaal bevindende gekwetsten hebben hunne eervolle wonden ontvangen, het zij bij de ontworpene en beproefde, maar helaas! mislukte onderneming op het fort *den Doel*, het zij bij de zoo heldhaftige verdediging der Citadel van *Antwerpen*, het zij eindelijk bij het in brand steken, buiten staat stellen en verlaten der Kanonneerbooten voor *Antwerpen*.

heldhaftige zelfverloochening op het altaar des vaderlands ten offer gebragt waren, wederom harten en beurzen zich openden, zoodra de nood van landgenooten dit vorderde: trouwens, het is waar, hoe konden giften ooit beter besteed worden, dan ter leniging der smarten en ter verkwikking van hen, die als levende bolwerken des vaderlands tegenover verraad en overheersching stonden, en het bewonderende *Europa*, gedurende eene lange reeks van dagen, toonden, hoe, ook in onzen tijd, eene handvol dapperen, even als de schare van LEONIDAS bij *Thermopylae*, het tegen een geheel leger van vreemde dwingelanden durfde opnemen?

Van verschillende zijden had ik mede al meermalen met genoegen gehoord, hoe verscheidene Officieren van Gezondheid bij het Hospitaal alhier hunne tevredenheid te kennen gaven over de menigvuldige bijdragen ter verkwikking der lijders, welke uit alle deelen des vaderlands toevloeiden, en waardoor hunne ambtsverrigtingen hun dubbel aangenaam gemaakt werden; hoe alles in zoodanige ruimte voorhanden was, dat men, buiten eene gewone, zeer goede verzorging, aan de gekwetsten van tijd tot tijd, op feestdagen, extra-verkwikkingen konde uitdeelen, welke dagen dan ook daardoor onzen braven krijgslieden tot wezenlijke feestdagen werden, en den beschouwer dezer, der menschlievendheid onzer tegenwoordige eeuw eere aandoende, feesten in eene getroffene gemoedsstemming bragten. En toen nu, bij het ontmoeten van den Heer NINABER, Eersten Officier van Gezondheid bij de Militaire Hospitalen alhier, deze edele menschenvriend mij eene wandeling voorstelde in de zalen van zijn Hospitaal, besloot ik zeer gaarne, om van deze aanbieding gebruik te maken. Deze wandeling, welke ik heden (20 dezer) met zijn Ed. deed, zal mij, om verschillende redenen, nimmer uit het geheugen gaan.

Wij begaven ons eerst naar de wachtkamer, en vonden aldaar verscheidene schotels met geurig uitdampende, zeer goed toebereide vleeschspijzen en groenten, vooral

vruchten, op onderscheidene wijzen, naar de verschillende behoeften der lijders, klaargemaakt; terwijl het edele druivensap, in eene, betrekkelijk niet mindere, hoeveelheid, aldaar mede aanwezig was. Nu werden de lijsten der zalen nagezien, spijzen en dranken aan de daartoe bestemde dragers afgegeven, en de optogt begon.

Ik had mij voorgesteld, bij het intreden der zalen eene menigte angstige, pijnlijke en droevige aangezigten te zullen zien; dan hoe werd ik verrast, daar zich niets van dit alles aan mij voordeed, maar integendeel louter opgeruimde, bijna vrolijke gelaatstrekken zich aan mij vertoonden! Hoe kon dit echter ook anders? Ik had immers den Arts bij mij, waaraan allen, ter belooning zijner vaderlijke zorg, met kinderlijke genegenheid gehecht waren? Als tot zijne kinderen, begaf zich de Heer NINABER, gevolgd door de verschillende bedienden, welke onder de groote schotels en flesschenbakken zwoegden, met belangstellende opgeruimdheid en met blijken van kennis aan ieders geschiedenis en betrekkelijken toestand, van het bed des eenen lijders tot dat des anderen, sprak op de minzaamste wijze met ieder over den stand zijner wonden, over zijne vooruitzigten, hoop, enz. en liet naar de verschillende behoeften de verkwikkingen ronddeelen, welke eenen glans van genoegen in de oogen afspiegelden. Wel was hier en daar nog een door het vele lijden uitgemergeld gelaat; maar de lach der hoop en die der oogenblikkelijke tevredenheid verjoegen de teekenen der uitgestane of nog aanwezige smart, of matigden althans zeer derzelver scherpte: zelfs het koortsgevoel moest voor eenige oogenblikken wijken, en ik hoorde eenen dezer lijders zeggen: „ Als de koorts maar af is, dan zal ik mij ook „ wat te goed doen." — Aan verscheidenen der geopereerden hoorde ik den Heer NINABER vragen, of zij nog boos op hem waren, omdat hij hen zoo gekorven en gesneden had; maar het algemeene antwoord was eene hartelijke dankzegging voor de zoo juist en goed aangebragte hulp, buiten welke zij armen of beenen

hadden moeten verliezen, of misschien wel eene prooi des doods waren geworden (*). Neen, nimmer heeft

(*) De algemeene stem had het verhaal van ééne kunstbewerking, door den Heer NINABER tot behoud van eenen arm van een' zijner lijders aangewend, hoewel, zoo als dat gewoonlijk gaat, zeer onjuist, tot mij overgebragt. Gedurende mijne wandeling in het Hospitaal, vroeg ik naar den man, welke dezelve had ondergaan, en die mij als een, in zijnen toestand beschouwd, zeer belangrijk mensch werd opgegeven. Bij het intreden der zaal, waar men mij gezegd had, dat hij zich bevond, liet ik mijne blikken rondgaan, en zonder aanwijzing, alleen op de mij gedane beschrijving zijner gelaatstrekken en karakter, herkende ik hem. Ik begaf mij nu tot dezen waardigen krijgsman, en hoorde van hemzelven het verhaal van de toedragt der zaak, hetwelk hij mij met eene vertrouwen wekkende eenvoudigheid mededeelde: Als Serjant der 9de Afdeeling den 7 December j.l. bij het doen van eenen uitval uit de Citadel van *Antwerpen* gebruikt, werd hij door een' geweerkogel in den linker schouder gekwetst: de kogel was van voren en zijdelings aan de borst ingegaan en aan de tegenovergestelde zijde uitgekomen. Den 27 December werd hij alhier in het Hospitaal opgenomen, en na een paar dagen bij naauwkeurig onderzoek bevonden, dat het armbeen even onder den kop van hetzelve verbrijzeld was. De Heer NINABER maakte nu den lijder met zijnen toestand bekend, en zeide hem, dat hij den arm verliezen moest, ten ware deze door eene kunstbewerking (de afzaging van den kop en het bovenste gedeelte van het been van denzelven) mogt kunnen behouden worden. In beide gevallen was het voor den lijder eene zeer smartelijke en gevaarvolle operatie. Gelaten stemde hij echter in dezelve toe, en stond die, na alvorens zijne laatste beschikkingen gemaakt te hebben, met volkomene bewustheid en bewonderenswaardigen moed door. Na het losmaken van de geleding des arms was gebleken, dat dezelve konde behouden worden, en alzoo werd hem dan de kop en het bovenste gedeelte van het been van denzelven afgezaagd, welke extirpatie volkomen gelukte. — Toen hij mij dit alles verhaald had, wenschte ik hem geluk met het behoud van zijnen arm, en zeide hem, dat hij gedurende zijn volgend leven nog wel dikwerf aan den Heer NINABER zoude gedenken. „O Mijn-

zich zoo zeer de aangename zijde van het beroep van een' verstandigen en gevoelvollen Arts aan mij voorgedaan, als gedurende deze wandeling! Meer dan honderd menschen, meest allen met sprekende blijken van militairen moed, vereenigden zich, om, op hunne wijze, in hartelijke taal, hunne erkentenis voor de goede en doelmatige behandeling te kennen te geven, met welke hen de Heer NINABER verzorgde en liet verzorgen: de brave man had het, ik gevoel het, onschatbare voorregt, om zich, naast God, de oorzaak te hooren noemen van het behoud van echtgenooten en vaders voor zich en de hunnen en voor het vaderland. Een hunner zeide tot hen: „Doctor, ik zie u zóó liever, dan met „het mes in de hand; maar toch dank ik u; want „anders had ik misschien mijn' arm verloren." Een ander zeide tot mij: „Er wordt zoo goed voor ons „gezorgd, dat men met pleizier op nieuw zijn leven „waagt, als het vaderland ons noodig heeft." Nog een ander: „Wij hebben het hier zóo goed, dat wij nergens beter komen kunnen; maar toch, zoodra ik „maar hersteld ben, ga ik weder naar mijne Compagnie; „men mag geen misbruik maken van de weldaden, die „men ons bewijst." (*) Zoo of in diervoege was aller taal; en toen nu, na de met zoo veel smaak en genoe-

„heer!" was zijn antwoord, „ik heb bijna nog aan niets „anders gedacht, en het spijt mij maar, dat ik mijne dank„baarheid alleen door woorden kan betoonen."

(*) Enkele malen liep er ook wel eens een zoogenaamde *Jan van Leyden* onder. Een matroos had een' kogel in de borst bekomen, en had denzelven den dag vóór de door mij gedane wandeling reeds in den rug gevoeld. Hij gaf dit echter eerst na het nuttigen van den feestmaaltijd aan een' der H. H. Officieren van Gezondheid te kennen; en toen deze hem vroeg, waarom hij dit niet vroeger gedaan had, antwoordde hij: „Mijnheer, het was van daag vetpot, en wie „weet, als ik van den kogel gesproken had, of ik er dan „wel wat van gekregen zoude hebben."

gen genotene verkwikking, het vriendelijke pijpje werd opgeſtoken, toen verhoogde zich de glans der tevredenheid nog op de aangezigten, en bij het laten rondweiden van den blik zoude ik, op de gelaatstrekken alleen lettende, bijna vergeten hebben, dat ik in een Militair Hospitaal was, en in verzoeking gekomen zijn, om mij in een' grooten familiekring te gelooven, althans eerder op eene plaats, aan het genoegen, dan aan de ſmart gewijd. Voor mij, die onder het vorige beſtuur de Hospitalen in eenen oneindig minder voordeeligen toeſtand gekend heb, moest de vergelijking nog te treffender wezen.

Bij het voortzetten der wandeling werd ik meer en meer overtuigd, dat, tot in de kleinſte bijzonderheden, niet alleen voor behoefte, maar ook voor alle verkwikking, gezorgd werd. Een onzer brave krijgslieden had eenig afgepast geld voor zich liggen: de Heer NINABER vroeg hem daarom, of hij nog iets verlangde, dat men hem geven konde; zijn antwoord was: „ Ik „ wilde gaarne, boven mijne gewone portie ſuiker," (bij citroenen, ſinaasappelen, enz.) „ nog wat ſuiker bij „ mijne thee hebben, en die laten halen;" maar het wederantwoord was: „ Mijn lieve vriend! daarvoor „ moet gij geen geld uitgeven; wij hebben van alles „ genoeg voorhanden, en de ſuiker kan u geen kwaad „ doen; men zal u eene dubbele portie bedeelen." 's Mans kieschheid, om daar, waar het gewenscht wordende nadeelig voor de wonden mogt zijn, der weigeringe hare onaangename tint te benemen, verdient waarlijk als een voorbeeld van navolging te worden voorgeſteld. Bij het uitdeelen der vleeschſpijzen moest een lijder worden voorbijgegaan; hij kreeg alleen geſtoofde vruchten: men hoorde geene klagt; maar de oogen volgden den zoo aangenaam riekenden ſchotel, en de vriendelijke Doctor, die zulks merkte, was er dadelijk bij, om den patiënt de heugelijke aankomst der *Rotterdamſche* bezending van vijftig kippen te melden, (hier en in de ommeſtreken waren er geene te bekomen) op welke hij hem eene volledige aanſpraak toekende. — Het edel

druivennat werd in verſchillende gehalte en kleuren, naar mate van den ſtand der wonden of bijgekomene ziekte, mede met eene geheel niet karige hand rondgedeeld, en men konde het den uitdeelers aanzien, dat zij niet geheel vrij van watertanding bleven, bij het afgeven van zulke ruime portiën.

Meermalen gedurende deze wandeling wenschte ik mij de tegenwoordigheid toe mijner weldadige landgenooten, om hun de zoo aangename voldoening te kunnen verſchaffen van het zien welbeſteden hunner giften. Mogten eenigen hunner zich dezer dagen hier of ook in de ommeſtreken dezer ſtad bevinden, zoo durf ik hen uitnoodigen, ja ten ſterkſte aanraden, om eene dergelijke wandeling, als de heden door mij volbragte, te ondernemen. Zij zouden dan ook daar de ſtof tot menig geſprek voor het gezellige hoekje van den haard kunnen opdoen, en bij hunne milde medelandgenooten de tolken zijn kunnen van de dankbaarheid der lijders. De algemeen erkende dienstvaardigheid van den Heer NINABER zal wel niemand den toegang weigeren, wiens komst niet kan vooronderſteld worden nadeelig aan de hem toebetrouwde levens en gezondheden te zijn.

Ik eindig met het vierregelige versje, door den Heer A. CLAVAREAU vervaardigd, om geplaatst te worden onder het portret van den grijzen held CHASSÉ, en hetwelk op een groot gedeelte der door mij bezocht gewordene gekweſten toepasſelijk is:

Ses guerriers, ſans aucun ſecours
Que leurs bras et une ame ardente,
Ont vingttrois nuits et vingttrois jours
Combattu cinq contre ſoixante. (*)

Een Inwoner van *Bergen op den Zoom.*

Bergen op den Zoom,
20 Januarij 1833.

(*) Omtrent dezen laatſten regel zoude ik den Heere CLAVAREAU in bedenking geven, of het getal der onzen in

VERHAAL VAN EENEN HONGERSNOOD IN HINDOSTAN.

Het Presidentschap *Bombay* bevat omtrent achttien vierkante mijlen, en is zeven tot acht mijlen lang en twee tot drie mijlen breed. Naar den gewonen staat van bevolking, komen omstreeks 9000 inwoners op ééne mijl; doch heerscht er in de omstreken pest of hongersnood, zoo stijgt het aantal soms wel tot op 13,000. *Bombay* telt ten hoogste 20,000 huizen; en dikwijls zag men vijftig, zestig, ja honderd menschen onder één dak. Men wees mij eens een niet zeer groot gebouw, waarin wel driehonderd menschen opeengepakt waren.

In het jaar 1812 woedde in alle distrikten een verschrikkelijke hongersnood. Terwijl wij op ons eiland in vrede en overvloed leefden, was het gansche land noordwaarts een tooneel van de akeligste ellende. Dagelijks zagen wij scharen van ongelukkigen aankomen, die ter naauwernood hadden weten te ontsnappen aan de ijselijkheden, welke te hunnent plaats hadden. De gansche oostkust van *Bombay* was bedekt met dooden en stervenden. Bij deze treurige uitwerkselen van den hongersnood trof mij inzonderheid het onbegrijpelijk geduld, waarmede zoo vele ongelukkigen hun treurig lot gelaten verdroegen. Dagelijks zag ik deze arme *Hindoos* aan de uiterste ellende prijs gegeven; maar nooit hoorde ik uit hunnen mond eenige klagt, nooit bemerkte ik eenig ongeduld in hunne gebaren. Ja, wat meer is, groote scharen menschen,

---

vergelijking met dat der *Franschen* niet te hoog, althans dat der *Franschen* in vergelijking met de onzen te laag opgegeven is. De bezetting der Citadel van *Antwerpen* bestond uit nog geene 5000, en de sterkte des omringenden *Franschen* legers bedroeg, volgens opgave in verschillende dagbladen, wel 80,000. Men zoude dus, mijns bedunkens, met meer naauwkeurigheid kunnen zeggen:

Combattu trois contre cinquante.

Het is alleen het gevoel van pligt, om, ten minste in een *Fransch* vers, hetwelk ook door vreemden kan gelezen worden, de daden onzer helden niet te verkleinen, dat het mij doet wagen, deze aanmerking te maken.

die met den hongerdood kampten, waren rondom het vuur gelegerd, waarop rijst gekookt werd; rustig zagen zij het aan, hoe de portiën gemeten en uitgedeeld werden. Menigeen moest een uur en langer nog wachten op de spijs, welke slechts een paar schreden van hem verwijderd was. Gedurende den ganschen tijd van den hongersnood lagen op opene plaatsen in de stad, dag en nacht, groote hoopen rijst onbewaakt, en niet één zak werd gestolen — niet één geopend.

Ten behoeve der hongerende menigte verzamelde men liefdegaven. De bemiddelde inboorlingen, namelijk de *Banyans* en *Parsis*, vereenigden zich te dien einde, en kochten verscheidene duizend zakken rijst voor de arme vreemdelingen. Na verloop van eenige weken begonnen de *Engelsche* Residenten derzelver voorbeeld te volgen. (*) Ontzaggelijk groote ketels werden onder eene groep van kokosboomen, eene mijl van het Fort, geplaatst; en daar nu gewoonlijk een *Hindoo*, al hing er het leven aan, geen mondvol spijze zal gebruiken, die iemand uit eene andere kaste toebereid heeft, zoo stelde men koks aan, op wier voorhoofden de kasteteekens, rood en geel, stonden. Meermalen zag ik menschen, die bijkans van honger bezweken, de aangeboden spijs weigeren, dewijl zij *niet* volkomen zeker waren, welke handen dezelve hadden aangeraakt. Evenwel kwamen er uitzonderingen op dezen regel, in de landstreken, waar de pest, in vereeniging met hongersnood, geheele stammen wegraapte. Daar werden wetten, aloude zeden en vooroordeelen vergeten; honger en vertwijfeling dreven de menigte tot daden, welke, in gewone tijden, elken *Hindoo*, op de enkele gedachte, met afgrijzen zouden vervuld hebben. In *Bombay* liep de ellende zeer geregeld en rustig af. Alleen de volgende gebeurtenis maakte toen groote opschudding. Elf *Indianen* uit eene der strengste kasten trokken, op weg naar *Bombay*, door *Guzerat*. In het dorp *Bhownagur* waren de meesten, ten gevolge van honger en vermoeijenis, geheel uitgeput, wanneer hun juist eene koe te gemoet kwam. In den onwederstaanbaren drang tot zelfbehoud, doodden zij het dier, en verslonden het rauwe vleesch gretig. *Europesche* lezers vinden dit buiten twijfel zeer natuurlijk; maar de koe is in gansch *Hindostan* een hei-

(*) Men kent den *Engelschman*, met name in zijne *Oostindische* bezittingen, waar hij, volgens HAAFNER en andere geloofwaardige Schrijvers, meermalen een' speculativen, kunstmatigen hongersnood verwekte! — *Vert.*

lig dier. Eene koe te dooden en te eten, wordt voor een gruwel gehouden. Alleen de dood der elf boosdoeners kon hun ongehoord misdrijf eenigermate boeten. De *Thakore*, of regter van het dorp, liet allen op de plaats, waar de zonde begaan was, ter dood brengen. Deze daad van *Indifche* regtspleging zou verder geen gevolg gehad hebben, ware niet tusfchen den ftreng regtzinnigen *Thakore* en de *Engelfche* bewindhebbers een twist over zijne bevoegdheid ontftaan. De *Thakore* was — alhoewel in deze uitdrukking eene tegenftrijdigheid ligt — een zoogenaamde *onafhankelijke fchatpligtige*; daar hij echter tevens landeigendom op het *Engelsch* gebied had, zoo beweerde men, dat hij voor eene *Britfche* regtbank geroepen kon worden. Het was een geluk voor den ambtenaar op het dorp, dat de omvang van zijne regten en pligten nog niet bepaald genoeg aangewezen kon worden. Hij kwam er dus af met eene vermaning, daar men hem beduidde, dat hij in het vervolg, zoo hij zich vergreep, wel degelijk, trots zijne onafhankelijkheid, voor het *Engelsch* geregt zou gebragt worden.

Intusfchen kwam de hongersnood, vergezeld van andere onheilen, fteeds nader bij *Bombay*. De Gouverneur van het Prefidentfchap moest dus nieuwe maatregelen nemen. Daar de pest, als naar gewoonte, zeker te verwachten was, floeg men buiten de ftad loodfen op, die eene lengte van honderd voet hadden. Uit alle naburige plaatfen werden geneeskundigen te hulp geroepen. Aan hen vertrouwde men de verzorging van deze in haast opgerigte ziekenhuizen. Weldra waren dezelve vol; men ftelde het zich tot eenen regel, niemand af te wijzen, die geneeskundige hulp behoefde. Ik vergezelde dikwijls onze artfen, wanneer zij de ronde deden; en meermalen was ik hier getuige van hartroerende tooneelen. Nooit zal ik het vergeten, dat wij een aardig klein meisje van vijf of zes jaren vroegen, waar haar vader was; zij wees naar eene mat, waarop hij dood lag. Wij vroegen nu ook naar hare moeder; toen wees zij op eene vrouw, die insgelijks dood was. Zij fcheen uit het noordelijk gedeelte van *Indië* gekomen te zijn, doch wist zelve niet te zeggen, waar zij te huis behoorde. Zij kon ook den naam van hare ouders niet noemen, en had, naar alle waarfchijnlijkheid, hier geene betrekkingen, dan hare ouders, welke zoo even geftorven waren.

Ik weet zelf niet, hoe het kwam, ik gevoelde mij, hoe

smartelijk het mij ook trof, onwillekeurig voortgedreven, zoo dikwerf een nieuw tooneel in het verschrikkelijk schouwspel zich opdeed. Zoo ging ik elken dag des morgens vroeg uit naar de pleinen, naar de buitenwegen, doch bijzonder naar de landingsplaats, waar steeds lijken van menschen van elken leeftijd en van elk geslacht opgehoopt lagen, die des nachts gestorven waren. Soms vond men er, die nog ademden; en ik zag meermalen kinderen, welke, even als het kleine meisje in het ziekenhuis, alleen alle de hunnen overleefd hadden, van lijk tot lijk gingen, en geen duidelijk besef van hunnen verlaten' toestand schenen te hebben. Het kwam mij eerst onbegrijpelijk voor, dat juist de jongsten en zwaksten van eene familie het laatst bezweken; dit is echter buiten twijfel daaraan toe te schrijven, dat de ouders alles uit eigen' mond bespaarden, om slechts den kinderen nog iets te kunnen geven. Zoo gaat het, meen ik, overal in de wereld; nog natuurlijker is het evenwel bij een volk, onder hetwelk des menschen leven als eene lange reeks van ontberingen beschouwd moet worden. Met zielsgenoegen zag men intusschen, dat deze weezen niet verlaten bleven — dat zij altijd in de kaste, waartoe zij behoorden, eenen vader en moeder wedervonden. Zoo waren er ook altijd lieden, welke de ligchamen der in den nacht van honger of ziekte gestorvenen wegnamen; en de eenige aanbevelingsbrief der dooden was daarbij gewoonlijk het op het voorhoofd geplaatste kastekenmerk. Alle deze lijken, zoo die der in ziekenhuizen, als bij hunne gastvrienden in *Bombay* gestorvenen, werden, naar oeroud landsgebruik, verbrand. Een ligchaam is spoedig door het vuur verteerd, en van dit gansche sterfelijk hulsel blijft naauwelijks een paar oncen witte asch over. Al het andere vervliegt als damp in de lucht, om eens tot moeder de aarde weder te keeren en onder andere vormen een nieuw leven te beginnen.

Dikwerf ging ik alleen deze lijkplegtigheden beschouwen. Weinige *Engelschen* konden begrijpen, wat genoegen ik vond in het zien verbranden der lijken van *Hindoos*. Hier was echter overvloedige stof voor het penseel van eenen schilder. Uren lang kon ik vertoeven, om getuige te zijn, hoe de *Hindoos* het stoffelijk overblijfsel van eenen vriend of van eenen onbekende uit hunne kaste, dat zij of aan den weg of in het ziekenhuis gevonden hadden, uit het kokosbosch van *Bombay* bragten. Terwijl eenigen het ligchaam in zee

wiefchen, rigtten anderen eenen langwerpigen brandftapel op; anderhalf à twee voet hoog en vijf of zes voet breed. Het ongelukkige offer van den honger werd daarop gelegd en met eenig brandhout bedekt. Als het vuur aangeftoken was, plaatften de *Hindoes* zich ter zijde van den brandftapel, altijd boven den wind, en bleven daar wachten in het diepfte ftilzwijgen. Nooit bemerkte ik op het gelaat eenig fpoor van aandoening of roering. Een karaktertrek op het aangezigt der *Indianen* is kalme rust bij het grootfte lijden. Ik befchouwde met oplettendheid de om zich grijpende vlammen, en ik merkte op, dat binnen korten tijd de beenachtige deelen des ligchaams de brandftof hielpen vermeerderen. Zoo dikwerf er eenig lid afviel, legden de omftanders met dezelfde onverfchilligheid, of bedaardheid althans, hetzelve weder op het vuur. Meermalen ging ik honderden van deze brandftapels voorbij, terwijl rondom ieder vijf of zes menfchen zwijgende bezig waren.

Zoo als gezegd is, ik gevoelde mij dikwijls naar dit treurig fchouwfpel heengetrokken, en wel des morgens, wanneer de vochtige landlucht bij de windftilte bleef hangen, en des avonds, als de onmisbare zeelucht de kruinen der kokosboomen zacht bewoog. Des morgens was de gansche baai, niet alleen tusfchen de beide voorgebergten, maar zoo verre het oog reikte, fpiegelglad, als kristal; geen enkel golfje rolde op het zand. De brandftapels ftonden digt aan het ftrand, en honderden van rookzuilen ftegen lijnregt op en verhieven zich gelijkelijk, als in meetkundige evenredigheid, hoog boven de hoogfte kokosboomen. Geen blad bewoog zich, geen geluid werd in den omtrek gehoord, en dit maakte het tooneel nog plegtiger — nog eerbiedwekkender. Ware niet hier en daar een lijk uit de handen der waafchenden in de rivier gegleden — ware niet ginds en elders tusfchen hen, die eenen nieuwen brandftapel oprigteden, zachtkens een woord gefproken, of de vlam door een luchttogtje een weinig opgewakkerd, men zoude zich hebben kunnen verbeelden, een tooververfchijnfel te zien. Door de *Hindoes* niet opgemerkt, ging ik, als onzigtbaar, aan dezen doodenoever heen en weder. Waar ik het oog wendde, zag ik door vlammen en rook half verteerde ligchamen en ledematen, en bij elken brandftapel in ftille bezigheid eene groep *Hindoos* met holle oogen en van honger ingevallene wangen.

De grootheid der plaag, welke thans *Indië* teisterde, bleek

mij ten duidelijkste aan de volgende omstandigheid. In gewone tijden, wanneer ten hoogste twintig sterfgevallen elken dag plaats hebben te *Bombay*, is het hout, dat dagelijks op de markt aangevoerd wordt, toereikende voor het verbranden der lijken; maar, toen in 1812 de hongersnood in *Marwar*, *Cutch*, *Guzerat* en andere noordelijke gewesten doorgebroken was, toen scharen van hongerige *Hindoes* naar het Presidentschap stroomden en meerendeels hier den dood vonden, werd het brandhout een beduidend artikel van invoer, en menigeen dreef daarin een' voordeeligen handel. Dus zag men dan steeds in de nabijheid der brandstapels, welke dag en nacht voortbrandden, eene menigte kustvaarders voor anker liggen. De vaartuigen hadden zelfs hooge bovenlasten van takkebossen en gekloofd hout.

Intusschen zagen wij te *Bombay* slechts een klein gedeelte van het onheil, dat geheel *Indië* trof. In ons gezegend Presidentschap gingen bezigheden en zelfs vermaken nog den gewonen gang; doch zoo was het niet te *Guzerat*, en eer ik in mijne beschrijving verder ga, moet ik nog van eene andere landplaag spreken. In *Europa* weet men niet veel meer van sprinkhanen, dan dat men in de Heilige Schrift daarvan leest, en zelfs in *Indië* is de geschiedenis dezer insekten niet algemeen bekend. Ik sprak eens een' *Engelschman*, die mij verzekerde, gedurende zijn vijftienjarig verblijf in het Oosten slechts driemaal sprinkhanen gezien te hebben, namelijk eens in eene vlugt, en tweemalen door eenen kok toebereid in eene *curry*, of *Indische ragout*. Ik voor mijn' persoon had er eenigen in een Museum gezien; doch derzelver optogt was mij beschreven als eene verschrikkelijke sneeuwjagt (te weten, van donkerkleurige sneeuw), waarbij men het geluid der vele millioenen vleugels op zeer grooten afstand hoort; terwijl een digte zwerm, aan eenen zondvloed gelijk, wel driemaal vierentwintig uren onafgebroken blijft voorbijtrekken.

Kapitein BEAUFORT, schrijver van een belangrijk werk over *Caramanië*, verhaalde mij, dat hij, in 1811 te *Smirna* zijnde, gelegenheid had gehad, om de ruimte, die een van het zuiden naar het noorden trekkend heer van sprinkhanen besloeg, ten naastenbij te kunnen berekenen. De Consul moest naar den Pacha van *Sardes* eenen bode zenden, wiens weg zoodanige rigting had, dat dezelve met den togt der sprinkhanen een' regten hoek vormde. De bode legde te

paard veertig *Engelsche* mijlen af, eer hij de bewegelijke kolom der vraatzuchtige insekten achter den rug had. Door middel van een' goeden zaktelescoop bevond men, dat de breedte van deze kolom wel driehonderd vademen bedroeg, terwijl dezelve zich zeven mijlen in het uur voorwaarts bewoog. De vlugt duurde drie dagen en drie nachten, zonder merkbare vermindering of tusschenpoozing. Uit een en ander laat zich berekenen, dat deze verbazende zwerm ten minste uit 168,608,563,000 stuks bestaan moet hebben. Bezwaarlijk kan men zoodanige menigte zich voorstellen in de verbeelding; het gaat ons hierbij, als wanneer wij van den afstand der vaste sterren of van de snelheid des lichts hooren spreken. En welligt maakten deze sprinkhanen nog slechts eene afdeeling uit dier groote legers, van welker verwoestingen in landen, die verre ten oosten van *Palestina* liggen, ik thans spreken wil.

In het begin van 1810 verschenen millioenen van deze insekten in de oostelijke streken van *Bengalen*, en trokken door het eigenlijke *Hindostan* naar het noordwesten. In 1811 kwamen dezelve in *Marwar*, en daar er niet veel regen gevallen was, hadden zij spoedig alle planten, tot op het laatste spruitje, verteerd. Zoo trok dit onwederstaanbare leger voort tot aan de stad *Baroach*, aan den regter oever van de rivier *Nerbudda*, welke zich in den zeeboezem van *Camboda* of *Camboja* uitstort, anderhalven graad van den keerkring en zestig *Fransche* mijlen van de stad *Bombay*; aldaar werden de sprinkhanen door het keeren van der passaatwind in 1812 opgehouden, en zoo verdween de vreeselijke plaag uit het ongelukkige land, zonder dat men wist, van waar de diertjes kwamen of waar ze bleven. Door de droogte en door de verwoestingen der sprinkhanen tot wanhoop gebragt, stortte zich de bevolking van *Marwar* in gansche stroomen op *Guzerat*; maar het duurde niet lang, of deze scharen van vlugtelingen werden eene prooi van het verderf, dat zij meenden te ontloopen. In 1812, namelijk, ging in *Guzerat*, waar de sprinkhanen niet kwamen, de oogst verloren door gebrek aan regen. De bevolking was verdubbeld, en de levensmiddelen bedroegen naauwelijks een tiende gedeelte van de gewone hoeveelheid. Ieder poogde zijnen voorraad te verbergen, en woekeraars bragten het hunne nog toe, om den hongersnood te vervroegen! De onbegrijpelijke eigenzinnigheid der landverhuizers uit *Marwar* deed de deelneming, die hunne ellende

eerst had ingeboezemd, aanmerkelijk verflaauwen. Hebben zij misschien, naar de bereidwilligheid, waarmede men bij hunne aankomst hen had geholpen, zich verbeeld, dat men nooit de milde hand van hen zoude aftrekken? Was het aangeborene traagheid, of die stompheid, welke dikwerf de uiterste ellende vergezelt? Hoe dit zijn moge, zij wezen alle voorslagen, om in arbeid een middel van bestaan te vinden, halsstarrig van de hand. Welligt dachten zij, dat zij toch zouden moeten omkomen. Geheele scharen van deze vlugtelingen bleven eindelijk, nadat zij als kudden van wilde dieren in *Guzerat* rondgedwaald hadden, aan de toegangen der groote steden en op de openbare wegen liggen; want ziekten woedden onder hen als om strijd met den honger — zij bragten kwaadaardige pokken in het land, waarheen hen vertwijfeling had gedreven.

Bij deze treurtooneelen was niets treffender en hartroerender, dan wanneer zuigelingen te vergeefs voedsel zochten aan de uitgedroogde borst der moeders, die zelve vruchteloos smachteden naar eenen droppel waters, om haren dorst te stillen. Overmaat van ellende maakt eindelijk de gemoederen stomp. De schoone gevoelens, welke, als trekken van het volkskarakter, mij te *Bombay* hooge achting hadden ingeboezemd, verdwenen daar in korten tijd. De onderscheiding der kasten werd het laatst opgegeven; maar ook deze verdween toch mettertijd, en men zag *Braminen* hunne vrouwen, zusters, kinderen, hunne gansche verwantschap voor twee of drie ropijen aan den eersten den besten ten beste geven, die zich daarmede belasten wilde. Kapitein CARNAC zegt, gezien te hebben, dat een levend kind door een paar hongerige honden uit de armen der moeder werd gerukt, welke, niet meer in staat om te spreken, het voorwerp harer teederheid slechts met de oogen kon nastaren; andere kinderen liepen de honden na, maar deze dieren, welke, na menschenvleesch geproefd te hebben, ongemeen woest waren geworden, keerden zich om, en lieten aan de onnoozele schepsels de door het bloed hunner prooi reeds rood geverwde tanden zien.

Ik heb verhaald, met welk geduld de *Hindoos* te *Bombay* rondom den pot op hunne rijst wachtten; maar in het noorden, waar de hongersnood in al zijne verschrikkelijkheid heerschte en het grootste gedeelte der bevolking werkelijk honger leed, was het geheel anders. Menigeen kwam door

zijne gulzigheid om het leven, daar hij het voedſel te haastig binnenſloeg, of door kunstgrepen zich eene dubbele portie wist te verſchaffen, waartegen de verſlapte maag niet beſtand was. Kinderen werden door ouders vertreden, terwijl zij met razenden honger zich op de ſpijzen wierpen. Ook aan de bezorging der lijken, gelijk ik van *Bombay* heb vermeld, dacht men niet meer in *Guzerat*. De achting voor de dooden duurde niet langer, dan de deelneming in het lot der ſtervenden. De lijken der arme *Marwaris*, welke in den hongersnood omkwamen, bleven op den grond liggen. Aan deze verwaarloozing ſchrijft Kapitein CARNAC, en buiten twijfel met regt, de kwaadaardige pest van 1812 toe. Te *Baroda*, waar de zetel der Regering was en elken dag ongeveer vijfhonderd menſchen ſtierven, hield men nog zoo veel orde, dat de lijken verbrand werden; maar te *Ahmedabad* was de ſterfte zoo groot, dat men het geenszins kon doen. In deze ſtad ſtierven niet minder dan honderdduizend menſchen. Opmerkelijk is het, dat in het ganſche land, de ſtad *Ahmedabad* uitgezonderd, de *Muzelmanſche* bevolking niet zoo verſchrikkelijk leed, als die der *Hindoos*. Men ſchreef dit daaraan toe, dat eerstgenoemden dierlijk voedſel gebruiken. „Ik kan," zegt Kapitein CARNAC, „niet bepalen, hoe vele inwoners van *Marwar* door dezen hongersnood weggerukt zijn. Te *Baroda*, alwaar tot hunne redding niets verzuimd werd, zag ik in de voorſteden menigmaal vijftig lijken, welke waren blijven liggen, dewijl de van wege de Regering aangeſtelde perſonen den tijd niet hadden, om ze weg te brengen. Naar alles, wat ik gezien en gehoord heb, houd ik het voor zeker, dat van de honderd ten hoogſte ſlechts één dezer ongelukkigen weder in zijn vaderland is teruggekeerd."

EENIGE AANTEEKENINGEN, OMTRENT DEN AANLEG VAN SOMMIGE DIJKEN IN NEDERLAND, EN DE VERSCHILLENDE WIJZEN VAN BESCHERMING DER BUITENGLOOIJINGEN AAN DE ZEEDIJKEN.

(*Vervolg en ſlot van bl.* 76.)

Frieſland heeft zich, volgens het hier voor aangeteekende, door deszelfs natuurlijke ligging al zeer vroeg tegen de aan-

vallen der zee op eene krachtdadige manier moeten beschermen, 't welk later tot een' onmatigen last voor deze streken geworden was, zoodat ze zelfs, eenigen tijd na de groote verwoestingen, die door aanhoudende watervloeden en stormen veroorzaakt werden, eene algemeene verwoesting ondergaan hebben, waardoor de krachten tot eene algemeene herstelling te kort schoten, terwijl de onwilligheid der bewoners hiertoe medewerkte.

In het laatste gedeelte der 16de eeuw is men daar te lande eene aanzienlijke algemeene verbetering der dijken verschuldigd geweest aan den *Spaanschen* Kolonel CASPAR ROBLES, Heer van *Billy*, die, uit naam van PHILIPS II, bewindsman was in *Friesland* en *Groningerland*. Niet zonder eene zeer strenge handelwijze, echter, heeft hij dit doel kunnen bereiken, en zich dan ook in den beginne ter dier zake den algemeenen haat op den hals gehaald; doch, toen men later het nut begon in te zien, dat door het standvastige bestuur van ROBLES aan de dijken was te weeg gebragt, veranderde deze haat in eene algemeene vereering, zoo zelfs, dat men naderhand een standbeeld voor hem oprigtte, bekend onder den naam van den *steenen Man*, 't welk op den dijk bij *Harlingen* gesteld werd (*).

Ten aanzien der strenge handelwijze, welke de Kolonel ROBLES moest aanwenden, om den *Friezen*, tot hun eigen behoud, de vervallene dijken te doen hermaken, vindt men aangeteekend, dat hij, na het bestormen van de schans te *Oostmahorn*, aan het Noordoosteinde van *Oostdongeradeel*, de *Friezen* hiertoe dwong, door hier en daar galgen te stellen, waaraan hij de onwilligen liet opknoopen. Men verhaalt daarbij, dat eenige landlieden zich daaraan onttrekken wilden, voorgevende dat zij, uit kracht van oude brieven, vrij van alle dijkschatting waren. ROBLES gebood daarop, die brieven te toonen, 't welk geschied zijnde, en bij eene inbraak staande, wierp hij de brieven in den stroom, zeggende in gebroken Nederduitsch: *Daar drif den brif, kanse dijk goed*,

(*) OUTHOF, *over de Wateryl.*, bl. 535, zegt, dat hij het zichzelven deed oprigten; maar bl. 536 zegt hij, dat de *steenen Man*, of pilaar, te zijner eere werd opgerigt. Zie ook hieromtrent *Vervolg op* CHOMEL, IXde D. bl. 1491, WINSENIUS, *Chronyk van Friesland*, en PARS, *ontstelde Leeuw*, p. 569.

anders moetje boer dijk. — Offchoon deze wijze van handelen als te ftreng en te willekeurig is aan te merken, zoo is dit te dier tijd van de beste gevolgen voor het algemeene welzijn geweest; de dijken zijn daarop hermaakt geworden, en bevonden zich in 1576 voltooid.

De allereerst gemaakte dijken zijn waarfchijnlijk in den beginne alleen van aarde, zonder eenige andere verfterking langs de buitenzijde, gemaakt geworden. Toen men echter later, vooral langs den zeekant, begon te befpeuren, dat een eenvoudige aarden dijk den flag der zeegolven op den duur onmogelijk kon wederftaan, begon men hier en daar eenige buitengewone verfterkingen langs de buitenzijden daar te ftellen, vanwaar de paal- en kistwerken, beflagen en bekrammingen, wierbekleedingen en fteenglooijingen, enz. hunnen oorfprong genomen hebben.

In *Friesland* heeft men zeer lang de paal- en kistwerken gebruikt, en in *Zeeland* maakte men, buiten de palen tot aanwinning der buitengronden, veel *duikelhoofden*, *fchermen*, enz. om den ftroom te leiden, het zand te bewaren, en den eerften flag des waters te breken (*).

In *Noordholland* of *Westfriesland* waren de dijken van oudsher aan de buitenzijde bekleed geworden met *wier* (†), 't welk in groote hoeveelheid omftreeks het Eiland *Wieringen* gevischt werd, en waaruit dan eene doorgaande wierbekleeding of wierriem gevormd werd.

In den jare 1466 had men reeds bevonden, dat de *Westfriefche* zeedijken finds 3 à 4 jaren door zware ftormen en hooge zeevloeden veel fchade geleden hadden, waardoor, en door bijkomende omftandigheden, groot gevaar en aanzienlijke fchade kwam, zoodat men het hoognoodig vond, dat de zeeweringen in een' beteren ftaat gefteld werden.

Door de vermindering van het wier was men al finds eenige jaren begonnen, om half riet en half wier aan den dijk te gebruiken; doch men bevond weldra, dat het op die wijze niet langer te houden was, en begon derhalve op andere middelen bedacht te zijn. Met toeftemming des Hertogs, verleend te *Brusfel* den 5 van Hooimaand 1466, werd er dan ook vastgefteld, dat men den dijk op de aangewezene

(*) *Vervolg op* CHOMEL. SMALLEGANGE, *Cronyk van Zeeland*, Ifte D. 2de B. 23fte Hoofdft.

(†) WAGENAAR, IVde D. bl. 91. L'EPIE, bl. 184.

gevaarlijkste plaatsen schoren zoude met balken van 26 en 32 voet, op bekwame afstanden door dwarsbalken, voorzien met ijzeren bouten, gehecht aan eene gording van paalwerk, en dienende om de eerste kracht der golven te breken, waarvan de kosten op 14800 ponden, van 40 grooten, voor iedere roede begroot werden, 't welk toen ook met een' goeden uitslag is daargesteld (*).

Men was al voornamelijk sinds den jare 1285 van ouds gewoon, de zeedijken door buitengewone middelen tegen den aanslag der zee te beveiligen; waarom dan ook de dijken tusschen *Amsterdam* en *Sparendam*, op die plaatsen, waar geen voorland was, door zware muren van groote blokken arduin en blaauwen steen, alsmede door moppen en klinkers in goed cement gemetseld en met hardsteenen dekstukken gedekt, beveiligd werden (†).

De dijk van *Amsterdam* tot *Muiden* was toen niet zoo goed verzorgd, en met bolwerken en platingen van hout en ijzer voorzien, en met houten ankers in den dijk bevestigd (‡).

(*) Zie WAGENAAR, IVde D. bl. 91. Om dezen zelfden tijd is een kleidijk achter de duinen te *Petten* gelegd. (Zie aldaar.)

(†) Zie hierover een in 1702 uitgegeven werkje, getiteld: *Incitamentum et Adjumentum, dat is: opweckinge ende aanleydinge tot het uytvinden van bequaame middelen en gronden om de Zeedyckeu in Holland en Westvriesland tegens het zoo dicwils doorbreecken en geduyrig affspoelen beter als tot nog toe te beschermen en te bevreyden. Door* N. LISTINGH.

(‡) Dezelfde Schrijver schreef in 1705 hierover voornamelijk eene *nieuwe opwecking en aanleyding*, waarbij hij zijn zoogenaamd geheim tot eene betere versterking van den Muider zeedijk openbaarde, waartoe hij inzonderheid het heijen van paal- of balkwerk voor den dijk voorsloeg, bestemd om de kracht der golven te breken, en verder een' zoogenaamden rietvoet langs den buitenkant des dijks. Zijne voornaamste gedachte bestond daarin, om het water zoo verre van den dijk af te houden en te breken, dat de zee reeds getemd is, als ze tegen den dijk aankomt. — Te dier tijd is er tevens een ontwerp geweest, om den dijk van achteren met eene zware kleibedding te voorzien, en voorts eene achterkade of slaper aan de binnenzijde op zekeren afstand van den dijk te maken, met eene vaart daar tusschen in.

De bescherming der zeedijken door paalwerken, zoo als die door WAGENAAR gezegd worden sinds den jare 1466 in gebruik te zijn geweest, schijnt, zegt dezelfde Schrijver, ongeveer drie eeuwen in gebruik te zijn geweest, en omstreeks den jare 1732 buiten gebruik te zijn geraakt. Het was namelijk in den herfst van het jaar 1730, dat men voor 't eerst het bederf in het paalwerk ontdekte, door den paalworm, aan den *Westkappelschen* dijk op het Eiland *Walcheren*, en omtrent een jaar later aan den *Westfrieschen* dijk bij *Medenblik*, aan *de Helder*, op *Texel*, en langs de kust van *Friesland* (*).

Het ontbrak niet aan velerlei voorslagen tot vernieling van dit allerschadelijkst en allerontrustendst gedierte; doch men vond hiertoe geene genoegzaam bekwame middelen, en het kwam er dus op aan, om over te gaan tot eenig middel, 't welk men al vroeger had behooren te doen, namelijk om de dijken tegen den slag der golven te beschermen, zonder zich daartoe van hout te bedienen.

Verschillende middelen werden hiertoe voorgeslagen (†); doch niemand bedacht beter en krachtiger middel, dan PIETER STRAAT en PIETER VAN DER DEURE, aan wie men de uitvinding en de in praktijk brenging der steenglooijingen verschuldigd is (‡). Het was in 1732, dat zij voorstelden het leggen van eene steenen glooijing van kei en klipsteen buitenwaarts tegen den dijk, 't welk dan ook kort daarna in het werk gesteld werd. De uitvinders veranderden echter naderhand hun ontwerp nog op eene spoediger en onkostbaarder wijze; zij deden namelijk de wieren voor den aarden dijk tot op eene zekere laagte afspitten, en nieuwe wiervakken tegen den dijk zetten, die met paalwerk in het oude

(*) WAGENAAR, XIXde D. bl. 92.

(†) Zekere HENRICUS ENGELHARDT kwam zelfs op de gedachte, in den titel van het volgende werkje omschreven: *Goede suffisante Godvertleende uitgevondene middelen omme ijzere en steene zeemuren met palen zonder metselwerk tegens het schadelijke zeegewormte te maken, door* H. ENGELHARDT, 4to. *te 's Gravenhage anno* 1733.

(‡) Zie *Ontwerp tot een minst kostbaare, zeekerste en schielijkste Herstelling van de zorgelijke toestand der Westfriesche Zeedijken, samengesteld in* 1733, *door* PIETER STRAAT *en* PIETER VAN DER DEURE. *Amsterd.* 1735.

wier geslagen en geschoord werden; voor dit paalwerk lieten ze eene schuinsche glooijing van steen leggen tot op den grond der zee, waardoor de palen tegen de wormen beveiligd bleven, en de dijk weinig van den drang en den slag des waters te lijden had (*).

De uitvinders dezer steenglooijingen hadden, vóór de openlijke bekendmaking van hun ontwerp, te *Enkhuizen* eene proef daargesteld eener glooijing van keisteenen, waarvan zij het resultaat bij hun ontwerp opgaven, waarvan de kosten *f* 400 de roede Drechterlandsche maat bedroeg.

Ook voor den dijk voor en bewesten de stad *Medenblik* werd naderhand een ontwerp aangeboden aan H. E. M. Heeren Gecommitteerde Raden van *Noordholland* en *Westfriesland*, 't welk bestond in eene steenglooijing aan de buitenzijde, met een wierriem of wiervoet boven tegen den dijk. Het daarvan uitgegeven stukje, zonder jaartal, bevat eene zeer goede teekening van dat toenmalige ontwerp.

Vele verschillende wijzen van versterking der dijken bleven nu hier en daar in gebruik, welker omschrijving de grenzen dezer bijdrage te zeer zoude doen uitdijen, en ook thans buiten mijn oogmerk is.

De kennis der dijkmaking had voorts in *1776* eene bijzondere verpligting aan zekeren zich noemenden Eigenerfde in een der vijf deelen, die te dier tijd eene prijsvraag, bijzonder omtrent de beste middelen ter bescherming der vijfdeels dijken in *Friesland*, opgaf, welke met 37 antwoorden vereerd werd, waarvan er twee bekroond werden, het eerste van den Heer A. YPEY, en het tweede van den Graaf van *Wassenaar Twickel*.

Omtrent dit eerste antwoord ontstond naderhand een groot verschil met den uitschrijver der vraag; welk verschil breedvoerig beschreven is in de Voorrede der Verhandeling van den

(*) WAGENAAR, XIXde D. bl. 92. Men zie over den Zeeworm van dien tijd: *Observations sur l'origine, la structure et la nature des Vers de Mer, par Mr.* ROUSSET, waarvan de 2de editie in 1733 te *'s Hage* werd uitgegeven; alsmede het IIde Deel van L'EPIN, *Onderzoek over de oude en tegenw. natuurl. gesteldheid van Holl. en Westfriesl.*, 't welk voornamelijk over de Zee- of Kokerwormen handelt.

Graaf van *Wassenaar*, welke laatste door den uitschrijver der vraag later werd uitgegeven (*).

Door de zeer kundige Schrijvers, die over de dijken geschreven hebben, zoo als BOSSUT en VIALLET, HUNRICHS, WOLTMANN, BRUNINGS, NOËL, SILBERSCHLAG en anderen, zijn later uitmuntende voorschriften gegeven, zoo wel omtrent de dijken in het algemeen, als omtrent de verschillende wijzen van bescherming der buitenglooijingen.

Het zal wel niet noodig zijn, hierbij de groote verdiensten van den, voor de Waterbouwkunde te vroeg overledenen, kundigen Inspecteur-generaal GOUDRIAAN te doen opmerken: hij, die ieder gedeelte der Waterbouwkunde met zulk eene grondige kennis behandelde, heeft ook hierin onmiskenbare verdiensten gehad (†).

Onder andere schriften over den dijkbouw verdient voorzeker ook de Akademische Verhandeling van P. VAN BLEISWIJK, welke door J. ESDRÉ in het Nederduitsch vertaald is, eene bijzondere opmerking. Ook zou het in allen opzigte wenschelijk zijn, dat van de Akademische Verhandeling van G. J. VERDAM, in 1825 uitgegeven, desgelijks eene vertaling werd gemaakt.

De verschillende wijze van bescherming der dijken bestaat nog op de verschillende plaatsen uit paalwerken, kistingwerken, wierbekleedingen, beslagwerken, bekrammingen, besteende beslagwerken en steenglooijingen. Het is hier de plaats niet, derzelver verschillende nuttigheid en waarde, of ook de verschillende wijzen van constructie, nader te beredeneren; het zij genoeg aan te merken, dat de eenvoudige steenglooijingen ons in de meeste gevallen allezins als de meest zekere en geschikte zijn voorgekomen; en, schoon

(*) Zie *Verhandeling over de Zeedijken, door* A. YPEY. *Verhandeling over de Vijfdeelsdijken, door* KAREL GEORGE, Graaf van *Wassenaar Twickel. Franeker*, 1778.

(†) Zie onder anderen het bekroonde Antwoord van dezen Waterbouwkundige op de Vraag van het *Bat. Gen. te Rotterdam: welke aanleg van paal- en rijswerken, betrekkelijk derzelver stand en zamenstelling, is het meest bestand tegen den slag en aandrang van het water en de kruijing van het ijs, zoo wel aan onze zeeoevers, als aan die van onze rivieren en meren?*

wij dit hier niet in het breede kunnen uitleggen, zullen wij echter nog met een enkel woord daaromtrent deze aanteekeningen besluiten.

De eenvoudige steenglooijingen, die naar mijne gedachten beter tegen de zee bestand zijn dan eenige andere middelen, zullen, hoewel meestal kostbaarder in aanleg, echter door derzelver meerdere duurzaamheid in de gevolgen onkostbaarder in onderhoud worden, en dus na verloop van eenige jaren ongetwijfeld een groot voordeel moeten opleveren.

Ik wil hiermede echter niet zeggen, dat er niet vele punten langs de zeedijken bestaan, (die b. v. minder aan de streek der *hevigste stormen* zijn blootgesteld, die *te groote diepten* (*) voor derzelver tee, of ook die *zeer hoog voorland* hebben) welke, in sommige omstandigheden, voor eene steenglooijing misschien al te kostbaar zouden kunnen zijn; doch ik geloof, dat bij zeer vele gedeelten onzer zeedijken de eenvoudige steenglooijingen in de gevolgen boven alle andere middelen de voorkeur verdienen.

Het is voorzeker doenlijk, bij het aanleggen of versterken van dijken, aan dezelven alle die goede eigenschappen te geven, die hun volgens de beste definitiën eigen moeten zijn, wanneer men alleen de gewone *drukking* des waters en *de rigting en den stoot des strooms* in aanmerking behoeft te nemen; doch het is geheel iets anders, wanneer nog eene derde kracht hier bij komt, die in hevigheid de anderen overtreft, namelijk *de slag der golven* bij stormwinden, die aan eene minder geregelde werking onderworpen zijn. Het werkend vermogen van het water wordt oneindig grooter, wanneer hetzelve door stormwinden bewogen wordt. Het ware vermogen daarvan aan te wijzen, is eene hoogst moei-

(*) Bij groote diepten voor de tee des dijks is het dikwijls minder raadzaam, steenglooijingen te maken, uit hoofde van het afrollen der steenen naar de diepte, 't geen bij beslagwerken niet te vreezen is; goede *voorbermen* nemen echter dit gebrek weg. Waar integendeel *zeer hoog voorland* is, komt de stoot der golven bij hoog water nog op den grond neder, en dit hooge voorland vernietigt de hevige beweging van het water. De steenglooijingen zijn dus, onder dezelfde omstandigheden, dat is, op dezelfde windstreek gelegen zijnde, van de beste toepassing bij middelmatig hoog voorland, of bij middelmatige diepten.

jelijke zaak. Met hoeveel spitsvindigheid velen dit ook hebben onderzocht, zoo als dit eerst door NEWTON, later door LA PLACE, LA GRANGE, BIOT, POISSON, DE LA COUDRAYE, BREMONTIER, SILBERSCHLAG, GOUDRIAAN en anderen, en nu laatstelijk door den Kolonel EMY (*) is behandeld, welke laatste op eene geheel nieuwe, uitmuntende wijze de werking der zoogenaamde grondgolven (*flots de fond*) heeft onderzocht, geloof ik, dat de werkende kracht der stormwinden op de zee zoo onregelmatig is, en van zoo vele bijkomende en buiten ons bereik zijnde omstandigheden vergezeld gaat, die meestal niet in aanmerking kunnen worden genomen, dat men nimmer *geheel en al* op deze redeneringen kan bouwen. Hoe wenschelijk het dan ook voorkome, dat men, om de beste verdedigingsmiddelen te kunnen bepalen, ook beter de juiste kracht konde weten, die men te keer moet gaan, zoo moet men aan het vermogen der golven, voorzigtigheidshalve, altijd eene oneindig grootere kracht toeschrijven, dan immer eenigerlei berekening of redenering daarvoor kan aangeven, en derhalve moeten ook de middelen ter bewaring der glooijingen van eene buitengewone sterkte zijn, om zulk eene ongekende kracht ongeschonden te kunnen wederstaan.

De ondervinding nu leert, dat de eenvoudige, naar eene goede constructie aangelegde, steenglooijingen in staat zijn, om, op zeer blootgestelde punten, de hevige beweging der golven langen tijd te wederstaan; en deze zijn dus, tot nog toe, op vele plaatsen, als de geschiktste beschermingsmiddelen voor de buitenglooijingen der zeedijken te houden.

De steenen, die meestal in gebruik zijn geweest tot dekking der buitenglooijingen, zijn de *Noordsche* en de *Brabandsche steen*, welke laatste weder in *Doorniksche*, *Vilvoordsche* en *Lessinensche steen* onderscheiden wordt. De laatstgemelde soorten zijn aan vele zeewerken van groot gebruik geweest; doch het is thans vooral, dat de vroeger veel meerder bekende en thans nog op vele punten gebezigde *Noordsche steen* weder meer behoort te worden gebruikt; terwijl daarbij de *Duitsche steen*, en de in ons vaderland gevonden wordende *Drentsche*, vooral tegenwoordig, in aanmerking behooren te komen. Hierbij moet men dan nog voegen een'

(*) *Du Mouvement des Ondes, par* A. R. EMY, *Colonel du Génie*, 1831.

thans bij den Heer CORMAN, te *Gent*, aan de *Waal*, gebakken wordenden grooten steen; voorts brikken, puin, stukken afbraak en wanbakken steen, waaromtrent de keuze naar de ligging der werken zelve, en naar het meer of minder gemakkelijke transport, behoort te worden gedaan.

Hoe wenschelijk het dus ook zijn moge, dat de zeedijken in het algemeen meer en meer van goede steenglooijingen worden voorzien, zoo is het niet minder wenschelijk, dat dan ook daartoe in het vervolg zoodanige soorten van steenen zullen kunnen worden gebruikt, dat wij ook deze producten van het ondankbare *België* niet meer benoodigd zullen hebben; een doel, dat bij een nader onderzoek op de plaats zelve, waar de *Duitsche* en *Noordsche steen* verkrijgbaar is, en door het aanknoopen van onmiddellijke betrekkingen met de eigenaars der groeven aldaar, zeer wel, en in het vervolg op een' veel goedkooperen voet dan tegenwoordig, te bereiken zal zijn.

DE PANTERJAGT IN NOORD-AMERIKA.

Op een' mijner togten in den Staat *Missisippi*, verhaalt de *Ornitholoog* AUDUBON, kwam ik eens bij de eenzame hut van eenen kolonist aan den oever van de *Koudwater-rivier*. Gelijk de meeste volkplantelingen, welke zich in de woestijn aan de grenzen der Vereenigde Staten nedergeslagen hebben, zoo was ook de eigenaar van deze kleine woning volkomen bekend met de viervoetige dieren, vogels en kruipende dieren, waarvan het in dit moerassig land wemelt. De jagt op dezelven maakte zijne hoofdbezigheid uit. Ik trad zonder omstandigheden regt toe de hut in, begon een gesprek met den man, en vroeg naar de gesteldheid en voortbrengselen van het gewest; want die leeren wil, moet het berigt van eenen deskundigen, hoe gering dezelve anders ook zijn moge, niet versmaden. De kolonist vertelde mij van het land, wat hem bekend was. Hij liet zich bijzonder uit over het wild en de jagt — hij toonde mij vele huiden van beeren en herten, verzekerende, dat dit slechts een klein gedeelte van het door hem geveld wild was. Mijn hart klopte van vreugde bij het vernemen van zoodanig berigt, en ik vroeg hem, of hij mij wel op mijne togten door het moerassige land zou willen vergezellen en mij een gastvrij ver-

blijf in zijne hut verleenen. Mijn voorſlag werd terſtond op het vriendelijkſte aangenomen. Zoo legde ik dan mijne zware portefeuille neder, zette mijn geweer in den hoek, plaatſte mij mede om de oude tafel, en deelde met man, vrouw en kinderen het eenvoudig avondeten. De beminnelijke zeden van dit huisgezin kwamen geheel overeen met de vreedzame rust, met de diepe ſtilte der natuur alhier. Ik gaf te kennen, wat het doel mijner reizen was; moeder en kinderen zagen mij met groote oogen aan: dat men zijn leven kon doorbrengen met vogels te vangen en zeldzame planten te verzamelen, kwam hun onbegrijpelijk voor. De man, uit den Staat *Connecticut* geboortig, had van zoodanige reizigers, als ik er een was, hooren ſpreken, en het ſcheen hem zeer aangenaam te zijn, dat ik in zijne hut mijn verblijf wilde nemen. Na den eten viel het geſprek weldra op jagt en vischvangst — man en vrouw en kinderen, allen namen deel daaraan, tot dat de ſlaap ons naar rust deed verlangen. Toen ſtrekten wij in het eenige vertrek van de hut gezamenlijk op den grond ons uit op beerenvellen en ſliepen ſpoedig in.

Bij het aanbreken van den dag werd ik gewekt door mijnen waard, die met luide ſtem zijne varkens riep. Deze dieren loopen in het wild, en zoeken hun voedſel grootendeels in de bosſchen. Ik ſtond op, en was weldra bij den landman. De varkens en hunne jongen kwamen op de welbekende ſtem van hunnen heer al knorrende toeloopen. Hij wierp hun een weinig korenaren voor, telde, en zeide, dat ſedert een paar weken het getal zijner varkens aanmerkelijk was verminderd. Een vreeſelijke panter namelijk, in *Amerika cougar* genaamd, hield zich in de nabijheid op, en regtte groote verwoesting aan onder zijne kudden. Het beest roofde niet alleen zijne varkens, maar verſcheurde ook zijne osſen, den eenen na den anderen, en, in weerwil van alle moeite, had hij tot nu toe hetzelve niet kunnen nedervellen. De panter had hem daags te voren nog een pasgeſchoten hert ontſtolen. De kolonist vertelde zoo veel van de wildheid en ſtoutheid des roofdiers, dat ik er mij over moest verwonderen. Ik bood aan, hem behulpzaam te zijn, om dezen geduchten vijand te beſtrijden. Mijne bereidwilligheid was hem welgevallig; maar hij verzekerde, dat wij nuttelooze moeite zouden doen, zoo niet een paar naburen zich lieten bewegen, om mede op de jagt te gaan en hunne jagthonden bij de onzen te voegen. Ik haalde mijnen gast-

heer gemakkelijk over, om te paard te ftijgen, en bij de planters in de nabuurfchap (van welke echter eenigen op eenen afftand van verfcheidene mijlen woonden) rond te rijden; ten einde dag en uur voor de jagt met hen af te fpreken.

De naburen beloofden en hielden woord. Op den bepaalden dag verfchenen zij voor de deur van onze woning, juist bij het opkomen der zon. Er waren vijf, in volle jagttoerusting. Zij bereden kleine, geenszins fraaije, maar ongemeen vlugge en vurige paarden. Dezelve liepén zeer fnel. Geen ander ras zoude zoo gefchikt zijn, om eenen beer of *cougar* in dit land, vol bergkloven en moerasfen, na te rennen. Een troep groote honden, met onze jagers aangekomen, maakte reeds kennis met de jagthonden van mijnen gastheer. Hij en ik kozen zijne beide beste paarden — zijne zonen beftegen de minderen.

Zwijgend brak men op. Aan het moeras gekomen zijnde, befloten wij, ons van elkander te verwijderen en versch fpoor van den panter te zoeken. De jager, die het eerst eenige ontdekking deed, zoude op den hoorn blazen en op de plaats blijven, tot dat wij allen bij hem waren. Wij reden dus, volgens affpraak, in verfchillende rigtingen, en na verloop van een uur hoorde men op den hoorn blazen. Ik was fteeds mijnen gastheer op zijde gebleven. Nu reden wij, door zwaar geboomte, op het geluid in de verte toe, dat van tijd tot tijd werd herhaald. Zoo kwamen wij op de verzamelplaats, en ook de andere jagers volgden, de een na den anderen. Men liet den besten hond op het fpoor van den *cougar* los, en het duurde niet lang, of wij zagen den ganfchen troep het moeras indringen. Onze geweren waren geladen; wij volgden de honden, elk afzonderlijk, maar zoo, dat wij elkander fteeds zien konden, befloten hebbende, niet anders, dan op den panter, te vuren.

Weldra floegen de honden aan, en begonnen eensklaps fneller te loopen. Mijn vriend befloot hieruit, dat het roofdier niet verre meer verwijderd kon zijn. Wij reden dus op een' tamelijk fnellen draf de honden na. Het gerucht werd fteeds grooter. Op eenmaal begonnen de honden anders te blaffen. De kolonist verzocht mij thans, nog meer fpoed te maken, en zeide, dat de panter buiten twijfel op eenen boom was gefprongen, om een weinig uit te rusten. Hij maakte voorts de aanmerking, dat, zoo het ons niet gelukte, den *cougar* daar te fchieten, de jagt nog wel lang zoude kunnen

duren. De jagers hadden zich, terwijl men de honden naijlde, op korten afstand bij elkander gevoegd; maar thans, nu men de honden blaffende rondom een' dikken boom zag loopen, verwijderden wij ons weder van elkander, en sloten eenen kring rondom den boom, waarop de panter gevlugt was. Ieder wierp nu zijn paard de teugels over den hals en ging met overgehaald geweer zachtkens voorwaarts. Eindelijk viel er een schot, en wij zagen het roofdier op den grond springen en wegsnellen. De honden liepen met een verschrikkelijk geschreeuw hetzelve na. De jager, die geschoten had, kwam bij ons, en zeide, dat zijn schot wel had getroffen, maar dat de panter waarschijnlijk slechts aan een' der voorpooten was gewond, dewijl hij alleen op denzelven had kunnen mikken. Wij bemerkten ook op den grond eenig spoor van bloed. Onze honden liepen intusschen zoo snel, dat wij onze paarden de sporen moesten geven en ons dieper in het moerassig land wagen. Wij kwamen door en over gevaarlijke plaatsen; onze honden ijlden nog steeds vooruit, maar onze met zweet en schuim bedekte paarden waren buiten adem, en wij hielden het dus raadzaam, de jagt verder te voet voort te zetten. De ervarene jagers wisten wel, dat de *cougar*, gewond, zoo als hij was, weldra weder op eenen boom vlugten en daar dan waarschijnlijk geruimen tijd vertoeven zoude, en wij hem dus naderen konden. Wij ontzadelden derhalve onze paarden, maakten de aan den hals gehechte bellen los, en lieten hen grazen, waar ze wilden.

Thans kwam het er op aan, om nog dieper in het moerassig land in te dringen, door sompen te waden, over groote, nedergestorte boomen, zoo goed men kon, zich heen te helpen, en door kreupelhout en lang gras zich eenen weg te banen. De liefhebber van de jagt, die dit leest, zal ons genot weten te waarderen; doch die van het jagtvermaak niets weet, zal ook niet kunnen begrijpen, hoe iemand in eenen togt, als den onzen, vermaak kan vinden.

Nadat wij gedurende twee uren met veel moeite en gevaar ons voorwaarts hadden begeven, hoorden wij weder het geblaf der honden. Ieder verhaastte nu zijne schreden, in de blijde hoop, dat men weldra den *cougar* op het lijf zou komen. Wij hoorden eenigen van onze honden huilen; doch de meesten sloegen moedig en met geweld aan. Het roofdier was, gelijk men verwachtte, op eenen boom gevlugt, en scheen zich hier te willen verschuilen. Wij spoedden ons naar de honden, en zagen nu weldra den panter op een' zeer dik-

ken tak rusten. Zijne breede borst was juist naar ons toegekeerd; hij sloeg zijne van gramschap vonkelende oogen nu eens op ons, dan weder op de honden. Een zijner voorpooten was getroffen; dezelve hing krachteloos neder. Hij was afgemat, en scheen den kop niet meer te kunnen ophouden. Van drie kanten te gelijk gaf men vuur op hem; alle drie kogels troffen; hij maakte eene beweging achterwaarts, en viel, zoo lang als hij was, op den grond neder. Oogenblikkelijk wierpen de honden zich op hem; maar, offchoon van alle zijden aangevallen en doodelijk gewond, verweerde het van woede schuimende dier zich nog eenigen tijd. Doch aan de spits zijner naburen trad mijn gastheer nu onder de honden; brandde los, en trof den *cougar* onder het schouderblad. Hierop volgde eene krampachtige trekking der leden, en weldra was het roofdier dood.

De zon had reeds voor twee derden haren loop volbragt. Een paar jagers gingen thans verder, om eenig wildbraad te schieten, en de zonen van mijnen gastheer keerden terug naar het vaderlijk huis, om den volgenden morgen het vee te kunnen verzorgen. Het overige jagtgezelschap besloot, den nacht hier in het veld door te brengen. Den panter werd het vel afgestroopt, en hij zelf aan de honden prijs gegeven, die geheel uitgehongerd schenen. Terwijl wij nog bezig waren, om ons nachtleger te bereiden, hoorden wij een schot, en weldra verscheen een onzer jagers met een jong hert op de schouders. Binnen kort steeg de vlam van een groot vuur op; ieder nam uit zijne jagerstasch brood en zijne *whisky*-flesch; het hert werd terstond toebereid, het vleesch in stukken gesneden en aan puntige stukken hout gebraden. Wij hielden een heerlijk maal, en, terwijl de avond allengs viel, begon men allerlei vertellingen te doen en jagt- en andere liederen te zingen. Doch weldra legde het door de vermoeijenissen van den dag afgematte gezelschap zich rondom het vuur neder, om te slapen.

Ik wandelde nog eenigen tijd rondom dit nachtleger, en verlustigde mij stilzwijgend in de schoonheden van deze wilde natuur, waaraan ik reeds zoo vele genoegens te danken had. Ik overdacht nog eens de voorvallen van den verloopen dag; maar een zonderling verschijnsel hield mij binnen kort geheel bezig, namelijk het phosphorieke lichten der ontzaggelijke, honderdjarige boomstammen, welke, als gevallene reuzen des wouds, hier en daar verstrooid lagen. Zoo iemand in deze sombere moerassen verdwaald geraakte, zouden misschien zoo

danige ſtrepen van vaal licht hem zoo vele ſpoken kunnen toeſchijnen en hem de haren te berge doen rijzen. Mijzelven overviel eene ligte huivering; ik ſpoedde naar mijn gezelſchap terug, legde mij neder en ſliep rustig in; want ik wist, dat, zoo ergens een vijand gedurende den nacht naderde, de honden, welke nog ſteeds met de overblijfſelen van den *cougar* zich bezig hielden, ons wel zouden wekken.

Met het aanbreken van den dag verlieten wij ons nachtleger. Mijn gastheer wierp het vel des roofdiers, dat zijn vee had verſcheurd, over de ſchouders. Wij zochten en vonden, na een' moeijelijken terugtogt, onze paarden weder, die niet verre zich verwijderd hadden. Spoedig waren dezelve gezadeld en getoomd. Wij begaven ons, naar de zon koers zettende, op weg, en kwamen tijdig bij de woning van mijnen gastheer aan. De jagers namen hier deel aan een eenvoudig maal. Daarop vertrok ieder naar zijn huis, en ik zette mijne geliefkoosde bezigheden voort.

VERDELGING VAN RATTEN.

.... Fugite, o miſeri, fugite!...

De beroemde Scheikundige THENARD heeft, in eene zitting van het Inſtituut te *Parijs* (26 Maart 1832), zijne proefnemingen bekend gemaakt over de aanwending van het gezwaveld waterſtofgaz tot vernieling van dieren, die zich in holen ophouden. Hij heeft daardoor een groot aantal ratten ter dood gebragt. Hij brengt in de gaten, waardoor deze dieren te voorſchijn komen, de pijp van een retort, waarin eerst ijzervijlſel en bloem van zwavel, met water ondereengemengd, zijn gedaan, en waarop men vervolgens zwavelzuur, met vijfmaal grootere hoeveelheid water vermengd, door eene afzonderlijke pijp giet. Er ontſtaat aanſtonds eene levendige opbruiſing, en de gaten zijn weldra geïnfecteerd.

Wij gelooven, dat men deze wijze van muizen en ratten te verdrijven in ſommige gebouwen met vrucht zal aanwenden, en meenden daarom onzen landgenooten geene ondienst te doen, door hunne opmerkzaamheid daarop te leiden. De Verhandeling zelve kan men vinden in de *Annales de Chimie et de Phyſique*, *Avril* 1832. *p.* 437—443. — Men ziet tevens uit dit voorbeeld wederom, dat de Scheikunde *tot alle dingen nut is*, en dat een Inſtituut, bij gebrek van beter, nog wel nuttig kan zijn, om er te leeren, hoe men muizen en ratten verjaagt.

Nec ſpes ulla fugae.

NOG AL EENS WEDER IETS OVER MEIBOOMEN.

Aan den Heer Redacteur der *Vaderlandsche Letteroefeningen.*

Wel Edel Heer!

In uw geacht Maandwerk vóor April 1832. No. IV. in het *Mengelwerk* gelezen hebbende een stukje, getiteld: *Iets over Meiboomen*, herinnerde ik mij iets, daartoe betrekking hebbende, gezien en gelezen te hebben bij onzen vaderlandschen Dichter J. CATS; en, zulks naziende, vond ik dit in zijnen *Spiegel van den ouden en nieuwen tijd*, in het derde deel daarvan, bl. 65 van mijne 4to. uitgave, alwaar op de 23ste plaat de afbeelding van eenen Meiboom te zien is, bestaande uit een' opgerigten hoogen staak, aan den top met Meitakken versierd, en lager met bloemkransen omhangen; terwijl eene vrolijke schaar jongelieden, rondom denzelven huppelende en springende, de blijde terugkomst der verlangde bekoorlijke Bloeimaand vieren.

Daar dit werk van CATS door hem in 1632 is uitgegeven, stemt het zeer goed overeen met het door VAN LOON verhaalde van het planten eens Meibooms in 1635, en bevestigt hetzelve, voor zoo veel het gebruikelijke van dit bedrijf betreft.

Het versje, door CATS bij deze plaat gevoegt, niet zoo zeer den Meiboom, als wel een ongepast bedrijf van een van deszelfs omringende jongelieden betreffende, staat wel niet in onmiddellijk verband met het behandelde onderwerp, maar, daar het dit toch zijdelings doet, en voor het overige zoo geheel in den naïven toon van dezen diep menschkundigen Volks- en Zededichter is, kan ik mij niet weêrhouden, hetzelve hierbij af te schrijven, daar ook welligt nog in dezen tijd de een of ander zijn beeld in dezen spiegel zal vinden, en moge hij dan er zijn nut mede doen!

KREPEL WIL ALTIJD VOOR-DANSEN.

Lestmael quam ick in een velt,
Daer een yder was gestelt
Tot een uytgelate vreugt,
Nae de wyse van de jeught.
Jonge lieden van het landt
Songen, sprongen, handt aen handt;
Yder maeckte groot geschal,

Yder wasser even mal.
Doch van alle wasser één
Met een krom., een krepel been,
Met een plompen, stompen voet,
Die had veeren opten hoet,
Die was vooren aen den dans,
Die was by den rosen-krans,
Die was om en aen de Mey,
Die was leyder van den rey.;
Wat men peep, of wat men songh,
Krepel had den eersten sprongh;
Al is Fop een rap gesel,
Al doet Heyn syn dingen wel,
Al leyd Jorden moye Tryn,
Krepel wil de voorste zyn:
  Maer al was dit in het velt,
'T is ook elders soo gestelt,
Want ook by de steedtsche lien
Wort dit menigmael gesien,
Veeltijds, watter wort gedaan,
Krepel maeckt hem vooren aen,
Krepel is een dapper man,
Schoon hy niet als hincken kan.
  Isset niet een seltsaem dingh,
Dat een losse jongelingh,
Dat een onbedieven gast,
Die het immers niet en past,
Veeltyds eerst zyn oordeel uyt,
Schoon het dikmael niet en sluyt!
Eerst van alle dingh gewaeght,
Al en is hy niet gevraeght!
Eerst zal brengen aen den dagh,
Wat hem op de tonge lagh!
  Vraeght er ymant, hoe dit koomt?
Wyse lieden syn beschroomt,
Datter yet mogt zyn geseyt,
Dat niet recht en is beleyt;
Daerom gaense traeg te werk,
En al met een diep gemerck;
Maer een gek vol losse waen
Haest sich, en wil vooren gaen:
Daerom seyt men noch althans:
„Krepel wil eerst aen den dans."

Oordeelt UEd. nu, dat ik ook beter gedaan had van met mijn *krepel* been te huis te blijven, dan UEd. met dit mijn geschrijf lastig te vallen, zoo werpe UEd. het slechts op het vuur; terwijl ik niettemin met hoogachting blijve

UEd. bestendige Lezeres en Dienaresse

Utrecht, D. J. V. G.
10 van Wijnmaand, 1832.

ZESTAL PORTRETTEN. Door HOLLANDUS.

Gij, boven duizend uitgelezen!
Moet eedler zijn dan zij;
Gij moet, als God, regtvaardig wezen,
Barmhartig zijn, als Hij.

Of doolt gij, langs verkeerde paden,
In 't geen gij denkt of doet,
Zoo hebt gij d'Oppervorst verraden,
Wiens beeld gij wezen moet.

ASMUS.

I.

AAN*****

Gij heet een Vorst: — zoo'n Vorst wou ik niet heeten;
Ik ruil mijn huis niet voor uw' weidschen troon.
Draagt Gij een' diadeem — ik draag een vrij geweten,
En dat weegt ligter dan uw kroon.

Ge ontziet een Volk, door 't onregt hoog verheven,
Erfvijand van mijn Land, mijn' Koning en mijn' God.
Hen vleit Ge, die U eerst van erf en troon verdreven,
En kreunt U niet aan der verdrukten lot.

Ware ik, als Gij, een groot en magtig Koning,
Ik hield mijn woord. Gij doelt alleen op winst;
De Staatkunde, anders niet, bestuurt uw krijgsvertooning;
Aan helpen.... denkt Ge zeker 't minst!

Zag ik een' Bloedverwant door roovers aangevallen,
Bij God! dien stond ik wakker bij:
Gij, Gij beheerscht wel honderdduizendtallen,
En... laat het rooven roovers vrij!

Had ik een Kind, door d' echt mijn' stam verbonden,
En leed haar Vader last en nood,
Ik had, gewis, dien Vader hulp gezonden;
Met hem deelde ik mijn laatste brood.

Gij hoort dát Kind, en... laat het vruchtloos smeeken;
De Broeder pleit vergeefs op regt en Vorstenpligt;
Maar hun, die orde en wet en eed en trouw verbreken,
Toont Ge een vriendschaplijk aangezigt!

Neen, Rijksmonarch! hoe bang de stormen huilen,
En staan we ook hier verlaten van heel de aard',
'k Wil uw paleis niet met mijn boekcel ruilen;
Uw kroon is geen: „heb dank!" mij waard'.

Behoud uw kroon! Laat mij mijn vrij geweten!
Uw luister trekt mijn hart niet aan.
Gij heet een Vorst: — zoo'n Vorst wou ik niet heeten;
'k Heet liever WILLEM's onderdaan.

Van ouds was 't Ridderwoord den Troonbekleeder heilig;
Thans bindt geen trouw de Vorsten meer:
Geen eed is voor den schenner veilig;
Het laagst belang staat boven de eer!

Neen, Koning! neen, dat zijn geen Koningsdaden.
De brave burger gruwt er van!
Ik wil uw schuld niet op mijn' schedel laden.
Voorwaar, dat doet geen eerlijk man!

Laat kroon en staf en purp'ren tooi U streelen,
Biede oproer en geweld der muit'ren hulde U aan;
Hier wil ik in uw magt niet deelen,
Daarboven niet, voor U, ter vierschaar gaan!

II.

AAN*****

Gij heet een Vorst: — zoo'n Vorst wou ik niet heeten;
Ik ruil mijn huis niet voor uw' weldschen troon.
Draagt Gij een' diadeem — ik draag een vrij geweten,
En dat weegt ligter dan uw kroon.

Hoort Ge in uw Rijk den kreet des oproers klinken,
Dan straft Gij 't kwaad op d' eigen' stond;
Het krijgsvuur blaakt, — musket en zwaarden blinken,
En de oorlogsdonder dreunt in 't rond.

Maar als 't geweld aan vergelegen ſtranden
Zijn' klaauw aan 't heiligſte durft ſlaan,
Dan laat Gij 't vúur des opſtands branden,
En ziet het zwijgende aan.

Geen band des bloeds ſpoort dan uw hulpbetooning:
Waar 't oproer woedt, 't verraad het regt verkracht,
Daar toont Ge aan de aard', hoe laag Ge een' wettig' Koning,
Hoe hoog Gij ſnoode muiters acht.

Één wenk van U zou 't laagst geſpuis doen beven;
De list werd in haar' eigen' ſtrik verward:
Gij lonkt de boosheid toe, en nu, in eer verheven,
Trapt zij den besten Vorst op 't hart.

De Stichter van uw Rijk moest uit zijn graf eens keeren;
Hij vloog 't verraad in 't aangezigt,
En riep ons toe, bij 't glansrijk triomferen:
„ Dankt, prijst mij niet; ik deed alleen mijn' pligt."

Neen, Rijksmonarch! hoe bang de ſtormen huilen,
En ſtaan we ook hier verlaten van heel de aard',
'k Wil uw paleis niet met mijn boekcel ruilen;
Uw kroon is geen: „heb dank!" mij waard'.

Zijt Gij ten top van magt en eer gezeten,
En praalt uw Vorſtenzetel hoog;
Wie eigen bloed verzaakt, zijne eeden kan vergeten,
Wordt klein, ja nietig in mijn oog.

Wie muiters vleit en eedlen helpt verdrukken,
Dien hef ik nooit den lofzang aan;
Mijn hand zal nooit voor hem den lauwer plukken,
Al zwicht vóor hem de glans van Mekka's halvemaan.

Neen, Heerſcher! neen, dat zijn geen Vorſtendaden.
De brave burger gruwt er van!
Ik wil uw ſchuld niet op mijn' ſchedel laden.
Voorwaar, dat doet geen eerlijk man!

Laat kroon en ſtaf en purp'ren tooi U ſtreelen,
Biede oproer en geweld der muit'ren hulde U aan;
Hier wil ik in uw magt niet deelen,
Daarboven niet, voor U, ter vierſchaar gaan!

III.

AAN*****

Gij heet een Vorst: — zoo'n Vorst wou ik niet heeten;
Ik ruil mijn huis niet met uw' weidschen troon.
Draagt Gij een' diadeem — Ik draag een vrij geweten,
En dat weegt ligter dan uw kroon.

't Laaghartigst Volk, dat aan zijn rooverbenden
De schande van zijn' naam verpandt,
Heeft slechts in nood tot U om hulp te zenden,
En vindt die hulp aan uw omneveld strand.

Uw Voorzaat deed de Koningsmoorders beven,
En streed voor 't heilig regt der kroon;
Gij viert hen, die hunn' wettig' Vorst verdreven,
Als hechte steunsels van uw' troon.

Gods heilig Woord, aan de aard' tot troost gegeven,
Wordt op uw' wenk alom gehoord;
Maar 't edel Volk, dat naar die wet blijft leven,
Bedreigt Gij met verdelging, roof en moord.

In schijn wilt Gij het West en 't Oost bekeeren;
De mom valt af, en toont uw huich'larij:
De Hindo, de Irokees is, in het oog des Heeren,
Zoo schuldig niet als Gij.

Gij waant U Heer van Wereldoceanen,
Zoo ver uw vlag haar breede banen spreidt;
Maar luttel zegt voor U die zee van bloed en tranen,
Die 't menschdom om uw heerschzucht schreit.

Neen, Rijksmonarch! hoe bang de stormen huilen,
En staan we ook hier verlaten van heel de aard',
'k Wil uw paleis niet met mijn boekcel ruilen;
Uw kroon is geen: „heb dank!" mij waard'.

Neen, haar bezit zal nooit mijn oog bekoren;
Zij woog mij als de zwaarste last:
De meineed en 't verraad, het oproer moet haar schoren;
Zij staat alleen door list en eedbreuk vast.

Zoo zwak een steun moet eenmaal U ontzinken,
En Gij staat met uw schande alleen;
Het klatergoud, dat ge om uw kroon ziet blinken,
Trekt slechts den blik van 't laagst gemeen.

Neen, Koning! neen, dat zijn geen Koningsdaden,
De brave burger gruwt er van!
Ik wil uw schuld niet op mijn' schedel laden.
Voorwaar, dat doet geen eerlijk man!

Laat kroon en staf en purp'ren tooi U streelen,
Biede oproer en geweld der muit'ren hulde U aan;
Hier wil ik in uw magt niet deelén,
Daarboven niet, voor U, ter vierschaar gaan!

(*Het overige drietal hierna.*)

DE DRIE JONKERS.

„De min boven all'!" riep de Jonker van Rieve,
En kuste zijn lieve
En stoeide met haar,
En van dat de burgtklok ter rust had geslagen,
Tot dat men 't ontbijt van de tafel ging dragen,
Werd Jonker en lief m' in het slot niet gewaar.

„De jagt boven all'!" riep de Jonker van Doren,
En blies op den horen
En spoorde zijn ros,
En van dat de zonne verscheen aan de kimmen,
Tot dat zij, nog zachtkens, de kerkspits deed glimmen,
Joeg Jonker van Doren het wild door het bosch.

„De wijn boven all'!" riep de Jonker van Ekers,
En vulde de bekers
En leegde den zijn',
En van dat het licht in de zaal werd ontsteken,
Tot dat men den dag door de vensters zag breken,
Klonk Jonker van Ekers ter eer van den wijn.

Zij riepen het vrolijk in d' ochtend van 't leven;
'tWas wit in de dreven,
De winter verdween;
Doch maanden vervlogen en weder kwam de eerste,
Nog minden en joegen en dronken ze om 't zeerste,
En zoo streken jaren in blijdschap daarheen.

Maar toen zij hun dertigste zonnelicht zagen,
Was 't minnen en jagen
En drinken volbragt;
Toen legde men Jonker van Rieve's gebeente,
Met pracht en met praal, onder 't marm'ren gesteente,
Hem waard' — hij, de laatste van 't edel geslacht.

Vergeefs zocht de Jonker van Doren op krukken
Door 't huis nog te hukken
Aan d' arm van zijn vrouw,
Die, als zij te met van de jagtkamer spraken,
Verzekerde, dat hem geen hoornen ontbraken,
Offchoon hij geen hert meer onthorenen zou.

Een poos zag men Jonker van Ekers nog drinken
En zorgeloos klinken;
Maar 't ging hem niet wel;
Men hoorde van dorst op zijn sterfbed hem klagen,
En zegt, dat de duivel zijn ligchaam kwam vragen,
Dat rood was en gloeijend, als 't vuur van de hel.

Wanneer men den Priester van Egmond te voren
Dit liedje deed hooren,
Betrok zijn gelaat,
En sprak hij: „Drinkt, jaagt noch bemint, mijne knapen!" —
Maar, jongens! voor lust en voor liefde geschapen,
Ik zeg u: Doet alles, maar doet het met maat!

Gothenburg. 1832. E. J. POTGIETER.

MENGELWERK.

Den Heere Redacteur van de *Vaderlandsche Letteroefeningen*.

Bij gelegenheid der Feestviering van het tweehonderdjarig bestaan van de Doorluchtige School alhier, vroegen mij eenige elders woonachtige gewezene Medeleerlingen bij wijlen den *Amsterdamschen* Rector der Latijnsche Scholen, RICHEUS VAN OMMEREN, waarom ik niet gemeenmaakte zekere Redevoering, door mij vóór eenige jaren over dien Leermeester gehouden. Mijn zeggen, dat het bereids te lang geleden, en, na de uitnemende *Narratio de Vita* RICHEI VAN OMMEREN voor de *Carmina* (*) door mijnen Vriend, den Hoogleeraar M. SIEGENBEEK, minder noodig was, voldeed hen niet. Bij de lezing der belangrijke werken over de voormelde Feestviering herinner ik mij dit aanzoek. Wilt en kunt Gij het stuk in uw geacht Tijdschrift plaats inruimen, het is U gegund.

Amsterdam, 26 Dec. 1832. JERONIMO DE VRIES.

RICHEUS VAN OMMEREN GESCHETST IN EENE REDEVOERING, GEHOUDEN IN DE MAATSCHAPPIJ FELIX MERITIS, TE AMSTERDAM, DEN 17 FEBRUARIJ 1819.

Bekend zijn de regels van WILLEM VAN HAREN, uit zijnen lierzang: *Het menschelijk leven*:

„ O dierbaar perk van drie tot zeven jaren,
„ Als ieder voorwerp 't oog bekoort, het harte streelt,
„ (Och of ze zonder einde waren!)
„ Als alles lacht, als alles speelt!

(*) De titel is, verkort, aldus: R. VAN OMMEREN *Carmina et Oratio — acc. Carmina* S. VAN OMMEREN, *edidit ac praefatus est* M. SIEGENBEEK. *L. B. ap.* S. *et* J. LUCHTMANS, 1827. Het *vers aan de schim van* V. O., de *brief aan den Hoogl.* VAN LENNEP, de *levensbeschrijving van* V. O., de geheele uitgave is den edelen en geleerden SIEGENBEEK volkomen waardig.

„ Beminlijk kind! speel, nuttig u deez' dagen;
„ Want 's werelds grootheid schaft aan ons 't genoegen niet,
„ Dat u door uwen houten wagen
„ En door uw kaartenhuis geschiedt."

Ja, krachtig en treffend zijn zij; maar ook de daarop volgende, schoon minder algemeen geroemd, hadden op mijn gemoed steeds eenen diepen indruk:

„ Haast zal men u door strenge meesters leeren,
„ Wat taal Demosthenes verkondde in Pallas stad,
„ En Cicero voor 's wereld Heeren,
„ Toen Rome nog de kroon op had,

„ O moeilijk werk, benaauwde en pijnlijke uren!"

De vreugde van den houten wagen en het kaartenhuis ontviel mij met mijne jeugd, maar de pijn der Latijnsche en Grieksche *themata*, *explicationes* en der *examina* zal mijn geheugen nimmer worden uitgewischt. Welk eene gedurige spanning, om op de dagelijksche lijst der fouten te winnen of te verliezen! welk eene vreugde bij het eerste, maar ook welk eene diepe droefheid bij het laatste! welke eene verlangst naar, maar ook welk eene vrees voor de halfjarige opmaking en uitkomst der geheele lijst! welk eene zegepraal, of welk eene nederlaag! Diepe, zeer diepe indrukken laat dit alles na in de weeke jeugdige gemoederen; indrukken, die geen volgende leeftijd doet uitslijten. Wat wij op de scholen gezien, daar geleerd, daar gekend hebben, welkom, driemaal welkom blijft het ons tot in den vergevorderden leeftijd. Gemeene arbeid ter schole is een der beste brieven van aanbeveling bij volwassenen, wanneer de harten door teleurstellingen reeds geleerd hebben, voor zoo gulle, zoo welmeenende kennismaking zich niet zoo gemakkelijk te ontsluiten. Het verlies van den laatsten schoolmakker treft den ouden van dagen diep, daar hij nu niemand meer over heeft, die zich met hem verjongd gevoelt door wederzijdsche herinnering van schoolschen wedstrijd. Gelukkig hij, die

met mij de vrienden zijner jeugd, de schoolsche makkers steeds de vrienden en medgezellen van zijnen verderen leeftijd noemen mag! Hoe genoegelijk is niet in het gemeen, gezamenlijk te herdenken aan de leermeesters, die ons gevormd hebben! Iedere bijzonderheid van hen en hun onderwijs is den welgestelden en dankbaren leerling aangenaam, vooral wanneer het hem mag gebeuren, eenen man van bijzondere vermogens daaronder aan te treffen. Zulk een man was voorzeker RICHEUS VAN OMMEREN, vóór eenige jaren Rector aan de Latijnsche Scholen alhier, van wien onder anderen de Heer SIEGENBEEK getuigt: „Na mijne ouders, naast God, ben ik aan VAN OMMEREN, als mijn' onvergetelijken weldoener en leermeester, den hoogsten dank schuldig." Ook dergelijk gevoel bezielt mij en velen zijner leerlingen; en daar eene vijfjarige inwoning mij, boven anderen, gelegenheid gaf, hem, die inderdaad een bijzonder man en een uitnemend leermeester heeten mogt, te kennen, achtte ik het geen ongeschikt onderwerp tot eene voorlezing, hem voor u in dit uur af te schetsen, niet als lofredenaar, maar als verkondiger der eenvoudige waarheid. Als *geleerde*, als *onderwijzer*, en als *mensch*, komt hij mij belangrijk en uwer aandacht overwaardig voor. Gaarne verkwik ik ook mijzelven door den liefelijken geur eener dankbare herinnering. Is het onderwerp niet voor allen even welkom, voor sommigen moet het hoogst behagelijk zijn, en een ieder zal door aangehaalde plaatsen uit schriften van VAN OMMEREN zeker toch eenig nut voor zich kunnen wegdragen. Op uw toegevend oordeel durf ik mij des veilig verlaten.

RICHEUS VAN OMMEREN werd geboren te *Leeuwarden*, den 12 December 1757. Zijne ouders waren SICCO VAN OMMEREN, zilversmid of koopman in zilverwerk, en FREDEGONDA RIEKELES KALFSBEEK, lieden uit den zoogezegden gegoeden burgerstand. Behalve dezen zoon hadden zij twee andere, de eene

DIRK genaamd, die als Kapitein-Luitenant ter zee voor de Admiraliteit van *Vriesland* den lande met eer gediend heeft, de andere MARIUS, bij ons hier ter ſtede bekend en geacht, weleer Regter, thans Notaris (*). Behalve dezen werd het ouderlijke huis nog verlevendigd door eene dochter, AURELIA genaamd. Op zijn zevende jaar had RICHEUS bereids bekwaamheid genoeg, om ter Latijnſche ſchole in zijne geboorteſtad te worden ingeſchreven, en de ouders vleiden zich met de hoop van oogenblikkelijken ijver en lust tot de geleerde letteren; dan in dezelve werden zij te leur geſteld. Wat het geweest zij, dat hem, bij zijne eerſte komst op deze ſcholen, tegenſtond, het zij de meerdere dwang, waarvan hij in lateren tijd altoos en in alle gevallen eenen afkeer had, het zij andere en toevallige omſtandigheden, hij ging niet dan met zeer veel tegenzin ter ſchole, kwam telkens met tranen in de oogen te huis, en ſmeekte zijnen ouders, hem niet te dwingen tot het Latijn, voor hetwelk hij een' natuurlijken afkeer betuigde te gevoelen, en welke taal hij toch nimmer zoude of willeeren. Gij meent voorzeker, Mijne Heeren, dat de ouders aan dezen afkeer der natuur, aan deze terugſtooting van den kinderlijken aanleg gehoor gaven, en den jeugdigen ſtam niet bogen tegen wil en neiging? Gij bedriegt u; deze nieuwe leer was tot die eenvoudige en ouderwetſche lieden nog niet doorgedrongen: zij ſtonden nog in het oude gevoelen, dat vastheid en des noods gepaste tucht moeten geſteld worden boven toegevendheid aan kinderlijke luimen. Zij dwongen hem derhalve ter ſchool te gaan en te blijven, waarvoor hij hen in later dagen regt hartelijk dankte. Immers allengskens ontwikkelde zich in den jeugdigen RICHEUS meer lust en ijver voor de Latijnſche en Griekſche letteren, vooral toen hij onder het geleide kwam van den kundigen en bekwamen Rector SLOTHOUWER, een man zoo gelukkig in het aankweeken van jeugdige vernuf-

(*) Dezelve overleed den 5 Augustus 1822.

ten, als er flechts zeer weinigen bekend zijn. VAN OMMEREN had het ongeluk, zijnen vader vroeg te verliezen, en vertrok welgeoefend uit de lagere fcholen naar de Hoogefchool te *Franeker*.

Met zijne medeftudenten, BOSSCHA, NODELL, MENSONIDES, SURINGAR en anderen, was hij de roem der fchool van eenen SCHRADER, dat fieraad destijds der *Franeker* Akademie. De lesfen van dezen en andere Hoogleeraren hoorde hij met vlijt en goede toepasfing, en maakte zich door bijzondere vorderingen en heuschheid geacht en bemind.

Die iets van SCHRADER gelezen, iets van zijne lesfen vernomen heeft, weet ook, dat hij bijzonder gezind en uitnemend gefchikt was, om de jeugdige gemoederen zijner leerlingen te leiden en in dichterlijken gloed te ontvonken; dat hij hen tot hantering der Latijnfche lier door voorbeeld en aanmoediging opwekte, en alzoo gewoon was te ftemmen tot liefde voor het vaderland, de deugd en voor al wat edel en fchoon was. De gevoelige ziel van VAN OMMEREN ving de toonen, door eenen SCHRADER aangeflagen, gemakkelijk op, en deelde ze met zwier en bevalligheid op zijne wijze aan anderen mede. Deze wijze was allergelukkigst, en moest het zijn, omdat zijne oefening veelvuldig en zijne ziel bijzonder zacht, teeder en gevoelig geftemd was. Door een wekelijksch Gezelfchap, voornamelijk met de Heeren BOSSCHA en NODELL, waarin men, bij beurten, Latijnfche gedichten leverde, werden deze poëtifche oefeningen bijzonder bevorderd.

In den jare 1778 kwam bereids van VAN OMMEREN eene verzameling van Latijnfche Minnedichten, onder den titel *Sylvia, five Lufus juveniles*, in het licht. Het is onzeker, of, naar luid van een gezegde van BROEKHUYZEN voor het werkje gefteld, een ingebeeld voorwerp, dan wel, gelijk wij niet zonder grond vermoeden, eene wezenlijke min zijnen dichtgeest ontvonkte. De verzen zijn in den echten goeden geest der Ouden. Sommige, en bijzonder het geheele gedicht, ge-

rigt aan HERMANUS BOSSCHA, den vriend zijner jeugd en van verderen leeftijd, zijn vol van dien zwaarmoedigen en *Tibulliaanschen* geest, die hem bereids toen, en in zijn volgend leven zoo geheel, kenmerkte. Onder dichterlijke oefeningen vergat hij niet, de oude Latijnsche en Grieksche Schrijvers bij dagen en nachten te bestuderen, om er, met den zwier van uitdrukking, den diepen zin der beteekenis grondig uit te leeren vatten, en zichzelven alzoo bekwaam te maken. Vlugheid, werkzaamheid, en gemakkelijkheid om zich in vrij of gebonden Latijn zuiver en vloeijend uit te drukken, waren zijne hoofdeigenschappen. Hierdoor was hij in staat, menig' jeugdigen vriend aan de Hoogeschool zonder veel inspanning te helpen, zelfs in het vervaardigen van wijsgeerige en regtsgeleerde verhandelingen, schoon hij in deze vakken zelf geen bijzonder of gezet onderwijs genoten had.

De roem zijner bedrevenheid in de Grieksche en Latijnsche letteren en zijne dichtkundige oefeningen hebben hem, naauwelijks negentien jaren oud, als Praeceptor naar *Zwolle* doen beroepen, waar hij den niet ongeachten Latijnschen Dichter en Letterkundige MEDENBACH WACKER, Rector aldaar, gedurende ruim twee jaren, met het gewenschte gevolg, ondersteunde. Van daar naar *Dokkum* als Rector verplaatst, werd zijne gelukkige leerwijze meer en meer elders bekend, zoodat hij, na een verblijf van slechts drie maanden aldaar, naar *Amersfoord* in dezelfde hoedanigheid geroepen werd.

Op den 22 December des jaars 1780 aanvaardde hij in die stad het Rectoraat met een gedicht *over de onmetelijke reeks van rampen en ellenden, voortvloeijende uit eene jeugd, in ledigheid en wellust doorgebragt.* Dit dichtstuk, met eene voor- en narede in ongebonden stijl, zoodra het door den druk was gemeengemaakt, gaf openbare getuigenis van de uitstekende bekwaamheid van VAN OMMEREN, en bewees tevens, hoe fijn gevoel voor het goede en schoone met hartstogtelijke vaderlandsliefde diep in hem geprent waren. In de narede,

achter dit fraaije gedicht roemt hij zich gelukkig, een vast verblijf te mogen hebben in een zoó aangenaam oord, onbekommerd voor de letteren en het onderwijs te leven, en hetgeen hij begonnen had te mogen afwerken. Naar gedachten doelde hij hier op eene nieuwe en volledige uitgave van den vermaarden Dichter VALERIUS FLACCUS *over den Togt der Argonauten*, waaraan hij van jongs af gewerkt heeft, waaraan hij naderhand veel moeite, tijd, geld en geleerdheid besteedde, doch welke uitgave door zijn vroeg afsterven, na een sukkelend leven in de laatste jaren, verhinderd is geworden, zoodat de vrucht van eenen hoogst belangrijken en langen arbeid ongelukkig voor de letteren is verloren gegaan.

Bereids te voren in den echt getreden met IDA SATINCK, eene vrouw, wier braafheid, zachtaardigheid en bevalligheid hem de beste huisselijke genoegens toen beloofden, die hij uit eene oogenblikkelijke en vurige genegenheid aan zich verbonden had, die hij voor zich als de eenige voor hem berekend geloofde, en die hij destijds en ook altijd inderdaad met vurige liefde beminde, was zijn stand en huisgezin te *Amersfoord* allergelukkigst. De kundigheid van eenen VAN OOSTEN DE BRUIN, de gulhartigheid van eenen BOTH HENDRIKS, en andere lieden van aanzien bij en te *Amersfoord*, deden hem, des winters in de stad, en vooral des zomers daar buiten, de genoegelijkste uren zijns levens smaken. Verbeeldt u, Mijne Heeren, VAN OMMEREN met zijne vrienden en leerlingen aan den gezelligen haard gezeten, met VOLKMAN's Reize door *Italië* en *Sicilië* en dergelijke werken in de hand, met oude en nieuwe landkaarten op tafel, van vroegere en latere Schrijvers en geprente afbeeldingen omstuwd; — verbeeldt u VAN OMMEREN, op het boomrijk *Randenbroek* onder het koele lommer gezeten, met zijne vrienden nevens hem, met zijne leerlingen voor hem; want dikwerf wandelde hij met de geheele klasse aan hem toevertrouwd buiten *Amersfoords* poorten, en verplaatste de school naar het hart en ver-

ſtand verheffende veld en bosch; — verbeeldt u den drieëntwintigjarigen Rector onder het dikke loof zijne leerlingen ondervragende, opwekkende, lezende en herlezende met dat gevoel, dat vuur en die kracht, die een hoogst gevoelig Dichter als VAN OMMEREN bezielt bij de werken van eenen geliefden TIBULLUS of HORATIUS; en gij zult u een flaauw denkbeeld kunnen vormen van de zalige harmonie tusſchen meester en leerlingen, tusſchen dezen en zijne vrienden, èn van allen te zamen met de kalme natuur..... Maar neen, gij kunt u dit niet verbeelden, wanneer gij VAN OMMEREN nimmer alzoo hebt hooren onderwijzen. Is er welligt iemand onder u, die zulks gehoord, gezien of ondervonden heeft, hij alleen kan het zich verbeelden; de *Amſterdamſche* School kan er ſommigen eenig denkbeeld van gegeven hebben.

Menig blijk van zijnen dichtgeest werd te *Amersfoord* ontwikkeld, bijzonder een gedicht aan HERMANUS BOSSCHA, *over den dood van deszelfs Echtgenoote*, in den jare 1782 uitgegeven.

Na ruim vier gelukkige jaren alzoo te *Amersfoord* te hebben doorgebragt, was hij de eer, de liefde der ſtad, van allen, aanzienlijken en geringen, jongeren en ouden, ten hoogſte geacht en bemind. Dan, hooger werkkring werd voor hem geopend, en hij alzoo geroepen, uit een voor hem onvergetelijk oord, als Rector naar deze ſtad, waar hij minder genoegen voor zichzelven, maar meerder nut voor anderen bewerkte. Deze beroeping trof Beſtuurders der Stad en Scholen te *Amersfoord* zoodanig, dat men VAN OMMEREN aldaar van *f* 800-: tot *f* 1400-: verhooging van bezoldiging aanbood, den titel van Hoogleeraar wilde toevoegen, en het Lidmaatſchap der Regering verzocht aan te nemen. Te gelijk ontving hij de aanzienlijke roeping als Rector naar *Rotterdam*. Dan, de heuschheid der uitnoodiging herwaarts, bewerkt en aangedrongen door mijnen oom JERONIMO DE BOSCH, en nog meer beſef van het nut, in deze onze volkrijke Gemeente te ſtichten, en dus overtuiging van pligt, hadden bereids

zijne keuze bepaald. Hij hield den 26 Maart 1785 alhier zijne intreêrede, *over de voorzigtige lezing der oude Dichters, als het beste middel tot opwekking van deugd.* Deze redevoering, een proefsteen van echten smaak, juist oordeel en diepe kennis der jeugdige harten, had inzonderheid ten doel de ontwikkeling van het plan, dat hij zich ter vervulling van den post, hem opgedragen, had voorgesteld; dit namelijk: het gevoel voor het ware, edele en schoone op te wekken, aan te kweeken en te doen ontvlammen tot kennis, deugd en vaderlandsliefde. Tot deze eenvoudige verhevenheid moest de studie der Ouden de jeugd brengen, niet door verdrietige uitpluizing van dorre woorden en lessen zonder verband, maar door zelve te leeren proeven en putten uit eigene bron van opgewekt gevoel en verfijnden smaak. Hiertoe was eene voorzigtige lezing der oude Dichters, hiertoe de aanwijzing van echte schoonheden en valsche sieraden het beste middel. Zoo leerde men den waren grond leggen tot verdere en diepere kennis; zoo erlangde men iets, hetgeen voor het geheele volgende leven, in alle omstandigheden, ten beste en ten aangenaamste bruikbaar was. „Dit beloof ik," waren zijne woorden ten slotte; „de beginselen der oude letteren zal ik de *Amsterdamsche* jeugd zóó leeren, dat ze niet slechts woorden, niet slechts enkele zinsneden vatte, niet slechts aan fijne grammatische spitsvindigheden blijve hangen, (het al te droog ontcijferen waarvan men dezer Schole reeds lang ten kwade geduid heeft;) maar ik zal de jeugdige verstanden geschikt maken, om het schoon der echte oude Redenaars en Dichters zelve te verstaan. In het uitleggen der oude Schrijvers zal ik niets verzuimen, wat maar eenigzins strekken kan, om de liefde tot het vaderland te vermeerderen, de zeden te verbeteren, en het gevoel voor deugd en schoonheid op te wekken. Hiertoe bid ik van den Almagtige gezondheid van ligchaam en kracht van geest!"" Deze leerwijze heeft hij met onwrikbare standvastigheid en het allergelukkigst gevolg, ten beste dezer stad

en zijner leerlingen, volgehouden; en, daar wij voor u VAN OMMEREN thans in zijne volle kracht en werkkring geplaatst hebben, reken ik het nu tijd, u met hem, als *onderwijzer* en als *mensch* tevens, nader bekend te maken.

Na de aanvaarding van den post werd de gansche gedaante der Latijnsche Schole alhier, en meer bepaald die der *hoogste klasse*, aan den Rector zelven bijzonder toevertrouwd, allengskens veranderd, de groote katheder ter zijde gesteld, de leerlingen op hunne plaatsen gelaten, borden en kaarten aangekocht, nieuwe leerboeken opgemaakt en ingevoerd, eene bloemlezing uit de beste Latijnsche Dichters bijeengebragt, gedrukt en rondgedeeld, de beste plaatsen uit LIVIUS, CICERO en anderen uitgezocht, gelezen, na woordelijke uitlegging de zin opgespoord, herlezen met warmte en lossen zwier, aanteekeningen, kort, maar vol kern van zaken, over CATULLUS, TIBULLUS, PROPERTIUS, HORATIUS en OVIDIUS met smaak en kunde medegedeeld, opgeteekend, overgeschreven, met bijvoeging en aanvulling van de zijde der leerlingen zelve, naar alles weder gevraagd, bijzonder naar geschiedenis en aardrijkskunde, waarvan kleine tabellen werden gedrukt en van buiten geleerd, de plaatsen op de kaarten aangewezen, de reize daarop met den vinger nagegaan en gedaan, de afbeeldsels van Vorsten, Goden, steden en allerlei huis-, kunst- en offersieraad, op prenten en penningen of uit boeken aangewezen, en eindelijk alles herhaald en verlevendigd door een alleraangenaamst gesprek, zoodat wij meenden eene uitspanning volbragt te hebben, wanneer de schoolbengel ons verdrietig het einde van den schooltijd herinnerde; meestal echter stoorde men zich aan klok noch klepel, en de Rector, altijd zelf, schijnbaar of wezenlijk, nieuwsgierig als een kind, schikte zich naar alle onze vragen en wendingen, en meestal was de geheele school, bij het einde, om den langen en boven allen hoog uitstekenden Rector staande, bij de groote en breede schoolkagchel gedrongen, ten zij hij te onzen behoeve zich

plaatste aan een' kleinen lessenaar bijna in ons midden, welke alsdan mede spoedig omsingeld werd. Voor ons, kostkinderen, werd daarna het onderwijs verder uitgestrekt en wat hooger gestemd; maar ook niet zelden waren dan de te lang gespannen zwakke zenuwen van den Rector afgemat en krachteloos geworden. Zekere kleine teekenen in het wezen, met verzetting van den hoed of de pruik, en bijzonder het nederhalen van den band om zijnen nachtrok, in welk kleed hij altijd school hield, waren de zekere teekenen voor ons, dat het tijd was, een te lang gerekt geduld niet het minste meer te vergen, waarom wij dikwerf spoedig ophielden, somwijlen in het midden der taak; aan welk ontijdig en plotselijk einde elk gewoon was, daar ieder leerling zich gemakkelijk en als van zelve schikte naar eenen man, die zoo veel inspanning voor hem ten beste had. Het is niet te ontkennen, VAN OMMEREN was wel in zekeren zin de alleraangenaamste, maar ook dikwerf een zeer ongemakkelijk leermeester, vooral voor hen, die bij hem inwoonden. Wij waren voor hem, niet altijd even opgeruimd, dikwerf bevreesd; maar zijne opregtheid, trouwhartigheid en edelaardigheid gaven toch achting, eerbied, vertrouwen, inschikkelijkheid, zelfs eenig gevoel van medelijden. „ Inderdaad, er was in het karak„ter van VAN OMMEREN," schreef de Heer JERONIMO DE BOSCH (*), „ iets groots en ongewoons, „ dat geheel afweek van de algemeene en dagelijksche be„doelingen van andere menschen, daar noch zucht tot „ eer, noch tot rijkdom, noch tot aanzien of hoogen „ staat, de bekende speelpoppen van het menschdom, „ zijn hart vermeesterd hadden. Een groot verstand, een „ schrander oordeel, eene allerlevendigste verbeeldings„ kracht, een diep en grondig gevoel voor alwat schoon „ en verheven was, maakten hem tot iemand van den „ allerfijnsten smaak. Vol liefde tot waarheid en kennis,

(*) Bij eene vermelding van hem in eene onuitgegeven Redevoering, gehouden in het Genootschap *Concordia et Libertate*, 11 Oct. 1796.

„ bezat hij een' fmachtenden dorst naar vrijheid en gloeide
„ van vaderlandsmin. Hij had geweldigen afkeer van al-
„ wat klein, laag en onedel was. Dit alles was ge-
„ plaatst en levendig-werkzaam in een zeer zwak en
„ hoogst aandoenlijk ligchaam, ongefchikt tot voeding
„ van zoo veel geest, zoo veel zucht naar kennis, en
„ dus als 't ware te klein, te zwak voor zoo grooten,
„ zoo verhevenen aanleg en vermogens." In zijnen HO-
RATIUS heeft hij zichzelven met de woorden van den
gevoeligen Wijsgeer van *Geneve* gefchetst, als hij zegt:
„ De menfchen in alle eeuwen, in alle landen zijn af-
„ hankelijk van hunnen tijd, van hunne ligchamen. Het
„ ligchaam vooral en deszelfs toeftand hebben veel in-
„ vloed op 's menfchen denkwijze. ROUSSEAU zegt
„ te regt: „ „ Welk een ongelukkig gefchenk des He-
„ „ mels is eene gevoelige ziel! Wien deze te beurt ge-
„ „ vallen is, kan alleen kwelling en fmarte op aarde
„ „ verwachten; hij is eene fpeelpop der lucht en jaar-
„ „ getijden, — zonnefchijn of nevels, eene donkere
„ „ of heldere lucht zullen zijn lot beflisfen, en naar
„ „ de verkiezing der winden zal hij vergenoegd of
„ „ treurig zijn." "

Zoo was de kundige en toch niet altijd gelukkige VAN OMMEREN; fpoedig afgemat, dikwerf zwaarmoedig, wel eens gemelijk, zelfs fomwijlen overhellende tot argwaan. Verandering van het weder, ongewone uitwerking van koude of hitte, regen of wind, een onverwachte hamerflag, een felle knars, een wangeluid konden den man, ook zigtbaar en uiterlijk, veranderen; en gelijk een frisfche zomermorgen, een aangenaam gezigt langs welige landouwen, de gulle ontmoeting van een' opgeruimden vriend of dankbaren leerling het ganfche geftel tot de genoegelijkfte zamenftemming van kalmte en vreugde deden overgaan, zoo kon het breken van een glas, eene al te fpoedig hard digtgeflagen deur, eene donkere lucht, een ontijdig bezoek, een al te druk gefprek het bruin en donker oog onder den dikken en zwarten wenkbraauw al naauwer en naauwer bijeentrekken. Kwam

hierbij eene voor het vaderland nadeelige tijding door nieuwspapier of brief, of was hij koortsig en te zeer gejaagd door al te prikkelbare en verzwakte zenuwen, op zulk een oogenblik was het voor ons, kostkinderen, geen tijd te vragen om uit spelen of naar huis te gaan; op zulk een' tijd werd aan de schroomvalligheid en liefde van vrouw en kinderen niet altijd regt gedaan. Wie gevoelt hier geen medelijden? Wie zal veroordeelen? Voelt iemand zich gezind tot het laatste, de volgende woorden van VAN OMMEREN zelven kunnen hem misschien te regt brengen: „Daar de begrippen „en inzigten, de gansche denk- en handelwijze, zoo „wel der grootste als laagste zielen, door den invloed „hunner ligchamen, tijden, landen, medemenschen en „omstandigheden ongevoelig bestuurd worden, daar zui„vere waarheid hier zoo schaars, en volmaaktheid geheel „onbekend is, daar reine deugd hier even zoo zeld„zaam als ware boosheid is, is het besluit wettig, dat „het der eeuwige Wijsheid alleen betaamt, over de be„weegredenen en inwendige waarde der menschelijke da„den te oordeelen; dat het den zwakken mensch past, „zijn eigen hart te doorgronden, en zijnen even zwak„ken medebroeder niet onbezonnen te veroordeelen. Leeft „er iemand op dit wereldrond, die van alle aardsche „vlekken en kluisters geheel ontheven is, bij wien elke „gedachte zuivere waarheid, wiens daden enkel deugd „zijn, wiens oogmerken alleen de eer van zijnen Schep„per en de welvaart zijner medemenschen bedoelen, — „hij, maar ook hij alleen, neme den steen op, en „werpe dien op zijnen onreinen medebroeder!" (*)

Over VAN OMMEREN als onderwijzer heb ik u bereids iets, maar nog niet genoeg, gezegd. Zijne school was de edelste wedstrijd voor jongelingen uit allerlei stand, van allerlei aanleg. Die van lagere scholen weinig gevorderd, min beschaafd, door opvoeding en verkeer dik-

(*) Zie de Verhandeling over VIGLIUS AYTA VAN ZWICHEM, door mij in het XIVde Deel der *Mnemosyne*, of *nieuwe Verzameling*, D. IV. medegedeeld, bl. 79 en 80.

werf droog en ijzerstijf, weinig behagelijk in vorm, wezen en kennis, tot hem en zijne school kwamen, werden als met zijne tooverroede losgemaakt, door een onzigtbaar vuur, van hem overgestort, gelouterd, ja meestal ontwikkeld tot het edelste en fijnste goud van smaak en oordeel; zoodat het innerlijke met het uiterlijke, binnen korten tijd, onkenbaar veranderd was. Mogt hier op mijne plaats een zijner waardigste leerlingen, een VAN LENNEP, KEMPER of SIEGENBEEK, zich bevinden, om u de waarde van VAN OMMEREN, als leermeester, naar eisch te doen kennen! De laatste schrijft onder anderen, in zijne Opdragt aan mijnen oom, zijnen en mijnen vaderlijken vriend, JERONIMO DE BOSCH, voor de *Proeve eener dichterlijke vertaling van de* Ilias *van* HOMERUS, de volgende, den leermeester en den leerling hoogst vereerende woorden: „ Na mijne ouders, naast God, is er naauwelijks iemand, aan wien „ ik mij meer gehouden ken, dan aan RICHEUS VAN „ OMMEREN, mijnen onvergetelijken leermeester en „ weldoener, den vormer van mijn jeugdig verstand. „ Het jaar, waarin het mij gebeuren mogt dagelijks zijn „ onderwijs te genieten, zal ik steeds onder de aange„ naamste en gewigtigste mijns levens rekenen. Aan dat „ onderwijs toch ben ik de eerste ontwikkeling van mijn „ gevoel voor het schoone en verhevene, de eerste ont„ vonking van die vurige zucht voor nuttige en fraaije „ letteroefeningen, welke sedert mijnen boezem door„ gloeid heeft, met één woord, den geheelen aanleg „ mijner verstandelijke beschaving, eeniglijk verschul„ digd. En, zoo er thans iets in mij is, om hetwelk „ ik den hoogen eertrap, waartoe ik mij, tegen en „ verre boven alle vroegere vooruitzigten, in de „ loopbane der wetenschappen verheven zie, door be„ voegde regters niet geheel onwaardig gekeurd wor„ de, dat alles, hoe veel of weinig het zijn moge, „ breng ik tot VAN OMMEREN, als den eersten grond„ legger en stichter daarvan, dankbaar terug." — „ In „ begaafdheid," dus vervolgt hij, „ om de verbor-

„ gen kiem van een' voortreffelijken aanleg in jonge
„ lieden op te merken en te ontwikkelen, om hun
„ smaak voor de wetenschappen in te boezemen en eenen
„ onverdoofbaren lust tot derzelver beoefening bij hen
„ te ontvonken, zal VAN OMMEREN's wederga niet
„ ligt gevonden worden. Met welk een' onbeschrijfelij-
„ ken wellust, nog verhoogd, wanneer ik mij, gelijk
„ meermalen geschiedde, in gezelschap mijner dankba-
„ re medeleerlingen, onze gemeenschappelijke vrienden,
„ D. J. VAN LENNEP, J. M. KEMPER, J. TEN
„ BRINK, (*) aan die herinneringen mag toegeven;
„ met welk een' onbeschrijfelijken wellust stel ik mij
„ niet het beeld van dien geëerbiedigden en hartelijk
„ geliefden leermeester voor oogen, zoo als hij in de
„ school, of de uren voor bijzonder onderwijs bestemd,
„ ons HORATIUS, VIRGILIUS, TIBULLUS,
„ PROPERTIUS, LIVIUS of CICERO deed be-
„ wonderen! Met opgetogen aandacht hingen wij aan
„ zijne lippen, terwijl hij in de ontvouwing van een
„ en ander Schrijver bezig was met eene klaarheid,
„ welke alle nevelen van voor ons verstand verdreef;
„ met eene bevalligheid, welke ons onafscheidelijk aan
„ zijne voordragt geboeid hield, met eene geestvervoering
„ eindelijk, welke zich even als electriek vuur aan onze
„ gemoederen mededeelde. Onaangenaam klonk in onze
„ ooren het geluid, hetwelk het einde van den leertijd
„ aankondigde; met ongeduldig verlangen zagen wij het
„ uur te gemoet, hetwelk ons op nieuw in de school
„ zou verzamelen."

Dan, misschien schijnen de woorden van eenen leer-
ling, hoe algemeen geacht, sommigen uwer nog partij-
dig; hoort dan, M. H., wat iemand van meerdere
jaren, uitnemend geschikt om een goed onderwijs gade
te slaan, die bij ondervinding wist, hoe men met jon-
gelingen tot opwekking van kunde en deugd moest om-

(*) De Heer SIEGENBEEK is wel zoo goed hierbij te
voegen A. en J. DE VRIES.

gaan; wat de Heer JERONIMO DE BOSCH hieromtrent in zijne nagelatene papieren heeft opgeteekend: „ Hoe VAN OMMEREN," schreef hij, „ zich in zij„ nen post gekweten heeft, is naauwelijks noodig te „ melden; een ieder is zulks bekend. Hij wist de har„ ten der jongelingen door liefelijke koorden aan zich „ te verbinden, zoodat ik nimmer een eenig leerling „ van zijne school ontmoet heb, welke hem niet eene „ bijzondere liefde en hoogachting toedroeg, en nog „ heden geene dankbare hulde doet aan zijne nagedach„ tenis; hetgeen des te meer te verwonderen is, om„ dat uit zijn karakter eenige grilligheid, zwaarmoedig„ heid en eene van het weêr menigmaal afhangende on„ vergenoegdheid schijnen voort te vloeijen, geheel en al „ onbestaanbaar met de luchtige en vrolijke denkbeelden „ der jeugd. Dan, deze kende hem ras, want hij ver„ borg zijne misvattingen niet, maar sprak daarover, „ niet zonder eenige berisping van zichzelven, in het „ bijzijn der jongelingen, waardoor wederkeerige liefde „ en toegevendheid geboren werden, welke nimmer zul„ len verkregen worden door een' strengen, stilzwijgen„ den en aan zijne lessen alleen bepaalden leermeester. „ Onder het geleide van VAN OMMEREN kregen de „ tragen en minder bekwamen lust tot werken; die „ met vooroordeelen bezet tot hem waren gekomen, „ legden dezelve gewillig af; de vluggen en vernuftigen „ grepen moed en ontvingen, om zoo te spreken, nieuw „ vuur, waardoor zij werden aangedreven om alles te „ bevatten en in eene geregelde orde in hun geheugen „ te plaatsen; zij gevoelden den zin van den Schrijver, „ waarover men handelde, in al deszelfs omvang en „ kracht, en misten niets van het nadrukkelijke of nood„ zakelijke, hetwelk de reden is, waarom in tien ja„ ren zoo vele uitmuntende jongelingen uit de school „ van VAN OMMEREN zijn te voorschijn geko„ men." — „ Verbeeldt u voor een oogenblik," vervolgt de Heer DE BOSCH, „ VAN OMMEREN te „ zien zitten onder zijne leerlingen; de geographische

„ kaart, om daarop de ſtad of plaats, waarover men
„ handelen zou, te kunnen aanwijzen, voor zich heb-
„ bende liggen; de geſteldheid der tijden, waarin die
„ gebeurteniſſen, waarop men zijne aandacht gevestigd
„ had, voorgevallen waren, met alle naauwkeurigheid
„ uitleggende; de oude gewoonten van plegtigheden,
„ dragt als anderzins uit platen of penningen aandui-
„ dende; het leven en bedrijf der groote mannen, van
„ welke men melding maakte, uit andere geſchiedver-
„ halen ophelderende, en den waren zin der woorden
„ en uitdrukkingen ontwikkelende. Is het dan ook wel
„ te verwonderen, dat een jongeling, ziende MARIUS
„ zitten op de puinhoopen van *Carthago*, daar hij *Car-*
„ *thago* en *Carthago* hem aanziet, in verrukking werd
„ gebragt, en dit aanmerkelijk geval in ſchoone Latijn-
„ ſche verzen beſchreef?"

Deze jongman en leerling van VAN OMMEREN was JOANNES GOTHOFRIDUS HARTMAN, wiens Latijnſche gedichten, onder den titel van *Primitiae Poëticae*, in den jare 1788 alhier, bij zijn vertrek van de Latijnſche ſchole, zijn uitgegeven. Zij ademen den fijnſten ſmaak, den verhevenſten poëtiſchen aanleg, en de diepſte dankbaarheid aan VAN OMMEREN; en geen wonder! mij heugt, dat die zelfde HARTMAN, toen hij aan het onderwijs van VAN OMMEREN nog geen regtſtreeksch deel genomen had, de *achterſte* was van eene klasſe, van welke hij, door opwekking en onderwijs van dezen grooten leermeester, welhaast de *eerſte* werd. Is het niet te bejammeren, dat een jongeling van zoo groot een' aanleg daarna, door zijn vertrek als *Raad van Justitie* naar *Batavia*, waar hij ſpoedig zijnen dood vond, ons de vrucht van eene zoo gelukkig bloeijende jongelingſchap onttrokken heeft?

(*Het vervolg en ſlot hierna.*)

DE RUSSEN IN PEKING, EN DE GROOTE MUUR.

Onder alle volken van *Europa* hebben alleen *Rusſen* het voorregt, dat zij in de hoofdſtad van *China* zich mogen vestigen. De oorſprong van deze vergunning is de volgende. In de laatſte helft der zeventiende eeuw ſtrekten de *Kozakken*, welke *Siberië* aan den ſchepter des Czaars onderwierpen, hunne veroveringen zeer verre in het oosten uit, en bemagtigden ook een gedeelte van het land boven de rivier *Amur*. De in *China* heerſchende *Mandſchu*-Keizers meenden op deze landſtreek, als tot hun gebied behoorende, aanſpraak te mogen maken, en verlangden derhalve van de *Rusſen* derzelver ontruiming; daar echter hunne voorſtellingen vruchteloos waren, namen zij hunne toevlugt tot geweld. Verſcheidene door de *Rusſen* aan de *Amur* opgerigte vestingen moesten zich overgeven, en het *Mandſchu*-leger maakte bij die gelegenheid zeer vele krijgsgevangenen. Deze werden naar *Peking* opgezonden en in de dorpen rondom de ſtad verdeeld. Bij het vredesverdrag bepaalde men vervolgens, dat het aan iederen *Rus* vrijſtaan zoude, om naar huis te keeren of te blijven. Daar de meesten zich gevestigd en aan *Chineſche* vrouwen verbonden hadden, kozen zij het laatſte, en werden alzoo onderdanen des Keizers van *China*. Na verloop van tijd echter maakte het *Petersburgſche* Hof er eene gewetenszaak van, dat het zoo vele Christenen in een Heidensch land liet, en wist derhalve in een handelsverdrag van 1727 te bedingen, dat in *Peking* een klooster en eene kerk opgerigt, en alle tien jaren, tot heil der zielen van *Ruslands* oude onderdanen, vier monniken met eenen *Archimandriet* derwaarts gezonden zouden worden. De Keizer van *China* had uit de voormalige *Rusſen* een *garde-bataillon* gevormd, en dit beſtaat nog heden ten dage, onder den naam van *Rusſiſche Compagnie*. Met de monniken zouden telkens vier jonge lieden naar *Peking* komen, om zich in de *Chineſche* en *Mandſchu*-taal te oefenen, ten

einde als tolken te kunnen dienen. Sedert dien tijd hebben de bezendingen van monniken en ſtuderenden regelmatig plaats gehad. Langs dezen weg heeft *Rusland* gemeenſchap met *China*. De *Rusſen* in *China* worden door *Rusland* en *China* gezamenlijk bezoldigd. Zij mogen echter geene briefwisſeling met hun vaderland houden. Alle vijf of zes jaren komt er een *Rusſisch* opziener, en brengt hun geld en berigten.

De *Archimandriet* HYACINTHUS, die van 1807 tot 1821 aan het hoofd der in *Peking* gevestigde *Rusſen* ſtond, heeft een werk over *Mongolië* in de *Rusſiſche* taal uitgegeven. Daarin wordt onder anderen over den *grooten Muur* het volgende gezegd, dat welligt aan dezen en genen onzer Lezers niet geheel onbelangrijk zal voorkomen.

Deze ongemeen groote muur was voor *Europeanen* ſteeds een voorwerp van bewondering. Men heeft echter de opgaven dienaangaande wel eens overdreven. Belangrijk blijft echter altijd eene bevestigde linie van die uitgeſtrektheid, welke een geheel rijk tegen de invallen van naburen moet beveiligen. Deze muur, welken de *Chinezen* den *muur van tienduizend ſtadiën* noemen, is geenszins, zoo als men lang in *Europa* geloofd heeft, op eenmaal gebouwd geworden; en die er thans ſtaat, is op vele plaatſen niet meer dezelfde, als de oude. In het eerſte gedeelte van de vierde eeuw vóór onze jaartelling beſtonden in het noordelijk *China* drie Koningrijken, *Thsin*, *Tchao* en *Yen*, grenzende aan het tegenwoordige *Mongolië*, waarin toen *Turkſche* en andere volksſtammen zich ophielden. Tegen de invallen dier horden moesten de beheerſchers der genoemde drie Koningrijken hunne landen beſchermen. De Koningen van *Thsin* verſloegen de *Turken*, en bouwden eenen muur van het noordelijk *Lin-tao-fou* tot aan de rivier *Houang-ho*, ter plaatſe, alwaar dezelve in *China* komt en de gewesten *Chen-ſi* en *Chan-ſi* van elkander ſcheidt. De Koning van *Tchao* verdreef ook zijne onrustige naburen, en liet in het jaar 307 vóór onze jaar-

telling eenen muur van *Houang-ho* tot aan de grenzen van het tegenwoordige landschap *Tchy-li* bouwen. Eindelijk versloeg ook de Koning van *Ten* de *Turken*, en zette den muur voort tot aan de oostelijke zee.

In de derde eeuw vóór CHRISTUS vereenigde Keizer THSIN-CHI-HOUANG-TI met zijn rijk *Thsin* alle andere rijken in *China*, en beval in 214, na eenen hardnekkigen tienjarigen krijg tegen de *Turken*, zijnen veldheer MUNG-TIAN, onderzoek naar de oude muren te doen, en die met elkander te laten verbinden. Het verbazend groote muurwerk heeft sedert nog menige verandering ondergaan; het gansche gedeelte namelijk van *Houang-ho* tot aan de noordwestelijke punt van *China* dagteekent eerst van de vijftiende en zestiende eeuw. De Geleerden in *Europa* verkeerden dus in eene dwaling, wanneer zij de berigten van den beroemden *Venetiaan* MARCO POLO in twijfel trokken, en wel deswege, omdat hij noodwendig door den *grooten Muur* in *China* had moeten komen, en, ware de door hem beschrevene reis werkelijk gedaan, hij zeker van dezen muur wel gesproken zou hebben. Doch MARCO POLO kwam in de dertiende eeuw aan de noordwestelijke punt in het land, en kon geenszins van den muur spreken, welke zich toen zoo verre nog niet uitstrekte en ook thans aldaar slechts uit een' aarden wal bestaat.

Van *Pater* HYACINTHUS vernemen wij, dat ook de oostelijke helft des muurs, van *Houang-ho* tot aan de zee, omstreeks het midden der zestiende eeuw, nieuw gebouwd zijnde, dertig jaren later reeds verbeterd heeft moeten worden. Volgens hem is de gewoonte, om vestingen uit gebakken en anderen steen te maken, eerst onder de *dynastie* MING, in de veertiende eeuw, opgekomen; vroeger bestonden de wallen der steden en vestingen slechts uit kleiaarde. Men moet zich dus niet verbeelden, dat de oude groote muur uit gebakken of gehouwen steen bestaan hebbe. Voor het overige blijkt, dat dezelve onder THSIN-CHI-HOUANG-TI in één' zomer gebouwd werd. Men zal hierover zich minder

verwonderen, als men weet, dat in *China* bij elke onderneming vooraf berekend wordt, hoe veel een arbeider in één' zomer kan afdoen. Na deze berekening brengt men zoo vele menschen bij elkander, als men noodig heeft. Voor aanvoering van bouwstoffen en levensmiddelen, ten behoeve van de werklieden, is telkens reeds vooraf gezorgd.

UITSTAPJE OP HET MEER MICHIGAN.

Twee *Amerikaansche* Ingenieurs, de Heeren WARRAN en GOLDSMITH, door eene Maatschappij naar het meer *Michigan* gezonden, om eene plaatsbeschrijving van een gedeelte der landen, die de *Michillimackinack* besproeit, op te maken, deelen daarvan bijzonderheden mede, waaruit wij het volgende overnemen:

Offchoon deze zending niet zonder gevaren was, en wij met vele moeiten te kampen hadden, denken wij echter steeds met genoegen daaraan — zoo afwisselend, zoo nieuw, zoo schilderachtig waren de tooneelen op de plaatsen, die wij bezochten. Reeds is het een jaar geleden, dat wij terugkeerden, en nog veroorzaakt de herinnering ons de levendigste aandoeningen.

Aan ons eigenlijk werk besteedden wij slechts weinige uren van den dag; de overige tijd diende ons, om uitstapjes te doen op de meren of rivieren, wier wateren, takken en gesteldheid wij moesten onderzoeken. Dit gedeelte van onze taak bragt vooral toe, om eene uitlandigheid van zes maanden aangenaam voor ons te maken en de bezwaren van eene zoo moeijelijke reis te verligten. De boot, welke ons gedurende al dien tijd heeft overgevoerd, was het werk van *Indianen*. Om de menigvuldige diensten, welke wij van dit vaartuig hadden, moeten wij er iets meer van zeggen. De boot was zeer ligt, geheel waterdigt en bijzonder goed gebouwd, zoodat wij er ons over moesten verwonderen. Drie dennen planken, verbonden of liever zamengenaaid met riemen en van buiten bekleed met huiden van den *alligator* of *Amerikaanschen* krokodil, waren voldoende, om aan dezelve eene vastheid te geven, die niets te wenschen overliet. Offchoon vrij wat beladen door het gewigt onzer personen, scheen de boot naauwelijks de oppervlakte des waters te roeren. Dezelve diende ons beurtelings tot tent en tot vaartuig. Des avonds

hadden de *Indianen* die op den oever, en met bijvoeging van eenige boomtakken hadden zij er in weinige oogenblikken eene zeer goede hut van gemaakt. Zoo de loop der rivier, die wij moesten onderzoeken, werd afgebroken door eenigen waterval, namen onze gedienstige roeijers de boot op hunne schouders, en bragten dezelve weder te water, waar de stroom bevaar was. Twee snaphanen, onze werkdoozen, eenig keukengereedschap en twee beerenvellen maakten al onze bagaadje uit. Wij voerden geen' anderen voorraad mede. De meren en rivieren verschaften ons visch en helder drinkwater — de jagers voorzagen ons van wild, en kramers bragten ons van tijd tot tijd pekelspek, *wiskey* en tabak. Bovendien vonden wij iets, dat wij geenszins konden verwachten, en dat ons echter van zeer groot nut was, namelijk wilde rijst (*zizania aquatica*, wild waterkoren), die overvloedig groeit op bijna al de waterplassen, welke wij bezocht hebben. Deze soort van rijst heeft nog aangenamer smaak, dan die in *Carolina* wordt gekweekt, en bevat meer voedende deelen. De plant, waaraan te onregt de naam van *wilde rijst* is gegeven, heeft ondertusschen geene andere overeenkomst met de gewone rijst, dan dat dezelve, even als deze, in het water groeit. De aar gelijkt meer naar die van wilde haver. Het gewas tiert welig in stilstaande of moerassige wateren, waarvan de bodem bestaat uit zand en vette plantaarde. De stengel wordt van vier tot twintig voeten lang, naar mate van de diepte des waters, waarin de plant groeit; maar de kortsten geven gewoonlijk de beste en meeste vrucht. De manier, waarop wij dezelve, naar het voorbeeld der *Indianen*, inzamelden, was bijzonder, en verdient nog vermeld te worden. Terwijl onze roeijers, achter in de boot geplaatst, dezelve met kracht in de rijstvelden deden loopen, greep een onzer de halmen en trok ze binnen boord, en dan sloeg de andere daarop met stokjes, om er de korrels te doen uitvallen. De halmen zitten digt bij elkander, en zijn zoo wél geladen, dat wij soms in een kwartier uurs ons vaartuig konden vullen. Onze *Indianen* dischten ons de rijst vervolgens in water gekookt of onder de asch geroosterd op; maar wij vonden de spijze, hoe dan ook toebereid, altijd zeer smakelijk. Wanneer wij dus het geluk hadden, dat wij des avonds bij dit geregt eenig stuk wildbraad en een glas rum konden voegen, liet ons maal niets te wenschen over, en wij bleven dikwerf bij het vuur van onze veldhut tot laat in den nacht zitten kouten.

Doch niets was voor ons zoo verrukkelijk, als het ſchouw-ſpel, dat het opkomen der zon ons aanbood. Dan zag men overal leven en beweging — de plantenwereld ſchitterde met de prachtigſte kleuren, en de dieren drukten, elk op zijne wijze, het genoegen uit, dat de terugkomst van het zonnelicht hun veroorzaakte. Maar zoodra de mensch op dit tooneel verſcheen, werd deze vreugde, dit leven vervangen door droefheid en dood. Gewoonlijk was het meer op dit uur bedekt door eene menigte zwanen, eenden, talingen en andere watervogels, die de eerſte ſtralen der morgenzon met veelſtemmig wanluidend geſchreeuw begroetten. Aan de boorden van het meer bragten de *Indianen* hunne booten dan in gereedheid, om de inzameling van rijst te doen, en de jagers ſtonden met hunne vuurwapenen in de hand, wachtende op een gunſtig oogenblik, om op hunne prooi aan te vallen. Het gejuich der vreugde verwisſelde weldra met klaagtoonen, en daarop volgde eene lange ſtilte, die ſlechts nu en dan werd afgebroken door de ſidderende beweging der vleugels van de verſchrikte vogels en door het losbranden der jagtgeweren. Zoodra men het eerſte ſchot hoorde, verhief zich van de oppervlakte der wateren eene lange krullijn, zwart, rood, wit of helder blaauw, naar gelange van de verſchillende groepen vogels, die dezelve uitmaakten. Eerſt zweefden die waterbewoners op eene grootſche wijze boven onze hoofden, maar namen vervolgens de vlugt naar de boſſchen of naaste bergen. Van tijd tot tijd geraakte een ongelukkige gekwetſte, wien de krachten begaven, van den troep af, en viel dood op den oever neder. Maar niet alle vogels vlogen te gelijk uit het water op; de ſtoutſten, of miſſchien de traagſten, bleven zich vermaken, zonder zich te verontrusten om het vertrek van hunne makkers, tot dat zij, door de jagers in de booten verontrust, en bemerkende, dat de plaats niet meer te houden was, het water ook verlieten, en door verſneld vliegen zich bij de menigte der vlugtenden zochten te voegen.

Evenwel zijn het lood en de pijl der menſchen niet de eenige vijanden, welke de watervogels alhier te vreezen hebben; de *alligators* of *kaimans* doen hun bovendien ook den oorlog aan. Wij ſtonden verbaasd over de vraatzucht dezer gedrogten. Geen vogel wordt geſpaard, wanneer hij onder het bereik van het verſchrikkelijk dier valt, dat allerlei liſten gebruikt, om zijne prooi te vermeesteren. Men zou zeg-

gen, dat de woede van dit geslacht zich alleen of inzonderheid bepaalt tot het pluimgedierte. Gedurende onzen togt zijn wij meermalen onmiddellijk deze monsters voorbijgevaren, zonder dat zij eenige poging deden, om ons aan te vallen. De *Indianen* hebben ons verzekerd, dat de meesten zich tegen de menschen niet woest en vraatzuchtig toonen. Inderdaad, wij hebben het met ontzetting aanschouwd, hoe kinderen zich vermaakten met hun op den rug te springen, en dan weder in hunne, van uitgeholde boomstammen vervaardigde schuitjes stapten; terwijl de *alligators* evenwel aan dezelven geen kwaad zochten te doen.

HOE GEDRAAGT MEN ZICH BEST NA DE CHOLERA?

Offchoon mijne lieve HILLETJE voor meer dan een leek in het geven van geneeskundigen raad mag gehouden worden, en door wijlen onzen beroemden Geneesheer PAULUS BARBETTE met zijne *godtvrugte en zeer waardige huysvrouwe* zeker in gelijken rang gesteld, en met den titel van *Onder-geneesmeester (opdat ik zoo uit boertheydt spreke*, zegt BARBETTE in zijne *Genees-oefening*, *Amst.* 1669, bl. 23.) zoude zijn vereerd geworden, moet ik te harer eere zeggen, dat zij volstrekt niet eigenwijs is, als velen harer getabberde en ongetabberde kunstbroeders, gepatenteerde of ongepatenteerde d..dll....s.

Onze Meester WIJBRAND mogt er soms wel een voorbeeld aan nemen; want, nu die van de boeren den bijnaam van *den fulpen Vlijm* heeft verkregen, omdat hij zoo zacht scheert en kiezen trekt, zoo hij zegt, zet hij de borst geweldig op, wanneer, bij de eene of andere kunstbewerking van meerdere beteekenis dan zijn dagelijksch werk, men hem voorstelt, nog iemand van meerdere ondervinding te raadplegen.

Ik val niet laag op den man, omdat hij eigenlijk niet buiten de grenzen onzer oude zeven Provinciën is geweest; dit zij verre. Integendeel, ik heb geen grooter vertrouwen in Doctor SNEL, die eens heen en weêr naar *Parijs* is geweest, en wederom te huis was, toen wij dachten, dat hij te *Parijs* pas ingerigt zoude zijn, en bij eene ontmoeting, welke ik met hem had, bleek, waarlijk niet zoo veel van *Parijs* en deszelfs inrigtingen te weten als ik, die het slechts

uit den platten grond ken en naar hetgeen ik er van gelezen heb. — Dat ik dit bij deze gelegenheid mag aanmerken: het is mij altijd voorgekomen, dat, wie van vreemden iets wil afzien en leeren, om bij de zijnen er nut mede te doen, wat langer behoorde te blijven; ten zij men vond, dat men eigenlijk dáár niet veel meer weet dan bij ons, hetgeen zeer wel mogelijk is: echter bestaat in zulke plaatsen altijd ruimer gelegenheid ter verkrijging van ondervinding, en deze doet men binnen geene zes weken op. MACHIEL STOFFEL, onze kastelein en voerman, zoude deze verkeerde wijze van zien en handelen zeker op rekening der snelwagens (*diligences*) stellen, op welke hij, deze met de spoorwagens, (wel te verstaan, wat de afbreuk betreft, die beide hem doen) voor een en hetzelfde houdende, zeer gebeten is. Hij zegt, het rijden in dat tuig en op de straatwegen is oorzaak, dat vele menschen zich niet meer bedaard gedragen en zoo woest naar vrijheid jagen; zichzelven voorbijrijdende, zoeken, wat zij eigenlijk niet behoefden te zoeken. Op eenen zandweg en in eene huifkar heeft de mensch veel meer tijd, om geregeld en gemakkelijk te kunnen denken, en, ten gevolge van dien, met meer overleg te handelen. 't Is voor het heil der menschen te wenschen, dat de Vorsten de invoering der stoomrijtuigen niet zullen gedoogen; want wanneer dat dolle rijden eens algemeen in zwang kwam, zoude men in die soes niet meer kunnen onderscheiden, wat altijd met onderscheiding behoort bejegend te worden. Men zoude troonen en altaren voorbijrennen; en die nu nog met verdrag daarheen rijden, zouden, in de door niets te stuiten vaart der stoomrijtuigen, omverre geworpen en medegesleept worden. Ik ben geen voerman, die er belang bij heeft, maar huiver op het denkbeeld van zulk eenen bajert van verwarring. Ik laat voorts deze oordeelvelling van MACHIEL voor hetgene zij is, en schrijf er veel van toe aan 's mans zwartgalligheid, waardoor men aan nieuwe uitvindingen veeltijds het goede over het hoofd ziet en verkeerde gevolgtrekkingen maakt.

Doch, waar dwaal ik heen! Het is een lastig gebrek met zulke uitweidingen. Openhartig van natuur zijnde, kan ik niet nalaten, mijnen Lezeren met deze mijne fout bekend te maken. Ik doe mijn best, mij te verbeteren; het gaat mij hierin echter als meer anderen, de voornemens zijn goed, maar de uitvoering!..... Laat ik te mijner verontschuldiging mogen zeggen, (wie tracht niet naar een vijgeblad?) dat ik, in den

letterlijken zin des woords, een *homme aufaré* ben, die weinig om handen heeft; en nu schijnt mijne tong, en, omdat ik tot alle Lezers van dit Tijdschrift niet spreken kan, mijne pen bij representatie, het evenwigt te willen herstellen. Ik meen ook van eenen Professor gehoord te hebben, (en dier Heeren woorden lijden geene tegenspraak) dat het spreken zeer gezond is, en de Professoren in de vacantiën, wanneer zij minder te praten en geene spreekbeurten te vervullen hebben, bij voorkeur door ziekten aangetast worden. Het was dus zeker uit eene niet genoeg te prijzen en niet genoeg gewaardeerde zorg vóór zoo vele dierbare levens, dat in der tijd, door eene wet op het hooger onderwijs, de vacantiën gekortwiekt zijn. Men zegt, dat de Professoren toen, en ook nu nog, over deze heilzame verordening te hunnen opzigte, zoo geheel in hun ligchamelijk belang, niet gesticht zijn. Moet de mensch dan toch altijd ondanks zichzelven tot het goede gebragt worden! De vroegere *Belgische* ambtgenooten schenen dit beter begrepen te hebben; want zij hadden om eene latere vacantie verzocht en — natuurlijk ook verkregen: zij konden dan gaan jagen, wanneer zij door spreken hunne longen niet in beweging mogten houden. Professor KATZENBERGER, van wien ik de boven vermelde verzekering heb, raadt anders door eene slingerende beweging met armen en beenen de longen te gemoet te komen. Waarschijnlijk zoude het er bij ons eindelijk ook toe gekomen zijn; want op de Militaire Akademie, eene instelling van lateren tijd, hadden de Kadets slechts in October vrij af, zeker om wat te bekoelen van de inspanning in de hondsdagen; een tijdvak, hetwelk van de vroegste tijden af als minder gunstig voor de studiën schijnt beschouwd te zijn. Maar de tegenzin in kortere en latere vacantiën is vast een oud vooroordeel. In de moerassen moge het bij scheerling of dolle kervel tieren en wortel blijven schieten; in het vrijzinnig *België* kon het natuurlijk geen ingang vinden. Het is mij, die geen Professor ben, (hetwelk men trouwens uit mijne redenering wel zal opgemerkt hebben) en dus het voorregt niet geniet, dagelijks mijne wijsheid gedurende eenige uren te kunnen laten lichten, volstrekt noodig, mij een weinig te ontboezemen, vooral wanneer mijne woorden door den vloed der redenen mijner lieve HILLETJE dikwijls langen tijd teruggedrongen zijn. Vergeef het mij dus, lieve Lezer! dat, wanneer ik aan den slag kan komen, het soms magtig overvloeit; doch het is niet anders:

hadden onze rivieren derzelver vrijen loop mogen behouden, waren zij niet als gepend tusschen dammen en dijken, het water zoude soms over de boorden treden, maar zulke verwaarlijke overstroomingen zouden wij niet hebben, als waarvoor wij thans dikwijls beducht zijn. Ik verzeker u, het is wat te zeggen, wanneer het water onze benedenvertrekken bedreigt, en mijne bezorgde HILLETJE gelast op te breken! Gij zoudt u verbeelden in een kamp te zijn, zoo wel wat drukte als orde betreft, en gij zoudt geen ledige toekijker mogen blijven. Ik moet echter te harer eere zeggen, dat zij tevens zoo wel voor de proviandering zorgt, dat men haar die eener vesting wel kon toevertrouwen, en ik maak mij sterk, dat de schatkist er beter bij zou varen, dan bij de zorg van vele Heeren aannemers. Mijne HILLETJE zou echter van geene schatkistbiljetten willen weten; want, zegt ze, klinkende munt is de ziel van de markt, en die met geld in de hand koopt, kan altijd wat afdingen, terwijl hij, die op tijd koopt, altijd bij moet passen. Waarlijk, zij verdiende eene plaats op de Rekenkamer. Zij verstaat mede de kunst, om ontnoodige posten zonder rooden inkt te schrappen.

Maar, ik heb eigenlijk van den beginne af slechts willen zeggen, dat mijne HILLETJE, wanneer zij in het geneeskundige hulp behoeft en zelve geen raad weet, hare toevlugt neemt tot een harer bloedverwanten, die in eene naburige stad de Geneeskunst uitoefent. Zij schijnt groot vertrouwen in hem te stellen, en verklaart het voor later, dat de ambtenaar van den civielen stand het sedert zijne komst aldaar drukker zoude hebben dan vroeger. Zij zegt, die ambtenaar moet immers ook de geborenen opnemen; en waarom is hij zoo achterdochtig, dat elk kind door de baker in zijne tegenwoordigheid moet losgemaakt worden? Gekheid! zegt ze; welke jongen zoude in ons vaderland voor een meisje willen doorgaan? Een laffe ULYSSES mogt door een' koopman in galanteriewaren verschalkt worden door het aanbieden van wapen-speelgoed; de *Hollandsche* meisjes zouden met zulk eenen onder haar verdoolden jongen niet zoetelijker omspringen dan de kraaijen met hunnen versierden medevogel. En wat meer zegt, heeft de doodgraver niet bij de Regering aangehouden om verhooging van traktement, dewijl het hem tegenwoordig zoo schraal gaat?

Wellligt is men begeerig te weten, welke soort van een

man die Doctor VROET is; want de indruk der woorden hangt dikwijls veel van den persoon af, en het is mogelijk, dat men van onzen neef wel iets meer zal hooren. Het zal straks blijken, dat mijne HILLETJE de kunst van vragen bezit; en dewijl zij, als eene schrandere vrouw, er zich op verstaat, iemand als ongemerkt tot antwoorden te dwingen, zoo houde ik mij reeds vooraf verzekerd, dat neef, ondanks zijne drukke praktijk, HILLETJE's vragen beantwoorden zal. Ik kan niet ontveinzen, dat de bijgebragte redenen, (ik meen in het *Darmstadsche*) om de vrouwen den toegang tot de openbare beraadslaging der Stenden te ontzeggen, mijne goedkeuring wegdraagt; maar aan den anderen kant is het mij dikwijls voorgekomen, dat eene vrouw, aan elke der sectiën in de Staten-Generaal toegevoegd, van niet weinig nut zoude zijn, vooral om inlichtingen aan de Ministers te vragen. Ik geloof zij alleen zoude het der Excellenties moeijelijker maken dan thans alle afdeelingen te zamen, al staan zij ook als een eenig man tegen den Minister met verzoek om inlichting. De Dames zullen uit deze redenering zien, dat ik te haren opzigte zeer liberaal gesteld ben; offschoon anders in mijn huis, onder mijne HILLETJE, het monarchaal beginsel gehuldigd wordt, of liever de Legitimiteit heerscht. Men mag eigenlijk bij haar van beginsels niet spreken; zij wil daden, en bij haar is onderwerping de eerste burgerpligt. Van al dat praten, zegt zij, komt niets; handelen moet men. Zonder *ondergeschiktheid* geene *orde*, en zonder *orde* geene *gelukkige* en *ware vrijheid!* Al het andere is slechts klatergoud, waarmede men gekken en kinderen begoochelt en de fortuinzoekers hunne beurs spekken. Zij leeft dezen regel ook getrouw na; want, indien gij bij de groote slagt in de keuken kwaamt, zoudt gij met verwondering vragen: zijn hier zoo vele vrouwelijke wezens bijeen? terwijl men uit de doodsche stilte het tegenovergestelde zoude vermoeden. Alleen bij het ophangen der wasch mag de tong haren vrijen teugel vieren; want daardoor wordt het bloed van het hart naar de uitwendige deelen gedreven en de handen meer rad. Te regt heeft dus reeds de wijze Zoon van SIRACH gezegd: *Waar geen omtuining is, daar wordt de bezitting geroofd, en waar geen vrouw is, daar dwaalt de man zuchtend om.* (Hoofdst. XXXVI: 27.)

Terwijl dus HILLETJE wil, dat men den mensch uit zijne daden moet leeren kennen, en de Dichters zeggen, dat

men den leeuw aan zijnen klaauw herkent, zoo blijkt uit het geschrift zelve van mijnen neef den Doctor, wie hij eigenlijk is. Moeijelijk zoude het mij ook vallen, hem op zijne plaats te zetten. Dit zoude den grooten Artsenzifter beter vlijen, die, zoo ik hoor, in eene onzer aanzienlijkste steden, er eene vervaarlijke wan op nahoudt, en zijne kunstbroeders ongenadig, als de tarwe, zift. Of hij wezenlijk de kunst verstaat, de bloem van het kaf te ziften, daar versta ik mij niet op. Men zegt, dat hij wat driftig met de wan omgaat, en bij dit werk, wanneer het van zelve sterk stuift, zich nog van een' bril bedient, wiens glazen door de besmetting wat aangeslagen schijnen. Eene groote opschudding maakt dit onder de kunstbroeders, vooral onder de jongeren, die, wat voorbarig in hun oordeel, het oordeel zich op den hals halen. Dat de man niet mak is, daar kan de bestrijder der Vaccine een woord van medespreken.

Ik heb er, wat mij betreft, en vooral voor mijnen neef, vrede mede; ik geloof niet, dat hij zich *ontijdig* iets zal laten ontvallen, waardoor hij den kunstbroeder ergernis of aanstoot zou kunnen geven. Mijn neef is een looze vogel, en in zulke gevallen nog al voorzigtig; hij laat zich over onderwerpen, die hij *vooraf* weet, dat niet met zekerheid kunnen beslist worden, zoo als b. v. de besmettelijkheid der *Cholera*, niet uit. Hij hinkt daarom niet op twee gedachten: wanneer het waarheid en regt geldt, zoude eene geheele schreeuwende stad hem niet tot zwijgen brengen. Al ligt men de vensters uit, al neemt men de pannen van de daken, om den groenen Ezel te zien, hij zoude zeggen, het zijn geverwde pooten, en WESSEL is niets meer dan een nieuwaangekomen kwakzalver, die door zijne opgesmukte beloften de stad in beweging bragt. Bij dergelijke twisten heeft hij wel eens de gewoonte, met den reeds genoemden SIRACH te zeggen: *Als de een bouwt en de ander afbreekt, wat winnen zij er bij, dan moeite?*

Terwijl nu mijne vrouw, in goede verwachting zijnde, het rijden voor haar minder raadzaam achtte, dewijl, bij gemis van doorgaande straatwegen in onze provincie, onze kleiwegen in den wintertijd of te slecht of te hobbelig zijn, zoo wendde zij zich bij geschrifte tot neef den Doctor. Dit schrijven heeft een antwoord uitgelokt. Door een gunstig toeval ben ik het magtig geworden. Wat ik echter bidden

mag, men verrade mij toch niet! Ik reken inzonderheid op uwe bescheidenheid, lieve Lezeressen! van welke men zegt, dat een groot geheim beter zoude kunnen bewaard worden, dan..... Indien gij mij verklaptet, ik zoude u niets meer kunnen mededeelen. Ik zal nu zien, hoe gij over mijne bijdragen denkt. Uw oordeel, door mij als dat van mijne HILLETJE geëerbiedigd, zal mij ten rigtsnoer voor het vervolg zijn.

„Lieve Nicht! Ik moet zeggen, gij verstaat de kunst, om in ééns veel te vragen. Ik mag er wel driemaal toe gaan zitten, om u te schrijven. „Welk eene leefwijze zal men behooren in acht te nemen na het ophouden der *Cholera*, of zij soms zich weder verhief? Hoe denkt ge over het Magnetismus, om hetzelve in ziekten te consulteren? Welk is uw gevoelen over de herhaling der inenting met de koepokstof?" enz. enz. enz. Ik kan mij verbeelden, hoe neef somwijlen aamechtig is, of over engborstigheid klaagt, wanneer hij voor de vuist op uwe vragen moet antwoorden. Ik heb gelukkig tijd, om mij te kunnen bedenken, en van uwe inschikkelijkheid verwacht ik, dat ge 't mij ten goede houdt, zoo ik alle uwe vragen niet op ééns beantwoorde. Anders zijn uwe verzoeken mij eene wet. Ik weet hier in den omtrek geen grond, die zulke heerlijke doperwten geeft als de uwe, en wat gij aan uwe gerookte ribben doet, draagt de bewondering van geheel mijn huisgezin weg; het is onuitputtelijk in uwen lof. Ik moet, ondanks deze aangename herinneringen, zeer kort zijn; en tusschen ons mag wel eenig onderscheid zijn, gij namelijk in het *uitvoerig* vragen, ik met *beknopt* te antwoorden. Te mijner verontschuldiging moge nog strekken, dat, sedert de belasting op de paarden, die eene Excellentie als een voorwerp van *weelde* voor ons geliefde te beschouwen, ik er een heb moeten afschaffen; dit is thans kreupel; ik moet nu loopen, en dezen verloren tijd op u verhalen. — Beste Nicht! Toen die Excellentie de wet maakte, heeft hij zeker, bij de weelde, om zichzelven alleen gedacht. Waarlijk, die den ganschen morgen voor dertig centen per visite langs 's Heeren straten gedraafd heeft, rijdt 's middags niet uit weelde maar de boertjes. Ik hoor, dat de tegenwoordige rekkelijker over ons denkt. Ik wensch van harte, dat de wet spoedig ter tafel mag komen; want, daar de tegenwoordige tijd nog al verkoudheden en zinkin-

gen medebrengt, en welligt vele Leden der Staten-Generaal ook met deze plagen gekweld worden en gaarne spoedig geholpen zijn (dit gaat met eene koets spoediger, en is met meer *honneur* voor den patiënt vergezeld), zoo zullen zij veelligt wat beter omtrent ons gestemd zijn en geene bedenkingen maken, en vooral Zijne Majesteit omtrent dit artikel te onzen behoeve niet verzoeken, de wet nog eens *in overweging te willen nemen*. Daardoor zoude de tusschen Meester VLIJM en uwen kastelein afgebrokene goede verstandhouding weder kunnen hersteld worden; want Meester VLIJM zal als Chirurgijn niet meer een voermanspatent behoeven, om de wet op de paarden te ontduiken, hetgeen MACHIEL STOFFEL hem zeer kwalijk neemt, offschoon hij er geen nadeel bij lijdt en alleen de schatkist door Meester VLIJM te kort wordt gedaan. Maar MACHIEL STOFFEL heeft reeds meermalen, wanneer ik bij hem stalde, gezegd: „Ik kan die verheffing van zulke menschen niet uitstaan; en wanneer mijn oudste jongen slechts iets meer verstand toont dan onze domme schaapherder, sla ik hem de beenen stuk, wanneer hij Chirurgijn wil worden. Hij mogt nergens anders goed voor zijn, dan mag ik het lijden; maar dan wil ik er nog geen Meester van fokken, maar mag hij Velddoctor worden." — Lieve Nicht! wat zegt gij van zulken dunk over de kunst? Doch mijn brief moet ten einde spoeden, en ik kan kort zijn. Wat de vrees omtrent het terugkomen der *Cholera* betreft, de tijd zal het leeren; tusschen vrees en hoop verkeeren, is voor den sterveling vaak zeer nuttig: het doet wijs en voorzigtig leven, en brengt van zelf tot den leefregel, welke het meest tegen allerlei ziekten beveiligt, en dus ook tegen de *Cholera*. Voor het overige, wilt gij *wel leven*, *wel sterven*, ik weet u geen beteren gids daartoe aan de hand te doen, dan het werkje van VOSMAER, onder dien titel bekend. (*) Doe er voor u en de uwen winst mede, en God zegene den arbeid van dien verdienstelijken man, ook nog na zijnen dood, voor velen! — Vaarwel!"

„P. S. Neef kan wel weder visschen, mits de voeten goed warm houdende. Uw visch doet voor de ribben niet onder."

(*) *De kunst om lang te leven en wel te sterven.* Door J. VOSMAER. *Haarl.* bij V. LOOSJES.

DE VERANDERDE PUBLIEKE OPINIE IN EUROPA TEN AANZIEN DER HOLLANDERS EN BELGEN.

Niets leert meer, dan de tijd. Zaken, die lang verborgen waren, ſtelt hij meermalen in het licht; dikwijls verdedigt hij het regt krachtiger, dan de welſprekendſte betoogen; vaak verheft hij degenen, die in de ſchatting van anderen, onverdiend, gezonken waren, en brengt hij tot zwijgen, die niet ophielden, hen te miskennen en te lasteren. Zoo immer, dan voorzeker is dit een en ander blijkbaar geworden in opzigt tot de denkwijze der volken over de *Hollanders* en *Belgen*, van welke men, jaren achtereen, de eerſten meestal alom hoorde verlagen, de laatſten nu en dan ten hemel toe verheffen. De *Hollander*, hij mogt *Frankrijk*, *Duitschland*, *Engeland*, *Zwitſerland*, *Italië*, *Amerika* doorreizen, ſchier overal zag hij zich achter den *Belg* geſteld, en maar al te bezwaarlijk was het hem, de misleide bewoners dier landen tot andere gedachten te brengen. Zoo zeer was hun oordeel verward en verduisterd door zoogenaamde liberale Dagblad- en andere ſchrijvers, wier dagelijksch bedrijf het was, der *Hollanderen* zaak te ſmaden, die der *Belgen*, integendeel, te verdedigen.

Men is, door het niet in eigendom bewaren van zulke dagbladen, die, jaren achtereen, er ſteeds op uit waren, de publieke opinie over ons en de *Belgen* te bederven, niet altijd in de gelegenheid, de uitſpraken nogmaals te doen hooren, die zij over beide deden; anders ware het niet onaardig, en, ter voorkoming van verder bedrog, niet onnut, deze te verzamelen, en ze nogmaals wereldkundig te maken. Inderdaad, men zou het ongeloofelijke vernemen; vernemen, met hoe groote onbeſchaamdheid vele Schrijvers de pen voerden; vernemen, hoe bijna elke hunner verzekeringen door de uitkomst gelogenſtraft is geworden; vernemen, in één woord, dat die uitkomst juist het tegendeel bewezen heeft van hetgene zij, zoo lang, beweerd hebben.

Maar hebben wij het noodig, de taal dier dagbladen nogmaals te hooren? Daartoe kennen wij haar immers te goed, en ligt zij ons te diep in het geheugen. Wij weten het, hoe verkeerd men, bijna algemeen in *Europa*, over ons en onze voormalige landgenooten oordeelde, in opzigt tot *be-*

fchaving, *onbaatzuchtigheid*, *vrijheidszin* en *dapperheid*, de hoofdpunten, tot welke wij ons thans wilden bepalen.

De *Belgen*, het was uitgemaakt, en de een baauwde en fchreeuwde het den anderen na, muntten uit door *befchaving*. Bij hen bloeiden wetenfchappen en kunften; in deze ftonden zij gelijk met de meest befchaafde natiën; fteeds voorwaarts ftrevende, fpreidden zij eene bijzondere mate van ontwikkeling van geest ten toon; bij hen vond men die gemakkelijkheid en losheid van handelen, die kieschheid in den omgang, die fijnheid van zeden, die geestigheid, dat alles, wat den meer befchaafde van den meer ruwe zoo aangenaam onderfcheidt. Vroeg men voor dit een en ander bewijs, men had het niet, en kon het, trouwens, ook niet hebben, want eigene Schrijvers, ten minfte van eenigen naam, bezaten de *Belgen* niet, zoo arm in dezen, dat zij hunne drukkerijen door nadrukken, inzonderheid van de nieuwst uitkomende *Franfche* fchriften, moesten gaande houden. Alleen men wees u op hunne dagbladen, als op het *non plus ultra* van alle wijsheid en befchaafdheid, niet eens bedenkende of wetende, dat de beste artikelen meerendeels door, in *België* zich gevestigd hebbende, *Franfchen* gefchreven werden. In het kort, waar of onwaar, bewezen of onbewezen, men hield ftaande, dat de *Belgen* een volk uitmaakten, waardig onze tijden; dat zij althans de *Hollanders* verre, zeer verre in verftandsontwikkeling vooruit waren, en niet met dezen in vergelijking konden gebragt worden. De *Hollanders* toch behoorden tot de Middeleeuwen. Bij hen geene, althans geringe, befchaving, die naauwelijks dien naam verdiende. Plomp, ruw, gevoelloos voor het fchoone, werkten zij de geestverheffing, die de *Belgen* bevorderen wilden, gedurig tegen. Met hen, dat kruipende geflacht, kon men niet voort; zij hielden zich fteeds, en, in fommige zaken, nog niet eens altijd, op dezelfde hoogte, waarop hunne vaderen ftonden; het was te vergeefs, hun de hand tot vooruitgang te bieden; zij waren en bleven dezelfde, zich alleen met koopbedrijf en winstbejag vergenoegende, en niets hooger achtende, dan hunnen afgod, het geld, hun waardiger, dan alle uitvindingen en de bloei der letteren. Neen, in *Europa* behoorden zij niet t' huis, en weinig fcheelde het, of men rangfchikte hen onder de horden der Barbaren, bij wie het aan alle befchaving ontbreekt. Het bewijs voor dit alles? ja, dit had men niet! en hoe kon het ook de vreem-

deling hebben, bij de minder algemeene bekendheid met de *Hollandsche* taal en instellingen? Vruchteloos zou het alzoo geweest zijn, op de *Hollandsche* schriften, bij name op de werken van zoo vele Dichters, als welke, zoo wel met betrekking tot derzelver aantal als hoedanigheid, elk land vereeren konden, heen te wijzen; — vruchteloos, op de verlichte Godsdienstkennis, alom in *Holland* verspreid; op de inrigtingen van wetenschap, kunst, smaak en weldadigheid, niet altijd door den Staat, maar veelzins door de vereenigde pogingen en op kosten van bijzondere personen daargesteld, meerendeels tot den zoo zeer veroordeelden koopmansstand behoorende; op de scholen, en hetgene er bestendig voor gedaan en gearbeid werd; op de verstandsontwikkeling, die men, zelfs bij de lagere volksklasse, alom aantrof, opmerkzaam te maken; — vruchteloos ware dit alles geweest; het was dus, en bleef zoo, *Holland* was een onbeschaafd land, en stond, als zoodanig, op niet zeer veel hoogeren trap, dan *Spanje* en *Portugal.* — Maar nu, wat zegt men nu in *Europa*, nadat de scheuring tusschen *Holland* en *België* heeft plaats gehad, en zij ruim twee jaren geduurd heeft? De oogen van vele zijner bewoners (niet van alle, want in alle landen zijn Liberalen, die niet zien *kunnen*, en ook niet zien *willen*) zijn geopend; en eindelijk, zonder dat de *Hollander* veel sprak of schreef, maar alles aan den tijd overliet, ziet en erkent men, dat men, door de schandelijkste misleiding, meest der Dagbladschrijvers, gedwaald heeft. Thans weten zeer velen, wat van de *Belgische* beschaving te denken; dat zij, bij degenen, die er zich, in *België*, het meest op laten voorstaan, in niet veel meer bestaat, dan in eene zeer onvolkomene naäping van *Franschen* denktrant, *Fransche* zeden, *Franschen* zwier, *Fransche* oppervlakkigheid; dat, overigens, de volksmasfa's van dat land in diepe onwetendheid verkeeren, zoo groot, dat duizenden bij duizenden lezen noch schrijven kunnen; dat men alle inrigtingen, door het vorige Gouvernement tot hare veredeling daargesteld, vernietigd, de scholen, op priesterlijk gezag, gesloten heeft, en dat het nutteloose moeite zijn zou, de domheid te verbannen, waarin ouderdom en jeugd opzettelijk gehouden worden. Nu begint men te erkennen, dat *Holland*, hetwelk geen Ministers, Afgezanten en Legerhoofden bij vreemden heeft te bedelen, *België* in beschaving verre vooruit is, en zulks toont door de standvastigheid, bedaardheid en vaderlandsliefde, waarmede het zijne regten,

Europa ten voorbeelde en ten spijt, weet te verdedigen en te doen gelden. De verachting voor *Holland* begint van lieverlede, onwillekeurig, in achting te verkeeren, en men zegt het nu openlijk, dat eene gelukkige verbroedering van dat land met *België* eene volstrekte onmogelijkheid was, dat eene Constitutie, voor het eerste geschikt, voor het laatste, als nog te weinig beschaafd, onmogelijk berekend kon wezen.

Wat de *Belgische onbaatzuchtigheid* betreft, deze was, vóór weinige jaren, in *Europa* boven tegenspraak. Van alle overdrevene geldzucht vreemd, wenschten de *Belgen* slechts den bloei hunner fabrijken en van den landbouw, zonder hunnen noordelijken broederen den voorspoed eens handels te benijden, waarin deze hun bestaan meenden te moeten zoeken en vinden. Met naauwgezetheid betaalden zij de belastingen, offchoon hooger, dan in *Holland*, opgevoerd. Om posten was het hun zoo zeer niet te doen, die zij, zonder daarom naijverig te zijn, meerendeels aan de *Hollanders* zagen wegschenken. *Antwerpen*, ja, bloeide, maar alleen door de kracht der omstandigheden, geenszins ten koste van *Hollands* welvaren. De *Belgische* steden werden vergroot; het land verfraaid; de wegen, tot bevordering van handel en nijverheid, vermenigvuldigd; de huizen rezen in waarde; *België* was *België* niet meer: men erkende dit; maar voor *Holland*, het geliefde *Holland*, werd, gelijk men tevens beweerde, nog oneindig meer gedaan. Wat dan? Ja, dit wist men niet! Evenwel, na alles, wat van de *Hollandsche* zijde gezegd en bewezen werd, had men juist het tegendeel kunnen weten; men had kunnen weten, dat *Holland* en zijne koloniën aan den bloei der *Belgische* fabrijken werden dienstbaar gemaakt; dat de buitenlandsche waren bestendig meer bezwaard werden, opdat *Holland* verpligt zou wezen, de *Belgische*, uitsluitend, te verbruiken; dat de *Hollandsche* handel, door het gemis zijner vrijheid, dagelijks meer bedorven werd; dat *Holland*, ook naar de eigene verklaring des Gouvernements, door cijfers gestaafd, het grootste deel der lasten droeg; dat de taal der meeste zuidelijke Afgevaardigden in de Staten-Generaal gestadig den toeleg uitdrukte, om *Holland* te verlagen en *België* te verheffen: dit, en nog zoo veel meer, had men, ten bewijze der *Belgische* baatzucht, kunnen weten; maar men wist het niet, of veinsde al-

N 2

thans het niet te weten, eenmaal gewoon geworden, naar de verzekeringen der meeste Dagbladschrijveren te luisteren, en, met dezen, *Holland*, onverhoord, te veroordeelen. Dit land, was het, wordt door een kleingeestig, schraapziek, geldgierig, eeuwig klagend en morrend volk bewoond, dat van de vereeniging alle voordeelen trekt, en er steeds op uit is, het broederland te gronde te rigten. Alzoo dacht, schreef men over *Holland*, dat alvast, verlangend, naar den tijd zijner regtvaardiging uitzag. — Die tijd, jaar aan jaar noodzakelijker geworden, verscheen eindelijk, door den opstand der *Belgen* zelve, die dengenen in *Europa*, die nog zien konden en wilden, al spoedig deed bemerken, hoezeer zij zich in hunne beschouwing der *Belgische* en *Hollandsche* baatzucht hadden laten misleiden. Het eigen *Belgisch* beklag, dat *Holland* en zijne koloniën, door de afscheuring, voor het uitsluitend verbruik der *Belgische* fabrikaten onherstelbaar verloren waren; de erkentenis der *Belgen*, dat hun handel, na de afscheiding, niet meer was, noch zijn kon, wat hij, tijdens de vereeniging, geweest was, en had moeten wezen; hun gejammer, dat de belastingen, na hunne omwenteling, nog veel ondragelijker waren geworden, dan toen zij met *Holland* vereenigd waren; het zoo vurig jagen naar bedieningen en posten, en zulks allermeest door de helden der revolutie, die niet opgehouden hadden te beweren, dat de *Hollanders* alleen deze kunst verstonden: dit een en ander opende in *Europa* veler oogen, en deed hen besluiten, dat dan toch de *Belgen*, vroeger, onmogelijk zulk een onbaatzuchtig volk konden geweest zijn, als waarvoor zij zich uitgaven; terwijl de vreugde der *Hollanders* over de afscheiding, en hun voortdurende schrik voor elke soort van hereeniging, wel ieder eenigzins redelijk denkende moesten overtuigen, dat deze een zoo gehaat juk, als hunne gedwongene verbindtenis met *België*, geen vijftien jaren zoo geduldig zouden gedragen hebben, waren zij zoo baatzuchtig geweest, als waarvoor zij, zoo lang en lasterlijk, waren uitgekreten.

(*Het vervolg en slot hierna.*)

DE LENTE.

Ode. (1759.)

Les Odes de KLOPSTOCK *ſont les premières, qui dans le langage moderne de l'* Allemagne *atteignirent à un degré d'élévation, dont l'ode antique, ſurtout celles d'* ALCÉE *et d'* HORACE *ſont les modèles; mais le ſens profond des poëſies lyriques de ce poëte devient ſouvent pour le lecteur ordinaire de l'obſcurité, et ce défaut s'augmente encore par le laconisme de ſon ſtyle et les alluſions fréquentes auxquelles il ſe livre.*

LOÈVE-VEIMARS.

Neen, niet in d' Oceaan der ſſeren
Verheft mijn ziel zich; niet waar 't koor
Van de eerstgeſchapenen der wereld, waar de heiren
Des hemels knielen voor den Throon, is thans mijn ſpoor.

Een drop aan d' emmer zij deze aarde:
'k Wil zweven, knielen binnen haar gebied.
Hozanna, Heere! 't is de waarde
Des drops aan d' emmer, dat hij uit *Uw* handpalm vliet.

Toen mateloozе wereldklooten,
En heldre ſtroomen lichts, en 's hemels ſterrenband, (*)
Luid ruiſchend uit Zijn handpalm vloten,
Toen werdt ook gij, o Aard! één drop uit 's Heeren hand!

Een lichtſtroom ruischt; daar is de Zon verrezen!
Een ſtroomvloed ſtort van 't wolkenſtrand
Ter neêr: Orions glans, zijn gordel is in wezen!
Nu werdt ook gij, o Aard! één drop uit 's Heeren hand!

Wie zijn die ſcharen, wie die millioenentallen,
Bewoners van dien drop? Zijn kindren van weleer?
Wie ik? — Meer dan een ſter; oneindig meer dan allen,
Dan 't zevenſterrental, dan 's hemels ſtralenmeir!

(*) De Melkweg.

Maar gij, in goud- en kleurengloed zoo rijk,
Gij, lentewormpje, spelend aan mijn zij,
Gij leeft! En mooglijk toch zijt gij,
Ach! niet onsterfelijk?

Ik ging om biddend neêr te knielen,
En 'k ween? Vergeef, vergeef, oneindig God!
Den stervling, peinzende op zijn lot,
Dien blik in 't rijk der zielen!

Gij zult dien twijfel mij onthullen,
Die zelf door 't duister doodendal
Mij veilig leiden wilt, mijn lotbeschik vervullen,
Of 't wormpje, na den dood, ook eindloos leven zal.

Gij, kind der lente, is slechts uw wezen
Aan 't stofgebied verknocht,
Uit ijdel stof gerezen?
O word dan vrij tot stof, waaruit Gods wil u wrocht!

Mijn oog, stort tranen weer van vreugde!
't Is waarheid, ja! 't geen u verheugde!
Mijn harp, mijn lied, mijn stemgeluid
Stort hymnen voor mijn Schepper uit!

De harp met palm omkranst! Ik lofzing God den Heer!
Zijn Godlijke almagt om mij henen
Maakt alles vol van wondren! — Ja, Zijne eer
Heeft schooner nooit geschenen!

Met eerbied staart mijn oog de Schepping aan.
Van U, o God,
o Naamloos God!
Van U, uit U, is haar bestaan!

De lentelucht,
Het koele, frissche windgezucht
Dat op mijn gloeijend aanschijn speelt,
Werd ook door de Almagt Gods der Schepping toebedeeld!

Maar de ademtogt en 't lieflijk vloeijen
Van 't windje sterft in 't middaggloeijen,
En dikke wolken stroomen aan,
En alles maakt voor 's Heeren nadring baan!

Nu zweven, ruifchen, worftlen winden:
't Geboomte neigt; de ftroom heft zich omhoog.
Oneindig God! zoo ooit het fterflijk oog
Vermag, zoo zal het hier U zigtbaar vinden!

't Geboomte buigt: de ftroom vlugt fiddrend heinde en veer:
En ik — ik ftort niet neêr?
o Heer, o God, oneindig in genade,
Nabijzijnd God! och, fla me ontfermend gade!

Zijt Gij vergramd, o Heer!
Omdat er nacht rust op Uw wegen?
Neen, Vader, neen! geen twijfel meer!
Die nacht is voor deze aard een zegen.

Hij ftort verfrisfching uit
Op halm en rijzend kruid;
Op wingerd-rank en veldgebied:
Neen, Vader, neen! Gij torent niet!

Nabijzijnd God! hier voor Uwe oogen
Verftomt geheel 't gefchapen rijk.
Ook 't goudgedekte wormpje is ftil, is opgetogen:
Hoe! is 't welligt bezield, welligt onfterfelijk?

Ach, mogt ik naar mijn drift U volgen in Uw wegen,
Uwe uitgefpreide heerlijkheid! —
De nacht wordt digter fteeds hier om U heen verbreid;
Maar telkens meer bevracht van zegen.

Ziet, ziet gij ginds in heldre ftralen
Nederdalen
't Blijk van Zijn nabijheid? Hoort
Gij den Heere,
In den donder Zijner eere?
Ziet gij Hem in 't licht, dat uit Zijn handpalm gloort?

Heere, Heere,
Heerlijk en barmhartig zaam,
Lof, aanbidding, eeuwige eere
Zij Uw nooit volprezen naam!

De noodftorm giert: de donder gromt:
Hoe ruischt het woud als waterftroomen! —
En thans — hoor, hoe het al verftomt!
De dikke wolk wordt langzaam opgenomen.

Ziet, ziet ge op nieuw dat blijk van een nabijzijnd God?
Dien ſtraal van vloeijend goud?
De donder roept: Jehova, Zebaoth!
En — eenſlags [kraakt en] rookt het woud.

Maar dit ons hutje niet.
Ontfermend Vader, neen;
Want Gij, Gij-zelf gebiedt,
Dat Uw Verderver ga voorbij ons hutje heen.

Nu ruischt, nu ruischt de lucht van weldaân, van Gods regen!
De grond verkwijnde lang van dorst,
Tot 's hemels wolkſchat openborst
En zich ontlastte in enkel zegen.

Ziet, ziet, nu komt in dreigend donderweder
Jehova God niet langer neder.
Hij komt in lieflijk ſuizen; en omhoog
Welft ſtatig onder Hem zich 's hemels vredeboog.

Naar KLOPSTOCK,
't Hoogduitsch als op den voet gevolgd.

Deze vertolking moet niet worden aangemerkt als proeve eener overbrenging van KLOPSTOCK's *Oden*, die mogelijk voor onze Letterkunde niet wenſchelijk zoude zijn, en waartoe zich de Auteur ook niet opgewekt gevoelt. Zij moet beſchouwd worden als de beantwoording eener tweeledige vraag, door twee vrienden, bij wie het Hollandſche taaleigen op hoogen prijs ſtaat, opgeworpen: *Kunnen de rijke, verheven, krachtige, ſtoute, en ſoms duistere lierzangen van* KLOPSTOCK *in ongedwongen Neêrduitsch worden overgebragt?* En: Zoo ja, *welke maat, welke verſificatie behoort men dan te kiezen ter uitdrukking van den grootſchen en vrijen, maar ſoms wilden en moeijelijken versbouw van het Hoogduitsch?* De Auteur, alzoo geroepen om als Advocaat der Vaderlandſche Litteratuur op te treden, wenschte gaarne zijn pleit te voldingen op dezelfde wijze, waarop een oud Wijsgeer de beweging, welke beſtreden werd, bewees. Hij ſtond op en wandelde. Of hij nu in dit zijn voornemen wel geſlaagd is, moet aan kundige en onpartijdige regters worden overgelaten, aan welke hij zijne weinig beduidende poging bij deze welwillend aanbiedt.

H. J. K.

ZESTAL PORTRETTEN.

IV.

AAN*****

Gij heet een Vorst: — zoo'n Vorst wou ik niet heeten;
Ik ruil mijn huis niet voor uw' weidſchen troon.
Draagt Gij een' diadeem — ik draag een vrij geweten,
En dat weegt ligter dan uw kroon.

Daar ſtaat Ge aan 't hoofd van Vorſten en Vazallen,
Wier wil de breede deur van Janus' tempel ſluit;
En van uw hooge Keizershallen
Gaat voor Euroop de wet des vredes uit.

Wie waagt het nu, der volken rust te ſtoren?
Wie ſlaakt een' band, zoo vast gehecht?
Wie ſchendt een' eed, door Vorſten duur bezworen,
En in uw handen afgelegd?

De dweepzucht durft die ſchennis wagen;
Het ongeloof reikt haar de hand;
En monſters, die naar God niet vragen,
Verkrijgen woord en trouw van U ten onderpand.

Ge ontvangt een' gunſteling van lage plunderaren
Eerbiedig op uw vorstlijk ſlot,
En huldigt, in het Hoofd van ſnoode rooverſcharen,
Geheel het muitziek rot.

Maar — ſpreekt een wettig Vorst van ſtaatswet en verdragen,
Dan ſluit Gij 't oor en zwijgt;
Dan rest miskende deugd alleen een vruchtloos klagen,
Terwijl 't verraad zijn' wensch verkrijgt.

Neen, Rijksmonarch! hoe bang de ſtormen huilen,
En ſtaan we ook hier verlaten van heel de aard',
'k Wil uw paleis niet met mijn boekcel ruilen;
Uw kroon is geen: „heb dank!" mij waard'.

Wie kan uw' rang en grootheid eerbied toonen?
Wie buigt zich vòor een ſchaduw neêr?
Als Vorſten ſnood verraad en woeste muitzucht kroonen,
Doen ze afſtand van hunn' roem en eer.

Gij durft het edelst volk miskennen,
Den besten Vorst hoont Gij in 't aangezigt;
Verbond en ſtaatsverdrag en eed en trouw te ſchennen,
Wanneer 't belang beveelt, — dit alles valt U ligt.

Neen, Heerſcher! neen, dat zijn geen Vorſtendaden.
De brave burger gruwt er van!
Ik wil uw ſchuld niet op mijn' ſchedel laden.
Voorwaar, dat doet geen eerlijk man!

Laat kroon en ſtaf en purp'ren tooi U ſtreelen,
Biede oproer en geweld der muit'ren hulde U aan;
Hier wil ik in uw magt niet deelen,
Daarboven niet, voor U, ter vierſchaar gaan!

V.

AAN *****

Gij heet een Vorst: — zoo 'n Vorst wou ik niet heeten;
Ik ruil mijn huis niet voor uw' weidſchen troon.
Draagt Gij een' diadeem — ik draag een vrij geweten,
En dat weegt ligter dan uw kroon.

Van waar hebt Gij die kroon verkregen?
Hoe werd ze uw wettig eigendom?
Zijt Gij door 't regt ten troon geſtegen,
En hing de trouw U 't purper om?

Neen! door verraad en woest geplonder
Is eens de grond gelegd, waarop uw troon zou ſtaan;
Uw Koningſchap, begroet door d' oorlogsdonder,
Ving met het ſchriklijkst bloedbad aan.

Maar daarom zendt Gij 't kroost van wreede Koningsmoorders
Ter hulp van 't ſnoodst geboeft' der aard',
En acht Gij 't Hoofd van laffe rustverſtoorders
Het bruidsbed van uw Dochter waard'.

Nu blinkt een kroon, door roof verkregen,
Op 't hoofd van Vader en van Zoon,
En 't laagst gespuis juicht beiden 't welkom tegen
Op d' omgeworpen Koningstroon.

Ziet Gij bij nacht geen moordschavotten rooken?
Krimpt niet uw hart ineen bij 't wreed vergoten bloed?
En zweven in den droom geen schrikb're hellespoken
U dreigend te gemoet?

Neen, Rijksmonarch! hoe bang de stormen huilen,
En staan we ook hier verlaten van heel de aard',
'k Wil uw paleis niet met mijn boekcel ruilen;
Uw kroon is geen: „ heb dank!" mij waard'.

Die kroon is 't erfdeel van een' degen,
Die 't regt verkort en braven 't hart doorboort;
Gij zijt ten zetel opgestegen,
Geschraagd door list, geweld en moord.

Uw' Voorzaat doet Ge als balling zuchten;
Het schuim der aard' beurt Gij ten top van eer;
De Godsdienst dwingt Ge uw Rijk te ontvlugten;
De Deugd vindt naast uw' troon geen toevlugt meer.

Neen, Koning! neen, dat zijn geen Koningsdaden.
De brave burger gruwt er van!
Ik wil uw schuld niet op mijn' schedel laden.
Voorwaar, dat doet geen eerlijk man!

Laat kroon en staf en purp'ren tooi U streelen,
Biede oproer en geweld der muit'ren hulde U aan;
Hier wil ik in uw magt niet deelen,
Daarboven niet, voor U, ter vierschaar gaan!

VI.

AAN*****

Gij heet een Vorst — wel waard' een Vorst te heeten;
Gij hebt uw' troon op trouw en regt gesticht;
Gij draagt een' diadeem — uw borst een vrij geweten —
Uw hart het reinst gevoel voor deugd en Vorstenpligt.

De Staatkunst fprak — het nietigst volk der aarde
Erkent, in fchijn, U als zijn' Heer;
Gij fchenkt het voorfpoed, heil, en naam en rang en waarde,
En volksbeftaan en roem en eer.

Dat zag de Geest des Kwaads. In woede en wrok ontftoken,
Zweert hij den val van troon en ftaat;
De Muitzucht, in 't gewaad van 't Regt gedoken,
Huwt fnoode list aan helsch verraad.

Geen blikfem klieft de kruin van woeste plonderaren,
Geen donder treft het eerloos rot;
Maar als een rots, gegrond in 't hart der baren,
Braveert Gij elken zwaai van 't lot.

Europa breekt zijn' eed. De trouw van Koningrijken
Zwicht voor het laagst belang, dat orde en wet verkracht.
'T Geweld bedreigt uw' troon. Geen nood doet U bezwijken;
Gij volgt uw roemrijk Voorgeflacht.

Miskend, gehoond, vernederd voor heel de aarde,
Wijkt Gij niet af van 't fchitt'rend fpoor der eer;
Het onregt grimme U aan, Gij kent en voelt uw waarde,
En knielt voor monfters nooit, maar flechts voor de Almagt neêr.

Te land bedreigd, te water aangevallen,
Braveert Gij fier 't geweld van ftaal en vuur;
Uw edel volk fnelt aan bij duizendtallen,
En ftaat rondom de grens, gelijk een kop'ren muur.

Uw wijsheid treedt de ftaatslist moedig tegen;
Uw kloek beleid ontwricht het fnoodst verraad;
Uw heldenarm trekt flechts voor 't regt den degen;
Uw trouw befchermt onze eer, behoedt en redt den ftaat.

Verneêrd Europa! rijs; vertoon uw Vorftenkroonen,
Wier luister praalt in Noord en Zuid:
Geen kroon als die van Nasfau kunt ge ons toonen;
Niet één fchiet zulk een' glans van ftralen uit.

Wat fchouwfpel, vrij van ijd'le fchijnvertooning!
Juich, Neêrland! voel de waarde er van.
Uw braafste burger is uw Koning;
Uw troon behoort den braafsten man.

'S Volks liefde kan Hem meer dan kroon en schepter streelen;
'S Lands heil bereidt zijn' ziel het hoogst genot.
Hier blijft Hij in den lof van alle braven deelen;
Daarboven loone en kroon' Hem God!

Opmerking. Welligt wekt het bij den Lezer eenige bevreemding, dat *Hollandus*, in No. I—V van deze *Portretten*, een viertal coupletten onveranderd heeft behouden. Men wijte dit geenszins aan armoede van denkbeelden bij eene, helaas! overrijke stof, maar merke gedachte coupletten liever aan als het *lijstwerk* — de *zij-*, *boven-* en *onderranden* — waarin de *Portretten* zijn gevat, opdat zij, ook in uiterlijken vorm, des te meer met elkander zouden overeenkomen. Vandaar dan ook, dat No. VI dit poëtisch lijstwerk mist; aangezien deze schilderij geheel op zichzelve staat — niets gemeens heeft met de vroeger ten toon gestelde, en alzoo in dezelfde lijst niet gevat kon worden.

DE ONGUNSTIGE ZIJDE VAN HET MENSCHELIJKE LEVEN, NAAR JACOB CATS.

Hoe onvolmaakt is 't menschlijk leven!
Hoe vol van jammer en verdriet!
Beproef al wat u vreugd kan geven,
Mijn vriend! gij vindt de vreugde niet. —
Wie kloek is van verstand, en snedig,
Zoodat hij 't land ten dienst kan staan,
Wordt hij in 's rijks belang onledig,
Hij voelt zijn vrijheid hem ontgaan.
Zij, die de hoofsche grootheid willen,
Verkrijgen ketens tot hun lot.
Wie als een dwaas zijn' tijd gaat spillen,
Wordt steeds veracht, is elk ten spot.
Bemoeit men zich met eigen zaken
Geheel alleen — 't verveelt in 't eind.
Wil iemand zich op 't land vermaken,
't Gaat wél, tot dat zijn boomgaard kwijnt,
Zijn wijngaard niet meer vrucht wil geven,
De storm zijn koorn ter neder slaat;
Dan wordt hij wars van 't buitenleven,
En zoekt al ligt een' andren staat.

't Schijnt velen ſchoon, als held te ſtrijden,
  Te winnen eer- en lauwerkroon;
Maar ach! hoe menig doen zij lijden,
  En hoe verbittert dit hun loon!
Een, die in vrede zoekt te leven
  En alles toegeeft aan wie vraagt,
Heeft dikwijls reden om te beven
  Voor ieder, wien zijn goud behaagt.
Wie handel drijft met verre landen
  En op de zee zijn goed vertrouwt,
Beeft, dat de ſtorm zijn ſchip doe ſtranden.
  Wie, meer beſchroomd en minder ſtout,
Zijn' kring zoo ver niet uit wil ſtrekken
  En binnenlandſchen handel doet,
Zal ſlechts geringe winſten trekken,
  Ja oogſten kwelling van 't gemoed.
Wie voorſpoed heeft, wordt opgeblazen,
  Verwaand, ten ſpot aan 't ganſche land.
Wien de onſpoed treft — tot zijn verbazen,
  Reikt naauwlijks iemand meer de hand!
Voor hem, die zonder geld gaat reizen,
  Zijn huis en hart van ieder digt;
En wie een' vreemden goud kan wijzen,
  Heeft kans te worden opgeligt.
Neemt ge eene vrouw, gij neemt ook plagen;
  Want is zij ſchoon, gij loopt gevaar,
Dat zij ook andren zal behagen,
  En is zij leelijk — ach voorwaar
Zij zal niet lang uw' hartstogt boeijen;
  Brengt zij u rijkdom aan, ik weet
Haar heerschzucht zal u ras vermoeijen;
  Is zij geen geld gewend, meer leed
Berokkent ze u misſchien met kwisten
  Van 't geen gij zuinig hadt geſpaard;
Is zij doorleerd en ſlim, met twisten
  Kwelt ze u gewis; of dom van aard,
O dan beklaag ik u! uw dagen
  Zijn dan als ſpijzen zonder zout!
Zal ik nu van de jeugd gewagen?
  Die ſnelt in woeling heen. En oud,

Wat heeft de mensch dan niet te kampen
Met ziekte, zwakheid, droefenis!
Voorts komt de dood. — Ach! zonder rampen
Te leven, lieve vriend, dat 's mis.
Hoe vrolijk men 't zoeke aan te leggen,
Gestâge blijdschap is er niet.
Geen roos — verschoon mij, 'k moet het zeggen —
Waaraan men niet een' doren ziet.
Een droevig lot is ons beschoren.
Het leven is vol ramp en pijn.
De mensch mogt wenschen nooit geboren
Of spoedig in het graf te zijn!

M. J.

I.

DE DOODENDANS.

(*De Vriend des Vaderlands*, 1833. No. I. bl. 20.)

Als Göthe, in 't spookgewoel dat langs den kerkhof zweeft,
Aan LIJKGERAAMTEN Hembden geeft,
Heet dit natuurlijk, bij zijn vrinden.
Ik zal 't met hen natuurlijk vinden,
Zoo dra de Britsche kunst, op hooger trap geraakt,
Na 't *water-proefde* Vilt ook *rot-proefd* Linnen maakt.

II.

AAN GÖTHE.

Springt gij van 't regte spoor, ik weiger meê te springen,
O Göthe! Maar, hoe grootsch uw eerzuil staat geplant —
Op onbereikbaar hoog, ten spijt van volgelingen! —
Dat wees mij met zijn IJzren Hand
Vóór vijftig jaar reeds Götz van Berlichingen.

S.

AAN DE FRANSCHEN, BIJ DE MARE VAN HET BEMAGTIGEN DER LUNET ST. LAURENT. (*)

On a pris à Chassé la lunette de St. Laurent. Le pauvre bonhomme n'y voyait pas déjà trop clair; que faut-il devenir sans sa lunette?

FIGARO.

Gij hebt hem dan, dien bril, zoo lang door u begeerd,
Waaraan ge, in 't grijpen, u zoo bloedig hebt bezeerd;
Terwijl de glazen u, bij 't vatten,
Vergruisd, in 't schendig aanzigt spatten:
Gij hebt hem dan, dien bril, verfoeijenswaarde Gal!
Maar 't oog, van hem ontbloot, heeft nog een duizendtal
Van arendsoogen, die het schragen
En u ten nieuwen kampstrijd dagen.
Wat hebt gij aan den *bril?* Gij blindt toch niet het *oog;*
En kondet gij 't, er staart een ander van omhoog,
Een Alziend Oog, door niets te blinden;
Dat ook uw eerloos onderwinden
Aanschouwt, en dat, gelijk de blikfem van Jupijn,
(Ge erkent geen' and'ren God) u ééns zal doodlijk zijn!

J. W. IJNTEMA.

(*) De uitkomst — de eindelijke val der Citadel door ontzaggelijke overmagt en brutale krijgsmiddelen — ontneemt niets aan de strekking dezer, door verontwaardiging ingegevene, dichtregelen.

DE BLINDE RODENBACH.

De staatsman RODENBACH wordt staag
De blinde bijgenaamd; ik vraag:
Bewijst die bijnaam ook misschien,
Dat de ambtgenooten allen *zien*.....?
Dan dwaalde ik, als niet Belg-gezind;
Ik dacht, zij waren allen blind.

G. P.

MENGELWERK.

RICHEUS VAN OMMEREN
GESCHETST IN EENE REDEVOERING, GEHOUDEN IN DE MAATSCHAPPIJ FELIX MERITIS, TE AMSTERDAM, DEN 17 FEBRUARIJ 1819.

(*Vervolg en slot van bl.* 161.)

Wie herinnert zich bij de vermelding van HARTMAN niet als van zelve den Hoogleeraar, waarop deze stad roem draagt, DAVID JACOBUS VAN LENNEP, wiens *Carmina Juvenilia* in den jare 1790 alhier, op zijn vijftiende jaar, als in de school zelve uitgegeven, blijvende kenmerken zijn, hoe hij voor al wat bevallig, groot en goed is, door VAN OMMEREN gevormd is, en hoe hij aan dien meester inzonderheid zich zeer veel verpligt erkent? Deze uitgave geschiedde onder het opzigt van VAN OMMEREN, die in eene uitstekende voorrede hulde doet aan de verdiensten van dezen zijnen leerling en lieveling; terwijl hij het plan van zijn onderwijs, bij zijne intreêrede zich voorgesteld, verder ontwikkelt, in het licht plaatst, als proefondervindelijk geslaagd beschouwt, maar tevens tegen te ver getrokkene gevolgtrekkingen in dezen waarschuwt. Aandoenlijk voorzeker was bij deze uitgave de wedstrijd der medeleerlingen, om VAN LENNEP, wien allen als boven zich erkenden, bij deze gelegenheid met Latijnsche verzen van hunne hand te begiftigen; welke verzen ook alle, benevens twee van den Heer DE BOSCH en Mr. PIETER NICOLAAS ARNTZENIUS, voor deze verzameling geplaatst zijn. Mij heugt, hoe ik en anderen met mij, nog op lagere klassen toen geplaatst, en lust en spoorslag tevens gevoelden, om ons toch ook waardiglijk voor te bereiden.

Zal ik, na HARTMAN en VAN LENNEP, eenen FALCK, KEMPER, TEN BRINK, SIEGENBEEK, VAN BEECK CALKOEN, DERMOUT, ARNTZENIUS, en zoo

vele andere sieraden van Land, Stad, Hoogeschool en Kerk, aanhalen? De één blonk wel boven den ander uit, maar de geest van vordering en ontwikkeling was algemeen, het vuur doordrong den meesten en den minsten, allen maakten Latijnsche opstellen op vrijen of gebonden trant, ieder naar verkiezing; de dichterlijke waren VAN OMMEREN echter meest welgevallig. Ieder was vol plan, vol ijver, vol bezigheid. Werkzaamheid maakte allen lustig en opgeruimd. De Oratiën bij het verlaten der Scholen, voorheen meestal stijve opstellen van den vorigen Rector, werden nu door bijna alle leerlingen zelve, met eigene keus van onderwerp en vorm, zaamgesteld, en de raadgevingen van den Rector, zoo ter verbetering als uitvoering, waren zoo voorzigtig, liefderijk en gedurig, dat hij, steeds de vriend en helper der leerlingen, op deze en andere wijze volkomen het doel zijner roeping bereikte, zoodat bijna niemand vóór of na hem te dezen aanzien gelukkiger kan genoemd worden.

Iemand, die zoo volkomen aan zijnen pligt voldeed, was natuurlijk ten uiterste bemind bij Curatoren, en inzonderheid bij den Heer EGBERT DE VRIJ TEMMINCK, die, op aanraden van DE BOSCH, zijne beroeping had tot stand gebragt. Slechts korten tijd echter overleefde TEMMINCK de hervorming der School. Weinige maanden, nadat VAN OMMEREN het Rectoraat aanvaard had, overleed deze onpartijdige, standvastige en doorziende Burgemeester, die, gelijk VAN OMMEREN te regt betuigde, noch door het graauw, noch door Vorsten, maar door eigen geweten, zich pligt en daad liet regelen. VAN OMMEREN vierde openlijk, op den 26 September des jaars 1785, de nagedachtenis van dezen braven en edelen Staatsman met een uitstekend Latijnsch gedicht, waarin diepe kennis van de gesteltenis des Lands en dezer Stad, met de openbare en bijzondere verdiensten van TEMMINCK en de warmste liefde tot het Vaderland, zoo van dezen als van VAN OMMEREN, met de levendigste kleuren geteekend staan. In dit dichtstuk kwamen ook deze regels wegens TEMMINCK voor:

„ *Hic Gracchi furiale genus, nova regna parantis*
„ *Sprevit, et occultae dona timenda manus,*
„ *Sprevit et incertam vulgi mutabilis auram,*
„ *Mollia dum stimulis corda Tribunus agit.*
„ *Nec tulit auratas populum tolerare catenas,*
„ *Nec tulit Auriacae vimque minasque domus.*"

Over welke laatste onvoorzigtige regel VAN OMMEREN destijds vele onaangenaamheden zou gehad hebben, zoo niet, door het beleid der voorzigtige Curatoren, dezelve dadelijk waren afgewend. Behalve een gedicht aan zijnen waardigen vriend Mr. DANIEL HOOFT, in den jare 1786 tot Schepen en Raad dezer Stad verkoren, verscheen in 1790 zijne *Ode ad Gallos*, en omstreeks denzelfden tijd, zoo ik meen, een brief in dichtmaat aan JACOBUS HOOFT over de geboorte van eenen zoon, gelijk VAN OMMEREN in 1792 zijnen vriend CORNELIS VAN LENNEP met de geboorte van eene dochter in een bevallig gedicht geluk wenschte; welk vers door den Heer C. VAN LENNEP zelven in het Nederduitsch, op eene hem eigene uitstekende wijze, is overgebragt.

Bij het verblijf en den roem van VAN OMMEREN alhier kon het ook niet missen, of hij moest zich vele vrienden maken. Hij koos zich slechts weinigen, en onder dezen waren mijne ooms JERONIMO en GORIS DE BOSCH, DANIEL HOOFT, CORNELIS VAN LENNEP, JAN RUDOLPH DEIMAN, PAULUS VAN HEMERT, ADRIAAN PAETS VAN TROOSTWIJK, HERMANUS RIETVELD, MAURITS CORNELIS VAN HALL en JACOBUS KANTELAAR de voornaamste, met de meeste van welke hij een wekelijksch gezelschap had, waarin echter VAN OMMEREN meestal stil was, tot dat men eene snaar aanroerde, die hem in beweging, en wel eens in al te sterke beweging, bragt. Deze vriendenbijeenkomst noemde hij zijne uitspanning van schoolsche bezigheden, die zijne krachten niet zelden uitputteden, waarom hij dikwerf betuigde, dat „de letteroefeningen, hoe noodzakelijk voor den „ geest, toch zeer nadeelig waren voor het ligchaam."

Veel eenftemmigheid van aard vond hij in zijnen diepdenkenden vriend JACOBUS KANTELAAR, aan wien alleen hij, bij ongefteldheid, voor eenigen tijd, zijne privaatlesfen, die alles voor zijne kostkinderen waren, toevertrouwde. Toen deze in den jare 1793 de zoo voortreffelijke *Lofrede* hield *op* ALBERT HENDRIK SCHULTENS, verfierde VAN OMMEREN het werk met een gedicht, zoo kunftig, maar ook zoo treurig, godsdienftig en vrijheidlievend, dat het den hoogstkunftigen, maar ook den hoogstgevoeligen dichter en mensch allezins kenmerkt.

VAN OMMEREN had deze denkbeelden omtrent de vriendfchap: „De vriendfchap," fchrijft hij in eene onuitgegevene verhandeling, „is eene behoefte, geen deugd. „Zij ontleent meer haren oorfprong uit een ingewik- „keld, fchoon geoorloofd, eigenbelang, dan uit zuivere „menschlievendheid; doch wanneer zij, ftandvastig in „hare keuze, zich door geene min betamelijke neigingen, „zonder eigene opofferingen, laat overweldigen, wanneer „zij de voorwerpen harer liefde des te vuriger aan- „kleeft, hoe meer de fnoode laster en woedende ver- „volgzucht derzelver eer en welvaart trachten te krenken, „alsdan is zij een der grootfte fieraden van het men- „fchelijk geflacht." In eene zijner uitgegevene redevoeringen zegt hij, fprekende van eenen gevoeligen dichter, en niet befeffende, dat hij tevens zichzelven fchetfte: „Deze edele en groote ziel had ook hare zwakke zijde; „en, daar zij alle eer, gunst, grootheid en fchatten „met een oog van verachting aanfchouwde, had zij „nogtans ééne behoefte, in welker vervulling zij hare „voornaamfte genoegens ftelde, maar eene behoefte, „omtrent welke ik in twijfel fta, of zij hem minder eer „aandoet dan zijne onverfchilligheid omtrent al het „overige, ik bedoel zijne onweêrftaanbare neiging tot „ware viendfchap, welke hij boven alles waardeerde. Ik „fpreek hier niet van die zwervende vriendfchap, welke „bijna het ganfche menfchelijke geflacht met denzelfden „vleijenden toon ontmoet, welke de bekoorlijke namen

„ van trouw, bereidvaardigheid en genegenheid elk oogen-
„ blik op de lippen heeft, zonder derzelver ware voor-
„ treffelijkheid te gevoelen; ik meen die onderlinge nei-
„ ging van regtgeaarde en zamenſtemmende zielen, die
„ alle hare belangen, wenſchen, genoegens, zorgen,
„ ja haar ganſche beſtaan gaarne zouden ineenſmelten."
VAN OMMEREN, hoe ongedwongen zelf, vorderde in de vriendſchap te veel. Hij was naauwgezet, nadenkend, en daardoor wel eens eenigzins lastig, in de beoefening van vriendſchap; hij ſloeg hier alles met zekeren angst gade, en de verbeelding van eenige verkoeling ſtoorde niet zelden zijne rust, die eene onafgebrokene gulhartigheid begeerde. Hij, zelf braaf, ongeveinsd, edelmoedig, nooit dienst willende ontvangen zonder dubbele wederdienst, kende geene toegevendheid voor hetgeen hem voorkwam tegen edelaardigheid en opregte genegenheid in het minst te ſtrijden, en dit dreef hij, ik moet het erkennen, wel eens te ver, vooral wanneer eenig overſtelpt gevoel of argwaan hem vervoerde. Mij heugt nog zijne geweldige verontwaardiging, toen zijn vriend, de brave en dichtlievende Geneesheer HERMANUS GERARDUS OOSTERDIJK, bij het hoogst gevaarlijk ziekbed van het oudſte zoontje van VAN OMMEREN geroepen, na het vereischte *recept* rustig geſchreven te gebben, koel weg vroeg: of zekere Latijnſche ſyllabe lang of kort was? De geheele ziel des Geneesheers had zich eenig en alleen, meende VAN OMMEREN, bij de ziekte van zijn kind moeten bepalen, en alles, daaraan vreemd, was den vader op dat pas zoo ſtuitend, dat de brave OOSTERDIJK, om zijne ontijdige proſodiſche vraag in dien hagchelijken toeſtand des kinds, zeer onvriendelijk werd bejegend en, in 't kort, door een ander vervangen. Drift, eigenzin en onvoorzigtigheid werden derhalve wel eens uit al te groote gevoeligheid en ſomberheid geboren, over welke gebreken echter niemand ſpoediger dan hij zelf zich beklaagde, en welke hij zelfs altijd gewoon was openhartig en edelmoedig te erkennen. Op zekere drift hoorde ik hem echter niet zelden roem dragen; dezelve ontſtond onder

anderen eens, toen zeker Overheidspersoon hem ten voordeele van een' bloedverwant, kind op de school, met schitterende geschenken zocht te bewegen, opdat het één' der eerste prijzen zou behalen. Na eene korte en hevige woordenwisseling, drong VAN OMMEREN, fel ontstoken, den man uit kamer en huis, en wierp als 't ware hem met de geschenken driftig op stoep, tot blijkbare verwondering van de bedienden, zoo wel als van den Magistraatspersoon zelv', die zich en zijne geschenken spoedig in de koets verborg. Stil van aard, was hij tegen praatzucht inzonderheid bitter ontstoken; en zijne brave, maar niet altijd schrandere huisvrouw zich hierin zelden bedwingende, gaf dit wel eens stof tot oneenigheid. IJverig in alles met nadruk te omvatten, was zijne Vaderlandsliefde warm, niet zelden al te warm; zij was steeds belangeloos, uit de zuiverste bron gesproken, en vereend met de ernstigste en strengste Godsvrucht; zij was bij hem inderdaad een godsdienstige ijver; men behoorde eerst het Vaderland, daarna den zijnen. De overstorting van den brandenden gloed voor Vrijheid en Vaderland in de harten der jongelingen was zoo sterk, dat de klasse, aan zijne zorg toevertrouwd, van wat godsdienstige of staatkundige gezindheid de ouders ook waren, geene partijschap kende, en allen bereid zouden geweest zijn, om, op zijn bevel en met den Rector aan het hoofd, een jeugdig Vrijcorps te formeren, en uit te trekken naar eenen vijand, dien zij niet regt kenden, voor eene zaak, waarvan de leus uit des Rectors mond te vernemen, genoeg zoude geweest zijn.

De oneenigheden van den jare 1787 en later, het bezetten en gebruiken der aan zijne woning verbondene Latijnsche scholen door vreemde, ruwe en woelige troepen, die hem zelfs in zijn studeervertrek geene rust lieten, deden den braven en eerlijken, maar hartstogtelijken *Fries* van verontwaardiging menigwerf gloeijen, en met anderen de omwenteling in *Frankrijk*, waar zijn broeder MARIUS zich destijds bevond, in den beginne toejuichen. Getuige hiervan zijn gedicht, *Aan de Fran-*

schen zelve, gerigt, en op het Veld van Mars te *Parijs* aan de Vrijheid ten offer gebragt. Tegen misbruik van Vrijheid, echter, was hij ten hoogste verontwaardigd. „De „Vrijheid," zegt hij in een zijner schriften, „de voor„treffelijkste bezitting van het menschelijk geslacht, voor „welke de Schepper den mensch, door hem eene rede„lijke ziel in te blazen, opzettelijk gevormd heeft, is „nogtans voor alle volken en voor alle eeuwen geens„zins geschikt." De waarheid van dit gezegde vond hij later bij de *Franschen*, die hij niet genoeg gekend had, bevestigd; echter bleven wezenlijke Vrijheid en vaderlandsch gevoel zoo diep in zijn hart geprent, dat hij gaarne zag, dat wij in onze *themata* of *explicationes* de woorden *Libertas* en *Patria* met groote voorletters schreven; en het is mij nog niet ontgaan, hoe zekere *Friesche* jongeling, die hieraan standvastig of halsstarrig, zoo als men het nemen wil, weigerde te voldoen, door ons als een bijzonder en vreemd wezen, verzaker van *Vrijheid* en *Vaderland*, werd aangezien.

Om van dit vaderlandsch en godsdienstig gevoel van VAN OMMEREN, maar ook tevens van zijn edel hart en uitstekenden stijl, een juist denkbeeld te hebben, leze men zijne uitnemend gestelde Nederduitsche *Redevoering, bij de bevordering der Latijnsche Schooljeugd, op den* 11 *van Grasmaand* 1795, in de Nieuwezijdskapel alhier door hem uitgesproken, en destijds door den druk gemeen gemaakt, met eene opdragt aan den braven J. VAN DER ROEST, Predikant te *Haarlem*, die boven alle vrienden de eenige was, voor wien hij zich geheel ontsloot, en wien hij met hartstogtelijkheid, als zijnen biechtvader en vriend beminde. Deze redevoering mag met regt gehouden worden voor een proefstuk van welsprekendheid. Ziet hier iets uit de inleiding: „Het zijn thans tien jaren, dat ik, bij deze zelfde „gelegenheid, mijnen post onder u aanvaardde. Welk „eene afwisseling van gebeurtenissen, welk eene reeks „van onontknoopbare lotgevallen heeft dit tijdperk niet „opgeleverd! Indien ik mijzelven, in mijnen kring

„ van mensch en burger, in mijnen ſtand; indien ik
„ de opzieners der jeugd, mijne ambtgenooten, u,
„ mijne Medeburgers; indien ik de lotgevallen dezer
„ Stad, van dit Gemeenebest, van gansch *Europa*
„ beſchouwe, welk een geducht tooneel van aardſche af-
„ wisſelingen en van de nietigheid dezes levens vermees-
„ tert alsdan mijnen geest! Hier eene ſchare van tijd-
„ genooten, medeburgers, vrienden en lotgenooten van
„ onze zijde weggerukt; dáár eenen Koning, midden in
„ den loop zijner trotſche voornemens, door een' bloedi-
„ gen dolk in het graf gezonken; hier eenen anderen
„ van den troon naar het ſchavot geſleept; dáár eenen
„ Vorst, in het ſtreng ſaizoen, onder het geloei der
„ winden en golven, in eene kleine boot, zijn vader-
„ land ontvlugtende; geheele vergaderingen van Wetge-
„ vers verſtrooid, gebannen of vermoord; de ſchoonſte,
„ de volkrijkſte ſteden in puinhoopen verkeerd; volken
„ door het lot des oorlogs drie- of viermalen van mees-
„ ters veranderd, andere door naburige Vorſten over-
„ weldigd, verrezen, andermaal onderdrukt en van hun
„ aanwezen beroofd. — Indien wij dit verbazend too-
„ neel van aardſche wisſelvalligheid ons levendig voor
„ oogen ſtellen, zouden wij dan nog op eenen grond
„ ſteunen, die onszelven ontzinkt? zouden wij ons hart
„ vasthechten aan gebeurtenisſen, die ons als een ſtroom
„ voorbijvliegen en als ſchaduwen ontvlugten? en zou-
„ den wij niet veeleer, met het oog van onzen geest,
„ uitzien naar, en ons met alle onze vermogens voor-
„ bereiden voor, die ſchoone maatſchappij van ware Vrij-
„ heid en Gelijkheid, welke noch door het oorlogs-
„ lot, noch door menſchelijke onſtandvastigheid zal ge-
„ ſtoord worden?"

De geheele redevoering is vol van de edelſte gevoelens en wijsſte lesſen, verre van die partijdigheid, die velen van wederzijden toen verblindde. „U in de eerſte plaats," zegt hij onder anderen, „die van ons in ſtaatkundige „ begrippen verſchilt, reiken wij de hand van vriend- „ ſchap. Hebt gij eerbied voor het Overheidsambt, ook

„ wij eerbiedigen hetzelve. Veroordeelt gij eene losban-
„ dige Vrijheid, ook wij verfoeijen dezelve. Wij ſchu-
„ wen deze ſchijnvrijheid erger dan de Vorſtelijke dwin-
„ gelandij, en wij zouden de zamenwoning met het
„ gedierte der woestijne verkieslijker achten, dan zulk
„ eene Vrijheid zonder orde en ondergeſchiktheid. En
„ gij, hartelijk geliefde Medebroeders, die met mij de
„ zaak der Vrijheid zijt toegedaan, laat ons allen bijzon-
„ deren wrok, alle overblijfſels van partijſchap uit onze
„ harten verbannen! O! mogten wij allen beſeffen,
„ dat elk burger, in welken ſtand hij ook geplaatst zij,
„ eigenlijk maar éénen pligt heeft, — dien van zijnen post
„ naauwgezet waar te nemen en zichzelven te verbete-
„ ren! Mogten wij allen beſeffen, dat hij, die een ſlaaf
„ is van zijne eigene zwakheden, zelfs onder de ba-
„ nier der Vrijheid altijd eén ſlaaf is, maar dat hij, wiens
„ wil aan den teugel van een verlicht verſtand onder-
„ worpen is, zelfs onder den ijzeren ſchepter van eenen
„ dwingeland in waarheid vrij is! Verwisſeling van
„ meesters is geene Vrijheid."

Ziet daar VAN OMMEREN en zijne wezenlijke ge-
voelens! Och, waren alle vaderlanders zoo gezind
geweest als hij van harte was, en wilde, dat allen
zijn zouden, het Vaderland ware door niemand, van
wat kleur of leus, verkocht, verraden of bedorven!
Zulk een man kon dwalen, kon zich verhitten, kon
zich in zijne vooruitzigten bedriegen; maar die dwaling,
die hitte zelfs is toch meer verſchoonlijk, dan de koude
berekening van hem, die te dezen opzigte geen ander
gevoel kent, dan dat van eene voor zich ſlechts voor-
deelige uitkomst. Hij, die bidden kan, zoo als VAN OM-
MEREN aan het ſlot dezer redevoering: „Gij, Almag-
„ tige Handhaver der ware Vrijheid! beſtraal Gij dit
„ volk met Uwen geest; geef, dat alle partijſchap en
„ baatzucht uit de vergaderingen, en uit de harten,
„ mogen verbannen zijn; geef mij, in mijnen kring,
„ en kan het zijn in dezen kring alleen, voor mijne
„ medeburgers van nut te zijn; en wanneer voortaan

„ eenig beginsel, voor mijn Vaderland en mijzelven „ verderfelijk, mijne ziel mogt komen te overweldigen, „ geef dan, eer hetzelve wortel schiete, te mijnen en „ ten algemeenen beste, dat datzelfde oogenblik het „ laatste mijns levens zij!"? — hij, die zóó van harte bidt, van dien burger heeft het Vaderland geen onheil te wachten.

Die keer is de eenige geweest, dat VAN OMMEREN in het openbaar in het Nederduitsch, en dus voor eene talrijke schare, plegtig gesproken heeft; voor kleinere en geleerde Vriendenkringen was hij echter beter, en deze waren ook eigenlijk beter voor hem, geschikt.

Onder de geliefdste uitspanningen van VAN OMMEREN was, behalve het bereids gemelde gezelschap, het voor mij en zoo velen onvergetelijke *Concordia*. De stille, meestal gewigtige voorlezingen dáár, waren bijzonder naar den smaak van VAN OMMEREN, die het min statelijke, ongemaakte en gemakkelijke ongemeen beminde, de vergaderingen nimmer oversloeg, en op zijne beurt hoogst gewigtige voorlezingen hield. Op den 28 December 1788 las hij de Redevoering, HORATIUS *als Mensch beschouwd*, en op den 3 Maart 1789 HORATIUS *beschouwd als Burger van Rome*. Beide zijn alhier in 1789, verrijkt met aanteekeningen, openlijk uitgegeven. De eer van den geliefden HORATIUS, door eenen MERCIER allezins ligtvaardig aangevallen, is in dit werk vol kunde en smaak verdedigd. Het edel hart van VAN OMMEREN, zijn juist oordeel, zijne gemeenzaamheid met alle de werken van HORATIUS, het diep doordringen tot deszelfs aard, natuurlijke gesteldheid en de omstandigheden, die hem omringden, alles doet reeds onderstellen, dat deze stof hem levendig getroffen moet hebben; en inderdaad, alles is op de uitstekendste wijze bewerkt, gelijk dan ook het oordeel, deswege openlijk en bijzonder geveld, allezins vereerend voor VAN OMMEREN geweest is en blijft.

Had VAN OMMEREN, gaarne zich wapenende met het schild ter verdediging van groote mannen, HORA-

TIUS beveiligd, op het einde nog van datzelfde jaar 1789 ondernam hij de verdediging van zijnen Landgenoot, den beroemden Staatsman VIGLIUS ZUICHEMUS AB AYTA. Ik heb met veel vlijt de klad dezer verhandeling, mij door den Heer M. C. VAN HALL gunstig verstrekt, zijnde het oorspronkelijke ongelukkig verloren geraakt, nagegaan, en tot mijne vreugd bevonden, dat er niet veel, ja, buiten het begin, slechts zeer weinig gemist wordt, zoodat het voornaamste en grootste gedeelte behouden is. Deze verhandeling (*) is mij gebleken een kunststuk van stijl en vol van de edelaardigste gevoelens te zijn; de geest van ware verdraagzaamheid is op iedere bladzijde te lezen; wijsgeerige kennis straalt overal door.

In hetzelfde Genootschap hield hij, omstreeks den jare 1791 en 1792, de beide Redevoeringen *over de onderdrukking der* Atheniënsers *door de* Spartanen, *en hunne verlossing door* THRASYBULUS. Beide verhandelingen zijn nog onuitgegeven, maar voor de drukpers, onder bekwaam toezigt, zeer wel geschikt. Zij zijn uitstekend gevoed en gespierd door kracht, kunde, oordeel en geleerdheid; zij schitteren door praal van beschrijving, en zijn allezins eenvoudig en verheven door waarheid en diepe kennis van zaken. (†)

Hartelijk te bejammeren is het eindelijk, dat zijne Redevoering, op den 21 Maart 1792 gehouden, waarvan het onderwerp zoo geheel voor VAN OMMEREN berekend was: *De invloed*, namelijk, *der Dichtkunst en Welsprekendheid op het geluk der zamenleving*, vermist wordt; zoo ook de laatste voordragt, door hem in zijn geliefd *Concordia* op den 12 Februarij 1793 gehouden, zijnde eene *vertaling der eerste* Philippica *van* CICERO. Behalve eenige losse Latijnsche stukjes, waar-

(*) Door mij verstrekt ter uitgave in het vermelde stuk der *Mnemosyne*, bl. 25—80.

(†) Deze Redevoeringen zijn daarna uitgegeven in de *Bibliotheek van Oude Letterkunde*, D. II, bl. 1—39 en bl. 155—204.

omtrent ik mij nog flaauw iets herinner, weet ik van meerdere of andere fchriften van VAN OMMEREN niet te gewagen; en inderdaad, wanneer men zijnen korten leeftijd en het veelvuldig goed, bij zijn onderwijs gefticht, nagaat, zoo moet men zich over zijne werkzaamheid verwonderen.

Ik heb ergens aangeteekend gevonden, dát VAN OMMEREN een dagboek hield van dagelijkfche overdenkingen. Indien zulk een boek nog aanwezig zij, moet het voorzeker eén' fchat van de fijnfte opmerkingen bevatten; dan zoude vervuld zijn, hetgeen de Heer DE BOSCH hieromtrent fchreef: „ Had VAN OMMEREN „ naauwkeurig te boek gefteld al hetgeen hij bij ieder „ voorval, hoe gering ook, bij iedere ontmoeting, hoe „ fchijnbaar weinigbeduidend, gevoeld en gedacht had, „ uit welke beweegredenen zijne bijzondere daden haren „ oorfprong hadden genomen, welke de voornaamfte „ drijfveren waren geweest van alle zijne bijzondere han„ delingen, ik houde mij verzekerd, dat dit werk be„ langrijker zijn zou ter verkrijging van ware mensch„ kunde, dan de beroemde *belijdenis* van den grooten „ Burger van *Geneve*."

Gelijk deze, was VAN OMMEREN al te prikkelbaar; gelijk deze, was VAN OMMEREN een goede beoordeelaar en kenner, en tevens dikwerf een ontvlugter, van menfchen; als deze, was hij een liefhebber van bloemen, gelijk uit een Latijnsch werkje, *over de Roos en het gebruik daarvan bij de Ouden*, nog zou kunnen blijken. VAN OMMEREN was een bijzondere minnaar van het buitenleven; hetzelve was eene volftrekte behoefte voor hem; dáár was hij inderdaad dikwerf luchtiger en beter geftemd. Op het laatst echter van zijn leven, toen zijne gezondheid van jaar tot jaar, van maand tot maand, zigtbaar verminderde, zocht zijne gefchokte ziel ook dáár te vergeefs troost en voedfel. Nu eens in de Diemermeer, dan weder aan den Haarlemmerweg bij *Sloterdijk*, zelfs aan den Hoogendijk van hier naar dat dorp, eindelijk buiten *Haarlem* zocht hij te vergeefs dát te ontvlug-

ten, hetgeen niet te ontvlugten was, daar het in zijn gansche gestel en in zijn hart tevens huisvestte. De droeve dood eener brave, wel eens miskende, altijd echter hartstogtelijk beminde echtgenoote, en wel in het ontijdig kraambedde met hare vrucht, de eerste dochter hem gegund, bragt hem, als 't ware, geheel tot wanhoop, en deed hem ondervinden de waarheid dezer regels van VAN HAREN, ook uit het *Menschelijk leven:*

„ De droefheid is gelijk aan wreede dieren,
„ Verwoeder dan een leeuw in netten stijf verward;
„ Doorknagend als een worm de nieren,
„ Verscheurend als een gier het hart."

Waarlijk godvreezend, bad hij wel vurig den Allerhoogsten om steun in zijne zwakheid; hij poogde zich wel uit zijne zwaarmoedigheid op te heffen; dan dezelve had zich bereids van zijn gansche bestaan meester gemaakt, en sloopte binnen weinige maanden het overige zijner krachten. Zich niet meer geschikt gevoelende tot eenig werk, verzocht hij zijn ontslag als Rector, en zulks werd hem op eene eervolle wijze verleend op het einde van 1795, en hij zelfs verzocht eenen opvolger te noemen. Hij noemde den verdienstelijken HERMAN BOSSCHA.

Weinig tijds daarna, en wel op den 6 Januarij 1796, stierf VAN OMMEREN aan eene uitterende ziekte, in den bloeijenden leeftijd van even 38 jaren, en werd hier ter stede in de Westerkerk begraven. Aan zijne hartelijke vrienden, DANIEL HOOFT en HERMANUS RIETVELD, waarbij zijn broeder MARIUS, daarna Notaris alhier, gevoegd is, werd de beredding des boedels en de zorg over zijne drie onmondige zonen, allen bereids nu overleden, aanbevolen. De oudste, SICCO, gehuwd geweest met ANNA VINK, bij welke hij één kind verwekte, was een gelukkig Latijnsch Dichter en zeer geacht Rector te *Zwolle*, en had met zijnen vader ook een' vroegen dood gemeen. De tweede, HERMANUS, ontwikkelde van jongs af een' onrustigen aard, begaf zich

naar de *Westindiën*, en ftierf aldaar. De jongfte, FRANCISCUS, onlangs in *'s Hage* overleden, was een fpeelbal zijner luimen. Nu eens gefchikt, dan weder ongefchikt, altijd los van gedrag, werd hij ten laatfte aan zittend werk verbonden, waarin hij zich wél gedroeg, door den Heer FALCK, uit dankbaarheid voor het onderwijs des vaders, die, men moet het erkennen, te toegevend omtrent zijne kinderen geweest was.

Onze brave landgenoot te *Parijs*, MARRON, vervaardigde ter eere van VAN OMMEREN een Latijnsch grafschrift, en gaf eenig berigt van zijnen vriend in een der Franfche tijdfchriften. De Heer JERONIMO DE BOSCH bragt, als Voorzitter van *Concordia*, eene korte, maar allezins ware en gepaste hulde toe aan den overledenen. De Heer SIEGENBEEK deed aan de verdienften van zijnen Leermeester, op eene voortreffelijke en gevoelige wijze, regt, in zijne opdragt eener proeve van de *Ilias*, in dichtmaat vertaald. De Heeren VAN HALL en DE BOSCH namen op zich de uitgave der werken van VAN OMMEREN; de eerfte wijdde ook een uitftekend lijkdicht aan deszelfs gedachtenis. De uitgave, die bij inteekening zou gefchied zijn, heeft geen gevolg gehad. De Latijnfche fchriften zouden van eene levensbefchrijving door den Heer DE BOSCH zijn voorafgegaan. (*) Bij mangel van deze, verzoek ik u, M. H., met deze mijne onvolledige en eenvoudige, doch ware fchets genoegen te nemen. VAN OMMEREN zegt, in zijne Intreêrede als Rector hier ter ftede: „ Tot geleerdheid, „ braafheid en zuiverheid van zeden de Jongelingfchap „ opwekkende, zal ik de eer niet misfen, welverdiend „ mij te hebben gemaakt omtrent het Vaderland, en „ aanfpraak erlangen op de goedwillige hulde der brave „ *Amfterdamfche* Burgerij. Immers, had niet de regt keizerlijke Keizer en regt menfchelijke Mensch MARCUS

(*) Dit is in 1827 alleruitnemendst gefchied door den Heer M. SIEGENBEEK. Zie eene Recenfie over dit werk in de *Vaderl. Letteroef.* voor 1831, bl. 607 env., waarin veel belangrijks over VAN OMMEREN voorkomt.

„ AURELIUS gouden afbeeldsels zijner Meesters bij
„ die zijner Huisgoden? Sierde hij niet derzelver graf-
„ plaatsen dikwijls met offeranden en bloemen?" — Goud
noch offeranden, M. H., heb ik; maar de bloem van
dankbaarheid strooi ik gewillig op het graf van dien
Leermeester, die, doordrongen van de vurigste godsvrucht en de edelste beginsels, als mensch belangrijk en
als onderwijzer ten hoogste nuttig voor deze Stad geweest is.

EEN GESPREK IN DE BENEDENWERELD.

ALEXANDER DE GROOTE. KAREL DE XII. NAPOLEON. MERKURIUS.

Op zekeren tijd ontmoeteden de schimmen dezer drie overweldigers elkander, in een' der duistere gangen van hun verblijf; en, gelijk ons van goeder hand is verzekerd, hielden zij aldaar het volgende gesprek:

ALEXANDER. Ziedaar mijne getrouwe spitsbroeders, die, even als ik, met onsterfelijken roem beladen, aan de bewoners der bovenwereld dierbaar zijn, en wier namen en heldendaden nimmer vergeten zullen worden, zoo lang de Geschiedenis hare gedenkstukken openbaart. Welkom, mijne vrienden! die mijne voetstappen eenmaal daar boven gedrukt hebt.

KAREL DE XII. Uwe voetstappen? Wij deden meer, eindeloos meer. Toen gij leefdet, en er nog geen buskruid of krijgstaktiek bestond, was elke zegepraal gemakkelijk. *Wij* hadden met *uw* tamelijk welgeoefend heir grootere overwinningen behaald. Gij hadt, denk ik, ook geen' onverzettelijken PETER tegenover u; en het viel in de *Indische* vlakten minder moeijelijk, een' hoop ongeoefende benden te verjagen, dan om op leven en dood bij *Pultawa* te strijden.

ALEXANDER. En gij, mijn Noordsche held! hebt eene treurige toepassing uwer krijgskunde gemaakt, door

uzelven van het vaderland af te fnijden, en op eenige honderd mijlen afstands — u te laten gevangen nemen! Is uw Koningrijk daardoor vergroot geworden?

KAREL DE XII. En het uwe, mijn held? Waar is thans *Macedonië*, en welke ALEXANDER DE GROOTE heerscht daar?

ALEXANDER wendde zich ontevreden om, en, NAPOLEON ziende, hernam hij:

ALEXANDER. Misfchien zult gij, ongelukkig Vorst! als onpartijdig fcheidsman, onzen twist kunnen beflechten, en aanwijzen, wie onzer grooter held is geweest.

NAPOLEON. Gij zoudt beiden grooter mannen geweest zijn, indien gij bij de kunst van overwinnen ook de kunst om te heerfchen verftaan hadt; maar daar ontbrak het u beiden aan.

ALEXANDER. En wat noemt gij, volgens de nieuwere theorie, de kunst om te heerfchen? Ik weet nog zoo tamelijk goed, wat ARISTOTELES mij daaromtrent leerde; hij ftelde onder anderen —

NAPOLEON. Met uw verlof, wij hebben in de laatfte eeuwen uwen deftigen leermeester even min in de krijgskunst, als in de godgeleerdheid, noodig gehad. De zucht om te heerfchen was u beiden, even als mij, ingefchapen; maar niet de kunst om te regeren — daartoe behoort genie.

ALEXANDER. Ik herinner mij, dit zonderlinge woord van de laatstaangekomene helden, geleerden en dichters meermalen gehoord te hebben; maar wat het beteekent, weet ik niet.

NAPOLEON. Om bijna almagtig heerfcher over een gistend volk te worden, *Egypte* te buigen, *Europa* te kluisteren, en in het hart van *Rusland* door te dringen, — om dat naar eigene kracht en wil te doen, — daartoe behoort genie.

KAREL DE XII. Maar, mijn goede Keizer! wanneer wij dezen laatften genieftreek bij het vreefelijk fakkellicht van *Moskous* vlammen befchouwen, dan is het toch een zonderling genie!

NAPOLEON. Ziedaar uwe verblinding! het eigendom der gewone menſchen. Gij berekent niet de krachtsontwikkeling, maar ſlechts den uitgang; zoo doen ook de Geſchiedſchrijvers. Intusſchen, de nawereld zal altijd van mij moeten leeren, wat het is, om met wijsheid te heerſchen.

ALEXANDER. Nu, wij willen eens hooren, wat gij daaronder verſtaat.

NAPOLEON. Meester te zijn over aller gemoederen, van den hoogſten tot den laagſten, en bovenal het geloof op te wekken, dat de Vorst in zijne ondernemingen onfeilbaar is, en eindelijk, niettegenſtaande de grootſte beletſelen, overwinnaar wordt.

KAREL DE XII. En hoe hebt gij dat aangevangen?

NAPOLEON. Ik ſloeg dien weg in, waarop gij ter halver wege bleeft ſtaan; maar ik had ook geene *Zweden*, maar *Franſchen*, die eeuwig overwinnen.....

KAREL DE XII. En als zij overwonnen zijn, eeuwig vlugten!

NAPOLEON. Uwe ſcherts is te plat; ik zoude bijna zeggen, te hyperboreïsch. Ik bid u, hoor mij met meer ernst aan! Ik beloofde gouden bergen; reikte aan allen het eermetaal uit, die voor den glans daarvan vatbaar waren; omgaf mij met Oosterſche pracht; of, als het noodig was, werd ik weder zoo eenvoudig als mijn voorbeeld, FREDERIK DE GROOTE. Ik wist de geestdrift in lichtelaaije vlam te ontſteken. En eindelijk, mijne welgeſchrevene Bulletins! — het almagtige heirwoord: „NAPOLEON DE GROOTE gaat u voor!" dat alles.....

KAREL DE XII. Hoe klonk u die naam in de ooren, gij onttroonde kluizenaar! op *St. Helena*?

NAPOLEON. Niet anders dan aan u het *Rusſiſch* geſchut bij *Pultawa*.

KAREL DE XII. Ik ſtreed op lijf en leven, met een handvol dappere mannen; maar gij —

NAPOLEON. Ik deed meer; ik zocht bij tijds een veilig heenkomen; mijn roem was gevestigd.

ALEXANDER. En dit is dan de groote kunst om te heerschen, volgens de latere begrippen, dat men, eens de afgod van een volk geworden, naderhand door datzelfde volk verlaten, verworpen, verjaagd wordt?

NAPOLEON. Goede vriend! ik was een uitspruitsel der groote omwenteling, en sedert dien tijd is alles omgewenteld, zelfs het nationaal karakter mijns volks. De groote Keizer werd hun des te kleiner, toen hij eenmaal gevallen was. Het ware mogelijk beter voor mij en mijne gekroonde Broeders geweest, wanneer ik over *Zweden* of *Macedoniërs* geheerscht had; maar helaas! —

ALEXANDER. Zoo bemerk ik, dat het meestal zekere kunstgrepen waren, die u zoo hoog verhieven. Mijn wijze leermeester dacht hier anders over. Grootheid van ziel hecht ons Vorsten aan het volk eindeloos vaster. Gij herinnert u, hoe gelaten ik den gewaanden gifbeker aan de lippen bragt; gij herinnert u.....

NAPOLEON. Ook daaraan, mijn held, dat gij uwen CLITUS vermoorddet!

KAREL DE XII. En gij uwen getrouwen *Mammeluk!*

NAPOLEON. Uit rampzaligen argwaan!

ALEXANDER. En ik uit rampzalige drift — wie is hier meer schuldig?

KAREL DE XII. Nu, trouwens, een enkel menschenleven meer of min, wat zegt dat? Men kan zonder bloed en tranen niet vermaard worden!

NAPOLEON. Ik wenschte en beloofde duurzamen vrede, wanneer ik mijne overwinningen eenmaal zoude voltooid hebben.

ALEXANDER. Maar *hooptet* gij ook, dat dit eenmaal zou geschieden? Ik voor mij heb nimmer vrede gewenscht, zoolang er nog eene plek lands te bedwingen was. Dat rampzalige bad, hetwelk mij te vroeg wegrukte! —

KAREL DE XII. En ik wilde mijn rijk aan gene zijde van den *Donau* uitbreiden, ten minste eenige wingewesten daarbij voegen.

NAPOLEON. Die gij even zoo onfeilbaar moest

verliezen, als ik mijn *Egypte* of de verwonnen *Duitsche* Staten.

ALEXANDER. Magtige helden! zoude men in de bovenwereld ons even zoo beoordeelen, als wij onszelven hier beoordeelen? Het ware toch jammerlijk, als er van onze groote daden niets anders overbleef, dan de schaduwzijde. Ja! zal niet welligt, na verloop van eeuwen, de nieuwere wereldkaart even zoo min een *Frankrijk* of *Zweden* kunnen aantoonen, als thans mijn voormalig *Macedonië?*

KAREL DE XII. IJdele waan! Zonder strijd en botsing der magten kan *Europa* niet meer bestaan; dit heb ik in mijnen tijd reeds bevroed, en de ondervinding leerde het ons allen. Wanneer de echt nationale geest slechts opgewekt blijft bij onze volken; wanneer welvaart zich vereenigt met eene geduchte houding en een leger in geestdrift ontstoken, dan zullen onze rijken blijven bestaan. De tijdvakken van PHILIPPUS en ALEXANDER zijn voorbij. Ja! wanneer op alle troonen de GUSTAVEN en OXENSTIERNEN regeren, dan komt de gouden eeuw, waarover ik een ernstig woord wisselde, toen ik den onsterfelijken LEIBNITZ bezocht, op mijnen zuidelijken togt.

NAPOLEON. Gij zoudt in een' anderen toon spreken, wanneer gij ooggetuige geweest waart van eene omwenteling, waar alles het onderst boven is gekeerd geworden; dan leert men de kracht van een volk kennen, neemt de kans waar, en stijgt omhoog als de adelaar.

KAREL DE XII. Maar deze Koning der vogelen ziet somtijds de donderwolk niet, waaruit een bliksemstraal hem doet neêrtuimelen, juist dán, als hij de zon in het aangezigt stijgt. — NAPOLEON! ik had u het lot van eenen CESAR toegewenscht; maar eene Hoogere Magt, welke gij veracht en gehoond hebt, heeft u vreeselijk getuchtigd. Nog rusten duizend verwenschingen op uw hoofd; uw naam staat met bloed geschreven.

NAPOLEON. En de uwe?....

MERKURIUS. Welnu, mijne helden! hebt gij u in

vrede kunnen verdragen in het Schimmenrijk? Uw gesprek was levendig, en menig jong Vorst, die zijnen PLUTARCHUS en SÉGUR gelezen heeft, zoude gaarne toegeluisterd hebben. Waarlijk! ik wenschte wel om uwentwil, dat ik uwe zielen voor eenigen tijd in de bovenwereld kon terugvoeren, opdat gij overtuigd kondt worden, dat de kunst om te heerschen voor u nog steeds een vraagstuk blijft.

De drie Schimmen. En waar zoudt gij ons heenvoeren, MERKURIUS?

MERKURIUS. Naar een klein, maar beroemd land, waar een Vorst aan het roer van den Staat is, die het onpartijdig nageslacht ver boven u zal plaatsen. Daar zoudt gij leeren, welke wonderen de wijsheid verrigt, wanneer zij zich paart aan standvastigheid en eene verlichte staatkunde; daar zoudt gij eene krachtsontwikkeling zien, die geen gevolg is eener woedende omwenteling, maar eener onverdoofbare vaderlandsliefde. Wanneer ik tot u spreek, mijne helden! van de zedelijke kracht eens volks, dan zult gij mij niet verstaan; maar van dat zalig gevoel des Vorsten zult gij mogelijk iets bevatten, wanneer ieder onderdaan zich aan den Monarch hecht, en goed en bloed opoffert, om zijne regten te behouden, en de Vorst, door zijne landgenooten, als een Vader geëerd, geacht, gehoorzaamd, bemind wordt.

ALEXANDER. Gij verhaalt ons daar een schoone droom!

KAREL DE XII. Ik twijfel, of er in *Europa* een dergelijk voorbeeld te vinden zij.

NAPOLEON. En ik heb eene te juiste kennis der volken en Staten, om aan een dergelijk wondervolk, met zijnen Wonderkoning, geloof te slaan!

MERKURIUS. En ik kan mij uw ongeloof zeer goed verklaren. Gij waart beruchte mannen; maar u ontbrak die kalme, ongeschokte moed, dat godsdienstig vertrouwen, dat doordringend verstand, hetwelk thans bewonderd wordt, en namaals erkend zal worden, door het geschokt *Europa*. Ook stondt gij niet aan het hoofd van een

volk, dat, onder rampen en oorlogen opgewassen, door eigene krachten zich ophief, en door tachtigjarige worsteling leerde overwinnen. — Maar ik wil uw gesprek niet verder storen. Gij wenscht den naam van den waarlijk grooten Vorst over het kleine land te weten; ik zal u denzelven zeggen, zoodra gij tot heldere en meer gevestigde begrippen gekomen zijt, waarin de kunst om te heerschen bestaat. Gij zoudt mij anders toch niet verstaan. Tot zoolang, vaartwel!

Rotterdam. B. T. L. W.

DE VERANDERDE PUBLIEKE OPINIE IN EUROPA TEN AANZIEN DER HOLLANDERS EN BELGEN.

(*Vervolg en slot van bl.* 180.)

Over den *vrijheidszin* der *Belgen* hadden duizenden in *Europa*, jaren achtereen, den mond zoo vol, dat het vruchtelooze arbeid zou geweest zijn, een enkel woord hiertegen in te brengen. Zij, zij toonden te weten, wat een volk toekomt; hoe het voor zijne instellingen moet schrijven en spreken; hoe het zich door allerlei middelen (geoorloofde of ongeoorloofde, liet men dáár) moet doen gelden; hoe het aan een onderdrukkend Gouvernement het hoofd moet bieden, en de grootste gevaren, gevangenis, den dood zelfs, trotseren. Zij, zij verlangden niets, dan hetgene aan een liberaalgezind, constitutioneel volk paste: verantwoordelijk Ministerie, vrije Drukpers, vrijheid van Onderwijs, onafzetbaarheid der Regterlijke Magt, Jury, *Engelsche* en *Fransche* wijze van verkiezen der Volksvertegenwoordigers; dat alleen wilden zij, wat een volk, niet der Middeleeuwen, maar een van onze tijden, wat het *Belgische* volk voegde. Nimmer hadden zij het juk der dienstbaarheid kunnen dragen: onder *Spanje* verzetteden zij zich mede tegen de *Spaansche* dwingelandij; onder *Oostenrijk* deden zij hunne regten zegevieren, en verdreven zij de magt, die hun geweld aandeed; der *Fransche* heerschappij waren zij evenzeer moede, als alle andere volken; hun opstand, eindelijk, tegen ORANJE was eene nieuwe proeve van hunnen zoo edelen vrijheidsgeest. Gebaat zou het niet hebben, hiertegen aan te voeren, dat zij zich even-

wel al weder spoedig de *Spaansche* ketenen getroostten, die de *Hollanders*, door een' tachtigjarigen strijd, van hunne vrije handen en halzen wisten te houden; dat zij het zich lieten welgevallen, tot vredesprijs te dienen, en van *Spanje* tot *Oostenrijk* even gedwee overgingen, als het dier van meester verandert, zonder eenige poging te doen, om eindelijk eens een onafhankelijk volk te worden; dat zij, ja, tegen laatstgenoemd rijk opstonden, doch meer om des bijgeloofs-, dan der vrijheid-wille; dat niet zij zichzelve, maar andere volken hen aan *Fransche* dwingelandij onttrokken hadden; dat hun opstaan tegen den besten der Koningen niet aan waren vrijheidszin, maar aan godsdiensthaat, jaloezij en andere, even misdadige, oorzaken was toe te schrijven. — Wat de *Hollanders* betreft, deze werden, daarentegen, alom voor een slaafsch, kruipend geslacht uitgekreten, geheel ontaard van hunne vaderen, ongeschikt voor het genot der vrijheid, en niets van datgene willende, wat toch overal, als ware vrijheid, verkondigd en aangeprezen werd. Over de handhaving hunner Constitutie, zeide men, bekommeren zij zich niet; van liberale instellingen hebben zij een' afkeer; zij getroosten zich alle onderdrukkingen, en zijn blind voor elke verbetering, hoe gewenscht die ook zijn moge. Hun Gouvernement, den Koning bij name, ontziende, durven zij, voegde men er bij, naauwelijks spreken of schrijven, en bewaren zij een stilzwijgen, dat van hunne diepgezonkenheid en verbastering maar al te luide getuigt. Of men dengenen, die alzoo oordeelden en veroordeelden, al gepoogd had te beduiden, dat zij de zaak overdreven; dat de *Hollanders*, om *vrijheidlievend* te wezen, juist daarom niet voor *vrijheid* behoefden te houden, wat anderen daarvoor uitventten; dat zij eene eeuwige tegenwerking tegen elk bestuur, ook het welmeenendste, voor geene zoo groote wijsheid en zucht naar vrijheid aanzagen, als zoo velen onder de volken; dat zij eene langzame boven eene te spoedige en onbekookte verandering en hervorming, in zaken van staat, meenden te moeten verkiezen, die, vroeger en later, zoo veel onheils brouwde; dat zij veel, wat zij inderdaad afkeurden, onaangeroerd en onbestreden moesten laten, om het lieve vaderland niet nog meer te bederven, waaraan *Belgische* nieuwigheidszucht bereids zoo veel kwaads berokkend had; — of men dit alles al ingebragt had, of niet, het ware hetzelfde geweest; de *Hollander* zou desniettemin veroordeeld, de

Belg voor eene echte telg der vrijheid verklaard geworden zijn. — Gelukkig, dat het uur eenmaal sloeg, dat ook dit voorbarig oordeel der volken wijzigde of ook geheel verbeterde! Wat *Holland* voor zijne vrijheid en onafhankelijkheid over had, leerden aldra de verworpene Protocollen; de bijeengebragte geldsommen uit eigene middelen, zonder die van anderen te vragen; het geheel uit inboorlingen, en onder deze vele uit de aanzienlijkste geslachten, zamengestelde leger; zijn lang geduldig standhouden aan de grenzen; de geestdrift, waarmede het, in den tiendaagschen veldtogt, tegen *België* optrok, zonder zich aan de, hieraan verbondene, vermoeijenissen te storen; de vastbeslotenheid, om niet alleen niet voor den *Belg*, maar ook niet voor het overmagtige *Frankrijk* te schromen. Zulke onloochenbare daadzaken deden den buitenlander zien en erkennen, dat de *Hollander* wel degelijk veel voor zijne vrijheid over heeft, en, in dezen, geenszins ontaard is van zijne groothartige voorvaderen. Van toen af begon men van der *Hollanderen* vrijheidszin met meer eerbieds te spreken, en wees men op hen, als die zich, ten voorbeelde van andere kleine volken, waardiglijk tegen het despotismus der groote Mogendheden verzetteden. — Naar mate de *Hollandsche* vrijheidszucht in de schatting der natiën rees, zonk de *Belgische* in evenredigheid. Kon het anders? Men zag toch de *Belgen* de verstandigste en liberaalste instellingen veronachtzamen, hunne eigene, zoo hoog geroemde, Constitutie met voeten treden, de priesterlijke over elke andere magt zegevieren, en, of dit nog niet genoeg ware, de fiere verbrijzelaars van het *Hollandsche* juk zich krommen voor de *Franschen*, die hunnen grond willekeurig overstroomden, en hun bestendig deden gevoelen, dat zij niets zonder *Frankrijk* waren, en het dus gedurig naar de oogen behoorden te zien. Het bleek nu zonneklaar, dat dit over vrijheid, zoo vele jaren, luid schreeuwende *Belgische* volk voor hare waardering en genot geheel ongeschikt was; en, in plaats der vroegere bewondering, kwamen nu verguizing, uitjouwing en een schimpend gelach.

De *Belgische dapperheid*, eindelijk, was mede in *Europa* een voorwerp der hoogste bewondering. Had niet de *Belg* den *Oostenrijker* zijnen grond doen ontruimen; was hij niet, schoon ongewapend, tegen den *Hollander* opgestaan; had hij dezen niet verjaagd, *Brussel*, even als de *Franschen Parijs*, met moed verdedigd en gered, *Antwerpen* ingenomen, en

onder zijne vijanden eenen fchrik verfpreid, die hen alom deed vlugten; riep hij niet, den wapenftilftand veroordeelende, gedurig om *oorlog*, *oorlog* tegen *Holland*; weergalmde niet van dit woord de zaal van het *Belgifche* Congres; verontrustte niet de *Belg* gedurig de *Hollandfche* grenzen, opdat er gelegenheid zijn zou, met de *Hollanders* handgemeen te worden? Dit een en ander pleitte immers zeer fchijnbaar, men moet het erkennen, voor de grootheid van den *Belgifchen* oorlogsmoed? Wat nut kon het doen, hiertegen in te leggen, dat het geringe moeite in had, eene kleine magt van oude, uitgediende, onvoorbereide *Oostenrijkfche* foldaten te verjagen, die, even bijgeloovig als de *Belgen*, zich tegen de Geestelijkheid wilden noch durfden verzetten, of ook op benden aanvallen, gewapend met reliquien en foortgelijke, voor heilig gehoudene, verdedigingsmiddelen? Wat hielp het, dat de opftand der *Belgen* tegen hunnen Koning niets anders dan een verraad was, lang te voren in het geheim beraamd, en alzoo gemakkelijk te bewerkftelligen; dat de zeer weinige *Hollandfche* foldaten, alom in *België* verfpreid, onder *Belgifche* kameraden vermengd, gedeeltelijk door *Belgifche* hoofden geleid en bedrogen, van alle kanten door een woest gepeupel, onverhoeds, overvallen, ligt te overwinnen, of liever te vermoorden waren; dat het vuren uit de huizen op de militairen meer het werk was van lage moordenaren, dan van waarlijk dappere mannen; dat, in *Warfchau*, de *Rusfen* ook alzoo voor der *Polen* verraderlijken aanval, de krijgsbenden van KAREL voor het *Parijfche* gemeen hadden moeten zwichten? Wat konden deze en alle foortgelijke redenen baten? Niets immers, niets hoegenaamd! *Belgifche* dapperheid, *Hollandfche* lafheid, ziet daar de tegenftelling, die men gedurig hoorde, wel onbewezen, maar desniettemin volgehouden, tot men ten langen laatfte de zaak anders begon in te zien, en van *Belgifche* lafheid en *Hollandfche* dapperheid begon te fpreken. De tiendaagfche veldtogt bewerkte deze verandering, en deed de begoocheling, waarin men anders zou hebben blijven voortleven, op eenmaal ophouden. Loochenen toch kon men het onmogelijk, dat de *dappere Belgen* voor de, voor zoo laf uitgekretene, *Hollanders* overal de vlugt genomen hadden; dat het, zonder *Franfche* hulp, met het *Belgifche* Congres, de *Belgifche* revolutie en de *Belgifche* helden ras gedaan zou geweest zijn; dat, zonder die hulp en der *Engelfchen* eigenbatige begunftiging der *Belgen*, deze

laatsten, reeds voorlang, aan der *Hollanderen* billijke vorderingen zouden hebben moeten toegeven. Door dit een en ander zag men zich reeds gedwongen, een veel gunstiger oordeel over den moed onzer natie uit te spreken; en, toen hier nog bij kwam de zoo moedige verdediging der *Antwerpsche* Citadel, welker bezetting voor geene *Fransche* overmagt de vlag streek, en zich niet eer overgaf, dan toen zij aan het onontbeerlijkste gebrek had en alles tot gruis geschoten was, was aller mond vol van der *Hollanderen* lof, en kwam men er voor uit, dat men zich, in opzigt tot hunnen moed en dien der *Belgen*, bedrogen had.

Men zal mogelijk vragen: waartoe dit geheele betoog? Eenvoudig, om onze Landgenooten, die het noodig mogten hebben, door de veeljarige dwaling, waarin andere natiën omtrent hunne en de *Belgische* zaken hebben voortgeleefd, te waarschuwen, om zich, op hunne beurt, in hun oordeel over die van deze en gene volken, niet zoo gemakkelijk te laten misleiden. Maar, is er dan een eenig *Hollander* te vinden, die deze waarschuwing noodig heeft? Inderdaad, na al hetgene wij uit den mond van sommige *Hollanders* gehoord, en in ettelijke *Hollandsche* geschriften gelezen hebben, meenen wij, voor ons, dit bevestigend te moeten beantwoorden. Trouwens, lang vóór de laatste *Fransche* revolutie uitbarstte, was het helaas! reeds bij velen onzer mode geworden, op den ouden *Franschen* Koning te smalen, met den naam van *Jezuiten* gedurig te schermen, het *Fransche* Liberalismus hoog op te vijzelen, en zijne getrouwste voorstanders, de hevigste Volksvertegenwoordigers en Dagbladschrijvers, levendig toe te juichen. De meest liberale *Fransche* werken werden, worden ook nu nog, vertaald, gelezen, en zelfs het, voor ons zoo onbeduidende, *Leven van* FOY, LAFAYETTE's *Reis door Noord-Amerika*, DUMAS' *Dertig Jaren van Frankrijk*, enz. enz. niet vergeten. Vreemd was het dus geenszins, dat, toen die revolutie eenmaal plaats had, zij hier te lande mede hare onbedachtzame bewonderaars vond, die met mond en pen breed uitweidden over der *Franschen* edelen vrijheidszin, moed, gematigdheid na de overwinning, en vooral over hun onbetwistbaar regt, om hunnen Koning te verjagen, en zijne Ministers in staat van beschuldiging te stellen. Of tegen dit een en ander niets hoegenaamd was in te brengen; of KAREL's verdrijving en

het *Parijsche* bloedbad niet meer het, jaren aaneen voorbereid, bedrijf was van een moordlustig gepeupel, geleid door eenige oude en jonge heethoofden, dan dat der *Fransche* natie in het gemeen, in geen ding geraadpleegd, en evenzeer door het gebeurde verrast, als elk ander volk in *Europa*, des bekommerden zich velen onzer niet, hiernaar vroegen zij niet, eenmaal met het tooverwoord, *Liberalismus*, grootelijks ingenomen. Wij noodigen onze Lezers, die er in de gelegenheid toe zijn, uit, om zekere, ten tijde van het in *Frankrijk* gebeurde, bestaande *Hollandsche* dagbladen, over welker, in overhaasting uitgebragt, oordeel wij ons, toen, zoo zeer verbaasden, nogmaals in te zien, en weldra zullen zij, vertrouwen wij, bemerken, dat wij, wel verre van der waarheid te kort te doen, ons hier al te flaauw uitgedrukt hebben. Inderdaad, de vruchten der *Fransche* revolutie, vooral de kostelijkste van alle, de *Belgische* omwenteling, waren volstrekt noodig, om de taal van vele onzer Landgenooten te matigen en te veranderen; anders waren zij, vreezen wij, van stap tot stap al verder in hunne bewondering gegaan, en zouden zij mogelijk niet, dan zeer spade, hebben toegestemd, dat de geheele Julij-revolutie ons meer het schouwspel vertoont van der *Franschen* onberadenheid, oppervlakkigheid, ongodsdienstigheid en gekrenkte eerzucht, dan van bedaardheid, nadenken, godsdienstigheid en ingenomenheid met waren roem. Gelijk in opzigt tot genoemde omwenteling, hebben zich, ook ten aanzien van andere gebeurtenissen der jongste tijden, de *Belgische* zaken zelfs niet uitgezonderd, niet weinigen onder ons, jongere niet slechts, maar ook oudere, laten bedriegen en bedrogen. Te vergeefs riep men hun toe: „Wacht toch uw' tijd af! Bedenkt, hoe vele duizenden in ons vaderland, en onder deze zeer nadenkenden en zeer braven, zich door de *eerste Fransche* revolutie hebben laten wegslepen! Raadpleegt de Geschiedenis, opdat zij u leere! Zijt gij geene *Hollanders?* Behoort gij dus niet tot het bedaardste der *Europesche* volken? Overhaast u in uw oordeel niet, en ziet het ten minste één enkel jaar af, of het *Fransche* product zoo geurig, zoo smakelijk, zoo kostelijk is, als men u wil diets maken!" Te vergeefs, nog eens, te vergeefs! Men sprak en schreef, eer men gedacht, en de ervaring geraadpleegd had. Gelukkig zijn wel verreweg de meesten onzer natie, door hetgene zij al schielijk in *Frankrijk* hebben zien gebeuren, en

uit *Frankrijk* hebben zien voortkomen, uit die geestverbijstering geraakt! Gelukkiger, zoo zij er voor altijd van genezen zijn! —Neen, Landgenooten! ons allerminst voegt die voorbarigheid in het oordeelen over de wereldgebeurtenissen, in den wuften *Franschman* ja, maar in den anders zoo welberaden *Hollander* geenszins te verschoonen. Lezen wij dus met de noodige voorzigtigheid, wat ons deze en die, vooral vreemde Dagbladschrijvers, Reizigers en anderen, ter lezing aanbieden, en gelooven wij toch niet altijd, wat zij ons schoons van *Frankrijk* en *Engeland*, afzigtelijks van *Rusland*, *Spanje* en *Portugal* zelfs, en andere, voor zoo achterlijk uitgekretene, landen, opdisschen! Een geheel heir van liberale leugenaren voert thans, onbedwongen, de pen. Nooit was het alzoo meer tijd, ten uiterste op zijne hoede te wezen, dan in onze dagen! Neme dit elk onzer Schrijvers ter harte, en houde hij op, ter staving van de waarheid van zijn zeggen, den voet zijner bladen met de aanhaling van geschriften te vullen, wier Schrijvers hem niet als volkomen geloofwaardig bekend zijn, opdat hij, tegen zijn oogmerk aan, niet anderen misleide, gelijk hij zelf bedrogen is geworden! Neme dit elk regtschapen *Hollander* ter harte, hiertoe, zoo immer, thans vooral, genoopt door de slagen, die het Liberalismus hem en zijn vaderland, bij voortduring, toebrengt! Neen, neen! de DE POTTERS van andere landen moeten bij ons geene zoo onbedachtzame en gereede bewonderaars vinden, ten ware wij gevaar willen loopen, ons, als andere JOHN BOWRINGS, bij de uitkomst, door al wat verstandig en edel denkt, beschaamd, veracht en uitgelagchen te zien!

E. M. D.....—.

BRIEF VAN DEN SCHRIJVER DER TWEE CARMINA LATINA, UITGEGEVEN TE AMSTERDAM, 1831 EN 1832, BIJ G. J. A. BEIJERINCK.

Bij de uitbarsting van het Belgische oproer, een oproer zoo snood als ooit de zon aanschouwde, stortten vele mijner landgenooten hunne verontwaardiging uit in geschriften van allerlei aard. Wie meende te kunnen zingen, zong; wie dat niet meende, gaf zijn hart lucht in ongebonden stijl. Zoo

kwam er menig gedicht ter wereld, en onder deze ook Latijnsche, over welke het mij, nu althans, niet past mijn oordeel te zeggen. Dit evenwel moet ik vrijmoedig verklaren, dat, op eene geringe uitzondering na, eene naauwkeurige beoefening en verstandige navolging der Romeinsche dichters in ons vaderland hoogst zeldzaam is. Het doet mij leed; voornamelijk wanneer ik bedenk, dat een vak van studie zoo verwaarloosd wordt, hetwelk eertijds een deel van onzen nationalen roem uitmaakte, daar Nicolaas Heinsius de man was, die aan Europa het eerste en schitterendste voorbeeld gegeven heeft, hoe men de Romeinsche dichters moest verklaren. Dat voorbeeld wekte en vormde eenen Bentley; en zoo dien grooten man iets ontbrak, het was misschien, dat hij zelf niet Latijnsch dichter was.

Ik heb het eens willen beproeven, of, met de werkdadige beoefening en navolging der Romeinsche dichters, ook de smaak en het gevoel voor Romeinsche poëzij bij mijne landgenooten was verloren gegaan. De omstandigheden van den dag gaven mij stof, en zoo ontstonden de beide *Carmina Latina*. Dat was een trotsche titel, *Latina!* Men vergeeft die trotschheid wel aan eenen onbekenden schrijver, die zich blootstelt aan de vrijmoedigste aanmerkingen van schrijvende en sprekende Recensenten. Ik wilde door dat *Latina* te kennen geven, dat stijl en versificatie waarlijk Latijnsch waren, en de aandacht der beoordeelaars opwekken. Men vindt dat *Latina* in de door anderen uitgegevene *Carmina* niet. Ik stelde dien titel met een zeker vertrouwen voor mijne gedichten, omdat ik niet geloofde, dat er iets in zoude gevonden worden, hetwelk een Romein voor niet Romeinsch konde verklaren. En dat was mij niet moeijelijk. Want, zoodra ik de hoofddenkbeelden bepaald had, stond bijna de gansche rijkdom der dichterlijke taal mij ten dienste, en, zoo ik eenig oponthoud in het ter neêr schrijven mijner gedachten ondervonden heb, het was de keuze der verschillende uitdrukkingen, welke mij te gelijk voor den geest kwamen. Dat was mij uit de studiën mijns vroegeren leeftijds bijgebleven.

En daar zat ik nu, gelijk Apelles achter de schilderij, en vermaakte mij met het oordeel der voorbijgangers. Crassus zoude, geloof ik, zich somtijds van lagchen niet hebben kunnen onthouden. Velen legden de boekjes ter zijde met een: *Ach! Latijnsche verzen!* Anderen: *Ik wil van die*

Belgen en Protokollen niets meer hooren. Sommigen liepen eenige regels door, vonden er gang in, doch sloegen somtijds de maat op duim en vingers. Deze zeide: *Het is lastig, dat men gedurig Pitiscus en het Dictionarium Stephani in handen moet nemen.* Gene: *De Schrijver staat niet vast in de leer der Grammatica. Wie heeft het ooit gehoord? Carolus regia!* (Onder ons gezegd, die man wist niet, dat ik het Engelsch linieschip *the Royal Charles* bedoelde.) Deze en dergelijke waren de oordeelvellingen van de voorbijgaande schoenmakers.

Anders dachten waarlijk geleerde lieden; eensdeels nog een overblijfsel van het oude geslacht, toen men de Latijnsche poëzij, dat is, zoo wel theoretisch als praktisch beschouwd, nog als een wezenlijk deel der oude letterkunde beschouwde; anderdeels ook uitstekende, scherpzinnige en gestrenge prozaïsten. Wat de eersten zoo al zeiden, zal ik niet verhalen. De laatsten verklaarden, dat men zijne gedachten even goed in Latijnsche poëzij als proza *konde* uitdrukken. Deze verklaring was de grootste lof, welken ik begeerde, en ik maakte daaruit het volgende besluit op: de minachting, waarin de Latijnsche poëzij geraakt is, moet voornamelijk toegeschreven worden aan de ongelukkige manier, op welke zij gewoonlijk beoefend wordt, en aan het verkeerde begrip, hetwelk men er zich van vormt.

Indien ik die stelling wilde uiteenzetten, zoude ik eene verhandeling moeten schrijven, en de geschiedenis der oude letterkunde in ons vaderland, van Joseph Scaliger tot op den dood van Wyttenbach, verklaren. Dit te doen, is hier althans de plaats niet. Genoeg, ik heb uit die oordeelvellingen gezien, dat de smaak en het gevoel voor Latijnsche poëzij bij mijne landgenooten niet is uitgedoofd. Ik zeg dit niet om velen tot het maken en uitgeven van Latijnsche verzen aan te moedigen. Integendeel raad ik het allen, welke geen dichterlijken aanleg hebben, en niet verstaan, wat *klasfieke poëtische dictie* is, ten sterkste af. Latijnsch proza is dikwijls noodzakelijk; poëzij, altijd weelde. Men is onbillijk, wanneer men in het eerste niets, in het laatste iets door de vingeren ziet. Spreekt iemand min aangenaam, het is of wordt dragelijk. Zingt hij op valschen toon, hij jaagt den toehoorderen de koorts op het lijf.

Had ik redenen om mij te verblijden over het oordeel van geleerde en verstandige lieden, welke in het privaat en in

onderlinge gesprekken recenseren, ik kan dat minder zeggen ten aanzien van onze publieke recensenten. Ik ben hun wel dankbaar voor hunnen lof en goedkeuring; maar ik heb geene aanmerkingen over bijzonderheden gezien. Allermeest beviel mij de regt geestige beoordeeling in den *Konst- en Letterbode*. Daarna, de Recensiën, geplaatst in de *Vaderlandsche Letteroefeningen*. Deze schijnen gesteld te zijn door eenen man, welke een *Carmen Latinum* goed onderscheiden kan van de gewone, waarin niets Latijnsch is, behalve de afzonderlijke woorden, als men de Grieksche en barbaarsche er uit neemt: en ik was zeer verheugd, eindelijk eens een paar aanmerkingen te vinden. Doch, zij waren niet juist. En het is om dezelve vriendelijk te wederleggen, dat ik dezen brief in dit tijdschrift geplaatst heb.

De Recensent vond in het *Carmen novum* twee *harde* regels: „ Excute, quo te fraus Angla gravavit, onus, *waar, volgens den gewonen rhythmus, de rust achter* fraus *zoude moeten invallen; doch de zin vordert:* Excute, quo te || fraus Angla gravavit. — Barbarico, nam non est pudor, ore terent. *Dit zoude moeten klinken:* Barbarico, nam non | est pudor. *Maar de zin gebiedt:* Barbarico, | nam non est pudor, | ore terent. *Zoodat de pentameter daar bijna de kadans heeft van een versus jambicus trimeter hypercatalecticus.*"

In het eerst kwamen mij deze aanmerkingen eenigzins duister voor, en ik begreep niet regt, wat Recensent door *klank* en *rhythmus* bedoelde. Ik geloof, dat hij er door verstaat, wat men gewoonlijk *scansie* noemde. Nu houd ik het er voor, dat men een vers nooit moet lezen naar den klank der scansie, zoo, dat men b. v. altijd ruste op de *syllaba remanens* in de eerste helft van het Pentameter. Neen. Men houdt op, of gaat voort, al naar de zin der woorden zulks vordert. Men kan bijna niet dwalen, als men maar de onderscheidingsteekenen leest: *Excute | quo te fraus Angla gravavit | onus. Barbarico | nam non est pudor | ore terent.* Wat die *rust* betreft, dat zoude ik zoo stellig niet durven verzekeren. Quinctilianus ten minste en anderen scandeerden het laatste gedeelte der Pentametri door een' Spondæus en twee Anapæsti, in welk geval die *rust* geheel verdwijnt. Wat den kadans van een *versus Jambicus* betreft; er bestaat in de Jambicus zoo groote vrijheid, dat men, met eene kleine bijvoeging of weglating, aan bijna alle verzen en proza dien kadans geven kan. De Jambicus bestaat

dikwijls bijna louter uit Dactyli en Spondæi. Wel nu, daar bestaat een Pentameter ook uit. Wil men het door Anapæsti scanderen, dan is de overeenkomst dikwijls nog gemakkelijker. Deze overeenkomst is niet alleen in het vers *Barbarico nam non est pudor*, maar in alle Pentametri, welke van Ennius af tot op den huidigen dag toe gedicht zijn. Om nu niet te spreken van de Grieken, welke in de quantiteit der afzonderlijke syllaben meerdere ruimte hebben dan de Latijnen. Uit het gezegde besluit ik, dat er in de twee bewuste verzen volstrekt geene hardigheid zijn kan. Een Romein ten minste heeft het er nooit in gevonden. Het was eigenlijk niet noodig geweest, dat ik mijn gevoelen door woorden verdedigde. Voorbeelden doen in dergelijke gevallen alles af. Ik zal nu den eersten dichter, welke mij voor de hand komt, eens naslaan. Daar heb ik Ovidius, Tom. I. ed. Burm. Dus begin ik maar van voren af. Epist. I. 60. *Ille mihi de te multa rogatus abit.* I. 88. *Turba ruunt in me luxuriosa, proci.* II. 106. *Hei mihi, si, quæ sim Phyllis, et unde, roges.* III. 52. *Tu dominus, tu vir, tu mihi frater eras.* IV. 82. *Ora ferox in se versa lacertus habet.* IV. 162. *Et mihi si non vis parcere, parce meis.* IV. 168. *Sic nunquam, quæ te spernere possit, ames.* V. 4. *Læsa queror de te, si sinis ipse, meo.* VII. 22. *Unde tibi, quæ te sic amet, uxor erit? Et quo, si non sim stulta, carere velim. Ut pereas, dum me per freta longa fugis. Quæque cadent, in te fulmina missa putes. Nec steterunt in te virque paterque meus.* Doch ik zal hier maar ophouden. Naar dit begin te oordeelen, zoude ik zeggen, dat bij Ovidius alleen meer dan honderd dergelijke voorbeelden zijn. Dit over die twee aanmerkingen.

Eene andere aanmerking van den Recensent is vragenderwijze gemaakt. „*Is*, zegt zijn Ed., *voor* Amerīca *grond? Bij de Ouden was het onbekend.* Africa *heeft de penultima kort. Ware het niet beter, die regelmaat, welke met de gewone uitspraak overeenkomt, te volgen?*" Ik zal deze vragen beantwoorden. Ik heb *Amerīca* geschreven, omdat de Romeinen het zoo zouden geschreven hebben. De man, naar wien de nieuwe wereld genoemd is, heette *Amerigo*. De letter *i* is in dergelijke eigennamen natuurlijk lang. Zoo hoorden de Romeinen dezelve altijd door de Barbaren uitspreken. De oudere Romeinen, gelijk Cæsar, maakten er *ix* van, de jongere *ichus*, gelijk Alarichus, Genserichus,

Theodorichus, waarin de i door geen goed dichter kort uitgesproken is. Zoo is het nog bij de Europesche volken. Niemand zegt Henricus, Federicus. De *gewone* uitspraak kan niet tot regelmaat verstrekken in eene doode taal. En wat is de gewone uitspraak? Dezelve verschilt bij onderscheidene natiën, en verbastert dikwijls de echte pronuntiatie. Gelijk ik nu in het dagelijksch verkeer America zeg en St. Helena, en het wel verdragen kan, wanneer ik Ephesen en Thessalonica hoor, zoo schrijf ik America, Helena, Ephesus en Thessalonica. Men vindt over de pronuntiatie America iets in het *Lexicon Anti-barbarum* van Noltenius.

Ten slotte neem ik deze gelegenheid waar, om eene drukfout in het *Carmen novum* te verbeteren. Daar staat: *Jam socio* mihi *pectore care tuo.* Dat geeft geen' goeden Latijnschen zin, en strijdt tegen het metrum. Ik heb geschreven: *Jam socio* miti *pectore care tuo.*

Van huis, den 14 Februarij 1833.

EMMA.

Zie, om dien bleeken mond schijnt nog een lach te zweven,
Schoon 't laatste „goeden nacht!" er stamelend van klonk;
't Viel haar zoo ligt, zoo zoet, te scheiden uit dit leven,
Waar nog slechts zestienmaal de lente voor haar blonk,
En de Eng'lenstoet, die haar in beemd en streek verzelde
En van den Meester sprak, die al dat schoone schiep,
Ja meer, dan iemand weet, van Hem en Hemel meldde,
Om hare spond' verscheen en haar naar boven riep.

Nooit ging het groot gordijn der wereld voor haar open;
Zij was, had zij 't gezien, niet zoo gerust gegaan:
Als in een jong gemoed de driften binnenslopen,
Lacht de eenvoud der natuur 't niet meer zoo godlijk aan;
Dan biedt de kenniszucht verleidende haar wieken,
En de Eng'len zijn daarheen en 't Eden is niet meer,
Maar zorgen stijgen op, met ieder morgenkrieken,
En leggen niet ter rust zich met de scheemring neêr.

Haar ving'ren klemmen nog 't gewijd verzoeningsteeken;
  Het elpenbeen is geel, bij 't marmer van haar hand;
Bij 't heengaan dacht ze aan God, en zonder te verbleeken;
  Zijn Hemel is der jeugd — der onfchuld vaderland!
Zij kende 't kwaad bij naam, om Hem te meer te minnen,
  Die voor een kribbe en kruis zijn' troon er om verliet;
Geen vreeze bragt haar ooit zijn' regterftoel te binnen:
  De liefde is God gelijk — zij kent de vreeze niet!

En als een lieve roos den ftengel afgebroken,
  Vóór 't middagzonnelicht ze in volheid fchitt'ren doet,
Werd nooit in hare borst het vuur der min ontftoken;
  God, onfchuld en natuur vervulden haar gemoed!
Zij leed de fmarte niet, die hier de meesten voelen,
  En 't harte breken doet, offchoon 't de mond ontkent:
Het voorwerp heurer min in gloed te zien verkoelen,
  Of onbemind te gaan naar 's levens donker end'.

Zeg niet: de fchoonfte droom heeft nooit haar hart betooverd;
  Zeg niet: de zoetfte vreugd heeft nooit haar ziel verrukt; —
Vraag 't meisje, dat de ziel haars minnaars heeft veroverd,
  De moeder, die haar kind aan haren boezem drukt,
Of niet alle aardfche min was vergezeld van lijden?
  Of niet de moederrang met fmarte werd betaald?
Of beide niet het lot van 't lieve kind benijden? —
  Er is op aard' geen heil, dat bij den Hemel haalt!

De bruidskrans dort alreê, nog rustende op de lokken,
  En tranen zijn de zalf, waarmeê men 't echtpaar wijdt;
In ieder zomertij is 't luchtruim vaak betrokken;
  De boezem krimpt bij 't woord: „de min flijt met den tijd."
De moeder leeft, beftaat en ademt in haar telgen;
  Wat ftormen ftaat zij door, eer vrucht wordt uit den knop!
Ach! de arme moog' te met in reinen wellust zwelgen,
  Weegt één ondankbaar woord geen duizend kusfen op?

'k Heb boozen door 't gerucht voor zalig hooren prijzen,
  De rust verbeidde hen op 't mollig eidons niet;
Ik heb 't geluk gezien van hooggeroemde wijzen,
  't Was blinkend klatergoud, of fchikken in 't verdriet;
Ik heb het lot befpied van onbefproken braven,
  Wie liefde blijdfchap fchonk en deugdsbetrachting rust,
Verlangend zagen ze uit naar de altijd kalme haven:
  Het ftormt zoo woest en wild op de ondermaanfche kust!

Voert ieder weg er heen, de kortste schijnt mij 't beste;
Wie 't langste wand'len moet, staat meest voor struik'len bloot;
En schoon wij ook eene eeuw verwijlden in 't geweste,
De laatste koets is 't graf, de laatste vriend de dood!
Maar zwaar is 't, na een lang, hoe rein gehouden leven,
Als 't jongste „ goeden nacht!" van onze lippen klonk,
Nog om den bleeken mond een lachjen te doen zweven:
Beklaag dan Emma niet, wie God de ruste schonk!

E. J. POTGIETER.

TEGENBEDENKING, OF DE VOORDEELIGE ZIJDE VAN HET MENSCHELIJKE LEVEN.

Geen toestand is er uit te denken,
Die niet zijn goede zijde heeft.
Geen jaar, offschoon ons smarten krenken,
Dat soms geen lach den mond omzweeft.
't Verstandig brein, door elk geprezen,
Verstrekt den eigenaar tot eer;
Een leêge vliering, hoe 't moog wezen,
Bezwaart den drager nimmermeer;
Voordezen waren zelfs ten hove
De narren meestal welkom.
Gezondheid, bovenal te loven,
Geniet men die, zoo is alom
De wereld zonder kreuk of rimpel,
En alles ligt, wat werken heet;
Doch, strijkt men voor een kwaal den wimpel,
Zoo staat de goede dood gereed,
En, als verlosser uit de ellenden,
Baart ons zijn aanblik geenen schrik.
Voor hem, die boven zijn bekenden
Wil schitt'ren, en met trotschen blik
Wenscht neêr te zien op oude vrinden,
Raakt ligt aan 't hof een ambtje vrij;
Een rok met goud is wel te vinden,
En die hem aantrekt wonder blij:
Want zie, zijn naam, dien niemand noemde,
Wordt met een' titel nu versierd;
Zijne afkomst, die hij zelf niet roemde,
Wordt als hoogadellijk gevierd.

Doch, hebt gij lust in ſtil te leven,
O! de eenzaamheid heeft ook haar zoet;
Geen vleijers komen u omgeven;
In vrijheid ſmaakt gij 't hoogſte goed.
Behaagt u 't akkerwerk te leeren,
Gij vindt voorzeker veel genot;
Gij kunt daarbij den ſchat vermeêren
Van eerbied voor den grooten God,
Die alles ſchiep. — Op zee te varen,
Biedt daartoe mede ruime ſtof;
Want wind en ſtorm en woeste baren
Verkonden luid des Heeren lof.
De handel kan u rijkdom geven,
Zoo gij op ſchatten zijt geſteld;
De ſchatten brengen vreugd en — neven;
Uw maagſchap groeit ſteeds met uw geld;
En wil uw handel niet gelukken,
Gedraag u als een filozoof,
Zeg: „Vrouw Fortuin heeft hare nukken;
„Ik ben voor haar verleiding doof."
Zoo wordt gij overal geprezen
En *van de wereld los* genoemd.
Het oorlog kan voordeelig wezen
Voor wie als dapper wordt geroemd:
Er valt soms hier en daar te garen
Van waar men nimmer heeft gezaaid.
Doch, houdt ge meer van rust bewaren,
Dan van den haan, die koning kraait;
Blijf in uw huis, kweek daar den vrede;
Ook zulks te doen, heeft zoetheid in.
Van geld voorzien, eens uit te treden,
Vreemd land te zien, ſtreelt hart en zin;
Elk huis en hof ſtaat voor u open;
Alomme wordt gij wél onthaald.
En is uw beurs te ligt tot koopen,
Ja wordt uw waard wat ſchraal betaald,
Zoo zullen u geen roovers kwellen,
Men laat u als een' ſchooijer gaan,
Gij trekt ſtaag voort, met uw gezellen,
En niemand zal er acht op ſlaan.
Zoo vrij en vrank kan ieder wand'len,
Die zich van d' echteband onthoudt;

Maar wilt gij liever anders hand'len
En wenscht gij, vriend! te zijn getrouwd,
Wel, doe een keus; in alle ſtanden
Zijn vrouwen, ſchoon en net van leest.
Leg al uw zorgen vrij aan banden
En houd met lust en vreugde feest,
Indien uw lief, met geld gezegend,
Met hare hand u rijkdom ſchenkt.
Heeft Plutus haar niet wel bejegend,
't Is heilzaam dan, dat gij bedenkt,
Hoe zij u ſteeds te meer zal achten,
Dewijl gij haar hebt rijk gemaakt.
Van een, die geest heeft, wil verwachten,
Dat, als gij ſoms verlegen raakt,
Zij ſpoedig uwe zaak zal klaren
En u verloſſen uit den nood.
Heeft domheid in een vrouw bezwaren,
Haar goede zijde is mede groot;
Want altijd is de vrouw tevreden,
Die voor eene *a* géen *b* zelfs kent;
Nooit wordt door haar uw rust beſtreden;
Aan kijven is zij niet gewend.
Ten laatſten: in de prille jaren
Te leven, is een zoete ſtaat;
Doch de ouderdom kan vreugde baren,
Wanneer men, met een kalm gelaat,
Dien nad'ren ziet; een achtbaar wezen
Behaagt, al rimpelt ook het vel.
Dus, laat u van den waan genezen,
Als waar' 't op aarde nimmer wél.
Uit alle kwaad is goed te trekken,
Gelijk uit goed ook veeltijds kwaad;
't Is all' vermengd, en moet ons ſtrekken
Tot ſtil berusten in den ſtaat,
Dien God voor ons heeft uitgekoren.
Zeg nooit: „Wat doe ik hier? waar' 'k dood!"
Of: „Ware ik nimmermeer geboren!"
Maar: „God, die mij Zijn' bijſtand bood
„Van dat ik 't aanzijn heb gekregen,
„Beſliſſ' mijn lot, en leer' mij ſtil
„Te wachten op Zijn' Vaderzegen;
„Want toch mijn welzijn is Zijn wil!"

M. J.

DE TOGT DER FRANSCHEN NAAR DE CITADEL VAN ANTWERPEN.

Met ontplooide veldbanieren,
  Hakend naar een' zegetogt,
  Tot wat prijs dan ook gekocht,
  Daagde 't Gallisch vloekgedrogt,
Om zijn' moordlust bot te vieren:
  't Naderde uit zijn helfche krocht,
  Om, met uitgetogen zwaard,
Hollands vonnis te voltrekken,
Vaardig om den klaauw te ftrekken
  Naar elk ovrig deel der aard'.

Als verzekerd van de glorie,
  Sloeg een talloos oorlogsheir
  Zich aan Scheldes Vijfhoek neêr,
  Hunkrend naar rampzalige eer
En doemwaarde krijgsvictorie.
  Was Napoleon niet meer,
  Orleans verkreeg den ftaf,
Om weêr 't regt als hij te trotfen,
Die op Sint Helena's rotfen
  Schuilplaats, kerker vond en graf.

„ Zou, van allen kant begeven
  „ En benaauwd op land en zeën,
  „ Holland Frankrijk tegentreên?"
  Vroeg Brittanje: „ Zou 't, alleen,
„ Voor geen wereldmagten beven?
  „ Zou 't, nu alle hulp verdween,
  „ Voor de dwingers van Euroop,
„ Dat hunne almagt kan getuigen,
„ In afhanklijkheid niet buigen?
  „ Zou het pal ftaan, zonder hoop?

„ Neen! haal 't aanfchijn fiddrend onder,
  „ Holland! Voel, verwonneling,
  „ Mijne en Frankrijks foltering!
  „ Wat vermag uw zwakke kling?
„ Ras vermelde onze oorlogsdonder,
  „ Hoe uw broze roem verging;

„ Hoor' geheel het wereldrond,
„ Hoe Chasſé met ſchand' moest wijken,
„ En de Gal langs puin noch lijken
„ Ingang tot den Vijfhoek vond."

Wee u, wee u, trouweloozen!
Bouwt gij op dien dwazen waan?
Holland heeft zijn keus gedaan,
Toen gij 't eerloos hebt verraân.
Schaamrood doet die keus u blozen.
Hollands gloriedag brak aan,
Toen de ſchiemende euvelmoed
't Bolwerk van Oud-Neêrlands grootheid
Aanrandde, en, ter gunst der ſnoodheid,
Duur betaalde met zijn bloed.

Vreeslijk deed zich 't wraakzwaard gelden,
Toen het eer en pligt gebood,
En 't geweld zijn bliksems ſchoot.
In den bangſten oorlogsnood
Bleven Hollands brave helden
Even moedig, even groot;
Schoon de Vijfhoek ſtond in brand,
Door het dondrend moordgeknetter,
Dat zijn muren ſloeg te pletter,
En zijn helden in het zand.

Ja! 's lands grijze, en roem der riddren,
De onverſchrokkene Chasſé,
Trok het ſlagzwaard uit de ſcheê,
En uit zijn Thermopylé
Deed hij 't laf Europa ſiddren,
Toen 't het oog ſloeg op de ſteê,
Waar der Gallen legertrots,
Spijt alle overmagt van benden,
Schaamrood, met gekneusde lenden,
Beefde voor zijn Herk'lesknods.

Als gemaaide korenaren,
Tuimlende over 't ſtoplig veld;
Als gebloemt' voor ſtormgeweld,
Onbejammerd, ongeteld,
Vielen Frankrijks legerſcharen.
Dwazen! dacht gij, dat de held,

Zwaaijende den veldheerstaf,
Moordtuig of getal zou vreezen;
In Gods hand geen roê zou wezen,
Schoon ook 't lot geene uitkomst gaf?

Schrikkijk blonk zijn doodend lemmer,
Plettrend viel zijn kogeljagt
Op der Gallen overmagt;
Voor 's lands roem hield hij de wacht,
Als een moedige oorlogstemmer.
't Was Gods wonderdoende kracht,
Die hem bijstond in den strijd,
Toen hij 's vijands drommen velde,
Hem zijn deugd voor oogen stelde,
En voor schande ons heeft bevrijd.

Ging de Vijfhoek ook verloren,
Hollands glorie bleef bestaan;
Rijk omkranst met lauwerblaên,
Komt 's lands overschoone vaan
Weêr gelouterd de aard' te voren,
Reiner dan de reine maan,
Spieglende in den zilvren vloed,
Heendrijft langs de azuren transen;
Dan de zon, in middagglansen,
Als een onweêr heeft gewoed.

Ja, uwe eerkroon, grootsch ompareld,
Blinkt, o Holland! als weleer;
Frankrijks snorkend oorlogsheir
Sla van schaamte de oogen neêr,
Huldige u voor heel de wereld,
Na zoo dappre tegenweer,
Die het onregt heugen zal,
En uw trouw en geestdrift schragen,
Schoon de gruwel is voldragen
En de Vijfhoek ging ten val.

Laat het smetloos vaandel wappren!
't Zweve ons voor in 't oorlogswee!
Looft 's lands braven! looft Chassé,
Om zijn schittrende eertrofee,
Na het kampen met zijn dappren!
Al wat braaf is, jubelt meê,
Nu bij, voor het roofverbond,
Hollands strijdkracht heeft ontwikkeld,
En, tot heldenmoed geprikkeld,
Lauwren om de rijkskroon wond.

Zien wij dan ook de overmagten,
Toom- en bandloos als de orkaan,
Dreigend en verbolgen staan,
Hij, Chassé, is voorgegaan;
Als een leeuw, beproefd van krachten,
Vloog hij zijn bespringren aan.

Ja! zijn voorbeeld volgen wij.
Zoo we in 't uiterst moeten wijken,
Dan, bij ſtapels puin en lijken,
Zullen wij vergaan als hij!

Januarij, 1833. JOH. HILMAN.

HET SCHAATSRIJDEN.

Dan zijn geen oostewinden koud.
O. Z. VAN HAREN.

I.

Knapen, bindt de ſchaatſen aan!
De IJsmonarch, zijn rijk ontweken,
Is de waatren langs gegaan,
En kristal zijn ſtroom en beken;
Zacht is 't windje, glad de baan.

Komt, de meisjes zijn gevraagd;
Nu de knie naar 't ijs gebogen,
En om d' elpen voet der maagd
Fluks het kleurig band getogen,
't Geen zoo lief een plaats behaagt.

Ziet, de blaauwe hemel lacht,
Daar de zachte zonneſtralen
Op de witte ſtaatſiedragt
Van geboomte en heesters dalen
Met een weêrgalooze pracht!

Vlug en vrolijk opgelegd,
En dan ijlings voortgeſchoten.
Geeft de jeugd tot dart'len regt,
Zorgloos dan het zoet genoten,
Dat der grijsheid is ontzegd.

Haar behoort het knappend vuur,
Ons de vloer-geworden ſtroomen;
Is hun ſluim'ring kort van duur,
Als des levens ſchoonſte droomen,
Zoo verzuim' men niet dat uur!

II.

Wat nog blonde haren heeft,
Moog zich ſchamen t'huis te marren.
Hoe hier alles woelt en leeft!
Zie, hoe ſnel die rij van arren
Over 't effen zilver zweeft!

Brieſchend zoekt het moedig paard
Aan het rink'len van de bellen,
Klinkend hem om hals en ſtaart,
Door een' vluggen rid te ontſnellen, —
Ach, 't verdubbelt met zijn vaart!

Waarom werd het edel dier
Met die hofnar-pronkſieraden,
Met dien klaterenden zwier,
Hem ten afſchrik, overladen!
Zijn er dan geen narren hier?

Zeker toont geen klein getal
Ons der dwazen eigenſchappen;
Maar, zoo zwaard en belgeſchal
Ze aan de wereld ging verklappen,
Och, dan vond men ze overal!

Zwevend langs de gladde baan,
Toont de gulden arreſlede
(Luim gaf aan haar' vorm 't beſtaan)
Ons een ſchelpjen aan de reede,
Woest gedierte, of blanke zwaan.

Maar, hoe prachtig zij ook zwiert,
Van een tijgervacht omhangen,
Die de buit des rijkdoms wierd,
Pracht is armoê bij de wangen
Van de ſchoone, die haar ſiert.

Zachter toch dan troonfluweel
Is het dons van maagdenkaken;
Schitt'ren moge 't rijk juweel,
't Waarlijk hartverleidend blaken
Is der meisjes-oogen deel.

III.

Zeg mij, is 't niet wonder zoet,
Met de lieve, die wij minnen,
Vlug te zweven op den vloed,
En het van den wind te winnen,
Beide in dartelheid en ſpoed?

In het groen en lagchend zuid
Huist de Min in 't loof der blâren;
Maar in 't noorden zweeft de guit
Op de in ſlaap gewiegde baren,
En wat ſchaatsrijdt wordt zijn buit.

Zwicht te met der maagden hoed
Voor den adem van de winden,
Tintelend van liefdegloed
Doet hij ons den ſtrik herbinden
Om de kaak van melk en bloed.

Vrijer toch is dan de hand
Bij 't zorgvuldig pelsverschikken,
Dan zij 't immer waagde aan land;
Vrijer zijn de stoute blikken
Bij het knoopen van het band.

IV.

'T Is een feest voor klein en groot,
'T Is een feest voor arm' en rijken;
'T Schouwspel, dat Natuur ontsloot,
Staat voor hoog en laag te prijken,
Allen heeft zij uitgenood.

En ze is aller blikken waard,
Die ter rust gegane moeder,
De onder sneeuw bedolven aard',
Waar het zonlicht, als haar hoeder,
Met weemoedig oog op staart.

'T Luchtruim is van wolken vrij,
Even of dier heiren trekken,
Ging 't gedruisch haar koets voorbij,
Uit de sluim'ring haar zou wekken,
Die haar sterkt voor 't Lentgetij'.

Hoe mij 't stille landschap streelt!
In 't verschiet dien hoogen toren,
Die, wanneer zijn uurwerk speelt,
Ons de vaart des tijds doet hooren,
Dien de vreugde nu verdeelt.

'S Molens wieken hebben rust;
'T Vlugge schip ligt vast gekluisterd;
Somtijds wordt de kim der kust
Door den rook van 't vuur verduisterd,
Nu aan geenen haard gebluscht.

Lieflijk blaauwend wemelt zij,
Of ze met de lucht wou kampen,
Stijgt in wolkjes vlug en vrij,
Dunt in naauwlijks zigtb're dampen,
En — is als een droom voorbij!

V.

'T Is een vaderlandsche vreugd;
Holland is uit zee gewassen,
En, zoo lang geschied'nis heugt,
Waren zoete en zoute plassen
Ook de speelplaats harer jeugd.

Vrijheid wonnen we op den vloed,
Schatten bragten ons de baren,
En de tijd was groot en goed,
Toen het in den boeijer varen
Wellust fchonk aan 't jong gemoed.

Volgzucht van der vreemden fmaak
Heeft de jeugd op 't paard geheven;
Maar, wie ook, verwijfd, het wraak',
Ze is haar' oud'ren waard' gebleven
In de zucht voor 't ijsvermaak.

Tooi en kleeding zijn ontaard,
Kraag en mantels zijn verdwenen;
Maar de kunstjes zijn bewaard,
En voor 't ligten van de beenen
Wij nog overal vermaard.

Zie, hoe naar de gindfche tent,
Vlugger dan de vlugfte wellen,
Heel die ftoet van fchippers rent!
't Is aan 't onbegrijplijk fnellen,
Dat men Frieslands kroost herkent.

Maar aan vast- en ligten voet
Snel- en fierlijkheid te paren
En bevalligheid aan fpoed,
Kunnen best de jong'lingsfcharen,
Aan den Amftel opgevoed.

Ginder komt een broeder aan;
't Is geen rijden, neen! 't is zweven....
Maar, waartoe die kromme paên?
Lieve! zie uw' naam gefchreven
Op de fpiegelgladde baan!

VI.

Sierlijk ftaat de muts van bont
Op zijn ligtgekrulde haren;
Vreugde dartelt om zijn' mond; —
Zoo er fchooner meisjes waren,
Reed hij niet met de onze rond.

Wel hem! deugd en minlijk fchoon
Zijn des levens hoogfte goed'ren;
Zalige echt zijn rijkfte kroon,
Spruit ze uit neiging der gemoed'ren,
Door geen laag belang geboôn.

Hoede daarvoor mij de Heer!
't Zwaarste zijn vergulde boeijen.
Stap ik ooit in de echtkoets neêr,
'k Moet dan van verliefdheid gloeijen,
Als die twee bij 't gindsche veer.

Dartel golft der deerne doek,
's Jongens hoed staat op een haartje;
Zij zoo rank en hij zoo kloek....
Al 't geluk geniet dat paartje,
Waar ik nog vergeefs naar zoek!

't Zet zich in die tent ter rust,
Waar onze oude vlag op wappert,
Eenmaal aller zeeën lust!
Hoort ge, hoe het dundoek klappert,
Door den schalkschen wind gekust?

Vreugde woont in 't linnen huis,
Vult er zelve kroes en kannen,
Schudt den rijm van rok en buis,
En schijnt alle zorg te bannen
Door haar schaterend gedruisch.

Hoort gij 't oud en vrolijk lied:
„'k Breng het u, mijn welbeminde!"?
Zelfs de vedel mist hier niet....
Oogsten best toch arme en blinde,
Waar het jonge hart geniet.

'k Heb in hooggewelfde zaal
't Feestlijk waslicht rijk zien glansen,
En de grooten menigmaal
In hun weidsche pracht zien dansen, —
Vreugde vlugtte voor die praal!

Hier is eenvoud der natuur,
Hier is vrolijkheid en leven,
Hier behoeven wijn noch vuur
Warmte, geest en kracht te geven;
Wat hier blaakt, heeft langer duur.

Waar hij zulk genoegen geeft,
Mag de Winter welkom heeten,
Is hem 't hart der jeugd verkleefd,
Die in 't onbevlekt geweten
Nog de wel der blijdschap heeft.

O. IJ.

MENGELWERK.

OVER HET WOORD ΑΔΕΛΦΟΣ IN DE SCHRIFTEN DES NIEUWEN TESTAMENTS, MET BETREKKING VOORAL TOT DEN HEERE JEZUS.

Het denkbeeld, dat MARIA, de Moeder des Heere, na het ter wereld brengen van het Heilige, dat uit haar geboren moest worden, en alzoo behalve dezen haren Goddelijken Wonderzoon, andere kinderen bij JOZEF gehad zoude hebben, heeft voor het kiesche gevoel iets hinderlijks, iets terugstootends. De hitte, waarmede men in de Roomsche Kerk het onaannemelijke daarvan heeft beweerd, mag misschien beschouwd worden, als de voornaamste aanleiding bij vele Protestanten gegeven te hebben, om de stelling, dat MARIA meer kinderen gehad hebbe, te drijven en vast te houden. Hierdoor toch verwijderde men zich zoo veel te verder van de verdedigers der *onbevlekte ontvangenis*, en zoodanig eene handelwijze is doorgaands de weg, dien, bij groot verschil van gevoelens, voornamelijk in zaken van Godsdienst, de tegenover elkander staande partijen plegen te bewandelen, terwijl men daarbij dikwijls niet eens bemerkte, dat men, om het ongerijmde van een bestreden gevoelen duidelijk aan het licht te stellen, zelve in groote ongerijmdheden vervalt.

Dan, welke de bron zij, waaruit vroeger bij de Protestanten dat gevoelen is voortgevloeid, vreemd dunkt het mij in allen gevalle, dat onder ons, zelfs nu nog, Godgeleerden gevonden worden, die hetzelve voorstaan, en ik vrage, van waar dit? — Uit de omstandigheden bij deze en gene Euangelische verhalen laat zich dienaangaande geen besluit opmaken, en even min uit de, daarbij gebezigde, bewoordingen of derzelver samenhang: zelfs het woord πρωτότοκον (*eerstgeboren*), voorkomende

MATTH. I: 25 en LUK. II: 7, kan, in het Grieksch van het Nieuwe Testament, te dezen niets afdoen, gelijk allen taalkundigen bekend is. Ik zoude dus den grond daarvan in niets anders weten te zoeken, dan in de opvatting van het woord ἀδελφὸς (*broeder*): maar hoe is het met die benaming bij de Ouden gelegen geweest?

Dat bij de Hebreën niet alleen eigen of volle neven en nichten aan elkander onderling, maar ook soms aan de kinderen van hunne broeders en zusters de namen van *broeders* en *zusters* gaven, weet men algemeen, en blijkt dit bovendien in 't bijzonder, behalve uit andere Bijbelplaatsen, uit de levensgeschiedenis der Aartsvaderen.

Bij de Romeinen hadden evenzeer de woorden *frater* en *soror* soms eene ruimere beteekenis. Zoo schrijft onder anderen CICERO aan ATTIKUS, *Ep. V: Quantum dolorem acceperim* LUCII FRATRIS *nostri morte, tu existimare potes;* welk zeggen men niet anders kan vertalen dan: *Hoe groot eene droefheid mij veroorzaakt hebbe het afsterven van onzen* (mijnen) NEEF LUCIUS, *kunt gij best beoordeelen.* Op gelijke wijze noemt hij, *Orat. Philipp. II. C.* 38 en elders, ANTONIA de *vrouw* en tevens de *zuster* van M. ANTONIUS, schoon die twee elkander niet nader bestonden, dan als volle neef en nicht. Even zoo noemt LIVIUS, (*L. XIX. C.* 30) sprekende van MASSINISSA en de kinderen van deszelfs oom DESULCES of OESALCES, dezelven onderling *fratres patrueles.* (*)

Dat dit zelfde ook bij de Grieken plaats had, lijdt geen twijfel. Misschien wel kan men te hunnen opzichte niet even zulke regtstreeksche bewijzen aanvoeren, als omtrent de Hebreën en Romeinen; doch de zijdelingsche zijn van zulken aart, dat zij voor regtstreeksche gelden mogen. — DIONYSIUS HALICARNASSENSIS bezigt, *L. III. C.* 15. *n.* 4., onder anderen het woord ἀδελφὸς in de voormelde beteekenis, als hij, gewagende van den voorslag van FUFFETIUS, Opperhoofd der

(*) Vgl. L. XXXV. C. 10. en Q. CURTIUS, L. VI. C. 10. § 24.

Albanen, aan TULLUS HOSTILIUS, Koning van Rome, om het geschil der beide volken te doen beslechten door een lijfgevecht tusschen de drie HORATII ter eenre en de drie CURIACII ter andere zijde, den Koning op dien voorslag doet aanmerken: dat hij het te wreed vond, deze twee drietallen elkander te laten bestrijden, vermits zij, *als wederzijds uit twee eigen zusters gesproten, onderling* ἀδελφοὶ (BROEDERS) *waren.* — Wat nu van dit verhaal als geschiedenis wezen moge, zeker is het, dat DIONYSIUS, Grieksch en voor Grieken schrijvende, den Koning van Rome geene woorden of spreekwijzen in den mond kan gelegd hebben, dan welke voor Grieken verstaanbaar waren, of hij zoude er iets tot opheldering hebben bijgevoegd ten behoeve van den Griekschen lezer; hetgeen hier ter plaatse noodwendig moest hebben plaats gehad, bijaldien hij ἀδελφοὶ geschreven had, blootelijk als eene navolging van het Latijnsche *fratres.* — Onder ons, bij voorbeeld, en ook bij de Engelschen, noemt men zijns broeders of zijner zusters kinderen *neven* en *nichten;* maar wanneer iemand, eenen Nederlandschen Geschiedschrijver in het Fransch vertalende, bij denzelven ontmoette deze of dergelijke plaats: KLAUDIUS CIVILIS *schreef aan zijnen neef* JULIUS BRIGANTIKUS enz., zekerlijk zoude hij aldaar het woord *neef* niet overzetten door *cousin*, maar door *neveu*, omdat JULIUS BRIGANTIKUS de zusters zoon was van KLAUDIUS CIVILIS, en het woord *neveu* bij de Franschen, voor welke hij schreef, in zoodanige geslachtsbetrekking gebruikelijk is. Omgekeerd zou DIONYSIUS het woord ἀδελφοὶ nooit, voor 't minst niet zonder opheldering, gelegd hebben in den mond van TULLUS HOSTILIUS, bijaldien de Grieken hetzelve niet anders verstaan hadden, dan in de beteekenis van eigenlijk gezegde *broeders;* want in dat geval zoude hij in zijne taal een *barbarismus* hebben geschreven. — Op gelijke wijze laat OVIDIUS, in zijne *Heldinnenbrieven*, den naam van *broeder* geven door HERMIONE aan ORESTES en door HYPERMNESTRA aan LYN-

CEUS, ſchoon die almede onderling ſlechts volle neven en nichten waren. OVIDIUS, het is waar, was een Romein en ſchreef in 't Latijn, zijne moedertaal; maar OVIDIUS doet Griekinnen ſpreken, en een Dichter van zijne beſchaving, levende in de zoo keurige Gouden Eeuw der Romeinſche Letteren, bij gevolg de zeden der oude en latere Grieken grondig kennende, zou niet aldus geſchreven hebben, ware bij dezelven de naam van broeder en zuster niet van eene even ruime beteekenis geweest, als bij de Hebreën en Romeinen; te minder nog zoude hij, in het omgekeerde geval, zich aan zulk eene ſlordigheid van ſtijl hebben ſchuldig gemaakt, daar hij alsdan zich konde bediend hebben van de benamingen *patruelis* en *conſobrinus*, welke de Griekſche benamingen ἐξαδελφὸς en ἀνεψιὸς volkomen uitdrukken.

Van nog veel grooter klem wordt deze redekaveling, waar dezelfde Dichter (*Met. L. XIII. v.* 31) AIAX, bij deszelfs pleitrede om de wapenen van ACHILLES, zeggen laat: *Frater erat: fraterna peto.* Of zou het niet eene voorbeeldelooze onnaauwkeurigheid in OVIDIUS geweest zijn, AIAX den naam van *broeder* te doen geven aan ACHILLES, die ſlechts zijn volle neef was, voor eene vergadering van Grieken, welke over zijne vordering vonnis moest vellen, bijaldien het benoemen van eenen vollen neef met dien naam onbekend was geweest bij de Grieken? (*)

Maar zoude niet, althands wat de Euangeliſche Schriften in 't bijzonder betreft, als regtſtreeksch bewijs hier gelden mogen *Galaten* I: 19? Daar toch lezen wij: *en ik zag geenen anderen van de Apostelen, dan* JAKOBUS, *den broeder des Heere.* Ondertusſchen was deze JAKOBUS de zoon van ALFÉUS, en beſtond hij den Heere niet nader, dan in den tweeden of derden graad van bloedverwantſchap. — Hetgeen voorts tegen zoodanige opvatting van ἀδελφὸς mogt worden aangevoerd,

(*) Z. POTT, *in Epp. Cath.* ed. ALT. *Proleg.* p. 55 citat. *Etymolog. magn.* — *Schol. Sophocl. Antigone*, vs. 198, en MORUS *ad* ISOCR. *Panegyr.* C. 20.

naar aanleiding van 1 *Korinthe* IX: 5, is door den Heer VAN DER PALM t. d. p. voldoende opgehelderd.

Dan, wat hiervan, alsmede van de hoofdzaak zelve, zijn moge, in allen gevalle vermeen ik bewezen te hebben, dat het woord ἀδελφὸς, in betrekking tot den Heere JEZUS gebezigd, geenen grond oplevert, om te ſtellen, dat Hij wezenlijke *broeders*, uit MARIA geboren, inderdaad gehad hebbe.

W.

PROEVE VAN ONDERZOEK NAAR DEN INVLOED EN DE GEVOLGEN VAN DEN FRANSCHEN VOLKSAARD OP DEN TIJDGEEST VAN EUROPA IN HET ALGEMEEN EN VAN OUD-NEDERLAND IN HET BIJZONDER. (*)

Wier gewoonten zij ijverig naſtreefden en die zij in alles gelijk wilden worden, dezen hebben zij tot vijanden gehad, die ſtrenge ſtraf aan hen oefenden.

2 MACCABEËN, IV: 16.

Oud-Nederland wenscht ernſtig naar billijken vrede. Vele onzer verdedigers worden door hunne verwijdering bij voortduring belemmerd in het voortzetten van hun bedrijf en te leur geſteld in hunne vooruitzigten. De achtergeblevenen en ſtillen in den lande worden tot opofferingen geroepen, die zij op den duur niet kunnen dragen. Dappere verdedigers zuchten in *Frankrijk*, aan vaderlandſche betrekkingen en vaderlandſchen grond ontvoerd, niet als krijgs- maar als vredesgevangenen! De hoofdbron van ons beſtaan, de koophandel, kwijnt, door een willekeurig, geheel wederregtelijk *embargo*, dat *Engeland* en *Frankrijk* goddeloosLijk op onze ſchepen

(*) Voorgelezen in eene Vergadering der Maatſchappij TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

hebben gelegd. Geen Bondgenoot, ook onder de naauwste bloedverwanten van onzen standvastigen Koning niet; geen Bondgenoot — of het moest alleen God in den Hemel zijn! *Oud-Nederland* laat zich dit alles welgevallen; het zal eendragtig blijven volharden, schoon zich ook in het verschiet geene flikkering van hoop doe zien; maar, indien de zaken op dezen voet blijven, is het juist de toekomst, die ons vrees inboezemt. Wij mogen vijandelijk vuur en staal van onzen bodem kunnen weren, onze behoeften zijn te groot geworden, dan dat wij, op den duur, in dezelve, naar de wijze der Vaderen, slechts met het noodige zouden kunnen voorzien.

Maar, wanneer dan eindelijk, volgens algemeenen wensch, de lieve vrede verschijnt, blijft er dan geene zorg, geen gevaar meer overig? Allezins, M. H.! Zoo wel in vrede als oorlog zullen wij moeten zorgen, om den goeden geest, die in de drie laatste jaren op onderscheidene wijze is aangekweekt, te voeden en te versterken. Hetzij de oorlog zijne woedende fakkel ontsteke; hetzij de staat van zaken nog langer in de grootste onzekerheid zweve; hetzij de vrede ons spoedig vriendelijk kome begroeten, altijd zullen wij hebben te letten op het bewaren onzer zelfstandigheid en *nationaliteit;* altijd zullen wij tegen verkeerden invloed van buiten hebben te waken; altijd zullen wij voornamelijk hebben toe te zien op de bescherming, of wel misschien op de verbetering, onzer godsdienstigheid en zedelijkheid.

Gij zult misschien reeds gissen, M. H., dat ik te dezen opzigte ergens eenig gevaar meen te zien. En dan hebt gij regt geoordeeld. Het is niet zonder bezorgdheid, dat velen een' al te vrijzinnigen geest, zoo wel in het godsdienstige als in het staatkundige, door geheel *Europa* heen, zien woelen. Het is niet zonder grond, dat *Frankrijk* als eene der hoofdbronnen van dien geest wordt beschouwd. Denzelven in ons Vaderland voor te komen, of, waar hij mogt zijn doorgedrongen, dien te verzwakken, is het doel dezer Voorlezing, waarin ik zal spreken *over den invloed en de gevolgen van den*

Franſchen volksaard op den tijdgeest van Europa in het algemeen en van Oud-Nederland in het bijzonder. Houdt echter deze bijdrage voor niet meer dan zij werkelijk is, voor eene *proeve*, waarmede dit belangrijk en veel omvattend onderwerp geenszins volledig wordt behandeld. Gij verneemt ſlechts wenken en herinneringen, waardoor hetzelve meer ter ſprake kan komen, en alzoo de aandacht gevestigd zal worden op waarheden, die in onmiddellijke betrekking ſtaan tot het welzijn van ons dierbaar Vaderland. Met dit oogmerk zullen wij bovengemelden invloed en gevolgen beſchouwen, vooreerst ten opzigte van *Europa* in het algemeen, vervolgens ten opzigte van ons Vaderland in het bijzonder.

I. Onze blik op *Europa* kan niet anders dan treurig zijn, M. H., wanneer wij alles bedenken, wat er ſedert eenige jaren in dit ons werelddeel is gebeurd, van *Polen* tot *Portugal*, van *België* tot *Turkije*, van *Ierland* tot *Zwitſerland* toe. Met de woede van een' hevigen ſtorm is een ſchrikbarende tijd voor *Europa* aangebroken; een duistere geest van willekeur, van oproer en verraad, trok van ſtad tot ſtad, van land tot land; en, als verſchrikt opgewekt uit een' diepen ſluimer, vragen de menſchen: hoe zal dit eindigen? Ik zal u dat alles niet trachten af te ſchetſen, waarvan de dagbladen, reeds ſedert bijkans drie jaren, weêrgalmen. Dit zien wij echter in alle landen: het volk vreest God, eert den Koning en bemint het Vaderland, of — huldigt een grenzenloos eigenbelang, dat zichzelven tot het doel van alle grootheid ſtelt, en alles aanwendt, om dit doel te bereiken, al moet ook de aarde met bloed en tranen gedrenkt worden, al zou de wereld tot puin en asch vergaan! En laatstgenoemde denk- en handelwijze is, helaas! in onze dagen niets minder dan een vreemd verſchijnſel.

En van waar is die tuimelgeest over *Europa* losgebroken? Wij behoeven niet lang hiernaar te zoeken, M. H.! Uit *Frankrijk!* Uit dat *Frankrijk*, dat ſedert eens menſchen leeftijd zoo veel invloed heeft gehad op het lot van geheel *Europa!* Het heeft een' drievoudigen in-

vloed uitgeoefend; door zijne wapenen op het ſtaatkundige, door zijnen volksaard op het godsdienſtige en zedelijke, en, door hierin eene omwenteling tot ſtand te brengen, thans wederom op het ſtaatkundige.

Frankrijks wapenen zijn door NAPOLEON, den eerſten *avonturier* van zulk een ſtout fortuin, tot eene duizelingwekkende hoogte opgevoerd; maar zij zouden zulk een' gelukkigen uitſlag niet hebben gehad, zoo niet de invloed van een' *Franſchen* geest op de bewoners van onderſcheidene *Europeſche* gewesten dezelve ware voorgegaan.

De volksaard der *Franſchen* is bekend. Luchthartig, vlugtig en wispelturig, ſterker gevoelende dan redenerende, laten zij zich, ſpoediger dan vele andere volken, wegſlepen door den oogenblikkelijken indruk der zinnen. Bij zulk een volk vestigde zich een wellustig Hof, vooral onder FRANS I, CATHARINA DE MEDICIS en LODEWIJK XIV. Dit Hof beſliste ſpoedig over den algemeenen geest der natie. Daarenboven verſchenen er geſchriften, waarin de Christelijke Godsdienst ſchaamteloos werd aangerand en de deugd op losſe ſchroeven werd geſteld; romans, die de driften ontvlamden; tooneelſtukken, nadeelig voor de zedelijkheid des volks; modes en manieren, waarin de loszinnige geest der natie ſterkſprekend was uitgedrukt. Voor *Frankrijk* zelf droeg deze volksaard de wrangſte vruchten in de omwenteling der vorige eeuw.

Maar ook voor de andere landen van *Europa* bleven deze vruchten niet achter. Het zou bezijden de waarheid zijn, te willen beweren, dat *Frankrijk* het eerst en uitſluitend zoo wel andere natiën als onze voorouders met de weelde en haren verderfelijken naſleep zou hebben bekend gemaakt. Zoo wel vóór tweehonderd jaren als thans waren onderſcheidene ondeugden bij de verſchillende volken van ons werelddeel bekend. Maar zij waren zoo gevaarlijk niet als de nieuwere; want zij geleken meer naar dolle buitenſporigheden, en deze woestheid *moest* verdwijnen, zoodra eene welgepaste beſcha-

ving, en vooral de kennis aan de ware Christelijke Godsdienst, meer algemeen werd. De *Franſchen* echter *introduceerden* hunnen geest, en daarmede zoo vele ondeugden, bij de andere volken, onder het bevallig gewaad van wellevendheid, goeden toon, vrijheid van denken en handelen. Zij gaven aan elke zonde iets bevalligs, waardoor het zinnelijk hart ſpoedig werd weggeſleept. *Franſche* modes, zeden en denkwijze maakten *Parijs* reeds in de vorige eeuw tot het groote middelpunt tusſchen de verst afgelegene en verſchillendſte gedeelten van *Europa*. Eene *Franſche manier*, zegt OCKERSE (*), is eene ſoort van *ſurtout* geworden, waarmede men zich onder alle luchtſtreken dekken kan; eene algemeene munt, die nagenoeg voor denzelfden prijs gangbaar is in ieder gewest, en de reiziger behoeft ſlechts een man naar de mode te zijn, om geheel *Europa* voor zich geopend te vinden.

Het was natuurlijk, dat deze invloed zich niet bij de modes, gebruiken en leefwijze bepaalde. Zedelijkheid en Godsdienst zonken daardoor, niet alleen in *Frankrijk*, maar ook in andere landen, vooral in *Duitschland*, tot een lager peil. De vrijdenkerij werd het kenmerk der wellevendheid. De godsdienſtigheid werd niet langer gehouden voor een beletſel, maar voor eene uitſpanning, van het zinvermaak, dat weldra als het hoogſte doel des levens werd beſchouwd. Deze invloed was, zoo wel als die der mode, het duidelijkst op te merken in de hoogere ſtanden; de lagere volksklasſe ontleende van deze, in meerdere of mindere mate, haren ſmaak.

En toen nu deze wellevende *Franſchen*, uit broederlijke liefde, in het laatst der vorige eeuw en onder NAPOLEON, in vele landen zelve een bezoek gingen afleggen, zagen zij, hoe hun geest reeds was vooruitgeſneld, om door de volken de woorden van Vrijheid, Gelijkheid en Broederſchap als tooverklanken te doen opvangen. Eindelijk zagen de misleiden, dat men elkanders

(*) *Karakterkunde*, Iſte St. bl. 132.

meening niet duidelijk had verstaan; maar NAPOLEON wist de onwetenden door het gedonder van het kanon spoedig zijne meening kenbaar te maken. Nu moesten immers allen, die genade wilden vinden in de oogen van den Overweldiger en zijne Satelliten, wel *Fransch* spreken, op zijn *Fransch* denken en handelen!

De *Fransche* overheersching door *wapenen* heeft een einde genomen; maar nog oefent die natie in vele landen eene onzigtbare heerschappij door haren *geest*. Deze wordt in stand gehouden door de algemeene bekendheid van hare taal, door hare modes en allerlei voorwerpen van smaak en weelde, door hare tooneelspelen en andere letterkundige producten. Daarnevens werkten staatkundige bemoeijingen, om zoo wel elders als in *Frankrijk* zelf den eerbied voor de gestelde magten en de onderwerping aan wettig gezag te verzwakken. Ik weet niet, hoeveel er waar is van een geheim *Comité* of Genootschap, te *Parijs* gevestigd, en dat zijne correspondenten en vertakkingen in alle landen van *Europa* heeft (*); maar zeker is het waar, wat nog zeer onlangs de volksmenner LA FAYETTE in de tweede Kamer van *Frankrijk* betuigde, dat de *Franschen* in alle landen warme vrienden hebben. In *Engeland* zijn het de *Radicalen*; in *Spanje* en *Portugal* de *Communeros*; in *Italië* de *Carbonari*; in *Duitschland*, *Polen* en *Pruissen* de hoofden der *Dämagogische Umtriebe*.

Offchoon dan ook de Vorsten zelve misschien een gedeelte der schuld moeten dragen van de beroeringen, die *Europa* thans, na vijftien jaren van rust en vrede, schokken, ook de volksgeest, een geest door de *Franschen* aangestookt, bedreigt het heil van Staten en maatschappijen. Want nu ziet gij eerst de bittere vruchten van den *Franschen* geest tot grootere rijpheid gekomen; die geest werkt voort, niet alleen op Godsdienst en zeden, maar heeft ook, door bovengemelde werking,

(*) *Comité Directoir* genoemd; zie VAN KAMPEN, *Geschiedenis van den 15 jarigen Vrede*, IIIde D. bl. 77.

invloed op het ſtaatkundig beſtaan der natiën. De droevige gevolgen van ongodsdienſtigheid en zedeloosheid op het maatſchappelijk welzijn konden immers niet achterblijven.

Deze gevolgen zijn voor alle natiën *tweeledig*. Zij zijn natuurlijk, of zij worden klaarblijkelijk door een hooger Beſtuur alzoo gewijzigd.

God beloont en ſtraft deugd en ondeugd reeds op deze aarde, bij geheele volken, door hun derzelver natuurlijke gevolgen te doen ondervinden. Niet alleen hebben CICERO en PLUTARCHUS, bij de Ouden, dit duidelijk gevoeld; MONTESQUIEU, NECKER en FEITH dit tegen VILLAUME en PAYNE voldoende bewezen; maar hunne beſpiegelingen rusten ook op de ondervinding van alle eeuwen. Bij *Grieken*, *Romeinen* en anderen, zoo wel als bij het nageſlacht van ABRAHAM, zijn de woorden van SALOMO bevestigd: *dat geregtigheid een volk verhoogt*, *maar dat de zonde een ſchandvlek en kanker der natiën is*. Gaat de opkomst, den bloei en het verval van alle Staten na; zelden heeft een land gebloeid, waar niet te gelijk de Godsdienst en zeden bloeiden. Vervielen deze, dan knaagde ook reeds de worm aan de hartader van den Staat, en de val bleef nooit achter. En niets is natuurlijker, M. H.! Want, terwijl een godsdienſtig volk vreedzaam en der overheid onderdanig is, ook bij regtvaardige wenſchen en gegronde bezwaren niet onſtuimig en oproerig wordt, maar beſcheiden en billijk blijft, omdat weelde, ligtzinnigheid en eigenbelang het geweten nog niet hebben overſchreeuwd, kan daarentegen het ongodsdienſtige volk tot alle laagheid vervallen. Met de Godsdienst worden aan het volk alle ſteunſels van zedelijkheid, orde en getrouwe pligtsvervulling ontrukt. Dan vaart de wilde ſtroom zijner driften door de ſlecht verzorgde perken heen. Dan is geene wet aan hetzelve zoo heilig, of het durft die ſchenden; geen band zoo eerwaardig, of het durft dien verbreken. Dan ſtraft een volk, door zijne ongodsdienſtigheid, zichzelf.

Dit is geen toeval, M. H.! Maar evenmin is het toeval, wanneer een geheel land of werelddeel door algemeene rampen, door overstrooming, hongersnood, pestziekte of oorlog wordt bezocht. Dit is geen toeval in het oog der Godsdienst. Deze doet gelooven aan eene Goddelijke Voorzienigheid, die, zonder Gezanten uit te zenden of wonderen te verrigten, gelijk in de dagen van JEZUS CHRISTUS en vroeger, echter ook thans nog de weegschaal der natiën in hare handen houdt. Als dan zoodanige tegenspoeden een volk of volken drukken, en zij kan de natuurlijke oorzaken niet vinden, wat doet de Godsdienst dan? Dan klimt zij tot God zelven op, en zij acht het overeenkomstig met zijne langmoedigheid, die draagt en spaart en waarschuwt, terwijl het nog tijd is, dat Hij eene natie, die op den rand van haar verderf staat, toewenkt, vóór het zoo ver is gekomen, dat Hij haar de rampzalige gevolgen der zonde moet doen ondervinden. Waarschuwing immers vóór de straf kan bezwaarlijk meer werken bij een geheel verbasterd volk; wel bij een volk, dat nog vele deugden bezit, offchoon door groote gebreken ontluisterd; kan niet meer werken in een *Sodom* en *Gomorra*, maar wel in een *Ninevé*.

Zoo werkt God alles, wat in den geest dezer eeuw verkeerd mogt zijn, door groote staatsrampen tegen. Niet als een vreeselijk vergramde en wraakzuchtige Hemelmonarch, in wiens hand eene dreigende roede wankt; niet als een blikfem-slingerende heidensche JUPITER, die de stervelingen als de slaven zijner luimen beschouwt; maar als een Vader, wiens ernstige stem de menschenkinderen aanspoort tot verbetering; die uit liefde kastijdt, vóór die kinderen, in arren moede, zich geheel van Hem afkeeren en de vermaning te laat zou zijn.

Ja, wel ernstig is die vermaning door de volken van *Europa* reeds vernomen! Het onafhankelijk bestaan van vele Staten, het heil van gekroonde Hoofden en van de onderdanen stond reeds sedert vijftig jaren op het spel, en er wordt nog om gespeeld. Ook eene ziekte

verſcheen in ons werelddeel; eene ziekte, waarvan men geene *tweede oorzaken* vinden kan, en die dus dringt, om tot de *eerſte oorzaak*, tot God zelven, op te klimmen. Zij naderde met langzame ſchreden, even gelijk de ſtaatkundige gezigteinder gedurig meer betrokken werd, als om tijd te geven tot nadenken en onpartijdig zelfonderzoek. Dat alles roept de volken en Vorſten van *Europa*, en het roept den paleis- zoo wel als den hutbewoner toe: *Eerbiedigt en dient Hem, die in het verborgen ziet, maar in het openbaar vergelden zal!*

Véel is er reeds in deze beſchouwing van *Europa's* tijdgeest en deszelfs verderfelijke gevolgen, wat ook op ons *Nederland* kan worden toegepast; ofſchoon niet alles, vooral wegens datgene, wat hier in de twee laatſte jaren is gebeurd. Laat ons dus, in de tweede plaats, den *Franſchen* volksaard, in betrekking tot ons Vaderland, trachten voor te ſtellen.

II. „Is *Europa*, door den roes der losbandigheid bedwelmd, in een' magteloozen ſlaap verzonken, een klein en edel gedeelte van hetzelve heeft, bij den ſchrikbarenden droom, deszelfs krachtvolle werking verdubbeld. Hier, in *Nederland*, worden zeer velen door den band, die alle braven omſtrengelt, omgeven en aan elkander verbonden." (*) Zoo ſprak, korten tijd geleden, in uwe tegenwoordigheid, een met regt geacht Redénaar, en het verheugt mij, dat ik met hem volmondig kan inſtemmen; het verheugt mij, dat ik mijne eigene lofbetuiging, vroeger openlijk aan de bedaarde en zelfſtandige kracht van geest, aan den eendragtigen en godsdienſtigen moed der *Nederlanders* toegebragt, niet behoef terug te nemen. Ja, waarlijk, M. H., deze overtuiging doet ons in de meest benarde omſtandigheden

(*) Mr. A. MODDERMAN, *Alle braven worden door eenen onzigtbaren en onverbreekbaren, zedelijken band omſtrengeld*; Redevoering, uitgeſproken in het Depart. der Maatſchappij TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, *Hoogezand en Sappemeer*, bl. 30, 32 enz.

naderen tot den almagtigen Heer van Hemel en van Aarde; deze overtuiging fchonk ons den onvergetelijken 14 Augustus van 1831 en den gedenkwaardigen 2den Decemberdag van 1832; deze overtuiging deed den vaderlandfchen Dichter naar waarheid uitboezemen:

Het leger knielt, de raadzaal bidt,
De Koning knielt en bidt met allen.

Gods arm alleen is onverkort:
Waar 't elders ook betwijfeld word',
Wij weten, op wien wij vertrouwen!
De fpringvloed wast, de noodklok luidt:
„ Wij zinken, Heer!" zoo roepen we uit,....
Hij wenkt — en Neêrland is behouên. (*)

Maar willen wij inderdaad een gegrond vertrouwen op den Allerhoogften vestigen, M. H., dan moeten wij, terwijl wij ons in het goede verblijden, ook het zedelijk kwade dezer dagen niet voorbijzien. Laat ons dan blijven bij ons voornemen, om te onderzoeken, of en in hoe verre de volksaard der *Franfchen* invloed heeft gemaakt op ons en onze landgenooten.

Deze invloed dagteekent zich vroeger, dan van 1795 af; want niet alleen in het laatst der voorgaande eeuw klaagden HAMELSVELD, STIJL en OCKERSE, maar ook in de eerfte helft derzelve, klaagde reeds VAN EFFEN, in zijn' *Spectator*, over dien toenemenden invloed van *Franfche* zeden, denkwijze en gewoonten op het volk van *Nederland*. Gij weet het, welke de redenen waren van dien toevloed van vreemdelingen, vooral van *Franfchen*, hier te lande. Niet alleen werden onze gewesten overladen met gelukzoekers, die kwamen, om onze Vaderen derzelver fchatten te helpen dragen, en die nog daarenboven aan onze *nationaliteit* veel afbreuk deden; maar ook de *Franfche Protestanten*, die de Dragonder-bekeering van LODEWIJK XIV

(*) TOLLENS, *de algemeene Bededag in Nederland* (2 Dec.)

ontvlugtten, werden hier met opene armen ontvangen. Dit gebood de menschlievendheid, en ook de zorg voor het welzijn des Staats ſcheen het aan te raden. Want zij bragten nijvere handen mede, en deden in de *Hollandſche* ſteden den bloei der fabrijken merkelijk toenemen. Maar ook de weelde en losbandigheid nam met hunne verſchijning toe. Ik wil geenszins beweren, dat deze vlugtelingen zelve ligtzinnigen of huichelaars waren. Neen! maar, door de Regering hier te lande met allerlei voorregten beſchonken, konden velen hunner deze verbetering van toeſtand kwalijk verdragen, en de oude *Franſche* aard kwam ſpoedig weêr boven. Door anderen werd de betrekking met *Frankrijk* levendig gehouden, en ook voor onze Vaderen zelve opengeſteld. Deze werden langzamerhand bekend gemaakt met het aardige en innemende dier vreemde zeden en gewoonten; *Franſche* taal, kleederdragt en tooneelſpel (*) werden

(*) Het *Franſche* tooneel verſcheen in ons land het eerst in 1732, in de gedaante der Opera, te *'s Gravenhage.* Een *Franschman* zelf, BOILEAU, erkent den ſchadelijken invloed dier Opera's op de zeden in de volgende verzen:

Par toi même bientôt conduite à l'Opéra,
De quel air penſes-tu que ta ſainte verra
D'un ſpectacle enchanteur la pompe harmonieuſe,
Ces danſes, ces héros à voix luxurieuſe;
Entendra ces discours ſur l'amour ſeul roulants, —
Saura d'eux qu'à l'Amour, comme au ſeul dieu ſuprême,
On doit immoler tout, jusqu'à la vertu même;
Qu'on ne ſauroit trop tôt ſe laisſer enflammer;
Qu'on n'a reçu du ciel un coeur que pour aimer;
Et tous ces lieux communs de morale lubrique
Que Lulli réchauffa des ſons de ſa muſique?
Mais de quels mouvements, dans ſon coeur excités,
Sentira-t-elle alors tous ſes ſens agités!
Je ne te réponds pas qu'au retour, moins timide, —
Elle n'aille à l'inſtant, pleine de ces doux ſons,
Avec quelque Médor pratiquer ces leçons.

Satire 10, édit. ſtéréot., pag. 91.

in de grootere ſteden ingevoerd. Men werd onderwezen in de kunst, om op eene vrolijke wijze zijn geld te verteren en — zijne zedelijkheid op het ſpel te zetten. Die roes duurde de geheele vorige eeuw door, tot dat wij door NAPOLEON zeer onzacht uit onze ſluimering werden gewekt.

Het is waar, deze aanval op onze zelfſtandigheid trof eerst alleen de groote ſteden, en men mag den geest van een volk niet alleen naar de groote ſteden beoordeelen. Het landvolk, dat minder omgang met vreemden heeft, behoudt natuurlijk veel langer de oude *nationaliteit*. Maar wie weet niet, dat de dorpbewoners zich naar de ſteden ſchikken en vormen? Wie weet niet, dat de verleidende voorbeelden van pracht en dartelheid, in de ſteden, als een waterval zich neêrſtorten op de groote vlekken, en van daar op de dorpen en gehuchten? De ſteden geven immers den toon; en hij moet al zeer *nationaal*, hij moet een oude *Fries* zijn, die het wagen zal, tegen zulk een' ſtroom op te roeijen!

Het is dan ook, helaas! in ons *Oud-Nederland* alzoo gebeurd, dat de *Franſchen* van tijd tot tijd een gedeelte onzer zelfſtandigheid aan ons ontrukten. En daarbij was nog de achttiende eeuw een tijd van rust en genot, na zoo veel ſtrijd en werkzaamheid. Geene gelegenheid, om mannelijke krachten te verſterken; geene gelegenheid, waardoor groote talenten konden ontwikkeld worden. De glorie en ophef met de enkele daad van een' ZOUTMAN, daad, groot in dien tijd, maar zeer gewoon in de eeuw van een' DE RUITER, bewijst dit genoeg. Zoo waren wij dus eindelijk zedelijk wel voorbereid, om niet alleen een' *Franſchen* geest, maar om ook de *Franſchen* zelve hier te ontvangen, maar om ook zelve *Franſchen* te worden.

Zoo ſchreef een land- en tijdgenoot van LODEWIJK XIV; wat moet thans wel een *Nederlander* van de meeste Arlequinaden en Balletten zeggen? Men vertoone in deze dagen, behalve tooneelſpelen van goede zedelijke ſtrekking, ſtukken uit de vaderlandſche geſchiedenis, die genoeg opleveren kan.

Dit ongelukkig tijdstip verscheen; en naauwelijks zag men hier de treurige fakkel der tweedragt zwaaijen, of dezelve werd door die zuidelijke naburen aangeblazen tot eenen gloed, die ons verteerde. De deskundige moge het beoordeelen, hoeveel er op die dagen toepasselijk was van de woorden, die de Profeet AZARIA ten opzigte van zijne landgenooten bezigde: *Vele dagen zijn er voor Israël voorbijgegaan zonder den waren God, en in die jammervolle tijden was er geen vrede, maar vele en groote beroerten onder al de ingezetenen dezer landen, en zij stieten zich tegen elkander in stukken, volk tegen volk en stad tegen stad; want God schokte hen door allerlei nooden.* (*)

Eindelijk werden wij *Franschen;* en, terwijl één gedeelte der natie, door harde slagen geleerd, de oogen opende en den val des Vaderlands beweende, schikte een ander gedeelte zich zeer goed naar de zeden en denkwijze der overheerschers. Niet alleen de lagere volksklasse zonk bijkans weg in losbandigheid en ongodsdienstigheid, maar ook in hoogere standen vrat de ondeugd voort, gelijk de kanker. Bij dezen werd echter hare aanstootelijkheid en afschuwelijkheid weggenomen door eene zekere verfijnde beschaafdheid, waardoor zij echter, gelijk STERNE het vernuftig van de *Franschen* zelve zegt, geleken naar oude geldstukken, door de behandeling zoo glad geworden, dat men er den muntstempel niet meer van herkende. Het was eene beschaafdheid, waarmede men zelfs aan de verfoeijelijkste zonden derzelver eigenlijke benamingen ontnam: de verleiding heette *galanterie;* eigenbaat en gonddorst was *savoir-vivre*, schranderheid, behendigheid; wraakzucht, betamelijk eergevoel; onverschilligheid omtrent de Godsdienst en ongeloof, eene grootere mate van verlichting, waardoor men zich boven de bijgeloovige denkbeelden eener kortzigtige volksmenigte verhief. Kortom, eene

(*) 2 CHRONIKEN XV: 3 enz.

beſchaving, waardoor de *nationale* zedelijkheid, godsdienſtigheid en zelfſtandigheid werd weggeſchaafd.

De *Franſche* overheerſching is echter ook in ons Vaderland weêr te niete gedaan. *Oud-Nederland* werd van het ſlavenjuk harer wapenen verlost; maar werd het ook te gelijk van *Frankrijks* verderfelijken geest verlost? Had de ontvangene les niet ſlechts indruk, maar ook een' blijvenden invloed ten goede gemaakt? Hernamen wij, met ons onafhankelijk volksbeſtaan, ook de oude zelfſtandigheid van geest? Hebben wij ons in de verloopene vijftien jaren van vrede en rust weêr gevormd naar den godsdienſtigen zin der Vaderen; of bleef de *Franſche liberaliteit*, om niet te zeggen hun ongeloof en hunne ligtzinnigheid, velerwegen op haren zetel? Werden taal, kleeding, leefwijze, opvoeding, vooral in de hoogere en zoogenoemde fatſoenlijke kringen, weêr *nationaal*; of bleven zij op de *Franſche* leest geſchoeid?

Ik begeer uw antwoord niet te vernemen, M. H.! wij weten allen genoeg daarvan. Maar was het ook wel wonder, dat zij, aan wie een godsdienſtig, matig en ingetogen leven vreemd was geworden, niet op eens, als door een' tooverſlag, tot betere gezindheid konden worden opgewekt? Was het wel wonder, dat men geene redding kon toebrengen aan hen, die, in het begin en bij den voortgang der ziekte, koel en ligtzinnig alle geneesmiddelen hadden afgewezen, en nu reeds den dood, den zedelijken dood, in de aderen voelden woeden? Zoo gingen dus velen in hunne vroegere *Epicuristiſche* leefwijze voort; en eene algemeene omwenteling in den volksgeest was niet te verwachten, en kwam ook niet tot ſtand. Daarenboven liet men ons gaan aan de hand van eene bastaardzuster, welker hart zoo ſterk voor *Frankrijk* klopte. Ik bedoel het karakter- en eerlooze *België*, een ſchoon land, wat de natuur betreft, welks bewoners echter niet alleen aan onze ſtoffelijke, maar ook aan onze geestelijke belangen zoo hinderlijk zijn ge-

weest. (*) Dat land was eene geschikte brug, waarover alles, wat een' Franschen geest ademt, ons zeer voegzaam kon worden toegevoerd. Zoo zouden wij misschien spoedig eene grootere ontaarding te gemoet gegaan zijn; maar — God heeft daarin voorzien. Hij heeft vooreerst toegelaten, dat de brug werd afgebroken, waarover zoo veel schadelijks en schandelijks ons werd aangebragt. *Nederlands* leeuw is ontwaakt uit zijne sluimering, en heeft eene kracht ontwikkeld, die geheel *Europa*, vijand zoo wel als vriend, verbaasd doet staan.

Warme en edeldenkende Vaderlanders hebben te regt gemeend, M. H., dat nu de tijd geboren is, om niet alleen tegen vreemde wapenen, maar ook tegen een' vreemden geest krijg te voeren. Alle leden dezer Maatschappij TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, die zulk eene echt *Nederlandsche* instelling is, moeten mede voorop staan in dezen heiligen kamp. Maar, met welke wapenen moet dan gestreden worden? vraagt gij zeker. Men heeft, onder anderen, met de edelste bedoelingen, ook eene *nationale kleederdragt* voorgeslagen; en billijk wil geen echt *Nederlandsch* meisje de modes meer volgen van openbare vrouwen te *Parijs*, die hier vroeger den toon hebben gegeven. De voorgeslagene kleederdragt zal echter nooit algemeenen bijval vinden; want zij is vooreerst niet *nationaal* genoeg, en daarenboven te onbestendig. Maar het is ook zoo noodig niet, dat ieder dezelfde kleederenvorm drage. De ware nationale zelfstandigheid zit niet in de plooijen des gewaads, maar in het hart. En is zij in het hart gevestigd, meent men het waarachtig en opregt met zijn Vaderland, begeert men weêr gelijk te worden aan onze degelijke en meer godsdienstige Vaderen, dan weet ieder genoeg, hoe hij zich kleeden moet volgens zijn vermogen en rang in de maatschappij en volgens de voor-

(*) Dit is breeder ontwikkeld door den verdienstelijken S. E. WIELING, in de *Letteroef.* voor 1832, No. XV: *Heilzame gevolgen van den benarden toestand, waarin wij door de vijandschap der Belgen ons bevinden.*

fchriften van Godsdienst en eerbaarheid; dan weet ieder genoeg, welke leefwijze hij te kiezen hebbe, en aan welke leermeesters hij de opvoeding zijner kinderen moet toevertrouwen, — aan vreemde *Gouverneurs* en *Gouvernantes*, of aan regtfchapene Vaderlanders, die niet alleen het verftand verlichten, maar ook het hart veredelen; dan weet ieder genoeg, dat hij het wél met zedelijkheid en Godsdienst meenen moet; dat de Bijbel niet langer achter geflotene deuren moet worden bewaard, maar weêr zoo wel huis- en handboek moet zijn, als de gids van den levenswandel, omdat God fpreekt: *Die Mij eeren, zal Ik eeren; maar die Mij verfmaden, zullen worden ligt geacht!*

Medeleden dezer Maatfchappij! Broeders! dit leert ons de Godsdienst, de Christelijke Godsdienst; en zoo wordt hare ftem vernomen bij al de wanklanken van den tijd, dien wij beleven. Zoo waarfchuwt zij; maar zoo geeft zij ook hope en gegrond vertrouwen. Niet, alsof zij dan wonderen zou doen zien; maar zij zal, door de geestkracht, die zij inftort, vroeger of later, rust en vrede fchenken. Ons volk van *Nederland* heeft in de beide laatfte jaren dezen goeden weg ingeflagen; deze weg worde door ons allen betreden, in den kring, waarin wij ons bevinden en werkzaam zijn! Niet alleen de fchriften dezer Maatfchappij, maar ook het openbare leven harer leden, maar ook hun hart, moet daarvan bewijzen geven. De Godsdienst zij bij ons het beginfel van alles, wat goed, rein en edel is, wat liefelijk is en wél luidt! Waar wij ons dan bevinden, alle braven worden door eenen wel onzigtbaren, maar toch onverbreekbaren, zedelijken band vast omflingerd. Dat wij ons allen in den kring van zulke braven fcharen! Dan zullen wij daartoe medehelpen, om een bolwerk op te werpen tegen den tuimelgeest, die thans in *Europa* niet alleen de troonen bedreigt, maar ook het geluk en welzijn der volken verwoest. Dan zullen wij medehelpen, om onze natie fterk te maken, fterker nog dan door vuur en ftaal, — door Godsdienst en zedelijkheid. Dan eerst be-

vorderen wij het Nut van 't Algemeen; werken wij mede, meer nog dan door ons zilver of goud, tot de redding van ons Vaderland, tot de herstelling en bevestiging onzer oude zelfstandigheid, en — God zal zeker zulke pogingen zegenen.

Akkrum, Maart 1833. S. BLAUPOT TEN CATE.

NARIGTEN, BETREFFENDE DE IJZERBRONNEN EN IJZERBADEN TE DRIBURG, ALSMEDE VAN DE ZICH ALDAAR BEVINDENDE ZWAVELSLIJKBADEN. Door Dr. BRÜCK, BRONARTS TE DRIBURG.

„Sinds vijftig jaren zijn de weldadige Gezondheidsbronnen „te *Driburg*, in *Westfalen*, het eigendom van den Baron „VAN SIERSTORPFF, welke met de grootste menschlie„vendheid zich zeer vele opofferingen omtrent derzelver „inrigting getroost heeft, en nu nog in zijnen hoogen ou„derdom zich over derzelver opkomst en bloei verheugen „mag. Al aanstonds viel dezer bronnen het geluk te beurt, „een' voorstander te vinden in een' der grootste *Duitsche* „Geneesheeren, den tegenwoordigen *Deenschen* Koninklijken „Lijfarts BRANDIS. Zoo wel deze, als de beroemde FIC„KER, hebben, door verdienstelijke geschriften, het genees„kundig publiek met de meer en meer tot volkomenheid „gebragte badkuur te *Driburg* en de aldaar bewerkte gene„zingen van tijd tot tijd bekend gemaakt. Offchoon nu „jaarlijks ook uit *Holland* eenige lijders hunne toevlugt tot „deze bronnen komen nemen, zoo schijnen dezelve echter „aan onze *Hollandsche* kunstgenooten niet zoo bekend te „zijn, als zij wel verdienen. Het is daarom, dat een Bron„gast, uit dankbaarheid voor de aldaar gevonden hulp te„gen veeljarig lijden, het op zich genomen heeft, om de „volgende bladen in zijne moedertaal over te zetten en zij„nen landgenooten mede te deelen."

In het oog vallend is het mijnen voorgangeren en mij geweest, dat juist de brongasten uit *Holland* de meeste baat bij onze bronnen gevonden hebben; en het is dan ook om

die reden, dat ik de vrijheid neem, mij thans onmiddellijk tot mijne *Hollandsche* kunstgenooten te wenden. Eene voorname oorzaak van dit gelukkig gevolg ligt misschien in eene kracht, welke dikwijls over het hoofd gezien wordt; ik meen de veranderde drukking der lucht op de boschrijke en met eenen helderen hemel omgevene bergen te *Driburg*, hetwelk 609 voet boven de oppervlakte der Noordzee verheven is. Bij iedere 75 voet nu, welke men *Driburg* van de Noordzee af naderbij komt, ondergaat de drukking der lucht eene vermindering van 99 ℔. Ziedaar reeds een aanmerkelijke invloed, zich vertoonende in de vrijere ademhaling en bloedsomloop. Doch inzonderheid herinner ik hier aan de woorden van onzen grooten BOERHAAVE, waarop in onzen tijd niet naar eisch schijnt acht geslagen te worden: „*in ferro est aliquod divinum; sed nunquam præparata ejus artificialia id operantur, quod acidulæ martiales.*" — In den tijd van omwentelingen, welken wij beleven, is het meer dan immer noodzakelijk, datgene met alle kracht in die draaikolk boven te houden, hetwelk eenmaal als nuttig erkend is; en hoezeer ook in vroegere jaren het leerstelsel van BROWN de ijzerhoudende mineraalwateren te algemeen en daardoor vaak ondoelmatig moge hebben aangewend, zoo is het toch eene uitgemaakte zaak, dat in lateren tijd het tegenovergestelde uiterste, het moorddadige bloedaftappen en het uitmergelende oplossen, weder de overhand in de geneeskundige praktijk verkregen heeft. Op deze wijze zijn dan, nevens de oplossende geneesmiddelen, ook de oplossende Gezondheidsbronnen van *Carlsbad*, *Wiesbaden*, *Ems* en meer andere te onmatig in gebruik gekomen, offschoon men aan deze hare groote kracht in de vereischte gevallen geenszins betwisten kan.

De Gezondheidsbronnen te *Driburg* echter beantwoorden misschien in zoo verre meer dan alle andere aan den thans heerschenden ziekteäanleg, daar zij, van wege derzelver gehalte aan ijzer en rijken inhoud van koolzuur gas, de *plasticiteit* van het bloed verhoogen, en daardoor het zenuwstelsel, bijzonderlijk de zenuwknoopen des onderbuiks, versterken en opwekken, en van den anderen kant, van wege derzelver gehalte aan bitterzout, de afscheidingen bevorderen; in welk laatste zij de voorkeur verdienen boven de beroemde bronnen van het naburige *Pyrmont*. Gewoonlijk wordt *Driburg* met *Pyrmont* slechts losweg op ééne rij geplaatst, omdat het in rijkdom aan ijzer en gas met hetzelve wedijvert, doch ten

onregte; vermits het door zijnen grooteren rijkdom aan zout veeleer den oplossenden mineraalwateren nader bij komt, zoodat het wel gerekend zoude kunnen worden in het midden te staan tusschen *Pyrmont* en *Kissingen*. Een der grootste kenners der Mineraalbronnen, de beroemde HUFELAND, zegt in zijn *Journal* (jaarg. 1824. St. III. bladz. 71.): „*Driburg* „behoort nevens *Pyrmont* tot de eerste Staalbaden van ons „vaderland, ja van ons werelddeel, en beide zullen zij „het immer blijven, de modes mogen veranderen zoo veel „zij willen. *Driburg* is het éénige van alle staalwaters, het„welk met *Pyrmont* op ééne rij behoort geplaatst te wor„den, en de vergelijking met hetzelve kan doorstaan; ja er „komen gevallen voor, waarin deszelfs geestige en zout„achtige natuur zijne geneeskracht nog hooger doet rijzen, „en hetzelve den voorrang geeft."

Wanneer ik van meer dan éénen zomer de Ziekenregisters opsla, die zich alhier bevinden, dan komen er onder de massa vooral twee ziektevormen voor, op welke ik sedert jaren mijne bijzondere aandacht gevestigd heb. (Men zie mijne *Beiträge zur Erkenntniss und Heilung der Lebensstörungen mit vorherrschend psychischen Krankheitserscheinungen*, *Hamburg* 1827.) Ik bedoel de *Hypochondrie* en *Hysterie*. Hoe men ook moge denken over de zoogenaamde *constitutio venosa* (een kunstterm, korteling door de hooggeschatte onderzoekingen van PUCHELT, ARMSTRONG, HEUSINGER en anderen in zwang gekomen) zoo veel is mij en mijnen voorgangeren alhier gebleken, dat de ziekten, welke den stempel dragen van verhoogde *venositeit*, te *Driburg* hare heilzaamste Gezondheidsbronnen vinden. Zwartgallige *Hypochondristen*, met somberen blik en gemoedsstemming, met donker gekleurde drooge huid, met hardnekkige onderbuiksverstoppingen en koude *extremiteiten*, met schier onmerkbaren aderslag en beangstigende *abdominaal*-klopping, hoe moeijelijk het voor den Arts ook zij met hen om te gaan, dezulken moet ik dringend tot onze bronnen noodigen; de ondervinding van eene halve eeuw belooft hun dáár verligting, menigwerf genezing. Bijzondere ziektegeschiedenissen, welke ik zoude kunnen voegen bij die mijner voorgangers, wil ik den lezer besparen. Ook aan gevallen van zoogenaamde *Hypochondria sine materie* ontbreekt het mijner waarneming niet. Gewoonlijk is dezelve meer van eenen *psychischen* oorsprong, dan de *Hypochondria cum materie*. Niet zelden vond ik deze aandoening des zenuwknoopstelsels geklommen tot *Neuralgia chronica plexus sola-*

ris; een ziektevorm, waarvan ik eene fchets gegeven heb in HUFELAND's *Journal*, 1831, *St. VI.*

Deze aandoeningen des zenuwknoopftelfels doen zich, naar gelange der werktuigen, welke hunne zenuwen van hetzelve ontvangen, op verfchillende wijzen voor, zoo als maagkramp, hebbelijke buikpijn, *hysteralgie*, vergezeld met *fluor albus*, enz.

BRANDIS had in maagkramp zulke gelukkige uitwerkingen van het *Driburger* water waargenomen, dat hij deszelfs onafgebroken en herhaald gebruik voor een onfeilbaar middel tegen deze vreefelijke kwaal verklaarde. Ook mij kwam die ziekte meermalen voor, en wel bij *Hollanders*, bij welke zij menigvuldig fchijnt te zijn. Op dit oogenblik bevindt zich hier een Heer uit *Nijmegen*, welke acht jaren geleden op de fchrikkelijkfte wijze door maagkramp werd gepijnigd, en alstoen met zulk een goed gevolg daartegen de kuur te *Driburg* aanwendde, dat hij van dien tijd af aan geen fpoor meer daarvan is gewaar geworden. Zonder twijfel moet de *rationele* Arts op de grondziekte letten, waarvan de maagkramp een verfchijnfel is. Te regt zegt Dr. FICKER: „Bij „verhoogde gevoeligheid der maagzenuwen, zoo als dezelve „bijzonder bij teedere vrouwen na veelvuldig kramen en zo- „gen voorkomt, kan het *Driburger* water, hetwelk de maag „bij de grootfte gevoeligheid verdraagt, als een zeker mid- „del worden aangemerkt." Ik weet niet, met welk regt men van andere ijzerwateren beweert, dat zij zwaar te verteren zijn; doch, wanneer men dit ook op het *Driburger* water geliefc toe te pasfen, moet ik zulks regelregt tegenfpreken. De zoo innige vereeniging eener buitengewone hoeveelheid koolzuur gas (16 oncen bevatten meer dan 41 kubiekduim) met het bovendien aan zoutdeelen rijke water maakt het tot eenen ligten, fpecerijachtigen drank. De gefchiedenis van eenen *vomitus habitualis* bij een' *Hollandfchen* Geestelijke, voorkomende in FICKER's Dagboek van het jaar 1825, kan tot voorbeeld ftrekken der ligtverteerbaarheid van het *Driburger* water. Deze zestigjarige man leed federt verfcheidene jaren, ten gevolge van zittende leefwijze, infpanningen van den geest en nederdrukkende gemoedsaandoeningen, waarbij gevoegd een van jongs af zwak ligchaam, aan eene boven mate verhoogde gevoeligheid des zenuwftelfels, zich voornamelijk vertoonende in de fpijsverteringswerktuigen, en zich verheffende tot den hoogften graad van *nerveuse*

Hypochondrie. Pollutiones bij dag en nacht, onophoudelijke aandrang tot wateren, braking na elk gebruik van voedsel, waren, onder zijne veelvuldige kwellingen, de treurigste. Het *Driburger* water behield hij van den beginne af aan bij zich, en na verloop van drie weken verdroeg hij alles zonder onderscheid, terwijl hiermede ook zijne overige kwalen ophielden.

Ook tegen hebbelijke buikpijn prijst BRANDIS het water alhier als een onfeilbaar middel aan. Derzelver oorzaken mogen *rheumatisch* of *arthritisch*, in gestoorden *menstruaal-* of *haemorrhoïdaal-*vloed, of in ziekelijke terughoudingen en verstoppingen van het een of ander buiksingewand gelegen zijn, in al deze toestanden van verhoogde *venositeit* werkt eene doordringende, oplossend-versterkende badkuur, zoo als *Driburg* dezelve verschaft, ongemeen weldadig.

Indien de pijn, volgens KIESER, niets anders is, dan de uitdrukking der door het algemeen gevoel aan het bewustzijn medegedeelde *disharmonie* tusschen afzonderlijke deelen en het gansche *organismus*, dan is ook het gevoel van angst in den bovenbuik, hetwelk bij vele zieken voorkomt, slechts eene wijziging van die uitdrukking van inwendige *disharmonie*, en de ondervinding leert, dat pijn en angst elkander menigmaal afwisselen. Deze angst der *Hypochondristen* en *hysterische* vrouwen stijgt dikwerf tot eene verschrikkelijke hoogte; ja dezelve is in staat, den mensch tot wanhoop, ja tot zelfmoord te brengen. Vaak overvalt dezelve den lijder gelijk een bliksem uit eenen helderen hemel, en neemt volkomen den uiterlijken schijn aan van gewetenswroegingen; er komen ligt zinsbegoochelingen bij; de lijder ziet verschijnselen zijner verbeelding, hoort geluiden van onzigtbare geesten, enz. Artsen, welke met zenuwkranken niet onbekend zijn, zullen de waarheid dezer beschrijving erkennen; en ik kan hun de verzekering geven, dat er zoodanigen onder mijne oogen te *Driburg* genezen zijn, b. v. de Burgemeester eener stad in de *Nederlanden*, welke sedert twee jaren, dat hij *Driburg* bezocht heeft, volkomen hersteld is. Deze toestand is zeer dikwijls het gevolg van vochtverlies, zoo als bloedvloeijingen, *pollutiones* en dergelijke.

In het gansche geslacht der *Neuralgiën* heeft zich *Driburg* als hoogst werkzaam bewezen. *Cardialgie*, *Prosopalgie*, *Odontalgie*, *Otalgie*, *Cephalalgie*, *Ischias nervosa* enz. komen menigwerf voor. Bij dergelijke zenuwachtige menschen, als

waarvan onze tijd, voornamelijk onder de hoogere ſtanden, zulk eene groote menigte oplevert, neemt men eene onophoudelijke, tegenovergeſteld afwisſelende pijn waar, van het eene uiteinde des zenuwſtelſels tot het andere. Plotſeling verdwijnt b. v. aan het bovenſte einde van het ſtelſel der ruggegraatszenuwen de *Cephalalgie*, en oogenblikkelijk daarop vangt er aan het onderſte einde van genoemd ſtelſel, in de ſtreek des heiligbeens, eene nieuwe *algie* aan, welke van daar op het ſtelſel der zenuwknoopen overſpringt, zich bij vrouwen als *colica uterina* in den onderbuik vestigt, den *uterus* tot krampachtige bewegingen en vermeerderde afſcheidingen (*fluor albus*) aanzet, dan opwaarts ſtijgt, door aandoening der borstzenuwknoopen angst, droefgeestigheid, mistroostigheid, hartklopping, walging, *nodus hystericus* enz. verwekt; waarop dan de ganſche ſtorm, na een' plotſelingen kortſtondigen tranenvloed, voor eenigen tijd een einde neemt.

Men heeft thans ſchier vergeten, dat bij zulke verhoogde gevoeligheid, bij zulke plaatſelijke en algemeene *erathismus nervoſus*, het éénige *radicale* middel het ijzer is, als hoedanig het zich dan ook bijzonderlijk in de Staalbronnen te *Driburg* proefondervindelijk heeft doen kennen.

De *fluor albus* verſchaft onzen baden iederen zomer een tamelijk groot aantal lijders; en daar deze ziekte in *Holland* menigvuldig is, zoo neem ik de vrijheid, mijne kunstgenooten inzonderheid hierop opmerkzaam te maken. Gemeenlijk neemt het vloeijen in het begin der kuur, gelijk alle andere *ſe-* en *excretiën*, meer of min toe; daarop vermindert hetzelve, wordt lijviger, en verdwijnt eindelijk trapswijze met deszelfs *nerveuze* begeleiders, pijn in rug en buik, ſcheele hoofdpijn en dergelijke. Van dusdanige, menigwerf tot dusverre onvruchtbare, vrouwen hoort men niet zelden, dat zij des winters, na afloop der *Driburger* kuur, zwanger zijn geworden; en even gelijk mannen, door een los leven ontzenuwd, aan onze bron niet zelden het verſpild voortbrengingsvermogen herkregen hebben, even zoo heeft dezelve ook in vele gevallen de onvruchtbaarheid der vrouwen weggenomen, en den grondſlag gelegd van een nieuw, tot voortbrengen weder geſchikt levenstijdperk, en de gevolgen van vroegere zonden als 't ware afgewasſchen.

Met den *fluor albus* verbindt zich dikwijls bij jonge meisjes eene *cachexie*, waartegen zich de ijzerhoudende mineraal-

wateren specifiek werkzaam betoonen, namelijk de bleekzucht. Over de natuur dezer ziekte, in *Holland* welligt menigvuldiger dan bij ons in *Duitschland*, heeft BRANDIS, in zijn werk over de ijzerhoudende bronnen te *Driburg*, (*Hanover*, ter boekdrukkerije van HAHN) eene waarlijk klassieke Verhandeling geleverd. Het zijn deze lijderessen, welke men hier met zekerheid genezing kan toezeggen. Met elken dag neemt haar eetlust en spierkracht toe, verminderen hare hartklopping, kortademigheid, droefgeestigheid en loomheid, en, met het weder ontluikend rood der lippen en wangen, keert andermaal nieuwe lust tot het leven terug.

De drang van beroepsbezigheden, onder welken ik deze narigten ter neder schrijf, strekke voor derzelver onvolkomenheid tot verontschuldiging. Vele ziektetoestanden, in welke het *Driburger* water nog grootere dienst doet, heb ik onaangeroerd moeten laten; weshalve ik verwijs naar de tamelijk rijke Literatuur, in welke het zich verblijden mag. Slechts dit vermeld ik nog, dat *arthritische* en *herpetische*, zoo ook *paralytische* lijders, in de sedert zes jaren te *Driburg* aangelegde Zwavelslijkbaden, welke met die van *Eilsen*, *Nenndorf* en andere plaatsen wedijveren, de krachtdadigste hulp hebben mogen ondervinden. Is voor dezen het krachtige staalwater tot drank niet aangewezen, bij *Driburg* opent zich voor hen de zachte *Herslerbron*, welke met het *Selterwater* zeer overeenkomt.

Op de badinrigting, tafel en huisvesting te *Driburg* valt niets aan te merken, en dezelve zijn op een' billijken prijs gesteld. De omstreken zijn bevallig aangelegde wandelplaatsen van den eigenaar in een dal, hetwelk van *Germaansche* bergen en wouden, vol herinneringen uit de oudheid, omgeven is.

Er ligt een zeer geschikte weg van *Amsterdam* over *Munster* en *Paderborn*, van welke laatste stad het Bad *Driburg* slechts drie uren verwijderd is.

Driburg, Julij 1832.

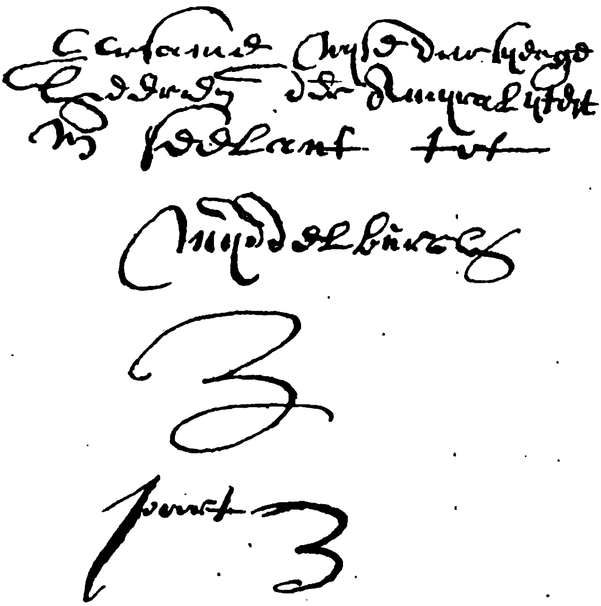
FAC-SIMILE VAN EEN' GEHEEL EIGENHANDIGEN BRIEF VAN MICHIEL ADRIAANSZ. DE RUYTER, ALS KAPITEIN OP HET SCHIP DEN HASE, GESCHREVEN TE LISSABON, DEN 16 SEPTEMBER 1641.

Letterlijk Afschrift naar het nevensstaand Oorspronkelijke.

tot Lysbone. Den 16 September anno 1641.

Eersame wyse seer dyscrete heeren der Adymyralyteyt in Seelant ick wense de heeren al samen geluyck en salycheyt voort soo weet als dat wy met de gedystyneerde vloote onder de vlagge van den heer Amyrael Arenout Gyselt op den 10 September savons voor Caskalys syn gearyveert met de vlote en syn den 11 dyto bynnen geseylt om onse schepen claer te maecken alwaer groote blytschap int omlyggende lant was ende meynde dat se nu den spaengaert al in haer gewelt hadden doch den konynck syn swager is den don ofte govenoedoor in Calys malys en meyne dat de armade daer sal aenvallen de poortegysch met de fransen syn vertrocken op den 8 September met 54 seylen ende soo haest wy haryveerde soo sondt den konynck een avys dat wy gearyveert waren ende datse op onse comste soude wachten ende seyde wanneer de hooraenge vlagge in de harmade soude waelyen meer vreese soude by den spaengert wesen als van de fransen ofte de reste ende heeft ons vermaent op het spoedychste te vertrecken gelyck wy oock alle de voort hebben gedaen ende syn op eden den 16 dyto op ons vertreck ende hoope dat godt de heere ons sal synen segen verleenen ende goede vycktorye want de omlyggende quartyeren soo Calys Synt Luckys syn in dyspuyt tegen den konynck van kastylyen soo ons den konynck van partegael secht voort soo syn wy den 17 dyto buyten de kasteelen geseylt om voort den 18 yto te vertrecken voort soo syt godt in genade bevolen acktum den 16 dyto int schyp den hase by my Capetyeyn machgyel adryaensen de ruyter v. h. dyeutswyllygen dyenaer.

Op de keerzijde des Briefs bevindt zich het onderstaande Adres:

Eersame wyse voorsyenge
heeren der Amyralyteyt
in Seelant tot

Myddelburch.

poort.

Een woord ter toelichting.

Ten gevolge van het tienjarig bestand, tusschen de Staten en den Koning van *Portugal* gesloten, tot ondersteuning van dien Vorst tegen de *Spanjaarden*, zeilde, in het laatst van Julij 1641, eene vloot naar *Portugal*, onder het bevel van den Admiraal ARNOUD GYSELS. Onze DE RUYTER bevond zich op dezelve als *Kapitein* van wege de Staten, doch als *Schout-bij-nacht* van wege den Stadhouder; zoodat WAGENAAR hem noemt *Kapitein en Schout-bij-nacht*. Omtrent twee maanden na het schrijven van den medegedeelden brief, namelijk den 4 November 1641, kwam DE RUYTER nabij de *Spaansche* vloot, met welke hij slaags geraakte, en die hij werkelijk sloeg; ten gevolge waarvan hij door den Koning van *Portugal* met eene gouden keten beschonken werd. — Dit was de eerste togt van DE RUYTER als bevelhebber over een smaldeel, en het is opmerkelijk, dat, na de overwinning, te dier gelegenheid door DE RUYTER behaald, hij dadelijk weder als Koopvaardijkapitein is gaan varen voor de Heeren LAMPSINS, en dat eerst *tien* jaren daarna, namelijk in 1652, de Staten bijzondere moeite deden, om van zijne dapperheid en kunde voor 's lands zeedienst partij te trekken. Hij liet zich, offchoon met tegenzin, bewegen, om als Ondercommandeur de vloot omstreeks de *Wielingen* te gebieden, ging daarop met ongeveer dertigste oorlogsschepen in zee ter bescherming van een groot getal koopvaardijschepen, en behaalde den 26 Augustus 1652 de roemrijke overwinning op den *Engelschen* Admiraal GEORGE ASKUE.

Wij nemen de vrijheid, de aandacht des Lezers te vestigen op den godsdienstigen toon, ook in dezen brief doorstralende, als welke ten bewijze verstrekt, dat DE RUYTER niet eerst in zijne vergevorderde jaren, maar alreeds op zijn 34ste jaar (als zijnde in 1607 geboren) van zijne godvruchtige sentimenten heeft doen blijken.

Wat voorts DE RUYTER bedoeld hebbe met de *hooraenge* (Oranje-) vlag, is ons niet duidelijk. Noemde men de driekleurige *Statenvlag* toen de *Oranjevlag*; of werd de Oranjevlag bij de expeditie naar *Portugal* op de schepen van oorlog geheschen? Het ware te wenschen, dat de verdienstelijke en doorkundige Rijks-Archivarius DE JONGE, die zeer veel licht heeft verspreid over den oorsprong van onze nationale driekleurige vlag, ook eens de taak op zich name, om te onderzoeken, welk gebruik successivelijk is gemaakt van de Oranje- en de driekleurige vlag, sedert het laatst der XVIde Eeuw.

DE AFNEMING VAN 'T KRUIS.

(*Op de Schilderij van* RUBBENS.)

Neemt het dierbre, bloedbevlekte,
Met de fneeuw des doods bedekte
Ligchaam zacht van 't hout der ftraf;
Laat die leden
Naar beneden;
Neemt het offerkruislam af!

Ach, geen traan wordt meer vergoten;
Al het bloed is nu vervloten;
Diep in 't harte drong de fpeer,
En van 't leven
Gansch begeven
Voelt het hart geen flagen meer.

Ziet die handen fel doorgraven,
Steeds vol zegen, fteeds vol gaven,
Mild en liefdrijk uitgebreid! —
Wreed doorgriefde!
Teedre Liefde!
Beeld van fmart en majesteit!

Ziet, hoe gruwzaam doorn aan doren
't Bloedig voorhoofd nog doorboren!
Ja, zij zijn uw zegekrans!
o Hoe edel
Straalt die fchedel
Eens, omringd van hemelglans!

Hier woont vrede en kalme ruste! —
Sluimrende, onheilsonbewuste
Lijder, daal in 's grafkuils nacht!
Laat der fchapen
Herder flapen:
Israels Hoeder fluimre zacht!

Ach, uw Moeder zelv' geleidt U,
Spreidt het doodkleed, en bereidt U
Vol van fmart de legerfteê.
Gaarne ftierv' zij,
En verwierv' zij
Naast bij U de rustplaats meê.

Zwijgend treuren uwe vrinden:
't Graf gaat al hun heil verflinden.
Traan bij traan rolt op dat lijk
Telkens neder. —
Ach, hoe teeder
Spreekt het laatfte liefdeblijk!

o, Hoe zalig, toen die oogen
Nog geen nacht had overtogen;
Toen die mond nog werd gehoord!
Doch die ftonden
Zijn verzwonden,
En het oog heeft uitgegloord!

Maar nog heeft geen ziel vernomen,
In geen hart is opgekomen,
Wat uit 's Hoogften raadsbefluit
In dien bloede,
Ons ten goede
Voor 't geloovig hart ontfpruit.

Laat het fmeeken tot den morgen!
't Ligchaam ruste in 't graf geborgen,
En de Geest in 's Vaders fchoot.
's Hemels zegen,
Duur verkregen,
Zal verrijzen uit dien dood.

Die getrouw deze uiterfte eere
Nog bewezen aan den Heere,
Hier nog knielden aan zijn graf,
Zien Hem weder
Als Vertreder
Van de magt van Dood en Graf.

Deelden uw doorwonde harten
In zijn kruis- en ftervensfmarten,
Dan verrijst uw heil met Hem!
Staakt uw klagen:
Licht zal dagen
In uw graven op Zijn ftem!

Uit de *Christoterpe* voor 1833.

(Men verg. hiermede VAN ALPHEN, *Bijdr. tot bevord. van Wetenfchap en Deugd*, bl. 130—132.)

GEZANGEN, AANGEHEVEN DOOR DE KINDEREN VAN DE STADS-ARMENSCHOLEN TE AMSTERDAM, 19 MAART 1833.

VOORZANG.

Daar daagt, daar rijst hij aan de kimmen,
De fchoone dag, het heerlijk uur!
Nog meer treft ons zijn lieflijk glimmen,
Dan 't eerst ontwaken der natuur.
't Is feestdag! — feestdag in ons midden!
Tot de Almagt ftijgt ons dankend bidden.
Zij hoort, wat haar, in 't nedrig lied,
Het fchuldloos kinderharte biedt.

't Is feestdag! feestdag! — ons genieten
Wordt door geen droevig oog befchreid;
Maar de enkle tranen, die hier vlieten,
Zijn tranen van de dankbaarheid.
't Is feestdag! — al wat aardfchen zegen,
Wat aardfche blijdfchap op kan wegen,
En Hemelvreugde in zich befluit,
Stort menfchenmin hier voor ons uit.

't Is feestdag! feestdag! — Vader! Moeder!
Hoort, hoe ons loflied ftijgt tot God!
Dankt, met uw kindren, d' Albehoeder!
Juicht met ons in ons heerlijk lot!
Hier wordt ons 't leven van het leven,
In kennis, fmaak en deugd, gegeven;
Een heil, dat duurt in eeuwigheid,
Wordt hier ons kinderhart bereid.

o Menfchenliefde! o fchoon erbarmen!
Wie kent u, en verheft u niet?
U roemt ook 't nedrig kroost der armen;
U wijdt het hier zijn kunstloos lied.
Gij doet een' ftroom van welvaart vloeijen;
Gij doet der volken heilftaat groeijen;
Gij zegent elken rang en ftand;
Gij zijt de roem van 't Vaderland.

TUSSCHENZANG.

A.

Wat zijn grootheid, rang en schatten?
Wat der volken glans en pracht?

B.

Waterbellen, die verspatten;
Schaduwbeelden, zonder kracht.

A.

Wat is de eer, door zwaard en degen
In 't gewoel des krijgs behaald?

B.

Ach! een krans, met floers doorregen,
En met stroomen bloeds betaald!

A en B.

Maar wanneer, bij schat en glorie,
Ieder blad der volkshistorie
Ons een rij van deugden telt,
Dan is de echte roem verkregen;
Zulk een volk strekt d' aard' ten zegen;
Juichend wordt zijn naam gemeld.

A.

Liefdrijk God, dat nedrig pralen
Viel, door u, ons erf ten deel.

B.

Hoor het ons in dank herhalen!
God, wie dankt hier ooit te veel?

A.

Moed en braafheid, eer en liefde
Stroomden uit uw Vaderhand:

B.

En zij blijven, wat ook griefde,
Nog de kroon van Nederland.

A. en B.

Menschenvrienden! ja, al zwegen
Van uw deugd, zoo schoon verkregen,

Altoos uw historieblaân;
Sloten zich ook aller monden,
Wij, wij blijven haar verkonden,
En God neemt ons danken aan.

Hij zal helpen, Hij zal fterken,
Hij zal 't in ons hart bewerken,
Wat uw trouw van ons verwacht;
Ja, wij zullen, bij ons groeijen,
't Vaderland ter eere bloeijen:
God geeft d' Armen-kindren kracht.

Aller deugd en trouwbetooning
Strenglen zoo, om Volk en Koning,
d' Eigen fchoonen liefdeband.
God vol goedheid, hoor die bede!
Schenk der fmachtende aarde vrede!
Vrede en heil aan 't Vaderland!

SLOTZANG.

Wij, fchaamle Kindren, zingen meê
Van 't dierbaar Vaderland,
En zijn aan 't oord van liefde en vreê
Met ziel en zin verpand:
Wien, meer dan ons, is 't zoo gewis,
Hoe èdel 't weldoend Neêrland is?

Het liet ons niet, bij fmart en nood,
Ter prooije aan 't deerlijkst lot;
Maar 't fchonk ons meer dan fpijs en brood,
't Voerde ons naar deugd en God:
Nu worden wij geen last der aard',
Maar d' eernaam zelfs van Burgers waard'.

Meisjes.

Nu nadren wij, de borst omgord
Met godsvrucht, eer en vlijt,
En wat de rust in 't harte ftort,
Getroost den levensftrijd;
Ja durven ook, aan 't eind der baan,
Geloovig 't oog ten Hemel flaan.

Jongelingen.

Nu bieden we ook aan 't Vaderland
Onz' arm en trouw en moed,
En wijden 't in den oorlogsbrand,
Wanneer 't dit eischt, ons bloed:
Wij zullen onverwrikbaar ſtaan,
Of met dat Vaderland vergaan!

Te zamen.

Maar Gij, die woont in 't eeuwig licht,
Strek uit Uw ſterke hand!
Bewaar dit Erf, door U geſticht!
Beſcherm het Vaderland!
Stort alles, wat Uw gunst beſluit,
o God! op Volk en Koning uit!

Bloei, nedrig Land! bloei, vrije Grond!
Wees lang de roem der aard'!
Uw braafheid klink' de wereld rond,
En blijv' Gods zegen waard'!
Ja, om uw trouw, en moed, en kracht,
Juich' nog het verſte nageſlacht!

H. H. KLIJN.

NIEUWE BIJDRAGE, TEN BEWIJZE DER NOODZAKELIJKHEID EENER BETAMELIJKE ZORG VOOR ONTSLAGENE GEVANGENEN.

— Men ſchrijft uit *Havre:* „ Een ontſlagen galeiſlaaf, een der tachtig individu's van deze ſoort, welke zich in het Arrondisſement bevinden, vervoegt zich bij een' Commisſaris der Policie. — Wat wilt gij? vraagt hem deze: het is hier de plaats niet, waar gij u behoort aan te melden. — Ik verzoek, hervat de galeiſlaaf, dat gij mij gevangen neemt; want ik ſterf van honger. — Waarom werkt gij niet? — Bezorg mij iemand, die mijne dienst behoeft. Overal kent men mij als gewezen galeiſlaaf, en niemand wil mij in dienst nemen. Ik ben niet voornemens te ſtelen of te moorden; maar ik verzeker u, dat, wanneer ik vóór heden avond geen brood heb, ik een' verkeerden ſtap

zal doen, om het mij te verschaffen, of om mijzelven in de gevangenis te doen opsluiten."

Dit is de schrikkelijke toestand van een' dier ongelukkigen, wier lot men zelfs ten tooneele gevoerd, en het onderwerp heeft geleverd voor twee stukken, welke *au Cirque des Frères* FRANCONI en *à l'Ambigu-Comique* zijn vertoond. Wij kennen slechts het eerstgenoemde; maar wij kunnen tevens verzekeren, dat geen onderwerp meer tooneelmatig en hartroerender zijn kan, dan de voorstelling van een' ontslagenen galeislaaf, door de geheele wereld teruggestooten, als een wild dier omsingeld, uit zijne stulp verjaagd door het vuur, hetwelk de woede zijner vijanden heeft ontstoken, en gedwongen tot het begaan eener misdaad, ten einde wederom naar de galeijen te worden gevoerd, waar hij, voor 't minst, de zekerheid heeft, niet van honger te zullen omkomen!

„—— Te *Epinal* verliet zekere ALEXIS DENIZOT, desgelijks ontslagen galeislaaf, zijnen kerker, waarin hij opgesloten was geworden ter zake van het overtreden zijner ballingschap, en werd op nieuw naar *Mattaincourt*, zijne woonplaats, verwezen, om aldaar wederom onder het toezigt der Policie te verblijven. Maar ook deze man keerde weldra terug naar het Gemeentehuis, dat hem zijn' pas verleend had, en verklaarde, dat hij de stad niet verlaten had, maar integendeel, ten einde hoe eer hoe liever weêr in de gevangenis te geraken, *om te kunnen leven*, terstond verscheidene diefstallen, bij onderscheidene kooplieden, had begaan; ten bewijze waarvan hij een' nieuwen overrok vertoonde, gestolen bij den een', een brood, ontnomen aan een' ander', een stuk kaas, ontvreemd uit den winkel van een' derden. Bij ondervraging voor den Regter ter Instructie, zeide hij eenvoudig: „Ik heb gestolen, maar niet heimelijk, en enkel om in de gevangenis te komen. Doe uw best, Mijnheer de Regter, dat ik wederkeere van waar ik kom; want, door de maatschappij als uitgestooten, vind ik daar ten minste werk en brood!"

FRANSCHE LETTERKUNDIGE KWAKZALVERIJ.

Voor het jaar 1833 is wederom te *Parijs* verschenen de *Almanach de France*, waarvan een *gedeelte* van den zeer om-

slagtigen titel, vertaald, dus luidt: GEZONDHEID. WELVAART. KENNIS. *Voor tien (Fransche) Stuivers.* ALMANAK VAN FRANKRIJK. *Aanwijzende allen Franschen, die lezen kunnen* (!): *hunne Pligten, hunne Regten, hunne Belangen, enz. enz. enz. Verklaard door* 44 *Prentverbeeldingen. In één Deel,* (Almanaks-formaat!) *van* 224 *bladzijden* (600,000 *letters*), *gelijkstaande met een Deel in 8vo. van* 30 *vellen en van* 6 *francs, gedrukt ten getale van een millioen-driemaal-honderdduizend exemplaren, door het Genootschap ter uitbreiding van verstandelijke kennis, onder bescherming van* 227 *Leden van de Kamer der Pairs en van die der Afgevaardigden, met medewerking van* 100,000 *corresponderende Medearbeiders en Inteekenaren van het Tijdschrift van nuttige kennis. Is te bekomen in de* 38,000 *Gemeenten van Frankrijk, bij al de corresponderende Leden des Genootschaps.* 1833.

Ex ungue leonem. Ziehier een klein staaltje, Lezer! — „*Eenvoudig middel, om, in twee uren tijds, aan* TWINTIG MILLIOENEN *Franschen, die lezen noch schrijven kunnen,* (*) *te* „*leeren, hunnen naam te teekenen.* — Niemand, ook in de een„voudigste, armoedigste omstandigheden, is er, die niet tien„maal in zijn leven de smart of de schande heeft ondervon„den van niet te kunnen teekenen, het zij eene burgerlijke „akte, of een contract van koop en verkoop, enz. Door „middel van de navolgende handelwijze, welker versprei„ding wij aan onze 1,000,000 lezers aanbevelen, kan ge„heel *Frankrijk*, eer een jaar verloopt, zijnen naam leeren „schrijven. Geen kinderspel is zoo gemakkelijk aan te leeren „als dit. Iemand, hoe dom of oud ook, begeert zijnen „naam te leeren schrijven. Welnu! schrijf dien op den grond „met eenen steen of stok, op eene deur of eenen muur, „met houtskool of krijt, op eene lei of op papier, met een „potlood of eene pen. De naam geschreven zijnde, doe men „hem met een strootje, een stokje, of ander geschikt voor„werp, de trekken nadoen, welke gij gemaakt hebt, en dat „hij die oefening herhale. In de eerste les, van een kwar-

(*) Dat is nu dat *Frankrijk*, hetwelk zich bij uitsluiting de *Groote Natie* noemt, hetwelk den toon geeft aan het verlichte en beschaafde *Europa*, hetwelk ook onder ons, helaas! zijne slaafsche navolgers bij tienduizenden telt in spraak, in manieren en — in zeden, en voor hetwelk Mogendheden beven!

„ tier uurs, zal hij in ſtaat zijn, dezelve redelijk wel te
„ kopiëren, en zich alreeds gelukkig en fier gevoelen van
„ zijnen naam te kunnen ſchrijven. Doe hem deze oefening zoo
„ lang herhalen, tot dat hij dien kan ſchrijven zonder zich
„ te vergisſen. Wanneer geheel *Frankrijk* kan onderteekenen,
„ zal geheel *Frankrijk* ſpoedig kunnen lezen."

WELMEENEND AANBOD.

Een Edelman in het Westen van *Engeland*, welke aan een groot aantal handen in eene fabrijk arbeid verſchafte, wilde zijn werkvolk aanmoedigen tot het pligtmatig en getrouw waarnemen van een' op handen zijnde kerkelijken feestdag, en liet hun te dien einde weten, dat, indien zij allen ter kerke gingen, zij dien dag hun loon even zeer zouden ontvangen, als op een' gewonen werkdag. De menigte beſloot hierop, uit haar midden eene bezending aan den Fabrikant af te vaardigen, met kennisgeving, dat, zoo hij hen ook voor *over-uren* wilde betalen, zij dan ook nog in de avondkerk der *Methodisten* zouden gaan.

JEZUITEN GEEN ZANGVOGELS.

Een *Fransch* Officier bevond zich met twee *Jezuiten* in het paleis van den Ridder LOMELLINO te *Napels*. Een der boeren van den Ridder, een eenvoudig landman, bragt, als naar gewoonte, juist toen zijnen Heer de eerſte duiven. De *Franschman* was zoo even van eene wandeling door de ſtad teruggekomen, en verhaalde, dat hij de kerken der *Franciskanen*, *Dominikanen* en die van eenige andere Orden bezocht, en overal zich in het ſchoone gezang verlustigd, maar alleen in de kerk der *Jezuiten* alles ſtom en ſtil gevonden had. Hij vroeg derhalve: „Van waar komt het, dat alle andere monniken zingen, en alleen de *Jezuiten* niet?" Hem werd geantwoord: „Wij zijn geene monniken, en ST. IGNATIUS heeft gewild, dat wij alleen aan de geleerdheid en niet aan het gezang ons zouden wijden." — De boer, die de duiven gebragt had, vroeg hierop, of het hem vergund ware, ook zijne meening te zeggen. De Ridder kende den vrolijken prater, en wist, dat hij ſoms aardige invallen kon hebben. De verzochte vrijheid werd dus gereedelijk toegeſtaan. Nu ſprak de landman: „Ik ben maar een arme boer, en gevolgelijk ook ſlechts een dom uilskuiken; maar zoo veel

weet ik echter bij eigene ervaring, dat alle vogels zingen, behalve — de roofvogels." De Ridder en de Officier barsten uit in een luidkeels lagchen; ook de beide *Jezuiten* hielden het voor de beste partij, een weinig mede te lagchen; maar het scheen hun toch wat moeijelijk te vallen en niet regt van harte te gaan.

HOLLANDS LEGERHOOFDEN.

Eén handhaaft, in vorstlijke grootheid gehuld,
Zijn schepter en landregt naar waarde.
De sterren, wier luister het luchtruim vervult,
Zijn beelden der vorsten van de aarde;
Zij wentlen en volgen de wet van den tijd;
Maar één is onwrikbaar, de maanden ten spijt.

Zij staat in het noorden des hemels vol gloed,
En vonkelt verdoolden ten baken;
Die ster is de poolster. Gekruld aan haar' voet
Beweegt zich de felste der draken,
En rondom haar' zetel aanschouwt zij den gang
Van magtige lichten, in dreigend gedrang.

Daar vlammen de groote, de noordlijke kroon,
De dolfijn, die koning der zeeën,
Twee arenden, forsch als de vogel der goôn,
En kronklend, vol giften en weeën,
De listige slang haar vijandig in 't oog, —
Maar rustig en vol staat zij pal aan den boog.

Want voor haar, in 't reusachtig beeld van den beer,
Het beeld van Callisto, verzamen
Bevriende gesternten zich lustig ten heer,
En staan onder schittrende namen;
Een zevental, blakend en blindend van glans,
Verkondigt den stand van het heer aan den trans.

Twee hunner, haar zelve regtlijnig verwant,
Staan voor, aan de spitse der scharen,
En zetten den scheemrigen avond in brand;
Vijf andren, die 't duister doen klaren,
Gaan stout op hun schreden de legermagt voor,
En toonen aan hoofden, min glansrijk, het spoor.

Dat leger van lichten beteugelt den draak,
En dwingt hem den opflag te neigen;
Al wet hij zijn klauwen en opent zijn kaak,
Hij deinst en krimpt weg voor hun dreigen,
En al de gedrogten van 't fterrijk azuur
Aanfchouwen, op afftand, hun fchittrende vuur.

Herkent ge in die fterren de vorften van de aard',
Oud-Holland en 't heer zijner telgen? —
Die poolfter is Nasfau, een wereldkroon waard';
Die draak is de roofftaat der Belgen;
Die arenden, noordkroon, en dolfijn en flang,
Wij, broeders! wij kennen die allen finds lang.

Wat lot ware 't lot van oud-Holland geweest,
Een keten van last en ellenden,
Had Nasfau, verlicht en volhardend van geest,
't Gevaar niet door vastheid doen enden;
Had hij geen getrouwen in 't wapen vereend,
En 't regt met den zwaarde zichzelven verleend?

Herkent ge in die fterren het beeld van ons heer?
Wat waar' van oud-Holland geworden
Met zonen, verwijderd van moed en van eer?
Een prooi van verwilderde horden.
De vastheid des Konings had weinig den ftaat
Bij lafheid of flapheid van burgers gebaat.

Maar vuur was de boezem van groot en van kleen,
Om 't land tegen vreemden te dekken,
En God fchonk ons helden, ervaren meteen
Om 't rigtfnoer en voorbeeld te ftrekken;
Zij hebben, naast Nasfau, ons onregt vergoed;
De zege hangt meer van beleid af dan moed.

Daar ftaat het, dat leger; daar ftaat zij, die magt
Van knechten, verbroederd met vorften;
Met hoofden vol kunde, met armen vol kracht
En vrijheid en moed in de borften;
Daar ftaat zij gelauwerd, en blinkt voor het oog
Van 't ftarend Euroop, als Callisto omhoog.

Twee helden ter fpitfe, uit Nasfau geteeld,
Vijf andren, die na hen beftieren,
Voltooijen den fpiegel van 't reusachtig beeld
Met zeven helvonklende vieren.
De fchoonfte is Oranje, die vorstlijke loot,
In daden en glorie mijn zangfter te groot.

Bezijden dien krijgsheld en rondom hem heen,
Wachthoudend aan 't hoofd der getallen,
Staan Weimar en Meijer, Cort Heilgers, van Geen
En Knodfer, en boven die allen
Prins Fredrik, de tweede der vorstlijke zoons,
De hoogmoed der natie, de luister des troons.

Zij hebben, ontzaglijk in moed en beleid,
Van helden, min fchittrend, omgeven,
Ons jeugdige leger de zege bereid,
Oud-Holland in waarde verheven,
En de uitfpraak van Nasfau verzwaard, in de fchaal
Der ftaatkunde, met het gewigt van ons ftaal.

Daarvoor zij hun dank en bewondring en lof;
Hun leven moog de Almagt verlengen!
O Vader der lichten! Bewaker van 't ftof!
Vervul Gij de beê, die wij plengen! —
Uw fchild en Uw wapen was allen nabij;
Behoud ons die helden, en kweek er als zij!

Dan, aan den ftaatkundigen trans van Euroop,
Zal Nasfau, als poolfter, verblijven,
Schoon de andre geftarnten, in wisflenden loop,
Naar tijden bewegen en drijven;
Dan blinkt fteeds ons leger van glorie en kracht,
Als 't fchittrende beeld van Callisto bij nacht.

C. G. WITHUYS.

DE GEZELLIN DES LEVENS.

Ik ftaarde onder 't wandlen
Zoo ftil voor mij heen,
Zocht planten en kruiden,
En vond er niet een.

Toch zag ik ten laatfte,
Bij 't fchijnfel der maan,
Een bloempje, verborgen,
In eenzaamheid ftaan.

Ik wilde het plukken;
Maar 't lispelde zacht:
Ach! moet ik verwelken,
En derven mijn pracht?

Ik groef het, met aarde
En worteltjes, uit,
En droeg nu te mijnent
Den kostbaren buit.

Ik plantte het weder,
En kweekte het aan:
Nu groeit het, en bloeit het,
Tot vreugde op mijn baan.

GÖTHE gevolgd. C. H. S. F. MOORREES.

DE EFFEKTENBEURS

DES

MENSCHELIJKEN LEVENS. (*)

Onlangs, om één' vriend te zoeken,
Dwaalde ik Amftels Beurs in 't rond,
En bezocht er alle hoeken,
Tot ik hem, haar' pilaar, vond.

'k Vond hem, waar ik 't niet verwachtte;
'k Vond hem.... in d' Effektenhoek,
Dien ik heel curieus betrachtte,
Als mij een gefloten boek.

(*) Voorgedragen in de Maatfchappij TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN en in de HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ VAN FRAAIJE KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

'k Heb een' blik in 't boek geslagen,
Dat van spookfels overvloeit,
Beurtlings hoop en vrees doet dagen,
Dag en nacht den lezer boeit;

Dat den mensch, bij cijfers levend,
Doet bestaan door 't blind geval,
En de ziel, in cijfers zwevend,
Soms herschept in een getal!

Maar niet enkel in dien handel
Wordt te vaak het middel doel;
Ook in onzen ganschen wandel,
In des levens bont gewoel.

Dan, geenszins tot zedepreken
Heb ik 't Beursgewoel beschouwd;
't Lust mij, in de taal te spreken
Van dien hoek, naar best onthoud.

Toegepast op 't Menschlijk Leven,
Dekk' die spraak het met een kleed,
Waar gij, naar mijn spelend streven,
Al zijn' onlust bij vergeet!

Weinig, in de Kinderdagen,
Valt te melden van 't Effekt,
Dat noch vaste koers helpt schragen,
Noch soliditeit verstrekt.

Nu eens vallend, dan weêr rijzend,
Is de gang niet geassureerd;
Maar, op rijper toekomst wijzend,
Ook niet zelden geanimeerd.

Immer toch veel variatie,
Met een onophoudlijk spel,
En tot kleine speculatie
Leent het zich bijzonder wel. —

In de prille Jong'lingsjaren
  Wordt de Beurs gefrequenteerd,
Of zij enkel goud zal baren,
  En met lust gespeculeerd.

Alles, alles wordt verhandeld,
  Zélfs het incourantste goed;
Op den weg, dien men bewandelt,
  Menig frauduleus bankroet.

Wél hem, die, 't solide minnend,
  In den wind niet speculeert,
En, die dwaze zucht verwinnend,
  Zich nog tijdig retireert!

Wél hem, die op Wetenschappen
  En op Kunst beleening doet!
Deze toch, wat ook moog' slappen,
  Schoon op tijd, betalen goed.

In de Vriendschap steeds omzigtig,
  Schenk' hij zulke geen crediet,
Die, aan Ondeugd medepligtig,
  Geen morêle rente biedt.

Speculeert hij in het minnen; —
  Minnen is een zoete zaak;
Maar de weg, voor die 't beginnen,
  Duister vaak, als — 't Syndikaat!

't Is de weg van 't Echteleven,
  Die perpetuéle vreugd
En een rente alleen kan geven,
  Steeds bestaanbaar met de Deugd.

Als een mooi, liefstalig bekje
  's Jong'lings hart veroverd heeft,
En 't bezit van zoo'n Effektje
  't Doel is, waar zijn ziel naar streeft;

Hoe de koers moog' willig wezen,
  Hooger, hooger biedt hij op;
Moet hij concurrentie vreezen,
  Hij drijft Liefdes koers ten top.

Thans, ten toppunt van genoegen,
 Groeit zijn heil van uur tot uur;
Hoe de Beursgang hem doe zwoegen,
 't Loon verzoet hem al het zuur.

En mag hij de Premie trekken,
 Aan 't Effekt meest geannexeerd,
Premie, die tot vreugd kan strekken,
 Door de Liefde gecreëerd;

Dan ook, met die nieuwe weelde,
 Wordt hem nieuwe zorg vertrouwd;
Veel, van 't geen den Jong'ling streelde,
 Met een ander oog beschouwd.

Kind'ren zijn als Kansbiljetten,
 Die, gelukkig uitgeloot,
Al de zorg ligt doen verzetten,
 Hun gewijd van Moeders schoot.

Maar wanneer, spijt al ons waken
 En het Ouderlijk geduld,
Ze al die zorgen eens verzaken, —
 Ach! wat zijn zij?.... Doode Schuld! —

Onvermoeibaar zij het streven
 Van den Mannelijken tijd,
Dien hij, in 't bedrijvig leven,
 Op de Groote Beurs verslijt.

Doet hij in solide stukken,
 Waagt hij, hand'lend, niet te veel,
Dan valt hem, bij 't welgelukken,
 't Onbeperktst crediet ten deel.

Maar, zoo hem Fortuin niet diene,
 Legg' hij zelf haar niet aan band,
Vall' nooit in de contramine,
 Die vaak armoê teelt en schand'.

't Gaat toch vast, de beste rente
 Geeft het kapitaal der Deugd,
Genoteerd, in 's levens lente,
 Op de prijscourant der jeugd.

Als de dagen dan verfchijnen,
Die, met onverbidb'ren fpoed,
De restanten doen verdwijnen
Van het jeugdig bruifend bloed;

Als men wil beleening fluiten
Op de jaren, die men draagt;
Maar de Tijd, door niets te ftuiten,
Geforceerde heffing vraagt:

o! Dan zijn 't de kapitalen,
In 't verleden opgelegd,
Deugd en Godsvrucht, die nooit falen,
Nimmer worden opgezegd. —

Laat ons van den Grijsaard leeren.
Hoe is 's levens koers gezakt!
Zal de Dood nog prolongeren,
Of vernietigt hij 't contract?

Lusteloos en flaauw in 't hand'len;
Meestal weinig kooplust meer;
Zeer gedrukt en flap in 't wand'len,
Werpt een beunhaas hem ter neêr.

Wat hij nog ter markt kan brengen,
Wil niet langer aan den man;
Wat het lot nog wil gehengen,
Trekt hij naauw courtage van.

Wat dan rest u, arme Grijze? —
„ O!" dus fpreekt hij, „ eindloos veel;
En ik dank Hem, den Alwijze,
Voor hetgeen mij viel ten deel.

„ Van dat ik, in 't prilst der jaren,
's Levens Beurs betrad, tot thans,
Maakte ik jaarlijks, zonder fparen,
Mijne zedlijke balans.

„ 'k Stuitte vaak op kwade posten,
Onbedachtzaam gecreëerd,
Telkens, maar te mijner kosten,
Door berouw geliquideerd.

„ Schoon, als Jong'ling, de Ondeugd hatend;
Troffen Deugd en Ondeugd zaam,
Deze biedend, gene latend,
Was mijn keus niet steeds bekwaam.

„ 'k Zag mijn debet vaak bezwaren
Met veel Werkelijke Schuld:
Ach! hoe had ik 't kunnen klaren,
Zonder mijn Patroons geduld?

„ Loste ik eens eene Obligatie,
Altijd bleef er Achterstand,
En, met luttel variatie,
Immer debet voor de hand.

„ Wat de Mensch hier om moog' zetten,
's Levens schuld, nooit ingehaald,
Wordt, gelijk Schatkistbiljetten,
Door hem niet voluit betaald.

„ Ja, ondanks al 't prolongéren
Van den Grooten Crediteur,
Staat een zeedlijk bankroetéren
Elk in 't einde voor de deur.

„ Want na Beurstijd geenen handel.
Sluit voor ons zich ééns haar kring,
Wat er dán is in den wandel
Loopt voor onze rekening!

„ Maar ons rest het vast vertrouwen
Op den Grooten Principaal.
Dit, zoo wij op Hem slechts bouwen,
Schenkt ons Hemel-kapitaal.

„ Trachten wij steeds zóó te leven,
Met een waar berouw vervuld,
Dat ons eenmaal word' vergeven
Al onze Uitgestelde Schuld!

„ Wordt de Levensobligatie,
Vroeg of spâ, dan afgelost,
Rest ons, zonder variatie,
Een perpetuéle post."

1832. J. W. IJNTEMA.

MENGELWERK.

VERHANDELING, OVER EENE NATUURKUNDIGE BESCHOUWING VAN DEN ZEDELIJKEN MENSCH, (*)

gehouden bij het Departement *Groningen* van de Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*, den 12 Dec. 1832,

door

S. STRATINGH, EZ.

Daar het doel dezer Maatschappij, waarvan wij ook hier eene afdeeling uitmaken, gezegd kan worden te bestaan in vermeerdering van menschengeluk en menschenwaarde, zoo zal het niet vreemd kunnen geacht worden, deze voorwerpen van hare zorg en bemoeijing nader aan onze beschouwing te onderwerpen, en dezelve in hunnen verschillenden aard en neigingen meer bijzonder na te gaan en kenbaar te maken. Daar zijn immers geene voorwerpen in de geheele bekende Natuur, welke voor zoo vele onderzoekingen, beschouwingen en toepassingen vatbaar zijn, als de *mensch*, die boven al het andere geschapene het voorregt heeft, dat hij zichzelven kan onderzoeken en beoordeelen, en zoo wel zijne deugden als gebreken in het helderste daglicht stellen. Geene plant immers is er, die haar eigen aanzijn gevoelt, of met zelfbewustheid voortleeft; geen dier bestaat er, hetgeen zich in eigen nadenken zal verliezen, of zijne deugden of zwakheden of die zijner voorouderen zal kunnen verkondigen, of zijnen eigenen lof of zijne berisping prediken. De mensch, daarentegen, overziet alles op aarde, zoo wel zichzelven, als alles, wat buiten hem is; —

(*) Eerste deel, algemeene en bijzondere eigenschappen der stoffen.

hij neemt, afzonderlijk of in maatschappelijke vereeniging, in kracht en volmaking toe of weder af, en is vatbaar voor de hoogste volmaking, maar ook voor de laagste misvorming.

Ik heb mij vroeger veroorloofd, dezen zoo zonderlingen en in alle opzigten bewonderenswaardigen mensch aan eene scheikundige ontleding bloot te stellen, waarvan de uitkomsten niet geheel onvruchtbaar schijnen te zijn geweest, en daardoor zeer vele belangrijke eigenschappen van dat belangrijk wezen zijn ontdekt en kenbaar gemaakt; zoodat ik nu, door deze vroegere poging aangespoord, den mensch aan eene tweede, nieuwe proeve wilde blootstellen, en wel meer bijzonder zijn innig maaksel en zedelijke zamenstelling van den natuurkundigen kant zal trachten toe te lichten, daar wij te dien einde aan uwe aandacht zullen voordragen *eene natuurkundige beschouwing van den zedelijken mensch*, en ons voor tegenwoordig meer bijzonder bepalen bij *de toepassing van de meer algemeene en bijzondere eigenschappen der stoffen;* terwijl later de overige deelen der Natuurkunde, als Werktuigkunde, Gezigtkunde, enz. hierbij in aanmerking zullen kunnen worden genomen. — Offchoon wij immers der menschen ziel en zedelijk bestaan genoegzaam kennen en daarvan overtuigd zijn, zoo zijn wij nogtans, om den onstoffelijken aard van dit hoogere wezen, tot meer duidelijke bevatting van hetzelve, genoodzaakt, ons van voorstellingen uit de aan onze zintuigen meer bekende rij der stoffelijke dingen te bedienen.

Dat de taak, die wij ons hebben opgelegd, nogtans moeijelijk en bezwaarlijk is, blijkt, omdat zij ligtelijk twee ongunstige uitkomsten kan opleveren, *en* van eene minder gelukkige behandeling van het onderwerp, *en* van eene mogelijk zigtbaar wordende nadeelige zijde van ons verheven menschengeslacht, waarvan wij gaarne de deugden zien vermeld en de feilen verzwegen. Het zal immers daardoor blijkbaar kunnen worden, dat deze stoute alleenheerschers der aarde, die den worm in het

ſtof vertreden, en al het gedierte aan zich cijnsbaar achten; om wie alleen de bloemen haren geur zonden verſpreiden, het goud en zilver met onverdoofbaren gloed zijn omſtraald, en lucht en water en hemel en aarde uit het niet zijn getogen, — dat deze, zeg ik, veelal eene ſtoffelijke zijde vertoonen, en minder van dat vuur en dien gloed verraden, die zij uit hoogere ſpheren ontvangen hebben, om zich boven het ſtoffelijke te verheffen en tot hoogere rangen op te klimmen.

Wanneer de Natuurkundige de ſtoffen beſchouwt en aan zijn onderzoek blootſtelt, ſchrijft hij daaraan *meer vaste algemeene*, of *meer toevallige*, *minder algemeene eigenſchappen* toe, waarvan de eerſte meer onmiddellijk noodzakelijk tot derzelver beſtaan te houden, de andere minder bepaald en bij afwisſeling daarin voorhanden zijn. Tot de vaste algemeene eigenſchappen der ſtoffen brengt men eenen zekeren vorm of eene gedaante, hare ondoordringbaarheid, deelbaarheid, ijlheid, beweegbaarheid en aantrekkingskracht; tot de meer toevallige worden gerekend derzelver warmte of koude, droogte of vochtigheid, doorſchijnendheid of ondoorſchijnendheid, vastheid of vloeibaarheid, hardheid of weekheid, buigbaarheid of veerkracht. Onze Verhandeling verdeelt zich daardoor ook gereedelijk als in twee deelen, waarvan het eerſte zich bepaalt ter beſchouwing der algemeene, het tweede tot die der toevallige eigenſchappen der ſtoffen; tot welk eerſte gedeelte wij thans overgaan.

De eerſte vraag is dan, of onze daden, handelingen en neigingen ook, gelijk de ſtoffelijke voorwerpen, eene zekere en verſchillende *gedaante* hebben, en eene zekere *uitgebreidheid* of eenen *vorm* bezitten. Wij zullen, namelijk, zien, dat, hoe vormeloos ons ook in den eerſten opſlag der menſchen ziel mogt voorkomen, dezelve nogtans veelal eene ongelijke hoegrootheid, en zelfs verſchillende vormen en gedaanten aanwijst. Blijkt

er niet terſtond een aanmerkelijk verſchil tusſchen de zoogenoemde kleine en groote geesten, waarvan de eerſten om derzelver beknopten vorm naauwelijks merkbaar, terwijl de anderen om hare uitgebreidheid en groote werking aan allen zigtbaar en opmerkelijk worden? Den kleinen geestvorm merken wij op bij dien mensch, welke als zonder daden, handelingen, neigingen of driften voortleeft, en ſlechts meer ligchamelijk hier aanwezig is. Deze worden geboren, eten, drinken en ſterven; ontſtaan veelal onmerkbaar, en verdwijnen even ongemerkt. Derzelver ziel is niet alleen klein en bekrompen, maar ook veelal van eenen naar den laagſten trap van veredeling gewijzigden vorm, en komt zeer veel overeen met de uit het water door ſtilſtand afgeſcheidene groene ſtof van PRIESTLEY, uit welke van lieverlede kleine onzigtbare afgietſel- en raderdiertjes gevormd worden, waarvan ſlechts enkele nog maar tot eene polijpenwaarde opklimmen. De bewegingen en daden van deze kleine zielen zijn dan ook niet dan met het gewapende oog zigtbaar, geven dan nog aan den beſchouwer ſtof tot medelijden over de groote eenvoudigheid en vormeloosheid der deelen, en doen hem de menſchelijke ziel in den ongeſlepenſten en gevoelloosſten toeſtand kennen. — De Natuur loopt hier nogtans bij deze zielen den geheelen doolhof van wiskundige vormen door, en klimt van de eenvoudige ſtip, door eene reeks van lijnen en hoeken, van lieverlede tot de hoogere en meer volmaakte wezens op. Bij dezen hebben eenigen ſlechts den vorm van eenen wijden zak, die zich alleen opent, om hunne prooi op te nemen, waarvan zij zich ſpoedig weder ontdoen, om met nieuwe drift aan dat verterend inſtinkt te voldoen. Klimmen wij eenigzins hooger bij deze wezens op, dan ontdekken wij er ſporen van hart en zenuwen en werktuigen van hoogere volmaking. Wij vinden reeds eenige bewijzen van gevoel; de ſpijsvertering van gedachten wordt reeds merkbaar, en eene regelmatige afſcheiding van ſappen van oordeel en kennis heeft hier meer en meer plaats. De ziel kan nu reeds hare eigene gedach-

ten voortbrengen, dezelve vermenigvuldigen en voortplanten, en, offchoon bij de lagere geesten nog flechts een wit infektenfap door de loome vaten des verftands vloeit, ziet men toch weldra bij anderen reeds het rood gekleurde bloed door de meer beleefde aders van het gemoed ftroomen, tot dat datzelfde roode bloed, met warmte uitgerust, in meer verfnelde kringen rondvliet, wijsheid, verftand en oordeel ontwikkelt, en het eindelijk bij fommigen, over dezen grenspaal van gematigdheid gevoerd, met vermeerderde fnelheid in kokende hitte door de enge vaten bruist, en met zijnen gloed en geestdrift hoofd en hart verzengt, en al het goede in zijnen verderfelijken ftroom wegrukt en medefleept. Heerschzucht, geweld, buitenfporigheden en ontembare driften openbaren dan dezen volkanifchen gloed, die veelal niet dan door eigene verwoesting kan gedempt of beteugeld worden, na de droevigfte fporen van verwoesting door de uitftroomende lava der hartstogten te hebben achtergelaten.

Den verfchillenden vorm en de toenemende volmaaktheid der menfchelijke ziel dus buiten allen twijfel gefteld hebbende, vragen wij dan nu verder, of dezelve ook eene met de ftof gemeene *valschheid* of *ondoordringbaarheid* bezit, die belet, dat de eene ziel in de andere dringe, of op dezelfde plaats tegenwoordig zij, waarop eene andere of meerdere zielen zich reeds bevinden. — Onze ziel is immers zulk een dun ftofweeffel en uit zulke fijne draden gefponnen, dat de mogelijkheid van eene zoodanige ineendringing der zielen in den eerften opflag niet vreemd fchijnt, en dus het door de Dichters zoo dikwijls gebruikt wordende ineenfmelten der zielen, als gevolg van hooge liefde en genegenheid, niet zoo ongepast of overdreven moet gehouden worden, als het door velen is opgenomen geworden. Om dit punt toe te lichten, zullen wij onze toevlugt moeten nemen tot het in onze latere tijden met zoo veel ijver beoefend Dierlijk Magnetismus, hetwelk ons namelijk de banden heeft aangetoond, waarmede het onftoffelijke aan het ftof

verbonden is, daar het door deszelfs werking onze ziel van haren hoogeren hersenstroom naar de meer stoffelijke en lagere buiksingewanden doet afdalen, en aldaar, als meer los en ongebonden, door eigene kracht doet werkzaam zijn en kenbaar worden. Hier, als slechts met den eenen voet op de aarde steunende, verheft zij zich als met den anderen, door eigene ætherische kracht voortgestuwd, door den uitgebreiden wereldkring, en doorkruist landen en zeeën, bergen en afgronden; tot dat, het ligchaam zijne regten hernemende bij verslaauwing der magnetische werking, de ziel tot haren vorigen zetel terugkeert en weder aan het ligchaam cijnsbaar wordt. Men heeft nu verder betoogd, dat de zielen in dezen magnetischen toestand elkander op ongehoorde afstanden zouden ontmoeten, op elkander zouden werken, somtijds geheel ineendringen, en alle vastheid en weêrstand verliezen; doch, hoe innig ook deze verbinding moge geacht worden, moet dezelve altijd meer als eene werktuigelijke vermenging, dan wel als eene ware innerlijke vereeniging worden aangemerkt, daar bij de geringste vermindering van het magnetisch vermogen geen spoor van deze verbinding bij dezelve overblijft.

Wij gaan dan nu over tot de derde algemeene eigenschap der stoffen, namelijk derzelver *deelbaarheid*, en zullen dus moeten nagaan, of ook onze ziel daarin weder met de stoffelijke voorwerpen overeenkome, dat zij in meerdere deelen kan gescheiden of verdeeld worden. — Dat de ziel uit deelen bestaat, zal gemakkelijk verstaan worden, als wij ons dezelve slechts zamengesteld voorstellen uit verschillende neigingen, vermogens en krachten, als begeerte, verstand, oordeel, wil, vernuft, geheugen en dergelijke meer, die alle — gelijk de grondslagen der luchtsoorten door de warmtestof tot den staat van lucht gebragt worden — ook hier door eene algemeene zielstof in dien geestigen vorm herschapen zijn; terwijl dezelve door gedurige aanraking met stoffelijke en onstoffelijke voorwerpen onophoudelijk ontleed en in verschillend bestaan en werking gekenschetst wordt. Hier-

bij moeten wij opmerken, dat er tusschen deze zielstof en de levenskracht van het ligchaam eene groote verwantschap bestaat; terwijl deze levenskracht meer door de vorming en bewerktuiging der stof ontwikkeld wordt, en ook in iedere plant en dier voorhanden is, doch bij den mensch bovendien verstrekt tot vereeniging der onstoffelijke zielstof, in alle hare wijzigingen en verbindingen, met het stoffelijke en daarvan in aard en bestemming geheel verwijderde ligchaam. Dat nu verder de ziel in gelijksoortige of ongelijksoortige deelen kan worden gescheiden, zonder geheele slooping van derzelver oorspronkelijk bestaan, leeren wij vooral uit ziekelijke gesteldheden van ziel of ligchaam, bij welke wel eens eenige deelen geheel onmerkbaar verstompen, of ook vernietigd worden, of, bij wederkeerenden staat van gezondheid teruggekeerd, zich weder bij het geheel voegen en eene nieuwe vereeniging der deelen aantoonen.

Van hier overgaande tot de *ijlheid* of *poreusheid*, die bij de digtste stoffen nog eene menigte van poriën of holligheden aantoont, zoo zal ook deze bij onze ziel, als vooral veel overeenkomst met de onzigtbare en ijle luchtsoorten hebbende, genoegzaam kunnen worden aangewezen. — Wij weten immers, dat, wanneer wij in zuurstoflucht kool verbranden, deze kool zich met die luchtsoort naauwkeurig verbindt, kolenzure lucht vormt, zonder dat daardoor vermeerdering van omtrek heeft plaats gehad, en de kool dus in de poriën van de lucht is ingedrongen. Zoo kan nu ook de gemelde zielstof eene reeks van bijzondere neigingen en vermogens aannemen en met zich verbinden, zonder dat ook juist daardoor de ziel in grootte of uitgebreidheid toeneemt. Niet alleen dat, maar hier schijnt ook weder veel overeenkomst met de luchtsoorten plaats te hebben, waarvan sommige vereenigingen eene ineenkrimping en andere eene meerdere uitzetting na de verbinding aantoonen. Zoo zien wij algemeen, dat de schadelijke vermogens, die de ziel in hare poriën opneemt, als drift, wraak, haat en nijd, de ziel verkleinen en ineen doen krimpen;

terwijl opregtheid, edelmoedigheid, trouw en ſtandvastigheid dezelve in omtrek en grootte doen toenemen, zoodat de eerſten, als meer ontkennende grootheden, de waarde der ziel verminderen, en de laatſten, als ſtellige, dezelve vermeerderen en doen toenemen. Opmerkelijk is het nogtans, dat ſommige menſchen het vermogen bezitten, om aan hunne met ondeugden en gebreken overladene ziel eene grootte en gewigt mede te deelen, die men alleen bij de verbinding met deugden en voortreffelijkheden opmerkt. Dit ontſtaat daardoor, dat ſommigen deze ondeugden en gebreken, hoogst kunſtig en geſlepen, met deze of gene deugden of goede eigenſchappen verbinden, waarvan zij de grootheid ontleenen en waarmede zij hunne gebreken onkenbaar maken. Zoo weet de alleenheerſcher en overweldiger, bij zijne ſtoute daden en willekeurige aanmatigingen en volks- en grondroof, eene zekere hoeveelheid volksliefde en ſchijnbare gematigdheid te ontwikkelen. Door, bij het daarſtellen van nieuwe en drukkende wetten, eenige verouderde en door de gewoonte geëerbiedigde te behouden; door enkele trekken van edelmoedigheid en onbaatzuchtigheid onder de masſa van eiſchen en vorderingen te vermengen, weet hij zich, in plaats van als een' verdrukker, als een' redder en beſchermer van volk en land te doen eerbiedigen en openlijk te doen huldigen.

Van deze ijlheid der ſtof gaan wij nu gereedelijk tot de laatſte der algemeene eigenſchappen, namelijk het belangrijk vermogen van *aantrekking* en *beweegbaarheid* der ſtoffen, over. — De *aantrekkingskracht* immers is die algemeene neiging der ſtof, om elkander wederkeerig te naderen, en wel in verhouding van derzelver hoeveelheid en meerdere nabijheid; en doet zich ook deze bij den mensch in eene oneindige reeks van afwisſelingen en vormen voor, en levert dezelve daardoor een dagelijks nieuw tooneel van daden en verſchijnſelen op. Aan deze aantrekkingskracht zijn wij de nuttige uitwerkſels van onderlinge verbroedering en de voordeelen van het maatſchappelijk leven en van alle inrigtin-

gen, die door een gezamenlijk ſtreven tot een nuttig doel trachten werkzaam te zijn, verſchuldigd. Bij deze aantrekking der zielen ſchijnt een omgekeerde regel, als bij de elektriſche en magnetiſche werking der ſtoffen, plaats te hebben; daar bij dezen de ongelijknamige als ſtellige en ontkennende, en bij de eerſten de gelijknamige elkander zullen aantrekken en de ongelijknamige elkander afſtooten. Zoo zal immers liefde door liefde worden aangetrokken, vriendſchap tot vriendſchap naderen, en trouw en eerlijkheid elkander de hand bieden; daar haat, nijd, afgunst en hoovaardij door dezen zullen worden afgeſtooten, maar zich wel eens onderling zusterlijk zullen verbinden, om tot één heilloos en voor hen en anderen verderfelijk doel werkzaam te zijn. — Offchoon er dan eene zigtbare afſtooting tusſchen de deugd en ondeugd, tusſchen het goede en het kwade plaats heeft, zoo zal men toch desniettemin wel eene enkele ondeugd met de deugd, of eene enkele deugd met eene zwakheid vereenigd zien; zoodat men zelden voorbeelden van geheel onbevlekte deugd of van geheel ſpoorlooze ondeugd waarneemt. Des menſchen leven en zorg dient dus ook daarin grootelijks te beſtaan, dat hij op de verſchillende aantrekking en afſtooting van zijne neigingen acht geve, zich door verbinding met het goede zoeke te volmaken en door ontwijking van het kwade zich voor teruggang behoede, om, aldus gelouterd en veredeld, zich door eene hoogere geestkracht te zien aangetrokken, het wezenlijke en belangrijkſte doel van zijne hooge en verhevene beſtemming.

Dat dan nu ook onze ziel, door hare ligtheid en geringen tegenſtand van deelen, gemakkelijk *bewogen* en ginds en herwaarts geſlingerd kan worden, zal bij de geringſte beſchouwing van dit zeldzaam wezen genoegzaam blijkbaar worden. — Doch, even als nu de ſtof weder meer bijzonder door de ſtof wordt aangetrokken, zoo wordt ook de ziel meer bijzonder door de haar gelijke onſtoffelijke deelen in beweging gebragt; offchoon desniettemin, om hare naauwe verbindtenis met het ſtoffe-

lijke, ook deze daarop veelal eenen maar al te grooten invloed uitoefenen. — Bij de meeste hartstogten en aandoeningen zien wij deze beweging der ziel ontstaan. Wij behoeven slechts liefde, genegenheid, trouw en vriendschap, of ook haat, afkeer, wraak en toorn te noemen, en wij zullen de eersten als oorzaken van eene zachte, genoegelijke strooming van ons gemoed erkennen; terwijl de laatsten dikwijls eene zoo hevige beweging van hetzelve veroorzaken, dat daardoor wel eens steden worden omgekeerd, vruchtbare velden verwoest, en dood en verderf alomme verspreid. Ja, M. T., even als de woedende orkanen de zee beroeren, derzelver golven hemelwaarts doen stijgen, de bergen op hunne oppervlakte doen wankelen, en de aarde doen beven; zoo beroeren niet minder deze menschelijke driften en bewegingen geheele landen en volken, baden zich in stroomen onschuldig bloed, laden vloek op vloek op zich, tot zij eindelijk, in hare eigene vernietiging opgelost, puinhoopen en bouwvallen, waar de rust van het graf heerscht, als treurige gedenkteekenen van hunne magt achterlaten. Zagen wij niet het weleer zoo bloeijend Troje om ééne schoonheid benard en beangst, een geheel volk en vele bondgenooten tot wraak en verdelging in beweging gebragt? Jaren lang duurde de kampstrijd en de woeling der hartstogten voort, tot dat eindelijk, na den dood van vele braven en helden, zich dit verschijnsel met eene verwoesting van deze wondervolle stad oploste, en deze, als eene prooi der liefdevlam, door het stoffelijk vuur ontbonden en vernietigd werd. Herinneren wij ons niet genoegzaam de wonden, vóór nog slechts weinige jaren door menschelijke begeerten en driften aan geheel Europa toegebragt, waarvan wij naauwelijks, als uit eenen verschrikkelijken droom ontwaakt, tot zelfbewustheid en rust zijn teruggekeerd, of op nieuw strekt dat zelfde, op verlichting, godsdienst en beschaving zoo hoogmoedige werelddeel, tot een' speelbal van menschelijke bewegingen, ingewikkelde spitsvindigheden, onbekende neigingen en raadselachtige oplossingen.

Wij kunnen echter hier onze verwondering niet verbergen, hoe, te midden van deze zoo algemeene en hevige gemoeds- en ſtaatsbewegingen, zich hier en daar, en vooral in ons dierbaar Vaderland, nog eene ſtille *rust* en *gematigde zielsgeſteldheid* voordoet, die, van alle woelingen vervreemd, zelfs bij het beſpringen van hooger en vereenigd ſterker geweld en bij het aangrimmen der ontzettendſte gevaren, eene kalmte en gelatenheid ontwikkelt, die geenen anderen grond kan hebben, dan in de regtvaardigheid van onze zaak en in de hoogere geestkracht onzer natie.

Wij gaan thans over tot het tweede gedeelte van onze beſchouwing, — de toepasſing, namelijk, van de meer *toevallige eigenſchappen* der ſtoffen op den zedelijken mensch. Wij hebben onder deze genoemd de warmte en koude, droogte en vochtigheid, doorſchijnendheid en ondoorſchijnendheid, vastheid en vloeibaarheid, hardheid en weekheid, buigbaarheid en veerkracht der ſtoffen.

De ligchamen worden, namelijk, nu eens meer *warm*, dan eens meer *koud* genoemd, naar mate zij met eene meerdere of mindere mate van vrije warmte voor dat oogenblik van onderzoek verbonden zijn; ofſchoon wij tot nu toe noch den uiterſten graad van warmte, noch dien van koude hebben kunnen bepalen. — Ook met deze weldadige, alles belevende warmte ſchijnt onze ziel doordrongen te kunnen worden, die dezelve weldadig prikkelt, tot gevoelens van liefde en menſchelijkheid opwekt, en tot alle edele en voortreffelijke daden aanſpoort. Ontbreekt deze warmte, dan zien wij des menſchen hart als met eene ijskorst omgeven; dan is ook alle toegang voor de zachte aandoeningen van liefde, medelijden en dienstvaardigheid geſloten, en is hij voor alle indrukken van minzaamheid en edelmoedigheid onvatbaar gemaakt. Deze warmte moet echter, zal zij nuttig zijn, gematigd en beperkt zijn, en niet door overdrevene verbeelding, driften of onſtuimige begeerten ontſtoken worden; want alsdan wordt zij gevaarlijk en verwoest al, wat haar omringt, met eenen vuurgloed, die noch door het koude

water der rede, noch door den ſtroom van het koele verſtand kan gebluscht of bedwongen worden.

Hoe ſpoedig kan nu echter deze *overdrevene warmte* ontwikkeld en verſpreid worden, en hoe vernuftig weet men, door in het brandpunt der begoocheling een tegenwoordig of toekomſtig geluk voor te ſtellen, eene geestdrift op te wekken en eene verbeelding te ontvlammen, waarvan nog kort te voren geen vermoeden of de minſte verwachting voorhanden was. Ja, zijn niet veelal plotſelijke ſtaatsomwentelingen, hoedanige onze eeuw en deze latere dagen ons nog zoo levendig voor den geest brengen, het gewrocht van zoodanige kunſtige verhitting, waarbij men gebruik maakt van de ligte vuurvatbaarheid van vele ontvlambare geesten, om door derzelver dolle woede de oudſte troonen omver te werpen, de heiligſte altaren te ſlechten, en, onder den naam der hoogſte vrijheid, de laagſte ſlavernij te huldigen.

Zoo als men dan nu warmte en koude bij de zielen van deze planeet ontdekt, zoo vindt men ook onder deze, die of in eenen meer *droogen* toeſtand zich bevinden, of, met waterdeelen overladen, zich als *vochtig* voordoen. — De beide uiterſten zijn hier weder als ſchadelijk te achten, daar eene te drooge, ſchrale ziel onvatbaar is, om zich ten nutte van anderen te ontwikkelen, of van anderen iets nuttigs te ontvangen. Hij is als een verdorde boom, die geene vruchten, ja zelfs bijna geene ſchaduw, den vermoeiden wandelaar aanbiedt. Hij leeft, maar ontwikkelt bijna geene verſchijnſels van leven; hij treurt niet, als anderen treuren, noch lacht, als anderen lagchen. Hij ziet de wereld met al hare heerlijkheid, in alle hare ſchoone kleuren en ſchakeringen, zonder eenige deelneming voorbijgaan, zonder dat de val van rijken of troonen hem ſchokt, zonder dat hij bij dreigende gevaren peinst of vreest. Wanneer de donder ratelt, de bliksems door het zwerk ſisſen, de orkanen boom en huis omverſlingeren, zeeën, dijken en dammen vaneenſcheuren, landen en volken overſtroomen, de oorlog wanhoop en ſchrik verſpreidt, ſtaart hij koel en onverſchillig

deze ſtuiptrekkingen der natuur en kunst aan, even alsof deze hem niet betroffen, en of het gevaar ook hem niet bedreigde. Het onweder zal immers wel ſpoedig voorbijgaan; zijn bosch is door een nabijgelegen bosch beveiligd; de overſtroomende wateren kunnen hem niet gemakkelijk genaken; terwijl zelfs het ongeluk van anderen hem wel eens tot voordeel verſtrekken kan.

Wat zal ik u echter van de door *vochtdeelen* geheel doorweekte en klamme zielen zeggen, die, dagelijks in zorgen en onrust bedolven, bergen van gevaar van zich moeten afwentelen en zeeën van verdriet moeten ledigen; die voor eene vuurvonk verſchrikken, zich door eene waterbel laten ontzetten, en reeds bij het lijden van een inſekt geſchokt en door de uitwaſeming eener roos getroffen worden? Gelijk de eerſte zorgeloos en onbekommerd door de wereld zonder eenig nadenken heenſtapt, zich even min om zijn eigen, als om zijns nabuurs leed bekommert, zoo is de andere gedurig doorweekt van tranen en zuchten; vol medelijden met zichzelven en anderen, beklaagt hij zich over het verledene, is hij ontevreden over het tegenwoordige, en vol zorgen voor het toekomende. — Wat nu de *doorſchijnendheid* en *ondoorſchijnendheid* der ſtoffen aangaat, zoo weten wij, dat doorſchijnende voorwerpen de lichtſtralen ongehinderd doorlaten, terwijl de ondoorſchijnende dezelve integendeel geheel of gedeeltelijk wedergeven. — Hoe duidelijk merken wij bij den mensch deze beide eigenſchappen op! Zoo zal de *doorſchijnende* het weldadig licht van wijsheid en beſchaving zonder eenige aandoening of nut voor zichzelven doorlaten, en gaat dat licht door dit dunne zielenweefſel in de onmetelijke ruimte van het geſchapene weder nutteloos zonder eenige binding of breking verloren. Men ontdekt aan dezen geene de minſte verandering of ſporen van opwekking bij de levendigſte voorſtelling van zaken of gebeurteniſſen, zoodat hij ook veelal geenen anderen prikkel gevoelt, dan dien van honger en dorst, en de avond hem reeds ſpoedig ter ruste leidt, waaruit hem de ochtend naauwelijks doet ontwaken. Op de ſcholen

van wijsheid en ervaring is zijn verstand onmerkbaar, en zijn wil als door heulsap verlamd. En omdat niets zich aan zijne ziel kan hechten, alles zonder eenige breking of binding van het licht der wijsheid verloren gaat, kan ook geene kracht weder uit hem eenig licht ten voorschijn brengen, zoodat noch door den wreeden drang van straffen, noch door het gehardste staal van eerzucht of belooning eenige vonken van vernuft of kennis uit hem kunnen worden ontwikkeld of voortgebragt.

Van eenen anderen aard zijn nu de zoogenoemde *ondoorschijnende* zielen, die wij of in meer helder witte, of blinkend spiegelende, of verschillend gekleurde, of meer of min donkere, zwarte zielen kunnen onderscheiden; waarvan wij alleen zullen opmerken, dat de matte witte, reine zielen alle denkbeelden en voorstellingen in zuivere onschuld en gevoel van deugd en als veredeld zullen teruggeven; terwijl de meer spiegelende witte zielen alle voorstellingen geheel onveranderd en eenzelvig zullen terugkaatsen, zonder daarbij iets nieuws of oorspronkelijks te hebben gevoegd. Sommige ongekleurde zielen schijnen echter een prismatisch, lichtbrekend vermogen te hebben, waardoor zij alle denkbeelden spoedig weten te ontleden, te snipperen, en met heerlijk schitterende kleuren te tooijen. Deze dringen spoedig tot de geheimen van natuur en kunst door, ontdekken overal een nieuw veld van gedachten, gissingen, meeningen en daadzaken, en klimmen weldra van de eenvoudigste tot de afgetrokkenste en verhevenste gedachten op. Tot deze klasse behoort de rij van groote wijsgeeren, aanzienlijke geleerden en schrandere natuuronderzoekers. Ook de *kaleidoscopische* zielen sluiten zich hier zeer geregeld aan, waaronder de groote vernuften, verhevene dichters en talentvolle verdichters gerangschikt kunnen worden, die bij iedere wending van gedachten nieuwe mengeling en verscheidenheid van denkbeelden weten voort te brengen, en aan elken van buiten opgevangenen of uit hunnen eigenen geest voortgebragten lichtstraal eenen gloed van kleuren en rijkdom van schakeringen en beelden we-

ten bij te zetten, die immer verrasſend en afwisſelend, immer nieuw en betooverend is. De *kameleontiſche* zielen ſchijnen uitwendig, door hare eigenmagtige kleurwisſeling, van eenen gelijkſoortigen aard, maar verſchillen daarvan in innerlijke waarde en wezenlijk gewigt. Deze zielen hebben het vermogen, om zich in alle uitwendige vormen en kleuren voor te doen en behagelijk of gevreesd te maken, al naar mate het belang deze verſchillende vormen of kleuren noodzakelijk maakt, waardoor men heden de rol van eenen opregten en braven, morgen die van eenen valschaard of ontaarden, heden die van vriend en morgen die van vijand aanneemt en ten uitvoer brengt. Ter beſturing van geheele ſtaten en volken en tot behoud van vrede en rust ſchijnen deze willekeurige kleurmenſchen in het ſtaatkundige werkelijke leven even zoo onmisbaar, als zij ter voorſtelling van menſchelijke daden en hartstogten op het kunsttooneel in het denkbeeldige leven noodzakelijk zijn.

Het grootſte gedeelte van het menschdom behoort tot de *gekleurde* zielen, waarvan de verſchillende kleuren grootendeels afhangen van opvoeding, voorbeelden, godsdienst en ſtaatkunde, en die ook door omſtandigheden van allerlei aard ligtelijk gewijzigd of verwisſeld worden. — Ik zoude hier te breed worden, indien ik u, G. T., alle deze verſchillend gekleurde zielen wilde voorſtellen en ontleden, en zal mij dus ſlechts bij eene enkele ſoort van dezelve moeten bepalen. Tot een voorbeeld zullen wij dan hier ſlechts de ſchoone *onſchuldvolle rozezielen* ſchetſen, en daarnevens, tot eenen tegenhanger, de donkere zwarte zielen wegen.

O! deze eerſte zachte, bekoorlijke zielen huisvesten meestal in de jeugd, in het vroege leven, na het eerst verdwenen morgenrood, en vinden vooral bij vrouwen van zachte inborst en onſchuldvollen wandel haren zetel en hare vaste zitplaats. Deze betooveren immers al wat haar nabij is, ſtrooijen rozen, leven en welgevalligheid op alle hare paden, en op die van allen, welke haar omringen. Kommer en verdriet zijn haar vreemd en onbe-

kend; een immer lichtend verfchiet ftelt haar de toekomst niet dan hoogst gunftig en bevallig voor; geene nevelen of donkere wolken werpen eenige droevige fchaduw op de fchilderij van haar gelukkig leven. In deze wereld verkondigt iedere bloem haar vreugde, ieder vogel zingt haar blijdfchap, ieder lichtftraal biedt haar genot. De zon heeft bij haar geene vlekken, en in de ftille ftralen der maan koesteren zij eene zoete, weemoedige vreugde. De wereld is bij haar, zoo als zij behoort te zijn. Daar zij in derzelver beftuur niet dan liefde en goedheid ontwaren, zijn alle gebreken haar onmerkbaar en deze op den verften achtergrond geplaatst. Zoo is de dag, en niet minder de nacht; zoete droomen omgeven hare fponde; verbeelding fchept haar nieuwen rijkdom van gedachten, nieuwe voldoening, nieuw genot; terwijl bij het aanbreken van den dag zich weder een geheele oceaan van vreugde haar aanbiedt, die in tallooze genoegens ten einde fpoedt. Een ftille arbeid, verpoozing in de aangename natuur, befchouwing van de goedheid haars Scheppers, de rijke vruchten van een gezellig verkeer, uitoefening van pligten van liefde en weldadigheid, afwisfeling van verfchijnfelen, uitfpanningen en werkzaamheden, vormen dagelijks voor haar in de keten der genoegens nieuwe fchakels, nieuwe fieraden, nieuwe vastheid.

Ach! hoe ver zijn dan nu de *donkere zwarte zielen* van deze verwijderd en in waarde verfchillend! Een nevel van diepe onkunde, domheid en halsftarrigheid omgeeft dezelve met eenen ftikdonkeren nacht, waardoor geen enkele ftraal van licht zich eenen weg kan banen of doordringen. Noch liefde of vriendfchap, noch voorfpoed of zegeningen kunnen denzelven verhelderen; terwijl vaderland, echtgenoot noch kinderen denzelven kunnen doen verdwijnen. Wanneer intusfchen deze duisternis nog omzoomd wordt door driften en boosaardigheid, en deze zich dan nog met domheid en bijgeloof verzusteren; wee dan den mensch, die zich in zijne nabijheid bevindt! Deszelfs bezittingen, regten en geluk zijn onzeker, en niets waarborgt hem tegen de toomelooze woede of geflepene arglistigheid dezer ontaarde duisterlingen.

Wij gaan nu over ter beschouwing van de in orde volgende *vaste en vloeibare zielen*, waarvan de eersten door meerdere aaneenhechting der deelen uitmunten, de laatsten door de geringste kracht van elkander worden gescheiden, en na de wegneming dier kracht weder bijeenvloeijen en tot een geheel wederkeeren. — Is dan deze *vastheid van ziel* bij dien edelen mensch niet merkbaar, die zich door geene bedreigingen, verliezen of gevaren laat schokken of daardoor uit zijn gekozen standpunt terugdeinst, of door de schoonste beloften of de gunstigste vooruitzigten zich van het eenmaal voorgesteld loffelijk doel laat afbrengen? Kan niet eene reeks van vaderlandsche Edelen en Helden van vorige eeuwen, van deze eeuw, wat zeg ik! van deze dagen, van zulk eene beradenheid in wil en voornemens getuigen, en tot een onbetwistbaar voorbeeld verstrekken van onveranderlijke standvastigheid en onwrikbaarheid? En zien wij deze kracht niet als uitgebreid over onze geheele natie tot in alle rangen en standen, en bij het grootste gevaar en den hoogsten nood tot de edelste volharding en de grootste zelfopoffering opgeklommen en ten toon gespreid?

Van deze vastheid is nu de *vloeibaarheid*, gelijk in de natuur, alzoo ook in de zedelijke wereld, zeer verschillende, dewijl dezelve zich of als meer drupvormig of meer als damp- of luchtvormig voordoet. — De gewone drupvormige vloeibare zielen worden, doordien zij voor vloeijing en strooming vatbaar zijn, door de algemeene beweging en stroomkracht des tijds ligtelijk in beweging gebragt en naar verschillende, somtijds geheel onverwachte, oorden en rigtingen heengevoerd. Deze gaan ligtelijk tusschen klippen en rotsen door, botsen onbeschadigd tegen vastere deelen aan, laten zich door andere vaste en vloeibare zielen ligtelijk wegslepen, en worden dan veelal, bij gebrek aan genoegzame vastheid en wederstand, in den oceaan van vergetelheid of verachting weggevoerd. Leert niet de geschiedenis van alle tijden en ook van deze oogenblikken, hoe te dezen opzigte aan een groot gedeelte van het menschdom en aan zwakkere

geesten dezer zielen vloeibaarheid eigen is, en hoe aan de meesten de algemeene ſtroom behaagt, en zij de Godheid des tijds vereeren? Deze zeilen dan op goed geluk de wereldzee, zonder de kompasnaald van rede of beleid, rond, al naar wind en ſtroom hen medeſlepen, en zonder dat een bepaald doel hunne levensreize regelt, of dat zij bij het einde derzelve eene veilige haven of goede reede trachten te bereiken.

Deze *vloeibare zielen* ſchikken zich tot alles, en volgen de bewegingen, die eene heerſchende ſtaatkunde of Godsdienst te wege brengen, terwijl zij bij verandering van den ſtand der zaken weder voor andere en ſomtijds geheel tegenſtrijdige indrukken vatbaar zijn. Hoe ongelukkig is nogtans dezer zielen vloeibaarheid, en hoe ongunſtig kenſchetst zich daardoor de anders in aanleg zoo verheven mensch! Geheel werktuigelijk vervult hij hier zijne loopbaan, die hem tot zulke hooge einden gegeven is. In zachte vloeibaarheid verzonken, laat hij zich door anderen begoochelen en tot werktuigen van hunne oogmerken en inzigten gebruiken; terwijl veelal, eenmaal daartoe gediend hebbende, beſpotting en verachting zijn deel, teleurſtelling en verguizing zijn loon is.

Doch hiermede is nog niet de meerdere vloeibaarheid der menſchen geëindigd! Is er in de vloeibare, drupvormige zielen nog eenig bewijs van vastheid en eigen vermogen, in de *tot damp of lucht gebragte zielen* is alle zamenhang verbroken en is alles in eenen ijdelen damp herſchapen. Door eenen ſtroom van trotschheid aangeblazen, roemen zij op hare nietigheid, en meenen zij in hare hooge vlugt alle anderen te boven te gaan en voorbij te ſtreven. Hare eigenliefde blaast hare daden en ondernemingen tot eene groote zeepbel op, die, door de ſtralen der zon met regenboogskleuren prijkende, door haar der zonne in glans en grootheid geacht wordt nabij te komen en deze op zijde te ſtreven. Deze dunne luchtzielen vliegen als ſchoone kapellen in hare kleine ſchepping rond, zonder zich bij eenig voorwerp van gewigt te bepalen, of daaraan hare zorg te beſteden. Door den

nektar der weelde en vermaken gedrenkt, bepaalt zich hare ſtudie alleen tot deze hooge genietingen; terwijl zij beſtendig en als met gewetensangst de uit het middelpunt der Europeſche ijdelheid voorgeſchrevene wetten der zich noemende *mode* huldigen en ſtiptelijk nakomen. Zij berekenen het belang van een boek naar de ſchoonheid van den band; de waarde van den mensch, naar den vorm van het kleed; de grootheid van den ſtaat, naar de pracht van het hof.

Deze ijdele luchtzielen zijn intusſchen nog verre te verkiezen boven de door de hitte van vernuft en hartstogten *tot ſtoom gebragte zielen*, die door haar vuur en veerkracht, hoe nietig zij, in het afgetrokkene beſchouwd, ook ſchijnen, de aarde doen beven en het wereldſtelſel in deszelfs loop dreigen te veranderen. — Zijn het niet die groote magten, die door ſtoutheid en beleid zich veelal op de puinhoopen van de grootheid van anderen weten te verheffen, zich onwillekeurig van allen te doen eerbiedigen en huldigen? Zijn zij het niet, die, door hare ontzettende volharding en door niets te temmen heerschzucht, zich eenen weg banen door afgronden, bergen ſlechten, zeeën droogen, de natuurkrachten aan zich onderwerpen, en zelfs de kunst tot eene ſlavin van haren wil herſcheppen? Zoodanige zeldzame geesten ziet men echter nu en dan ſlechts, als ſtaartſtarren van onbekende grootte, het wereldrond betreden, en in onbekende bogen en kringen weder haren loop eindigen en verloren gaan. Is het voorbeeld van zulk eene verſchijning nog niet versch in ons geheugen, en ſtaarden wij niet met bewondering, vrees en eerbied den man aan, die door zijnen ſtalen wil een geheel werelddeel aan zich cijnsbaar en onderworpen maakte; zoodat, indien de ſtoomkracht van zijnen grooten geest niet door den adem van het kille noorden geſtremd, of mogelijk door het vuur van eene geheele ſtad niet ware overſpannen, Europa alsdan waarſchijnlijk op dit oogenblik nog zijne magt zoude ondervinden, en de bladen der geſchiedenis met geheel andere letteren zouden geteekend en aangevuld zijn.

Genoeg dan gezegd hebbende van deze verſchillende vastheid en vloeibaarheid, zullen wij ten laatſte hier nog eenige wijzigingen van vastheid moeten bijvoegen, die ons onder den naam van *hardheid* en *weekheid*, *buigbaarheid* en *veerkracht* kenbaar zijn. — Waren de vaste zielen van een' meer beradenen en zich gelijkblijvenden aard, en konden zij den ſtormen des levens op eene betamelijke wijze weêrſtand bieden, zóo leveren ons de *harde*, als in eenen ſtaat van overſpanning gebragte, minder aangename denkbeelden op. Bij hare vastheid en onbeweegbaarheid voegt zich gewoonlijk eene mate van koelheid en onverſchilligheid, die weldra in wreedheid en ongevoeligheid overgaat. Geene tranen kunnen het gemoed van dezen onverzettelijken vermurwen, geene ſmeekingen zijnen toorn afwenden, geen berouw hem verzoenen, geene ellende hem verteederen. In het gezigt der brandende vaderſtad laat hij de ſnaren klinken, en eischt hij, dat zich de juichſtem der vreugde verheffe; terwijl zijn gevoelloos hart zelfs niet door de alles verterende vlam der verwoesting kan worden geroerd of geſmolten. Ongevoeligheid en onverzettelijkheid kenmerken zijnen wil en alle zijne daden; terwijl noch vaderland, noch pligt of geweten, noch de door het brandglas van liefde en vriendſchap zamengedrongene vuurſtralen zijn rotsachtig gemoed kunnen verweeken, noch hetzelve voor gevoel of zachte indrukken vatbaar maken.

Zoo onverzettelijk en lakenswaardig dan nu ook deze harde zielen zijn, zoo buitengewoon toegevend en tot overdrijving inſchikkelijk zijn de *weeke zielen*, die aan iederen uitwendigen indruk gehoorzamen, voor het geringſte geweld bezwijken, en bij elken traan verſmelten. Deze teedere maneſchijnzielen hebben veelal eene te levendige verbeelding, en zijn uit zulke fijne en zachte draadzenuwen geſponnen, dat zij bij de geringſte gelegenheid haar medelijdend gevoel en zucht tot redding overdrijven en wel eens beſpottelijk maken.

Met deze weekheid is nu allezins overeenkomſtig en veelal verbonden de zoogenaamde *buigbaarheid* der ſtof-

fen, waardoor zij, bij uitwendig aangebragte kracht, zich in verschillende gebogene rigtingen laten brengen en deze voor eenen tijd bewaren, tot dat nieuwe krachten of omstandigheden deze rigting weder veranderen en wijzigen. Wij vinden, helaas! dezer zielen buigbaarheid op dit groote menschelijke schouwtooneel maar al te veel ontwikkeld en aan den dag gelegd; eene buigbaarheid, die of haren grond uit zwakheid en wantrouwen aan eigene krachten ontleent, of die door eigenbaat en hoop op voordeel en belang is berekend en aangeleerd. O! hoe onteert zij dikwijls den van aanleg zoo edelen en met eigene krachten uitgerusten mensch, en hoe is hij dan meestal de speelbal van het oordeel, de begrippen en de willekeur van zijnen medemensch! Dikwijls zal hij de geheel verschillende heerschende gevoelens als te gelijk omhelzen, of, om aan beide te behagen, zal hij den door beide partijen verlaten' middelweg kiezen en aannemen. Wanneer zware donder- en regenbuijen hem druipnat maken, en hij zich door de indringende kracht des waters onaangenaam voelt aangedaan, zal hij nogtans, om een' ander' te behagen, dit weder schoon, vruchtbaar en verkwikkend noemen. Is er echter een tweede, die den eersten spreker in rang en grootheid overtreft, die datzelfde weder onaangenaam en schadelijk vindt, hij erkent weldra het verkeerde van zijn vorig oordeel, vindt het weder onbehagelijk, schadelijk, alles vernielend; pest en gele koorts en Cholera zijn in vollen aantogt! Heeft hij eenen redenaar zijne tegenwoordigheid gegund, zoo is hij echter minder aandachtig op hetgene door dezen gesproken wordt, maar let meer op hetgene aan de hoorders ten aanzien van den spreker kan worden opgemerkt. Is er stilte en aandacht, zijn er teekens van goedkeuring en voldoening, dan plooit hij daarnaar zijn oordeel en regelt daarnaar zijne uitspraak, welke hij echter vooreerst in onzijdige en min bepaalde betuigingen ontwikkelt, om des noods, bij onverwachte tegenspraak, zijne goedkeurende beoordeeling in eene afkeurende te kunnen hervormen of wijzigen. Is zijn oor gestreeld geweest door

de edele toon- en zangkunst; zoo zijn deze toonen voor hem óf verrukkelijk óf als de raauwe kreet des nachtwachts, al naar dat de meerderheid der kunstregters, in wier gunst hij zich wil aanbevelen en in wier oordeel hij eene veilige bescherming vindt, dezelve goedkeurt of verwerpt. Ziet hij bij de levendigste voorstelling van menschelijke grootheid en lijden tranen storten door die genen, die hij tracht te behagen, zijne oogen, die nimmer door eigen gevoel geschreid hebben, drijven in het helderst kristalwater, uit schijnbare bronnen van gevoel en deelneming als opgeweld; ziet hij nogtans deze zelfde begunstigers lagchen en spotten bij de voorstelling van menschelijke verguizing en vernedering, weldra wringt ook hij zijn plooibaar gelaat in den spottendsten glimlach, of barst hij uit in een onverdragelijk geschater. Bemerkt hij, dat op de plaats, waar hij zich bevindt, aan eenen VAN SPEYK de regtmatige hulde voor vaderlandsliefde en koenen moed wordt toegebragt, dan voert hem zijn lof terstond tot het gestarnte; terwijl hij op eene andere plaats zoekt te behagen, door de daad van dezen zeeheld als ongepast en onbetamelijk voor te stellen, en hem uit de hoogste gewelven des hemels ijlings in de diepte des afgronds laat nederploffen: hij beklaagt het verlies van den bodem, verlaagt den moed der manschap door ontijdig beklag, als slagtoffers van dolzinnigheid, en daagt den held voor de regtbank van menschelijkheid en regtvaardigheid! Hoort hij den Vorst prijzen als een Vader des Vaderlands, hij weet geene woorden te vinden, om deszelfs lof uit te drukken, waarboven dezelve verre verheven is; toont men echter bezorgdheid over 's Vorsten volharding, wijst men hem op de opofferingen van zoo menigvuldigen aard, alsdan kan hij niet ontveinzen, dat deze groot en veel gevergd zijn, en de belangen der maatschappij daarbij welligt niet genoeg behartigd worden.

Ongelukkig zijn nu niet alleen zulke menschen voor zich zelven, maar ook nadeelig voor anderen. Zij zoeken, als kruipende insekten, op den weg van toegeeflijkheid naar de hoogte te geraken, waartoe zij door eigene kracht

óf moed zich niet verheffen kunnen. Schoorvoetende en langzaam trachten zij nogtans met alle omzigtigheid op te ftijgen, en getroosten zich tijd en geduld en befpotting, indien zij flechts den eindpaal van hunne wenfchen en de hun voorgeftelde hoogte bereiken mogen. — Doch laten wij ons gezigt van deze plooibare automaten afkeeren, waarvan de beweging niet uit eigene kracht, maar door botfing en aanftooting van anderen wordt te wege gebragt. Zij zijn gelijk de kunstfpeelwerken, die óf in een droevig *adagio* wegfmelten, óf in het fnelfte *presto* voortrollen, al naar mate de kunftenaar hen geftemd of den weg daartoe voorgefchreven heeft.

Wij gaan dan liever over, om u, M. H., op de tegen de buigbaarheid eenigermate overgeftelde *veerkracht der ziel* aandachtig te maken. Deze is die kracht der ftoffen, waarbij zij, door uitwendige kracht uit hare plaats of rigting gebragt, met vernieuwde kracht die vorige plaats of rigting trachten te hernemen, zoodra de eerfte oorzaak ophoudt of niet meer werkzaam is. De fpieren uit het rijk der dieren, het *caoutschwoult* uit dat der planten, en het ftaal uit dat der delfftoffen, kunnen hiervan bij de ftoffen ten voorbeelde dienen. Dit is die edele veerkracht, welke groote zielen ontwikkelen, die onder verdrukking flechts nieuwen moed en onder tegenfpoed grootere kracht ontwikkelen. Door deze veerkracht der ziel behoudt de held op het flagveld zijne welberekende koelheid en voorzigtigheid, en weet hij onder het gekletter der wapenen en de ftormen der driften zijne welgekozene maatregelen met verdubbelde kracht ten uitvoer te brengen. Zijn ligchaam wordt zelfs bij de bedreiging van alle elementen niet vervaard, maar als door derzelver woede gehard; terwijl zijne ziel eene vlugt neemt, die hem boven het gevaar verheft en hem niets dan de overwinning vertoont. Niet alleen op het flagveld, maar ook bij het woeden van ziekten en bij algemeenen nood, wordt deze verhevene veerkracht ook door den Geneesheer ontwikkeld, wanneer zijn moeijelijke pligt hem in den dampkring van dood en gevaar roept, en die ook

dan niet aarzelt, zijnen lijdenden medemensch bijstand te bieden, wanneer eene gevaarlijke besmetting de ziekenzalen opvult, of hij tot de hutten van armoede en kommer en de holen van gebrek en wanhoop met zijne hulp moet doordringen. Ook wanneer door den behartiger van het Regt de onschuld manmoedig verdedigd wordt; tegen den stroom van hoogeren invloed en vooroordeel wordt opgewerkt; bespotting en verachting, in plaats van belooning en goedkeuring, het loon voor zijnen arbeid is; dan ontwikkelt ook deze die edele veerkracht der ziel, die hem boven de beoordeeling van anderen en boven het belang van zichzelven verheft. Ook die Eerwaardigen, die onze hoogere belangen behartigen en zich met de godsdienstige veredeling van het menschdom bezig houden, ontwikkelen veelal die edele veerkracht des geestes, wanneer zij, zonder verpoozing of vertraging, alles aanwenden, wat dienen kan, om het menschdom uit den staat van zinnenslavernij tot ware vrijheid en hooger geestgenot op te voeren. Al zijn hunne pogingen veelal aan mislukking onderhevig; al moeten maanden en jaren eerst de vruchten opleveren van hunnen moeijelijken arbeid; al is ook na- in stede van voordeel het loon van al hunnen arbeid; genoeg is het hen, het hunne gedaan en hunne krachten ingespannen te hebben tot vermeerdering van menschengeluk en menschenwaarde.

Zoo hebben wij dan nu, zeer geëerde Toehoorders! uit deze natuurkundige beschouwing den mensch meer van nabij mogen leeren kennen, en hem zoo wel om zijne verschillende deugden en volmaaktheden mogen bewonderen, als wegens zijne menigvuldige zwakheden en gebreken moeten beklagen; zoodat ons ook uit dezelve maar al te duidelijk gebleken is, dat geen voorwerp in de natuur in eenigerlei opzigt hem in grootheid overtreft, of in zwakheid op zijde heeft. Wij hebben, namelijk, gezien, hoe de menschelijke geest, van een onzigtbaar stipje, door oefening, beschaving, aanleg en veredeling, tot eene groote uitgebreidheid, hooge waarde en uitnemende voortreffelijkheid kan opklimmen; terwijl dezelve

tevens, door het aannemen van eene gepaste vastheid en ondoordringbaarheid, eene kracht kan ontwikkelen, die alle krachten der ſtof te boven gaat. Dat onze ziel ligtelijk door het goede of kwade wordt aangetrokken, dat er eene terugſtooting tusſchen deugd en ondeugd beſtaat, en dat door de ligte beweegbaarheid der ziel eene reeks van goede en booze hartstogten ontſtaat, welke laatſten als een ſtormwind het welig ontkiemend zaad der eerſten verpletten en vernietigen, is ons tevens blijkbaar geworden. Door eene gematigde warmte bleek ons de mensch vatbaar te zijn voor edele aandoeningen van meewarigheid en menſchenliefde; terwijl eene nadeelige koude de milde aderen van het gemoed doet verſtijven en voor alle gevoel en medelijden onvatbaar maken. Ons bleek al verder, hoe nadeelig eene overdrevene gevoeligheid, zorgeloosheid, of ook al te groote bezorgdheid, zijn te achten; terwijl ook de verſchillende vatbaarheid des menſchen voor verſtandsbeſchaving en de misbruiken van deze edele vermogens zijn herinnerd geworden. Met innig genoegen vertoefden wij bij die gelukkige, onſchuldvolle rozezielen, wier leven als eene kalme beek langs de oevers van genot en zaligheid daarheen vliet; en met medelijden gedachten wij aan die ongelukkige duisterlingen, tot wier donkeren kerker, waarin zij aan ketenen van onkunde en boosheid geklonken zijn, geen enkele lichtſtraal van vreugde of genoegen doordringt. Hoe zeer wij dan ook de mannelijke vastheid onzes geestes bewonderd hebben, en ook aan deze, als eenen verhevenen grondtrek van onze natie, de regtmatige hulde hebben toegebragt; zoo zeer hebben wij bejammerd die ongelukkige, onvaste, vloeibare zielen, die als een ſtroom blindelings den weg volgen, dien de oevers van het toeval haar voorſchrijven, of, in ijdelen damp opgelost, alleen der onbedachtzaamheid en ligtzinnigheid hare offers brengen; terwijl wij met ontroering gedachten aan de verbazende kracht dier groote geesten, die door eene ſtoomkracht van onbepaalde drukking alle andere krachten verlammen en aan zich dienstbaar maken. De van

allen misprezene wreedheid, onbarmhartigheid en onregtvaardigheid heeft ons met schaamte voor het menschdom vervuld; en, offchoon deze ondeugden meer bij barbaren en in de middeleeuwen te huis behooren, zijn dezelve echter, helaas! hoezeer onder eenen meer beschaafden vorm, aan onzen tijd niet vreemd gebleven, en strekken onze tegenwoordige dagen daarvan nog tot zoo vele schandelijke bewijzen. Niet minder hebben wij ons moeten bedroeven over der zielen beklagenswaardige buigbaarheid en plooibaarheid; en zouden wij den daardoor verkregenen onaangenamen indruk niet gemakkelijk kunnen uitwisschen, zoo niet de voorstelling van der menschen edele veerkracht, volharding en zelfopoffering bij het barnen der gevaren en het klimmen van den nood, zoo niet zijne onverschrokkenheid bij het verdedigen van regt en pligt, zijne zucht tot het helpen van ongelukkigen en ter verdediging van onschuld en waarheid ons met den mensch hadden verzoend.

Ik eindig deze Verhandeling met den wensch, dat ook deze Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*, (in wier geest ik hoop eenigermate gesproken te hebben) langs het door haar ingeslagen pad van reine menschenliefde en welwillendheid, met standvastigheid en volharding ongestoord moge voortgaan, en dat zij bij voortduring van haren arbeid de rijkste en beste vruchten plukken moge, in spijt van de staatsorkanen en de volksberoeringen dezer eeuw!

GENEESKUNDIGE BIJZONDERHEID.

Een volwassen meisje leed, sinds ongeveer negen jaren, aan een onafgebroken hoest, dikwijls door bloedopgeven achtervolgd, hetwelk niet zelden in ware bloedspuwingen overging. Haar broeder, zelf een bekwaam Arts, raadpleegde met andere Geneeskundigen. Wetenschap en ervaring vereenigden zich ter genezing der smartelijk lijdende, maar vermogten niet, de kwaal te overwinnen, welke haar dikwijls tot aan den rand des grafs voerde. Aan het einde van 1831 steeg

dezelve tot zoo hoogen trap, dat haar laatste uur scheen daar te zijn. Plotseling werpt de hoest eene vreemde zelfstandigheid op; zij wordt uit den mond genomen — het is eene korenäar! — Vóór ruim negen jaren was de kranke met eenige schoolvriendinnen in het veld gaan wandelen; had in 't voorbijgaan eene korenäar geplukt, en die in den mond genomen; door spreken en inademen drong dezelve, bij het bewegen der tong, verder en verder naar binnen; vergeefs poogde het kind, dezelve terug te trekken; een heftige, bijkans verstikkende hoest was het gevolg, en in dien hoest de aar verdwenen. Naardien echter vervolgens geenerlei ongemak zich vertoonde, en de zich daarna openbarende ligte hoest aan verkoudheid werd toegeschreven, zoo meende men, dat de korenäar door het kanaal der spijsvertering was opgenomen en opgelost, en dacht daaraan niet meer, zelfs niet toen, na verloop van een half jaar, het bloedopgeven begon, hetwelk negen jaren aanhield, het meisje meermalen als aan den rand des grafs bragt, en ophield zoodra de aar was uitgeworpen; gelijk zich dan ook de patiënte, in Maart 1832, volmaakt wel bevond.

Potsdam. J. C. TELEKE.

EENIGE BIJZONDERHEDEN WEGENS ALEXANDRIË EN KAIRO.

Ik voer van *Algiers* naar *Alexandrië* op een klein en slecht vaartuig. De Kapitein was een knorrig man. Tot ons gezelschap hadden wij verbannen *Turken*, die ons meermalen in zee dreigden te werpen. Men kan dus ligt denken, met welk eene blijdschap ik de zuil van POMPEJUS in de verte aanschouwde, — met welk eene vreugde ik eindelijk de haven binnenkwam, en uit mijn onaangenaam en gevaarlijk verblijf in de boot stapte, die mij in de stad moest brengen! Ik wenschte niets vuriger, dan mijn slecht gezelschap aan boord ten spoedigste te verlaten. Bovendien verlangde ik den *Egyptischen* bodem te betreden, deels om deszelfs groote belangrijkheid ten opzigte van de klassieke oudheid, deels ook om de op nieuw toenemende beschaving, welke ik alhier reeds aanmerkelijk gevorderd meende te vinden. Maar, zoodra ik voet aan wal zette, was het weder mij ongunstig; want, in plaats van eenen zuiver blaauwen, helderen hemel, zoo als ik dien in *Egypte* verwacht had, begroette mij eene

aschgraauwe wolk met onvriendelijken regen, en noodzaakte mij, op eenen ezel de ftad in te rijden. Bij regenachtig weder kan men bezwaarlijk te voet de ongeplaveide ftraten in *Alexandrië* doorkomen. Op mijne eerfte verwondering over de dravende groote ezels, over de menigte, bijna alle ftraten verftoppende, kameelen, die water of andere waren droegen, over de verfchillende zonderlinge kleederdragten, welke men ziet, over de gefluijerde vrouwen met ongedekten boezem, over de huizen met platte daken, en over de kleine winkels, aan kippenhokken gelijk, volgde weldra eene gewaarwording van afkeer en medelijden. Ik zag mannen op ftraat het haar fnijden en den baard fcheren. Ik zag eene menigte halfnaakte vrouwen met kinders op den rug bedelen; derzelver gelaat was met muggen bedekt, welke daar ongeftoord kunnen huizen, dewijl de dikke vuilnis, die jaren lang niet afgewasfchen wordt, de huid voor derzelver fteken beveiligt. Ik zag de ftraten vol van allerlei onreinheid. Doode honden, katten, ezels lagen overal, zoo binnen als buiten de ftad. Van de honderd op de ftraat heen en weder gaande lieden zag ik er wel negenennegentig, die in ellendige lompen gekleed waren, terwijl geheel hun voorkomen gebrek en honger aanduidde. Ik zag de morfige *Arabifche* koffijhuizen of barbierswinkels, waar men niets, dan gemeene koffij zonder fuiker, kan bekomen. De groote badhuizen, van welke ik eene zeer gunftige verwachting had, waren zoo onzindelijk, dat men dezelve wel rein gewasfchen, maar niet zonder ongedierte verlaat. Zoo in de ftad zelve, als daar buiten, zag ik kleine hutten, die ik eerst voor hondenhokken of bokkenftallen hield; maar dezelve dienen dikwijls ganfche huisgezinnen tot woning, en weldra vernam ik, dat bijkans al het landvolk in *Egypte* dergelijke hutten tot verblijf heeft.

Ook het gezelfchap der *Europeanen* verfchafte mij weinig vermaak en genot; want hier, gelijk overal in groote fteden, zijn daalders de meest geëerde gasten; en daar ik nu door mijn tijdelijk vermogen juist niet fchitterde, kon ik ook in weinige gezelfchappen toegang krijgen. Trouwens, ik verloor niet veel hierbij; want, daar de meeste *Europeanen* te *Alexandrië*, gelijk over het geheel in het Oosten, meerendeels flechts het uitfchot der bevolking van *Europa* zijn, heeft men in hunnen omgang niet veel genoegen te verwachten. Ook de jeugd is er zeer onwetend en onbefchaafd; derzel-

ver grootste bekwaamheid bestaat in het paardrijden. Wanneer jonge lieden bij elkander zijn, weten zij gewoonlijk niets te beginnen, dan met ergerlijke vertellingen zich bezig te houden. Veel grooter is evenwel de domheid der *Arabieren* en *Turken*, bij welke iemand, die lezen en schrijven kan, voor eenen *Geleerde* doorgaat.

Ik had veel moeite, om een' goed' onderwijzer in de Oostersche talen te vinden. Zelfs mijn *Arabische* leermeester voldeed mij slecht; waarom ik ook, na een verblijf van geene drie volle maanden, de door bouwvallen en zandwoestijnen omringde stad *Alexandrië* verliet. Nog nooit had ik eene lente zoo treurig doorgebragt; want vergeefs zoekt men hier op het vrije veld zich te verlustigen in de verjongde natuur. Alleen in den omtrek van het dorp *Kairum*, aan den oever van het kanaal, had ik eenige dagen bloemrijke weiden voor oogen, en ademde eene verkwikkende lentelucht in. Ook mijne reis den *Nijl* op beantwoordde niet aan mijne hoop; want van *Rosette* tot *Kairo* had ik steeds dezelfde vlakke oevers, zonder eenige afwisseling, met derzelver ellendige dorpen, voor mij. Het ongedierte plaagde mij zelfs in den' baard, en ik moest gedurig vreezen, dat mij, door de verregaande traagheid en onvoorzigtigheid der *Arabische* schippers, eenig ongeluk zoude overkomen.

Kairo levert een treffend gezigt op. In weerwil van het toenemend verval dezer, vóór den inval der *Turken* zoo bloeijende, stad, zijn er nog zoo vele sporen van vroegere grootheid over, dat dezelve wel voor de merkwaardigste stad in het gansche *Muzelmansche* gedeelte van het Oosten gehouden mag worden. Offchoon de bevolking, welke thans nog omtrent 200,000 zielen bedragen zal, dagelijks afneemt, zijn vele straten toch zoo vol van menschen, dat men slechts met veel moeite er doorkomen kan. Maar de straten zijn ook zoo naauw, dat soms twee beladene kameelen, die elkander tegenkomen, den weg geruimen tijd versperren.

Men ziet in *Kairo* nog heerlijke *moskeën* en zelfs zeer aanzienlijke bijzondere gebouwen, waarvan echter helaas! velen in puinhoopen liggen, dewijl, wegens de algemeene verarming, niemand aan het wederopbouwen denkt; want deze, grootendeels van den koophandel bestaande, stad moet bij het ingevoerde handelstelsel en de groote ellende van het landvolk te gronde gaan. In *Kairo* vindt men echter nog de meeste *Arabische* werken, en mannen, die in staat zijn,

dezelven te verklaren; het wemelt er van Geestelijken, waarvan de meesten zich alleen met de godgeleerdheid bezig houden, doch ook eenigen de *Arabische* letterkunde in het algemeen beoefenen, en zelfs eenen hoogen trap van geleerdheid in dit vak bereiken. Het viel mij dus niet moeijelijk, te *Kairo* voortreffelijke onderwijzers in de *Arabische* taal en letterkunde te vinden; want de hebzucht of liever de nood dezer lieden overwint hunnen afkeer van vreemdelingen en hunnen godsdienstijver, die hun verbiedt, ongeloovigen in te wijden in de geheimenissen van hunne heilige boeken. Minder goede leermeesters vond ik voor de *Turksche* en *Perzische* talen.

Het kostte mij intusschen veel moeite en zelfverloochening, een gansch lang jaar in *Kairo* door te brengen; want, zoo gewenscht mijne betrekkingen ten opzigte van mijne wetenschappelijke vorming ook zijn mogten, zoo treurig waren dezelve, wat alle andere genoegens des levens aangaat. Wanneer ik met onvermoeide vlijt den geheelen dag had gewerkt, zou ik gaarne des avonds eenigen tijd aan de gezelligheid gewijd hebben; doch hiertoe ontbrak mij de gelegenheid. Ik zocht eerst wel omgang met eenige *Franken*, welke hier gevestigd waren; maar ik vond in het huisselijk leven dezer lieden niet, wat ik behoefde. Liefhebber van jagen ben ik geenszins. Men brengt hier menig uur door met het schieten van vogels. Kwartels, patrijzen, snippen zijn er menigvuldig. Ik werd te vadzig, om te wandelen; ook maakte mijne slepende Oostersche kleeding dit bezwaarlijk. In den laatsten tijd had ik zelfs geen lust meer, om mijne kamer te verlaten, daar men zelden kan uitgaan, zonder ooggetuige te zijn van de voor het gevoel meest stuitende handelingen. In mijn huis zag het er overigens niet zeer bekoorlijk uit. Al mijn huisraad bestond uit eene matras, welke ik bij dag *divan* en bij nacht *bed* noemde, en uit een' zakspiegel, zonder welken ik mijnen tulband niet zou kunnen opzetten; want het is geene geringe moeite, een geheel stuk *mousseline* om het hoofd te winden. Ook mijn keukengereedschap was noch glad, noch veel in getal. Mijn morsige *Arabische* bediende wilde zelfs dit weinige niet behoorlijk rein houden. Daar ik van nature zekere overhelling tot sombere zwaarmoedigheid heb, zal men zich minder verwonderen, dat ik, onder zoodanige omstandigheden, wel eens toevlugt tot *opium* nam, om eenige verligting te erlan-

gen. Dit gevaarlijk middel verdreef mijne onaangename luimen. Naauwelijks een uur, nadat ik, in het eerst één, en naderhand twee, drie tot vier greinen *opium* had genomen, gevoelde ik mij in eenen genoegelijken toestand verplaatst — in eenen toestand van volkomene bevrijding van alle smart naar ligchaam en geest. Ik scheen boven alle aardsche leed verheven te zijn. Ik beschouwde al het onaangename en afschuwelijke met de grootste onverschilligheid; terwijl al het schoone en goede duizendmaal schooner en beter zich aan mijne verbeelding vertoonde. Ik zelf bestond, mag ik het zoo noemen, dubbel; mijn *opium-ik*, namelijk, zweefde in hoogere gewesten, en zag met diep, deelnemend medelijden op mijn gewoon, nuchteren *ik* neder. Dan aanschouwde ik de toekomst in de schoonste kleuren voor mij; doch mijne verbeelding spiegelde mij alleen geestgenot voor — iets, dat de bedwelming door *opium* toch boven den wijnroes vooruit heeft. Bovendien kan iemand, die *opium* genomen heeft, geenszins met een' beschonkene gelijkgesteld worden; de eerste zoekt rust en eenzaamheid, de laatste vindt vermaak in gewoel en luidruchtigheid. De *opium* verwekt niet die onzedelijke gedachten en begeerten. Die dronken van *opium* is, begaat geene buitensporigheden, slaat geen zotteklap uit, kan zelfs met verdubbelde krachten zijne geestvermogens inspannen, maar vergeet in het spreken dikwijls de helft der woorden, die hij zeggen wil. Dat daarop een vaste slaap volgt, is algemeen bekend. Behalve het *opium*, hebben de *Turken* en *Arabieren* nog verscheidene andere kruiden van allerlei werking; eenigen verhitten, anderen veroorzaken een gedurig lagchen, enz. Doch alle deze dingen zijn, helaas! ten uiterste schadelijk vóor de gezondheid, zoodat men slechts zelden daarvan gebruik kan maken, zonder zich te benadeelen. Ik kreeg in *Kairo* eene zeer pijnlijke oogziekte en ook eenen zeer hardnekkigen buikloop. Weinige *Europeanen* blijven vrij van deze beide kwalen, en velen bezwijken er onder. Men kan ze dus onder de ongemakken van dit land rekenen. Hiertoe behoort verder de ondragelijke hitte, die van Mei tot November het uitgaan vóór den avond onmogelijk maakt; voorts het daarop volgende, dikwijls zeer koude, vochtige weder, gedurende de maanden December, Januarij en Februarij, en eindelijk de nog veel onaangenamer zuidewinden (*chamsin*), welke *Egypte* in Maart en April met een verstikkend, alles door-

dringend stof bedekken. Ook moeten de menigvuldige bloedzuigende muggen niet vergeten worden, die mij zoo vele slapelooze nachten veroorzaakten; terwijl ik mij onder een vliegennet voor derzelver steken zocht te beveiligen, en dus bijna van hitte verstikte.

Men zou dit alles nog kleinigheden kunnen noemen, die wel te verdragen waren, indien niet het gezigt van een zoo ongelukkig volk, als het *Egyptische*, elken dag en elk uur mij diep had getroffen. In waarheid kan ik betuigen, dat geen volk op aarde zoo zeer onderdrukt wordt, als de *Egyptenaren* onder MEHEMED-ALI. De gansche bevolking kwijnt in den treurigsten toestand. De boeren, dat is, de in de dorpen overgeblevene grijsaards, vrouwen en kinderen, worden, als het vee, troepswijze met den stok naar het veld gedreven, waar zij niet slechts ploegen, zaaijen en oogsten, maar ook nog de opbrengst van den oogst in de pakhuizen van den *Pacha* moeten bezorgen. Daarvoor krijgen zij stokslagen, en mogen van geluk spreken, wanneer men hun slechte boonen, uijen enz. tot voedsel overlaat.

VERSLAG VAN EEN TOONEELSTUK, GETITELD: LE ROI S'AMUSE, DRAME, PAR VICTOR HUGO.

De maker van *Le Roi s'amuse* is ook die van *Lucrèce Borgia*, een Drama, dat mede van gruwelen en afgrijselijkheden overvloeit, en als 't ware eene Hel op aarde daarstelt, tot welker aanschouwen de kiesche en beschaafde *Parijzenaar* zich elken avond in den schouwburg komt verlustigen (*)! Wij willen onzen Lezeren een doorloopend verslag geven van het eerstgenoemde kunstgewrocht — kunstgedrogt, moesten wij gezegd hebben — met achterlating van alle aanmerkingen en bedenkingen, welke daarbij in ons oprezen, als welke zich van zelve bij elken, eenigzins nadenkenden, *Nederlander*

(*) De vertooning van *Le Roi s'amuse* werd te *Parijs* gestuit, niet om voorgewende *morele* redenen, (want er worden daar nog oneindig zedeloozer stukken, onverlet en dagelijks, gespeeld) maar stellig om *staatkundige*, naardien de haat tegen het Koningschap er krachtig door moet worden versterkt bij een telkens opgeruid Publiek, dat alle geest der onderscheiding derft.

zullen voordoen. Alleen deze enkele opmerking. Wat heeft *Europa* niet te wachten van eene Natie, welker smaak zoo verdorven, welker zedelijk gevoel zoo *verkannibaald* is, dat het in dusdanige monsterachtige lettervruchten behagen, neen! wellust vindt!.....

Vooraf de schets van het stuk, met de woorden van VICTOR HUGO zelven. — „TRIBOULET de Hofnar van FRANÇOIS DEN I, mismaakt, ziekelijk, Hofnar (*Bouffon de Cour*) — deze drievoudige ellende maakt hem boosaardig. TRIBOULET haat den Koning, omdat hij Koning is; de groote Heeren, omdat zij groote Heeren zijn; de menschen, omdat niet allen gebogcheld zijn. Zijn eenig tijdverdrijf is, onophoudelijk de Hovelingen tegen den Koning op te hitsen, den zwakken tegen den sterkeren verpletterende. Hij bederft, verontzedelijkt, verbeestelijkt den Koning; hij drijft hem tot dwingelandij, onwetendheid, ondeugd; hij berokkent hem den haat van al de Edellieden, door hem gedurig met den vinger aan te wijzen de vrouw, welke hij verleiden, de zuster, welke hij schaken, de dochter, welke hij onteeren moet. De Koning is, in de hand van TRIBOULET, niets dan eene alvermogende draadpop, die alle betrekkingen verbreekt, te midden van welke hem de Hofnar laat spelen. Op zekeren dag, bij een feest, in het oogenblik dat TRIBOULET den Koning vervoert tot het schaken der echtgenoote van den Heer DE COSSÉ, dringt de Heer DE SAINT-VALLIER tot den Koning dóor, en verwijt hem met luider stemme het onteeren van DIANE DE POITIERS. Den vader, wien de Koning deszelfs dochter heeft ontroofd, bespot en beschimpt TRIBOULET. De vader heft zijne hand omhoog en vloekt TRIBOULET. Hieruit vloeit het gansche stuk voort. Wien treft die vloek? TRIBOULET, den Hofnar? Neen; TRIBOULET, den mensch, den vader, die een vaderhart bezit, die eene dochter heeft. TRIBOULET heeft eene dochter, slechts ééne eenige dochter, welke hij aan aller oog onttrekt, in eene verlatene wijk, in eene eenzame woning. Hoe meer hij in de stad de besmetting der losbandigheid en des kwaads verbreidt, des te meer houdt hij zijne dochter afgezonderd en ontoegankelijk. Hij voedt zijn kind op in onschuld, in geloof en in eerbaarheid. Zijne grootste bezorgdheid is, dat zij tot het booze zal vervallen; want hij zelf, de ondeugende, weet, wat het booze al doet lijden! Wel nu, de vloek des grijsaards zal TRIBOULET

treffen in het enkele en éénige, dat hij op aarde bemint, in zijne dochter! Die zelfde Vorst, dien TRIBOULET tot maagdenroof fpoort, zal TRIBOULET zijne dochter rooven! De Hofnar wordt door de Voorzienigheid juist op dezelfde wijze geflagen, als den Heere DE SAINT-VALLIER wedervoer. Thans, nu zijne dochter verleid en bedorven is, fpant hij den Koning eenen ftrik, om haar en zichzelven te wreken; maar — zijne eigene dochter valt in denzelven. TRIBOULET heeft alzoo twee kweekelingen, den Koning en zijne dochter: den Koning, dien hij op het kwade afregt; zijne dochter, die hij opleidt tot de deugd. De een ftoot den ander' in het verderf. Hij wil Mevrouw DE COSSÉ voor den Koning fchaken; hij fchaakt zijne eigene dochter. Hij wil den Koning vermoorden, om zijne dochter te wreken; hij vermoordt zijne eigene dochter. De ftraf blijft niet ter halver wege ftaan; de vloek van den vader van DIANE wordt voltrokken op den vader van BLANCHE."

Dusverre de Dichter. Thans zullen wij met onze Lezers het zeldzame ftuk doorloopen, met tusfchenvlechting van een aantal deels uitfporige, deels treffende plaatfen in het oorfpronkelijke: welke laatfte het, vertrouwen wij, zullen doen bejammeren, dat dit verwilderd, maar vernuftig brein in foortgelijke woeste en ontuchtige zamenftellingen zich-zelv' als uitput, om veelligt in volflagene krankzinnigheid te eindigen!

Eerfte Bedrijf. (Een nachtelijk feest op het *Louvre.*) De Koning is verliefd op de vrouw van een' burgerman. Mevrouw DE COSSÉ verfchijnt. De Koning verlieft ook op haar. Hij doet haar eene liefdesverklaring, waaraan zij gehoor verleent. Maar — de man is jaloersch. De Koning liefkoost Mevrouw DE COISLIN. De eerfte laat haren handfchoen vallen; de Vorst raapt dien op. Galant onderhoud. De man ontdekt zulks. De Hofnar *railleert* hem; ook den Vorst, dien hij, in deszelfs aangezigt, voor dronken verklaart: alles in het welnemen. DE COSSÉ zegt:

Un Roi qui s'amuse est un Roi dangereux.

Eenigen der Hovelingen vertellen elkander, dat TRIBOULET geheime verliefde zamenkomften heeft. CLÉMENT MAROT vraagt fchertfend:

Un rendez-vous avec la Vierge au paradis?

Het gesprek valt weder op den Koning. DE COSSÉ zegt:

Un puissant en gaîté ne peut songer qu'à nuire.
D'une bouche qui rit on voit toutes les dents!

TRIBOULET zegt tot den Koning, dat hij eene, ja twee zaken boven hem vooruit heeft:

C'est de n'être pas gris, et de n'être pas Roi!

Hij maakt het voorts zoo grof omtrent eenige Grooten, dat deze heimelijk tot zijnen ondergang besluiten; spoort zijnen Meester aan tot het schaken van Mevrouw DE COSSÉ, en braveert haren echtgenoot, die hen beluistert. Allen zweren hem den dood. — Een grijsaard, in rouwgewaad, doet zich aanmelden. 't Is de Heer DE SAINT-VALLIER, de vader van de onteerde DIANE DE POITIERS. Hij dringt door; al de Hovelingen verwijderen zich. TRIBOULET doet het woord. Onbeschaamd, ergerlijk en Godvergeten beschimpt hij den geschandvlekten vader, in fraaije bordeeltaal:

— *Laissez faire le Roi,*
Et vous aurez un jour des petits-fils ingambes
Pour vous tirer la barbe et vous grimper aux jambes!

De grijsaard, zonder zich te verwaardigen den Hofnar aan te zien, doet eene hartverscheurende aanspraak aan den Koning:

— *Vous, Sire, écoutez-moi,*
Comme vous le devez, puisque vous êtes Roi! —

. . . .

Vous, François de Valois, —
Sans crainte, sans pitié, sans pudeur, sans amour,
Dans votre lit, tombeau de la vertu des femmes,
Vous avez froidement, sous vos baisers infâmes,
Terni, flétri, souillé, déshonoré, brisé
Diane de Poitiers, Comtesse de Brezé!

. . . .

Oh! faites-moi mourir! la tombe, et non l'affront!
Pas de tête plutôt qu'une souillure au front!

. . . .

— Sire, je ne viens pas redemander ma fille;
Quand on n'a plus d'honneur, on n'a plus de famille.

. . . .

— Je me suis mis en tête
De venir vous troubler ainsi dans chaque fête,
Et jusqu'à ce qu'un père, un frère, ou quelque époux,
— La chose arrivera, — nous ait vengé de vous!

. . . .

Vous voudrez, pour forcer ma vengeance à se taire,
Me rendre au bourreau. Non. Vous ne l'oserez faire,
De peur que ce ne soit mon spectre qui demain
(Op zijn hoofd wijzende.)
Revienne vous parler, — cette tête à la main!

De Koning, in woede, doet hem door twee Hellebaardiers gevangennemen. De grijsaard zegt:

Sire, ce n'est pas bien:
Sur le lion mourant vous lâchez votre chien!

. . . .

J'avais droit d'être par vous traité
Comme une majesté par une majesté.
Vous êtes Roi, moi père, et l'âge vaut le trône.
Nous avons tous les deux au front une couronne
Où nul ne doit lever de regards insolens,
Vous, de fleurs-de-lis d'or, et moi, de cheveux blancs.
Roi, quand un sacrilége ose insulter la vôtre,
C'est vous qui la vengez; — c'est Dieu qui venge l'autre!

vloekt beiden, maar inzonderheid TRIBOULET, en wordt weggeleid.

Tweede Bedrijf. (Eene zeer afgelegene wijk.) TRIBOULET komt peinzend op: „Die grijsaard heeft mij vervloekt."... Een geheimzinnige kerel treedt hem op zijde, en biedt hem zijne dienst aan, om dezen of genen voor hem van kant te maken. „Een medeminnaar b. v. Groote Heeren zijn duurder! Ik moord op straat en in mijn huis, zoo als men 't verlangt. Te huis met hulp van mijne zuster, die dan mijnen man des nachts tot zich lokt..... Mijn naam

is SALTABADIL. Ik heb vier kinderen te verzorgen."....
De sluikmoordenaar vertrokken zijnde, zegt TRIBOULET:

Nous sommes tous les deux à la même hauteur.
Une langue acérée, une lame pointue.
Je suis l'homme qui rit, il est l'homme qui tue.

Na eene sombere alleenspraak, in welke de over hem uitgesproken vloek hem pijnigt, klopt hij zachtjes aan eene deur; zij gaat open, en een meisje, in 't wit gekleed, snelt hem in de armen: het is BLANCHE, zijne geliefde dochter. Zij smeekt, in een teeder onderhoud, haar haren naam, hare moeder te leeren kennen, wie en wat zij is. Vergeefs!

Toi seule es mon trésor, et toi seule es mon bien!
Un autre croit en Dieu. Je ne crois qu'en ton âme!
. . . .
Chère enfant! — Ma cité, mon pays, ma famille,
Mon épouse, ma mère, et ma soeur, et ma fille,
Mon bonheur, ma richesse, et mon culte, et ma loi,
Mon univers, c'est toi, toujours toi, rien que toi!

Meer verneemt zij niet. Zij geeft haar verlangen te kennen, om *Parijs* te zien. TRIBOULET schrikt op die gedachte, heft de oogen ten Hemel, en zegt:

O Dieu! dans cet asile,
Fais croître sous tes yeux, préserve des douleurs
Et du vent orageux qui flétrit d'autres fleurs,
Garde de toute haleine impure, même en rêve,
Cette rose de grâce et de virginité!

De Koning, in burgerlijk gewaad, sluipt om de woning rond; weet, terwijl TRIBOULET de deur van eene binnenplaats opent, daar binnen te komen; wordt ontdekt door de oppasster van BLANCHE, maar werpt haar heimelijk eene goudbeurs toe, welke haar tot zwijgen noopt. TRIBOULET neemt afscheid. BLANCHE verhaalt van een jong Heer, die haar in de kerk toelonkte. Vrouw BÉRARDE vermoedt, dat die aanbidder en de Koning één zijn, en dat hij de ingeslopen gast is, die zich dan ook, op het oogenblik dat BLANCHE hare wedermin belijdt, aan hare voeten werpt. BÉRARDE verwijdert zich stil. BLANCHE roept vruchteloos om haar, en de Koning zegt:

— *Deux amans heureux, c'est tout un monde!*
Monsieur, roept zij bevende uit, *d'où venez-vous?*
— *De l'enfer ou du ciel,*
Qu'importe! que je sois Satan ou Gabriel,
Je t'aime!

Het onderhoud wordt nu al teêrder en teêrder. Twee vermomde Edellieden verschijnen, gevolgd van anderen, met eene dievenlantaren, en een' knecht met eene ladder. Zij geven elkander teekens, en wijzen op de woning van BLANCHE. (De Koning heeft zich weggepakt.) Zij zijn gekomen, om TRIBOULET zijne vermeende minnares te ontschaken, en haar, uit wraak, aan den Vorst over te leveren. — TRIBOULET komt. Zij weten hem wijs te maken, dat zij gekomen zijn, om Mevrouw DE COSSÉ op te ligten. Hij herademt, en wil in den aanslag deelen. Hem ontbreekt een masker. MAROT bindt hem er een voor het gezigt, dat hem tevens oogen en ooren dekt, doet hem zelf de ladder vasthouden, met welke zij den muur der binnenplaats beklimmen, en daarop BLANCHE, half naakt, met gestopten mond en al worstelende, schaken. TRIBOULET, nu alleen gelaten, rukt zich het masker af, herkent, bij het schijnsel der vergeten dievenlantaren, den sluijer zijner dochter, ziet de ladder geplaatst aan *zijnen* muur, zijne deur open, stuift als eèn razende binnen, keert terug, met zich voortslepende de trouwelooze oppasster, insgelijks half naakt en met gestopten mond, rukt zich het haar uit het hoofd, brengt eenige onverstaanbare klanken voort, schreeuwt eindedelijk uit: *Oh! la malédiction!* en valt in zwijm.

(*Het vervolg en slot hierna.*)

EEN VORST, DIE LEZEN NOCH SCHRIJVEN KAN.

Er leeft thans een Vorst, die lezen noch schrijven kan, en eene Vorstin, die zelve in de keuken gaat; Vorst MILOSCH van *Servië* en zijne vrouw. Hij geeft echter snel en gepast antwoord op alles, wat hem zijn Eerste Secretaris DAWIDOWITSCH mededeelt. De Vorstin, eene nog schoone vrouw van 40 jaren, welker eene dochter in *Semlin* aan een' *koopman* is gehuwd, kent het *Europesche* leven der hoogere standen zeer goed, maar zorgt echter zelve, gelijk eene andere PENELOPE, voor keuken en tafel; en, wanneer ten 11 ure de

ſchafklok luidt, bedient zij zelve haren Heer en gemaal, en, naar echt Aartsvaderlijke zeden, eet zij nooit met hem aan dezelfde tafel. Hunne tweede dochter is nog in huis, ſpeelt de piano, ſpreekt Italiaansch, maar — moet aan tafel hare broeders bedienen. De tafel des Vorſten zelv' is welverzorgd en met fraai gereedſchap voorzien; zilveren mesſen en vorken, kristal, fijn damast tafelgoed, maar geen porſelein.

BRIEF VAN EEN' ST. SIMONIST.

Onder het getal der *St. Simonisten*, die zich naar het Oosten begeven, bevindt zich de Heer DECHARME, kweekeling der Polytechnische ſchool, Ingenieur der Bruggen en Wegen van het Arrondisſement *Toulon*, en de Heer DE PRAX, Scheepsluitenant, die beiden hun ontſlag hebben ingezonden, ten einde zich toe te wijden aan het *St. Simonismus*. Des laatstgemelden ſchrijven luidt aldus:

Toulon, den 16 Maart 1833,
den Dag des Vaders, het Jaar der Moeder.

> *Zij zullen hunne zwaarden ſlaan tot ſpaden en hunne ſpiesſen tot ſikkelen: het eene volk zal tegen het andere volk geen zwaard opheffen, noch zij zullen geene oorlogen meer leeren.*
>
> JES. II: 4.

Mijnheer de Minister!

Ik had de Militaire loopbaan gekozen, dewijl dezelve roem en eer belooft aan hem, die niet ſchroomt zijn leven op te offeren ter verdediging des Vaderlands. Thans, verlicht door het nieuwe Geloof, hetwelk de VADER zijnen zonen heeft toevertrouwd, gevoel ik, dat God heeft opgehouden de God der Legers te zijn, van het tijdſtip, dat hij den degen van derzelver laatſten Veldheer verbroken heeft. Hij wil, dat de wegen der toekomst enkel wegen des Vredes zullen zijn; want eene *Vrouw* zal welhaast verſchijnen, die in Zijnen name geluk en blijdſchap zal geven allen Volken der Aarde.

Epauletten en een degen, Mijnheer de Minister, pasſen geenen Geestelijke; ik ſtel dezelve weder in uwe handen, ten einde mijn geheele beſtaan toe te wijden aan het Apostelwerk.

Ik heb de eer, Mijnheer de Minister, te zijn, enz.

PRAX, *Scheepsluitenant.*

WILHELM'S REIZE.

Fragment.

De zilv'ren maan ziet van den hemel neêr
Op de oude ſtad (*), die in haar gloriedagen
Carolus' (†) kruin de keizerskroon zag dragen,
De God der aarde in 't overond weleer,
Toen nog de borst van vrijheidszucht niet joeg,
De mensch het juk van Paus en Keizer droeg!

Een ſchouwſpel is 't, den blik eens denkers waard'!
Al wat hij ſchiep, is reeds tot puin vervallen;
Geen heerſchersſtoel praalt langer in die wallen;
Zijne asch is daar bij 't half verroeste zwaard;
Maar wie weleer zijn breede kruin beſcheen,
Zweeft even kalm nog langs de wolken heen!

O, was het ſtil en rustig in 't gemoed
Van hem, die ſtraks hier naar den hemel blikte,
En zich, naar 't ſcheen, door 't kalm tooneel verkwikte,
Hoe deed de val van zoo veel groots hem goed,
Die, naauw het pad der wereld opgegaan,
Eene onweêrsbui zijn bloeſems neêr zag ſlaan!

Maar nu! — de drift doorwoelt zijn jonge borst;
Een zeldzaam vuur blinkt tint'lend in zijne oogen,
En minder diep is 't hoofd naar de aard' gebogen,
Dat lang den last des lijdens heeft getorscht;
De ſombere ernst, die lag op zijn gezigt,
Week voor een' ſtraal van liefdes zonnelicht.

Hij denkt aan haar, die in den ochtendſtond,
Toen wolken dauw zich hieven allerwegen
En hij den top des Lustbergs (‡) had beſtegen,
Op nieuw een' weg naar zijnen boezem vond;
En zoeter lacht hem die herinn'ring aan,
Dan de oude ſtad en de onbewolkte maan.

(*) Aken.
(†) Karel de Groote.
(‡) Een berg bij Aken.

Hij grijpt en ftemt de lang vergeten luit,
Waar hij weleer, in onfchuld of in weelde,
Een' vrijheidszang of minnelied op fpeelde,
Toen hij nog dacht aan vaderland en bruid,
En rigt aan haar, wier fchoon zijn borst ontfteekt,
Dit droef vaarwel, waaruit zijn harte fpreekt:

Aan Adeline.

Toen ik u voor 't eerst ontmoette
En mijn oog het uwe zag,
Was het of me een engel groette
En me een hemel openlag!

Sneller, dan de wolken zweven,
Ging dat zoet gevoel voorbij,
Door het wreed befef verdreven,
Dat geen roos ontluikt voor mij!

Diep in 't binnenst van mijn' boezem
Knaagt de worm en drukt de fchuld,
Even als in 's bekers droefem
Zich het felle gif verhult.

Vraag niet, wat me aan 't onheil boeide....
O, waarom verfcheent gij niet,
Toen mijn bloed zoo zuiver vloeide
Als het zilver van den vliet!

Hadt gij in mijn' levensmorgen
Dart'lend aan mijn zij' geftaan,
Nimmer was de ploeg der zorgen
Over mijn gelaat gegaan!

Vraag niet, wat mij diep deed vallen....
Waarom riept ge mij niet weêr,
Toen ik 't laatst mijns burgflots wallen
Spieg'len zag in 't blaauwe meer!

'k Had mijn ros dan niet doen draven
Vlugger dan de westewind,
Maar bij mijner vad'ren graven
U geprezen, u bemind.

Ons op nieuw aan 't leven boeijen,
  Schoon de band verbroken scheen,
En 't verscheurde hart doen gloeijen,
  Liefde kan 't en liefde alleen!

Maar er zijn onheelb're plagen,
  Waar haar balsem niet voor baat,
En mij treft in lentes dagen
  't Harde vonnis: „ 't Is te laat!"

Nimmer zullen de oude muren
  Weêr hunn' jongen meester zien;
Nimmer zullen de avonduren
  Me aan uw lieve zijde ontvliên!

Nimmer zal mij 't welkom streelen
  Van mijn trouwe knechtenschaar;
Nimmer zal ik dartel spelen
  Met uw donker, golvend haar!

O, ik zou zoo vrolijk keeren,
  Waar mijn jagthond mij verbeidt,
Zoo ik u er mogt doen eeren,
  U naar 't outer had geleid!

'k Zou er 't feestlicht zien verbleeken
  Bij de komst van 't morgenrood,
Zoo ik er mijn' God mogt smeeken
  Om een telgjen uit uw' schoot!

Ach! vergeef mij de ijd'le klanken,
  Aan 't gebroken hart ontvloeid,
Dat door liefdes hemelspranken
  Zich een' oogwenk voelde ontgloeid!

Zelden schieten zonnestralen
  Neder op zoo woest een' stroom;
'k Zag op mij uwe oogen dalen,
  En ik dank u voor dien droom!

Kort vereenigd, snel gescheiden —
  't Was de wil van 't grillig lot —
O, veelligt het best voor beiden;
  Te bedwelmend was 't genot.

Niet den Lustberg opgestegen,
  Hand in hand of arm in arm,
Tradt gij naauw mij blozend tegen,
  Of mijn boezem sloeg zoo warm!

Niet op d' eigen grond geboren,
  (Ver stond onze wieg vaneen)
En toch deedt ge uw stem niet hooren,
  Of ik hing aan u alleen!

Niet in de eigen streek getogen,
  (Ach! ons scheidde land en meer)
En toch zag ik naauw uwe oogen,
  Of mijn harte leed niet meer!

Leed niet meer?... neen, gaf zich over
  Aan het zaligste genucht,
Teederder dan 't eerste loover,
  Zoeter dan de lentelucht!

't Was vergank'lijk als de bloemen....
  En toch moet in 't gruwzaam leed
Ik het lot nog gunstig noemen,
  Dat zoo snel ons scheiden deed!

Daar ik langer niet gevoelde,
  Dat de krans mijns levens brak;
Daar me een vuur de borst doorwoelde,
Dat uw hemelsch schoon ontstak, —

Had voor enk'le flaauwe noten,
  Nu der doffe lier ontrukt,
'k U met warmen arm omsloten
  En u aan mijn borst gedrukt.

Wél mij, wien de wolk der smarte
  Over 't koud gemoed nu hangt,
Dat ik nimmer aan mijn harte
  U, geliefde! heb geprangd!

Ach! bij 't rusten op uw lippen
  In een paradijs vervoerd,
Had een beê mij gaan ontglippen,
  Die uw' boezem had beroerd!

Nu.... maar krachteloos zijn woorden
Voor een droef vaarwel als dit;
Ach! de harp van 't hart heeft koorden,
Wier geluid geen woord bezit!

Zachter dan het avondwindjen,
Bitt'rer dan ooit traan me ontviel,
Reiner dan de lach van 't kindjen
Is het affcheid van mijn ziel!

Liefde en onfchuld, hoop en vrede
Blijve u, waar gij dartelt, bij,
En vergunt gij me eene bede,
O gedenk dan foms aan mij!

Neen! vaarwel! vergeet mijn trekken;
Want herinn'ring is de wel
Óf van weedom óf van vlekken....
O vaarwel! vaarwel! vaarwel!

Hij zwijgt, en werpt de fchorre luit ter zij',
En wischt het oog, dat anders zelden weende;
Hij dacht, dat fmart zijn tranenwel verfteende,
En fchaamt zich fchier zijn fomb're mijmerij.
Ach! 't lot neemt al wat zalig is ons af —
De tranen niet; zij vloeijen tot aan 't graf!

Aken, 1831. O. IJ.

DE GELOFTE DER JONKVROUW.

Uit de dagen der Kruistogten.

I.

Moeder Gods! wie 't zwaard der fmarte
Door den teed'ren boezem ging,
Ach! gij weet het, hoe mijn harte
Aan den jongen Hendrik hing;
Moeder Gods, erbarm u zijner!
Doe het mijner!
Beste troosteres in wee,
Moeder Gods, verhoor mijn beê!

II.

Om het graf uws Zoons te winnen,
Ging hij met het leger mêe;
Wie wij meest en innigst minnen,
Zwerven nu op verre zee!

Sla, o Moeder Gods! uwe oogen
Op den ongeftuimen vloed;
Waak genadig uit den hoogen
Voor dien braven heldenftoet!
Zeven kaarfen zullen branden
Voor uw outer, nacht en dag,
Als hij uit die vreemde landen
Overwinnend keeren mag!
Moeder Gods, erbarm u zijner!
Doe het mijner! enz.

III.

Houd dus 't woord, door u gegeven,
Toen uw feest hier werd gevierd,
Gij uw hand hebt opgeheven,
Die naar 't Oosten hebt geftierd;
Toen uw oog zoo hemelsch lachte,
Als de trotfche Ridderfchaar,
Op des vromen vaders klagte,
Zwoer te deelen in 't gevaar!
Dubbel zilver zal er blinken
Op uw prachtig ftaatfiekleed,
Als ik weêr aan 't hart mag zinken
Van wie met mijn kleuren ftreed!
Moeder Gods, enz.

IV.

Laat geen Sarraceen hem wonden;
Schraag zijn' arm en ftuur zijn fchild;
Waar geen hulpe wordt gevonden,
Toon gij daar in hulp u mild!
Laat geen booze hem verleién,
En vooral geen vreemde maagd.....
Zie, o Lieve Vrouw! mij fchreijen;
Droefheid weet niet, wat ze vraagt!
Heerlijk zal uw kroone pralen,
Rood van goud en wit van fteen,
Komt met lentes derde dalen
Naar zijn' burg mijn held weêr heen!
Moeder Gods, enz.

V.

Als de kruisvaan weêr zal waaijen
Op het graf van onzen Heer,
Hier de zeis het graan zal maaijen
Stil en rustig als weleer;

Als het *missa* daar zal klinken,
Waar ten derden dag Hij rees,
En men 't welkom hier zal drinken
Van den bruidegom dèr wees,
Zullen we een kapel u bouwen,
En gij zult ons, elken dag,
Voor uw hoog altaar aanschouwen,
Trouwer dan ooit echtpaar plag!
Moeder Gods, erbarm u zijner!
Doe het mijner!
Beste troosteres in wee,
Wie een dubbel zwaard het harte
Krimpen deed van bitt're smarte;
Moeder Gods, verhoor mijn beê!

E. J. POTGIETER.

Aan den Redacteur der *Vaderlandsche Letteroefeningen*.

Weledel Heer!

Het nevensgaande gedicht van den bij ons reeds voordeelig bekenden Hoogleeraar BAUER strekke ten vernieuwden bewijze, dat de onpartijdige nabuur der goede zaak van *Nederland* regt laat wedervaren, en verdient daarom, mijns inziens, eene plaats in uw geacht tijdschrift.

Met de verschuldigde gevoelens van hoogachting noem ik mij,

Weledel Heer!

Zutphen, April 1833. Uwen dienstwilligen Dienaar,

H. SWAVING.

DER GROSSE BETTAG IN DEN NIEDERLANDEN.

Es strömt aus Niederlanden, mit wundervollem Klang,
Herauf zu unsern Bergen ein heiliges Gesang.
Es schwingt sich aus der Tiefe zur Morgenröth' empor,
Und hallt vom Osten wieder,
Verklärt wie ferner Geisterchor.

Was willst du uns verkünden, vielstimmiger Choral?
Was tönt zur Erde wieder vom hohen Himmelsaal?
„ Es singen Millionen in gläub'ger Andacht Gluth,
„ Es stärken Engelchöre
„ Zum Kampfe sie mit Heldenmuth."

Der König und seine Getreuen, sie knien am Altar,
Und flehn zum Herrn der Welten, dem Retter in Gefahr;
Sie schwören ew'ge Treue dem Bund, der sie verband;
Sie schwören auszuharren,
Mit Gott, für Recht und Vaterland.

Ein Beispiel ihr zu geben, der treulos falschen Welt,
Sind sie vor *Dem* versammelt, der Wort und Treue hält.
Er wird die Seinen schützen, wie Er noch stets gethan;
Sein starker Arm sie führen,
Durch Schickfalsnacht, zur lichten Bahn.

Klingt, volle Orgeltöne, zum feurigen Choral,
Strömt hin durch alle Welten, fliegt auf zum Himmelsaal!
Wem Gott Gesang verliehen, ein menschlich fühlend Herz,
Stimmt laut mit euch zusammen,
Fliegt mit euch betend himmelwärts.

Ihr Glocken all' im Lande, schwingt euch in freier Luft,
Und schlägt mit ernstem Klange an der Entschlafnen Gruft!
Erwacht, ihr Heldengeister, der Niederlande Ruhm,
Erwacht, und schwebt den Enk'len
Voran zum neuen Heldenthum!

Sie wachen schon — der Donner van Speyk's hat sie erweckt!
Die Erd' ist ihr geborsten, die grosse Herzen deckt:
Des Jünglings Blitzesflamme durchzuckt der Gräber Nacht,
Und alle, die da schliefen,
Sind nun zu Thaten aufgewacht.

In lichten Reihen schwebet herauf der Geister Schaar,
Zu schauen im Gebete den König am Altar;
Den König und seine Völker, von heil'ger Gluth entbrannt;
Den Schwur der Treu' zu hören,
Für Gott, und Recht, und Vaterland.

Und, horch! vom hoher Kuppel ein unsichtbarer Chor
Durchdringt des Domes Raüme, erfüllt der Beter Ohr;
Und alles lauscht beseligt dem wundervollen Klang.
Das ist der grosse Bettag,
Der Niederlande Siegsgesang!

K. BAUER,
December, 1832. *Prof. am Gymnasium zu Darmstadt.*

TER NAGEDACHTENIS VAN DEN WANDSBECKER BODE. (*)

In 't fchamele kleed ging de Bode door 't land,
Een afgefchild ftokje voor ftaf in de hand;
Opmerkzaam op elk ging hij op nu en af
Den weg, die ons voert van de wieg naar het graf;
Nooit ging hij de deuren der vromen voorbij,
En anderen bad hij te worden als zij;
En zag men zijn gul en regtfchapen gelaat,
Dan duidde niet één hem zijn lesfen ten kwaad';
Maar weinigen kenden zijn' ftaf van nabij,
Dat daarin een fchat ftak van groote waardij,
Een wondere kracht, die de graven omtoog
Met glansrijke ftralen van 't licht van omhoog.

Nu flaapt hij, hij zelf reeds, met zoden bedekt,
Tot dat uit den Hemel een ftemme hem wekt.
Misgunt hem dien rustigen flaap niet, maar maait
De vrucht van hetgeen hij voor ons heeft gezaaid;
Hij zaaide het woord en zijn leven was vrucht, —
Dat voerde ons zoo vrolijk tot wijsheid en tucht.
Brengt kalm, naar het voorbeeld, dat de edele ons gaf,
Geen tranen, maar bloemen, op 't eenzame graf,
En deelt van uw' troost aan zijn treurende vrouw,
Zoo teeder in liefde, zoo hecht in heur trouw,
Die, nu haar de dood van den dierbare fcheidt,
In tranen de groote hereeniging beidt.

J. BRESTER, AZ.

Naar VON STOLBERG.

(*) ASMUS *omnia fua fecum portans, oder fämmtliche Werke des Wandsbecker Boten*, is de titel des beroemden volksboeks van MATTHIAS CLAUDIUS, naar wiens woonplaats, het *Holfteinfche* ftadje *Wandsbeck*, dit gefchrift dien naam draagt. Nu TOLLENS met de vertaling van de meeste der daarin voorkomende gedichtjes (onder den titel van *Liedjes van* MATTHIAS CLAUDIUS onlangs uitgegeven) ook bij ons dezen Dichter meer algemeen bekend heeft gemaakt, kwam het mij niet ongepast voor, dit ftukje, zoo goed ik konde, te vertolken. Het fchetst ons naar het leven den goeden ASMUS, die, in den eenvoudigen volkstoon, zoo luimig leerde en zoo vrolijk ftichtte.

Vert.

MENGELWERK.

TER HERINNERING VAN DEN ENGELSCHEN GODGELEERDE WILLIAM CHILLINGWORTH. Door *Dr.* A. NEANDER. (*)

De Heer zegt: „Wat uit het vleesch geboren wordt, „ dat is vleesch, en wat geboren wordt uit den geest, „ dat is geest. De wind blaast, waar hij wil, en gij „ hoort zijn geruisch wel, maar gij weet niet, van- „ waar hij komt, en waarheen hij gaat. Alzoo is ie- „ der, die uit den geest is geboren." Deze woorden des Heeren geven te kennen, dat geenerlei menſchelijke afkomst, dat niets van alles, wat menſchelijke magt in ſtaat is te verleenen, tot het deelgenootſchap aan Gods rijk leiden kan; maar dat dit alleen kan voortkomen uit de inwendige daadzaak, welke zich onzigtbaar in de verborgene diepte des harten ontwikkelt, de geboorte namelijk tot een nieuw Goddelijk leven uit den geest van God, onder welke uiterlijke omſtandigheden ook deze eene daadzaak, van welke de grondvesting van Gods rijk haren oorſprong neemt, plaats vindt. Zij, die hieraan deel hebben, ſtaan met elkander in eene onzigtbare verbindtenis, welke eene hoogere eenheid vormt, dan alles, wat door menſchelijke banden wordt aaneengeknoopt; eene eenheid, welke de ontbinding van alle veranderlijke menſchelijke vereenigingsvormen over-

(*) De titel van het hier vertaalde ſtukje is: *Erinnerungen an den Englischen Gottesgelehrten* WILLIAM CHILLINGWORTH, *mit einem Vorwort über das Wesen der unsichtbaren Kirche, als Einladungsſchrift zur Stiftungsfeier der Preussischen Haupt-Bibelgeſellſchaft*, 10 *October* 1832. In den boekhandel is dit ſtukje niet gekomen. Het zal, door heuschheid ons geworden, in dit ons Tijdſchrift vertaald welkom zijn bij onze Lezers. Hiervoor ſtaat ons de naam van NEANDER borg.

leeft, en ongestoord voortduurt, wanneer hemel en aarde vergaan; want zij behoort tot het voor de eeuwigheid gegrondveste Rijk, tegen welk geene magt der Helle iets vermag.

Wanneer de Heer hier zegt: „De wind blaast, waar „hij wil," zoo wil Hij daarmede te kennen geven, dat de Geest waait, en die onzigtbare daadzaak uitwerkt, waar hij wil, zonder zich door den waan van menschelijke willekeur maat en perk te laten zetten. Hij sprak dit tot zulken, die waanden, dat JEHOVA slechts uit hen, die, uit hoofde van vleeschelijke afkomst, tot het uitwendig aangewezen volk behoorden, kinderen Gods verwekken kon, en die niet wilden erkennen de werking van eene genade, welke in haren onuitputtelijken rijkdom door CHRISTUS tot geheel de menschheid zich uitstrekt. Deze waan heeft zich sedert ook in de Christelijke kerk dikwerf bij herhaling vertoond, en men wilde het rijk van God aan de overeenstemming in zekere uitwendige kerkelijke vormen of formulieren binden, en de werking van Gods geest buiten deze enge grenzen niet erkennen. In welken vorm zich die waan ooit heeft vertoond, altijd is het woord des Heeren daartegen aangevoerd. De Geest waait, waar hij wil, en het staat u niet vrij, aan de vrije beschikking des Geestes grenzen voor te schrijven.

Wat is het, waardoor de mensch daartoe geraken kan, dat in hem die onzigtbare werking des Geestes stand grijpt? Ook dit heeft ons de Heer aangewezen, toen Hij aan NIKODEMUS zeide, dat, gelijk Hij zelf moest worden verhoogd, tot heil der menschheid, zoo ook allen, die in Hem gelooven, het eeuwige leven hebben; terwijl zij, door het geloof in Hem, uit den geest wedergeboren worden. Dit geloof is het dan, hetwelk, onder het gansche menschdom verbreid, allen, hoe zij ook anders, door zigtbare kerkelijke vormen en verscheidenheid van leerstellige begrippen, zich van elkander mogen scheiden, vereenigt tot eene gemeenschap des geestes. Een man Gods, die voor zichzelven van deze

waarheid innig overtuigd was, de zalige Bisschop der Evangelische Broedergemeente A. G. SPANGENBERG, drukt dit, in zijne hartelijke eenvoudigheid, dus uit: „Ik houd het daarvoor, dat niemand daarom een kind „van God is, omdat hij tot deze of gene geloofsbelijdenis behoort. Die JEZUS CHRISTUS aanneemt, „dien wordt de magt gegeven een kind van God te „worden. In JEZUS CHRISTUS geldt niets, dan „het geloof, dat door de liefde werkzaam is. Bij wien „ik ook dit geloof vind, die is mijn broeder. Is hij „van eene andere geloofsbelijdenis, dat hindert niet; „nog blijft hij mijn broeder, en bestaat mij nader, dan „zij, die met mij dezelfde geloofsbelijdenis, maar niet „het geloof hebben. Zelfs daarom stel ik in hem te „meer belang, omdat hij tot een Kerkgenootschap be„hoort, in hetwelk het Evangelie niet zoo helder „schijnt." En hij drukt dit, in een treffend lied, dus uit: „De Kerk van CHRISTUS, die Hij gewijd heeft „in zijn huis, is wijd en breed in de wereld verstrooid, „in Noord en Zuid, in Oost en West, en toch zoo „wel hier beneden, als daar boven, één. De leden „zijn meest aan elkander onbekend, en toch naauw „verwant. Één is hun Heiland, hun Vader is één. „Één Geest regeert hen, en niemand hunner leeft meer „zichzelven. Hoe is het met derzelver verzameling „gesteld? Hier zijn zij vreemdelingen en niet te huis; „onder zoo verscheidene genootschappen, kerkelijke in„rigtingen en sekten, wonen zij overal." Zoo spreekt ook de Apostel PAULUS: „Een' anderen grondslag „kan niemand leggen, behalve dien, welke is JEZUS „CHRISTUS. Zoo iemand evenwel op dezen grond„slag bouwt goud, zilver, edelgesteenten, hout, hooi, „stoppelen, zoo zal ieders werk openbaar worden. De „dag zal het aanwijzen; want het zal door vuur open„baar worden, en hoedanig ieders werk is, zal het „vuur beproeven." Waar aldus deze ééne grond des geloofs aan JEZUS, als den CHRISTUS, den Heiland en Koning, aanwezig is, daar is Christendom,

daar is eene kerk van CHRISTUS, daar is de geest van CHRISTUS werkzaam, om hetgeen Hij begonnen heeft voort te zetten, van dien éénen grondslag af den opbouw te voltooijen, en te reinigen van alles, wat daaraan vreemds is toegevoegd geworden. Er moge dan minder of meer toegevoegd zijn van hetgeen werk van den mensch en hem eigen is, hetgeen de Apostel noemt hout, hooi, stoppelen, wij moeten meer op den eenigen Goddelijken grondslag zien, dan op het bijgevoegde werk van menschen. Het werk van menschen is nietig; maar de Goddelijke grondslag bezit Goddelijke kracht, en deze zal zich ook bij al dat menschenwerk handhaven. En wie dien eenigen grondslag vasthoudt, die zal, zoo als de Apostel zegt, de zaligheid verkrijgen, niettegenstaande menig smartelijk vuur, in hetwelk hij zich van al het ongoddelijke, wat hem eigen is, moet reinigen. Zoo moeten dan allen, die zich aan dezen eenigen grondslag aansluiten, ook in de overtuiging van hunne eenheid onder elkander overeenstemmen, en het aan het vuur des tijds overlaten, te toetsen, wat goud, zilver en edelgesteente, en wat hout, hooi en stoppelen is; om het eene te keuren als echt, het andere te verteren; opdat ten laatste in allen de eenige grondslag in Goddelijke reinheid en heerlijkheid vastsa. Had men aan deze waarheid altijd gedacht, zoo zouden de verscheidenheden, welke bij de werkingen van Gods geest in de onreine en telkens meer te louteren menschelijke natuur noodwendig ontstaan moeten, tot dat allen komen tot één geloof en erkennen van Gods Zoon en tot rijpheid van den volwassen mannelijken leeftijd in CHRISTUS, toch geene zoo groote tweespalt hebben kunnen veroorzaken, noch den band der Christelijke liefde vaneenscheuren, maar allen zouden, bij alle verscheidenheid, elkander als broeders in CHRISTUS erkend en onderling de broederhand toegereikt hebben, ter wederkeerige loutering, van dien eenigen grondslag af.

Alzoo ontstonden weldra na de Hervorming, nadat de vernieuwing der kerk door het nieuwe werken van Gods

geest van dien eenigen grondslag af weder begonnen was, verdeeldheden van menschelijke meeningen en menschelijke verordeningen, en bij die verscheidenheden werd de eenheid in de gemeenschap met den éénen Heer, dien men gemeenschappelijk beleed, niet meer erkend. Zoo ging het in *Duitschland* en in *Zwitserland*, daar men in den strijd over de wijze, waarop CHRISTUS tegenwoordig is in het Avondmaal, hetwelk Hij, ter aanduiding en verzegeling van zijne gemeenschap met de geloovigen, heeft ingesteld, vergat, dat men nog een' anderen grond van onderlinge eenheid had, in de gemeenschap met den Heer, die hier aangeduid en bezegeld zou worden. Alzoo ontstonden in *Engeland* twisten over verscheidenheid van zigtbare kerkelijke vormen, gebruiken en verorderingen. Men vergat om het uiterlijke het inwendige, waarop toch alleen Gods rijk is gebouwd, en waartoe al het uiterlijke slechts leiden moet, en verloor uit het oog de eenheid in het inwendige, welke toch bij alle uiterlijke verscheidenheid bestaan kan. Er ontstonden scheuringen, welke de liefde lieten verkoelen, broederhaat stichteden, afbragten van hetgeen het wezenlijke van het levende Christendom is, en alzoo verwoestend eeuwen door voortwerkten. Raad, goud waard, en behartigenswaardig voor alle tijden, gaf de groote BACO, in eenen tijd, toen deze twisten met de grootste hevigheid van beide zijden gevoerd werden (*): „ Wij twisten over ceremoniën en onverschillige dingen, „ over uiterlijke kerkverordeningen en kerkregering; en „ als wij daarbij maar wilden bedenken, dat de oorspronkelijke en echte banden der eenheid één geloof, één „ doop zijn, en geenerlei soort van ceremoniën en kerkbestuur; als wij maar dat oude woord wilden begrijpen: door verscheidenheid van gebruiken bevestigt „ zich de eenheid der leer; en als wij maar wilden bedenken, dat de Godsdienst iets bezit, wat tot de „ eeuwigheid betrekking heeft, maar ook hetgeen be-

(*) BACO, in zijn voortreffelijk geschrift: *Advertisement touching the Controversies of the Church of England.*

„ hoort tot tijdelijken vorm van ontwikkeling; en als „ wij de deugd van zwijgen en van langzaamheid om „ te fpreken kenden, welke door den Apostel JACOBUS „ zoo zeer wordt aanbevolen (JAC. I: 19), zoo zou- „ den onze twisten van zelve ophouden en ineenfmel- „ ten." Deze onbevooroordeelde en wijze man wist ook bij hen, die meenden voor de waarheid te ftrijden, maar zich aan te hevigen ijver overgaven, de ten grondflag liggende waarheidsliefde te erkennen, offchoon hij de regte maat van kennis niet ontdekte. Met regt berispt hij die wereldwijzen, die zoo ligt veroordeelen het vuur van een' te hevigen, door menfchelijke drift ten minfte verbijsterden, ijver; terwijl zij geen' zweem hebben van hetgeen het gemoed ontvlamt, en wat zoo ligt zich in de onreine menfchelijke natuur vermengt met het aardfche vuur, dat in dezelve brandt. „ Voorzeker," zegt hij, „ hevig en ernftig fchrijven „ moet niet in overijling veroordeeld worden. Want „ menfchen kunnen niet koud en gevoelloos over die „ dingen twisten, die zij op hoogen prijs en waarde „ ftellen. Een wereldwijze mag uit zijn hoofd, zon- „ der roering en gevoel zijns harten, fchrijven als over „ eene zaak van befpiegeling, welke hem verder niet „ aangaat; maar een Christen, die gevoel heeft, zal in „ zijne woorden den ftempel van haat of van liefde uit- „ drukken (*)."

(*) Hoezeer deze veruitziende man den welgemeenden ijver, ook met hartstogt vermengd, regt liet wedervaren, zoo beftrafte hij daarentegen ernftig het van beide zijden gebruikte en der waardigheid van het heilige niet pasfende wapen van fcherp vernuft, dat in zaken, die tot het heilige betrekking hebben, gelach en fpot zoekt te verwekken. Profetisch zeide hij vooruit, hoe dit zelfde wapen, nadat eens de eerbied voor het heilige zou vernietigd zijn, tegen alle Godsdienst zou worden gebruikt. Hij zegt: „ Ik heb altijd „ twee oorzaken van het ongeloof als de voornaamfte leeren „ kennen; fpitsvindige en nuttelooze twisten, en onheilige „ fpotternijen. Daar deze beide oorzaken nu juist bij el-

Doch altijd wordt de wijsheid alleen van hare kinderen geregtvaardigd, en hartstogt leent haar het oor niet. Daarom kunnen ook de ſtemmen, die zich, door alle eeuwen heen, laten hooren, niet beletten, dat dezelfde dwalingen herhaald worden, waar op gelijke wijze eigenliefde de menſchen verhindert, het roepen van Gods geest met vreezen en beven te vernemen.

Tot het getal der mannen, die onder ſcheuringen, welke door menſchelijken eigenwil veroorzaakt werden, op deze hoogere eenheid opmerkzaam maakten, behoorde ook WILLIAM CHILLINGWORTH, een verlicht *Engelsch* Godgeleerde, geboren te *Oxfort* in het jaar 1602. Hij verklaarde Gods woord voor het eenig vaste, onveranderlijke rigtſnoer van 's menſchen geloof en gedrag, onder deze alle gemoederen in verwarring brengende twisten. Hij zelf geraakte eerst door twijfel en ſtrijd tot die overtuiging, en juist daardoor werd zij bij hem te vaster, zekerder en vruchtbaarder. Hij was, namelijk, als jongeling ijverig bezig met de ſtudie der Godgeleerdheid, toen hem, onder die twisten, welke de Hervormde kerken beroerden, door iemand, die voor de uitbreiding der Katholijke kerk ijverig zocht te werken, deze vraag werd voorgeſteld: „ Zou God de heiligſte, voor 's menſchen behoefte allergewigtigſte, „ aangelegenheid aldus aan den ſtrijd der meeningen overgelaten hebben; zou men uit 's menſchen behoefte en „ Gods goedheid niet mogen opmaken, dat er eene bron „ van zekerheid is bij deze onzekerheid; en zou deze „ niet te vinden zijn in eene, door vaste kenteekenen

„ kander komen, zoo zal zonder twijfel de partij der ongeloovigen geen' geringen voortgang hebben." In dat zelfde geſchrift ſpreekt hij ook tegen de vergeefſche poging, om eene partij daardoor te willen onderdrukken, dat men de verbreiding van hare ſchriften verhindert. „ De verbodene „ boeken," zegt hij, „ houdt men altijd voor zekere vonken der waarheid, welke hun in het gezigt vliegen, die „ ze pogen te onderdrukken. Daarentegen is men geneigd, „ een boek, met *privilegie* uitgekomen, alleen voor eene „ ſtemme des tijds te houden."

„ van God aangewezene, onfeilbare kerk?" De jongeling zonder ondervinding, die met vurig verlangen de waarheid zocht, kon zich laten verleiden, bij zigtbaar uiterlijk gezag datgene te zoeken, wat alleen in de verlichting van Gods geest door het woord van God hij vinden kan, die met wezenlijken ootmoed zoekt, maar hetwelk niemand, die het niet met dit gevoel zoekt, door uitwendige menfchelijke mededeeling kan bekomen. Het is zoo als de Heer zegt: Alleen zij, die het koningrijk der hemelen geweld aandoen, met alle magt van een vurig verlangen het willen grijpen, trekken het tot zich. De tragen zullen en kunnen het niet erlangen. Er kan en zal geen middel zijn, hun zonder eigen zoeken en aankloppen datgene mede te deelen, wat flechts hun, die zoeken en aankloppen, beloofd is. Er moeten geene fteunfels te vinden zijn voor tragen. De paarlen moeten hun ten deel worden, die, om dezelve te bekomen, alles bereid zijn te verkoopen. Maar den natuurlijken mensch lacht fteeds alles toe, wat den fmallen en moeijelijken weg naar het koningrijk der hemelen breed en gemakkelijk zoekt te maken. Zoo liet zich ook CHILLINGWORTH misleiden, opdat hij bij eigene ondervinding de bron der dwaling en de bron der waarheid zou leeren onderfcheiden. Doch hoewel hij, door deze misleiding, vervoerd werd, tot de Katholijke kerk over te gaan, en nu met allen ijver die rigting volgde, in welke hij hoopte de waarheid te zullen vinden, zoo werd hij juist daardoor tot erkentenis van zijne dwaling en tot volle overtuiging omtrent de tegenoverftaande waarheid gebragt. Hij zegt zelf daarover later, op de verwijten, die hem wegens deze dubbele godsdienstverandering gedaan werden: „ Ik ken „ iemand, die van gematigd Protestant Papist werd, en „ toen hij dit werd, in zijn geweten overtuigd was, „ dat zijne vorige meening dwaling was. Die zelfde man „ werd naderhand door rijpere overweging een twijfelend „ Papist, en van twijfelend Papist ftandvastig Protes- „ tant. En deze man meent echter, dat hij wegens al

„ die veranderingen niet meer te berispen is, dan een „ reiziger, die alle moeite aanwendt, om den regten „ weg naar eene afgelegene ſtad, in welke hij te vo- „ ren nooit geweest was, te vinden, maar denzelven „ mist, en die, na zijne dwaling ingezien te hebben, „ dezelve verbetert. Ja, hij houdt zoo zeer vol, zich- „ zelven daarbij te regtvaardigen, dat hij beweert, dat „ deze veranderingen juist die handelingen zijns levens „ waren, over welke hij het meest tevreden is, als be- „ wijzen van de grootſte overwinning, welke hij be- „ haalde over zichzelven en over zijne zucht naar die din- „ gen, welke men in deze wereld het meeste bemint; „ daar hij deze handelingen in het ſtreven naar God en „ uit liefde voor de waarheid ondernam, in de zekere „ verwachting van die nadeelen, die voor niet gewone „ karakters de verſchrikkelijkſte zijn. In eenige dezer „ veranderingen openbaarde zich wel zwakheid, maar „ geene ſlechte bedoeling." (*)

Deze waarheidsliefde van den voortreffelijken man vertoonde zich ook daarin, dat hij, toen hij na rijp beraad tot de *Engelſche* kerk was teruggekeerd, en, om een geestelijk ambt in dezelve te verkrijgen, eenige geloofsformulieren, die naar zijne overtuiging niet geheel met Gods woord overeenſtemden, (†) onderteeke-

(*) *The Religion of Protestants a ſafe way to ſalvation. London*, 1674. fol. 232.

(†) Ook de bijzondere aard zijner bedenkingen getuigt van zijn vrij, Christelijk oordeel. Hij moest het zoogenaamde *Athanaſiaanſche ſymbolum* onderteekenen, waarin voorkomt, dat, wie niet de hier aangewezene menſchelijke denkbeelden over de Drieëenigheidsleer vasthoudt, eeuwig verdoemd wordt. Deze veroordeelende Formulieren ſchenen hem ten hoogſte onchristelijk toe. Hij hield het voor groote menſchelijke aanmatiging, aan Gods genade palen en perken te willen ſtellen, en hij meende, dat het leggen van deze geloofsbegrippen tot grond van zaligheid ſlechts dient, om haat en twist in de Christelijke kerk te zaaijen. — Het Leven van CHILLINGWORTH, door DESMAIZEAUX. *London*, 1725. p. 81.

nen moest, besloot, niet zonder met zichzelven te kampen, hoe zwaar het hem ook viel, zulk eene gelegenheid ter verzekering van levensonderhoud, en bijzonder ter verkrijging van een' werkkring voor Gods rijk, af te wijzen. Welk besluit hij aan een' vriend zijner jeugd in deze schoone woorden mededeelde: „Offchoon ik „aan u en anderen mijner vrienden 20 pond st. meer, „dan ik betalen kan, schuldig ben; offchoon ik veel „mis van hetgeen tot de gerijfelijkheden des levens be„hoort; offchoon ik in gevaar ben van te vallen in eene „chronische krankte; offchoon ik om eene andere re„den, welke gij wel kunt raden, mij nog meer over „eene bevordering verheugen zoude, indien ik die op „eene goede wijze verkrijgen kon; offchoon ik tot mijn „onderhoud het geld uit de beurs mijnes vaders ont„vang, als bloed uit zijne aderen; offchoon ik over„tuigd ben, dat ik reeds te lang voor mijnen Heer een „onnutte last was, en dat niet langer blijven moet; of„schoon het getuigenis van mijn geweten, dat ik naar „het goede verlang, mij menige vleijende hoop geeft op „veelvuldige gelegenheid om God en zijne kerk te die„nen, wanneer ik die gewenschte bevordering ver„krijg; offchoon ik met grond vreezen moet, dat ik, „wanneer ik de bevordering, naar welke ik sta, af„wijs, van zwakheid en ligtzinnigheid zal worden be„schuldigd, en het misnoegen van hen mij op den hals „halen, wier goede meening over mij ik, na Gods „genade en het getuigenis van mijn geweten, het meeste „acht; offchoon alle deze en nog vele andere verschrik„kelijke beelden zich aan mij vertoonen, zoo heb ik „toch ten laatste onwankelbaar vast besloten, geene „bevordering aan te nemen, indien ik dezelve niet zon„der onderteekening kan bekomen. — Voor dit mijn „besluit heb ik, tegen duizend verzoekingen tot het te„gendeel, slechts ééne beweegreden. Maar deze ééne „is groot en gewigtig, tegen welke alle, die in de „wereld zijn, in de weegschaal bijeengelegd, ligter zijn „zouden dan ijdelheid. Om kort te gaan, zij is deze:

„ zoo lang ik dit ootmoedig vertrouwen op Gods liefde
„ en genade behoude, hetwelk ik thans bezit, en waar-
„ in ik hoop dagelijks meer bevestigd te zullen wor-
„ den, zoo lang kan, wil en moet ik, trots de geheele
„ wereld, gelukkig zijn. Indien ik dit eenmaal mogt
„ verliezen, zoo zou en moest ik mij in de uiterste
„ ellende bevinden, al vereenigde zich ook de gansche
„ wereld om mij gelukkig te maken. En echter zou ik
„ dit onschatbaar kleinood willens en wetens en met
„ overleg wegwerpen, indien ik onderteekende, zonder
„ bijgevoegde verklaring, welke die onderteekening van
„ kracht beroofde. Want, offchoon ik ten volle over-
„ tuigd ben, dat gij en mijne andere vrienden, die het
„ doen, onderteekenen kunnen met volle overtuiging,
„ dat zij wél doen, zoo is met mij de zaak toch an-
„ ders gesteld; ik kan geen middel vinden, om niet,
„ als ik onderteeken, mijn eigen vonnis te onderschrij-
„ ven. Ik dank God, ik ben zoo vast van besluit, dat
„ ik niet, terwijl ik leef en gezond ben, dát wil doen,
„ wat ik niet in mijn sterfuur zou doen, en ik ben ze-
„ ker, dat ik dit niet doen zoude. Ik zou nooit om
„ eenige bevordering doen, wat ik niet op eene andere
„ voorwaarde, dan van bevordering, doen zoude. Nooit
„ zal ik de zaligheid, welke Gods liefde medebrengt,
„ zoo gering achten, dat ik haar in het minste gevaar
„ zou brengen, om eenig aardsch geluk te verwerven.
„ Ik ben ten volle gedachtig aan de woorden des Hee-
„ ren: *Zoekt eerst Gods rijk, dan zal al het andere*
„ *u toevallen.* (*)

(*Het vervolg en slot hierna.*)

(*) Zie de aangehaalde Levensbeschrijving, pag. 86 volgg.

UITTREKSEL UIT EEN ARABISCH HANDSCHRIFT VAN MEHEMED HALY BACHA AAN DEN RABBIJN TE ADRIANOPEL. (*)

— Wijders beklaagt gij u over onze minachting van het Judaïsmus; maar dit haalt gijlieden zelve u op den hals, door uwe minachting van onze Godsdienst: evenwel zou eene vergelijking van de uwe met de onze voor ons zekerlijk niet 't nadeeligst zijn. In alle de voornaamſte ſtukken hebben wij dezelfde plegtigheden en hetzelfde geloof, als gij: *een éénig God*, *de onſterfelijkheid der ziel*, *de ſtraffen der goddeloozen*, *de belooning der vromen*, *de beſnijdenis*, *den afkeer van beelden*, *het vieren van den Sabbath*, en onze Moskeën zijn zoo min, als uwe Synagogen, met afgoden beſmet. Bij vasten nuttigen ook wij niets vóór zonsondergang. Wij vereeren de nagedachtenis van MOZES en de Profeeten. Wij eerbiedigen de ſtad *Herzalaïm* (*Jeruzalem*). Wij onthouden ons van alle ſpijzen, welke te gebruiken ook gij voor verboden houdt. — Ziedaar het aloude Mozaïsmus, het geloof van *Israël*, zoo als het beſtond ten tijde van Koning DAVID! Al het verdere is van menſchelijke vinding.

Een der hoofdbezwaren, door u tegen ons ingebragt, betreft de hulde, welke wij bewijzen aan ISSA (JEZUS), dien wij beſchouwen als een groot Profeet, gelijk wij ook de twaalf Apostelen in eere houden. Maar hoe toch kunt gij vorderen, dat wij zijne komst, als

(*) Het echte Handſchrift, oorſpronkelijk, zoo men meent, van *Moſûl*, berust in de Boekerij te *Caſan*. De naam van den Rabbijn, aan wien het gerigt is, ſtaat nergens uitgedrukt: het teeken of de figuur, daarvoor in de plaats geſteld, ſchijnt te beſtaan uit eene vereeniging van vier Syriſche *olafs*. Men meent, dat het ſtuk behoore tot het laatst der zestiende eeuw; doch de aanwijzing van de *Hegira* is, gelijk veel van het eerſte gedeelte, onleesbaar geworden.

de beloofde *Mesſias*, zullen loochenen, terwijl wij daarvan zoo vele doorſlaande bewijzen vinden? Hoe zult gij uw eeuwigdurend wachten op den GROOTEN BELOOFDE in overeenſtemming brengen met de Weken van DANIEL? Gij zijt uwe berekeningen geheel bijster, en behelpt u thands met te zeggen, dat dit eene geheimenis is, waarvan u niet gegeven is iets bepaalds te weten. Op gelijke wijze gaat gij te werk omtrent de zoo klare voorſpelling, dat de Heerſchersſtaf aan het Huis van JUDA niet ſtond ontnomen te worden, dan nadat de SCHILO (*Hij, die komen moest*) gekomen zoude zijn. Ik ken uwe ſtelling, dat het Hebreeuwſche woord, waardoor wij *Heerſchersſtaf* verſtaan, dit niet zoude beteekenen, maar *Roede van onheil, wederwaardigheid, angst;* en zoo, en door middel van eene gedwongen wending aan dit zeggen van den Profeet te geven, doet gij deze verhevene voorſpelling, welke zoo geheel in uw nadeel is, dienen te uwer verdediging. Ondertusſchen, in weerwil van al de duisternis, welke door vroegere en latere Rabbijnen verſpreid is over uwe Profeeten, vooral waar deze van den toekomſtigen Mesſias ſpreken of op dien hoogverheven Perſoon toeſpeling maken, komen (ik weet het) bij de geleerdſten en ſchranderſten onder u ſoms oogenblikken van twijfelmoedigheid, of zij zich omtrent denzelven misſchien ook moggen vergisſen. Heeft zelfs niet, ten tijde, als ik mij nog te *Eskiſtamboul* (*Konſtantinopel*) bevond, een van uwe vermaardſte Leeraars, Rabbi SIMEON BEN SATACH, tot zijne bloedverwanten, die om hem ſtonden, met ſtervende lippen gezegd: *Ik ben, mijne kinderen! in groote vreeze, dat die* ISSA *van Nazareth, dien onze Vaders gekruiſigd hebben, de waarachtige Mesſias, de Zoon des Hooggeloofden, geweest zij?*

Maar ook, geſteld al eens, dat de Mesſias nog niet gekomen zij en wij ons mitsdien omtrent deszelfs verſchijning bedriegen, welke wezenlijke veranderingen heeft zoodanige dwaling ons doen maken in de ware gronden van het Mozaïsmus? Geene hoegenaamd. Dezelfde

plegtigheden, dezelfde grondstellingen en belijdenissen, welke de Wet van *Israël* uitmaakten, toen *Herzalaïm* den hoogsten trap van bloei en glorie bereikte, zijn tot op heden bij ons in zwang en eerbiedenis. Spreekt het tegen, zoo gij het met redenen vermoogt te doen. Maar dit is u onmogelijk. Hoe dan toch kunt gij het ons als iets euvels, als eene zonde toerekenen, als wij den naam en de eer van Profeet geven aan een groot Man, aan eenen Wetgever, wiens Zedeleer zoo schoon is en zoo heilzaam voor de rust en de vrede der samenleving? Heeft hij ons al geleerd het een en ander aan de zuivere Israëlitische Godsdienst toe te voegen, het zijn zulke reine begrippen, zulke beminnelijke en tegelijk verhevene voorschriften, dat zij de onbedriegelijkste kenmerken dragen van uit den Hemel afkomstig te zijn; en heeft MOZES niet dat zelfde den ouden *Israëliten* medegedeeld, ingeboezemd en voorgeschreven, het was, vermits hij wist, dat de stugheid en hardheid hunner harten hen daarvoor onvatbaar maakten. Wij hebben alzoo in de oorspronkelijke Godsdienst niets veranderd, dan alleenlijk hare Zedeleer gezuiverd, en daarbij aan hem, die zulk eene reinere leer gepredikt heeft, de eer bewezen, welke hem toekomt. Wij hebben dit echter niet gedreven tot uitersten, gelijk de *Nazareners*. Zoo ook, in plaats van met hen de Mozaïsche leer en wetgeving geheel te verwerpen, hebben wij dezelve in waarde gehouden, maar ze gereinigd en veredeld.

Gij verwijt ons voorts onzen diepen eerbied voor MAHOMED. Maar om wat reden zou het ons niet geoorloofd zijn, zulk eene groote eer toe te brengen aan den Afgezant van God, die na MOZES en JEZUS licht is komen brengen op aarde, en de volmaking heeft daargesteld van de Wet van God, wiens Gunsteling hij is?

Zien wij nu eens, of gij niet veel grootere veranderingen in de Godsdienst gemaakt hebt. De voornaamste geboden der Wet hebt gij in uwe ballingschap en omzwerving verwaarloosd, In *Spanje* hebt gij uwe zonen

niet meer besneden, offchoon niets, geen gevaar, daarmede verbonden, en hoe groot ook, u konde geregtigen, om deze hoofdplegtigheid na te laten. In *Frankrijk* hebt gij, gedurende eenige jaren, kinderen geslagt, welke gij daartoe kocht of roofdet, en de altaren, welke gij den Almagtigen bouwdet, met menschenbloed bezoedeld, en zulks in weêrwil dat u uitdrukkelijk verboden was te offeren buiten *Herzalaïm*. Ik wil niet eens spreken van alle de droomerijen en dwaze voorschriften van uwe Leeraars, welke ontelbaar zijn en op geenerlei echten grond berusten. Waar, bij voorbeeld, hebt gij in uwe Gewijde Schriften gelezen, dat het u verboden is, met zekere messen uw brood te snijden, en anderen wijn te drinken, dan dien gij zelve geperst hebt? In welk gedeelte van *Genesis*, *Deuteronomium* of *de Psalmen van* DAVID is u het afschuwelijke beginsel geleerd, dat het een verdienstelijk en Gode welbehagelijk werk zoude zijn, dezulken te bedriegen, die niet tot uwe Godsdienst behooren? Ik weet wel, dat gij dit laatste ontkent; en geen wonder, want door het toe te stemmen zoudt gij alle volken van den aardbodem verpligten, om u buiten hunne landpalen te werpen; maar dat het echter met uw nieuwerwetsch Judaïsmus in waarheid zoo gelegen is, hebben allen eenstemmig getuigd, die uit uw midden zich tot ons of de *Nazareners* begeven hebben, terwijl voorts uwe dagelijksche bedrijven dit maar al te zonneklaar bevestigen. Erkent dus, dat gij van de oude *Hebreën* slechts den naam voert en de *Muzelmannen* derzelver Godsdienst behouden hebben.

Wat betreft onzen *Koran*, enz.

VERSLAG VAN HET EILAND BALI, DOCH MEER BEPAALDELIJK VAN HET VORSTENDOM BALI BALILING. DOOR DE ZENDELINGEN MEDHURST EN TOMLIN.

(Vervolg van bl. 655 des vorigen jaars.)

Hetzelfde gevaar, waaraan de koopman of reiziger van

wege de inlanders op *Bali* blootgesteld is, bedreigt ook den Zendeling. Behalve dat hunne hebzucht door hem, even gelijk door anderen, zoude worden gaande gemaakt, zoude hij bovendien nog te worstelen hebben tegen de domheid en het ongeloof, als ook tegen de verschillende aanhangers van het *Islamismus* en van het Heidendom, die geene mededinging veroorloven, en, schoon deze onderling zeer verdeeld zijn, zouden zij zich waarschijnlijk vereenigen, om zijne beste pogingen te verijdelen; bij geenen zoude hij aanhangers vinden; niemand zoude hem durven aankleven of ondersteunen, en alzoo zoude hij waarschijnlijk het slagtoffer worden van zijnen ijver.

Het eenige middel, dat mogelijk met eenig goed gevolg zoude kunnen ondernomen worden, is, dat de Zendeling, die moeds genoeg bezit zich onder hen te wagen, tevens Geneesheer ware. De inlanders kennen de waarde van onze Genees- en Heelkunde te wél, dan dat zij zouden toelaten, dat eenen Geneesheer, die zich vrijwillig onder hen kwam nederzetten, eenig leed werd aangedaan. Onder den schijn van zich als Arts noodzakelijk te maken, zoude de Zendeling tevens aan de hoogere bestemming zijner zending kunnen werkzaam zijn. Geen volk, hoe wreed of barbaarsch ook, dat geheel blind is voor het licht der rede. De Voorzienigheid zoude gewis zijne pogingen zegenen, en de vergelding, die hem zijn eigen hart zoude geven, hem in staat stellen, de grootste gevaren te trotseren, waaraan hij toch mogelijk nog zoude kunnen zijn blootgesteld.

Hij zoude waarschijnlijk de meeste tegenwerking vinden in de verslaafdheid van het volk aan het gebruik van amphioen. Dit alle geest en kracht verdoovend heulsap zoude eerst van *Bali* dienen geweerd te worden, alvorens men eenige hoop konde voeden, op het volk invloed te krijgen. Men zoude voorts dienen te beginnen met scholen op te rigten, waarin men de kinderen, door kracht van overtuiging, een begrip zoude moeten inboezemen van het allezins schadelijke van de amphioen; doch hoe moeijelijk zoude de jeugd daarvan te overtuigen zijn, daar zij dagelijks door hare ouders juist datgene ongestraft ziet doen, hetwelk een vreemdeling haar als schadelijk zoude willen afschilderen!

De *Mahomedanen* hebben bereids getracht, de *Baliërs* van het zoo onmatig amphioen-rooken en tevens tot hun geloof te bekeeren. Met uitzondering van eenigen, die in hunne na-

bijheid aan de zeehavens wonen, hebben zij tot nog toe vergeeffche pogingen aangewend. Binnenslands, alwaar de ingezetenen allen Heidenen zijn, en de kennis van het *Islamismus* nog niet is doorgedrongen, hebben de *Mahomedaanfche* priesters geenen invloed, en dus waren dezulken, die naar hunne raadgevingen luisterden, weinig, in vergelijking van de velen, die voor dezen eerften ftap ter verbetering niet vatbaar waren. Een kundig inlandsch priester verzekerde mij, dat alleen de behoeftigen tot hen overkwamen, maar geene van het meer gegoede gedeelte der natie; en, zoo er al iemand onder hen gevonden werd, die uit overtuiging tot de leer van MAHOMED wenschte over te gaan, werden zij daarvan door hunne naastbeftaanden teruggehouden, niet zelden zelfs onder bedreiging van hen te zullen vermoorden, indien zij de leer hunner voorvaderen tegen eene vreemde leer verwisfelden.

Er beftaat tusfchen de *Baliërs* en de *Mahomedanen* een geweldige afkeer, welke niet te overwinnen is, en door de leer, die zij over en weêr belijden, dagelijks verfterkt wordt. Even zulk een' grooten afkeer als de *Mahomedanen* van het varkensvleesch hebben, hetwelk de *Baliërs* gaarne eten, hebben dezen van het gebruik van rundvleesch, waaraan genen zich dagelijks vergasten. Deze beide omftandigheden verwijderen de beide volken zoo geheel van elkander, dat zij onderling niet omgaan, of in ééne kampong te zamen wonen kunnen. De weêrzin, dien zij wederkeerig tegen elkander hebben, door het vrij gebruik, dat de eene maakt van hetgene, wat den anderen verboden is, heeft eene natuurlijke oorzaak. De *Baliër* aanbidt de koe, en kan dus uit eerbied voor zijne Godheid niet verdragen, dat een ander dezelve tot voedfel gebruikt. De *Mahomedaan* veracht het zwijn, als in zijne oogen onrein, en veracht dus ook allen, die niet fchromen om het te behandelen en als fpijs te nuttigen.

De Godsdienst der *Baliërs* is geheel Heidensch, met hier en daar een weinig *Hindoosch* er onder gemengd. Zigtbaar is hunne afkomst van dat volk. Schoon door lengte van tijd, en de bijgeloovige bijvoegfelen hunner priesteren, de leer der *Hindoos* bij hen naauwelijks meer herkend kan worden, beftaan er echter onder hen benamingen hunner Goden, en godsdienftige gebruiken en plegtigheden, welke zij van geen ander volk, dan van de *Hindoos*, kunnen hebben ontleend.

Hun opperste God is BRAHMA genaamd, wien zij nimmer dan met den grootsten eerbied noemen, en wien zij, even gelijk de *Hindoos*, voor den God van het Vuur houden. Ook hebben zij VISHNOE, dien zij beschouwen als den God der Rivieren. Voorts den God SEGARA, die in de *Balische* taal, en zoo ook op *Java*, de Zee beteekent. Nog vereeren zij den God RAM, die uit een eiland ontsproot, hetwelk door de vereeniging der beide rivieren *Jumna* en *Gunga* ontstaan is.

In een' hunner tempels zagen wij eene beeldtenis van den God GENESA, met den snuit en kop van eenen olifant, alsmede het afbeeldsel van den God DOORGA, staande op eenen stier. Dat zij der koe Goddelijke eere bewijzen, is ons in meer dan één geval gebleken: in eenen tempel zagen wij de beeldtenis van eene koe, waarnevens zich duidelijke kenmerken vertoonden, dat aan dezelve nog onlangs geofferd was.

Zij hebben eene groote menigte tempels in den omtrek van *Baliling*. Bij *Sangsit* zijn meer dan een dozijn plaatsen, die, door eenen hoogen muur omringd, blijkbaar tot een godsdienstig oogmerk ingerigt zijn: binnen deze aldus afgeschotene plaatsen staat een groot getal kleinere tempels, die, aan de uiterlijke teekens te oordeelen, tot verschillende godsdienstige plegtigheden gebruikt worden. Deze omheiningen zijn gewoonlijk van honderd tot honderdvijftig voeten in het vierkant; de muren zijn meestal van in de zon gedroogde steenen opgetrokken, en de daar binnen gelegene opene plaatsen steeds met een' dergelijken muur in twee gelijke deelen afgedeeld; in de eene dezer afdeelingen staan gewoonlijk twee waringieboomen, die, even gelijk de banaan, eene aangename schaduw rondom zich verspreiden. De andere afdeeling is gemeenlijk vol met kleine tempels, of hutjes, ter grootte van 6 tot 8 en meer voeten in het vierkant. Sommige dezer tempeltjes waren van gebakken steen, andere van klei opgehaald, en met stroo of met *goemoetie* bedekt. Sommige derzelven waren rondom geheel open, andere met gevlochten bamboezen of schutsels gesloten, en van kleine deuren voorzien; de weinige, die wij van binnen zagen, waren ledig, met eenige nog versche overblijfsels van offeranden, bestaande in vruchten en bloemen. In een der grootste dezer tempeltjes zagen wij eene gansche rij van Afgoden, van klei gebakken, en die alle hunne er-

kende Goden voorstelden. Wij zagen ook hier en daar een' van klei gemaakten Afgod buiten den tempel aan de deur staan, even alsof aan hem de wacht over den ingang van dien tempel was toevertrouwd.

Vele dezer tempels, en genoegzaam alle deze afgodsbeelden, waren in een' staat van verval; velen hunner hadden handen en voeten verloren, sommigen zelfs het hoofd; doch dit nam, zoo het schijnt, hunne waarde niet weg; een gedeelte verantwoordde hier voor het geheel. Wij hadden te meer reden, om ons over den vervallen staat van deze heiligdommen te verwonderen, alzoo wij de meeste dier tempels dagelijks bezocht zagen, althans die, welke aan het zeestrand en in de nabijheid onzer woningen zijn, in welke gestadig offeranden gedaan worden. Eenen voorbijgaande, en dezelve weder vol volk zijnde, trachtten wij er binnen te komen; doch een oud man, dien wij aan den ingang ontmoetten, belette ons zulks, zeggende: „De vrouwen zullen bevreesd worden, als gij binnentreedt." Alle moeite, welke wij deden, om hem door geld om te koopen, was vruchteloos, gelijk ook de verzekering van geene stoornis te zullen te weeg brengen; zijne weigering bleef stellig, en als van een' man, die het regt had, te weigeren; doch hij was niet onbeleefd.

Plegtige ommegangen ziet men bijna dagelijks. Dezelve bestaan meestal uit vrouwen en kinderen, die vruchten en bloemen aanbrengen, geleid door eenige mannen, die liederen zingen, en waarvan eenigen de gereedschappen tot het doen van offeranden dragen. Aan den tempel gekomen, wordt slechts een gedeelte van den medegebragten voorraad geofferd; het overige gedeelte dient hun tot voedsel. Tegen den avond terugkeerende, heffen zij hunne liederen weder aan; men kan dezelve op een' grooten afstand in het veld hooren.

Bloemen en vruchten worden geofferd, wanneer de zaak, voor welke geofferd wordt, het geluk van een enkel persoon of van een gezin betreft; doch is het eene algemeene zaak, is het eene offerande, waarbij de zegen over het gewas of eenig ander nut of voordeel afgesmeekt wordt, dan worden buffels, geiten en varkens ten offer gebragt.

Zij hebben priesters, die zij *Brahmans* noemen, maar die in de dagelijksche zamenleving *Ida's* geheeten worden, als

behoorende tot eene *kaste*, welke bij uitsluiting aldus genoemd wordt. Zij laten zich met geene andere kaste in, en trouwen onderling; ook is het hun verboden, met iemand uit eene andere kaste aan te zitten en te eten of te drinken. Aldus is het Priesterdom bij hen erfelijk, en alleen aan den meest bevoorregten stand toegekend. De priesters onderscheiden zich, door het haar lang te laten groeijen en los te laten hangen. Bij groote godsdienstplegtigheden dragen zij een bijzonder gewaad, en zijn alsdan versierd met dezelfde koord, welke de *Brahmans* in *Hindostan* dragen; die koord noemen zij *ganitrie*. De priesters werken niet, maar worden door de gemeente onderhouden. Bij gelegenheid van sterfgevallen, of van geboorten, worden de daarbij plaatshebbende plegtigheden door hen bestuurd; ook zijn het de priesters, die het water, waarmede de lijken gewasschen worden, wijden.

Het levend verbranden der weduwen met het lijk harer afgestorvene mannen is op *Bali* niet vreemd, en bepaalt zich niet eeniglijk tot de weduwen der Koningen en Vorsten. Wanneer een Koning overleden is, wordt het lijk gebalsemd, en zoo lang in huis boven aarde bewaard, tot dat de toestel, vereischt om het lijk te verbranden, in gereedheid is gebragt. Het wordt gewoonlijk aan tien à twaalf vrouwen of bijwijven van eenen overleden' Koning vergund, om hem, zoo als zij het noemen, in de andere wereld te volgen; de daartoe uitgekozenen wordt het echter tot drie herhaalde reizen gevraagd, als eens vóór den dood des Konings en twee malen onmiddellijk na zijnen dood. Dezulken, welke daartoe eenmaal hare toestemming gegeven hebben, kunnen daarvan niet terugtreden, en dragen met anderen ook het hare bij, om de volbrenging van deze onmenschelijke plegtigheid te bespoedigen en met luister te volbrengen. Zij zelve worden in dien tusschentijd met alle onderscheiding behandeld; men geeft haar de uitgezochtste spijzen, en de fraaiste kleederen worden te harer beschikking gesteld; ook staat men haar toe, in den korten tijd, dien zij nog te leven hebben, zich aan alle zinnelijke buitensporigheden over te geven, en al het wereldsche volop te genieten. Op den dag, waarop de groote ceremonie staat volbragt te worden, komen zij als bruiden te voorschijn, uitgedost met al wat kostbaar is, en omhangen met bloemkransen. Voor elke der vrouwen, welke aldus het slagtoffer van deze barbaarsche

inftellingen worden, is een afzonderlijke vuurkuil gemaakt, waarboven eene ftellaadje, waardoor zij al het verfchrikkelijke van den toeftel niet kunnen zien. Op een gegeven teeken ftaat alles in vlam, en de ongelukkigen fpringen in den dood. De *gong*, die geftadig fpeelt, belet, dat men eenig gekerm hooren kan; terwijl een ftoet van priesters, die de vrouwen van zeer nabij omringen, alles zoodanig verborgen houdt, dat het niet mogelijk is te ontdekken, of werkelijk de daad, tot het einde toe, zoo geheel vrijwillig is, als de priesters zulks wel willen doen voorkomen. Men zegt, dat, zoo deze of gene eenig berouw toont, geweld gebruikt wordt; doch ook dit is voor het oog der menigte onzigtbaar. Een *Engelschman*, die in het afgeloopen jaar te *Bali Badong* het verbranden van verfcheidene weduwen bijwoonde, kon door den toevloed des volks niet nabij genoeg komen, om alles tot in de bijzonderheden gade te flaan. Vóór het aangaan der ceremonie zag hij echter de vrouwen op de ftellaadje van 10 à 12 voet hoog zitten, bezig om zich het haar in orde te brengen. De geheele toeftel was met zwavel en andere brandbare ftoffen befmeerd, en onder denzelven de grond met dergelijke voorwerpen opgevuld, en op het gegeven teeken door de *gong* ftond alles in vlam; hij zag in de verte de vrouwen in de vlammen nederftorten, of nederwerpen, en zag of hoorde nu verder van haar niets meer.

In de verfchillende rijken, waarin het eiland verdeeld is, gefchieden bijna jaarlijks zulke foort van menfchelijke offeranden. Dezelve bepalen zich dus niet eeniglijk bij het afíterven van eenen Koning; maar, wanneer eene Koningin fterft, moeten derzelver voedfters en andere vrouwen van derzelver gevolg haar in den dood volgen; dit wordt, als eene godsdienftige plegtigheid, ftipt opgevolgd: dezulken, die weigerachtig zijn, om daartoe hare toeftemming te geven, worden bedwelmende dranken toegediend, en in dien ftaat is het niet moeijelijk, om iets, dat naar eene toeftemming gelijkt, van haar te verkrijgen. Er zijn ook voorbeelden, dat priesters van eene meer dan gewone vermaardheid zich, na hunnen dood, door hunne vrouwen in denzelven doen vergezellen. In dusdanig geval bepaalt zich het offer flechts tot ééne vrouw. Het volk fchijnt aan deze fchriktooneelen gewoon te zijn; het fpreekt er over zonder afgrijzen, en als van dagelijks voorvallende zaken.

Op geheel *Bali* heeft men geene algemeene werkplaatsen, waarin de grondstoffen bewerkt worden. Elk weeft er zijn eigen linnen, elk maakt er zijne eigene kleederen; het spinnen en weven is, bij uitsluiting, het werk der vrouwen. Het voortbrengsel van hunnen handenarbeid bepaalt zich veelal tot grove *sarongs* en *slindangs*; maar zelden ziet men er gouddraad in geweven. Sedert eenigen tijd meent men opgemerkt te hebben, dat zij ook chitsen en batist beginnen te dragen: deze worden hun van *Batavia* aangebragt. Ook wordt door hen eenig grof katoen garen gemaakt, en naar *Java* uitgevoerd, alwaar het tot lampenpitten gebruikt wordt. Voor eigen gebruik maken zij eene voldoende hoeveelheid potten en pannen; hun aardewerk is wel bereid en wel doorbakken; zij maken in het bijzonder zeer goede potten, om het drinkwater in te bewaren; in den uiterlijken vorm hebben deze drinkvaten wel iets van de *Javasche* bekers.[1]

De *Baliër* weet het ijzer en het staal goed te bewerken en in het vuur te harden. Hunne wapens zijn deugdzaam en zeer scherp. Zij bekomen hun ijzer en staal van de *Chinezen*, die het van *Java* aanvoeren. In de bereiding van het ijzer geven zij aan die van *Java* niets toe. Zij weten er oud ijzer van gebrokene potten in te mengen, waardoor hunne wapens eene bijzondere hardheid verkrijgen en zeer gewild zijn. Hunne smids zijn ook nu en dan zeer goed geslaagd in het smeden van geweerloopen, en zelfs van getrokkene busloopen; maar de sloten kunnen zij niet maken; zij krijgen die van *Java*: het is te verwonderen, dat zij in het vervaardigen van het een en ander nog tot die hoogte gekomen zijn, daar zij in het algemeen zulk slecht en ondoelmatig gereedschap hebben. Hunne smederijen zijn zeer klein. Zij gloeijen het ijzer met houtskool, en gebruiken de regtopstaande blaasbalg, zoo als dezelve door RAFFLES, in zijne beschrijving van *Java*, beschreven wordt.

Behalve dit alles weten zij uit den arengboom de boomsuiker te maken, die aangenaam van smaak en zeer goedkoop is. Hun zout, dat zij te *Lehran* en op andere plaatsen maken, is zuiver en wit. Zij hebben eene bijzondere wijze van zoutmaken. Zij vullen eenige manden van 3 of 4 voet met aarde en zand, en gieten gestadig versch zeewater daarop; dit water, door het zand en de aarde gefiltreerd, laat eene zelfstandigheid in de mand achter, welke verzameld en

op platte manden aan de zon blootgesteld wordt, om uit te wasemen; aldus van alle waterdeelen ontdaan, wordt het gekorreld of gekristallifeerd, en is terstond geschikt om gebruikt te worden; deze eenvoudige kunstbewerking levert het zuiverste en witste zout op. Dit zout, hetwelk alzoo in overvloed en goedkoop te verkrijgen is, wordt door hen veel gebruikt, om *dinding* van rundvleesch te maken, hetgene zij in eene vrij aanzienlijke hoeveelheid naar *Java* uitvoeren. Het zijn alleen de *Mahomedanen*, die zich hiermede bezig houden; de Heidenen, die de koe als heilig beschouwen, zullen haar nimmer slagten, veel min het vleesch behandelen.

(*Het vervolg en slot hierna.*)

VERSLAG VAN EEN TOONEELSTUK, GETITELD: LE ROI S'AMUSE, DRAME, PAR VICTOR HUGO.

(*Vervolg en slot van bl.* 322.)

Derde Bedrijf. (*De antichambre* van den Koning op het *Louvre.*) De Vorst verschijnt in een keurig *négligé*. Op zijne vergunning wordt BLANCHE binnengeleid, buiten zijn toedoen door zijne Hovelingen geschaakt, hem niet als den Koning kennende, door hem als de minnares van zijnen Hofnar beschouwd. Allen vertrekken. Zij valt hem te voet. De Koning zegt:

Être Roi ne saurait gâter un amoureux. —
La France, un peuple entier, quinze millions d'hommes,
Richesse, honneurs, plaisirs, pouvoir sans frein ni loi,
Tout est pour moi, tout est à moi, je suis le Roi!
Hé bien! du souverain tu seras souveraine.
Blanche! je suis le Roi; toi, tu seras la Reine!

Na een alles behalve kiesch tooneeltje, ontslipt BLANCHE aan de armen des Konings... in deszelfs slaapvertrek, waarin hij, den sleutel bij zich hebbende en de deur met geweld opendringende, haar volgt, dezelve achter zich toesluitende. MAROT, gevolgd door eenige Edellieden, verschijnt, en zegt:

Le lion a traîné la brebis dans son antre!

TRIBOULET komt op. Hij is zeer bleek, maar laat niets blijken. Hij zoekt, doorzoekt, befpiedt alles, de aanwezigen, de deuren enz. „ Waar hebben zij haar verborgen?" Hij polst de Hovelingen, die, met kwaadaardige vreugd, hem befpotten. Hij wreekt zich door bijtende wederfcherts. Eindelijk roept hij uit, met eene donderende ftem: „ Zij is hier, met den Koning!"

C'est ma fille! — Oui, riez maintenant!
Ah! vous restez muets! vous trouvez furprenant
Que ce bouffon fait père et qu'il ait une fille?
Les loups et les feigneurs n'ont-ils pas leur famille?
Ne puis-je avoir aussi la mienne!

. . . .

Vous lui vendriez tous, fi ce n'est déjà fait,
Pour un nom, pour un titre, ou toute autre chimère.
Toi, ta femme, Brion! — Toi, ta foeur! — Toi, ta mère!

. . . .

Non, il n'appartient point à ces grandes maifons
D'avoir des coeurs fi bas fous d'aussi fiers blafons!
Non, vous n'en êtes pas! — Au milieu des huées
Vos mères aux laquais fe font prostituées!
Vous êtes tous bâtards!

Hij wil de deur opentrappen; allen verzetten zich daartegen. Hij raaskalt. Eindelijk uitgeput, zegt hij:

Ah Dieu! Vous ne favez que rire ou que vous taire!
C'est donc un grand plaifir de voir un pauvre père
Se meurtrir la poitrine, et f'arracher du front
Des cheveux que deux nuits pareilles blanchiront!

Op eens fpringt de deur van het Koninklijk flaapvertrek open. BLANCHE, wanhopig, verwilderd, met loshangend haar, valt, met een' ijzingwekkenden kreet, in 's vaders armen. Deze, buiten zichzelven van blijdfchap, kan geen ander denkbeeld plaats inruimen:

J'ai tant de joie au coeur que maintenant j'ignore
Si ce n'est pas heureux — je ris, moi qui pleurais! —
De te perdre un moment pour te ravoir après!

Maar BLANCHE wekt hem uit dien blijden droom, bedekt

haar gelaat, en openbaart hem hare schande. TRIBOULET verstomt. Allen verwijderen zich, vervaard door eene wanhoop, die den Hofnar over hen doet heerschen: *Allez-vous-en d'ici!* Thans zijn vader en dochter alleen. Volgt eene waarlijk roerende zamen- en alleenspraak met zichzelven van TRIBOULET:

Je m'étais résigné, j'acceptais ma misère.
Les pleurs, l'abjection profonde et nécessaire,
L'orgueil qui toujours saigne au fond du coeur brisé,
Le rire du mépris sur mes maux aiguisé,
Oui, toutes ces douleurs où la honte se mêle,
J'en voulais bien pour moi, mon Dieu, mais non pour elle!
Plus j'étais tombé bas, plus je la voulais haut.
Il faut bien un autel auprès d'un échafaud.
L'autel est renversé!...

afgebroken door de duldelooze, schandelijke bekentenis van BLANCHE, dat zij haren schender nog bemint! — Verschijnt eene wacht van soldaten, den Heer DE SAINT-VALLIER naar de Bastille wegleidende, die zich echter, in 't voorbijgaan, naar het vertrek des Konings wendt, en den Hemel, als 't ware, aanklaagt, dat God noch menschen hem nog gewroken hebben van eenen Vorst, die hem zoo ongehoord mishandeld heeft; waarop TRIBOULET, het hoofd opheffende, antwoordt:

Comte! vous vous trompez. — Quelqu'un vous vengera!

Vierde Bedrijf. (Andere afgelegene wijk, met een inzigt in het moord- en ho...huis van SALTABADIL.) TRIBOULET en BLANCHE, op de straat, in gesprek, verklaart de laatste andermaal, (onbeschaamd en wulpsch genoeg) dat zij den Koning bemint, zoo sterk als haren vader, ja dat zij voor hem in den dood zou gaan! TRIBOULET poogt haar voor 't minst te genezen van den waan, dat hare liefde beantwoord wordt, en plaatst haar te dien einde voor eene spleet in den muur van het huis van SALTABADIL, door welke zij NB alles zien kan, wat daar binnen omgaat. Zij ziet dan ook den Vorst, in Officiersgewaad, die den sluipmoordenaar op den schouder klopt: *Ta soeur et mon verre!* De flesch en het meisje verschijnen op staanden voet. De broeder verwijdert zich, en, buiten zijnde, ontwaart hij

TRIBOULET, en zegt hem, dat zijn man in hunne handen is. Volgt een tooneel tusschen den Koning en MAGUELONNE, waarvan wij de weêrga bezwaarlijk in eenig openbaar bordeel kunnen onderstellen! Het meisje voegt den Vorst, die zegt, dat hij in zeker opzigt denkt even als Koning SALOMO, zeer naïf toe:

Tu vas au cabaret plus souvent qu'au sermon!

BLANCHE, die dat alles (regt eerbaar!) heeft bespied, wendt zich nu naar haren vader, die haar eenige wenken geeft van hetgene hij voorheeft, en haar beveelt, zich, in gereedliggende manskleederen, te paard naar *Evreux* te begeven. Zij vertrekt. TRIBOULET geeft een teeken aan SALTABADIL. Het wordt nacht. TRIBOULET geeft goudgeld aan den moordenaar, na van hem de verzekering te hebben ontvangen, dat zijn (onbekende) gast, daar de nacht donker en onstuimig zal zijn, wel bij zijne zuster zal blijven. TRIBOULET zegt, dat hij te middernacht terug zal komen. „Niet noodig;" hervat de andere.

Je puis jeter tout seul un cadavre à la Seine.

„Neen, ik zelf wil het daar inwerpen." — „Zoo als gij verkiest; ik zal hem u dan in een' zak leveren." — „Zijn naam?"

Son nom? Veux-tu savoir le mien également?
Il s'appelle le crime, et moi le châtiment!

Intusschen wordt het tooneel binnenshuis, van schaamteloos, al erger en erger! SALTABADIL geeft heimelijke teekens aan MAGUELONNE. Zij doet, alsof zij verwacht, dat hij zal heengaan. De Koning zegt:

— *Veux-tu que je sorte*
D'un temps à ne pas mettre un poète à la porte?

Maar, zoo is 't dan ook niet gemeend, en de Koning klimt met eene ladder naar de vliering, hem tot slaapvertrek aangewezen. Vermoeid en beschonken, slaapt hij spoedig in. Het dondert en bliksemt. BLANCHE verschijnt op straat, in mans rijgewaad, gelaarsd en gespoord; terwijl men den sluikmoorder ziet drinken, en zijne zuster, met eene lamp, den

flapenden Koning ziet bespieden en diens degen wegnemen. Intusschen houdt BLANCHE eene alleenspraak, waarvan het *referein* is: „Hij bemint mij dan niet meer!" Zij plaatst zich vervolgens weder aan de scheur in den muur; verneemt daar den aanslag; de begeerte van het meisje, om hun slagtoffer, *beau*, *galant*, *fier comme Apollo*, te sparen; ziet den broeder een' ouden linnen zak en een' straatsteen voor den dag halen, en den zak haar om te verstellen aanbieden: waartoe?...

Pour y mettre au plus vite,
Quand j'aurai dépêché là-haut ton Apollo,
Son cadavre et ce grès, et tout jeter à l'eau.

waarop BLANCHE, te regt, bij zichzelve vraagt:

N'est-ce pas dans l'enfer que je regarde ainsi?

MAGUELONNE roept uit:

Tuer un beau garçon, qui n'est pas du commun,
Pour un méchant bossu fait comme un S! —

en poogt den broeder over te halen, om den gebogchelden zelven in den zak te stoppen. „Hoe!" zegt deze, „ben ik dan een bandiet, een dief? Een' kalant te dooden, die mij betaalt!" — „Wel, neem dan dezen takkebos." — „Dat gaat niet; want dat leeft niet." Zij blijft er echter op staan, dat hij gespaard worde. Hij laat zich eindelijk gezeggen; en nu besluit men, NB, den eersten reiziger den besten, die zich mogt aanmelden, in deszelfs plaats te dooden. BLANCHE, dit hoorende, verzucht:

O Dieu! vous me tentez, vous voulez que je meure!
Faut-il que pour l'ingrat je franchisse ce pas?

„Maar neen!" zegt zij:

Je ne veux pas mourir pourtant. J'ai mieux à faire.

De klok slaat. Geen reiziger meldt zich aan. Kwartier vóór twaalf. Nog één kwartier uurs, en de Koning moet er aan! MAGUELONNE schreit, en BLANCHE roept uit:

Quoi! cette femme pleure!
Et moi, je reste là, qui peut le secourir!
Puisqu'il ne m'aime plus, je n'ai plus qu'à mourir.
Eh bien! mourons pour lui.

De broeder worstelt intusschen met de zuster, en heeft den voet reeds op de ladder — BLANCHE klopt aan, klopt nog eens aan — de broeder zegt: „*Mortdieu!* wacht! geef mij fluks mijn mes, dat ik het eerst wat slijpe!" (Dit staat er, Lezer!) Zij doet het; men *ziet* het, BLANCHE *hoort* het, en zij zegt: „o Hemel! 'k hoor het mes, dat zij te zamen slijpen!" Zij valt op hare knieën, — bidt voor den Koning, dien zij beklaagt en bemint, dat hij gelukkig en lang leve! — klopt wederom — SALTABADIL, na zijn mes nog eerst eens op de tafel beproefd te hebben, of 't wel scherp genoeg is, plaatst zich achter de deur — BLANCHE treedt binnen — de gordijn valt!

Vijfde Bedrijf. (Hetzelfde tooneel.) Donkere nacht. Het moordhol is gesloten; men ziet nergens licht. TRIBOULET treedt op, in een' mantel gewikkeld. Hij komt zijnen heeten dorst naar wraak lesschen — den zak in ontvang nemen! Eene alleenspraak, de helft van welke eene soort van Godslastering tevens is. Middernacht slaat; hij klopt, en hem wordt, in het duister, een zwaar pak ter hand gesteld. TRIBOULET, door eene stuipachtige vreugd bewogen, sleept den bruinen, langwerpigen zak tot vooraan op het tooneel, overhandigt SALTABADIL eene beurs, en beschouwt, terwijl de ander het geld snateit, denzelven: *Il est donc des bonheurs dans la haine!* Alleen zijnde, in stede van zich te haasten, om zich van den zak te ontdoen, doet TRIBOULET eene aanspraak, tot zichzelven en tot den zak, van meer dan 60 regels. De sporen ontwarende, die den zak doorboorden, zegt hij: *C'est bien lui!* zet den voet op denzelven:

> *Le voilà sous mes pieds, je le tiens, c'est lui-même.*
> *La Seine pour sépulcre, et ce sac pour linceul.*

en *mediteert* nu, met de armen over elkander geslagen, al voort: *Que dira l'avenir?* Het loopt al verder in het zotte: *Peut-être*, zegt hij,

> *— peut-être demain des crieurs inutiles,*
> *Montrant des tonnes d'or, s'en iront par les villes,*
> *Et crieront au passant, de surprise éperdu:*
> „*A qui retrouvera François Premier perdu!*"

Thans wendt hij zich weder tot den zak; spreekt tot den dooden; vraagt bij herhaling, of hij hem verstaat; scheldt, ja trapt hem! „Wanneer de wraak in ons is gevaren,

Dans le coeur le plus mort il n'est plus rien qui dorme,
Le plus chétif grandit, le plus vil se transforme,
L'esclave tire alors sa haine du fourreau,
Et le chat devient tigre, et le bouffon bourreau!

Hij eindigt met te zeggen: *A l'eau, François Premier!* en sleept den zak tot aan het water. Op dit oogenblik gaat de deur van het moordenaarshol open; MAGUELONNE verschijnt, ziet rond, wenkt, de Koning treedt ten huize uit, neuriet het *referein* van een liedje — TRIBOULET verschrikt, luistert, hoort andermaal, in de verte, hetzelfde *referein* en de welbekende stem! Hij roept uit:

O malédiction! ce n'est pas lui que j'ai!...
Mais qui donc m'a-t-il mis à sa place, le traitre!...

Een menschelijk ligchaam is 't toch.... Hij verscheurt den zak van boven tot beneden.... de donkerheid belet hem iets te zien.... hij heeft intusschen het ligchaam half uit den zak getogen.... een bliksemstraal verlicht het.... hij slaakt een' ijlhoofdigen kreet.... BLANCHE, zijne eigene dochter BLANCHE, aanschouwen zijne oogen! Een tweede bliksemstraal, die haar bleek gelaat en geslotene oogen verlicht, verdrijft allen twijfel. Eene flaauwe stem: „Wie roept mij?" laat zich vernemen. Zij rigt zich ten halve op; een hemd alleen bedekt haar, geheel bebloed, het haar loshangende; terwijl het overige van haar ligchaam in den zak verborgen is. „Mijn vader!" stamelt zij: „Ik beminde hem al te zeer... ik sterf... voor hem." — „Sterf niet, bid ik u!" (*je t'en prie!* dus staat er.) Hij roept, schreeuwt, rukt zich het haar uit het hoofd, vliegt naar eene klok, luidt die uit alle magt, brult: „Hulp! moord! brand!" keert terug tot het lijk — ja, tot het lijk; BLANCHE is niet meer! — Er komt volk, met flambouwen. TRIBOULET grijpt een' karreknecht bij den kraag: „Hebt gij paarden — een rijtuig?" — „Ja." — „Wel nu, neem mijn' kop, en werp dien onder de wielen!" — Men wil hem van het lijk verwijderen. Vernieuwde woede. Hij werpt zich bij hetzelve neder, omhelst het, legt het te regt, *gelijk eene moeder haar slapend kind*, veegt haar het voorhoofd af, drukt haar wederom in zijne armen, waant, dat zij nog leeft, tot dat een heelmeester hem verklaart, dat zij dood is, en hij, met den kreet: „Ik heb mijn kind vermoord! ik heb mijn kind vermoord!" ter aarde stort. — Einde.

EEN MORGEN IN DE BOULEVARDS VAN PARIJS.

(Uit AUGUST LEWALD's *Album aus Paris*, II Theile. *Hamburg*, 1832.)

In den vroegen morgen rust alles in de Hoofdstad; maar de bewoners der Voorsteden gaan dan derwaarts. Hier hoort men den krachtigen zweepslag der koolbranders, die met hunne hooge zwarte lading, op welke nu een aardig wijfje, nu een dikke jongen zit, welgemoed de straten doorkruisen; of de vrouwen van *Lavillette* op klompen, die op hare karren zoo veel kostelijke groenten geladen hebben, dat de kleine, magere ezel den last bezwaarlijk kan voorttrekken; — daar rolt een wagen heen, waarop eene welgekleede boerin zit en zelve de paarden ment; zij brengt melk van *Montmorency* naar stad; — ginds trekken de tuinlieden voort, met schoone ladingen van *Calville*-appelen en suikerzoete druiven, die alle te *Fontainebleau* gewassen heeten te zijn. Al deze wagens doen, met groote letteren, de namen der waren, van den eigenaar en diens woonplaats lezen. Vervolgens komen de waschvoertuigen, waarop schertsende en lagchende knapen en meisjes; dan de zware, door forsch gespierde kerels getrokkene, watervaten uit het *Etablissement Royal* van het gezuiverde *Seine*-water, zoo als het opschrift verkondigt. Uit de stad zelve rollen ledige wagens met lustige menschen naar de *porte St. Denis*, die in den nacht hunne groote visch\-ladingen binnengebragt hebben, en nu, wel in hun schik, dat zij den woeligen verkoop, die alle nachten op de *place des Innocents* gehouden wordt, achter den rug, en het geld in den buidel hebben, huiswaarts keeren. — Thans openen de wijnverkoopers in 't klein, op de hoeken der straten, het eerst hunne, van buiten helrood geverfde, van binnen morsige kroegen, en plaatsen zich, met over elkander geslagene armen en afgewaakte aangezigten, voor hunne deur. Maar die rust duurt niet lang. Weldra verzamelt zich links en regts een hoop boeren-, kool-, visschers-, waschers- en tuinmanswagens voor het huis, om zich een glas zure *chablis* te laten schenken, en onder een vrolijk praatje een half uur te slijten. Nu beginnen ook de bewoners der ontzaggelijke reeks van huizen zich te be-

wagen, en eene drokte vangt aan, die, even als een sneeuwval (*lawine*), met elke minuut aangroeit, en zich telkens met meer geraas ontwikkelt, telkens geweldiger daarheen rolt. Honderden kelderknechts springen, met witte buizen en schorten, voor de elegante koffijhuizen heen en weêr, maken de spiegels aan de wanden schoon, vullen de sierlijke korven met het fijnste brood, zetten koppen en kannen van goudgerand porselein op de verwarmde marmerplaten, dekken de kleine tafels, en maken alle aanstalten ter ontvangst van de dagelijks wederkeerende bezoekers en ter lokking van nieuwe. De rondbrengers van nieuwsbladen werpen in 't voorbijrennen de nieuwe papieren door de openstaande deur, die terstond door de knechts gerangschikt worden; want geen *Parijzenaar* zal ontbijten, dan onder het lezen eener courant. De Restaurateurs maken nog geene zoo ernstige toebereidsels, wijl hunne werkzaamheden zelden vóór 12 ure beginnen. Zij vergenoegen zich met spiegels en vensters te reinigen, de dagelijksche etenskaart met hare honderden van geregten na te zien, met eene *m.* te merken hetgeen dien dag niet voorhanden zal zijn, en bij te voegen, hetgeen de kok zoo even, in eene opgehoopte groote mand, van de markt heeft medegebragt, zijnde de eerstelingen van het jaargetijde, schaars voorkomende geregten, enz. De schilderachtige wanorde van deze *Nederlandsche* keukenschilderij (*) met opene deuren noopt vele voorbijgangers tot stilstaan. Men ziet er de bontgevlekte, sierlijke *Spaansche* artisjokken, de *Milanesche broccoli*, de hamelbouten van *Presalé*, de *Rijn*-karpers uit *Straatsburg*, den leelijken rog, de nog afschuwelijker *lune d'Afrique*, die de verovering van *Algiers* het eerst aan *Parijs* deed kennen, de groote ruige zeekreeften, de rozeroode krabben, de voortreffelijke ananasaardbeziën, en boven deze keukentrofeën, gelijk een adelaar met uitgespreide vleugels zwevende, eene prachtige sneeuwgans. — De winkeliers in *la belle Jeannette*, in *Robert le Diable*, in *les Bayadères*, wier spiegelwanden elken dag nieuwe voorwerpen ten toon spreiden, zijn bezig, de keurigste uitvindingen in het gebied der Mode, in allerlei vormen, voor den voorbijganger in het beste licht en hen regt digt aan het hart te leggen. Van buiten klauteren winkelknechts op lange ladders bij het magazijn op,

(*) Wij betuigen den *Duitscher* onzen dank voor dit compliment aan onze vaderlandsche Schilderschool. *Vert.*

en drapéren geheele huizen met honderd ellen lange ſtukken doek. Een horlogemaker kreeg den brozen inval, een paar honderd pendules, met derzelver ſtolpen, voor zijne deur, op eene ſtellaadje, die ver in de ſtraat uitſteekt, ten toon te ſtellen; zijn buurman, de porſeleinverkooper, wil niet onderdoen, en handelt met zijne koppen en borden even zoo; de glaskooper kan dit natuurlijk niet verdragen, en ſtalt zulk eene menigte van het ſchoonſte kristal, waaronder heerlijke kommen met goudvisſchen, vazen met kunstbloemen, enz. in den ſtrikten zin *op* de ſtraatſteenen uit, dat de voorbijgangers eene ſoort van eijerdans moeten uitvoeren, als zij aan dit gedeelte der *Boulevards* gekomen zijn. De groote prentwinkels vertoonen gansche galerijen van portretten van allerlei ſoort van vermaardheden, welke het hedendaagſche *Parijs* oplevert; zwarte kunst, *Chinoiſeries*, karikaturen, ſpotprenten enz. Bij de Modemakers ontwaart men alreeds, achter den doorſchijnenden wand van gaas, vederen, bloemen en ſtroo, de netſte handjes, met de vlijtige naald gewapend, en menigen dartelen blik, van den arbeid naar buiten geworpen. — Maar, wie kan alles navertellen, wat van alle kanten te voorſchijn komt, om voor deze winkels, ter wederzijden, als 't ware eene tweede ſtraat te vormen, welke den wandelaar eene oneindige verſcheidenheid van voorwerpen aanbiedt? Hier draaiborden, om ſnoeperijen te winnen; dáár kraampjes van kunstgewrochten in ivoor, porſelein, hoorn, ſchildpad of kristal, ook wel door elkander op de ſtraat zelve uitgeſtald; garens, linten, boeken, hertshoornen, ooft, konfituren, enz. enz.; alles in bonte, onafgebrokene rijen, nevens de goten, op de helling der ſtraat. Tusſchen deze vaste kooplieden dringen, even als kometen, nu dezen dan genen warenhoop met omverwerping dreigende, de zwervende kramers rond. Hier dragen twee kerels een' ſierlijken bronzen toeſtel, in den vorm van een' Oosterſchen draagſtoel, met eene menigte manshoeden omhangen; dáár wandelen onbehouwene ſchragen met gipsbeelden; ginds rollen karren met *Rheimſer* beſchuit, met potten met bloemen, met nieuwuitgevondene ſtookmachines; daartusſchen klinken de ſchellen der meede-venters, die gerſtewater met zoethout in een' torengelijken toeſtel op den rug ronddragen. Karren met ſchuijers en bezems, door ezels langzaam heen en weêr getrokken, en zich desgelijks door een' bijzonderen klank van ſchelletjes aankondigende, ver-

meerderen het gedrang. — Op zekere afſtanden van elkander zijn honderden matten ſtoelen gerangſchikt, om aan vermoeiden en lediggangers voor twee (*Franſche*) ſtuivers te verhuren. De pachters dezer rustplaatſen (ééne is er in den Tuin der *Tuileriën* en ééne op de *Boulevards*) betalen aan de ſtad eene belangrijke ſom; maar het gebeurt ook op zondagen, bij mooi weder, dat elk van hen, op éénen dag, 700 franken ſtoelhuur int. — De bloemenmeisjes plaatſen zich op eene rij, voornamelijk aan het eind van den weg naar het *Panorama*, en laten onophoudelijk haar *refrain: La violette! le joli bouquet!* hooren. — Hier ſtaat een man, die met een ijzerdraad kurken uit het binnenſte der fleſchen trekt; hij verklaart zijne proefneming, vertoont telkens zegepralend de uitgetrokken kurk, en ſtoot dezelve dan weêr in de fleſch, om van nieuws te beginnen. Dáár prijst een ander zijn nieuwuitgevonden middel aan, om likdorens en ekſteroogen te verdelgen. Een ander ſchreeuwt daartusſchen: „Geen roode vuurſteenen meer! Leve de wetenſchap! Zie deze gele! Die alleen zijn goed!" Een derde ſtaat zwijgend naast hem, ſteekt, met een' zeer eenvoudigen toeſtel, eene kaars aan, blaast die dan weêr uit, en ſteekt haar weêr op. Een vierde verkoopt inktkokers, die zonder inkt tot ſchrijven dienen, en biedt elken voorbijganger eene pen aan, om zich zelf daarvan te overtuigen. Hier ſtaat een vent met een' wandelſtok, dáár een met een' bril, altijd de allerlaatſte, welke hij voor een prijsje laten wil; maar naauwelijks heeft hij dien *laatſten* verkocht, of hij heeft weêr een' ſtok of bril in de hand. Kluchtig ſpeculeren de vlekkenuitmakers (*dégraisſeurs*), die altijd een aantal doode vogels voor zich op kleine grashoopjes hebben liggen, en den lieden wijsmaken, dat zij het geheim bezitten, om deze vogels weêr levend te maken en te doen wegvliegen. Terwijl nu bestendig een kring van nieuwsgierigen op dit experiment wacht, prijzen zij hunne vlekzeep aan, en, eer men er aan denkt, heeft zulk een vent eene vlek aan uwen rok of pantalon beſpied, en wipt op u toe, om die met zijne zeep te beſtrijken en ze dan weêr af te ſchuijeren. Voor deze ongevraagde proef weigert hij alle betaling, maar verzoekt alleen, om ook de overige vlekken zijner behandelinge wel te willen toevertrouwen. Een man, die een brevet voor de uitvinding van een nieuw glimmend was vertoont, poetst onophoudelijk zijne laars, en beſmeert die dan terſtond weêr

met straatslijk, om ze van nieuws schoon te maken. — Te midden van deze veelvuldige tafereelen van lustige groepen van allerlei aard vertoonen zich de zwartste schaduwpartijen der ellende. Hier zijn het kindertjes van 3 tot 4 jaren, die, met lompen gedekt, op een' hoop zitten, en niets doen dan — hongeren, dorsten, verkleumen en huilen; een vóór hen uitgespreid kleed is bestemd, om de giften des medelijdens te ontvangen, en wordt voor het wegwaaijen door den garen avondwind bewaard door een' zwaren steen op elken hoek. Eene moeder met haar ziek — en niet ver van daar (schier ongeloofbaar is het!) eene andere met haar *dood*, zoo even op de *Boulevard* gestorven, kind in de armen, zonder tranen, maar met vasten blik naar den Hemel opziende!... Naast deze diepste ellende vertoont zich het vrolijke ongeluk, dat zich bij dag op allerlei manier afslooft en niet zelden walging verwekt, om zich des avonds te bez.....n. Een blinde, die vedelt, terwijl een poedel voor hem collecteert; een vent met één been, die danst en springt; een meisje, dat zonder handen naait; een hongerig gezin, dat schimpcoupletten op de Ministers opdreunt; de steeds beschonken violist, die, op den hoeksteen, vóór elk muzijkstuk zijne levensgeschiedenis en zijn ellendig noodlot vertelt; de grootste kwakzelver der rondzwervende virtuozen, de algemeen bekende Straat-PAGANINI! En te midden van al dit gedrang de smerige *Savojaards* met hunne apen en marmotten; de Stadsserjanten en Gendarmen; de uitroepers van dagbladen en vlugschriften, en — het dartelende heer van ligte vrouwspersonen. — In spijt van deze bonte menigte, is de *Boulevard* nog ledig. Al dit volkje is slechts daar, om de eigenlijke bezoekers en wandelaars op te wachten, die eerst van 4 tot 6, de uren vóór het middagmaal, gewoon zijn, regelmatig zich te vertoonen. — De *omnibus* rijdt langzaam van de *Bastille* naar *Madeleine* en van *Madeleine* naar de *Bastille*; de *citadines*, *écossaises*, *béarnaises*, *tricycles*, en hoe al deze gemakkelijke vervoermiddelen verder mogen heeten, doorrijden en doorsnijden in alle rigtingen de *Boulevard*; terwijl de voerman van tijd tot tijd aan eene soort van blaasbalg onder den bok trekt, hetwelk een trompetgeluid doet hooren. — In de koffijhuizen en bij de Restaurateurs wordt ontbeten; bij TORTONI komt de groote wereld bijeen, en de effektenhandelaars pogen staatkundige nieuwtjes en den koers der staatspapieren op te vangen. De

tooneelspelers gaan naar de repetitiën. De kabriolets vliegen heen en weêr, terwijl derzelver menners met de zweep klappen, en onafgebroken: *Gare! gare!* schreeuwen. Eindelijk begint van uit de *rue la Paix* en de *rue Richelieu* de togt der schitterende Equipages der *faubourg St. Germain*, die nu hunne wandeling op de *Boulevards* aanvangen; terwijl van uit de *rue Lafitte* en de *chaussée d'Antin* de niet minder glansrijke der *haute finance* hen tegenkomen.

DE NAPOLITAAN EN ZIJNE HEILIGEN.

De gemeene man te *Napels*, het groote *publiek*, behandelt zijne Heiligen even als zijne geliefden — vleit hen, streelt hen, kust hen. Onnaauwkeurig is echter, hetgeen SAN DOMINGO zegt, dat God de Vader hier niet zoo veel ontzag en vertrouwen zou hebben, als ST. ANTONIUS, JANUARIUS enz. Men is slechts beschroomd, en staat met denzelven niet op zoo vertrouwelijken voet, als met de kleinere Heeren. De Heidenen deden eveneens met hunne Huisgoden. De dagelijksche gewoonte brengt zekere gemeenzaamheid voort en doet het ontzag in vriendschap overgaan. Men veroorlooft zich, eenen Heilig veel te zeggen, wat men zich wel wachten zoude, aan God zelven te zeggen. Deze vertrouwelijke omgang met den Heilig heeft nu en dan zonderlinge tooneelen, eigenlijke liefdesgeschiedenissen, jaloerschheid, nijd enz. ten gevolge. Men verbeeldt zich, door zijnen Heilig koel behandeld en verwaarloosd te worden — men dreigt, met hem te breken — men wordt allengs stouter en onbeschaamder in het beschuldigen, gelijk dit in het begeeren plaats had — men scheldt den Heilig voor eenen vrek, en niet zelden wordt men handdadig en slaat diens beeld in het aangezigt; maar dan heeft men ook weder berouw, weent, vraagt vergiffenis en maakt vrede. Er zijn weinigen, die met hunnen Heilig voor altijd breken, of hij moet het naar hunne gedachten al te erg gemaakt hebben.

Misschien denkt de lezer: *Deze menschen zijn geene Christenen.* Maar *Heidenen* zijn zij toch ook niet. Hunne Godsdienst is een zonderling mengsel. Zij weifelen tusschen de bedreigingen der eeuwige straffen en de bekoorlijke genietingen van een zinnelijk Heidendom. Gelijk de gemeene

man hier zijn' eigen Huisgod vereert, zoo hebben ſtraten, rivieren, dorpen, ſteden, landſchappen derzelver bijzondere beſchermers en voorbidders. Bovendien zijn er eene menigte Genootſchappen, die elk een' eigen *Patroon* gekozen hebben. De hoogere en lagere klasſen — rijken en armen ſcheiden zich weder in bijzondere Patronaatſchappen. Men heeft dikwerf gelegenheid gevonden, om in enkele gevallen den heilzamen invloed van genoemde Genootſchappen te doen opmerken — men ſpreekt van onderſteuning der eerlijke, doch verborgene armoede, welke zich niet durft openbaren, van het voorthelpen van jonge meisjes, opdat zij zich aan verleiding niet prijs geven, van het kleeden der naakten, van het bezoeken der kranken; daarentegen hoort men ook ſpreken van partijdigheid in het uitreiken der liefdegaven, van blinde, onverſtandige aanwending der geofferde penningen, enz. Naar enkele gevallen moet men echter niet veroordeelen of prijzen; doch ieder verſtandig man kan inzien, dat in het algemeen deze geestelijke Broederſchappen aan dezelfde gebreken lijden, als andere burgerlijke inſtellingen in het maatſchappelijk leven.

ERGERLIJKE VERTOONINGEN TE NAPELS.

Leveren de zoogenaamde *Campmeetings* en *Revivals* in *Noord-Amerika* ſoms tooneelen op, waarover de verſtandige Christen zich bedroeft, te *Napels* hebben bij de godsdienſtige zamenkomſten ook allertreurigſte verſchijnſelen plaats. Het is weleens, alsof men eene tooneelvertooning bijwoont. Men vindt daar ſtraatpredikers, welke niet den minſten wezenlijken eerbied voor het heilige ſchijnen te hebben. Zekere *Padre* (Pater) ROCCA, vriend des overleden FERDINANDS, een voornaam ſtraatredenaar, had weleer zijnen ſtraatkanſel juist tegenover een der draagbare *theaters* opgeſlagen, waar PULCINELLA, door lompe aardigheden en geestige zetten in den ſmaak van het gemeen alle toehoorders aan zich wist te boeijen. De *Padre*, die dit niet kon verdragen, roept, een CHRISTUS-beeld in de hand opheffende en aan het volk vertoonende, plotſeling uit: *Ecco il vero* PULCINELLA, (ziet hier de ware POLICHINEL!) en zijne overwinning was beſlist; de gapende menigte verliet zijnen mededinger en luisterde weder naar hem. Hoe onwaardig

zoodanige kunstgreep zijn moge, deze trek bewijst evenwel zijne kennis van het volkskarakter en zijne bekwaamheid, om in moeijelijke omstandigheden zich te redden.

Te *Napels* is eene preek dikwerf juist het tegendeel van onze kerkelijke redevoeringen. Bij ons heeft het geheel eene strekking, om op verstand en hart der hoorders te werken. Belangrijkheid van inhoud moet gepaard gaan met zekere deftigheid van stijl, die eenigermate boven de taal van het dagelijksch leven zich verheft, met eene waardige voordragt, met achtbaarheid in houding en gebaren. Te *Napels* schroomt de prediker niet, alle welvoegelijkheid ter zijde te stellen, zelfs in het belagchelijke te vallen; hij waagt zich tot op de uiterste voorposten van het bijgeloof, spreekt met God en Satan, als met schoolmakkers — kortom, bij ons zoude men hem voor eenen potsemaker houden, die, terwijl hij ernstig ziet, den spot drijft met heilige dingen.

Ik was eens op eenen dag, waarop de Katholijken boete doen en in de kerk rouw bedrijven, zoodanige vergadering binnengetreden. Eene preek *over de eeuwige Verdoemenis* werd er gehouden. Een mat licht schemerde door de donkere ruimte. Al het volk lag nedergeknield en luisterde aandachtig naar het *sermoen*, dat reeds eenigen tijd geduurd had. Ik plaatste mij tegen een' kerkpilaar. De priester op den kansel wendde zich toen juist naar een nevens hem staand MARIA-beeld, en sprak op vrij barschen toon de volgende woorden tot de Moeder Gods: „En de neus, waarom moet de neus eeuwige straf lijden? waardoor heeft de neus zich bezondigd?" Daarop antwoordde hij zelf, in den naam van de aangesprokene Moedermaagd, met eene veranderde, fijne, gillende stem: „Hij wordt gestraft voor zoo menigen lief-deruiker, waaraan hij wellustig geroken heeft." En dus werd, naar de rij af, elk zintuig afzonderlijk veroordeeld en in het eeuwige vuur geworpen. De stem wisselde steeds af. Eene levendige, soms twistende zamenspraak scheen er plaats te hebben. De stem van God den Vader was langzaam, diep, achtbaar, schoon ook zingende, gelijk de *alto* tot de *soprano* van de Moeder Gods; Satan sprak prozaïsch, puntig en vernuftig, even als de *Buffo* in de *Opera semi-seria*. Wel-verre van belagchelijk te worden, geleek de verhitte rede-naar veeleer eenen krankzinnigen, wiens wilde lach, wiens zonderlinge verbijstering een treurig medelijden of angstige verbazing bij de aanschouwers verwekt. De prediker vroeg

verder: „Is er dan niet één regtvaardige in deze gansche vergadering?" en op zingenden toon werd door den Heer het verschrikkelijk antwoord gegeven: „Niet één!" Alle toehoorders zuchten, weenen, kermen luid, en de Duivel zegepraalt. Nu werpt de prediker zich aan de borst der Heilige Jonkvrouw, en kust en omarmt haar, en roept: „Is er geene redding mogelijk — volstrekt geene?" En de Gezegende zingt gillende: „Ik ken de verstokte zielen — ik zie hare ingewanden — de zonden. De wereld is den zondaren liever, dan de hemel," enz. Kortom, zij gaf een ontwijkend antwoord, en andermaal zegepraalde Satan, en op nieuw verhief zich het gekerm der boetvaardige menigte. Toen greep de priester plotseling eene brandende kaars, lichtte rond onder het vergaderde volk, en riep: „Zoo toon ons de eeuwig verdoemden, zonder de Gemeente af, noem de verstokten, voor welke geene zaligheid is!" Dat was het verschrikkelijkste oogenblik van algemeene ontsteltenis — eene ware geestbezwering; ieder scheen de vreeselijke uitspraak te verwachten; ieder bedekte zijne oogen voor het vlammend licht. Ouden en jongen kermden. Eene vrouw nevens mij lag in stuiptrekkingen. Nu begon het mij te akelig te worden. Het was mij om het hart, alsof ook *mijn* naam op de zwarte lijst moest staan. Ik wendde mij om, en zocht ruimer lucht te krijgen; want ik gevoelde mij op eene zonderlinge wijze beklemd. Toen sprak God weder: „Zij zijn *allen* verhard en *allen* verdoemd." Nu kwam er eene algemeene verligting over de benaauwde zielen — geen zucht werd ditmaal gehoord; ieder had slechts *voor zich alleen* gebeefd. Op die overspanning volgde ontspanning der gemoederen. De redenaar kon niet steeds hooger klimmen. Ook bemerkt men, dat God en de Heilige Jonkvrouw niet altijd eenstemmig zijn. Juist dit is een kunstgreep van den prediker; zoo houdt hij in de voorbede der Moeder nog steeds eenen uitweg open. Men heeft waarlijk den tijd niet, aan de juistheid eener rede te denken, welke de verbeeldingskracht telkens door nieuwe beelden ontstelt. — De priester wierp zich op nieuw weder aan de borst der Moeder Gods, hing snikkende aan haren hals, weende luid, en sprak een vurig gebed uit. Het volk had luid weenend mede. De Jonkvrouw bleef onbewogen. Toen ging het gebed in het angstgeschrei der vertwijfeling over. De prediker riep: „Ik, die dagelijks in uwe heilige dienst voorzie, die alle genoe-

geen der wereld om de hemelſche kroon opoffer: — ben ook ik dan verdoemd?" Nu volgde weder eene pauze, en zoo ging de zielenmarteling voort, tot dat eindelijk de Gezegende verklaarde: „Zij moeten boete doen." Thans zou men meenen, dat de geestelijke vertooning een einde had; maar neen — nu grijpt de man op den kanſel een' ketting, die, gelijk ik later bemerkte, uit ringen van blik beſtaat en geweldig rinkelt. Hij begint zich daarmede onbarmhartig te geeſelen. In hetzelfde oogenblik houdt de koster hem drie zaamgebonden brandende kaarſen voor, en de boetende geeſelt niet langer, maar ſtrekt de handen uit boven de vlam. Daarbij kermt en jammert hij erbarmelijk over de eeuwige pijnen. De volksmenigte had hem bij deze nabootſing van SCÆVOLA wel in den ſteek kunnen laten; maar hij kende zijn publiek; ieder gilde en ſchreeuwde: „Houd op! houd op!" Nu volgde weder geeſeling, en dan weder vingerbranden, en op nieuw nog eens hetzelfde gehuil, en zoo voort, tot dat eindelijk de Moeder Gods zeide: „Het is genoeg voor u; nu moeten zij ook het hunne doen." — Zoo eindigde eene preek, welke drie uren geduurd had. Voor het verſtand was er niets in. In plaats van juiste begrippen, als grondſels der zedelijkheid, in de zwakke zielen te planten, werden ſlechts ſchrikbeelden geſchilderd en in allerlei gedaante herhaald. Bezwaarlijk kan men zoo ergerlijke vertooningen beſchrijven; dit weinige is echter genoeg, om te doen zien, op welke wijze aldaar voor de kudde wordt gezorgd door de herders.

DE SLAGTOFFERS VAN NAPOLEONTISCHE DWINGELANDIJ.

(Een treffend Voorval.)

In 1813 deed NAPOLEON zware ligtingen van krijgsvolk, om de in *Rusland* geledene verliezen te herſtellen. Gedienſtige Prefecten voerden de bevelen des Keizers met veel geſtrengheid uit. Ook in *Frankrijk* zelve waren er velen, die zich ongenegen betoonden, om de vanen des geweldenaars te volgen. In dit geval bevond zich onder anderen de zoon van zeker' arm' landman. De jongeling werd opgeroepen, maar onttrok zich door de vlugt. Men ſtelde de ouders verantwoordelijk voor hunne kinderen. Toen de eerſte aanma-

ningen vruchteloos waren, begon men strenge maatregelen tegen den vader en de moeder des weggeloopen lotelings te nemen. Het hielp niets. De Prefect, vergramd, dat de zaak zoo lang duurde, liet eindelijk den eenvoudigen dorpbewoner voor zich roepen.

De arme boer verscheen aan de Prefectuur. Eerst poogde de Secretaris, en daarop de Prefect zelf, hem te doen begrijpen, dat zijn pligt vorderde, de schuilplaats van zijnen zoon te openbaren. Doch zij konden op geenerlei wijze iets uitlokken. De landman bleef betuigen, dat hij het verblijf van zijnen zoon niet wist. Nu begonnen de Prefect en zijn Secretaris hevig te dreigen De beide Heeren geraakten eindelijk in geweldige drift, toen de arme man hen met koelbloedigheid aanzag, terwijl hij zijnen hoed tusschen de vingers draaide. „ Wij zullen u wel daartoe weten te brengen, dat gij uwen zoon wedervindt!" sprak de Secretaris. — „ Dat zal mij inderdaad regt lief zijn," hernam de boer. — „ Ik moet hem levend of dood hebben," zeide de Prefect, en hiermede liep die zamenkomst af.

De landman keerde vol angst naar zijne woning terug; want hij wist inderdaad niet, waar zijn zoon was, en hij vreesde voor erge gevolgen. Zijn vermoeden werd maar al te spoedig bewaarheid. Reeds den volgenden dag kreeg hij inlegering van een' Gendarme te paard, die zoo lang moest blijven, tot dat de weggeloopen loteling wedergevonden zou zijn.

De onwelkome gast verteerde weldra den kleinen voorraad des armen landmans. Deze verkocht daarop het gouden kruis, de gouden oorringen van zijne vrouw, zijne zilveren gespen enz. enz. — voorts een klein stuk land, en eindelijk zoude ook het huis nog volgen.

Eer echter het huis, met den daarbij liggenden akker, werd verkocht, ontstond er een vrij hevige twist tusschen man en vrouw. Hij beweerde, dat zij wel wist, waar de zoon was. De Gendarme moest eindelijk tusschenbeiden komen, daar de wanhopige boer zijne vrouw, welke hij echter in den grond hartelijk liefhad, de zware holblokken dreigde naar het hoofd te werpen. Van dit tijdstip af aan gevoelde de Gendarme een innig medelijden met de arme lieden, en liet zijn paard aan den weg of op de gemeenteweide grazen. Eenige buren verschaften stroo en haver, en de Gendarme

kocht zelf zijn vleesch. De ongelukkige vader had zich uit wanhoop reeds willen verhangen.

Eens was de arme man in een naburig bosch gegaan, om te sprokkelen, ten einde het geringe maal gekookt kon worden. Tegen den avond terugkeerende, zag hij iets wits in het kreupelhout, trad nader, en herkende zijnen zoon. De ongelukkige was van honger gestorven, en had nog iets van de in het wild groeijende planten, die hij tot voedsel scheen gebruikt te hebben, tusschen de tanden!

Toen nam de vader den dooden zoon op zijne schouders, en droeg hem drie uren ver, zonder iemand iets te zeggen. Hij kwam des avonds laat aan de Prefectuur. Toen hij hier hoorde, dat de Prefect op een Bal was, bleef hij hem wachten. Ten twee ure des morgens keerde deze eindelijk van luidruchtige vermaken huiswaarts, en vond den boer bij zijne deur. „Heer Prefect!" sprak de vader, op een' hartverscheurenden toon, „gij wildet mijnen zoon hebben — hier is hij!" Het lijk was tegen den muur leunende geplaatst. De arme man liep toen schielijk weg. — De beide oude lieden bedelen nu langs de huizen!

JOZEF II EN DE KARDINAAL GANGANELLI.

Weinig bekend is de volgende trek van den man, die, als Paus CLEMENS XIV, niet ligt zal worden vergeten. JOZEF en diens broeder LEOPOLD, Groothertog van *Toskanen*, spraken den *Kardinaal*, bij de intrede van zijne kamer, dus aan: „Heilige Vader! de Roomsche Keizer en de Groot„hertog van *Toskanen* komen u om uwen zegen vragen." GANGANELLI, offchoon geraakt, hernam echter met den lach der zachtmoedigheid: „Twee stemmen zijn, om eenen „Paus te kiezen, te weinig; om met een' ouden man te spot„ten, te veel. Doch mijn stand en mijne jaren geven mij „regt, twee jonge Vorsten van groote verwachting, op „wier daden de oogen der wereld gevestigd zijn, te zege„nen." Met nadruk en waardigheid verhief hij zijne stem: „Zoo zegen ik u in naam van den Almagtigen, Drieëenigen „God, Vader, Zoon en Heiligen Geest! Moge uw gansche „leven gewijd zijn aan het geluk der volken, die u de „Voorzienigheid heeft toevertrouwd! Moogt gij uwe groote „zending zoo waardig vervullen, dat gij in het ernstigste

„ uur nagehend van hier scheidt, terwijl millioenen, van „ smart doordrongen, uw verlies beweenen!" — Geroerd grepen beide de Vorsten de hand, die hen gezegend had, drukten die hartelijk, en verlieten zwijgend het vertrek.

ANEKDOTE VAN DEN VERMAARDEN HANDEL.

De beroemde HANDEL, zich in eene dorpkerk bevindende, vroeg aan den organist verlof, om de vergadering *uit* te spelen, 't welk deze hem gereedelijk vergunde. HANDEL nam zijne plaats op het orgel, en begon op zulk eene meesterlijke wijze, als onmiddellijk de opmerking der vergadering tot zich trok, die, in stede van, als gewoonlijk, de kerk te verlaten, een' geruimen tijd in stille bewondering opgetogen bijeenbleef. De organist begon ongeduldig te worden, en vervoegde zich in 't einde bij den kunstenaar, zeggende, dat hij overtuigd was, dat *hij* de vergadering niet uit *kon* spelen, en hem daarom raadde zulks op te geven; waarna eenige harde akkoorden van den organist, op diens gewone manier, de vergadering oogenblikkelijk deden uiteengaan.

MUSTAPHA-PACHA IN EEN PANORAMA.

De volgende Anecdote behelst de grootste lofspraak op het thans te *Parijs* ten toon gestelde *Panorama* van *Algiers*, door den Heer CHARLES LANGLOIS.

MUSTAPHA-*Pacha*, Prins uit het geslacht van een' der laatste *Deys* van *Algiers*, bevindt zich, sinds eenigen tijd, te *Parijs*. Hij bezocht al de merkwaardigheden der Hoofdstad. Men bragt hem ook in dit *Panorama*. Ten einde hem des te meer te verrassen, had men hem niet gezegd, dat hij eene schilderij zou zien. Bovendien weet hij niets van schilderkunst, perspectief en schoone kunsten. Eensklaps vond hij zich dus verplaatst op een terras van de *Casauba*; en toen hij *Algiers* rondom zich zag, *Algiers*, zijne geboortestad, de plaats, waar hij zoo lang gelukkig was geweest, stond hij als versteend; zijne oogen vulden zich met tranen, en eindelijk riep hij uit: „ *Algiers* te *Parijs!* Dat moet millioenen gekost hebben!" Deze uitroeping herhaalde hij eenige malen. Toen men hem nu vervolgens poogde te beduiden, hoe het gansche tafereel, dat hem zoo zeer

trof, in het bestek van een stuk doek vervat was; hoe de hemel, de zee, de rook van dezelfde stoffe was, als de huizen, het geschut en de tuinen van den *Dey*, scheen hij daarvan niets te begrijpen, maar hield stijf en sterk staande, dat men hem bedroog.

HET LEVENDE SKELET IS NIET MEER.

Het dusgenaamde levende Skelet, dat op de *Amsterdamsche* en andere Kermissen zich heeft vertoond, is onlangs in *Noord-Amerika*, in den Staat *Vermont*, werkelijk gestorven. De raadselachtige oorzaak der ongehoorde magerheid diens mans is thans opgeklaard, als bestaande in een' Lintworm van ongeveer 16 voet lengte. Waarschijnlijk heeft hebzucht den armen man van tijdige en gepaste hulp verstoken.

LIED VÓÓR DEN SLAG.

(Naar het *Engelsch* van THOMAS MOORE.)

Dat blijde hoop het hart verrukke,
Heraut van 't nadr'end, bloedig uur!
Dat ons geen laffe vrees verdrukke,
Bij 't koest'rend stralend zonnevuur!
Dat rijzend licht brengt dood of leven;
'T Zal lauw'ren of 't zal ketens geven;
Maar, acht het dierbaar leven niet,
Als 't u slechts slavenketens biedt!

Gelijk de dagtoorts in de golven
Met pracht en luister wordt bedolven,
Zoo zinkt de held op 't slagveld neêr;
Maar, onder tranendauw der braven,
Als krijgsman, burger, vriend, begraven,
Herbloeit zijne onverwelk'lijke eer,
Door zulk een' dauwdrop, schooner weêr.

Gelukkig zij, wien bij het scheiden
Een treurend huisgezin omringt,
En plegtig grafwaarts zal geleiden,

Waar liefde 't laatst vaarwel hem zingt!
Maar heerlijk, heerlijk is 't, te sneven,
Wanneer de roem van 't vaderland,
Gewaarborgd door een heldenleven,
Den wierook op ons graf ontbrandt.

Reeds verbleeken 's vijands wangen,
Waar hij om zijn wachtvuur staat;
O! hij voelt een angstig prangen,
't Hart door vrees en schrik bevangen,
Dat *ons* thans zoo moedig slaat;
Want *hij* ziet de breede velden,
Die zijn vroeg're neêrlaag melden.

Nimmer, nimmer smeed' hij weêr
IJz'ren boeijen, eens verbroken!
IJz'ren boeijen zijn niet meer,
En de vad'ren zijn gewroken.

Hoort, daar klinkt de horen, hoort!
't Uur is daar — op, makkers! voort!
En als de avond is gevallen,
Laat dan 't lied der zege schallen!

Menig hart, dat thans nog zwelt,
Is, als de avond zinkt op 't veld,
Koud als ijs, en klopt niet meer,
Keeren we als verwinnaars weêr....

Maar hoe heerlijk zal hij slapen,
Zacht beschaduwd door zijn wapen,
Als de vaderlander weent
Bij zijn dierbaar grafgesteent'!

LUBLINK WEDDIK.

DE NEDERLANDSCHE KRIJGSMAN.

Hoe! verwondert ge u, o vreemd'ling!
Over Neêrlands heldenmoed?
Vraagt gij, wat toch hier den krijgsman
Voor geen' vijand zwichten doet?
Waarom hij en grens en veste
Zoo volhardend, trouw bewaakt,
En, hoe lang het pleit ook dure,
Nimmer zucht of klagte slaakt?

Hoe hij, schoon gering in aantal,
'T Belgisch volk bedwingen kon,
En in vijfpaar gloriedagen
Heel zijn snoevend heer verwon?
Kunt gij 't minder nog bevatten,
Wat die kleene heldenstoet,
Op kasteel en vloot gelegerd,
Bleef bezielen met dien moed?
Wat Chassé, die roem der helden,
't Moedig hart zoo fier deed slaan,
Dat hij Frankrijks duizendtallen
Onverschrokken dorst weêrstaan?
Wat die onversaagde dapp'ren
Staande hield in zoo veel leed,
En, door overmagt verwonnen,
Nog ons volkslied zingen deed?
Vraagt ge 't, vreemd'ling!.... 'k Zal 't u melden,
Wat ons allen staande hield:
Liefde voor het erf der vad'ren
Heeft ons met dien moed bezield;
Liefde voor dat heilig plekje,
Waar ons schom'lend wiegje stond,
En onze onvergeetb're kindschheid
Immer zoo veel vreugde vond;
Waar een dierbare onze beeldt'nis
In haar minnend harte draagt,
En, door vrouwelijke fierheid,
Ons in 't pligtbetrachten schraagt;
Waar der vad'ren grafgesteente
Ons herinnert aan den tijd,
Toen een Willem van Oranje
Moedig bleef in banger strijd;
Toen ons Neêrland tachtig jaren
't Magtig Spanje weêrstand bood,
En, ten spijt van zijn belagers,
Roemrijk werd en vrij en groot;
Toen vereende koningsvloten
Deinsden voor De Ruiter's vlag,
En Europa 't pleit der vorsten
Fier door ons beslissen zag;
Toen men, als de noodstorm loeide,

'T Biddend oog naar boven floeg,
En, bij ieder bloedig treffen,
God alleen om bijstand vroeg;
Toen er immer redding daagde
In het allerdrukkendst leed,
En de Heer van Aarde en Hemel
Menigmaal voor Neêrland streed.
Deze liefde, dit herdenken
Aan der vad'ren grootsche daân
Doet ons, vreemd'ling! dus volharden,
En geweld en list weêrstaan.
Of ons Brit en Gal bedreigen,
En den Belgen bijstand biên;
Of wij geen der aardsche magten
Ons ter hulpe nad'ren zien, —
Op het voetspoor van die vad'ren
Rigten we ook den blik omhoog;
Dáár, dáár zetelt onze Helper,
Boven maan en starreboog.
Hij, Hij luistert naar ons smeeken,
Nu nog als in vroeger tijd,
En verleent ons moed en krachten,
En beschermt ons in den strijd.
Hij, Hij schraagt den dierb'ren Koning,
En versterkt den eendragtsband.
Hij zal vrede en welvaart geven
Aan het dierbaar vaderland.

Almelo, G. TEN BRUGGENCATE, HZ.
4 Febr. 1833.

DE TIJDGEEST.

Van tijdgeest wordt zoo veel gepraat;
De een wil aan korten band hem snoeren,
Een ander stelt hem perk noch maat;
Ik wil geen twist daarover voeren;
Men toon' mij eerst met zwart op wit,
Dat onze tijd een' geest bezit;
Of wordt, wijl 't zonder geest kan leven,
Die naam aan 't nieuwe alleen gegeven?

Reeds de enk'le woorden, *tijd* en *geest*,
Doen 't onvereenb're ras ontwaren;
Wat vóór de fchepping is geweest,
Laat aan geen jarental zich paren;
En ftellen we eens, de tijd gewon
Een' zoon, die tijdgeest heeten kon,
Wien is Saturnus' lust vergeten;
Zou vader 't lieve kind niet eten?

Dan, 't zij hoe 't wil, voor de aardigheid
Moge eens de naam van tijdgeest gelden,
En zien wij, door 't verftand geleid,
Wat men van dat gedrogt kan melden:
Wat is zijn wil, zijn doel toch wel?
Wat wint de wereld door zijn fpel?
Van welke deugd kan men gewagen,
Dat hij den naam van geest mag dragen?

Hij zweeft altijd naar 't wolkportaal,
Wil aan de dunne lucht zich houden;
Hij kent noch wet, noch toom of paal,
Veracht, wat fchijn heeft van verouden;
Het nieuwe alleen wekt zijn gevoel;
Den baas te fpelen, is zijn doel,
En alles 't onderst boven keeren,
Dat leert hij; zou een geest dat leeren?

De tijdgeest, praatziek als een wijf,
Bezit een neusje om van te fpreken,
Want dat gedeelte van het lijf
Durft hij, ftout weg, in alles fteken;
Hij is een held in 't mondgevecht;
Wie daarin flaagt, heeft bij hem regt;
Aan 't ligchaam wijdt hij al zijn pogen:
Die geest kan op niets geestigs bogen.

Hij breekt met dolle razernij,
Wat banden men hem aan moog leggen;
Zijn eenigst liev'lingswoord is: *vrij*
('t Wil eigenlijk *losbandig* zeggen);
Hij leert aan wie als hij durft doen;
Het ei is wijzer dan het hoen.
Zoo waant hij kracht en moed te kweeken
Door knapentrots en jongensftreken.

Hij draagt meestijds een' korten rok,
Gekroesde haren, rond gesneden;
Hij zwaait een' dikken eikenstok,
Mint ongekuischte, losse zeden;
Een baardje siert zijn spitse kin,
Daar zit al dat vermetele in;
Hij kaauwt versleten woorden weder,
En rukt, wat hem niet aanstaat, neder.

In verre streken sluipt hij om,
Spookt daar, en brouwt er ongelukken,
Doorkruist de landen van rondom,
En laat zijn reisbeschrijving drukken,
Waarin hij steeds van dát gewaagt,
Wat groote heeren 't meest mishaagt,
En zij, die hem niet gunstig waren,
Die noemt hij stumpers of barbaren.

Hij is poëet, en muzikant,
En schilder, ja wat ge ook moogt willen;
Versmaadt natuur, (almede een band!)
En volgt alleen zijne eigen grillen.
Als dichter acht hij rijm noch maat,
Maar zorgt, dat niemand hem verstaat;
Hij schept als schilder vreemde tranten,
Als muzikant slechts dissonanten.

Het veld der staatkunde is zijn lust;
Dáár kan hij al zijn wijsheid toonen;
Nooit wordt zijn ijver dáár gebluscht;
Dáár kan hij schelden, tergen, honen;
Dáár slaat hij heim'lijk wond bij wond,
En strooit er 't zaad der tweedragt rond;
Tracht vorsten — ja God zelf, vermetel,
(Mogt hij 't) te werpen van den zetel.

Daar is onlangs een man geweest,
Die zeide, hoe men 't moest verklaren:
De tijd (zoo sprak hij) heeft geen geest,
Maar geesten kunnen tijden baren.
Bedrogen wereld, zorg daarom,
Dat dra uw jeugd een' geest bekom'!
Dan zal de tijdgeest ras verdwijnen,
En weêr een tijd vol geest verschijnen.

Naar het *Hoogduitsch*
van J. F. CASTELLI.

J. J. ABBINK.

MENGELWERK.

TER HERINNERING VAN DEN ENGELSCHEN GODGELEERDE WILLIAM CHILLINGWORTH.

(*Vervolg en slot van bl.* 343.)

CHILLINGWORTH had tot het gezag eener uitwendige kerk de toevlugt genomen, om in den strijd van verschillende meeningen eene zekere beslissing te vinden. Hij heeft bij eigene ondervinding het nietige van deze toevlugt leeren kennen, en het in de H. Schrift vervatte woord van God alleen heeft hem dien onbewegelijk vasten, van alle menschelijk gezag onafhankelijken, grond gegeven voor zijne overtuiging. De tegenovergestelde menschelijke meeningen konden hem niet meer op het dwaalspoor brengen; want deels vond hij, met een verstand, dat zich aan de verlichting van Gods geest hield, de beslissing van allen wezenlijken strijd in de H. Schrift, deels leerde hij uit de Schrift en uit eigene innerlijke overtuiging inzien, dat de mensch, in deze wereld van geloof, niet dezelfde zekerheid in alles hebben moet; dat er tot menigen twijfel ruimte moet gelaten worden, om geloof te oefenen, en dat de eenheid van godsdienstige overtuiging niet moet afgedwongen worden door onveranderd blijvende letters, maar zich geheel en al door middel van vrije ontwikkeling, van den grondslag des geloofs af, vormen moet. Deze grondstellingen zette hij uiteen met eene vrijheid van geest, welke zich boven de beperkingen van zijnen tijd verhief, in het boek, dat ten titel heeft: *De Godsdienst der Protestanten een veilige weg ter zaligheid.* Van de H. Schrift zegt hij hier: „ De Bijbel, de „ Bijbel alleen is de Godsdienst der Protestanten. Wat „ zij buitendien ook gelooven, en behalve de duidelijke „ en ontwijfelbare gevolgen, die daaruit voortvloeijen,

„ dat mogen zij wel als onderwerp van befpiegeling
„ vasthouden, maar als voorwerp van godsdienftig ge-
„ loof kunnen zij, volgens eigene grondbeginfelen, dat
„ noch zelve erkennen, noch mogen daaraan te geloo-
„ ven van anderen vorderen, zonder trotfche en fcheur-
„ zieke aanmatiging. Wat mij betreft, ik erken rond-
„ uit, dat ik, na lang en, zoo als ik waarlijk geloof
„ en hoop, onpartijdig zoeken naar den weg ter za-
„ ligheid, voor mijnen voet geene andere rust kan vin-
„ den, dan op deze rots alleen. Ik zie duidelijk en
„ met eigene oogen, dat Pausfen met Pausfen, Con-
„ ciliën met Conciliën, Kerkvaders met Kerkvaders en
„ met zichzelven in ftrijd zijn, de Kerk op den eenen
„ met de Kerk op een' anderen tijd. Men beroept zich
„ wel op overgeleverde Schriftverklaringen; maar er
„ zijn weinige of geene te vinden. Geene overlevering,
„ behalve de H. Schrift alleen, kan men tot de bron
„ zelve terugleiden. Men kan van elke andere overle-
„ vering duidelijk bewijzen, óf dat zij in dezen of ge-
„ nen bepaalden tijd na CHRISTUS is ingevoerd, óf
„ dat zij in dezen of genen tijd nog niet in wezen was.
„ Deze bron van zekerheid wil ik erkennen, overeen-
„ komftig dezelve wil ik leven, en voor dezelve wil
„ ik, als de gelegenheid zich daartoe aanbiedt, niet
„ alleen gewillig, maar zelfs met vreugde, mijn leven
„ opofferen. Leg mij iets voor uit dit Boek, en vraag
„ mij, of ik daaraan geloof of niet. Met hand en hart
„ wil ik onderfchrijven, daar ik weet, dat er geen
„ krachtiger bewijs kan zijn dan dit: *God heeft alzoo*
„ *gefproken, derhalve is het waar.* In andere dingen
„ wil ik niemand de vrijheid van oordeel ontnemen, en
„ geen mensch mag ook mij hiervan berooven. Ik wil
„ niemand voor flechter mensch of Christen houden,
„ ik wil niemand minder liefhebben, omdat hij met mij
„ in gevoelen verfchilt, en ik verwacht, dat mij door
„ anderen met dezelfde maat zal worden toegemeten,
„ met welke ik hun meet, MATTH. VII: 2. Ik ben
„ vast overtuigd, dat God niet meer van den mensch

„ verlangt. en dat alzoo de eene mensch niet meer
„ van den anderen verlangen mag, dan te gelooven,
„ dat de Schrift Gods woord is, daarnaar te ſtreven,
„ dat men den waren zin vat, en overeenkomſtig de-
„ zelve te leven."

Doch, hoezeer hij de hooge beteekenis eener reine kenbron van Gods woord in de Heilige Schrift ter ontwikkeling van Christelijke overtuiging erkende; ofſchoon hij beleed, hetgeen niet te ontkennen is, dat, daar er nergens of nooit eene zuivere menſchelijke overlevering geweest is en kon zijn, wij daarom, zonder de onveranderd vastſtaande letter van Gods woord, geene onvervalschte kenbron der Goddelijke waarheid hebben zouden; zoo wist hij toch met vrijen en welberaden geest het voorwerp en den inhoud des geloofs, hetwelk tot zaligheid leidt, en het werktuig ter verkrijging van hetzelve, zeer goed van elkander te onderſcheiden; en hij ſtelde daarom het geval als mogelijk, dat iemand, zonder de H. Schrift, datgene, wat den mensch door dezelve moet worden medegedeeld, het heilaanbrengend geloof, hebben kan, en daardoor de zaligheid erlangen. Hij zegt hieromtrent: „ Indien iemand in de Chris-
„ telijke Godsdienst ſtandvastig gelooft en volgens de-
„ zelve leeft, en ſchoon zoo iemand niet wist of ge-
„ loofde, dat de H. Schrift regel van geloof of Gods
„ woord is, zoo zou ik meenen, dat zoo iemand toch
„ zal zalig worden; daarom, omdat hij de voorwaarde
„ des N. Verbonds ſtandvastig volbrengt, welke is,
„ dat wij den inhoud des Evangelies gelooven, niet,
„ dat wij gelooven, dat dezelve in het eene of andere
„ boek te vinden is. Zoodat de Boeken der H. Schrift
„ geene voorwerpen voor ons geloof zijn, maar mid-
„ delen en werktuigen, om den inhoud des geloofs aan
„ ons verſtand mede te deelen, en alzoo bevorderlijk
„ zijn, niet zoo zeer om die Christelijke leer in ſtand
„ te brengen, als wel veel meer in ſtand te houden
„ bij hare zuiverheid. IRENAEUS zegt ons van eeni-
„ ge vreemde volken, dat zij de Christelijke leer ge-

„ loofden en toch de H. Schrift niet als Gods woord „ kenden. Want zij hadden niets daarvan gehoord, en „ gelooven komt van hooren. Maar deze uitheemsche „ volken konden toch zalig worden." In hetgeen CHILLINGWORTH hier zegt, heeft hij volkomen gelijk: „ Waar het geloof in den Verlosser was en is, om het „ even hoe de menschen daartoe gekomen zijn, betoont „ het zich als Gods kracht tot zaligheid, en kon zich „ zoo betoonen, in de eerste tijden zoo wel, als la„ ter, waar de letter der H. Schrift óf in het geheel „ niet óf slechts ten deele bekend was, waar men eeni„ ge deelen der H. Schrift niet kende of niet als echt „ erkende." Evenwel is het zeker, dat wij de leiding der Goddelijke wijsheid in de menigvuldigheid en volkomenheid, met welke Gods woord in gezamenlijke heilige Schriften is medegedeeld, vooral moeten eeren en prijzen. Zeker is het, dat, zonder eene kenbron van Goddelijke waarheid, welke van menschelijke willekeur onafhankelijk is, die waarheid zich niet lang zuiver kan houden, noch haren ganschen gezegenden invloed ontwikkelen op het hart en gedrag der menschen. De Geschiedenis geeft zeer vele bewijzen aan de hand, hoe spoedig en hoezeer het zuivere Evangelie zonder die bron vervalscht en onderdrukt is geworden. Daarom is het ook een onschatbaar goed voor de volken, die thans door Evangelische zendelingen tot het geloof worden gebragt, een onwaardeerbare zegen voor derzelver volgende geslachten, dat zij niet alleen naar menschelijk onderrigt over het Goddelijke woord verwezen worden, maar dat Gods woord hun onmiddellijk, door vertaling in hunne moederspraak, dadelijk ten eigendom wordt gegeven. Zij hebben daardoor veel vooruit boven die volken, wien eerst door middel van zigtbaar kerkelijk gezag het Evangelie gewordt, en die eerst menigerlei menschelijke instellingen moeten doorworstelen, om tot het zuivere woord van God te geraken, zoodat daarom eeuwen van altijd voortgaande ontwikkeling vereischt worden, om, van het met instellingen vermengde

Evangelie, tot het zuivere te komen. Aan volken, wien thans de H. Schrift dadelijk in hunne moederspraak gegeven wordt, wordt daardoor vergund, dat zij Gods woord dadelijk als in hun eigen vleesch en bloed doen overgaan; dat het volks- en familieleven daarmede doordrongen wordt, daar de Bijbel van het begin af het boek voor levensgedrag, het boek voor het volk en de huisgezinnen wordt, zoodat ieder, onafhankelijk van de eigenheden eenes menschelijken leeraars, het Goddelijke woord in zichzelven, en zichzelven in het Goddelijke woord opbouwt, zoo als juist met zijnen bijzonderen aard overeenkomt. De groote uitwerkselen, welke zich in het openlijk en huiselijk leven daarvan vertoond hebben, hebben zich reeds onder de nieuw bekeerde volken der *Societeits-eilanden* in de *Zuidzee* heerlijk geopenbaard (*). Offchoon het wel niet anders zijn kan, of de overzettingen des Bijbels zijn in het eerst gebrekkig, zoo maakt dit toch voor het wezenlijke niets uit. Daardoor is toch de grond gelegd tot eene altijd verder voortgaande Christelijke ontwikkeling, die ook van zelve eene verbetering dier overzetting eenmaal leveren zal. Mogten wij dan op dit Feest van de stichting onzes Bijbelgenootschaps vooral gedenken aan het groote teeken des tijds, dat algemeen door de stichting der Bijbelgenootschappen is gegeven geworden, en wij met vrolijken dank en vertrouwen onze harten verheffen tot den God en Vader van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, die eene nieuwe verheerlijking van zijn rijk onder de menschen wil invoeren!

CHILLINGWORTH zegt verder: „Om de Chris„tenen tot eenheid van gemeenschap te brengen, kun„nen slechts twee wegen plaats vinden; óf het weg„nemen van alle verschil van meeningen over gods-

(*) De duidelijkste bewijzen, hoe in het bijzonder Gods woord bij de geheel nieuwe levensinrigting in alle betrekkingen tot rigtsnoer genomen wordt, vindt men in de leerrijke *Polynesische Onderzoekingen* van den Zendeling ELLIES.

„ dienstige onderwerpen, óf aanwijzing, dat het verschil
„ van meeningen, hetwelk onder de menigvuldige Chris-
„ telijke partijen bestaat, de eenheid van gemeenschap
„ niet mag verstoren. Het eerste dezer stukken laat
„ zich niet verwachten zonder wonder, indien niet
„ dát geschiedt, wat onmogelijk zijn kan, offchoon
„ men dikwerf het voorwendde, dat is: indien niet
„ aan alle menschen duidelijk is aangetoond, dat God
„ hier of daar een' bepaalden regter over geloofsstrij-
„ digheden heeft aangesteld, aan wiens oordeel zich al-
„ len moeten onderwerpen (*). Wat blijft ons dan
„ over, dan den anderen weg in te slaan, en de Chris-
„ tenen te leeren, aan het gewigtiger punt van geloof
„ en gehoorzaamheid, waarin zij overeenkomen, meer-
„ dere waarde te hechten, dan aan dingen van minder
„ aanbelang, waarin zij verschillen, en hen te over-
„ tuigen, dat de overeenstemming hierin krachtiger
„ werken moet, om hen tot eene gemeenschap te ver-
„ binden, dan hun verschil in andere minder gewigtige
„ dingen, om hen van elkander te scheiden? Wanneer
„ ik zeg, *in eene gemeenschap*, dan meen ik eene ge-
„ meenschappelijke belijdenis van de geloofsartikelen,
„ waarin allen overeenstemmen, eene gemeenschappe-
„ lijke Godsvereering op die wijze, die allen erkennen
„ als overeenkomstig met de wet, en wederkeerige vol-

(*) Zelfs wanneer dit middel kon worden daargesteld, zou toch het voorgestelde oogmerk niet bereikt worden, om alle menschelijke geesten aan éénen regel buiten hen te onderwerpen. Er zou toch altijd strijd overig blijven over onderscheidene uitspraken van dien éénen regter, daar geen menschelijk woord tegen de mogelijkheid van verschillende opvatting genoegzaam is gewaarborgd. Daarenboven zou onder de uiterlijke overeenstemming in woorden zich schuil houden en schuil blijven de inwendige verscheidenheid in denkbeelden, welke zich door niets van buiten laat overweldigen. Dit wordt ons duidelijk, wanneer men slechts het oog slaat op den strijd der meeningen, welke ook in de Roomsche kerk is te vinden.

„ brenging van al die werken der liefde, welke Christenen aan elkander schuldig zijn. En wat kan ter
„ vestiging van zulk eene gemeenschap beter dienen,
„ dan aan te wijzen, dat hetgeen door alle Christenen
„ algemeen wordt geloofd voldoende is, om de menschen ten hemel te leiden, indien het met liefde voor
„ waarheid en heilige gehoorzaamheid is verbonden?
„ Want waarom zouden de menschen strenger zijn dan
„ God? Waarom zou eenig mensch uit de kerkelijke
„ gemeenschap uitgesloten worden om eene dwaling,
„ welke niet in staat is, hem van de eeuwige zaligheid
„ te ontzetten?"

Zijne Christelijke liefde en gematigdheid vertoont zich ook daarin, dat, zoo vast als hij was in zijne eigene overtuiging omtrent alles, wat voor hem en allen, wien dezelfde openbaring der waarheid gegeven is, den grond van zaligheid uitmaakt, hij zich evenzeer onthield van elk oordeel over de mate van anderer bijzondere overtuiging aangaande het verkrijgen hunner zaligheid. „Er kan," zegt hij, „iets den eenen genoegzaam
„ duidelijk geworden zijn, wat, alles bij elkander genomen, den anderen dit nog niet is, en daarom kan
„ voor den eenen iets tot grond van zijn geloof behooren en noodzakelijk zijn, wat bij den anderen het
„ geval niet is. Dit menigvuldig verschil van omstandigheden maakt het onmogelijk, eene naauwkeurige
„ lijst te ontwerpen van artikelen, die tot den grond
„ des geloofs behooren, daar God meer van den eenen
„ verlangt, dien Hij meer geeft, en minder van den
„ anderen, die minder ontvangt." — „Het is mogelijk," zegt hij, „dat zij, die van CHRISTUS
„ nooit iets hoorden, God zoeken; en het is derhalve
„ waar, dat zij ook dán God welgevallig zijn en van
„ Hem beloond worden. Ik meen niet, dat Hij hen
„ onmiddellijk zonder CHRISTUS ter zaligheid leidt,
„ maar dat Hij hen naar zijn welbehagen eerst brengt
„ tot geloof in CHRISTUS en zoo tot zaligheid."
Hij beroept zich op het voorbeeld van den Hei-

den CORNELIUS, en laat hierop volgen: „ Offchoon
„ deze man, zelfs bij zijn Heidendom, Gode welbe-
„ hagelijk was, zoo zou hij toch, indien hij daarin
„ volhard en geweigerd had in CHRISTUS te geloo-
„ ven, na het ontvangen van de alles bevredigende open-
„ baring des Evangelies, in dit welgevallen van God
„ niet meer hebben gedeeld. Dan toch zou hem het
„ oordeel getroffen hebben, dat het licht tot hem is
„ gekomen, en hij de duisternis liever had, dan het
„ licht, JOANN. III: 19. Alles komt dus daarop
„ aan, welke maat des geloofs aan ieder van God is
„ gegeven, en of men trouw of ontrouw deze maat
„ aanwendt; zoo als ook PAULUS zegt, *Phil.* III:
„ 15, 16. Indien ieder zich daarop flechts toelegt, dat
„ hij wandelt volgens datgene, waartoe hij gekomen is,
„ dat hij de maat van kennis, welke hem ten deel is
„ gevallen, getrouw in zijnen levenswandel gebruikt,
„ zoo zal Gods genade hem van dit punt uit verder
„ leiden, de nog aanwezige gebreken des geloofs aan-
„ vullen door zijne verder leidende openbaring; zoo
„ als ook de Heer zegt: Wie heeft, wie de behoefte
„ aan waarheid levendig gevoelt, en alzoo reeds door
„ zijne gezindheid in gemeenfchap met de waarheid ftaat,
„ dien zal gegeven worden. Wie echter niet heeft,
„ wie bij allen fchijn, waarmede zijne ziel bevangen
„ is, niets van de waarheid en geen levendig gevoel
„ van behoefte aan haar heeft, van dien zal ook geno-
„ men worden, wat hij heeft. De fchijn, in welken
„ hij meende iets te bezitten, en op welken hij eeniger-
„ mate trotsch was, zal zich als fchijn openbaren."
Hij beroept zich verder op het voorbeeld der eerfte Apos-
tolifche kerk: „ De waarheid, dat het Evangelie onder
„ alle volken moest verkondigd worden, was eene ook
„ vóór de hemelvaart van onzen Heiland geopenbaarde
„ waarheid, MATTH. XXVIII: 19. En toch geloofde
„ de kerk, uit vooroordeel of onopmerkzaamheid, of
„ om eenige andere reden, die waarheid niet, tot
„ op de bekeering van CORNELIUS, zoo als uit

„ het X^de^ en XI^de^ Hoofdſtuk van de *Handelingen der* „ *Apostelen* blijkt, en was toch desniettegenſtaande eene „ kerk. Zoo is het niet gelooven van eene Goddelijke „ openbaring, in zooverre men niet weet, dat er eene „ zoodanige is, geene zaak, door welke het heil of „ beſtaan der kerk als kerk verſtoord wordt." — „ Zoo," zegt hij, „ is het eene duidelijke openbaring van God, „ dat het H. Avondmaal onder beide teekenen moet „ uitgedeeld worden, 1 *Cor.* XI: 28, en dat het open„ baar gezang en gebed der kerk geſchieden moet in „ eene taal, welke de ſtichting het meeste bevordert, „ 1 *Cor.* XIV: 15, 16, 26. Daar echter de Room„ ſche kerk, wegens het dekſel op hare oogen, in de „ onderſtelling van eene kerkelijke onfeilbaarheid, deze „ openbaringen niet in acht neemt, zoo hoop ik, dat „ derzelver verloochening haar op geene andere wijze „ te laste zal komen, dan als wanneer men hooi en „ ſtoppelen op den grondſlag bouwt, zonder den grond„ ſlag zelven omver te ſtooten."

Toen men ten tijde van CHILLINGWORTH in zijn vaderland aan den eenen kant het vasthouden aan de vormen der Bisſchoppelijke kerkinrigting en de prachtvolle opſiering der kerken, de praal van zinnelijke Godsvereering, van de andere zijde het ijveren tegen Bisſchoppelijk kerkbeſtuur, het opſchikken der kerken, en de bij overlevering ingeſtelde feestdagen, het ijveren voor eene meer Joodſche dan Christelijke viering van den zondag, tot het wezen der godsvrucht rekende te behooren, en liet verkoelen de liefde, welke de vervulling der wet en de band der volmaaktheid is, en zonder welke niets nut aanbrengt, zeide hij daartegen in zijne *Leerredenen:* „ Gelijk de ſchaduw het langst is, „ wanneer de zon het laagst ſtaat, en gelijk wijnſtok„ ken en vruchtboomen het minst vrucht dragen, wan„ neer men ze toelaat weelderig te worden, en hun „ ſap in eene menigte van nuttelooze uitbotſels en bla„ deren laat verſlinden, zoo kunnen wij dit ook in de „ Godsdienst opmerken. Waar verval van echte en

„ hartelijke godsvrucht is, daar onderhouden de men-
„ fchen vele uiterlijke vormen en handelingen, fcheppen
„ daarin behagen, en hopen in hunne ijdelheid aange-
„ naam te zullen zijn bij God door een' overvloed van
„ fchijngeregtigheid, om welke God de wereld zal oor-
„ deelen." En op eene andere plaats, nadat hij de woorden van den Profeet AMOS, H. V: 21, 22, had aangehaald: „ Daar nu deze huichelarij, dit vertrou-
„ wen op uiterlijke gebaren zoo zeer bij God gehaat
„ waren onder de wet en in eene Godsdienst vol fcha-
„ duwen en plegtigheden, zoo zal God zekerlijk der-
„ gelijk doen nog veel meer afkeuren onder het Evan-
„ gelie, eene Godsdienst van veel grootere eenvou-
„ digheid, die dan ook juist daarom meerdere opregt-
„ heid des harten vordert, omdat zij den uitwendigen
„ mensch verlost van de waarneming van wettelijke
„ gebruiken en plegtigheden. Indien wij derhalve thans
„ onder het Evangelie God meenen te misleiden, zoo
„ als MICHAL, door eene fraai aangekleede pop in
„ plaats van den waren DAVID, haren vader SAUL
„ bedroog (1 SAM. XIX); indien wij meenen, dat wij
„ hiermede kunnen volftaan, en over onszelven tevre-
„ den zijn, dat wij tot dit of dat kerkgenootfchap be-
„ hooren, dat wij ter kerke gaan, gebeden opzeggen
„ en aanhooren, het fakrament ontvangen, leerredenen
„ hooren, herhalen en zelfs houden, door ijver voor
„ of tegen zekere plegtigheden, of in het algemeen door
„ iets anders dan beftendige vroomheid voor God,
„ trouw en gehoorzaamheid jegens onze overheden,
„ geregtigheid en liefde jegens alle onze naasten, ma-
„ tigheid, kuischheid, ingetogenheid met betrekking tot
„ onszelven, zoo zullen wij gewis eenmaal erkennen,
„ niet God, maar onszelven misleid te hebben." Van de liefde, als de ziel der Christelijke deugd, zegt hij:
„ Wat is de liefde anders dan een zacht waaijen des
„ H. Geestes over onze hartstogten, waardoor de H.
„ Geest, zoo als, volgens *Gen.* I: 2, Gods geest
„ zweefde op de wateren, met ftillende en tot rust

„ brengende kracht zweeft over de bron onzer harts-
„ togten? Kwam niet dezelfde Geest tot ELIAS in
„ een ſtil en zacht ſuizen, 1 *Kon.* XIX: 12? Hij
„ wandelt niet in den ſtorm, niet in den hevigen wind,
„ om een' ſtorm in de aandoeningen onzer ziel te ver-
„ wekken. Indien wij nu dit deel van het Goddelijk
„ wezen zelve, deze uitſtorting des H. Geestes, welke
„ de liefde is, hebben ontvangen, hoe gelijkmatig en
„ rustig gedragen wij ons dan jegens God en de ge-
„ heele wereld, hoe gewillig en gehoorzaam nemen wij
„ de volbrenging op ons van alwat het geloof uit
„ Gods woord voorſchrijft! De liefde is die deugd,
„ welke nooit alleen gaat, nooit in de eenzaamheid haar
„ werk verrigt, nooit uitgeſloten is van het gezelſchap
„ en de gemeenſchap van andere deugden. Zij is in-
„ tegendeel datgeen, waardoor alles wordt gekruid en
„ leven en werking ontvangt, zonder hetwelk ik, of-
„ ſchoon ik alle mogelijke genadegaven genoot, wel-
„ ke de goede hand des Almagtigen over het rede-
„ lijke ſchepſel alom uitſtort, indien PAULUS 1 *Cor.*
„ XIII de waarheid ſpreekt, toch niets zou waard we-
„ zen. Zij is dat, wat alle geboden vervult, zoo als
„ dit aan ieder duidelijk moet voorkomen, die 1 *Cor.*
„ XIII, van het 4de vers af, ſlechts vlugtig doorleest,
„ waar wij alle deugden, die maar kunnen opgenoemd
„ worden, in de deugd van *liefde* zien opgeſloten, en
„ die liefde, naar hare verſchillende wijze van hande-
„ len, in zoo vele deugden veranderd en verheerlijkt
„ aanſchouwen. Zij is *langmoedig;* dus is zij de lang-
„ moedigheid. Zij is *vriendelijk,* dus de heuſch-
„ heid. Zij *praalt niet,* dus de beſcheidenheid. Zij
„ is *niet opgeblazen,* dus de nederigheid. Zij wordt *niet*
„ *verbitterd,* dus de zachtmoedigheid. Zij *verheugt*
„ *zich in de waarheid,* dus de waarachtigheid. Zij
„ *verdraagt alles,* dus de dapperheid. Zij *gelooft* al-
„ les, dus het geloof. Zij *hoopt* alles, dus de hoop.
„ Zij *duldt* alles, dus het geduld. Zij *houdt nimmer*
„ *op;* dus is zij de beſtendigheid."

Onze tijd wordt door dergelijke, elkander hardnekkig bestrijdende gevoelens verdeeld, als die waren, door welke de Westersche Christenheid, in het bijzonder het volk, tot hetwelk CHILLINGWORTH behoorde, toen verdeeld werd. Ook nu, zoo als toen, en onder alle stormen, die ooit de menschheid beroerd hebben en nog beroeren zullen, is er slechts ééne bron van zekere, onveranderlijke rust, van eenen eeuwigen vrede, die boven alle menschelijke tegenbedenkingen verheven is, die hooger is dan alle verstand; slechts ééne werelddwingende magt, die in het zacht en stil waaijen der liefde zich openbaart, en voor welke toch de magten der hel moeten zwijgen, die alleen in staat is elken strijd te eindigen, zoo als integendeel eigenzin, eigenzin aanvallende, door eenzijdige overdrijving het regt in onregt verkeert. Deze hemelsche bron is en blijft het Goddelijke woord. Mogten wij God bidden, dat Hij ons verlichte, opdat wij erkennen, welken schat wij daarin bezitten, en dat Hij ons door zijne genade wille gebruiken, om niet alleen dezen schat uitwendig in de handen te brengen van velen, die hem niet hebben, maar ook dat wij, terwijl wij zelve onder alle stormen van den tijd hier den vrede vinden en in onzen wandel dien vrede openbaren, die verheven is boven allen strijd, en dien de wereld niet geven kan, zoo als zij ook hem niet kent, bij zeer velen het verlangen naar dien schat opwekken, en hen zelfs daartoe brengen, dat zij door de verlichting des H. Geestes dien schat zich toeëigenen! De menschen zoeken, door onzeker en wisselend verlangen gedreven, het levende bij de dooden, het volkomene bij hetgeen onvolkomen moet zijn, den hemel op aarde en in aardsche vormen, daar toch de aarde den hemel niet verschaffen kan, en hier slechts zonde, gebrek en ellende heerscht, indien niet het hart in het geloof den hemel bezit en door hemelsch leven de aarde ten hemel maakt. Zij jagen, zonder zelve te weten, wat zij verlangen, *vele* dingen na, en zij kennen dat *ééne* niet, wat alleen in staat is,

alle behoeften te bevredigen van den geest, die in het aardfche nimmer ruste vindt.

O Heer der genade en barmhartigheid, ontferm U over de verdwaalden, die toch van uw geflacht zijn en voor wie de Zoon uwer eeuwige liefde zijn leven heeft willen prijs geven; over hen, die, zonder het zelve te weten, naar uw heil dorften! Verlicht hen zóó door uw woord en geest, dat zij voor zichzelven zeker worden van dat ééne, dat alle hunne behoeften vervullen, hun rusteloos verlangen ftillen, en aan allen ftrijd een einde maken kan!

NOORD-AMERIKAANSCHE VOGELS.

De volgende bijzonderheden zijn getrokken uit de berigten van den *Amerikaanfchen* vogelkenner AUDUBON, *Franschman* van geboorte, die, enkel uit belangftelling in de Natuurlijke Historie, eene lange reeks van jaren in *Louifiana*, *Kentucky*, *Karolina*, *Pennfylvanië* en andere gewesten van *Noord-Amerika*, ook aan de oevers van de *Misfisippi*, *Ohio*, *Hudfon* enz. doorbragt, de eenzame bosfchen aldaar tot zijne ftudeerkamer maakte, die groote, met wilde dieren bevolkte woestijnen nu eens alleen, dan weder in gezelfchap van vrouw en kinderen, in alle rigtingen doorkruiste, en daarom ook eindelijk zijnen oorfpronkelijken naam tegen dien van *American Woodsman* (*Amerikaanfchen Woudman*) verwisfelde. Thans houdt hij zich te *Edinburg* op, reeds geruimen tijd bezig zijnde met de uitgave van een werk over de *Ornithologie* van *Amerika*. Dit werk, dat onder begunftiging van vermogende en edelmoedige bevorderaars van nuttige ondernemingen werd aangevangen en nog voortgezet wordt, is zekerlijk het meest verwonderlijke, dat drukpers en graveerftift ooit voortgebragt hebben. Het geheel zal uit 400 koperen platen op dubbel royaal-folio formaat beftaan en 2000 gekleurde afbeeldingen bevatten.

Elke vogelſoort, zelfs de *Amerikaanſche* kalkoen en de grootſte adelaar niet uitgezonderd, wordt naar de natuurlijke grootte voorgeſteld; en deze reuzen onder de luchtbewoners zijn het, naar welke men het formaat der platen van het ganſche werk heeft genomen. Bij de kleinere vogels is de overige ruimte op eene even zoo aangename als nuttige wijze aangevuld. Op deze platen, namelijk, ziet men nevens het mannetje en wijfje ook den jongen vogel, verder de planten, welke het meest begeerde voedſel dier ſoort uitmaken, de inſekten, waarop dezelve jagt maakt, enz. Zoo bevat b. v. de plaat, waarop de kerslijster of kerſendief van *Baltimore* ſtaat, tevens eene fraaije afbeelding van den tulpenboom, dit prachtig ſieraad der *Amerikaanſche* boſſchen. Op andere bladen ziet men ſchoone lianen (klimmende planten, die aan de boomſtammen zich hechten) en op de bloemen kolibri's en vliegenvogels in keurige groepen zamengevoegd. De tekst levert geene dorre opgaven, maar de romantiſche geſchiedenis dier gevleugelde geſlachten, welke de *Amerikaanſche Woudman* in hunne geheimſte ſchuilplaatſen beloerd heeft; en hij vlecht op bevallige wijze het verhaal zijner eigene lotgevallen er in, en maakt den lezer alzoo tot getuige van zijne ontmoetingen.

De Spotvogel.

De *Europeaan*, die den nachtegaal gehoord en bewonderd heeft, wanneer dezelve onder den breed getakten eik het ſtatig nachtelijk lied aanheft, komt geheel terug van zijne bewondering, als hij den alleen in *Amerika* voorkomenden ſpotvogel hoort, ten tijde dat deze de toonen van zijn minnelied in *Louiſiana* uit het loof van de nooit geheel ontbladerde kroon des zwaren magneſiebooms doet hooren. In deze oorden ziet men wijnranken en Indiſche jasmijn, in elkander gewikkeld, om dikke boomſtammen ſlingeren, boven dezelve uitſteken, eene ſierlijke kroon vormen en kronkelende nederhangen; balſemachtige geuren vervullen

de lucht — overal bloemen, welige plantengroei, hoogroode druiven, een zachte, aangename, bijkans bedwelmende dampkring; het is, alsof natuur, gebukt onder den last van hare schatten, hier heeft stilgehouden, om dezelve over dit gezegende land uit te strooijen in ruime mate. Slaat de wandelaar zijnen blik naar boven, zoo ziet hij het wijfje van den spotvogel op eenen boomtak rusten. Ligt, als een vlinder, vliegt het mannetje met snelle vlugt rondom hetzelve, zweeft opwaarts en nederwaarts en weder opwaarts, de vurige oogen onophoudelijk op het gaaiken gevestigd hebbende, en het voorwerp zijner liefde met den kop begroetende. Zoo dikwijls hij naar den hemel zich verheft, begint hij zijn vreugdelied op nieuw. Geen vogelzang in de wereld is welluidender en tevens krachtiger. De spotvogel begint niet, gelijk de nachtegaal, met langgerekte, zwaarmoedige toonen, maar slaat terstond met gevoel en kracht aan, wisselt dan af, en *varieert* vervolgens zijn lied met verwonderlijke kunst, terwijl hij pogingen schijnt te doen, om nabootsingen der zachtste natuurtoonen, het ruischen der bladeren, het gezang van den distelvink, het murmelen der beken, met zijne eigene *muzikale compositie* (zoo het mij vergund zij, dezen kunstterm hier te bezigen) te doen ineensmelten. Maar dit onder het vliegen uitgevoerde zangstuk is slechts een voorspel. Wanneer hij zich eindelijk op den tak, die zijne gezellin draagt, heeft nedergezet, worden zijne toonen wel minder *brillant*, maar voller, gevoeliger, meer uitdrukkende. Weldra verlaat hij zijne plaats weder, zweeft op nieuw nu naar boven, dan naar beneden, ziet in het rond, alsof hij zich verzekeren wilde, dat zijne rust door geen vijandig wezen wordt bedreigd, slaat met de vleugels, en zijne regelmatige bewegingen in de lucht gelijken een' vrolijken dans. Eindelijk zet hij zich weder nevens het wijfje, en geeft aan hetzelve, als slotstuk van het groote *concert*, eene uitgelezene *parodie*, als 't ware, der zangen, geluiden en verschillende fluit- en andere toonen van schier alle andere vo-

gelfoorten. Nu meent men den distelvink, den patrijs en den nachtuil te hooren; dan weder het kwaken van de eend en het klokken der hen. Eindelijk legt eene foort van zucht, een treurige, half verftikte toon, die uit de keel van het wijfje voortkomt, aan den fpotvogel het ftilzwijgen op, en lokt hem, om nader tot zijne gezellin te komen. Nu zijn zij een paar, fladderen te zamen door de lucht, en zoeken eene plaats, om te nestelen. Gewoonlijk kiezen zij hun verblijf in de nabijheid van een bewoond huis. Zij weten, dat zij van den landman niets te vreezen hebben. Geen vogel is minder fchuw, dan de fpotvogel. Weldra hebben de vijge-, oranjeäppel- en berkenboom de tot bouwing van het nest vereischte ftoffen geleverd, en het met dorre takjes, bladeren, vlas en boomwol geftoffeerde kleine gebouw is op eene plaats, waar een tak zich in tweeën verdeelt, fpoedig gereed. Vijf eijeren worden in het zachte leger gelegd, en het mannetje heeft niet anders te doen, dan te zingen, voor de veiligheid der zijnen te zorgen, en dus, zoo veel hij vermag, de flangen, katten en roofvogels van zijne kleine bezitting verwijderd te houden. Zoo verloopen veertien dagen. Dan vliegen de jongen uit, fcheiden van de ouden, en voorzien zelve in eigene behoeften.

Uit de berigten van A. WILSON voegen wij aangaande dezen vogel hier nog het volgende nevens:

De vederen van den fpotvogel hebben niets bijzonder merkwaardigs; zijne geftalte is bevallig; de vlugge en aardige bewegingen, het vuur der oogen, derzelver fnuggere uitdrukking, wanneer de zoo vatbare leerling naar de lesfen, welke door de gevleugelde boschbewoners hem gegeven worden, luistert of zich oefent in het gehoorde — dit alles onderfcheidt en kenmerkt onzen zanger. Met deze eigenfchappen vereenigt hij eene heldere, buigzame ftem, die voor alle wijzigingen vatbaar is, en alle overgangen van toonen, van de teedere en zachte toonmengelingen der boschlijster tot het ruwe en wilde gefchreeuw van den kaalkoppigen adelaar, kan

nabootſen. Met verwonderlijke juistheid weet de ſpotvogel toon, maat en ſtemleiding van andere vogels te vatten, maar overtreft hen allen in uitdrukking en liefelijkheid, welke hij door zijn aangenaam geluid in de nagebootſte wijzen brengt. Zijn kunstvermogen bepaalt zich echter niet alleen tot nabootſing; ook zijn natuurlijke zang is even zoo ſchitterend als welluidend; maar hij breekt dien dikwerf af, om zijne zucht tot nabootſing in te volgen, en daarna vat hij denzelven weder op. Deze zangoefeningen duren nooit korter dan een half uur, ſoms wel een geheel uur en langer. Gedurende dezen tijd zijn zijne uitgebreide vleugels, zijn witgevlekte ſtaart, zijne vrolijke en levendige bewegingen niet minder vermakelijk voor het oog, dan de heldere en welluidende toonen van zijn gezang aangenaam voor het oor klinken. Men ziet hem, als in hooge verrukking, in eenen kring ronddraaijen, naar mate van de buigingen der ſtem den boom op- en afſtijgen, ook wel met de ſnelheid van eenen pijl in de hoogte vliegen, alsof hij, gelijk zeker natuuronderzoeker het uitdrukt, zijne ziel, die hij met den laatſten zijner toonen had uitgeademd, wilde terughalen. Een blinde zou, wanneer hij den ſpotvogel hoorde, zich verbeelden, dat een aantal onderſcheidene vogels zich vereenigd had, om eenen wedſtrijd in het zingen te beginnen. Zijne bekwaamheid in het nabootſen is zoo groot, dat hij niet alleen jagers en vogelvangers, maar ook andere vogels zelfs misleidt, welke op het geluid van zijne ſtem, dat zij niet zelden voor een roepen of voor eene noodiging houden, naar hem toe ijlen. Somwijlen worden zij door ſchrik bevangen en vlugten in het digtſte van het hout; doch ook daar is het wederom de ſpotvogel, welke, door nabootſing van den valk, hen uit hunne ſchuilplaatſen opjaagt.

(*Het vervolg hierna.*)

VERSLAG VAN HET EILAND BALI, DOCH MEER BEPAALDELIJK VAN HET VORSTENDOM BALI BALILING. DOOR DE ZENDELINGEN MEDHURST EN TOMLIN.

(*Vervolg en ſlot van bl.* 355.)

De vischvangst rondom het eiland is op verre na zoo voordeelig niet als die, welke op de kusten van *Java* dagelijks plaats vindt; men ſchrijft dit toe aan de meerdere diepte der zee; in de baaijen en kreken, welke zoo diep niet zijn, wordt echter voldoende visch gevangen voor eigen gebruik. De ingezetenen gebruiken, om te visſchen, even gelijk op *Java*, de gewone *praauw-joekong*, met dit onderſcheid, dat de vleugels, waarvan men zich bedient, om het kleine vaartuig in evenwigt te houden, zich regts en links wat verder uitſtrekken, zoodat, als het vaartuig, door een' frisſchen wind gedreven, wat ſterk overhangt, een gedeelte der manſchap op de vleugels bovenswinds gaan zitten, waardoor het evenwigt behouden wordt. Voor het overige is het ganſche vaartuig even eenvoudig, als men dezelve, tot hetzelfde oogmerk, in den ganſchen *Archipel* aantreft.

De praauwen, welke op *Bali* ten handel komen, zijn alle vreemde, op verſchillende eilanden, in den omtrek gelegen, te huis behoorende; op *Bali* zelve heeft men bijna geene andere, dan de bovengemelde *joekongs*, waarmede zij zich nimmer verre van ſtrand begeven.

Er komen jaarlijks tien groote praauwen van *Ceram*, benoorden *Ambon* gelegen; deze komen gemeenlijk in October en vertrekken tegen het einde van Januarij; hunne lading beſtaat doorgaans in nootmuskaat, ſchildpad en den bast van eenen boom, *maſoey* genaamd, welke eene genezende kracht heeft, en op *Java* en elders door de inlanders zeer gezocht wordt. De manſchap, welke deze praauwen bevaart, zijn *Kaffers*, anders genaamd *Alfoeren*, een ſterk volk, dat de *Maleiſche* taal zeer goed ſpreekt, en in deszelfs houding, gebaren en manier van ſpreken, meer het aanzien heeft van menſchen, die gewoon zijn te gebieden, dan van dezulken, die gewoon zijn te gehoorzamen. Aan hunne praauwen wordt hoegenaamd geen ijzer gebruikt; zelfs

het anker is van hout, met een' steen voorzien, om het te doen zinken; de verschillende planken worden met houten pennen vereenigd, en daarna gebreeuwd met boombast en eene soort van inlandsche stopverf, hetwelk voor eene reis van twee of drie maanden volstaat. Zij doen slechts ééne reis in het jaar. Na hunne terugkomst nemen zij hunne praauw uit elkander, brengen dezelve stukswijze naar hunne *dessa*, ten einde dezelve tegen het volgende saizoen weder ineen te zetten en te water te brengen.

De handel tusschen *Java* en *Bali* geschiedt geheel met *Chinesche* praauwen (*paduwakang*). Tien of twaalf derzelven van 15 tot 20 ton elk, die alle jaren vijf of zes reizen doen, zijn voldoende, om dien handel levendig te houden. Grove lakens, chitsen, batisten zakdoeken is de gewone lading, welke deze praauwen te *Bali* aanbrengen; hunne retourlading bestaat meestal in gedroogd rundvleesch tot *dinding* gemaakt, in huiden en smeer, alsmede in een gedeelte der van *Ceram* jaarlijks aangebragte nootmuskaat en de zoogenaamde *masoey*; in dezen handel wordt gewoonlijk één kapitaal van twintig- tot dertigduizend gulden omgezet; de gewone voordeelen op de uitreis bedragen ten naastenbij 10 percent, maar die, welke op de retourlading gemaakt worden, bedraagt gewoonlijk veel meer.

Behalve deze praauwen, wordt *Bali* nog bezocht door eene groote menigte *Boëginesche* praauwen; men rekent gewoonlijk op tien of twaalf praauwen van *Sumbauwa*, op een twintigtal van de kusten van *Celebes*, en op mogelijk even veel van *Singapore*; de laatsten hebben de kostbaarste lading van alle in; zij brengen onder anderen jaarlijks twintig kisten amphioen voor *Baliling* alleen; buitendien is er nog eene zeer sterke vaart op *Pahang-Cove* en *Bali-Badong*, welke beide plaatsen oneindig meer handel hebben dan *Baliling*. Deze, en mogelijk nog 2 of 3 *Europeesch* getuigde schepen, brengen alle, het eene meer- het andere minder, eene lading grove lijnwaden aan, en nemen gewoonlijk eene lading *dinding* (rundvleesch) en klapperolie in retourlading terug. Toen wij te *Baliling* aankwamen, lagen er twee brikken op de reede, waarvan de eene kort daarna naar *Macasser* vertrok, doch de andere behoorde aan den *Chineschen* pachter te *Pahang-Cove*, die er zeer voordeelige reizen mede doet.

De benoodigdheden voor het leven zijn op *Bali* in het

algemeen zoo goedkoop, dat men wel eene maand lang van een daalder ordentelijk kan leven. Aan de zeekust koopt men eene pikol rijst voor drie gulden, doch binnenslands kost zij naauwelijks een gulden. Klapperolie kan men voor vier tot zes gulden de pikol hebben, zout anderhalve gulden per pikol, eene vette koe of os voor vier gulden, versch vleesch een ſtuiver het (oude) pond, maar voor de *dinding* moet men negen gulden per pikol betalen, van 15 tot 20 gulden voor een paard, 7 gulden voor een vet varken, eijeren een gulden voor 100 ſtuks., en zoo alles naar evenredigheid; de meermalen genoemde *maſoey* wordt op *Baliling* voor 20 gulden de pikol verkocht; *kaſoemba*, eene roode verfſtof, veel op *Java* gebruikt wordende, is voor 30 gulden de pikol algemeen verkrijgbaar.

Bali levert eenige vogelnestjes op, echter alle van de tweede ſoort. Behalve eenige boomſuiker en eene zeer goede ſoort van tabak, kan men den jaarlijkſchen uitvoer ſchatten op ten naastenbij 3000 pikols klapperolie en 1000 coyangs rijst.

Hunne maten en gewigten zijn bijna gelijk aan die van *Java:* de coyang houdt in 30 pikols, en de pikol 100 katties (een kattie is 1¼ ℔); alleen de gantang is op *Bali* bijna eens zoo groot als op *Java*.

De munt, op *Bali* algemeen in omloop, is eene groote *Chineſche* koperen munt, met een vierkant gaatje in het midden, waardoor men ze gemakkelijk aan een ſnoer rijgt; tweehonderd dezer koperen ſtukken hebben de waarde van een gulden, en zeshonderd de waarde van eene *Spaanſche* mat; een ſnoer van 200 noemen zij *ſatak*, en een ſnoer van 1000 *ſapakoe*. Weinig andere muntſpeciën ziet men op *Bali*; doch *Spaanſche* matten zijn daar, even gelijk elders, zeer gewild. De handelsartikelen, welke op *Bali* het meest gewild zijn, zijn grove lijnwaden, chitſen, batisten doeken, opium, *Chineesch* grof aardewerk, ijzer, ſtaal, benzoïn en ſandelhout: de inkomende regten bedragen 4 percent, welke door de *Sabandhars* geheven worden, als 2 percent van den kooper en een gelijk bedrag van den verkooper. Behalve deze regten, verwacht de *Sabandhar*, zoo wel als de Koning, van elk, die hier ten handel komt, geſchenken, meer of min van aanbelang, naar evenredigheid van hetgeen door hem wordt aangebragt en van de vooronderſtelde winst. Op den binnenlandſchen handel worden geene regten geheven;

alleen wordt door een ieder, die een bazaar bezoekt, 's daags een duit betaald, waarna het hem vrijſtaat, dien ganſchen dag de goederen, welke hij heeft aangebragt, uit te venten.

De *Balineſche* taal, ſchoon met de *Javaſche* waarſchijnlijk van éénen oorſprong, verſchilt echter met haar in tongval en dagelijksch gebruik; dit verſchil is echter zoo groot niet, of iemand van *Java* kan die van *Bali* zeer goed verſtaan, en, na eenigen tijd met hen omgegaan te hebben, hunne taal ſpreken. De *Balinezen* gebruiken meestal dezelfde letters, als de *Javanen*; maar in de rangſchikking derzelven in hun alphabet is eenig onderſcheid; ook laten zij de groote D geheel weg; de *Balinees* ſpreekt alle de letters uit, zelfs dezulke, die bij de *Javanen* zeer zacht of in het geheel niet gehoord worden. In de gewone handeltaal, welke onder handeldrijvenden geſproken wordt, zijn, behalve *Javaſche*, ook *Maleiſche* en *Madureſche* woorden ingeſlopen, en hebben, door langdurig gebruik, als 't ware het burgerregt verkregen. Wanneer men zich tot den Vorst wendt, wordt de gewone hoftaal of *Basſahdalam*, ook wel de *Kawie* of de oude taal genaamd, geſproken. Zij ſchrijven op boombast, even gelijk men in *Indië* doet; doch, in ſtede van de letters met eene ijzeren ſtift er in te drukken, kerven of ſnijden zij de letters met de punt van een mes. Deze wijze van ſchrijven, of liever graveren, gaat onvermijdelijk zeer langzaam, zoodat een man eenen ganſchen dag bezig is, om een blad, waarop naauwelijks een vel gewoon ſchrift ſtaat, af te werken. Gewone reispasſen en uitklaringen van ſchepen hebben wij op die wijze geſchreven gezien. Gemeenlijk is echter hun ſchrift zeer ſlordig, en veelal aan doorhalingen en bijvoegingen onderhevig, zoodat men het met moeite kan ontcijferen.

Doordien men op *Bali* geen openbaar onderwijs heeft, vindt men onder hen ſlechts weinigen, die lezen, doch nog veel minder, die ſchrijven kunnen. Dezulken, die het al bij toeval geleerd hebben, ſchromen deze kunst uit te oefenen, uit vrees van daardoor hunne Grooten, vooral dezulken, die het niet kunnen, te beleedigen.

Hunne boeken, allen manuſcripten, handelen alleen over de fabelleer; ook hebben zij eenige *oendang-oendangs*, of beſchrevene wetten, waarnaar zij zich gedragen. In de toonkunst zijn zij bij de *Javanen* nog veel ten achtere, zoo ook in het ſchilderen, waaraan zij nimmer eenige ſchaduw ge-

ven, om de voorwerpen te doen affteken; zij zullen, bij voorbeeld, fchepen teekenen zonder zee, of vechtende mannen zonder den grond, waarop zij treden. De ruwe beelden, van klei gevormd en in de zon gedroogd, waarmede zij hunne tempels verfieren, kan men naauwelijks als een kunstgewrocht opnemen.

De *Balinezen* hebben, even gelijk alle zeer onbefchaafde natiën, veel op met de tooverkunst, en ftellen een onbepaald geloof in en vertrouwen op alles, wat naar zwarte kunst gelijkt. Iemand, die bezig was een nieuw huis te bouwen, verzocht mij, hem een talisman te geven, in het vaste vertrouwen, door dit middel den Duivel uit te bannen, en in zijne onderneming gezegend te zullen zijn.

De grond op *Bali* is, over het geheel genomen, vruchtbaar; de valleijen beftaan meestal uit een' zwarten kleigrond, en, zoo men mag oordeelen uit hetgeen door de ftortregens van de bergen afftroomt, beftaan deze meestal uit een' rooden aardgrond, die zeer vruchtbaar is; vulcanifche delfftoffen zijn echter overal met den grond gemengd. Behalve een' vuurfpuwenden berg in het oosten van *Bali*, welke federt menfchengeheugenis altoos eene dikke wolk van rook opgegeven heeft, werd het ganfche eiland, eenige jaren geleden, door de zware uitbarfting, welke alstoen op het naburig eiland *Sumbauwa* ontftond, geheel met asch, meer dan een voet diep, bedekt. Bij die uitbarfting is op *Bali* alles verzengd en met asch overdekt geworden, zoodat de ingezetenen de asch eerst hebben moeten wegwerken, alvorens iets te kunnen planten; met uitzondering der groote boomen, was het ganfche plantenrijk over het geheele eiland verbrand en verdord. In de uitkomst, echter, was deze ramp zoo fchadelijk niet, als het zich in den beginne liet aanzien; integendeel, de grond wordt over het algemeen thans veel vruchtbaarder geacht, dan vóór de uitbarfting.

De grond levert meestal zeer fchoone en witte rijst op; voorts tabak, *jagong* en *kafoemba*. Voor de rijstkultuur is geen gebrek aan water; en is zulks onlangs aanmerkelijk vermeerderd geworden, doordien een berg, door eene hevige aardbeving vaneengefpleten, gedeeltelijk ingeftort is, waardoor een ftroom water te voorfchijn gekomen is, welke eene verdere uitbreiding der rijstvelden heeft te weeg gebragt. Voor het overige is het hooge land meestal met

zware boomen bezet, wier hout alleen goed is voor brandhout, zijnde ongeſchikt tot eenig ander einde; de vruchtdragende boomen zijn minder algemeen, en vooral minder verſcheiden; de *mangoes* zijn er het meeste, vooral die ſoort, welke men *mango-kwinie* noemt; gedurende den tijd, dat wij er waren, waren deze *kwinies* zeer algemeen en voor een ieder verkrijgbaar.

Hunne bouwgereedſchappen zijn ten uiterſte ruw en eenvoudig; aan geen derzelven, zelfs niet aan hunne ploegen, is eenig ijzer beſteed, uitgenomen een grasmes, hetwelk, met eene ſoort van houten ſpade, het geheel hunner bouwmansgereedſchappen uitmaakt, bedragende alles te zamen naauwelijks de waarde van twee of drie gulden. Zij oogſten gewoonlijk tweemaal in het jaar; overvloed aan water hebbende, is de maaitijd naauwelijks voorbij, of zij beginnen weder te zaaijen.

Rijst is hun ſtapelproduct; alleen wisſelen zij het nu en dan wel eens af met *jagong*, katoen en ſoortgelijke.

Zij hebben geene bijzondere weidevelden, waarop zij hun vee doen grazen; alwat niet bebouwd is, dient tot weide voor het vee. Hun hoornvee ziet er ſchoon en vet uit; ik kan mij niet herinneren op *Bali* eene magere koe gezien te hebben; hun vee is van eene veel beter en grooter ſoort, dan dat, hetwelk men gewoonlijk op *Java* aantreft; het is een ras, voortkomende uit de wilde runderen, vermengd met de tamme; de kleur is lichtrood, met eene witte bef en buik.

Hunne paarden zijn klein, maar ſterk, kunnende een' zwaren last dragen; zij worden meestal tot lastdieren gebruikt.

In de wildernisſen is het vol tijgers, vooral in het westelijk gedeelte, zoodat zelfs het reizen aldaar gevaarlijk is. De bosſchen zijn ook vol herten. In den ſtaat *Bali* ligt een klein eiland, Herteneiland genaamd, eene of twee mijlen van het land, hetwelk in het bijzonder eene ſchuilplaats voor de herten ſchijnt te zijn; men heeft de herten dikwijls naar en van dit eiland zien zwemmen. Tegen dat de jagttijd aankomt, wordt, even gelijk op *Java* geſchiedt, de *alang-alang* en het lange gras weggebrand, waarna het niet moeijelijk is de herten te zien en te ſchieten.

Aardbevingen zijn op *Bali*, even gelijk in alle keerkringslanden, een gewoon verſchijnsel. Eene aardbeving, die twaalf jaren geleden op *Bali Baliling* plaats greep, wordt nog met vrees

en schrik herdacht; de schokken waren zoo geweldig, dat het volk dezelve beschrijft als gelijk aan het slingeren van een schip bij eene onstuimige zee; vele huizen zijn destijds beschadigd, andere geheel vernield geworden. Deze uitbarsting veroorzaakte eene algemeene verslagenheid, eensdeels door derzelver langdurigheid, en ten andere doordien een vrij hooge berg, aan het zeestrand gelegen, vaneenspleet, en klippen ter grootte van een huis opwierp; het is door deze opening, dat, sedert de natuur weder tot rust kwam, die schoone rivier is voortgekomen, welke het nog onbebouwde gedeelte van *Balliling* in rijke en vruchtbare rijstvelden herschapen heeft. De geheele ruimte, tusschen dezen berg en het zeestrand gelegen, was door de nedervallende steenen en de brandende asch geheel vernield geworden; menschen, beesten, huizen en het te veld staande gewas kwamen om, of werden vernield; terwijl al hetgeen door het vuur was gespaard, kort daarna, door de zee, welke bij die gelegenheid verre buiten hare oevers steeg, overstroomd en weggespoeld werd. Het getal menschen, daarbij omgekomen, is mij opgegeven meer dan duizend te zijn. De verbolgen zee heeft echter meer kwaad gedaan, dan de uitbarsting van den berg zelven. Toen men ons, na verloop van twaalf jaren, de plaats toonde, waar alle deze schriktooneelen als 't ware gelijktijdig in werking zijn geweest, waren de overblijfsels der verwoesting nog duidelijk zigtbaar: de groote rotsklompen, die, van den berg gescheurd, in zee gestort waren, en voor een gedeelte boven het water uitstaken, waren nog te zien; ook was de vallei tusschen dit gedeelte van het zeestrand en den voet van den berg in eene woestijn veranderd, en is thans de schuilplaats van tijgers en andere verslindende dieren.

De verwoestingen, door deze uitbarsting veroorzaakt, hoe verschrikkelijk ook, troffen echter alleen een gedeelte van het eiland; maar die van den berg op het naburig eiland *Sumbauwa* bragt eene algemeene ramp te weeg, waardoor voor het eerst op *Bali* duurte, schaarschheid, ja hongersnood ontstond. De verwoestingen, daardoor aangeregt, verspreidden zich vele mijlen in het rond; het gansche eiland *Bali* was zoodanig met asch en steenen overdekt, dat het een' geruimen tijd aanhield, alvorens de grond weder zijne vorige vruchtbaarheid herkreeg. Vele planten en gewassen, die zich jaarlijks voortplanten, waren zoo geheel vernietigd,

dat men de zaden van elders heeft moeten aanvoeren, om dezelve weder voort te planten. De rijst tot voeding werd van het naburig *Java* gehaald; eenige baatzuchtigen hebben zich daarbij niet ontzien tot zes *Spaansche* matten per pikol te vragen; de honger dwong, geld voor voedsel te verwisselen.

Het eiland *Bali* is nog nimmer door pest of andere besmettende ziekten aangetast geworden, uitgenomen in het jaar 1821, toen in den gantschen *Archipel* de *Cholera morbus* heerschte, en waarvan *Bali* dan ook niet is bevrijd gebleven.

Eene van de ergste bezoekingen, waaraan men hier nu en dan is blootgesteld, is, dat het op het veld staande gewas door sprinkhanen, muizen of wormen wordt opgegeten. Dit vernielend ongedierte kan in een' zeer korten tijd onbegrijpelijk veel schade, vooral aan het rijstgewas, toebrengen. Wanneer de aanval van dit gedierte algemeen is, beschouwen zij deze bezoeking als de straffende hand der Voorzienigheid voor deze of gene overtreding, waaraan zij zich hebben schuldig gemaakt, en waarvoor de geheele natie, om het onheil af te weren of tegen te gaan, boete doen moet. Deze boetedoening bestaat alsdan in meer- of minder aanzienlijke offeranden, naar mate het gevaar dreigend of de schade groot is. Bepaalt de verwoesting, door deze dieren veroorzaakt, gelijk somtijds gebeurt, zich eeniglijk tot het veld van een bijzonder persoon, zonder dat aan de naastbijgelegene velden schade wordt toegebragt, dan beschouwen zij het als een onfeilbaar bewijs, dat de eigenaar van het aldus vernielde veld de Goden vertoornd heeft, en dat hij hun, als het slagtoffer, dat geëischt wordt, met den vinger wordt aangewezen: de ongelukkige, wien dit overkomt, wordt alzoo, zonder verder onderzoek, gegrepen, hem handen en voeten gebonden, en hij in zee geworpen. De naaste bloedverwanten beschouwen het als pligt, hem aan de voltrekking van dit onmenschelijk vonnis niet te moeten onttrekken, ten einde alzoo hunne bereidwilligheid te bewijzen, om de vertoornde Goden te bevredigen.

Behalve deze en nog vele andere barbaarsche gewoonten en instellingen, bij dit volk in gebruik, hebben zij ook de wreede gewoonte van het eene vrouw tot misdaad aan te rekenen, wanneer zij van tweelingen verlost. Zij, die, zoo als zij het noemen, zich daaraan schuldig maakt, wordt met haren man en alle hunne kinderen uit de kampong verbannen, ten einde zich eene maand lang aan het zeestrand of

bij de graven hunner voorvaderen op te houden; na verloop van welken tijd zij beschouwd worden gelouterd te zijn, en verlof krijgen terug te komen. Velen der pas geborene kinderen, aldus van alle zorg en hulp ontbloot, komen om, alzoo zij juist in die oogenblikken, wanneer zij de meeste zorg vereischen, aan weêr en wind blootgesteld zijn, en alzoo de ongelukkige slagtoffers worden van de wanbegrippen, waarmede dit volk meer dan eenig ander besmet is. Op *Java* echter, vooral in de binnenlanden, is dit denkbeeld mede niet vreemd.

HET AVONDETEN BIJ COLOCOTRONI.

In den zomer van 1827 vertrok ik uit *Sicilië*, als *supercargo* van een schip, dat zout en krijgsbehoeften naar *Griekenland* moest overbrengen. Het zout van *Sicilië*, dat de kenners voor het beste van de geheele wereld houden, wordt algemeen gebruikt door de *Grieken*. Hun inlandsch zout is zeer onzuiver en heeft een' salpeterachtigen smaak. Over de lading van mijn schip naar goedvinden kunnende beschikken, en niet willende, dat dezelve in handen van speculanten viel, liep ik niet de haven van *Hydra* of *Spezzia* binnen, waar gewoonlijk veel te doen is; maar ik zeilde naar *Castri*, het oude *Hermioné*, gelegen aan de zuidzijde van *Argolis*. Het is thans een ellendig dorp, bestaande uit omtrent een dertigtal hutten, bewoond door arbeiders en herders.

Ik kwam daar aan juist vóór de opening der Nationale Vergadering (*Syneleusis*). Het geheele land was verdeeld, uit hoofde van een belangrijk geschilpunt. Men twistte over de plaats, alwaar de Vergadering gehouden zou worden. De bewoners der eilanden van den *Archipel* wilden zich niet dan naar *Damala* begeven; terwijl de *Grieken* van het Schiereiland hardnekkig beweerden, dat *Castri* alle aanspraak op deze eer had. De Regering des lands verklaarde zich voor *Damala*; maar COLOCOTRONI (*), altijd in tegenspraak met elk bestuur, waaraan hij geen deel had, of dat zijne onverzadelijke hebzucht niet begunstigde, had zich aan de zijde der *Peloponnesiërs* geplaatst. Vast besloten hebbende, het

(*) Thans echter schijnt COLOCOTRONI zich te willen schikken onder Koning OTTO. — *Vert.*

door te drijven, dat te *Castri* eene Vergadering, al wilden dan ook de eilanders niet derwaarts zich begeven, wierd gehouden, had hij, aan het hoofd van vier- of vijfhonderd *Moreoten*, of *Peloponnesiërs*, zijne tent opgeslagen. Bij hem was de oude ZERSINI, eigenaar van de rijke wijnbergen van *Gastouni*, een persoon, half *Turk*, half *Griek* — de TALLEYRAND van *Morea*.

Naauwelijks had ik het anker geworpen te midden van de schoone bouwvallen der oude haven van *Hermioné*, of ik zag een twaalftal personen naar mij toe roeijen. Aan hun hoofd was een *tchaoux*, of officier. Deze kwam bij mij aan boord, en vroeg, na den gewonen groet: „ Wat schip is dit?" — Ik antwoordde: „ De *St. Lorenzo.*" — „ Is het een *Engelsch*?" — „ Neen, een *Genueesch.*" — „ Van waar komt het?" — „ Van *Palermo.*" — „ Welke is de plaats der bestemming?" — „ Ik ben niet gehouden, dit te zeggen." — „ Is het commissiehandel?" — „ Dat kan ik niet zeggen." — „ Waarin bestaat de lading?" — „ In onderscheidene goederen, voornamelijk in zout." — „ Laat het mij eens zien."

Ik liet eene mand zout brengen. Na eene oplettende bezigtiging, riep de *tchaoux* vol verrukking uit: „ Heilige Maagd, Moeder Gods! dit is geen zout — het is sneeuw! Wat is dat zout der *Franken* een verwonderlijk produkt!"

Hij vroeg mij een mandje vol zout voor de tafel van zijne Excellentie. — „ Welke Excellentie?" — „ Is het mogelijk!" riep hij uit; „ weet gij dan niet, dat zijne Excellentie, de Generaal COLOCOTRONI, Commandant-en-chef der legers van den *Peloponnesus*, op dit oogenblik te *Castri* zich bevindt, om er de Vergadering der Afgevaardigden te verbeiden?" — „ Hoe zou ik dit weten, daar ik zoo even uit *Sicilië* aankom?" — „ Dat is ook zoo; maar hebt gij *rum* aan boord?" — „ Ja, echte *rum* van *Jamaica.*" — „ Kostelijk! men brenge maar eens eene flesch. Mijnheer de Kapitein," voegde hij er nog bij; „ zijne Excellentie de Generaal-en-chef van den *Peloponnesus* houdt veel van *rum*, en — Mijnheer de Kapitein, 't is het gebruik, dat schepen der *Franken*, die hier komen, een geschenk doen aan den *Megalopsekos*, aan het Hoofd van de plaats en aan deszelfs officieren." — „ Ik zal dan een dozijn fleschen aan zijne Excellentie zenden, en ik hoop, dat gij er drie voor u zult aannemen." — „ Met veel vermaak, Mijnheer de Kapitein! Ik wensch, dat gij nog duizend jaren gelukkig moogt leven!"

Ik zond gevolgelijk eene boot af, om mijn geschenk te brengen aan den Generaal, die uit erkentelijkheid mij tot het avondeten liet noodigen; van welk verzoek ik gaarne gebruik maakte, dewijl ik alzoo gelegenheid zou hebben, om dezen zoo merkwaardigen man te leeren kennen; terwijl ik daarvan tevens partij wilde trekken, om mijne lading ten meesten voordeele van hen, die mij bevracht hadden, te verkoopen.

Ik begaf mij des avonds ten zes ure aan wal, en kwam langs eenen weg, ter lengte van ruim eene mijl, door bouwlanden, hier en daar bedekt met stukken van beeldhouwwerk, aan het *bivouac* van COLOCOTRONI en zijne getrouwe *Palikaren*. Zij hadden geene tenten, zijnde tegen wind en weder niet gedekt, dan door hunne grove kapots, terwijl zij, zoo veel mogelijk, onder olijfboomen zich gelegerd hadden. Rondom verscheidene vlammende vuren hielden vele krijgslieden zich bezig met toebereidselen voor het avondeten. Mijne opmerkzaamheid viel bijzonder op een dier, dat, iets kloeker zijnde dan een haas van de grootste soort, aan een' langen stok was gestoken, die op brokken steen over een knappend vuur van pijnboomtakken lag. Een zeer morsige knaap, op de wijze der kleêrmakers aan het eene einde van dit landelijk braadspit gezeten, draaide het wildbraad om.

Zoodra mijn vriend, de *tchaoux*, mij bemerkte, spoedde hij zich naar mij toe, drukte mij in zijne armen, en gaf mij op elke wang een' zoo nadrukkelijken kus, dat ik gaarne hem daarvan verschoond zou hebben. Daarop groette hij mij naar de wijze der *Franken*, mij vriendelijk de hand schuddende, en zeide, dat de Generaal verlangde mij te zien, naar wien hij ten zelfden tijde mij geleidde. Bij mijne nadering stond COLOCOTRONI, die bij zijn vuur gezeten was, op en reikte mij de regterhand, terwijl hij met de linker de muts, welke zijn hoofd dekte, afnam; een eerbewijs, dat een *Griek* nooit aan zijnen landgenoot doet, maar alleen aan *Franken*, welke hij beleefdelijk wil behandelen. „Goeden avond," zeide hij; „de *Franken* zijn altijd de welkome gasten van den armen *Klepht*." Ik zeide daarop: „Uwe Excellentie heeft geene reden, om dezen bijnaam te geven aan den Generaal COLOCOTRONI, wiens kudden alle de bergen van *Argolis* bedekken." Hij hernam, eenigzins stekelig: „Is Mijnheer de Kapitein reeds in *Griekenland* gekomen? Het zij zoo, dat ik vele schapen heb; maar mijne lieden zijn arm en lij-

den honger. Doch laat ons hiervan afftappen. — Is er iets nieuws? Waar is *Lord* COCHRANE? Waarom komt hij niet in ons midden?" — „Ik heb vernomen, dat hij *Marfeille* had verlaten, en ik meende hem hier bij mijne aankomst aan te treffen." — „Gave God, dat hij kwame! Hij zal den *Ottomannen* den baard branden!" — „Hij zal op hunne hoofden geen enkel haar laten, waarbij de Engel hen kan vatten, om hen in het Paradijs te brengen!" — „Hij zal van hunne moeders flavinnen maken!" — „Maar wij, *Peloponnefiërs*, hebben wij niets gedaan? Wij zijn van *Patras* tot *Kalamata* getrokken, zonder een' enkelen *Turk* te ontmoeten." Ik merkte daarop aan: „Uwe Excellentie is zeer dapper, en de *Moreoten* zijn onverwinnelijk; maar IBRAHIM, die *Arabifche* hond, fluit zich op in verfterkte plaatfen, en *Grieksch* lood en ftaal, en, wat meer is, *Griekfche* moed, flagen niet altijd gelukkig, om de borstweringen van fteen te vernielen." — „Ja, ja! dat hij zich *Tripolitza* herinnere, en hij zal beven!" — „O ja! uwe Excellentie nam de ftad in. De beleedigingen, den *Grieken* aangedaan, zijn gewroken in het bloed van mannen, vrouwen en kinderen, die in *Tripolitza* zich bevonden. De Generaal COLOCOTRONI verflindt de *Turken*, en drenkt zich met hun bloed." — „Laat ons gaan; het avondeten is gereed. Sta mij toe, dat ik u voorftelle aan den wijzen SESSINI, den Voorzitter van de Nationale Vergadering."

Ik boog mij diep voor den Prefident van het Congres, die in zijn gelaat niets merkwaardigs had, dan de fcherpte van zijnen doordringenden blik en de beweegbare rimpels op zijn voorhoofd.

COLOCOTRONI heeft in zijn voorkomen iets treffends, dat men niet alzoo zou verwachten, al weet men ook van zijne daden. Hij is van eene middelbare, doch kloeke en volmaakt evenredige geftalte. Daarbij heeft hij een' grooten arendsneus, maar een' fomberen en onrustigen blik. Hij draagt kleederen, even morfig, en zelfs nog niet zoo veel verfierd, als de minfte zijner krijgslieden. Alle zijne manieren kenmerken den geheel onbefchaafden man, maar eenen onbefchaafden, die gewoon is te bevelen. Uit *Morea* afkomftig zijnde, bragt hij de eerfte jaren zijner jeugd door onder de *Klephten*, of vrije bergbewoners, welke eerst uit nood roovers werden en vervolgens aan dat bedrijf gewoon geraakten. Daar echter COLOCOTRONI niet gelukkig flaagde in die leefwijze, be-

gaf hij zich naar *Zante*, waar hij eenige jaren het bedrijf van vleeschhouwer uitoefende, tot den tijd toe, dat de Generaal *Sir* RICHARD CHURCH hem gebruikte bij de oprigting der regementen van *Albanezen*. Hij was bij den slag van *Parga*.

Intusschen had COLOCOTRONI zich nedergezet aan het midden van eene zes voet hooge, langwerpig ronde tafel. Men gaf te kennen, dat deze tafel uit het dorp was gehaald ter eere van den *Frank*, die als gast mede aanzat. Ik werd geplaatst ter regter hand van den bevelhebber; ter linker zat de Voorzitter SESSINI; de voornaamste officieren hadden het overige van de tafel bezet, terwijl die van minderen rang, ten getale van omtrent dertig, in ongeregelde groepen rondom ons waren gezeten.

Tafellaken, messen, lepels, vorken, schotels, borden, en wat verder bij ons voor volstrekt noodzakelijk wordt gehouden, van dit alles zag men niets. Midden op de tafel stond eene groote houten kom, of liever een vat van twee voet middellijn, waarin zekere toegemaakte salade was, of *salmigondis*, bestaande uit sprot, tuinkers, latuw, prei, zwarte olijven, benevens uijen, alles gesaust met gefchrabd knoflook, olie, azijn, wijn en zout, onder elkander gemengd en geroerd tot eene behoorlijke dikte. Hier en daar lag een stuk van eene kaas, van geitenmelk in *Anatolië* vervaardigd, hebbende drie of vier voet middelijn, en eene hoogte van een vierde duim tot omstreeks een duim. Rondom de tafel lag roggebrood en een tamelijke voorraad scheepsbeschuit opgehoopt. De maaltijd begon met het toedrinken van gezondheden der gasten onder elkander. Men dronk eene groote hoeveelheid van eene soort van anijsbrandewijn, die in de *Levant* gewoonlijk wordt gebruikt, om den eetlust op te wekken.

„Op uwe gezondheid, Mijnheer de Kapitein!" zeide de Generaal, te mijner eere drinkende: „Zult gij van salade gediend zijn?" Ik knikte, ten teeken van toestemming. Intusschen brokkelde ik eene beschuit, ten einde tijd te hebben, om de manieren der inboorlingen op te merken, dewijl ik niet gaarne in hunne oogen het voorkomen wilde hebben, dat ik niet wist te leven. Ik behoefde echter niet lang te wachten. De Generaal stak weldra de hand in de groote houten kom, greep eene goede hoeveelheid spijze, doopte dezelve in de saus, en bragt die alzoo in zijnen

mond, terwijl zijne kin en zijne naakte borst er een deel van kregen. Vervolgens nam hij eene ansjovis, ontdeed deze vaardig van graat, ſtak de eene helft in zijnen mond en de andere in den mijnen, tot mijn groot verdriet, zeggende: „Dat is goed voor de maag," welke woorden hij verſcheidene malen onder het eten herhaalde. Met een' geweldigen tegenzin ſlokte ik het ſtuk visch door en vroeg om wijn. De *chitza* werd mij aangeboden door een jong en ſchoon meisje met zwart haar, hetwelk, zoo als ik later heb vernomen, genoodzaakt was, de dienst van HÉBE te verrigten; eene gewelddadigheid, zeer gewoon onder de onbandige ſoldaten van *Griekenland.* Alvorens de *chitza* aan mijne lippen te brengen, droeg ik zorg, de ſpits van mijne kin, als ook mijn voorhoofd, aan te raken en de eene hand op mijn hart te leggen, terwijl ik dronk op de gezondheid van mijn tafelgezelſchap.

Toen de ſalade genuttigd was, geraakten mijne maagzenuwen in ſtaat van oproerige beweging, bij het naderen van een' met bloed beſmorſten ſlagter, die een' ſchotel met pensvleesch bragt, dat zeer welkom was aan mijne vrienden; maar ik voor mij moest ſtellig weigeren. Vervolgens werd een lam, nog aan het ſpit zittende, opgediſcht. COLOCOTRONI deed er diepe inſnijdingen met zijn *yataghan* in, ſneed er verſcheidene brokken af, wees mij het ſtuk, dat voor mij beſtemd was, en maakte het van het dier los; het beſtond in drie of vier ribben. Het lam was wel gaar gebraden. Men had, volgens gebruik aldaar, hetzelve gedood, toen het veertien dagen oud was, en, in weerwil van mijne *Europeſche* vooroordeelen en van deze zoo ruwe manier van handelen, moet ik bekennen, op mijne reizen, nooit zoo malsch en keurig lekker vleesch gegeten te hebben.

De Generaal, gelijk ook de Preſident, zich bediend hebbende, deed den dus gehavenden romp van het dier aan de andere gasten toekomen, hen waarſchuwende, om niet van den kop te eten. Niet zonder nieuwe walging zag ik dezen kop in twee deelen gekloofd terugkeeren. Terſtond begon COLOCOTRONI de tong in drie ſtukken te ſnijden, voor mij, voor SESSINI en voor hemzelven. Ik was zeer blijde, dat ik de herſenen niet behoefde te eten; maar ik kon het nuttigen van een der oogen niet ontwijken — eene eer, waarin ik met den Voorzitter deelde. Ik ontving deze

lekkernij op de punt van den verschrikkelijken *yataghan*. De overblijfselen van het feestmaal verdwenen, en de tafel werd bedekt met gedroogde vijgen, amandelen, razijnen, dadels en velerlei confituren. De *chitza* ging lustig rond; men stak fakkels aan, en de jonge HÉBE, waarvan ik gesproken heb, bood ons water, zeep en een' handdoek aan; eene weelde, die ik geenszins daar verwacht zou hebben.

„Dat is afgedaan," sprak de Generaal: „Kapitein! rookt gij?" — „Gaarne," was mijn antwoord. — „Dat men eene pijp aan Mijnheer den Kapitein brenge!" Eene pijp met een roer van hazelnotenhout, dat eene lengte van vier voet had, werd mij gebragt door een' soldaat, die rookte, tot dat de tabak vuur genoeg had gevat. Toen gaf hij mij de pijp over, na eerst het barnsteenen mondstuk met zijne hand afgeveegd te hebben.

Nadat een fijnere wijn aan tafel lustig was rondgediend, begon de vrolijkheid van het gezelschap luidruchtiger te worden. Men stelde *toasten* in op alle Mogendheden in *Europa*, die de onafhankelijkheid van *Griekenland* begunstigden. Men dronk op de geheele verdelging der *Turken*. Men danste vervolgens de *romaïque*, eene navolging van de *pyrrhica* of *pyrrhicé* der Ouden (soort van wapendans), en men zong krijgs-, herders- en minneliederen.

Zoo bragt men den avond in gulle vreugde door. Slechts eenmaal werd de blijde overeenstemming gestoord door een klein geschil tusschen twee ligtgeraakte personen, met wier twist ik mij vermaakte. Zij scholden elkander voor leugenaars, dieven, lafhartigen, over en weder allerlei schimpnamen elkander toevoegende, behalve dien van *keradate*. COLOCOTRONI wist echter, zoodra het hem verveelde, een einde aan dat kibbelen te maken; hij nam eene pistool uit zijnen gordel, laadde het, en zwoer, dat hij den eersten, die een enkel woord meer sprak, terstond voor den kop zou schieten.

Het was reeds laat in den nacht, toen ik *den armen Klepht* voor zijne gastvrijheid bedankte, en onder geleide van mijnen vriend, den *tchaoux*, veilig aan boord terugkwam.

HUILE ACOUSTIQUE, OF MIDDEL TEGEN DE DOOFHEID.

(Brief van Doctor VROET aan HILLETJE.)

Medicine, to this very day, continues a tissue of illunderstood facts, a chaos of false inferences and incongruous systems. (*)

The book of the Boudoir, by Lady MORGAN, Vol. II. p. 96.

Hartelijk dank, waarde Nicht, voor de ontvangene baars en het mij geschonken vierde deeltje der *Gedachten en Beelden* van den verdienstelijken B. T. L. W. Gij zijt eene schrandere vrouw, die op aardige wijze in de behoeften des ligchaams voorziet en tevens den geest voedsel weet te schenken, en die uwe ligchamelijke giften met geestige tracht te kruiden.

Gij beveelt mij, na het nuttigen der baars, dadelijk van de *Oogpunten* het *eerste*, bl. 335, te lezen, of dit mijner spijsvertering bevorderlijk kon zijn. Hulde doende aan uwe goede bedoelingen, kan ik evenwel u verzekeren, dat, matig van aard zijnde, ik juist geenen bijzonderen prikkel behoef, om mijne galäfscheiding tot dit einde aan te zetten. Ik zal zelfs, tegen mijne gewoonte, geen glaasje muskaatwijn bij de baars gebruiken, om, daardoor welligt luchtiger gestemd, met mindere gemelijkheid het zwaarwigtig *Oogpunt over de Geneeskunde* te behartigen. Het oogpunt van den Heer W. treft mij niets meer dan elke andere uitval tegen de Geneeeskunde, van wien hij ook moge zijn, die zich gedrongen gevoelt, zijne geestigheid, spijt, wrevel, kwade luim of teleurgestelde hoop, of wat het verder kan zijn, bot te vieren. De op een gevoelig punt geraakte en daardoor kitteloorig geworden MOLIERE, de niet altijd kiesche, anders door vernuft schitterende YORICK, de geestige RABENER, de luimige HUYGENS, de wel wat verre uithalende, anders kluchtige JEAN PAUL, de puntige, maar goedhartige *Asmus*, zelfs de

(*) „De Geneeskunde blijft tot op den huidigen dag een weefsel van kwalijk begrepene daadzaken, een bajert van verkeerde gevolgtrekkingen en ongepaste stelsels."

vrome GELLERT in zijne *Fabelen*, konden zich niet wéêrhouden, der kunst gedenkende, gelijktijdig de beoefenaars, elk op de hem eigene wijze, te bedenken. Zelfs de schoone kunne, die niet kan gezegd worden tegen onze kunst vooringenomen, noch den kunstoefenaren ongenegen te zijn, kan zich somwijlen niet onthouden, ons hare puntige, doch tevens ienige roede te doen gevoelen. Anders is *zij* het vooral, bij welke de ware dankbaarheid als eene zachte vlam blijft branden, die telkens bij de herdenking van het behouden kind of den geredden echtgenoot tot een' helderen gloed ontsteekt, en die menig keurig en kiesch offer op ons huisaltaar nederlegt.

Waar is de dankbaarheid te vinden? riep VONDEL, in een moedeloos oogenblik, met THEOKRYT uit. Hij dacht niet aan de vrouwen, toen hij het antwoord schreef:

Voedt wolven op, voedt honden op,
Opdat ze u fel verslinden!

Maar VONDEL was ook geen Geneesheer, slechts een Dichter! en die oogsten doorgaans eerst den roem, wanneer zij er niet meer zijn. De tijdgenooten vinden het meer met hun belang overeenkomende, zich met den Dichter, door een hem gesticht praalgraf, te vereeuwigen, dan bij levenden lijve hem van hunne dankbare gevoelens te doen blijken. Zulke uit- of aanvallen deren mij niet: integendeel, juist om te bewijzen, dat zij mij zelfs welgevallig zijn, heb ik boven dezen brief een *motto* geplaatst, afkomstig van eene uwer zusteren, welker geestigheid door ons geslacht groote lof wordt toegezwaaid. Mannen, aan wier oordeelvelling wij eenig gewigt mogen hechten, KIRWAN, DENON, GONSALVI en anderen, te velen om te noemen, schenen veel op te hebben met *Lady* MORGAN, eene vruchtbare Schrijfster, en, uitgaande van al hetgene, waarover zij hare gedachten geopenbaard heeft, van verre zich uitstrekkende bemoeijenis. Zij heeft in hare schriften breed uitgemeten, hoe veel deze Heeren met haar schenen op te hebben, en het zoude zeer onheusch zijn, hetgeen eene vrouw zegt in twijfel te trekken. Wat den lof, haar door de mannen toegezwaaid, betreft, die ons geslacht wél kent, weet, dat, hetgeen door ons der vrouwen wordt gegeven, den toets kan doorslaan, en meer is dan ijdele pligtplegingen of zoogenoemde bloempjes!

Wanneer ik echter daarbij het gedrag van velen overweeg, die de Geneeskunde als een wrijfpaal befchouwen, aan welken hunne geestigheid zich moet fchuren, even als de koeijen in den zomer aan de walvischribben, tot dat einde in de weide geplaatst, en ik hen zoo wel in hunne gezonde als kranke dagen naga, dan komt mij telkens voor den geest:

De tous les temps on rit des médecins,
Mais ils font confultés de tous ceux qui les frondent! (*)

Het dacht mij dikwijls, of het met fommigen was als met die kloeke vrijgeesten, welke op den middag ftoutweg met geesten en fpoken den fpot drijven, en des nachts bang zijn om over het kerkhof te gaan, wanneer het fpookuur ftaat, en, als zij een ongewoon gedruisch hooren, bevende onder de dekens wegkruipen, en, met een klam zweet bedekt, in den angst alle formuliergebeden dooreen opzeggen, welke de kindermeid *du bon vieux temps* hun in hunne kindfche jaren met veel moeite geleerd had. Ja, het gaat met fommigen nog erger, dan met den kranken vrijgeest in de *Fabelen* van GELLERT. Deze gaf zijner meid, door hem zoo dikwijls voor een *vroom dier* gefcholden, gehoor, en had er niet meer tegen, ook van haar de *waarheid* te hooren; waaruit men vooral te dezen opzigte de gunftige gevolgtrekking kan maken, dat zij niet het uitfluitend voorregt der wijzen is. Doch denken wij flechts aan SCHILLER:

Und was kein Verftand der Verftändigen fieht,
Das übet in Einfalt ein kindlich Gemüth. (†)

en wij zullen ook bij de eenvoudigen foms met vrucht ter fchole kunnen gaan.

Ik belijd, wat de Geneeskunde betreft, veel aan de opmerkingen van eenvoudigen verfchuldigd te zijn, en vooral aan de vrouwen in dezen veel verpligting te hebben; waarover welligt meer, wanneer ik mede iets over de kinderpraktijk zal mededeelen. Het zij u in vertrouwen gezegd,

(*) „Men was er fteeds op uit, den arts te plagen, en toch wordt hij het meest gezocht van die hierin het beste flagen."

(†) „Hetgeen dikwijls de verftandigfte niet doorziet, dat biedt ons de kinderlijke eenvoudigheid ongezocht aan."

dat ik mij bezig houde met het opftellen van een werk over dezen belangrijken tak onzer wetenfchap, de ziekten der kinderen. Ik ben echter voornemens, eer ik tot de uitgaaf van dit werk kome, eenen geheel anderen weg in te flaan, dan men dit met andere gelijkfoortige geneeskundige werken gewoon is te doen. Men ftelt doorgaans zijn werk in handen van geleerde vrienden, foms van den eenen of anderen Hoogleeraar, om derzelver oordeel, gegronde of niet gegronde wenken en opmerkingen te vernemen, en om met dezelve vervolgens te handelen, naar dat ons gevoel, eigenliefde, vooringenomenheid of onbevooroordeeldheid ons ingeeft. Ik zal het ftellen in handen eener Commisfie van Vrouwen en Moeders, tot welk einde ik u wel zoude willen verzoeken eene nominatie te maken of eene voordragt te willen doen. Het fpreekt van zelf, dat geene oude w—— (*) in aanmerking kunnen komen. Hoe zij ook hare ondervinding mogen opvijzelen, zij komen mij voor als zeelieden, die hun leven aan wal in *non-activiteit* flijten; hoewel de laatften boven de eerften het voorregt bezitten van te kunnen en te mogen vragen om in *activiteit* gefteld te worden. De *non-activiteit* bij het Zeewezen moge voor de fchatkist voordeelig zijn ter verkrijging van een batig faldo (†), voor de inftandhouding der Zeemagt kan zij niet dan nadeelig werken. Jonge menfchen moesten nooit *non-actief* wezen. Even als men in fommige provinciën voor de bewaring der dijken opcenten betaalt, kon men er nog eenige bijvoegen, om onze zeebolwerken op den duur, althans door jonge lieden, *actief* bemand te houden. Eenige opcenten meer of minder, wat zeg: dit, zoo lang zij niet *pari* ftaan!

Het werk eens in handen van zulk eene Commisfie zijnde, zal het fpoedig zijn overig beflag krijgen; want dit heb ik met den *Prediker* gezien, dat vrouwelijke Commisfiën *vaardig* zijn in het *afdoen*. Ik kan mij ten minfte niet ééne vrouwelijke Commisfie herinneren, welke jaren over haren arbeid heeft doorgebragt en toch niets zakelijks verrigt. Of eene Commisfie van Vrouwen jaren *eensgezind* bijeen zoude

(*) Dit woord was door eene gevallen inktvlak niet leesbaar. *Aanmerking van den Zetter of Corrector.*

(†) Deze briefwisfeling zoude men zeggen, dat van eene zeer oude dagteekening was. *Aanmerking van den Uitgever.*

kunnen blijven, is een vraagſtuk, even moeijelijk te beſlechten, als dat, of *jaar- en daggelden* ook bij het vrouwelijk geſlacht zulken overwegenden invloed zouden uitoefenen, dat zij, als de mans, door dien krachtigen maatſchappelijken band de *kleinere botſingen* aan het *grooter eigenbelang* ondergeſchikt zouden doen zijn. Wanneer men der vrouwen werkzaamheden en geſtichten nagaat, waar de leiding aan eene *vrouwelijke* en *mannelijke* Commisſie wordt toevertrouwd, zoo behoeft men nooit te vragen, waar de *expeditie* het gereedſte geſchiedt. Wat mij bij vrouwelijke Commisſiën altijd het best bevallen heeft, is, dat de *uitvoering* doorgaans op het *beſluit* volgt, of dat men tot de *orde van den dag* overgaat, en geen gebruik maakt van het *nederleggen op de Griffie*.

Maar keeren wij tot ons onderwerp terug, en ook tot die ſterke geesten, die niet ſlechts met de Geneeskunde en hare eigenlijke beoefenaars den ſpot drijven, maar, hetgeen nog erger is, de artſenijmengers (in vele ſteden *niet de Oppermans van den Doctor, maar dikwijls Metſelaar en Opperman in een' en denzelfden perſoon* (*)), die derzelver *ſteen en kalck toe ſnijden en ſtampen, om menſchenlijven aan den anderen te klampen*, op eene droevige wijze miskennen; die geen ontzag hebben voor pillen, verzilverd of verguld; op welke poeijers, tegenwoordig in ſierlijke portefeuilles geborgen, in gezonde dagen geen indruk maken; die eerder op het gezag eener *ſlapende*, welke, in tegenoverſtelling van zekeren Dichter der Oudheid, die niet voor *ieder* beleefdelijk de oogen ſloot, voor elk, die *een' drieguldén* offert, ſlaapt, en op de verzekering van eenen Magnetiſeur, die bij zulk eene winstgevende affaire zich wél bevindt, in den angst des harten den afval van paarden, ſchoenen, en wie weet welk ontuig meer, zouden ſlikken, om er de *Cholera*, of den dood door elke andere ziekte, mede af te koopen. Zulke ellendelingen zoude men wel, met WALTER, den reisgenoot van ANSON, willen toeroepen: *Fi, ſi donc (la peur)! c'est une pasſion indigne et au desſous de la dignité de l'homme.* (Het zal niet noodig zijn deze woorden te vertalen, daar zoo vele onzer Dames met de Franſche taal meer gemeenzaam bekend ſchijnen dan met hare moedertaal.) Het is mij zelfs voorgekomen, dat

(*) HUYGENS, *Korenbloemen*.

Neef, die dikwijls mede niet ongenegen is, om met de Geneeskunde en hare beoefenaars te schertsen, en dit soms aan den disch op eene geestige wijze onder eenen luchtigen berkenmeijer aan den dag legt, aan dit gebrek onderhevig is. Meester VLIJM, die somwijlen aan uwe tafel het onderwerp schijnt te zijn der puntigheid van Neef in gezonde dagen, verzekert mij, dat in uwe huishouding doorgaans voor Neef het spoedigst om hem moet gezonden worden, wanneer hij zich onpasselijk gevoelt. Voor hetgene, waarvoor gij, als eene overleggende vrouw, die, even als vele uwer zusteren, door een onbevangen gezond verstand, dikwijls zeer juist oordeelt, één huismiddel bij uwe overige huisgenooten toereikende acht, moet Neef een deftig recept hebben, als stellende meer vertrouwen in een zoogenoemd zweetdrankje, dan in eenvoudige vlierconserf of vlierthee, offchoon deze soms den ganschen inhoud van het drankje uitmaakt. Mijn aanteekeningboekje nagaande, zie ik, dat mijne meeste buitenvisites naar u voor Neef zijn, om over hem met Meester VLIJM te consulteren, zoo als men dit noemt; d. i. (om in de gewone taal der menschenkinderen te spreken) om te beproeven, of *vier oogen meer kunnen zien, dan twee, twee meer weten dan één.*

Ik ben dan in geenen deele op den Schrijver der *Gedachten en Beelden* gebeten, en zal, wanneer hij de eer mij aandoet van mij te consulteren, hem met de meeste hartelijkheid ten dienste zijn, en mijn consult nog bovendien niet in rekening brengen; en dit niet zoo zeer omdat wij den geestelijken stand niet gewoon zijn te rekenen, als wel uit een zuiver gevoel van dankbaarheid voor de welwillende wijze, waarop hij de Geneeskunde tot een zijner Oogpunten maakte. Dat juist na het Oogpunt: *de Geneeskunde*, *het Kerkhof* het *tweede Oogpunt* werd, houde ik voor louter toeval, in spijt der kwaadstokers, die hier meer achter zoeken, zoo als dit wel meer het geval is. En gesteld, de Schrijver had dit opzettelijk gedaan, is het wel zoo tegenstrijdig, om bij de gedachte over de Geneeskunde die aan het *kerkhof* te voegen?

(*Het vervolg en slot hierna.*)

DE SAN PEDRO NOLASCO-BERG.

De vrome broeders op den *St. Bernard* leiden een treurig leven. In de heetste maanden des jaars worden zij-alleen geen zacht koeltje gewaar, en de zon schijnt alleen om hunne sneeuwvelden te verlichten, in stede van het goudgeel zaad en de malsche klaverweiden te doen schitteren; terwijl de afzondering van allen omgang hun verblijf nog akeliger maakt. Maar zij-alleen zijn niet zoo ellendig. In de keten der *Andes* is een berg, de *San Pedro Nolasco*, nog hooger dan de *St. Bernard*, waar de koude wind, het gansche jaar door, nog banger huilt, waar de sneeuw in nog grootere wolken zich zamenpakt, en in nog hoogere heuvels wordt opgehoopt. En op dezen berg wonen ook menschen; menschen, die in hun onderhoud en levensgenot nog veel meer beperkt zijn, dan opgemelde Monniken. Er bevindt zich, namelijk, op deze ontzettende hoogte eene *zilvermijn*, en de arbeiders in dezelve wonen boven derzelver schachten, het gansche jaar door, in hutten des jammers en der ellende. De weg naar den top diens bergs is alreeds zoo verschrikkelijk, dat die, welke naar den *St. Bernard* geleidt, daarbij een wandelweg schijnt te zijn. Aan beide kanten rijzen met eeuwige sneeuw en ijs bedekte bergen omhoog, en dikwijls heeft het voetpad naauwelijks de breedte van eenige duimen. In de diepte schuimt de *Maypo* ijzingwekkend onder dit smalle pad, en, tot vermeerdering van al het ontzettende, wordt zelfs dit weinige duimen breede pad dikwijls door andere rotsbeken doorsneden, die zich eenen weg naar den hoofdstroom banen, en door welke nu de reiziger, zonder bruggen, zonder hulp, alleen op God en zijnen voorzigtigen muilezel vertrouwende, heen *moet*, daar aan geen terugkeeren te denken is; want, zoo men den moed verloor om hooger te klimmen, men heeft geene ruimte om te wenden, noch zelfs om af te stijgen. Op zulke paden leert men de waardij eens muilezels eerst regt kennen; hoewel ook deze niet zelden met blijkbaren weêrzin zich in dusdanig een' bergstroom waagt, en somwijlen te midden van denzelven aarzelt een' voetstap verder te gaan. Zoo stijgt men dan al hooger en hooger, zich ten laatste aan den hals en de ooren des ezels vastklemmende, om niet van denzelven (zoo steil loopt het pad) af te glijden. Wie den voortogt heeft, pijnigt de angst van in de

Maypo neder te ſtorten. Wie zich in het midden of aan het einde bevindt, heeft elk oogenblik te duchten, dat een muilezel voor of liever boven hem ſtruikele, en den ganſchen trein met zich in de diepte wegſlepe. Daar vertoont zich eene ſpits. Men waant het doel genaderd te zijn. Vergeefs; binnen weinige oogenblikken verheft achter deze zich eene nog ſteilere. Van tijd tot tijd ontmoet men kruiſen, de ſprakelooze, maar ijzingwekkende merkteekens der arme zwervers, die op zulk een' togt, door de koude verſtijfd, hier hun rotsgraf vonden! — Eindelijk heeft men de bergvlakte van den *San Pedro Nolasco* bereikt, en geniet, bij een' helderen dag, aldaar een gezigt, zoo als er maar weinige zijn; verheven, heerlijk, groot en verſchrikkelijk tevens! Bezwaarlijk kan men zich verbeelden, dat men in de hitte van den zomer verkeert; want van twintig tot zelfs honderd voet hoog ligt *hier* de ſneeuw, door den wind opgejaagd, terwijl *ginds* de kale zwarte rotſen zich ten hemel verheffen. In de duizelende diepte ſtroomt de *Maypo*, en als zilveren draden ſlingeren honderd beken en wateren van alle kanten in dezelve neder. Nergens ontwaart men eenig ſpoor van boomen, ſtruiken, bloemen of gras. Het onafzienbaar beeld van eene ijswoestijn breidt zich rondom uit. Maar uit deze woestijn ontſpringen de bronnen, die in de vlakte leven en wasdom en vruchtbaarheid verſpreiden. — Ziet gij dien dikken rook, die uit gindſchen rotstop naar boven ſtijgt? Het is de *San Francesco*-volkaan, en de zilvermijn, die wij gaan bezoeken, ſchijnt onmiddellijk in deszelfs ingewanden af te dalen! Vraagt men den arbeiders in deze mijn, hoe zij hier leven, zwijgend wijzen zij op de kruiſen, die rondom in alle rigtingen de doodſche oppervlakte, gelijk het lagchend groen een' vruchtbaren beemd, bedekken. Zeven maanden lang kan geen ſterveling hen naderen, en in elk jaargetijde verheffen zich ſtormen, die zulk eene maſſa ſneeuw nederſlingeren, dat hij, die, zelfs op de bergvlakte, ſlechts honderd ſchreden ſoms van zijne hut verwijderd is, vruchteloos al de ſcherpte zijner zintuigen en al zijne geestkracht verzamelt, om dezelve te bereiken. Hij verdwaalt; hij wordt het ſlagtoffer der koude; en, wanneer de zon weêr door de verdeelde wolken komt ſtralen, worden zijne lotgenooten zijn lijk gewaar, begraven hem op de plek, waar hij ligt, en rigten voor hem een kruis op; lijdzaam het oogenblik verbeidende,

dat hunne ongelukkige medebroeders ook voor hen eenmaal een dergelijk zullen oprigten!

DE GETROUWE DIENSTKNECHT.

De ellende, die aanzienlijke uitgewekene *Fransche* familiën, in het laatste deel der vorige eeuw, in vreemden lande hadden te verduren, is velen nog als ooggetuigen bekend. Een' dezer vlugtelingen, een sukkelende grijsaard, was het gelukt, in eene *Duitsche* stad op den regter *Rhijn*-oever zijn leven te bergen. Een Geneesheer schreef hem, als één voor hem onmisbaar iets, het dagelijksch gebruik van één paar glazen wijn voor; maar — den ouden man ontbrak het geld, om zich deze versterkende versnapering aan te schaffen. Zijn voormalige Kamerdienaar was den ongelukkigen meester gevolgd. Dit was een even vlug als trouwhartig jong mensch. Hij had het voorschrift van den Doctor gehoord, ging stil heen, en bood zijne dienst aan bij een der meestbezochte, openlijke tafel houdende logementen, ter bediening op dat uur, waarvoor hij enkel één pintje wijn bedong; welk loon gereedelijk werd ingewilligd, dewijl, door het groot aantal *Franschen*, te dier stede toen aanwezig, men gebrek had aan daarvoor geschikte bedienden. Die pint wijn bragt de brave jongen geregeld aan zijnen goeden ouden meester, onder voorwendsel, dat dezelve dagelijks, door eene onbekende hand, bezorgd werd, omdat hij vreesde het eergevoel van zijnen Heer te krenken, wanneer hij — de knecht — als weldoener verscheen.

MORGENGEBED, NAAR HET VOLMAAKTE GEBED.

'k Zie weêr 't licht. Dank, magtig Wezen!
Duizend stierven dezen nacht:
Ik, beveiligd en herrezen,
Ben nog, met vernieuwde kracht!
Op den hemeltroon gezeten,
Ziet Ge, o God! in gunst mij aan;
'k Mag weêr 't oog ten hemel slaan,
En U mijnen Vader heeten:
Reeds die naam, ondenkbaar rijk,
Is mij van Uw liefde een blijk.

Heiligde ik dien naam naar waarde!
  Leefde U ieder ſterveling!
Rees zijn danklied op van de aarde,
  IJv'rend met den hemelling!
Mogt Uw woord elk' afgod ſloopen,
  Die ons van Uw' hemel ſcheidt!
  Wierd Uw rijk meer uitgebreid;
Stond het niemand vrucht'loos open!
Dreef Uw liefde en ſchrik ons aan!
  Vader! dwing ons in te gaan!

Maak mij, als Uw heil'gen, Vader!
  Altoos tot Uw' wil bereid!
Breng' mij die Uw' hemel nader;
  Vorm mij door gehoorzaamheid!
Doe mij alles juist beſchouwen:
  U de kennis, mij de wet;
  U 't beſturen, mij 't gebed;
U het waarom, mij 't vertrouwen!
  Steeds Uw wil, in vreugd en druk,
  Zij mij wijsheid en geluk!

Door Uw' wil tot mensch verheven,
  Heeft mij Uw voorzienigheid
Plaats, betrekking, werkkring, leven,
  Kruis en vreugd en dood bereid.
Zou ik zorgen, bij 't ervaren,
  Hoe Uw liefde mij behoedt,
  Dagelijks ziel en ligchaam voedt,
Beweldadigt zoo veel jaren?
  Neen, Algoede! 'k leef gerust,
  Wijl bij U mijn lot berust.

Maar, waartoe ſchenkt Gij mij 't leven?
  Wat ik doe en denk, is boos.
Vader, wil mijn ſchuld vergeven,
  Mij, vijandig, liefdeloos!
Wil mijn zonden niet gedenken;
  Maar, verzoend in Jezus' bloed,
  Bij vernieuwing van gemoed,
Kracht tot beter leven ſchenken!
  Krimpt mij 't hart van ſchuld ineen,
  't Rust' weêr in Uw gunst alleen!

Mijn Verlosser! Nog die dagen,
Ov'rig op mijn' levenstijd,
Zullen U, wiens naam ik drage,
Onverdeeld zijn toegewijd!
Geef me, als Gij, volmaakt te worden;
Reinen, kinderlijken zin;
Liefde Gods in menschenmin;
Lust in waarheid, wijsheid, orde!
IJv'rig, trouw, mijn' roeping waard',
Leve ik naar Uw beeld op aard'!

Vader! wil mijn' dank volmaken!
Schep en werk dat goede in mij!
Blijf voor mijn verzoeking waken!
Breek des Boozen heerschappij!
Waar Gij leidt, zal ik niet dwalen,
Vader! maar, Uw hulp bewust,
Zeker wonen, en gerust,
Als Gij komt, ten grave dalen!
't Blijk' mijn ziel meest in dien stond,
Dat haar anker bij U grondt!

Ja, als zij, bij 't stervensstrijden,
U, den Heil'gen, tegenschrikt,
Word' haar hoop in Christus' lijden
Door den Vadergeest verkwikt!
Schenk dit allen, die U smeeken,
En in Christus, Uwen Zoon,
Nad'ren tot Uw' liefdetroon!
Vader, wil van vrede spreken!
Dan erkenne al ons geslacht
Uwe wijsheid, liefde en magt!

V. D. B.

OP EENE AFBEELDING VAN NEDERLANDS GROOTSTEN ZEEHELD.

Ziet Ruiter, Neêrlands roem en eens uw landgenoot,
Dien Oost en West en Zuid en Noorden hulde bood,
Die vijf-en-veertigmaal zijn' heldenmoed betoonde,
Ja dien elk zeegevecht met nieuwe lauw'ren kroonde;

Het wonder van zijne eeuw, de grootste Waterheld,
Wiens roem Antonides ons in zijn' zang vermeldt,
Dien Feith vereeuwigd heeft in Godenklank en woorden,
Dien Helmers eens bezong in onnavolgb're akkoorden.
Wat echte Bato's zoon, op Neêrlands grond geteeld,
Staart niet met eerbied, met ontzag op Ruiter's beeld?

J. O. LUDER.

MUZIJK.

(Naar het *Engelsch* van THOMAS MOORE, *Irish Melodies.*)

Wanneer de zorg ons hart verteerde,
En 's levens lust en hoop verdween,
Ach, dat de toon dan wederkeerde,
Die ons als kind zoo lieflijk scheen!
Hoe zielverheffend zijn de zangen,
Die 't vroeg voorleden doen ontstaan!
Zij toov'ren lachjes op de wangen,
En stelpen menig' bitt'ren traan.

Gelijk het koeltje, dat komt spelen
Langs 't geurig bloeijend bloemenbed,
Zoo kan die zang den boezem streelen,
Die 't jeugdig hart in vlammen zet;
Dat koeltje zweeft en strooit zijn' balsem
Op menig stervend bloempje neêr:
Is 't levenszoet verkeerd tot alsem,
Muzijk! gij schept dat zoet ons weêr.

Muzijk! hoe zwak zijn zelfs de woorden
Der rijkste taal, wanneer gij spreekt!
't Gevoel verstomt bij uwe akkoorden;
Gij schenkt, wat elke taal ontbreekt.
De Vriendschap schendt vaak ons vertrouwen;
De Liefde is somtijds valsch, en vliedt:
Op uwen zang is vast te bouwen;
Zij streelt de ziel, en huichelt niet.

LUBLINK WEDDIK.

JUFVROUW REVOLUTIE.

Nicht Sybille! neuswijs oudje!
Dikwerf hebt ge mij gefopt;
Maar vertelt ge thans mij sprookjes,
Dan wordt u de mond gestopt.
Heel de wereld zal het weten,
Wat ge mij aan de ooren maalt,
En van jufvrouw Revolutie
Me in uw' ijver al verhaalt.
Blozen zult gij voor heel de aarde,
Of — zij biedt een kroon u aan.
Boeten zult gij voor uw praatjes,
Of — 'k laat u in goud beslaan.
'k Scheur uw tooverboek in stukken;
'k Smijt uw koffijdik in 't vuur;
'k Zal 't patent u in doen trekken,
Fopt gij me in dit plegtig uur.
Zou het niet een gruwel wezen,
Wierd zoo rein, zoo kuisch een maagd,
Door een valsch orakelspreken,
In haar vlekiooze eer belaagd?
Haar, die maatschappijen schokte,
Vorsten moordde, rijken schiep;
Die, uit de asch van vroeger eeuwen,
Vuur en vlam ter hulpe riep;
Die, uit jonge regtsgeleerden,
Mirabeaus te voorschijn bragt,
Door wier pleit ons, arme slaven,
De allervrijste vrijheid wacht!
Neen, het wierd u nooit vergeven,
Jaagdet ge, in uw boos bedrijf,
Door een valsch alarm, haar vrinden,
Onbedacht, de koorts op 't lijf!
„ Houd maar op, (dus spreekt zij) neefje!
„ Schrijf, wat ik u voorzeg, neêr!
„ 't Is met jufvrouw Revolutie
„ Uit! De zaak neemt thans een keer.
„ In het zuid werd zij geboren,
„ En ik zweer u bij mijn' bril,
„ Dat ge in 't oosten haar ziet sneven,
„ Of mijn naam is geen Sybil! —

„ Aangebeden door de Franschen,
„ Door de Belgen meê vergood,
„ Door de Polen nog verheerlijkt,
„ Voor het heil, dat zij hun bood,
„ Nog door duizend duizend minnaars
„ Uit elk werelddeel bemind,
„ Zweer ik, dat zij thans geen' *redder*
„ Onder al haar *ridders* vindt.
„ 't Uiltjesknappen van de grooten,
„ Dat haar stoutheid gaf en magt,
„ (Mogt het ook te lang reeds duren)
„ Schonk haar nieuwe levenskracht.
„ Maar, let op! het onweêr nadert,
„ Dat de politieke spheer
„ Van haar moordend gif zal zuivren.
„ Ras ziet gij den hemel weêr
„ Onbewolkt en helder pralen.
„ 't Doel der misdaad heeft gefaald.
„ Wrok en list zien zich bedrogen.
„ 't Regt heeft thans gezegepraald.
„ Huichlend pleegt de volksverleidster,
„ Die zoo gaarne in bloed zich baadt,
„ Nog met Fransche en Belgsche schelmen
„ En misleide priesters raad.
„ Snood met zede en godsdienst spottend,
„ (Want zij kent der Gallen lust)
„ Roem belovend uit het strijden,
„ Schande en jamren uit de rust,
„ Wringt ze alleen die rustverstoorders,
„ Nevens 't schuim van 't Britsche strand,
„ Echte ridders van hare orde,
„ 't Zwaard nog in de onzaalge hand.
„ Portugal heeft les genomen,
„ Hoe zij 't tijgerpootje biedt:
„ 't Wil, ondanks een looden schepter,
„ Toch haar hooge gunsten niet.
„ Hoe ze ook in Oporto schuifel',
„ En, geharnast met haar' stoet,
„ 't Volk haar weldaân op wil dringen,
„ Men verschopt haar met den voet.
„ In Germanje heeft de dame
„ Jammerlijk 't gelag betaald;

„ Dáár heeft zij, voor 't schendig woelen,
„ Een' bebloeden kop gehaald;
„ Waar zij ooit weêr minnaars zoeke
„ Voor haar bandelooze leer,
„ Neen, te Frankfort op de misse
„ Komt zij vast niet spoedig weêr!
„ In het oosten rekk' zij 't leven,
„ Zwier' zij nog een wijl de vaan;
„ Maar het noorden sprak haar vonnis;
„ 't Is met hare magt gedaan!
„ Gillend vlugt' zij naar de Seine
„ En verschans' zich in haar krocht,
„ Vorme heel Parijs ten bolwerk,
„ Of 't haar nog gelukken mogt,
„ 't Strafzwaard van haar hoofd te weren, —
„ Vruchteloos! 't beslissend woord
„ Heeft in 't noorden luid geklonken,
„ Werd door gansch Euroop gehoord;
„ En Euroop herneemt zijn waarde:
„ Godsdienst, vrijheid, deugd en licht,
„ Handel, nijverheid en trouwe
„ Sluiten bond met burgerpligt,
„ Om deze adder neêr te vellen
„ Met den aanhang, die haar rest,
„ Zij 't ook in de vlam van 't Sodom,
„ Dat heel de aarde heeft verpest!
„ 't Hoogste Wezen heeft de vorsten.....
„ Neen! *diens* stem werd niet gehoord;
„ Jaren lang heeft men het smeeken
„ Van verguisde deugd gesmoord;
„ Jaren lang liet men, stilzwijgend,
„ 't Regt verdrukken door 't geweld;
„ Neen! 't belang, hunne eigen glorie
„ Heeft den gruwel perk gesteld.
„ Holland! dank geen' vreemden vorsten
„ Ooit het keeren van uw lot;
„ Dank het uw' onschatbren Willem,
„ Uw volharding en — uw' God!" —
Maar, mijn waarde nicht Sybille!
Vol des geestes, spreekt gij niet,
Of de zaak nog moest gebeuren,
Maar of zij reeds was geschied!

Zoo ge u echter mogt bedriegen......
„ 'k Zeg het luid voor ieders oor;
„ 'k Steek het onder ſtoel noch banken;
„ Weiger mij, wie wil, gehoor, — '
„ Ik, ik houde 't plegtig ſtaande
„ ('t Boek der toekomst wees 't mij aan):
„ *'t Is met jufvrouw Revolutie,*
„ *In Euroop voor 't minst, gedaan!*"

15 April, 1833. H. J. FOPPE.

BIJ HET ZIEN VAN DEN EERSTEN BOVENLANDSCHEN GRASMAAIJER.

Gij, die hier komt zwoegen en zweeten om brood,
Gij, Maaijer! gij zijt mij het beeld van den Dood.
Als hij, toch, voorzien van de dreigende zeis,
Zwicht alles voor u, als voor hem op zijn' eisch.
Als hij, komt ge ons ook uit het vreemde gewest;
Als hij, blijft ge ons vreemd, ſchoon ge komt tot ons best;
Als hem, zien wij vaak met verachting u aan;
Als hem, zien wij vaak u met ſchimp overlaân;
Als hij, keert gij telkens en telkens terug;
Als hij, doet geen ander uw' arbeid zoo vlug;
Als hij, zijt ook gij meest, bij groot en bij klein,
Bekend bij den ſchertſenden naam van *vriend Hein* (*)! —
En zijt gij, o Maaijer! mij 't beeld van den Dood,
Een blik op het veld maakt het treffend en groot:
Want, ſlaan wij dien neder op 't rijpe gewas,
De Dood is de maaijer, de Mensch is het gras;
De Mensch is een' veldbloem, een grasplant gelijk,
De Dood is de maaijer, en oogst voor Gods Rijk.
Als 't gras op de weiden vol ſap en vol kracht,
Verſchijnt ons de maaijer zoo vaak onverwacht;
Onmagtig als dit, onverbiddelijk hij,
Genaakt ons de zeisſen, en vallen ook wij!
Wij bergen den broeder in 't donkere graf,
Als landman den oogst, dien de maaijer hem gaf;
En even gelijk hij zijn ſchure dan ſluit,
Zoo ſluit zich de groeve met dompig geluid.....
Maar wél ons, (hoe dankbaar verheft zich mijn geest!)
De lente is verſchenen, de winter geweest;
Weêr zien wij de weiden zich dekken met groen;
Weêr prijkt er de veldbloem zoo jeugdig als toen;
Weêr zingt er de leeuwrik Gods lof als weleer:
Zoo rijzen en zingen ook wij eens den Heer! —
De Mensch is een' veldbloem, een grasplant gelijk;
De Dood is de maaijer, en oogst voor Gods Rijk.

24 Mei, 1833. J. W. IJNTEMA.

(*) *Hendrik* of *Johan* — zoo heeten de meeste Bovenlanders, waardoor aan allen, ſpottenderwijze, doorgaans een dier beide namen wordt toegekend.

WELKOMGROET

AAN DE

NEDERLANDSCHE HELDEN,

BIJ DEN TERUGKEER UIT

FRANKRIJK.

Weest driewerf welkom hier, getrouwe Heldenfcharen!
Triomf! geen vreemde boei houdt meer uw' arm omvat.
U dav're ons feestgejuich; u klinken zang en fnaren
Het vrolijk welkom toe, uit RUYTER's bakermat.

Wees welkom, dapper Kroost van Hollands Waterleeuwen!
De Algoedheid voerde u weêr naar 't dierbaar Vaderland.
Wees driewerf welkom hier, bij Batavier en Zeeuwen!
De roem verbeidt uw komst aan Neêrlands roemrijk ftrand.

De liefde toeft u hier; zij huldigt eigen zonen,
Wier moed niet zwichtte of boog, zonk ook de Vijfhoekmuur;
Zij biedt, met hart en oog, veel meer dan lauwerkroonen
Aan Helden, ongefchokt door water, ftaal en vuur.

Ja, tranen van gevoel zijn 't onmiskenbaar teeken
Der hoogfte zielevreugd. — Oud-Neêrland ziet u weêr!
Wie waagt het, dat geluk in woorden uit te fpreken? —
Gij keert, maar zonder blaam, met onbezoedelde eer!

Hoe is 't u, dapp're Schaar! bij zulk een weêrontmoeten?
U waait de zegepalm, in vlag en wimpel, toe;
Geen lage muit'renhoop ligt, bevende, aan uw voeten
Te fidd'ren, voor den flag van 's oorlogs geefelroê.

Bedwingers van een Stad, waar 't lafst gefpuis' der aarde
Den besten Vorst miskende en dong naar bloed en kroon,
Voelt van uw grootsch beftaan, uw moed en trouw de waarde!
't Oud-Hollandsch welkomlied, o Braven! is uw loon,

Heil u! — Thans aâmt uw borst, in Hollands frisfche dreven,
Geen' vuilen pestwalm meer van 't Belgisch roofnest in;
Hier doelt geen fnood verraad, baldadig, op uw leven;
Neen! liefde lokt u toe in 't vreedzaam huisgezin.

Heil u! — Geen addergif van vrede- en rustverftoorders
Verpest u elken dronk, in 't vreemd gewest gefmaakt;
Geen lage Judasgroet van vreemde Koningmoorders
Kwetst meer het eerlijk hart, dat voor Oud-Holland blaakt.

Uit vreemde boei geflaakt, verlost van laffe Belgen,
Ziet ge u het loon bereid voor moedbetoon en deugd.
Het leed is doorgeftaan. Verheugt u, dapp're Telgen!
Uw fchoonfte zegepraal is aller braven vreugd.

Gewis, als weêr 't geweld ons erfgoed aan durft randen,
En ftijgt de nood ten top, bij 't klimmen van 't gevaar,
Dan grijpt gij 't wrekend ftaal, roemruchtig, weêr in handen;
Dan ftaart ons oog op u, als op een HEIL'GE SCHAAR.

Dan zult ge aan 's legers fpits, aan de aard' de dapp'ren toonen,
Voor wier onwrikb're trouw de Vijfhoek ftortte in puin;
Dan zal uw heldenmoed den dank van Holland loonen,
En elken zegekrans, geftrengeld om uw kruin.

Doen list en fnood verraad weêr dolk en zwaarden blinken,
Dan zult gij de *eerften* zijn in 't flagveld en op zee;
Dan, Helden! zal één kreet door vloot en leger klinken:
„*Voor Vorst en Vaderland! voor* KOOPMAN *en* CHASSÉ!"

En hoort het Belgisch rot dien donder uit den hoogen,
Dan beeft het, waar de fchrik uw vaan en wimpel ziet;
Dan voelt dat flavenvolk der Helden alvermogen;
Dan zinkt het, met zijn' troon, terug in eigen niet!

13 Junij, 1833. W. H. WARNSINCK, BZ.

MEJUFVROUW

LENTE'S

GROOT CONCERT,

IN DE OPPERZAAL VAN 'T HOUT.

ZIJ NOODIGT ER, — MEN ZEGG' HET VOORT! —
BELEEFDLIJK, JONG EN OUD.

Mejufvrouw LEEUWRIK draagt het eerst eene *Aria* met Koor (het Thema uit *De Schepping*, maar met Variaties) voor.

Heer KOEKOEK zingt, op eigen' trant, een *Solo*, regt komiek, die vaak den lachlust heeft gewekt van heel 't Parijsch Publiek.

Heer KNEU, een teedere *Duët* met Jufvrouw TORTEL, die, met hem, op vroeg'ren bijval hoopt, door reine harmonie.

Heer KWARTEL, RAAF, en Jufvrouw GANS, een ſchertſend *Quodlibet*; het voert ten titel: *Liefde en Mei*, expres voor hen gezet.

Heer EKSTER fluit een *Potpourri*, met vol Orchest en Koor; het loopt, door hem gecomponeerd, *De Jaargetijden* door.

Mejufvrouw NACHTEGAAL, *Concert*, met obligate Fluit; Heer ECHO zelf voert die partij, zijn Compoſitie, uit.

Door Heeren KIKVORSCH, KREKEL, MUG een *Trio* nog, tot ſlot, (Heer UIL ſpeelt de obligaat Hobo) die geestig ſchertst en ſpot.

't Publiek zij kenlijk, dat de Zaal, op nieuw gedecoreerd, met bloemen, rijk in kleur en geur, zal zijn gefestonneerd.

Mejufvrouw LENTE *noodigt elk tot dit haar jaarlijksch Feest. De Entrée is — een genoeglig hart en opgeruimde geest.*

Vrij naar het *Hoogduitsch*. J. W. IJNTEMA.

MENGELWERK.

LEERREDE.

ABRAHAM ALS KRIJGSHELD BESCHOUWD.

Door

F. HOEKSTRA,

Leeraar der Doopsgezinden te Harlingen. (*)

En als Abram hoorde, dat zijn broeder gevangen was, zoo wapende hy zijne onderwezene, de ingeborene van zijn huis, drie honderd en achttien, en hy jaagde ze na tot Dan toe.

En hy verdeelde zich tegen hen des nachts, hy en zijne knechten, en ſloeg ze: en hy jaagde ze na tot Hoba toe, welke is ter linkerhand van Damascus.

En hy bragt alle have weder, en ook Lot zijnen broeder; en zijne have bragt hy weder, als ook de wijven en het volk.

GEN. XIV: 14—16.

ABRAHAM, de ſtamvader van een door God uitverkoren en zeer bevoorregt volk, de getrouwe aanbidder van den eenen waren God, de oudſte der *Israëlitiſche* Aartsvaderen, is te regt de roem geworden, niet alleen van zijne tijdgenooten en geſlacht, maar ook van de geheele nakomelingſchap. Zijne perſoonlijke hoedanigheden zoo wel, als zijne geſchiedenis, plaatſen hem aan het hoofd van de uitſtekendſte Bijbelmannen, en hebben hem tot een voorwerp gemaakt van algemeene en blijvende hoogachting. „Met opzigt tot zijn verſtand, (dus

(*) Uitgeſproken te *Harlingen*, den 1 Nov. 1832.

ſchetst een bekend Schrijver zijn karakter) zien wij hem altijd met omzigtigheid en overleg handelen. Men vindt nooit voorbarige, onbezonnen daden, nooit hevige hartstogten, nooit buitenſporigheden van eene geestdrijverij, die altijd Goddelijke openbaringen verwacht. Hij is niet uit de geringſte ſoort van menſchen (want in zijnen tijd was er reeds het begin van het onderſcheid der Staten); hij bezit verſcheidene ſoorten van rijkdommen, aanzienlijke kudden, meer dan driehonderd knechten, die in zijne dienst ſtaan, en opzigt over deze kudden hebben; hij is 't geen men in die vroege tijden eenen *Vorst* noemde, hoewel eenigzins in een' anderen zin, dan in onze tijden. Zijn geest is derhalve niet door de ſlavernij aan eene bekrompen denkwijze gewoon; hij heeft gelegenheid, om de deugden te oefenen, welke men niet, dan in den ſtaat der vrijheid en der opperheerſchappij, oefenen kan; deugden, welke buiten tegenſpraak aan dien ſtand zijne geheele waardij geven, hoe zelden hij ook om die oorzaak hooggeſchat wordt.

„ Het karakter, 't welk zijne bedrijven bezitten, is inderdaad ook niet het karakter van eenen beperkten, onder eene vreemde magt ſtaanden man. Zij getuigen van eene zekere edele vrijheid, welke, bewust van hare waardij en van haar vermogen, niet door elke omſtandigheid in verlegenheid komt, een ſpoedig beſluit neemt en ten uitvoer brengt. Men ontdekt eenen geest, die geen gevaar ontziet, wanneer de regten der billijkheid en der vriendſchap gekrenkt worden, die zich niet op eene onregtmatige wijze beleedigen, die zijne vrienden in den nood niet alleen laat. Hij is bereidvaardig om zijne nabeſtaanden ſpoedig te hulp te komen, de vijanden, die met geweld inbreken, ook met geweld uit te drijven, en de verbonden en verdragen, welke hij met andere Vorſten gemaakt heeft, ten naauwkeurigſte te vervullen.

„ In 't algemeen, eindelijk, ligt er eene geruste grootheid en ſtille verhevenheid verſpreid over alles, wat hij ſpreekt en doet; eene verhevenheid, welke niet weinig door de overal doorſtralende goedheid en opregtheid des

harten verhoogd wordt, waardoor *zij* eerst eigenlijk achtbaar wordt gemaakt, en waarvan zij dit geruste, dit ſtille en verhevene ontvangt, waaraan zij kennelijk is." (*)

Wij zullen, M. H., deze trekken van den allezins beroemden Godsvriend niet in elke bijzonderheid uitwerken, maar tot eenen enkelen ons voornamelijk bepalen, tot dien, welke ons ABRAHAM doet kennen als een moedig krijgsheld, en wel als een held in den voortreffelijkſten zin des woords. Het voorgelezen geſchiedverhaal geeft ons daartoe gepaste aanleiding.

ABRAHAM, nadat LOTH, zijns broeders zoon, van hem zich had afgeſcheiden en oostwaarts naar de vlakten van *Siddim* (of *Sodom*) en *Gomorra* getrokken was, ſloeg zich neder bij de eikenbosſchen van *Mamre*, omſtreeks *Hebron* meer westwaarts gelegen in het land *Kanaän*. Te dier tijd viel het voor, dat vier Koningen (die in het eerſte vers van ons teksthoofddeel genoemd worden) krijg voerden tegen vijf andere Koningen, onder anderen tegen BERA, Koning van *Sodom*, en BIRSA, Koning van *Gomorra*. De laatſten hadden zich vereenigd in het dal *Siddim*, hetwelk na de verwoesting der ſteden, in hetzelve gelegen, in een' waterpoel veranderd, vervolgens de *Zoutzee*, *ſtille* of *doode Zee* genoemd werd. Twaalf jaren lang waren de hier verbondene Vorſten cijnsbaar geweest aan KEDOR-LAOMER; doch in het dertiende jaar weigerden zij, de opgelegde ſchatting langer te betalen. En nu trok KEDOR-LAOMER met zijne Bondgenooten tegen de afvalligen op, om hen deswege te ſtraffen, of tot de vorige onderwerping terug te brengen. Maar op dezen togt ontzagen zij niet, vele andere volken aan te tasten en uit te plunderen, (zoo als verhaald wordt in het 5, 6 en 7de vers) tot dat zij eindelijk de bedoelde vijanden naderden. Deze hadden zich in ſlagorde geſteld in de vlakte *Siddim*, en het kwam nu welhaast tot een hoofdtreffen. Negen Koningen, aan het hoofd van hunne benden, ſtonden hier

(*) NIEMEIJER, *Karakterkunde*, Iſten D. 1ſte St. bl. 147.

tegen elkander over, vier tegen vijf. Welk eene ontzaggelijke legermagt zou hier bijeen moeten geweest zijn, indien men deze Koningen eenigermate kon vergelijken bij die van onzen tijd! Hoe vele honderdduizenden zouden dan hier gereed ſtaan om elkander aan te vallen! Maar naauwelijks zal het noodig zijn, M. H., u onder het oog te brengen, dat de magt dier negen Koningen, te zamen genomen, geenerhande evenredigheid had met de magt zelfs van den geringſten Vorst in ons werelddeel, en dat wij eerder aan honderden, dan aan duizenden ſtrijders moeten denken. 't Is waar, zij droegen den naam van Koningen, doch misſchien alleen omdat zij eenige meerdere en vastere heerſchappij hadden, dan de overige hoofden van volksſtammen, of wel omdat zij van ééne of meer ſteden met het omliggende land meester waren en aldaar hun beſtendig verblijf hadden, welke ſteden echter weinig meer waren, dan bij ons dorpen of gehuchten, wel verre dat zij geleken naar koninklijke hofplaatſen, gelijk die van lateren tijd. Ook moeten wij ons de wapenrusting en legering van deze bijeengetrokkene horden dier negen Koningen geheel anders voorſtellen, dan die der *Grieken* en *Romeinen*, of der legermagten in onze dagen. Dit verſchil is zoo groot, dat wij ons naauwelijks eenig denkbeeld daarvan kunnen vormen. De wapenen beſtonden ongetwijfeld in knodſen, eene ſoort van pieken, mesſen, zwaarden en wat meer van dien aard is. Weinig regelmatigheid en orde zullen tevens plaats gehad hebben in het ſtrijdvoeren met zulke ongeoefende en woeste hoopen volks en met zulke wapenen. Het oorlogvoeren van dien tijd beſtond meerendeels in ſtrooppartijen en in man tegen man te vechten, waarom het dikwijls des te wreeder en moorddadiger was. Van het ſlagveld *Siddim* vinden wij in het 10de vs. aangeteekend, dat het vol *lijmputten* was, of bronnen, waaruit, zoo men wil, de *Naftha*, of het Jodenlijm, eene kleverige en zeer brandbare ſtoffe, van zelf opwelde. Hierdoor werd dit ſlagveld zeer gevaarlijk voor een leger, dat in verwarring vlugtte; en de nederlaag moest daar-

door des te volkomener worden, omdat men de putten, of de opgewelde lijm, die aan de voetzolen kleefde, niet genoeg kon vermijden. (*)

Bij het naderend gevaar trokken dan de Koningen van *Sodom* en *Gomorra* uit, en legerden zich met de drie andere Koningen in de vallei van *Siddim*, ſtellende zich aldaar, zoo veel zij konden, in eenen ſtaat van verdediging tegen hunne aanrukkende vijanden, welken, na de *Amoriten*, de *Amalekiten* en zoo vele andere volken verſlagen te hebben, de ſchrik reeds vooruitging. De *Siddimiten*, hoewel in ſlagorde ſtaande, wachtten dus, niet zeer gerust ongetwijfeld, den aanval af. Spoedig moet de ſtrijd beſlist zijn geweest. De Geſchiedſchrijver, na het ſlagveld aangewezen te hebben, laat er onmiddellijk op volgen: *en de Koning van Sodom en Gomorra vlugtten en vielen aldaar, en de overgeblevenen vlugtten naar het gebergte.* Dit is het eenigſte berigt van eenen veldſlag, tusſchen zoo vele Koningen voorgevallen. Alleen de uitſlag, niet het gevecht zelve, wordt met korte woorden beſchreven. En voorzeker konde er ook van eene zoo ongeregelde wijze van aanvallen en verdedigen even weinig eene geregelde beſchrijving gegeven worden. De vier Koningen behaalden, zoo het ſchijnt, in den eerſten aanval, eene zoo volkomene overwinning, dat zij nergens eenigen tegenſtand meer ontmoetten, en van het geheele land der overwonnelingen meester waren. Zij hielden het echter niet in bezit, maar beroofden het van alle have en bewoners, en keerden met den gemaakten buit terug.

L O T H, die in *Sodom* woonde, werd mede, benevens al zijn vee, goederen en aanhoorigen, door den vijand weggevoerd. A B R A H A M, die westwaarts bij de afgelegene bosſchen van *Mamre* in ſtille gerustheid zijn verblijf had, kreeg door eenen der ontvlugten berigt van deze ontzettende gebeurtenis. Schoon L O T H bij het verſchil der herders zich niet zeer loffelijk gedragen had,

(*) V A N D E R P A L M, a. l.

en van eerbied voor en gehechtheid aan zijnen edelmoedigen oom, die hem de keuze des lands overliet, weinig blijken bij de fcheiding gegeven had, ABRAHAM nogtans vergat in dit oogenblik terftond alle misnoegen deswege, zoo hij al daarvan eenig overblijffel gevoelde. De naauwe betrekking van bloedverwantfchap kwam terftond bij hem boven. Welverre van te denken, dat zijn neef, die zoo koelbloedig hem verlaten, en eigenwillig onder een zoo vreemd en bedorven volk zich begeven had, nu ook met hetzelve zijn lot zich moest getroosten, wilde hij hem geenszins, daaraan overgelaten, in den nood laten fteken. ABRAHAM had naauwelijks het ontvangen berigt gehoord, of zijn befluit was genomen, om, zonder verzuim, maatregelen te nemen ter bevrijding van LOTH uit de handen der vijanden. Zonder door eenig gevaar en de talrijkheid der vijanden zich te laten affchrikken; zonder door de teederhartige bezorgdheid van SARA zich te laten terughouden, maakte hij zich dadelijk tot eene krijgsonderneming gereed. Met bedaard overleg zoo wel, als met moed, zien wij hem hierin te werk gaan. Hij had een aanzienlijk getal van knechten, die, in zijn huis geboren, van jongs af hem gediend hadden, en op welke hij het volkomenfte vertrouwen konde ftellen, meer nog dan op de aangekochte flaven. Dezen had hij reeds te voren, als eene uitgelezen keurbende, in den wapenhandel van dien tijd geoefend, om des te beter tegen het wild gedierte en de onverwachte aanvallen van vijandige naburen zich in ftaat van tegenweer te ftellen. Ook dezen, ten getale van 318 man, riep hij in allerijl te wapen; waarbij zich nog drie naburige Hoofden, ANER, ESCOL en MAMRE, met hunne herdersknechten, als Bondgenooten van ABRAHAM, voegden. En, terwijl hij zijner huisvrouwe en zijnen ouden getrouwen ELIEZER de zorg voor de kudden aanbeval, trok hij van *Hebron*, aan het hoofd van deze magt, noordwaarts op; doch niet eerder dan omftreeks *Dan* achterhaalde hij den in zegepraal terugkeerenden vijand. Zeer gering was zekerlijk zijne magt, in vergelijking

van die der vereenigde Koningen. Desniettegenſtaande beſloot hij, dezelven aan te tasten, doch niet dan met beleid. Hij nam daartoe den nacht te baat, verdeelde zijne manſchap in onderſcheidene afdeelingen, en viel alzoo, van alle kanten te gelijk, de overwinnaars, die zich waarſchijnlijk aan overmaat van brooddronken vreugde of zorgeloosheid, na het behalen van zoo vele en zoo beſlisſende overwinningen en een' zoo rijken buit, hadden overgegeven, geheel onverhoeds op het lijf, met het gevolg, dat de vier Koningen op hunne beurt even ſchielijk overwonnen werden, als deze de vijf anderen verſlagen hadden. In de grootſte verwarring gebragt door zulk een' onverwachten aanval in het duistere van den nacht, namen zij in overhaasting de vlugt. ABRAHAM, om de nederlaag te voltooijen, jaagde ze na tot aan *Hoba*, in de nabijheid van *Damascus*. Al de gemaakte buit benevens de gevangenen vielen in handen van den overwinnaar. Hoe zullen allen hem voor deze verlosſing gedankt hebben, en inzonderheid LOTH, die zich niets anders, dan de hardſte ſlavernij of den dood met de zijnen, kon voorſtellen! Nu was hij weder vrij, en in het bezit van alle zijne goederen herſteld. De vrouwen en al het volk, met de tallooze kudden, die in 's vijands magt geweest waren, keerden nu in vrijheid naar hun land terug. Allen juichten van vreugde en hieven luide beurtzangen aan rondom hunnen grootmoedigen redder.

Te midden van deze menigte zegeteekenen keerde dus held ABRAHAM terug. Gelijk nog kort te voren *Kanaäns* velden zuchtten onder den ſchrik van den alles vernielenden vijand, zoo weêrgalmden nu dezelve van vreugdegejuich. De blijmare van deze groote overwinning was den overwinnaren reeds vooruitgeſneld. Van rondomme haastten zich de veldelingen en de bewoners der ſteden, om het terugkeerend heir te gemoet te trekken, en met hetzelve hunne zegezangen te vereenigen, in welke ongetwijfeld de naam van ABRAHAM bij herhaling bovenklonk. In het dal, *Schave*,

het dal des Konings, genoemd, hadden de treffendfte ontmoetingen plaats. De Koning van *Sodom*, zijnde de opvolger van den verflagen Koning, (indien men namelijk onderftellen moet, volgens het 10de vs., dat deze in den vorigen ftrijd gefneuveld was) kwam aldaar den grooten held van dit roemruchtig krijgsbedrijf eerbiedige hulde bewijzen. Maar nog een achtbaarder man zette dit tooneel den hoogften luister bij. MELCHIZEDEK, Koning van *Salem*, (de plaats misfchien, alwaar naderhand *Jeruzalem* gebouwd is) en te gelijk Priester des allerhoogften Gods, kwam insgelijks den heldhaftigen Aartsvader in het genoemde dal begroeten; een man, die gelijk ABRAHAM zich onderfcheidde door de aanbidding van den eenen waren God; en in welken de priesterlijke waardigheid met die van het koningfchap vereenigd was. De Schrijver aan de *Hebreën*, welke deze ontmoeting als eene bij uitftek merkwaardige gebeurtenis aanhaalt, brengt MELCHIZEDEK, als een vooraffchaduwend beeld, met den beloofden Verlosfer der wereld, onzen Koning en Hoogepriester, in vergelijking.

Deze aanzienlijke en eerwaardige perfoon begaf zich mede onder de begroeters van den edelen heldenftoet, en bijzonderlijk om deszelfs Hoofd zijne hoogachting te betuigen. Dit beftond niet in eene bloote pligtpleging, maar tevens om voedfel en verkwikking voor de vermoeide ftrijdknechten aan te brengen, en den vermaarden Stamvader en Herder als een triomferend Krijgsoverfte te vereeren. Hij kwam niet met ledige handen, maar met een' voorraad van brood en wijn; terwijl hij in heilige verrukking ABRAHAM zegende en God loofde, die zijne vijanden in zijne hand gegeven had. Beide deze mannen, zoo eenftemmig in de erkentenis van den eenigen waren God van hemel en aarde, en van diens hulpe in het behalen van de overwinning, wedijverden hier, voor het oog des volks, in den Allerhoogften te danken en te verheerlijken, en elkander hunne hoogachting te betoonen. ABRAHAM,

van zijnen kant, bood den Priester de tienden van alles aan.

Ook de Koning van *Sodom*, getroffen door zulke verhevene voorbeelden, ſtreefde hen na in edelmoedige aanbiedingen. Hij begeerde niets van den hernomen buit; alleen de zielen, de teruggebragte gevangenen van zijn land, wenschte hij, dat hem gelaten wierden. Maar ABRAHAM ſtond hem alles af, zoo wel de have en het vee, als de menſchen, ſchoon hij, volgens het oorlogsregt van dien tijd, het een zoo wel als het ander kon behouden. Zelfs met eene ſoort van heilig ijvervuur wees hij het aanbod des Konings af, zeggende: *Ik heb mijne hand opgeheven tot den Heere, den allerhoogſten God, die hemel en aarde bezit, zoo ik van eenen draad aan tot eene ſchoenrieme toe, ja zoo ik van alles, dat het uwe is, iets neme! opdat gij niet zegt: Ik heb* ABRAHAM *rijk gemaakt.* Neen, neen! (wilde hij zeggen) ik ben een dienaar van den allerhoogſten God, den opperſten eigenaar van alles in hemel en op aarde. Tot dezen heb ik gebeden, niet om buit te behalen, maar om mijnen broeder te verloſſen. Neen, neen! niets, niet het geringſte ſtuk wil ik behouden. Dit zou ik niet kunnen verantwoorden voor mijn geweten en mijnen God, wiens zegen mij genoeg is; en men moet niet kunnen zeggen, dat ik door uwe goederen ben rijk geworden. Alleen hetgeen op dezen togt mijne gewapende jongelingen verteerd hebben, en het deel van den buit, dat mijnen Bondgenooten, de drie *Kanaänitiſche* ſtammen, toekomt, ſtaat te hunner beſchikking.

Zoo groot en edelmoedig, M. H., eindigde ABRAHAM dit roemwaardig krijgsbedrijf!

Het herdersleven, M. H., en het oorlogstooneel, een Herder en een Krijgsman, zijn zoo geheel verſchillende voorwerpen van beſchouwing en beoefening, dat wij ons naauwelijks kunnen verbeelden, hoe het een met het ander kan verwisſeld of in denzelfden perſoon

kan vereenigd worden. Bij het een vertoont zich de mensch in eene ſtille, geruste en natuurlijke houding; bij het ander ſchijnt hij de menſchelijke natuur afgelegd te hebben, en bijkans in een verſcheurend en bloeddorſtig dier herſchapen. Desniettegenſtaande zullen doorgaans de verhalen van oorlogsbedrijven, hoe verſchrikkelijk ook, niet minder onze aandacht trekken, dan beſchrijvingen van het vreedzame herdersleven, hoe veel bekoorlijker anders ook, en hoe veel overeenkomſtiger met de zachte aandoeningen der menſchelijke natuur. Wij zullen zelfs wel een tijdlang met bewondering en eene ſoort van eerbiedige verrukking bij den Krijgsheld ſtilſtaan, terwijl men den getrouwen en eerbiedwaardigen Herder naauwelijks eenen aanblik verleent. Maar de eerſte verbazing over het ſtoutmoedige en ſchitterende der daad gaat over in eene blijvende eerbiedige hoogachting voor den bedrijver, wanneer wij de beminnelijke hoedanigheden van menschlievendheid, vroomheid en edelmoedigheid met dapperheid in hem vereenigd vinden; in 't kort, wanneer hij zich vertoont als de onverſaagde verdediger, de hulpvaardige beſchermer van regt en onſchuld. En zoodanig is de held, dien wij hier te beſchouwen hebben.

Dat wij ABRAHAM ten ſtrijde zien optrekken, is eigenlijk een onverwachte uitſtap in den loop zijner geſchiedenis, en als een vreemde trek in zijn karakter, waardoor wij verrast worden. Een herder, en wel een herder als ABRAHAM, in de volle wapenrusting van eenen krijgsman in dien tijd te zien optreden, vertoont in den eerſten opſlag een contrast, dat niet dan bij nadere beſchouwing als een wel zamenhangend geheel uitkomt.

Niemand was van een' inſchikkelijker en vredelievender aard, dan ABRAHAM. Niet alleen vermeed hij zorgvuldig alles, wat in den kring zijner huisgenooten aanleiding tot twist en onrust geven kon; maar even zorgvuldig vermijdde hij hetzelfde omtrent naburige volken of herdersſtammen. Schoon onder vreemdelingen

rondzwervende, leefde hij met allen in vrede; zelfs wist hij zijnen naburen, door zich van alle geweld en onregt te onthouden, hoogachting en ontzag in te boezemen, en met velen een vriendschappelijk bondgenootschap aan te knoopen. Maar te meermalen heeft men zich bedrogen gezien, door te wanen, dat zulke stille, toegevende, zachte en vredelievende karakters zich in alle gevallen straffeloos zouden laten beleedigen en voor geen heldenvuur vatbaar zijn. Integendeel legt deze bezadigde en regtschapen geaardheid doorgaans den grond tot ware kloekmoedigheid, die zich ten regten tijde openbaart en eenparig staande houdt; terwijl anderen, van een driftiger, vuriger, gramstoriger en opbruisender temperament, die voor niets schenen te zullen zwichten, voor het gevaar terugdeinzen.

In dit enkele wapenfeit van onzen herderlijken Aartsvader komen genoegzaam alle die krijgsdeugden te voorschijn, welke den held vormen, zoo als hij behoort te zijn.

De zaak, waarom hij het zwaard aangordt, is ten volle regtvaardig, zonder hetwelk noch aanval noch verdediging immer gebillijkt kan worden. Het is geene beuzelachtige beleediging van gekwetste eerzucht, geene veroveringszucht, geen eigenlijke strijdlust, of een dergelijke hartstogt, die hem aanvuurde en de wapenen deed opvatten; maar het is, om eene groote menigte ongelukkigen, inzonderheid om eenen bloedvriend, met have en vee weggevoerd, uit de handen van geweldenaars te verlossen; eene onderneming voorzeker, den held waardig.

En dat het ABRAHAM bij deze onderneming noch aan moed noch aan beleid ontbrak, (twee zulke voorname vereischten in een' krijgsoverste) toont de geheele uitvoering van het begin tot het einde. Zonder tijdverzuim gordt hij welberaden het zwaard op zijde en roept hij de zijnen te wapen, zoodra hem de nood van zijnen neef en deszelfs lotgenooten ter ooren komt. Hij vreest wel de overmagt niet van een overwinnend

heir, maar acht ook zijnen vijand niet te gering, om in roekelooze drift op denzelven los te gaan.. Hij verſmaadt geenszins de hulp zijner Bondgenooten, om zich alleen de eer der overwinning toe te ſchrijven. Met beleid zoo wel, als onverſchrokken dapperheid, overvalt hij bij nacht van alle kanten de vier Koningen, te midden van de zorgelooze dronkenſchap hunner vreugde over de behaalde voordeelen. Hen alzoo aan te vallen, op de vlugt te ſlaan, en hunne gevangenen benevens have en vee hun te ontjagen, was misſchien het werk van eenige uren van den nacht en den volgenden dag. Zoo bereikte ABRAHAM, in één' beſlisſenden ſlag, door moed en ſchrander beleid, het geheele oogmerk van dezen uittogt. En daarmede tevreden, nadat hij ver genoeg den vlugtenden vijand achtervolgd had, om niets meer van hem te vreezen te hebben, keerde hij, waarſchijnlijk zonder aanmerkelijk verlies van zijnen kant, zegepralend terug.

Doch nu verhief zich de heldenziel van ABRAHAM tot een' nog hoogeren trap van grootmoedigheid. Wel verre van bedwelmd te worden door den glans der overwinning en den rijkdom der hem omringende zegeteekenen, bleef hij dezelfde bedaarde en beſcheiden man, dezelfde vrome aanbidder van den God, die hemel en aarde bezit. Een' medeäanbidder van dien God te ontmoeten, was nieuwe wellust voor het aartsvaderlijke hart, vol van godsdienſtig gevoel. In MELCHIZEDEK vereerde hij, als in zijnen meerderen, den Koning en den Priester des allerhoogſten Gods. Hoewel de hoofdperſoon van het heldenſtuk, maakte hij geene bedingen van onderſcheiding, begeerde hij niets van den geheelen buit voor zichzelven. Aan MELCHIZEDEK gaf hij, als een offer van eerbied voor de heilige waardigheid diens perſoons, de tienden; en al het overige liet hij ter beſchikking van den Koning van *Sodom*, van zijne Bondgenooten, en van zijne ſtrijdmakkers.

Ziet daar, M. H., den waren held, groot in den ſtrijd en groot in den vrede! Hoe vele beruchte ver-

overaars, zoogenaamde helden van lateren tijd, van de beſchaafdſte eeuwen, zelfs onder de *Christenen*, laat deze eenvoudige Herder van den vroegſten tijd, toen nog naauwelijks het licht der beſchaafdheid ergens eenige ſtralen geſchoten had, verre achter zich in ware grootheid en onbaatzuchtige edelmoedigheid!

En wat was het, dat ABRAHAM tot die ſterkte en edelheid van ziel verhief? Wat anders, dan de kennis en dienst van den eenen waarachtigen God, en een onbepaald vertrouwen op de wijsheid en weldadigheid van deszelfs geleide zoo wel, als op deszelfs magtigen arm? Dezen God hield hij, in alle zijne beproevingen en ondernemingen, beſtendig voor oogen; tot dezen God hief hij hart en handen op, van welken hij wist, dat Hij hemel en aarde bezit, en rijkdom of armoede geven kan aan wien Hij wil; Hem kende hij als zijn ſchild en zeer groot loon, als den algenoegzamen God, als dien, die een duurzaam verbond met hem oprigten, die *zijn* God, in den eigenlijken en hoogeren zin, zijn wilde. Diep waren deze beginſelen in de ziel van den Patriarch doorgedrongen, zoodat hij dezelve bij elke gelegenheid volvaardig in praktijk bragt, en daardoor een held werd in den ſtrijd en in de deugd.

Landgenooten! laten ook deze beginſelen ons bezielen, en zoo veel te levendiger, als wij nog eens beteren verbonds deelachtig zijn geworden. Ook onze zaak, voor welke wij ſtrijden, is heilig en regtvaardig. Van dien kant beſchouwd, mogen wij ons met een gerust vertrouwen op den bijſtand des Almagtigen, als onzen hoogſten Bondgenoot, verlaten. Indien God voor ons is, wie zal tegen ons zijn? Hij, wien de logen en alle ſlinkſche handel een gruwel is, zal ook eindelijk ons uit den worſtelſtrijd tegen onregt en geweld met de kroon der overwinning doen terugkeeren, indien wij met volharding voortgaan op het pad der eere en der regtſchapenheid, zoo als een ABRAHAM en andere heilige mannen, en inzonderheid Hij, de Zoon Gods, die naar de ordening MELCHIZEDEKS is opgeſtaan,

en onze Hoogepriester is, onze Redder uit de magt der duisternis en des verderfs, welken daarvoor, als zoo vele tienden, de offers toekomt van onze eerbiedige en dankbare harten, hier in den ftrijd des levens, en na de behaalde zegepralen over het geweld der dwaling en der boosheid. Wie is het, die de wereld overwint, dan die gelooft, dat JEZUS is de CHRISTUS? Hem, die ons de overwinning geeft, zij onze dienst gewijd! Hem zij, nevens den God, die hemel en aarde bezit, eer en heerlijkheid toegebragt!

VLUGTIGE SCHETS VAN DELHI, DE HOOFDSTAD DES GROOTEN MOGOLS.

Een *Engelsch* Schrijver, SKINNER, geeft de volgende fchets van de Hoofdftad des *Grooten Mogols.*

Delhi of *Dehli*, eertijds een der wonderen van het Oosten, is thans nog de zetel van den *Grooten Mogol;* maar deze, ééns zoo magtige, heerfcher hangt nu geheel van de *Engelfche Compagnie* af, en ontvangt van dezelve een jaargeld. Zijn gebied bepaalt zich binnen de poorten van zijn paleis, dat, als een gedenkteeken van vroegere grootheid, midden in de ftad ftaat. *Delhi* zelf is naauwelijks de fchaduw van datgene, wat het eenmaal was. Ik zag de ftad eerst van den linker oever der *Jumna.* Bij het overvaren der rivier aanfchouwde ik de ganfche ftad met hare menigvuldige *Moskeën* en *Minarets*, welke in de zonneftralen fchitterden, benevens eene verbazende menigte van graven, met elpenbeen overdekt en zonderling befchilderd, maar in deerlijk verval. De voornaamfte *Moskee* en ook zeer vele grafteekenen hebben gouden fieraden, welke zich ongemeen prachtig vertoonen. Mijne tent werd bij den muur van het paleis, tegenover de hoofdftraat van *Delhi*, opgeflagen. Hier bevond ik mij nu midden in het gewoel der ftad, terwijl ik tevens door ftof en door geheele zwermen van infekten werd gekweld. De hoofd-

ſtraat is zeer breed, en meer dan eene *Engelſche* mijl lang. De huizen hebben twee, ook wel drie verdiepingen, en ſchijnen zeer goed onderhouden te worden. De meesten hebben balkons. Op dezelven ziet men de mannen, in hunne wijde, los omhangende mousſelinen kleederen, op hun gemak hunne *houka* rooken — ook de vrouwen komen hier en wel zonder ſluijer, en zij rooken even zoo goed als de mannen.

De ſtad is ſterk bevolkt, en ieder huis gelijkt een' bijenzwerm — men telt 200,000 inwoners, en het tegenwoordige *Delhi* heeft zeven *Engelſche* mijlen in omtrek. Aan eene Oosterſche ſtad is deze bijzonderheid eigen, dat men er alles op ſtraat doet; ieder ſpreekt overluid, en bij elke ſchrede ontmoet men lieden, welke, al behandelen zij de onbeduidendſte zaken, een geſchreeuw maken, alsof zij twist hadden. Het hinniken der paarden, het blaten der ſchapen, het brullen der ſtieren, het ratelen der wagens, het kloppen in de werkplaatſen der ſmeden, blikſlagers en tinnegieters — ieder werkt met opene deuren — dit alles maakt een onbeſchrijfelijk geraas. Hierbij komt nog het brullen der elefanten, het brommen der kameelen, nu en dan ook het geluid van een luipaard of panter, (men treft op ſtraat dikwerf zoodanige dieren aan, die getemd en op de jagt afgeregt zijn) een aanhoudend gewoel, met zang en ſpel vermengd, zoodat iemand van een zwak zenuwgeſtel hooren en zien vergaat; geheele zwermen van allerlei inſekten gonzen voor de gaarkeukens, welker overal verſpreide geur voor ons reukorgaan alles behalve lieſelijk is: dat alles te zamen maakt het verblijf te *Delhi* niet aangenaam voor vreemdelingen.

De huizen zijn gewoonlijk regelmatig gebouwd, maar dikwerf op eene zonderlinge wijze verſierd. Gordijnen van zeer verſchillende kleuren zijn er voor venſters en deuren. Het is een algemeen gebruik, allerlei ſoort van doek, bijzonder veelkleurige vlaggen, boven van de huizen te laten nederhangen, gelijk men op ſchepen doet, wanneer er een feestdag wordt gevierd. Die zich

te voet of te paard op ſtraat waagt, heeft veel voorzigtigheid en behendigheid noodig. Ieder oogenblik moet men al ſchreeuwende, ſtootende, dringende zich door de menigte menſchen heenwerken. Dikwerf wordt men tegen de huizen gedrongen, opdat zwaar beladene kameelen voorbijgaan kunnen; en komt u een elefant te gemoet, zoo wordt uw paard ligt ſchichtig en ſteigert, zoodat iemand, die geen goed ruiter is, gevaar loopt, om in een' der groote kokende ketels geworpen te worden, die de koks voor hunne winkels op ſtraat hebben. Soms ſchrikt ook de elefant voor het paard, en brengt dan de geheele ſtraat in eene verwarring, die moeijelijk te beſchrijven is.

NOORD-AMERIKAANSCHE VOGELS.

(*Vervolg van bl.* 397.)

De Adelaar aan de oevers van de Misſiſippi.

Als de reiziger ten tijde van den herfst, in de dagen, wanneer de vogels bij duizenden uit het noorden komen vliegen, om meer zonnewarmte te genieten, zachtkens in zijne boot over de wateren van de *Misſiſippi* heenglijdt, en aan de beide oevers der rivier tegenover elkander twee boomen ziet, wier kruinen zich boven al het overige geboomte verheffen, zoo ſla hij zijne oogen opwaarts. Op den top van een' dezer boomen heeft zich een adelaar nedergezet. Deszelfs oog vonkelt in de ooghołte, en ſchijnt te branden, als vuur. Hij beſchouwt opmerkzaam de gansche watervlakte; ook vestigt hij zijnen blik dikwerf op den grond — hij loert en wacht. Het damhert, dat zachtkens langs het ſtruikgewas beneden grazende voorbijgaat, blijft niet onopgemerkt. Op den boom aan den overkant heeft zich de vrouwelijke adelaar als op de wacht geplaatst, en een bij korte tusſchenpoozen herhaald geſchreeuw ſchijnt den man tot geduld te vermanen. Deze beantwoordt dat geluid door het ſlaan met de vleugels, door het vooroverbuigen van het gansche ligchaam, en door een gekrijsch, waarvan de gillende, ſcherpe toon het lagchen eens krankzinnigen gelijkt —

daarna rigt hij zich weder op. Intusschen ziet men alle soorten van eenden, watersnippen en trapganzen in geslotene gelederen de vlugt nemen. IJlings voert de stroom dezelve weg; maar zij zijn een buit, welken de adelaar versmaadt, en deze minachting redt de kleinere vogels van het verderf. Doch thans dringt een toon, dien de wind zachtkens over den stroom voert, in de ooren der luisterenden. Deze klinkt dof en raauw, als een werktuig van koper. Het is de stem van de zwaan. Het wijfje geeft den man berigt door eenen roep, die uit twee toonen bestaat, en de adelaar begint over het gansche ligchaam te beven. Twee, drie heftige slagen met den snavel op zijne vederen zijn de voorbereiding tot den rooftogt. Intusschen komt de zwaan, even als een vaartuig, daar aanroeijen, met den langen, sneeuwwitten hals vooruit en met zijne onrustige oogen angstig rondziende. Langzaam, als een den dood gewijd slagtoffer, trekt hij voorwaarts. Een krijgsgeschreeuw wordt gehoord, en snel, als de bliksem, verlaat nu de adelaar zijnen post. De zwaan ontdekt zijnen moordenaar, buigt den hals, beschrijft een' halven cirkel, en beweegt zich, in doodsangst, in alle rigtingen, om het verderf te ontkomen. Dit kan alleen dán gebeuren, wanneer het hem gelukt, onder water te duiken. Doch de adelaar is bedacht op deze list, en noodzaakt de zwaan, boven het water te blijven, daar hij zich gedurig beneden den vogel weet te houden, om hem onder den buik of onder de vleugels eene wonde toe te brengen. Deze zeer goed berekende maatregel mist zelden het doel. De zwaan begint eindelijk vermoeid en krachteloos te worden. Alle hoop op redding is verdwenen. De adelaar geeft hem met zijne klaauwen eenen slag onder de vleugels, en dringt hem in eene schuinsche rigting naar den oever. Niet zonder ontzetting is men getuige van eene door zoodanige vaardigheid en list verkregen zege. De adelaar springt, ja danst nu als 't ware op zijnen buit, slaat zijne ijzerharde wapens diep in het hart van de stervende zwaan, klapt met de vleugels, en heft een vreugdegeschreeuw aan, terwijl hij zijnen kalen kop in de hoogte steekt, en zijne van trots vlammende oogen zich bloedrood kleuren. Het wijfje heeft er zich thans ook bijgevoegd; gemeenschappelijk keeren zij de zwaan om, scheuren haar met den snavel de borst open, en verzadigen zich van het uitstroomende, nog rookende bloed.

De groene Specht.

Alle vogels in *Noord-Amerika* zijn, gelijk de meesten elders, in hunne liefdesaangelegenheden ijverzuchtig. De eenige uitzondering maakt hier de goud-gevlerkte groene fpecht. Audubon heeft voor deze fchitterende edellieden der bosfchen, als voor de aardigfte, fchooner dan elke andere vogelfoort, eene bijzondere genegenheid. Hij zegt daarvan: Ik heb meermalen geheele dagen in het gezelfchap van deze kleine gevleugelde wezens doorgebragt; men kan zich niets levendigers noch vermakelijkers verbeelden. Zoodra van den top eens vermolmden booms de ftem van den groenen fpecht zich laat hooren, wordt zijn geroep door alle zijne makkers beantwoord. Dan ziet men verfcheidene, op een eenig wijfje jagt makende, mannetjes omfladderen, heen en weder zweven, en ontelbare, zonderlinge wendingen maken, welke met een *comisch ballet* zijn te vergelijken. De mededingers geven daardoor aan de fchoone hun verlangen te kennen, om haar te behagen en genoegen te verfchaffen. Geheel vreedzaam, en zonder het minfte blijk van minnenijd of haat, ftrijden de fraai gevederde danfers om den prijs hunner vrolijke fpelen, om de gezellin, die des overwinnaars eigendom zal worden. Van boom tot boom, van ftruik tot ftruik worden dezelfde beleefdheden en begroetingen herhaald. Dikwijls ziet men twaalf, dertien minnaars om de kleine, in hare keuze nog onberaden fchijnende *coquette* fladderen, en deze fpelen duren voort tot aan het oogenblik, dat zij voor een' der mededingers zich verklaart, hetgeen zij den gunfteling, terwijl hij haar voorbijvliegt, door een grijpen met den fnavel te kennen geeft. Terftond fpoeden zich dan alle de overige minnaars weg, om eene andere fchoone op te zoeken, en het paar blijft te zamen. Weldra wordt er gedacht aan eene gefchikte woning voor het nieuwe huishouden. Zij beginnen met elkander te zoeken, en kiezen in het woud eenen boom, die ligt uit te holen is. Bij afwisfeling wordt door het mannetje en wijfje met den bek gewerkt aan het maken van de kleine holte, die hun beiden benevens de jongen moet bevatten. Zoo dikwijls onder het pikken van den eenen een ftukje hout losgaat, blijft de andere niet in gebreke, zijne blijdfchap daarover, door eenen wel niet luiden, maar gillenden fchreeuw, te kennen te geven. Is eindelijk de bouw van het nest

voltooid, zoo verschaft het een wezenlijk vermaak, wanneer men de beide vogels in alle rigtingen den boom ziet op- en afklimmen, aan elken knoest den snavel wetten, zonder genade de roodborstjes en andere vogels verjagen, en vlugten in de verte ondernemen, om mieren, poppen van insekten en kevers op te sporen. Na verloop van twee weken zijn er zes witte eijeren, zoo helder als kristal, in het nest gelegd. De groene spechten broeden elk jaar meermalen, en het vrolijke geslacht vermeerdert in de bosschen van *Amerika* zoo sterk, dat men geene wandeling kan doen, zonder hun doordringend geschreeuw en het geluid van hunne in de boomschors hakkende snavels te hooren.

De Uilen der Nieuwe Wereld.

Deze soort van vogelen staat in geen goed gerucht; maar de schilderingen van den *Amerikaanschen Woudman* strekken ter wederlegging van eenige dier vooroordeelen. Men beschouwt den uil als een' dommen, somberen, onheil aanduidenden vogel, die niet de minste scherpzinnigheid heeft. Men kent hem een verblijf op begraafplaatsen toe, en verjaagt hem met steenen, wanneer hij het waagt, bij daglicht zich te vertoonen. In het gemeene leven heeft men een spreekwoord: *Zoo dom als een uil, zoo bot als een uil.* Volgens het berigt van AUDUBON, is onder de talrijke uilensoorten in *Amerika* slechts ééne (de zwartnebbige) van somberen aard; dezelve verdient echter deswege geene minachting, maar veeleer deelneming en medelijden, daar het arme dier bijna blind, en de *spleen* hem als aangeboren is. Doch wat de overige verwante soorten betreft, SHAKESPEARE heeft dezelve goed aangeduid, daar hij hen *lustige vogels* noemt.

Eens, verhaalt AUDUBON, terwijl ik in een bosch was gelegerd, werd ik herhaalde malen door eenen uil van die soort bezocht, welke dat galmende, langgerekte, zoo zonderling klinkende gelach gewoon is te doen hooren. Mijn vuur deed den vogel niet terugdeinzen; hij naderde huppelend, zag mij aan, draaide den kop regts en links, en bij zijne zonderlinge hoekige bewegingen moest men aan die houten, door draadwerk bewogene poppen denken, welke met hoofd, handen en voeten allerlei lachverwekkende gebarén maken. Toen de lucht betrok en regenachtig weder

fcheen op handen te zijn, werden zijne bewegingen nog fneller en menigvuldiger — zijne halsvederen rigteden zich omhoog, en wikkelden den kop als in een' halskraag. Zijn lagchen werd fteeds meer gillende, en zijn *whah! whah!* drong door tot in de verborgenfte hoeken van het woud, en wekte de opmerkzaamheid zijner makkers, wier geroep als een echo op het zijne teruggalmde. Bij dit onwelluidend gefchreeuw, bij deze zonderlinge vrolijkheid wordt men geneigd zich te verbeelden, dat er een buitengewoon feest in het rijk der uilen plaats heeft.

De Spreeuw van Baltimore.

Deze vogel, die in grooten getale en bij voorkeur in boomgaarden nestelt en broeit, en daarom ook de *fpreeuw der boomgaarden* genoemd wordt, is van ongemeen zachten, goedigen aard, en merkwaardig om de kunst, waarmede hij zijn nest bouwt. Gewoonlijk kiest hij de uiterfte takken der vruchtboomen, om er zijn klein huisje aan op te hangen. Het nest zelve gelijkt van buiten zeer veel naar weeffel van de hand eens menfchen. Eene dame van mijne kennis (verhaalt AUDUBON), in welker gezelfchap ik eens dezen verwonderlijken arbeid befchouwde, vroeg mij, na het kunftige weeffel een' tijdlang bewonderd te hebben, in allen ernst, of het niet mogelijk zijn zou, dezen vogel breiden te leeren. Het nestje, niet meer dan eene ons wegende, heeft de gedaante van een' halven kogel, is van buiten drie duim hoog en vier breed, en de binnenfte ruimte haalt geen drie duim middellijn. Ik maakte eene der vezelen der buitenfte omkleeding van het nest los; dezelve was dertien duim lang en vierendertigmaal tusfchen andere halmen doorgeflagen. Het binnenfte der kleine woning is met wol of met de katoenachtige deelen des zaads van den *Amerikaanfchen* plataanboom bezet, en de vogel weet deze beide zelfftandigheden op zoodanige wijze te bewerken, dat er een ftevig en tevens veerkrachtig kusfen door gevormd wordt. Om deze foort van hangmatten voor ftorm en regenvlagen te bewaren, worden van verfchillende punten des rands van het nest grashalmen, als zoo vele ankertouwen, naar de naaste takken geflingerd en met zoodanige kunst daaraan vastgemaakt, dat ik zelfs door den hardften wind nooit zulk een fpreeuwennest heb zien nederwerpen. Maar heeft de fpreeuw geenen gefchikten ooftboom gevonden, en ziet

hij zich genoodzaakt, tot eenen treurwilg zijne toevlugt te nemen, dan vooral moet men zich over zijn vernuft verwonderen. Ik zelf was eens getuige van den angst, welke onder deze omstandigheden het ongelukkige spreeuwenpaar pijnigt. Verscheidene dagen houdt het zich bezig, om den boom te onderzoeken, en schijnt, als men naar de geuite klaagtoonen mag oordeelen, deswege met elkander te raadplegen. Het nest, dat gebouwd wordt, offschoon uit dezelfde stoffen bestaande, krijgt nu eene andere gedaante. Hetzelve wordt aanmerkelijk langer, het buitenste weefsel veerkrachtiger gemaakt, en het draadwerk niet zoo sterk aangetrokken. De nuttigheid van dezen maatregel valt terstond in het oog, daar de takken, aan welke het nest hangt, dikwijls twaalf of zelfs vijftien voet lang zijn; bij eene andere inrigting zouden dus eijeren of jongen door het slingeren ligt uitgeworpen kunnen worden. Als bekwame bouwmeesters, weten de spreeuwen partij te trekken van alle voordeelen, die eene plaats oplevert. De nederhangende dunne takken van den treurwilg worden in bosjes vereenigd en met grashalmen zaamgebonden, even als de mandenmakers te werk gaan, om een kegelvormig mandje te vlechten. Zoo vereenigd en gepast zaamverbonden, dienen de takken tot steun voor het nest, terwijl derzelver digt loof het voor storm en onweder beschut. Ik heb de beide, zoo even beschrevene, soorten van nesten voor mij liggen, en niet alleen de bij derzelver bouw aangewende kunst, maar vooral het verstandig overleg, dat den vorm van het nest naar de gesteldheid der plaats wijzigde, schijnt mij toe, bewondering te verdienen. Die onverklaarbare aandrift tot eene doelmatige handelwijze is zekerlijk iets meer, dan hetgeen men gewoonlijk *instinct* noemt.

(*Het vervolg hierna.*)

EEN BEZOEK OP HET ADMIRAALSCHIP VAN DEN KAPUDAN-PACHA IN 1829.

In Mei 1829 (dus verhaalt AD. SLADE, een *Engelschman*, in zijne *Records of Travels in Turkey, Greece &c. Lond.* 1832.) vond ik te *Konstantinopel* alles met de toebereidsels tot den tweeden veldtogt tegen *Rusland* bezig. Ook de vloot lag zeilree, in den *Bosforus*; en het gelukte mij, verlof tot een bezoek van het Admiraalschip te verwerven. De *Kapudan-Pacha*, die op het dek der kajuit op kussens gezeten was,

zijne pijp rookende, en omstuwd van zijn gevolg, noodigde mij uit, om aan boord te blijven, wijl hij nog dienzelfden dag het anker ligten en de *Russen* in de *Zwarte Zee* wilde opzoeken. Deze uitnoodiging was mij zeer welkom, en, nadat ik in aller ijl mijn goed gepakt had, stevende ik welgemoed met den *Pacha* naar het Noorden.

Het *Turksche* Admiraalschip was met ongeveer 1400 koppen bemand, die het grootste deel van den dag aan zichzelven werden overgelaten, en alleen verpligt waren, bij het geschut, waarvan elk stuk zijne bijzondere manschap had, te slapen en doorheen te verblijven. De manschap van elk stuk vormde een tafelgezelschap, en elke troep spreidde zijn klein tapijt op het dek uit, damde en schaakte, en dronk koffij, welke dag en nacht te krijgen was. Aan ééne verpligting waren allen, zonder onderscheid, ten strengste onderworpen, — die namelijk van, op bepaalde uren, hun gebed te verrigten. Driemaal daags, vóór zonsopgang, op den middag en na zonsondergang, werd al de manschap daartoe opgeroepen, en de gemoedelijksten onder hen deden nog twee gebeden meer. Kreeg een hunner eene vrome bui, dan viel hij op zijne knieën, wat er ook om hem heen voorviel. Het scheen mij wel eens toe, alsof eene onwelkome bezigheid in de dienst dengenen, die daarmede bedreigd werd, zulk eene bui deed aanwaaijen; maar dit kwam mij toch ook niet waarschijnlijk voor, in aanmerking nemende, dat, bij elk gebed, de bidder 21 maal den grond met zijn hoofd moet aanraken. Des avonds deed de melodieuze roep der *Imans*, die van den bezaansmast de geloovigen ten gebede opriep, eene zeer romaneske uitwerking. Van schip tot schip klonk deze roep, en weêrkaatste als Geestenstemmen over de als in stille rust gedompelde zee. Oogenblikkelijk was het dek opgevuld met aandachtig biddenden. Alles bragt den Heer der Heirscharen zijne hulde toe.

Nadat, op den eersten dag, deze plegtigheid was volbragt, vroeg mij de Admiraal tot het avondeten. Een klein tapijt werd tusschen twee kanonnen op het dek voor zijne kajuit gespreid, en wij plaatsten ons op hetzelve met gekruiste beenen tegenover elkander. Twee *Aga's* van rang knielden met waschbekkens voor ons neder, bonden ons vervolgens servetten voor, en zetteden eene zeer eenvoudige tafel met een groot metalen blad tusschen ons, waarop eenige schotels met salade, sneden brood, koeken, gelei, zout enz.

ſtonden. Het eerſte geregt, dat thans werd opgedischt, beſtond uit visſchen, *roodbaarden* genoemd, en de *Pacha*, die zich het eerst daarvan bediende, ging op het gevoel af; mesſen en vorken waren niet voorhanden, weshalve men wederzijds zijne handen moest gebruiken. Daarna kwam gevogelte. Met den linkerduim het gebraad vasthoudende, trok de *Pacha* er met zijne regterhand eene vlerk af. Ik beproefde dezelfde manoeuvre omtrent een' achterbout; maar dit mislukte, wijl ik mij niet van beide handen wilde bedienen. Terſtond wenkte de *Pacha* eenen Officier, om mij behulpzaam te zijn. Gaarne had ik zulks belet; maar hij had reeds den vogel met zijne ſtevige knuisten gepakt, denzelven vaardig ontleed, met den nagel zijns duims het vleesch van de borst gerukt, dit in reepen gedeeld, en alles voor mij neêrgegelegd, zeggende op half gebiedenden toon: „Eet!" Honger hielp mij het een en ander naar binnen zenden; maar, toen vervolgens lamsvleesch verſcheen, was ik reeds bekwaam, om deze hulp te ontberen. Twaalf geregten werden er opgedragen, zonder wijn of eenigen anderen drank. Thans volgde eene pauze, en ik ademde vrijer, meenende zoo wel mijner maag, als der beleefdheid jegens mijnen gastheer, het hare te hebben gegeven. Maar zie! daar kwam nog een groote ſchotel *piláf* (rijst), het gewône laatſte geregt bij de *Turken*. Nooit was ik een beminnaar van rijst, en het gezigt van dezen vetten ſchotel ſtond mij tegen. Evenwel zou ik mij gaarne getroost hebben, ook daarvan mijn deel te nemen, zoo ik daardoor ſlechts had mogen afwenden, wat mij nu nog te wachten ſtond. De *Pacha*, namelijk, tastte diep in den ſchotel, nam eene volle hand rijst, en beſteedde eenige minuten, om dezelve tot een' bal te kneden. In ſtille verwondering verbeidde ik het oogenblik, dat mijn dischgenoot dezen delicaten brok zou binnenſlaan, hetgeen ik tot geen' prijs zou gedaan hebben; maar — verbeeld u mijnen toeſtand! — daar ſtrekte op eens de *Pacha* zijne hand naar mij uit — verſchrikt deinsde ik terug; maar hij vond toch den weg naar mijnen mond, en duwde mij den welgekneden brok in denzelven! De omſtanders ſchenen verbaasd te ſtaan over deze gemeenzame toenadering jegens een' vreemdeling, en ik — ik kan 't nog niet bevatten, hoe ik in ſtaat was, dien walgelijken rijstkogel door te krijgen! Thans beſloot eene kom *koſchub* (een, uit vruchten toebereide, zoete drank) en een glas *ſorbet* den maaltijd. Ten gebruike van het eerst-

genoemde werden fchildpadden lepels gebezigd. — Hierop werden koffij en *chibouques* (pijpen) gebragt, en een *Albanefche* doedelzakfpeler vervulde, met zijn onbehagelijk inftrument, het gebrek aan onderhoud. Toen het op flapen gaan aankwam, bleek het, dat niet één bed in het ganfche fchip voorhanden was. De Admiraal zelf fliep in eene foort van kribbe achter den bezaansmast, veel overeenkomst hebbende met een hondenhok.

Ik kreeg verlof, om de manfchap in het gebruik van het gefchut te oefenen; maar ik kan hare onbekwaamheid te dezen niet naar eisch befchrijven. Herhaalde malen rigtte zij de volle laag op den tot doel geftelden romp van een geftrand fchip, zonder het te treffen. Wel is waar, de ftaat, waarin het gefchut zich bevond, bragt daaraan het zijne toe. Het fchip voerde 120 ftukken; maar niet één derzelven kon in eene horizontale ftelling gebragt worden, en van rigten enz. had men geenerlei begrip. De Admiraal zelf kon lezen noch fchrijven, en alle verftandelijke infpanning was hem geheel vreemd. Zijne handen fcheen hij alleen om te eten en zijne gebeden te tellen, zijne beenen om daarop te zitten te gebruiken. Wilde hij opftaan, dan hielp hem zijn gevolg op de been, en fteunde hem ook bij het gaan onder de armen. De voornaamfte uitfpanningen der manfchap, beftaande in blindemannetje fpelen, naar een ftuk gelds in een vat met water duiken, en foortgelijke lompe grappen, gaven hem een ongemeen genoegen, en hij vroeg mij niet zonder trots, of zich de *Engelfche* Admiraal ook zoo aangenaam wist bezig te houden!

Zonder den vijand gezien te hebben, keerde de vloot, binnen weinige dagen, naar den *Bosforus* terug; en, na een' zoo ellendigen kruistogt, verwonderde ik mij niet meer, dat een zoo dom, onbekwaam en nietig wezen, als de *Kapudan-Pacha*, den derden hoogften rang in het geheele *Turkfche* Rijk had weten te verwerven.

GUSTAAF DE IV, GEWEZEN KONING VAN ZWEDEN.

ARTHUR BROOKE FAULKNER, in zijne te *Londen* verfchenen *Reis door Duitschland en de Nederlanden in* 1829 *tot* 1831, vermeldt het volgende: Te *Haarlem* ontmoette ik den ongelukkigen GUSTAFSON, Exkoning van *Zweden*, al-

daar thans woonachtig. Van tijd tot tijd is hij onderhevig aan plotselinge gemoedsbewegingen, welke hem niet zelden van verblijf doen veranderen; wanneer men ter plaatse, van waar hij ging, eerst dán, als hij reeds elders gezeten is, verneemt, wat er van hem geworden is. Zoo baarde zijne ongedachte verschijning aan eene open tafel eens groot opzien bij de vreemde gasten; hoewel te *Haarlem* zijne tegenwoordigheid naauwelijks wordt opgemerkt. Den ganschen voormiddag brengt hij in zijn slaapvertrek door, zich met lectuur onledig houdende, waarin hij behagen vindt. Des namiddags doet hij zijne dagelijksche wandeling, gekleed in een' ouden blaauwen jas, die, even als zijn meester, betere dagen heugt. In dit onaanzienlijk gewaad zag ik den voormaligen Koning voor de eerste maal; maar ook in dit gewaad was er iets aan hem, dat een' ongemeen' persoon verried, en wie in hem den geboren' heerscher niet zag, kon toch niet nalaten, in hem een' man te erkennen, van welken men zeggen moest: „Ieder duim een Edelman!" (*) Naardien hij jaarlijks 10,000 gulden te verteren heeft, en bovendien de herbergiers, bij welke hij korter of langer vertoeft, naar men zegt, eenen wenk van hooger hand bekomen, hem nooit eene rekening aan te bieden, betaalt GUSTAAF evenwel, zich des onkundig houdende, hetgeen hij verteert met gereed geld; en, om zulks steeds te kunnen doen, bepaalt hij zich tot eene zeer goedkoope, nederige leefwijze. Welk eene les voor de ijdelheid der wereld! 't Is een afstammeling van KAREL DEN XII, (men vergete dit niet) van wien wij spreken. Dat hij volkomene bewustheid heeft van zijnen toestand, dit lijdt, bij zijn nog zeer getrouw geheugen, geen twijfel. Wel is waar, de daden, die hem zijne kroon kosteden, waren die eens dollemans; maar — staat hij hierin niet gelijk met elken anderen Monarch, die het in hem gestelde vertrouwen misbruikt? Een Koning was GUSTAAF, geheel naar de omschrijving van den *Romeinschen* Geschiedschrijver: *Nam impune quae libet facere, id est regem esse.* Zijn val bevestigde, voor het eerst in negen Eeuwen, de vermaning, dat men het openbaar gevoelen niet behoort te trotseren. Met dat al schijnt het besef zijner voormalige heerlijkheid niet geheel van hem te zijn geweken, maar heeft hij van tijd tot tijd, als 't ware, een' aanval van zijne afgelegde waardigheid; alsdan sluit hij zich op in zijne kamer, en zijne gewone nederigheid en gemeenzaamheid zijn op eens verdwenen; gedurende een' geruimen tijd laat

(*) In deze wijze van zien deelt Vertaler niet, die hem meermalen bejegende.

hij zich met niemand in. Het schijnt twijfelachtig, of deze toevallen aan eene ziekelijke gemoedsgesteldheid, of veeleer aan eene voorbijgaande poging tot genezing zijn toe te kennen. Dan, ook in zijnen gewonen toestand is GUSTAAF niet toegankelijk voor iedereen; immers niets kan hem bewegen, slechts voor een oogenblik eén' zijner landgenooten te rede te staan, waaromtrent hij een' onveranderlijken afkeer vertoont. De bloote naam van zijn Vaderland is gal en alsem voor hem! — Zoo verre is het met eenen man gekomen, die eene kroon droeg, en wiens hoogmoed geene grenzen kende! Als balling zwerft hij in *Europa*. Van hem geldt het antwoord van Koning LEAR, op de vraag van een' krankzinnige: „Zeg mij eens, neef! is een *krankzinnige* een Edelman of een burger?" — LEAR: „Een Koning! een Koning!"

HUILE ACOUSTIQUE, OF MIDDEL TEGEN DE DOOFHEID.

(Vervolg en slot van bl. 418.)

Alles, wat tot het *kerkhof* betrekking heeft, gevoelt zekeren eerbied voor de Geneeskunde, of liever voor derzelver beoefenaars. De aanspreker, met welke onderdanigheid groeten zij den Geneesheer niet! De *Spectator* mogt te zijnen tijde te regt over hen klagen; het is met hen in die stad na eene eeuw nog even zoo als het toen was; maar, wie hen van overmoed beschuldige, ik niet. De Directeur der begraafplaats, de doodgraver, tot de dragers toe, groeten mij met stillen eerbied en deftig ontzag, wanneer zij mij ontmoeten onder het *dragen* van hetgeen hun door mijne mislukte of niet mislukte pogingen wordt *opgedragen*. En ik houde mij verzekerd, dat het kleed, hetwelk de meeste ellen telt, mijne baar zal dekken; terwijl de leverancier van de lijkkoets met de deftigste zijner koetsen, uit dankbaarheid, na mijnen dood, mij voor half geld, zoo niet *gratis*, naar *de groote, ruime en stille vergaderplaats van ons uitwendig wezen zal rijden*, ten ware dan, dat bij hem ook gold: *waar het weldoen ophoudt, daar heeft de dankbaarheid haren eindpaal gevonden*. Zij allen betoonen mij, wat de *Duitscher* zoo gaarne ziet — *eine lobenswürdige Devotion*.

Het naauw verband tusschen de Geneeskunde en het kerk-

hof, of al wederom met haren beoefenaar, meen ik daarin mede opgemerkt te hebben, dat zij, die zelden om kerkhof en graf denken, en nog minder om hetgeen daar achter ligt, wanneer de Geneesheer hun, om met YOUNG te fpreken, *his ready visite pay* (vaardig bij hen zijn bezoek aflegt), toch eenige toebereidfelen maken, die daarmede in verband fchijnen te ftaan. Die op zijren Bijbel het ftof laat rusten, tast foms naar het Formulier-gebedenboek, en gelooft, dat de Boetpfalmen ook voor hem wel niet te vergeefs zouden kunnen opgefteld zijn.

Of echter (dit zij in het voorbijgaan gezegd) op die plek gronds (het kerkhof) de *gelijkheid zonder eenige beperking* heerscht, — dit fpreken wij, uit kracht der ondervinding, althans wat den uitwendigen vorm betreft, den meergenoemden, of liever aangeduiden, Schrijver tegen. Hij neme dit echter voor geene beoordeeling. Dat niet! Hij mogt ons daarvoor eens rangfchikken onder het getal der *Recenfenten*, die, let wel op! door hem BEULSKNECHTEN genoemd worden. Had ik de bevoegdheid, den tijd, de gelegenheid en den lust, om het werk van den Heer W. te beoordeelen, ik zoude het thans niet doen, omdat men mij ligt van vooringenomenheid zoude kunnen verdenken, of ik, om één Oogpunt, het op de andere zoude willen verhalen. Ik laat in dezen de ftem van het publiek gelden, en verblijde mij zelfs, dat een *oorfpronkelijk* werk eenen *herdruk* heeft mogen beleven. De vorm van het *lampje* op het titelblad moge al minder naar den zin van den Heer beoordeelaar in de *Vaderlandfche Letteroefeningen* geweest zijn, het licht, door hetzelve verfpreid, fchijnt toch niet zoo min te wezen. En wat doet dan de vorm tot de zaak? Dat blijven hangen aan vormen!! Gaat men nu echter gevolgtrekkingen maken: „De Recenfenten zijn de uitvoer„ders der bevelen van den Redacteur, de handlangers, die, „als bij de artillerij, het gefchut helpen bedienen, of de „opperlieden, die den kalk en fteen aanbrengen, waarmede „het tijdfchrift ten deele wordt opgebouwd;" en vergelijkt gij nu deze goede menfchen, die eigenlijk niet voor zich, maar flechts in last voor hunnen principaal werken, bij *beulsknechten*, dan zoudt gij er toe kunnen komen, den Redacteur bij den beul te vergelijken! — Bij den *fcherpregter....?!* Maar zegt dit nu zoo veel kwaads? Behoort een Redacteur geen fcherp regt te houden? Hij is de man,

die aan de *isten* (*Galenisten*, *Brousſaisisten* enz.) en aan de *anen* (*Stahlianen*, *Hahnemannianen* enz.) het opgemaakte vonnis moet uitvoeren, hetwelk, volgens rede en ondervinding, overeenkomſtig den *Code der Natuur*, door onbevooroordeelde Recenſenten (*) tegen hen wordt geveld. Wanneer nu de gevonnisden van *het knellend ſystemen-harnas*, (ik bezig des Schrijvers eigene woorden) *dat hun op de Hoogeſchool om het geleerde lijf gegoten is en zij niet konden losmaken*, door de executie ontdaan worden, hoe menigeen komt daardoor niet nog tot inkeer, doet *amende honorable* van zijne geliefde theorie, en ſpreekt het *peccavi* uit!

Wanneer ik alles nu nog eens naga, zoo komt het mij voor, dat de Schrijver niet meer dan der waarheid hulde heeft gedaan, door *de Geneeskunde als het voortdurend doelwit der vinnige en ongebondene ſatyre* te beſchouwen. De *lofzang*, door welken zij zoude *vervangen worden*, *wanneer de hekelſchrijver haren gezegenden invloed gevoeld had*, wordt meestal, zoo als het mij voorkwam, niet langer aangeheven, dan tot dat den hekeldichter wordt herinnerd, dat de Arts evenmin bij den lof der *edelmoedigheid* kan leven, als de Dichter bij *rozegeur en maneſchijn*. In dit geval neemt de hekeldichter ſoms nog de rol op zich van den uit het water gehaalden jongen bij LA FONTAINE.

Dat de Geneeskunde de *groote onbekende X* zoude zijn, is haar te veel eer gegeven. De groote onbekende X is eigenlijk *de mensch*, een doolhof naar het ligchaam, een raadſel naar de ziel. Wanneer *de praktijk alles bedaardelijk aanziet en haren vasten ſtillen tred gaat*, en bewerkt hetgeen de Schrijver verder uiteenzet, hoe zal de *groote X* door *theorie op theorie* gevonden kunnen worden? De *praktijk*, gelijk haar de Schrijver zeer juist ſchildert, rust op de getrouwe waarneming der Natuur; van haar alleen heeft de Geneeskunde heil te wachten. De *theoriën*, *welke met eeuwen en geſlachten afwisſelen*.... wat wisſelvallig is, kan tot geene zekere uitkomst leiden.

Maar, hoe wilt ge van en in de Geneeskunde *zekerheid* eiſchen? Wat is veranderlijker dan de mensch? en hij is het onderwerp, waarmede de Geneeskunde zoo veel te ſchaffen heeft. Van zulk voorwerp mag men, met HUYGENS,

(*) Zulke beſtaan er immers? De brillen zijn thans wel meer in den ſmaak, maar allen volgen toch niet de mode.

wel zeggen: *Zoo raed ick 't, als ick raed!* — Hekelschrijvers, gij allen, wie gij zijt, voelt gij niet, dat reeds sedert HIPPOCRATES *niet de Geneeskunde* het doelwit der vinnige en ongebondene satyre was, maar dat gij uw *geslacht* en daarmede *uzelven* gehekeld hebt en nog hekelt? Herinnert u slechts het puntige gezegde van OWEN (OWENI *Epigrammata selecta*): „ Indien de menschen slechts verko„ zen overeenkomstig de Natuur te leven, zij behoefden gee„ ne Geneeskunde." Gij, die heden hekelt en morgen lofzingt, die den eenen dag het *Hosannah* aanheft en den anderen uit alle magt schreeuwt: *naar het kruis!* gij zijt het wispelturigste schepsel op den aardbodem; gij laat u door uwe luimen regeren, naar het u wél of tegen gaat. Met zulk een wezen moet de Geneeskunde zich bezig houden; van zulk een kameleon, die dikwijls op het sterfbed zijne ware kleur nog niet vertoont, zal zij iets zekers zeggen; omtrent hem zekere voorschriften met wiskundige naauwgezetheid geven!.... Maar, dat ik niet verder voortga. Mijn oog valt juist op een' voor mij liggenden TERENTIUS, die mij herinnert: „ Ik ben ook mensch, en ook „ mij kleeft veel menschelijks aan." Onder mijne papieren ligt nog eene schets, die veel betrekking heeft tot het laatste gedeelte van dit Oogpunt, *welk een mensch de Geneesheer behoorde te zijn.* Zoo gij haar uwer aandacht waardig acht, dan zal ik die voor u opzoeken.

Vergun mij thans nog alleen, (opdat ik eindige met datgene, waarmede ik had behooren te beginnen) uit erkentenis voor het gezondene, dewijl de oude nicht met hare doofheid u wederom zoo lastig schijnt te vallen, u het volgende huismiddel mede te deelen: Neem olijvenolie drie deelen, amandelolie één deel, kleur het met de kleurstof des alkannawortels, en gij zult, volgens het getuigenis van den Apotheker OELLACHER, te *Inspruck*, de *huile acoustique* van Dr. RENÉ MAURICE van *Parijs*, ook te *Amsterdam* voor hoogen prijs uitgevent, in al hare kracht bezitten. Het verschil zal slechts daarin bestaan, dat gij ze voor eenen geringen prijs verkrijgt, terwijl de ligtgeloovigen die te *Parijs* tegen den prijs van zes franken de drie looden kunnen koopen; te *Amsterdam* zal zij denkelijk, tegen den verhoogden prijs *pour l'étranger*, nog duurder komen te staan. Ik deel u dit mede, zoo als ik het van den Heer

OELLACHER ontvangen heb (*), en heb er niets tegen, dat gij het geheim ook aan anderen mededeelt. Ik voor mij ben een vijand van alle geheimzinnigheid, houdende haar meestal voor de vrucht van kwakzalverij en eigenbaat. — Vaarwel!

(*) *Medicinisch-Chirurgische Zeitung*, 1831. No. 34, in *Beylage* van den 28 April, bl. 114.

DE BRUILOFT IN EENE DER VROEGERE VOLKPLANTINGEN IN NOORD-AMERIKA.

(*Eene ware Geschiedenis.*)

MARIA GRANT, een ouderloos meisje, woonde te *Dover*, in *New-Hampshire*. ROBERT WILSON, een jong landbouwer van *Salem*, beminde haar, en zag zijne liefde met wederliefde beantwoord. Om in de nabijheid van MARIA te zijn, besloot hij, in de nabuurschap van *Dover* zich te vestigen. De hoeve, die hij hier betrok, zoude welligt niet volkomen in den smaak van alle onze lezers en lezeressen geweest zijn. Dezelve lag geheel in de wildernis der natuur; hooge boomen verhieven fier hunne kruinen en schudden die in den wind, alsof zij den mensch bedreigden, welke hun de heerschappij zou willen betwisten, die zij aldaar vele eeuwen ongestoord gehad hadden; en in de schuilhoeken van deze donkere bosschen loerden dikwerf listige wilden, verschrikkelijker en bloeddorstiger, dan leeuw en tijger. Maar ROBERT WILSON trotseerde de boomen en dacht onbekommerd aan de *Indianen*. Hij had een vrolijk hart, een' sterken arm, eene scherpe bijl en goeden snaphaan. De moeiten en gevaren op zijn levenspad verontrustten hem even min, als de belemmerende distels op den weg hem verlegen maakten, wanneer hij kerkwaarts reed.

Één jaar, nadat hij zich te dezer plaatse had gevestigd, begon zijn land reeds het aanzien van een ontgonnen en welbebouwd oord te erlangen. De boomen waren verdwenen, en een veld van eenige uitgebreidheid, dat dezelve verving en de stompen bedekte, prijkte reeds met een' rijken oogst. Tarwe en rogge groeiden weelderig. Komkommers lagen met lange ranken over den grond verspreid en

rijpten in de hitte van oogstmaand. Op eene kleine hoogte in het midden van dit bebouwd land ftond een lief huisje. Ik zou hetzelve wel eene *hut* willen noemen, dewijl deze naam *romanesk* is en welligt meer belangftelling bij fommige lezeresfen kon verwekken; doch waarheidsliefde dringt mij, om te verklaren, dat deze woning, offchoon veel aardiger en ook beter dan menige *wezenlijke* hut, nogtans niet in allen opzigte eene zoodanige hut geleek, welke, als werk der verbeelding, alleen in de boeken zoo fraai is. Het gebouw, twintig voet breed en vierentwintig lang, was uit welbehouwen boomen zamengefteld, had één dak en ontving licht door drie kleine met glas vóorziene vensters. Ter wederzijden van deze woning verhief zich eene breede laan met hooge boomen, en eenige kleineren groelden er voor, welke men tot fieraad daar had laten ftaan. Wilde rozen en andere bloemdragende heesters waren door ROBERT gefpaard of verplant geworden, om zijn landelijk verblijf te verfraaijen. Dikke, donkere bosfchen beperkten aan beide kanten het gezigt; maar voor het huis was al het geboomte weggeruimd tot aan den *Cochecho*, wiens heldere wateren in de zonneftralen fchenen te danfen. Daarop kon het oog genoegelijk rusten, na eenigen tijd in het donkere der omringende wouden omgedwaald te hebben.

Voor iemand, die gewoon is aan de verblijven des overvloeds en der weelde, zou dit naauwelijks ontgonnen oord buiten twijfel zoo akelig, als eene gevangenis, gefchenen hebben; maar voor ROBERT, die het grootendeels als eene fchepping van zijne eigene hand kon befchouwen, was het een klein paradijs. Daar ontbrak echter nog iets aan zijn geluk — het bezit van zijne geliefde MARIA. Met haar kon hij hier zoo vergenoegd leven, als in eenig prachtig paleis, waarin hij, naar het verhaal zijner moeder, van wege zijne afkomst, beftemd was geweest eenmaal te wonen. De dag der voltrekking van zijn huwelijk brak eindelijk aan. Met reikhalzend verlangen had ROBERT naar denzelven uitgezien; hij beloofde zich duurzame en ongeftoorde vreugde; maar MARIA gevoelde meermalen zekere fombere aandoeningen, alsof zij een voorgevoel van eenig ongeluk had. Zij geraakte in eene hoogernftige ftemming, zoo dikwerf van haar aanftaand huwelijk werd gefproken. Zij kon zelve zich de reden van deze zwaarmoedigheid niet verklaren. Hare neerflagtigheid ontftond geenszins daaruit, dat zij afkeerig was van de voorgenomene verbindtenis;

integendeel, zij beminde ROBERT met geheel hare ziel. Ook vreesde zij niet, in eene wildernis te wonen; in langen tijd hadden de *Indianen* de nieuwe volkplantingen niet verontrust. Vanwaar komt het, dat somwijlen de geest tot treurigheid is gestemd en zich nedergedrukt gevoelt, terwijl geene redeneringen iets daartegen vermogen?

Men had groote toebereidselen tot de bruiloft gemaakt. Ten drie ure in den namiddag moest de plegtigheid plaats hebben. Dan volgde een feest. Voorts zouden alle gasten, die paarden hadden, mederijden, en het jonge paar begeleiden naar deszelfs woning. Van den opschik van bruidegom en bruid zal ik alleen dit zeggen, dat dezelve in dien tijd geheel naar de *mode* was, doch thans in allen opzigte ouderwets zoude schijnen; maar eene beschrijving van oude kleederdragt gaat de perken van een zoo kort verhaal te buiten. — De eerwaardige JOHN REYNER verrigtte de inzegening. Daarop zat het gansche gezelschap aan eene lange tafel, die prijkte met een' ongemeen grooten *Indiaanschen* pudding — niet gemaakt van *Indianen*, gelijk zeker *Engelschman*, een verklaard voorstander van den Slavenhandel, dit woord eens opvattede, maar van *Indisch* meel. Dezelve stond op een' tinnen schotel, die blonk als zilver. De borden waren van hetzelfde metaal, allen even fraai en pas geschuurd. Bovendien had men gebraden rundvleesch en lamsvleesch, ook wildbraad, en vele smakelijke geregten, die te aangenamer waren, naar mate ze daar zeldzamer voorkwamen. Wijn en sterken drank had men niet; en, wat thans opmerkelijk zijn zoude, de jonggehuwden gevoelden geene spijt, dat zij die niet aanbieden konden, en de gasten vonden er geen gemis in, dat zij niet hadden te drinken, wat anders tot zoodanige partij schijnt te behooren.

Het huis van ROBERT stond anderhalve mijl van dat van Kapitein WALDRON, die, als een vader, voor de opvoeding van MARIA had gezorgd. De naaste menschelijke woning lag tachtig roeden van daar. De afstand was niet groot; maar men bevond zich te midden eener wildernis. Geen andere weg was er, dan dien men door verhakking gebaand had door het woud. Slechts de meest hinderlijke boomen waren geveld en een weinig ter zijde gewenteld. Over zoodanigen bodem kon nog geen wagen rollen; doch hierover bekommerde zich niemand, dewijl men te *Dover* nooit eenig ander rijtuig op wielen gezien had, dan groote voermanskarren. Zoo beklommen dan deze ridders de moe,

dige paarden; ieder minnaar nam zijn meisje achter zich op, en zij reden, met den bruidegom en de bruid aan het hoofd van den optogt, in groote ſtaatſie af, onder de blijde zegenwenſchen van die genen, welke, uit gebrek aan paarden, niet mede bij den trein zich voegen konden. Vrolijk verwijderden zij zich op een' ſnellen draf, tot dat zij den kronkelenden weg van het bosch bereikten, alwaar men genoodzaakt was, langzamer te rijden; maar ROBERT's paard, aan het pad gewoon zijnde, draafde voort, en was weldra het gezelſchap eenige roeden vooruit.

Een weinig vóór dat men uit het bosch in het open veld komt, nadert de weg, tot op zeer korten afſtand, de rivier. Deze bogt was gemaakt, om eene breede rots te vermijden, die ſteil zich verhief aan de noordzijde, en naauwelijks ruimte genoeg voor eenen doortogt overliet. Juist toen ROBERT om deze rots reed, gaf MARIA een' gil, zeeg achterover en viel uit den zadel. Op hetzelfde oogenblik ſprong het paard voorwaarts, en, terwijl ROBERT, zijne vrouw bij name roepende, hetzelve poogde te doen ſtilſtaan, werd een ſnaphaanſchot gelost, door eenen *Indiaan*, van achter de rots. De kogel trof het paard, terwijl het, ten gevolge van het knellen des tooms, hoog ſteigerde, in de borst, en het viel achterover op zijnen berijder. Het ſnaphaanſchot werd gevolgd door een luid geſchreeuw van de bruiloftspartij. Men vermoedde echter geenszins de reden van dat ſchieten, noch de noodlottige gevolgen, maar onderſtelde, dat ROBERT zijne woning bereikt en tot een vreugdeteeken zijn geweer afgeſchoten had. Hun gejuich verſchrikte de wilden, die ſchielijk wegvloden met hunne gevangene, zonder haar tijd te laten; om tot haren ongelukkigen echtgenoot te ſpreken. Het gezelſchap reed vrolijk op; maar hoe groot was de ſchrik en verbazing van allen, toen zij ROBERT, oogenſchijnlijk levenloos, op den grond uitgeſtrekt vonden! Hij was bedekt met het bloed van zijn paard, dat zij voor zijn eigen bloed hielden. Men zag MARIA daar nergens. Rampen drukken dán het zwaarſte, wanneer ze plotſeling ons overvallen te midden van vreugde en volkomene gerustheid. Het gezelſchap, zoo even nog zoo vrolijk, liet thans niet anders hooren, dan medelijdend geklag over de ongelukkigen, of verwenſchingen tegen de bewerkers van dit leed. De mans waren allen ongewapend, en konden deswege de *Indianen* niet vervolgen, om MARIA uit het geweld dezer vijanden

te bevrijden. Zoodra zij bespeurden, dat ROBERT nog leefde, voerden zij hem terug naar de woning van Kapitein WALDRON, werwaarts hij vóór weinig tijds gegaan was in al de fierheid der vrolijke jeugd.

Dien nacht sliep niemand in *Dover*. De inwoners waren door plotselijken schrik bevangen. Zij begaven zich naar de versterkte huizen. De moeders drukten hare kinders vaster aan hare boezems, en durfden naauwelijks ademhalen, terwijl zij met angst luisterden, en soms den schrikwekkenden kreet der wilden meenden te hooren. Maar die vreeze was noodeloos. De nacht ging voorbij zonder eenigen aanval, en de heldere morgenzon verdreef al spoedig de overdrevene bekommering. De val van ROBERT had geene zoo erge gevolgen, als in het eerst het geval scheen te zijn. De ligchamelijke ongesteldheid had weinig te beduiden; maar zijne bleeke kleur, zijn donker en strak oog gaven te kennen, dat zijn geest zoo veel te meer leed. Hij had vast besloten, zijne vrouw te zoeken; en eenige jongelingen, vernemende, dat hij van zijn voornemen niet was af te brengen, verbonden zich, uit eigene beweging, om hem te vergezellen. Eerst begaven zij zich naar de noodlottige rots. Van daar volgden zij de *Indianen* bijna eene mijl in het woud; maar langen tijd konden zij verder geen spoor vinden. Na eenige uren gezocht te hebben, ontmoetten zij een' zoogenaamden *biddenden Indiaan*, (een *Indiaan*, die belijdenis van het Evangelie had gedaan.) MENDOWIT had de *Engelsche* taal en het Christelijk geloof aangenomen, nadat de volkplantelingen zich vestigden te *Salem*. Hij had menige gunst van den ouden WILSON, ROBERT's vader, ontvangen, en ROBERT van diens kindschheid af lief gehad. Later was hij naar *Dover* vertrokken, alwaar hij zijnen tijd doorbragt met jagen en visschen in de nabijheid der hoeve van ROBERT. MENDOWIT vond weldra spoor van de *Indianen*. Zij waren op hunne schreden teruggekeerd, na hunne verwijdering van de bruiloftspartij, en een smal pad ingeslagen, tot dat zij eene meer opene plaats bereikten; en daarop hadden zij dieper in de wildernis zich begeven.

Na drie mijlen voortgetrokken te zijn, ontdekte men, waar de roovers hunne legerplaats gehad hadden. MENDOWIT bespiedde alles zeer naauwkeurig. „Hoe velen zijn zij?" vroeg ROBERT. — „Twee, benevens de gevangene," antwoordde MENDOWIT. ROBERT werd bleek als een doo-

de, terwijl hij zich bukte, om van een' ſtruik een van gaas en kant vervaardigd kleedingſtuk op te rapen, hetgeen hij wist, dat tot den bruidsopſchik van MARIA behoord had. De jonge man ſtak het in zijnen boezem, en vroeg MENDOWIT, waar hij meende, dat de vijandige *Indianen* te huis behoorden. „ Zij zijn van den ſtam der *Mohawks*," was het antwoord; „ ik bemerk het aan hunne voetzolen; zij willen aan de groote rivier of aan het meer zich weder bij de hunnen vervoegen." — „ Zij zullen niet!" riep ROBERT, woedend op den grond ſtampende; „ ik wil hen vervolgen; ik wil MARIA weder hebben, of met haar ſterven! MENDOWIT! gij kent de paden door de bosſchen — wilt gij met mij gaan?" Dit zeggende, telde hij verſcheidene dingen op, die hij hem geven wilde, als een ſnaphaan, buskruid enz. Doch de *Indiaan* ſprak op bedenkelijken toon: „ Zij zullen door de gevaarlijke landſtreek van *Agiocochook* trekken!" — „ Wij kunnen hen wel inhalen, eer zij de *witte Bergen* bereiken," zeide ROBERT driftig; „ gij zult den besten ſnaphaan hebben, dien ik in *Boston* kan krijgen, MENDOWIT, en mijn' vollen kruidhoorn, en een nieuw mes." Dit was eene zware verzoeking voor den *Indiaan*; maar nog meer deed bij hem af het gevoel van dankbaarheid, en vooral een oude en onverzoenlijke haat, dien hij den *Mohawks* toedroeg. Wraakzucht is eene bijkans onoverwinnelijke neiging bij deze lieden van de roode kleur. MENDOWIT was *Christen*, ja, voor zoo verre *hij* het zijn kon; dat wil zeggen, hij had niet geheel opgehouden *Indiaan* te zijn. De nieuwe, door hem beledene, leer had nóg niet dien invloed op zijn verſtand en hart, dat hij boven vroegere vooroordeelen zich geheel wist te verheffen en onbetamelijke hartstogten te onderdrukken. Nu hadden de *Mohawks* een *Christenvriend* (een broeder) beleedigd; derhalve ſcheen, volgens zijne redenering, het opvolgen van zijne wraakzucht een Christelijke pligt te zijn. Doch er was iets, dat ernſtige bedenkingen tegen het vergezellen van ROBERT bij hem deed opkomen: MENDOWIT begreep, dat de *Indianen* zekere bergengte zouden doortrekken, en daarvoor had hij bijgeloovige vrees. Maar ROBERT verzekerde zoo ſtellig, dat zij de *Mohawks* zouden inhalen vóór deze *Agiocochook* bereikten, en hij drong zijn verzoek met zoo krachtige redenen bij hem aan, dat de man eindelijk zijne toeſtemming gaf.

De zon ging juist onder, toen het beſluit werd genomen.

Het zou onvoorzigtig geweest zijn, de *Indianen* gedurende den nacht te vervolgen; en nu er mogelijkheid scheen, om MARIA weder te krijgen, toonde ROBERT zich verstandig genoeg, om naar den raad van zijne vrienden te luisteren en tot den volgenden morgen te wachten. De nacht werd grootendeels doorgebragt met het maken van toebereidselen tot de onderneming, en met overleggen, hoe men de *Indianen* het best zou kunnen aanvallen. Eenigen zochten den jongen man alle poging, om zijne vrouw met geweld weder te nemen, af te raden, dewijl de *Indianen*, zoo zij verzekerden, hunne gevangenen gewoonlijk vermoordden, wanneer men hen aanviel. Zij zeiden, dat het beter ware, eenen bode naar de *Mohawks* te zenden, die buiten twijfel ontkennen zouden, dat zij iets van het geweld wisten. Deze zouden dan, meende men, welligt voorwenden, dat het waarschijnlijk door zekere weggeloopene personen van hunnen stam gepleegd ware, en daarop zoude dan wel eene onderhandeling over het losgeld voor de gevangene volgen. Het bloed van ROBERT verstijfde in zijne aderen, als hij dacht, dat overhaasting den dood zijner echtgenoote zou kunnen ten gevolge hebben; maar, aan den anderen kant, onderhandeling over haar losgeld was onzeker, en dan kon hare bevrijding nog lang uitgesteld worden. Ook geloofde hij, dat zij in den staat harer gevangenschap niet lang meer zou kunnen leven, en hij hoopte de roovers onverhoeds te overvallen, haar te verlossen, haar aan zijnen boezem te klemmen, en hare liefelijke stem zijnen naam, als dien van haren bevrijder, te hooren uitspreken. Daar zijne verbeelding hem dit alles zoo levendig voorstelde, sprong hij op en liep naar buiten, om te zien, of het morgenlicht zich reeds begon te vertoonen. De dag brak weldra aan; en volkomen uitgerust, de *Indiaan* met zijn schietgeweer en zijne bijl, ROBERT met een' snaphaan met twee loopen, met kruid en lood, en met een zwaard, voorts elk van hen een pakje dragende, waarin levensmiddelen, alsmede eenige verkwikkingen voor MARIA, gingen zij op eenen gewaagden togt uit, die buiten twijfel gevaarlijker was, dan de ontmoetingen van menig trotsch ridder, wiens daden in fabelachtige verhalen opgesmukt worden en op de wapenschilden hunner afstammelingen prijken. Een roemrijke naam hangt meer af van toevallige omstandigheden, dan van groote bedrijven. Had ROBERT WILSON in den riddertijd geleefd, zijn moed en standvastigheid zouden door dichters en zangers vereeuwigd zijn geworden; thans

is er van zijnen naam, of van zijn bestaan, geene andere herinnering, dan dit eenvoudig verhaal.

Zoo staken zij dan met hun beiden (ROBERT's vrienden, hem onwrikbaar in zijn besluit vindende, zeiden hem, op diens eigen aandrang, hier vaarwel) diep in het bosch, en, het spoor der terugtrekkende *Indianen* volgende, ijlden zij eerst dezelven met den meestmogelijken spoed na; doch MENDOWIT begon weldra langzamer te gaan, en poogde ROBERT te beduiden, dat de twee *Mohawks* misschien verspieders van eene groote bende waren, en dat men voorzigtigheid moest gebruiken, ten einde niet onverhoeds in eene hinderlaag te geraken. ROBERT zoude zich, in zijn ongeduld, niet aan dezen dwang onderworpen hebben, zoo het hem mogelijk geweest ware, anders te doen; maar hij kon de schreden van MENDOWIT niet verhaasten, en zag zich dus genoodzaakt even langzaam te gaan. Met zekere beschroomdheid trokken zij dan voort door oude bosschen, waar nooit eenig beschaafd mensch zich gewaagd had. Overal heerschte eene diepe stilte, behalve wanneer nu en dan het geschreeuw van een' eenzaam levenden vogel met een akelig geluid hunne ooren trof, of soms eenig geritsel tusschen de dorre takken de reizigers den adem deed inhouden en luisterende stilstaan, tot dat een hert, dwars voorbij hun pad snellende, aan de andere zijde diep in het woud drong, terwijl zij op hetzelve niet durfden schieten, uit vreeze, dat de slag hunne vijanden in beweging zou brengen, die misschien in hunne nabijheid op den loer lagen. Gedurende dien ganschen dag was er eene angstige bekommering, eene onbeschrijfbare onrust in het hart van ROBERT — hij zou minder geleden hebben, zoo hij met zekerheid had mogen weten, dat MARIA niet meer was. De mishandelingen, welke zij misschien zou moeten ondergaan, werden door zijne levendige verbeelding hem als wezenlijk geschilderd, zoodat elk geluid hem scheen op te wekken om te harer bevrijding te spoeden, en het uitstel en de beletselen, die er gedurig ontstonden, deden zijn bloed koken, zoodat hij van woede zich naauwelijks kon bedwingen. Over zijn ongeduld was MENDOWIT grootelijks verwonderd, die, met wijsgeerige bedaardheid, behoorlijk tijd wilde nemen, om het spoor van hunne vlugtende vijanden te onderzoeken, en den afstand te berekenen, welken dezelve nog vooruit waren, alsmede wanneer zij hen waarschijnlijk zouden inhalen. Dit zou weldra plaats gehad hebben, zoo de

Mohawks steeds voorwaarts getrokken waren; doch deze, alsof zij vervolging voorzagen, hadden het er gedurig op toegelegd, om dezelve te verijdelen. Meermalen waren zij op hunne schreden teruggekeerd, gelijk de vossen doen. Den loop der rivier volgende, hadden zij somwijlen zich te water begeven, en over en weder gekruist op plaatsen, waar alleen de schranderheid van een' *Indiaan* hen kon nasporen. Uit die maatregelen van voorzigtigheid besloot MENDOWIT, dat er geen groot getal wilden bijeen was; en des morgens van den vierden dag gaf hij aan ROBERT de verzekering, dat zij weldra MARIA, zoo zij nog leefde, zouden zien.

(*Het vervolg en slot hierna.*)

DE MONSTERMORTIER DER XVDE EEUW.

In den strijd tusschen de *Hollanders* en die van het *Sticht*, legerden zich de eerstgenoemden, op den 21sten September 1482, na de verovering van het Huis *Vronestein*, bij *Jutfaas*, voor het Blokhuis op *de Vaart*. — ISAAC LE LONG teekent, aangaande het beleg dezer sterkte, in het zesde deel van het *Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche Oudheden*, het volgende aan:

„ De Beleegeraars het Blokhuys naderende, planteden daar „ Cartouwen en Veldt-slangen, en beschooten het selve seer „ sterk, sonder iets te winnen. Toen sondt de Bisschop van „ *Utrecht* op den 30sten dier maandt twee groote Mortieren; „ met welke men de meergemelde sterkte ook beschoot, „ doch sonder iets te raaken. Hy selve was den 26sten reets „ in 't Leger gekomen, en bleef 'er tot dat het Blokhuys „ overgegeven wierdt. — Vermits de *Hollanders* nu met al „ haar Geschut niets winnen konden, sondt de Steedehouder „ naar *Gorkom*, om een groote Busse, welke daar lag, en „ eertydts de stadt *Zutphen* plagte toe te behooren, zynde „ met de kamer seventhien voeten lang, en schietende Koe„ gels, die weinig kleynder waren dan een *Utrechts* Half„ Schepelvat; welke Busse Hertog CAREL VAN BOUR„ GONDIEN verovert hadde, toen hy van *Gelderlandt* mees„ ter wierdt. Met dese Busse geschiedde op *St. Michiels*„ Avondt de eerste schoot, zynde op een Saturdag, en „ raakte het Blokhuys beneeden. De volgende schoot ging

„ door de borst-weeringe. Met den derden fchoot daverde
„ alles 't geen 'er aan 't Blokhuys was. Soo haast als 'er
„ een fchoot uyt deze groote Busfe gedaan was, wierden ten
„ eerften alle de Cartouwen en Veldt-flangen meede afge-
„ fchooten. Wanneer het fcherm open ging, daar de groote
„ Busfe onder lag, en dat zy fchieten foude, dan liep het
„ volk van de befettinge uyt het Blokhuys, op een plaats
„ daar buyten, fonder dat het de Beleegeraars konden fien;
„ en wanneer de fchoot gedaan was, keerden zy wederom
„ daar binnen. Toen 'er nog een fchoot gedaan was, ver-
„ fogten JAN VAN ALPHEN en EWOUT RUTGERSSEN,
„ als Kapiteynen op het Blokhuys, beneffens de gantfche
„ befettinge te capituleeren, 't welk haar wierdt toegeftaan;
„ waarop zy 't Blokhuys op *St. Michiels*-Avondt overgaven,
„ behoudens haar lyf, doch zy wierden gevangen gefet. —
„ Zij waren ook van Buskruydt wel voorfien geweest, maar
„ de groote Busfe hadde haar alleen den lust benomen," enz.

Welligt komt het een of ander onzen vaderlandfchen Oudheidkundigen belangrijk genoeg voor, om de *verhouding* van de toenmalige *lengte-* en *inhoudsmaten*, hier boven vermeld, met onze tegenwoordige ftanders te vergelijken, en daarnaar de grootte der meergenoemde *Busfe*, en die van derzelver geworpen *kogel*, zoo veel mogelijk, te bepalen. Ik zeg, *zoo veel mogelijk*; aangezien er uit het berigt niet blijkt, *welke* maten hier eigenlijk bedoeld zijn geworden. — Dan, wat hiervan zij, zoo ftrekt de medegedeelde bijzonderheid ten bewijze, dat men zich reeds destijds hier te lande van monfterachtig fchietgeweer, nu en dan, bediend hebbe.

W. H. WARNSINCK, BZ.

EENE RECENSIE VAN EEN MOFFRIKAANSCH BOEK IN EEN DITO TIJDSCHRIFT (*Zeitung für die Elegante Welt*), WAAR EENEN HOLLANDER DE LEVER VAN SCHUDT.

„*Holland in* 1831 *en* 1832, *von* LUDOLF WIENBARG, *der Philof. Doct.* — *Hamburg*, 1833.

„ Het voor ons liggende boek geeft, in afzonderlijke fchetfen, de geheele *phyfiognomie* van *Holland* — men ziet den

Hollander met de gelaatstrekken van den alouden *Fries* en *Batavier*, met het vergramde oog des Protestantſchen ijveraars, van den ſtouten Watergeus, met den troosteloozen grimlach des zelfzuchtigen koopmans, met de plompe beenen des onverſchilligen wereldburgers, op de bruggen, dammen en duinen, de arbeid zijner handen, ſtaan, en den rook uit zijne aarden pijp blazen, enz. enz. Ziet hier eenige ſtalen:

„ GÖTHE is de Poëzij in de hofkoets, BYRON die te „ paard, JEAN PAUL die *per pedes Apostolorum*; de *Hol*„ *landſche* Dichters mogen de Poëzij in de trekſchuit voor„ ſtellen. In *Holland* ziet men zelden een' ruiter, niet eens „ een' Manege-ruiter, nog zeldzamer een' voetganger. Alles „ vaart en zeilt."

„ Alles vond ik, gelijk ik 't mij had voorgeſteld — name„ lijk zindelijk, glad en plat. Alleen de menſchen niet. De „ ſtrijd met *België* had hen geheel uit de ſchrenieren van „ hunne gemoedsgeſteldheid gedreven; het bedachtzame volk „ was, door een nieuw gevoel, Ridderdom, Eer, in een „ hun vreemd element gedompeld; de jongeren ſtookten de „ ouden op; de dagbladſchrijvers allen. Van eene familie„ zaak der NASSAUS maakten zij eene volkszaak, en ge„ droegen zich zoo ijzegrimmig, dat men er kwalijk van „ werd. Zoo trof ik in de herberg te *Amersfoord* een aantal „ jonge Officieren van de Schutterij aan, die, onder een „ glas wijn, zich op eene hatelijke wijze onderſcheidden. „ Eindelijk ſtelde de jongſte een' *toast* in: *Op Keizer* NIKO„ LAAS *en de nederlaag der Polen!* Allen klonken — onder „ hunne oranjeſjerpen ſloeg geen enkel hart voor de edelſte „ zaak! Neen, de *Hollanders* zijn geen *Duitſchers* meer. „ Vuur, water, lucht en aarde hebben hen tot *Hollanders* „ verkneed; hunne ſpraak is verſchrompeld en in een keelge„ reutel ontaard; hun geest is nog alleen de droeſem van „ den *Duitſchen* geest, beroofd van de hemelſche vonk der „ zielsverheffing, vreemd van en arm aan verbeeldingskracht „ en gevoel!"

„ De *Hollandſche* Afgevaardigde heeft het groote voordeel „ van lang te kunnen ſpreken, zonder te vervelen, en even „ zoo lang te luisteren, zonder dat hij zich vervele. Ver„ veling is eene pijn, die de *Hollander* niet kent; niet om„ dat hij werkzamer is dan anderen, (integendeel, er is geen „ land, dat zoo veel lediggangers, lieden, die van hunne „ renten leven, telt) maar omdat het volſtrekt niet in zijne

„ natuur ligt zich te vervelen, dewijl hij eerder leegte in de
„ maag dan leegte in het hoofd gevoelt, en geene verbeel-
„ ding bezit, die eene bestendige bezigheid verlangt."

ZANG DER VOOR HET VADERLAND GESNEUVELDEN.

Koor.

Als de bliksem schiet door 't ruim,
Als de donder rollend gaat,
En de storm der baren schuim
Tegen wal en oevers slaat,
In het uur van middernacht,
Bij het bleeke licht der maan,
Houden wij op nieuw de wacht,
Vangen we onze zangen aan.

Stemmen van het Kasteel.

Voor Vorst en Vaderland den schrikb'ren kamp volstreden,
Gaf elk van ons met vreugd het dierbaar leven op;
Met eerlaurier bekroond, zijn we in den dood getreden;
Door ons rees Hollands roem, gelijk weleer, ten top.
In 't middernachtlijk uur, rol, glorievlag, uw banen!
Wij zwaaijen hier op nieuw de aan ons geschonken vanen;
Bij 't fluitend stormgeluid rijst weêr ons eigen doek,
En op de ontrouwe stad klinkt onze schrikb're vloek!

Rijz' 't hoerah voor Holland! Gij, stormende winden,
Wilt u aan den klank onzer zangen verbinden!

Koor.

Als de bliksem schiet door 't ruim, enz.

Klinkt, zangen, van de vest! rolt luide van de wallen!
Wij zien er onze vlag in schitt'rend licht weêr staan.
Voor 't regt van Nederland zijn wij met eer gevallen,
En 't nakroost kroont ons hier op de eigen gloriebaan.
Hier, waar wij in den damp van kruid en nev'len zweven,
Zag Neêrlands broederschaar ons, kampend, bloedig sneven,
Toen moordend lood en vuur verschriklijk greep in 't rond,
En roemvol stierven wij voor Neêrlands vrijen grond.

Rijz' 't hoerah voor Holland! enz.

Koor.

Als de blikfem fchiet door 't ruim, enz.

Stemmen op de Schelde.

De ftorm is ons verblijf, de nevel onze woning,
En ligter dan het ftof betreden wij den vloed.
Wij deden d' eed geftand voor Vaderland en Koning,
En Antwerps fnood gefpuis zag dien ontemb'ren moed.
Wij zweven op den ftroom, en de opgeftoken baren
Zien hier ons feestgezang met ftorm en onweêr paren.
Wij redden de eer der vlag, die opvloog in den damp,
En ftierven glorievol in d' ongelijken kamp.

Rijz' 't hoerah voor Holland! enz.

Koor.

Als de blikfem fchiet door 't ruim, enz.

Wij danfen op het fchuim der ongeftuime golven.
Klink' hun deez' zang in 't oor, als 't bruifen van de zee!
Zijn we ook in vlam en vuur verfchrikkelijk bedolven,
Nog dreigt ons fchimmenheir op deze onveil'ge reê.
Klinkt, zangen, over 't vlak der opgezette ftroomen;
Dreunt wrekend hun in 't oor langs deze ontrouwe zoomen!
Blaast, ftorm en winden, blaast! fteekt fel en feller op!
Ons bleef zij, Hollands vlag; zij waait in vlam van top!

Rijz' 't hoerah voor Holland! enz.

Koor.

Als de blikfem fchiet door 't ruim, enz.

Te zamen.

Vereenen we onzen zang op dezen ftroom en wallen;
Klink' hij van 't Scheldevlak en van 't aloud Kasteel!
Wij wreekten onzen dood op 's vijands duizendtallen.
Bezweken wij in 't eind', de roem blijft fteeds ons deel.
In overmagt mogt ons de Gal verwoed befpringen,
Zij voelden onzen moed in 't fcherp' van onze klingen,
En 't wrekend dond'rend vuur, voor de eer van vest en vlag,
Zegt, wat bij ons de trouw aan Vorst en Land vermag!

Rijz' 't hoerah voor Holland! enz.

Koor.

Als de blikfem fchiet door 't ruim,
Als de donder rollend gaat,
En de ftorm der baren fchuim
Tegen wal en oevers flaat,
In het uur van middernacht,
Bij het bleeke licht der maan,
Houden wij op nieuw de wacht,
Slaan wij deze toonen aan.

F. W. CONRAD.

HET GEVECHT VAN DEN LEEUW EN DEN STIER.

(1568.)

Toen Alva, ter eere van God en de Kerk,
Hier raasde als de baarlijke duivel,
En hij, met zijn knechten, bij 't heilige werk,
Zich mestte met Hollandfchen zuivel, —
Toen is er in Duitschland een ftukje gebeurd,
Der golven van Léthe wel waardig ontfcheurd,
En deftig te worden bezongen,
Tot ftichting voor ouden en jongen. —

Verfchrikkelijk zwaaide *Duc d' Alve* zijn zeis,
En maaide bij duizenden koppen;
Geen ketter, verfcholen in ftulp of paleis,
Was vrij voor zijn galgen en ftroppen.
Ook Egmond en Hoorne betraden 't fchavot,
En honderden beidde nog dergelijk lot;
Maar Willem, de fchrandere Zwijger,
Ontfnapte nog tijdig den tijger.

Die wakkere Willem, ontzet van zijn goed,
Gedoemd om als balling te zwerven,
Vergat toch zijn volk niet, verloor toch geen moed,
Maar zocht tegen Spanje te werven.
Dan, vond hij in Duitschland al menigen vriend,
Hij vond er nog meerder vijandig gezind,
En zag met Toledo ze heulen:
Zoo deed ook de Keurvorst van Keulen.

Die Keurvorst van Keulen (hem geldt mijn verhaal)
Had juist, in die bloedige dagen,
Zijn' talrijken hofstoet met vorstlijke praal
In 't stedeken Brühl opgeslagen.
Dáár zat hij, en vierde er met vrolijken geest,
Vriend Alva ter eere, schier dagelijks feest,
En dronk er met ridder en pater
Den kostlijksten rijnwijn als water.

Dáár zat hij, en zwoer er, bij 't boordevol glas,
Eene eeuwige vriendschap aan Spanje;
Dáár peinsde hij, wen hij soms nuchteren was,
Op schimp voor den Prins van Oranje.
Maar — zon hij op plannen zijn' krullebol zeer,
En was hij, als wereld- en geestelijk Heer,
Voorzeker zoo dapper als schrander, —
Het een was zoo slecht als het ander.

En bijna was breinkas en wijnkelder leeg,
Haast was onze man buiten rade,
Daar kwam er het Toeval — zoo wijs is geen mensch —
Verwonderlijk wél hem te stade.
Een man met een' leeuw trekt het stedeken door;
Dat brengt men den suffenden Keurvorst aan 't oor,
En, ijlings ontwaakt uit zijn droomen,
Gebiedt hij: „Die kerel moet komen!"

„*Potstausend!*" dus roept hij, „wat licht gaat mij op!
„Het plan voor het mooiste spektakel,
„Zoo vruchtloos gezocht, komt op eens me in den kop:
„Waarachtig, dat lijkt me een mirakel!
„Die leeuw sta voor Alva in 't strijdperk der eer;
„Een stier zij dan Willem, en stell' zich te weer:
„Hij, Alva, de koning der dieren;
„Hij, Willem, de stugste der stieren!"

En pas is het schrandere plan uit zijn' mond,
Of zwermen van vorstlijke boden
Doorvliegen te viervoet veel mijlen in 't rond,
Om d' adel bij 't schouwspel te nooden.
En 't stedeken, als in een' wenk op de been,
Zeult balken en planken ter kampplaatse heen,
En davert van 't hamergeklater,
Bij 't opslaan van 't amphitheater.

'T Is één twee drie, als met een' tooverslag, klaar,
Terwijl het van menschen vast wemelt;
De hokken der strijders staan over elkaêr,
Ter zij' van een prachtig gehemelt';
Van daar loopen rijen voor d' adel van 't land,
Iets lager voor grooten van minderen stand,
Nog lager voor burgers en boeren,
Om 't vorstelijk spel te beloeren.

Daar is hij, de dag van de zinrijke pret!
Reeds tijdig is elk op de koten;
Geen spinnewiel blijft er in d' omtrek bezet;
'T Komt alles met stroomen gevloten.
De schelle trompet klinkt de kampplaats in 't rond,
Opdat zij de komst van den Keurvorst verkond',
En aanstonds is ieder gezeten,
En zit, in verwachting, te zweeten.

En pas zit zijn Snuggerheid ook op zijn' stoel,
Of ziet! een heraut treedt te voren,
En meldt en ontvouwt het gewigtige doel
Der zeldzame grap naar behooren.
„ Dit feest dan," zoo fluit hij op brommenden toon,
„ Zij Spanje ter eere, zij Holland ten hoon;
„ Profetisch vermelde 't ulieden,
„ Wat eens met die twee zal geschieden!"

Thans stappen van weêrzij de stier en de leeuw,
Bij 't daverend *hoerah!* naar buiten;
De Keurvorst vooral geeft een' hartigen schreeuw,
En knijpt zich van pret in zijn kuiten.
Daar staan nu de strijders regt over elkaêr,
En blikken omhoog naar de schreeuwende schaar;
En 't is of te Keulen het dondert,
Zóó schijnen zij beide verwonderd.

Maar eensklaps — daar slaan ze op elkander den blik:
De stier steekt den kop naar de laagte;
De leeuw, pas hersteld van den plotslingen schrik,
Betoont tot den strijd niet veel graagte;
Wel giert hij van honger en smacht hij van dorst,
Maar, schoon hij thans muilband noch ketenen torscht,
En vóór zich den bout heeft te kluiven,
Te zuur, naar het schijnt, zijn de druiven.

Dat fammelen martelt de wachtende groep;
„ Op, Alva! fa! lustig ten ftrijde!"
Zoo fchreeuwt men, en fteekt, bij dit farrend geroep,
Den leeuw met een lans in zijn zijde.
Die prikkeling werkt als een vonk op het kruid:
Ras blikfemt de gramfchap ten oogen hem uit;
Een vreeslijk gebrul doet zich hooren,
En ijlings — daar fpringt hij naar voren.

Daar vliegt hij vol vuur op zijn weêrpartij aan,
Die, zwijgend, met vonkelende oogen,
De fprongen des brullenden gade blijft flaan,
En dieper den kop houdt gebogen.
En juist vliegt de Hertog den Prins in den baard,
Toen deze ook vooruit fchiet met vreeslijke vaart,
En.... Hemel! wie zou het gelooven?
Daar flingert hij Alva naar boven!

Hij flingert hem opwaarts, wel twintig voet hoog;
En 't volk, bij zoo vreemd een fpektakel,
(Wie zag in zijn leven een' Hertog, die vloog?)
Zit ftom als een visch bij 't mirakel.
En nu hij weêr neêrplofte en kwakte als een pad,
Toen was 't, of de Keurvorst op brandnetels zat;
Hij fchold op den koppigen ketter,
En mompelde een: „ *Donner und Wetter!*"

De leeuw, onderwijl, van den luchtfprong verbluft,
Komt langzamerhand op de beenen;
Hij blikt op zijn' vijand — hij duizelt, hij fuft,
En fluipt, nog eens omziende, henen.
En hoe men den Hertog weêr fart op den Prins,
Hij fchijnt niet ten tweedemaal vechten van zins;
Hij kreunt zich aan farren noch tergen,
En gaat in zijn hok zich verbergen.

Maar, „neen!" fchreeuwt het volk, met den Keurvorst begaan,
„ Dat mag niet, dat zal niet gebeuren!
„ De leeuw moet de baas zijn, de ftier zal er aan,
„ Al zouden we ook zelf hem verfcheuren!"
En dadelijk tijgt men vol ijver aan 't werk,
En andermaal jaagt men den leeuw in het perk,
Die, 't farren toch eindelijk moede,
Nog eens wordt ontftoken in woede.

Weêr fchudt hij de manen en zamelt zijn kracht,
Om 't glorierijk pleit te beflechten;
De ftier, die bedaard op zijn' hoefflag hem wacht,
Zet nogmaals zich fchrap om te vechten.
Daar fpringt dan de leeuw, met een davrend gebrul,
Ten tweedemaal los op den bukkenden bul,
En... 't gaat hem weêr net als bevorens;
Weêr doet hij den dans op de horens!

En 't laatste tooneel van 't profetisch bedrijf
Schijnt velen van schrik te versteenen;
De stier boort zijn horens den leeuw in het lijf,
En sleurt door de kampplaats hem henen;
En had men, nog tijdig ter hulpe gesneld,
Den bloedenden leeuw niet ontrukt aan 't geweld,
Den stier in zijn hok niet gedreven,
Wis kostte 't leeuw Alva het leven.

Zoo liep zij ten einde, die vorstlijke klucht,
Die deerlijk mislukte vertooning,
En ieder ging stil, met benepenen zucht
En peinzend, terug naar zijn woning.
De Keurvorst ook droop, met zijn' hoed op den neus,
Terug naar zijn slot en verwenschte den Geus,
En was in geen dagen of weken
Voor ridder of pater te spreken.

'k Heb, als waarheidlievend dichter, Lezers! u het feit verhaald;
'k Heb het Brühlsche spotspektakel trouw en eerlijk afgemaald.
Zal mijn lied nu verder zingen, hoe het de uitkomst heeft geleerd,
Dat die kamp, zoo boos ontworpen, waarheid heeft geprofeteerd?
Neen, dat moge Munster tuigen! ik verzwijg het in mijn lied:
Wie, op Hollands grond geboren, kent toch Hollands glorie niet?
Maar, mijn lieve Lezers! hebt gij in 't verhaal van dezen strijd
Niet het zinnebeeld hervonden van een volk uit onzen tijd?
Of—bedriegt mij mijn verbeelding? zweefde bij dit zeldzaam feest
En zijn' deerniswaarden uitslag u de Belg niet voor den geest?
Ja, voorwaar, nieuwbakken volkje, misgeboorte dezer eeuw!
Gij gelijkt, in menig opzigt, sprekend op dien Brühlschen leeuw.
Gun mij, dat ik tot uw stichting (daartoe zing ik met pleizier)
Die gelijkenis ontwikkel in een' losfen trek drie vier.
Lang gewend aan lei- en muilband, stondt gij eensklaps vrank en vrij,
Wildet fier voor leeuwtje spelen, maar — waart zwak en laf als hij.
Aangehitst ten strijde, vielt gij ons, weleer uw broeders, aan,
Die gij naauw als stieren teldet in uw' overdwaalschen waan;
Maar hoe ras, o Basterdleeuwen! is uw strijdlust niet verkoeld,
Toen gij onze horenspitsen diep in 't ligchaam hadt gevoeld!
En toen gij, o deerlijk schouwspel! aangevallen op uw beurt,
Magtloos, bloedend, zwaar gehavend, door de kampplaats werdt gesleurd,
Ach! toen ware 't met uw sprongen wis voor langen tijd gedaan,
Rukte niet een Gallisch leger u tot bijstand in de baan.
Nu dan, Belgen! hoort de leering, die ik u ten slotte bied:
Wacht u voor de stierenhorens en speelt gij voor leeuwen niet;
Of, zoo 't echter u mogt lusten, kleedt u in de leeuwenhuid,
En maakt ons voor poelbewoners, boeren, stieren, kikkers uit;
Maar vergeet, vergeet het nimmer: welk een huid ge *ons* overtrekt,
Altijd wordt een onverbasterd leeuwenhart er meê bedekt!
En dat eindlijk ieder onzer, lieve Lezers! jong of oud,
Zich aan d' armen Keurvorst spiegel' en de nutte les onthoud'!

Wie, met ſlinkſche, valſche ſtreken en verraderlijken zin,
Strikken ſpannen durft voor andren, valt niet zelden zelf er in.

Schoonhoven, Junij 1833. J[s]. KRAMERS, JZ.

OP HET SPRINGEN VAN DEN DUSGENAAMDEN MONSTERMORTIER.

Monſterachtig, laffe Belgen!
Zijt gij in uw gansch beſtaan:
Waar wij ook onze oogen wenden,
Biedt ge ons Monſterbeelden aan.
Noemt uzelven vrij herboren,
Gij, in misgeboorten kloek!
Monſterachtig blijft uw wezen:
Zegen loondet gij met vloek.
Door een' Koning, dien wij eeren,
Werd u 't heuglijkst lot bereid:
Weldoen maakte u, trouweloozen!
Monſters van ondankbaarheid.
Om uw Monſterwerk te kroonen,
Wrocht gij een' Mortier, zoo groot,
Dat het de ijverzucht moest wekken
Van uw' ſnooden Bondgenoot.
Had men u er in gaan ſtampen,
Dan.... maar neen! wat baatte 't hier?
Dwaasheid wijkt niet van de dwazen,
Stiet ge ook hen in een' Mortier!
't Was een zinnebeeld, voorzeker,
Van uw dankbaarheid en trouw,
Van uw dapperheid, o helden!
Van uw huich'lend naberouw!....
't Monſter braakte vuur en vlammen
Uit zijn ijz'ren ingewand,
En de Satan reikte, als broeder,
Om dien Helvond, u de hand!
Ja, zij viel in 't eind', de Veste,
Zoo heldhaftiglijk bewaard;
Maar u bleef, ellendelingen!
Nog een laatſte les geſpaard.
't Monſter, dat uw moedwil baarde,
Moest door uwe hand vergaan:
Zaagt ge toen, verwaten Koning!
Niet een vlammend handſchrift ſtaan;
Aan den wand, door u bezoedeld,
Van 't geroofde Koningsſlot,
Sidd'rend niet het vonnis ſchrijven,
Dat met uwe ontwerpen ſpot?
Zoo toch ſpat, o Monſterkoning!
Eens uw Monſterrijk uiteen,
En, ondankb're Belgen! rest u
Uwe ellende en ſchande alleen!

Junij, 1833. J. W. IJNTEMA.

MENGELWERK.

REDEVOERING, OVER HET BELANGRIJKE DER SCHILDERKUNST, IN BETREKKING TOT DE GESCHIEDENIS DES VADERLANDS.

Door

J. VAN HARDERWIJK, RZ. (*)

„Volschoone, wie 't palet tot cyther, en de verven
Tot toonen zijn, die niet in de ijdle lucht versterven,
Maar eeuwen tarten —! die, met zonneglans omstraald,
In 't flonkerend gesteent' van Iris gordel praalt,
Het heden stil doet staan, 't voorleden weêr doet keeren
En kluistert door uw' wenk; gij, Godheid, die wij eeren!
. . . .
Geen aardrijk kweekte u; neen, 't ontfing u van den trans,
Waaraan de dagtoorts rijst in onverdraagbren glans,
Die de oogen blindt: of neen, uit nog een hooger orden,
Waarin de hemelen, waar wereldstelsels worden,
En zonnevuren zich ontsteken. Daar-alleen
Is de afkomst, uwer waard, en niet op dit beneên."

Zoo zong de eenige en voortreffelijke BILDERDIJK (†) tot lof der edele kunst, aan welke in ons Vaderland een tal van Priesters zijne hulde brengt, die ook onder ons hare vereerders tellen mag, en die ook wij den wierook onzer hulde toebrengen, kweekelingen vormende, geschikt om eenmaal uit onze oefenschool tot het edele en verhevene harer tempeldienst, *Hierdoor tot Hooger*, op te klimmen. Zoo zong, M. H., de onvergelijkelijke Dichter; en niemand uwer voorzeker zal wanen, dat de ge-

(*) Uitgesproken ter gelegenheid van de uitdeeling der Eereprijzen in het Teekengenootschap, onder de zinspreuk: HIERDOOR TOT HOOGER, te *Rotterdam*, op den 20 van Grasmaand 1833.

(†) *Winterbloemen*, D. II. bl. 6.

dachten, door hem in zijne zangen uitgedrukt, uit het rijk der idealen gegrepen, flechts in poëtifche geestvervoering neêrgefteld, alleen het uitvloeifel eener hoog opgewonden dichterlijke verbeelding zijn. Neen! wat de Vorst der *Nederlandfche* Poëzij ons in zijne dichterlijke taal doet hooren, is gegrond op de voortreffelijkheid en het wezen dier kunst, tot wier vereering wij thans zijn zaamgekomen. Of wijst mij een land of volk, waar zij niet, van de vroegfte tijden af, door hare tooverkracht, het gebied voerde; waar zij, door haar fcheppend vermogen, door haren invloed en hare uitwerking, de zinnen niet ftreelde, en de harten niet verhief tot alles, wat goed, fchoon en voortreffelijk heeten kan.

Meermalen, T., werd zij u in al hare waarde, kracht en verhevenheid voorgefteld, en geen feestftond, door ons aan hare hulde gewijd, ging voorbij, of de Sprekers, die de aandacht der vergadering leidden, wezen dezelve op haar, als op die ftomme Poëzij, wier verheven taal ons het hemelfche en het aardfche, het eeuwige en vergankelijke predikt; die onze tranen vloeijen, onze geestdrift voor het ware en fchoone ontvlammen doet, en ons tot alle zoodanige gewaarwordingen ftemt, die ons boven ons zelve en onzen gewonen toeftand zeer verre verheffen.

Mij, door het Beftuur des Genootfchaps, de aangename en vereerende taak opgedragen zijnde, om in deze vergadering een woord ter regeling en ter beantwoording aan het plegtige doel onzer zamenkomst te fpreken, fchroom ik niet, openlijk te erkennen, dat het mij niet weinig moeijelijkheid opleverde, om een bepaald onderwerp te kiezen, dat uwe belangftellende aandacht opwekken en voor deze feesture gefchikt zijn kon. Veel goeds en ter zake dienende is reeds, bij gelijkfoortige gelegenheden, gefproken; doch, te midden van den rijkdom van gezigtpunten, die het veld der Schilderkunst den opmerkzamen befchouwer fteeds opent, trof ik er een aan, waarop ik uwe aandacht wilde vestigen, en hetwelk, zoo ik vertrouwe, evenmin ongepast in den

tijd, dien wij beleven, als onbelangrijk voor deze ure zal geacht worden, daar ik de hope koester, dat het ſtandpunt, waarop ik mijne Toehoorders wensch te plaatſen, geſchikte aanleiding geven zal, om deze feestviering, ter eere der Schilderkunst, eenigzins harer waardig door te brengen; en heb mij dus voorgenomen, tot u te ſpreken over *het belangrijke der Schilderkunst, in betrekking tot de Geſchiedenis des Vaderlands.*

Om het opgegeven onderwerp, waarover mijne Hoorders niet zoo zeer eene uitgewerkte redevoering, als wel eene korte beſchouwing van deszelfs aangelegenheid wachten moeten, eenigzins ordelijk en, zoo ik meen, doelmatig te behandelen, wil ik, om uwe overtuiging aangaande de belangrijkheid der Schilderkunst in betrekking tot de Geſchiedenis des Vaderlands te verlevendigen, u aantoonen, *dat zij, vooreerst, bij uitſtek geſchikt is, om de roemrijke daden onzer Voorvaderen in het ſchitterendst licht te plaatſen;* u, *ten tweede*, aanwijzen, *dat zij, meer dan Geſchiedenis zelve, in ſtaat is, om den vreemdeling eerbied en bewondering voor de bedrijven des voorgeſlachts in te boezemen;* en u, *eindelijk*, haar voorſtellen, als *hoogstbelangrijk*, *om, bij de zucht voor de beoefening der Geſchiedenis, ook de liefde tot het Vaderland op te wekken en aan te kweeken.*

Het zal wel niet noodig zijn, M. H., u in het breede te onderhouden over de aangelegenheid van de beoefening der Geſchiedenis in het algemeen en die des Vaderlands in het bijzonder. Hij, die in hare beſtudering belang ſtelt, weet het, hoe zij hem, door hare fakkel geleid, in den nacht der eeuwen terugvoert, waar hij, als met eigene oogen, het voorgeſlacht handelen en werken ziet; terwijl hare beoefening de belangrijkſte bouwſtoffen, de rijkſte tafereelen, de treffendſte voorſtellingen den Geleerde, den Dichter en den Kunſtenaar oplevert. Biedt, M. H., alzoo de Geſchiedenis in het algemeen den Dichter en Schilder de heerlijkſte onderwerpen aan, gij erkent het ook voorzeker met mij, dat geene Ge-

ſchiedenis voor des Dichters zangen of des Schilders ſtomme poëzij rijker en waardiger voorvallen, heldendaden en oorlogsbedrijven heeft opgeteekend, dan de Geſchiedenis onzes Vaderlands. Kunnen de voortbrengſelen der Dichtkunst ons in geestverrukking opvoeren, als de VAN HARENS en VONDELS, de ANTONIDESSEN, de HELMERSEN, de FEITHS en anderen ons de roemrijke bedrijven der Voorvaderen afmalen; zetten de gezangen van den Lievelingsdichter onzer Natie ons hart in gloed, als hij ons aan de ſtranden van *Nieuwpoort*, of op den Oceaan bij den vierdaagſchen Zeeſlag voert, of de heldendaden van een' WILLEM DEN EERSTEN, van KENAU HASSELAAR, BEILING, SCHAFFELAAR, HERMAN DE RUITER en zoo velen afmaalt: de Schilderkunst, harmonisch met hare zuster vereenigd, oefent dezelfde verhevene werking op ons gevoel en onze verbeelding uit. Ja! eere ontvange de voortreffelijke, die wij huldigen! zij behoeft hierin harer zuster den voorrang niet af te ſtaan. Niet, T. H., dat wij, ten koste der eene, de andere kunst verheffen, of ééne van de bevallige trits, die door Godentaal, verwenſpraak of door den adem harer klanken tot onze zielen ſpreekt, op den achtergrond zouden willen plaatſen. Neen! maar gelijk wij de goddelijke Dichtkunst als de beſchaafſter van het menſchelijk geſlacht vereeren, en haar ook dáár huldigen, waar zij, met de Historie, door zusterlijken band vereenigd, de daden en roemrijke bedrijven des voorgeſlachts als in een' ſpiegel ons voor oogen houdt, zoo is het ook de Schilderkunst, die onze verbeelding op het ſterkſte ontgloeit, en onze zielen voor de indrukken van het ſchoone en verhevene op de edelſte wijze vatbaar maakt. Want, wat toch is er (om hier de woorden eens verdienſtelijken Schrijvers te bezigen) van het verſtandelijke in de werkzaamheden des Dichters, waarin de Schilder hem niet evenaart? Wat zijn de verhevene klanken des Dichters bij de bezielde ſchoonheden en den levendigen luister des penſeels, wedijverende met de edelſte voortbrengſelen der Natuur, uitdrukkende de beelden van

ſtof en geest, de volmaaktheden van gedaante, de krachten der ziel, den ſchitterendſten gloed van kleuren en den gouden glans des lichts? Wat is de woordelijke uitdrukking, vergeleken met de zigtbare tegenwoordigheid; het verhaal eens bedrijfs, met het bedrijf zelf voor oogen gemaald? En als zoodanig, M. H., treedt de Schilderkunst in al hare belangrijkheid, in betrekking tot de Geſchiedenis des Vaderlands, op. De veder der Historie male ons, door HOOFT's of DE GROOT's keurige hand, de bedrijven onzer Vaderen; de ſierlijke BRANDT wijze ons op het ideaal eens Helds, waarop nooit eenig ander land dan *Nederland* bogen kon; de Dichter bezinge al die grootheid en dapperheid, die heldendeugd en vaderlandsliefde: maar — wij wenschten zoo gaarne die bedrijven, die beeldteniſſen te aanſchouwen, en, als ware het, de handelende perſonen verwezenlijkt, bezield voor ons te zien. Wie, T., zal ons in deze tooverwereld voeren? — Daar vat zij ons aan de hand, de beheerſcheresſe onzer zielen, die door hare verwen ſpreekt, leidt ons uit het heiligdom der Geſchiedenis in haren tempel, en geeft geſchied- en dichtpen klem; en wat de beoefenaar der Historie ſchoons en voortreffelijks uit den nacht der eeuwen opdolf, doet zij hem, met al de verſchijnſels der zigtbare ſchepping, in heerlijken luister, krachtig en indrukwekkend aanſchouwen.

Daar voert zij ons aan het ſtrand van *Nieuwpoort;* daar zien wij den hevigen worſtelſtrijd; daar wappert MAURITS' vaan, en wij zien, in al derzelver kracht, de beſchrijving verwezenlijkt, welke de Geſchiedſchrijver van den bloedigen kamp heeft opgeteekend. Nu zien wij, wat DE GROOT beſchreef: *die afgeworpen en verlaten wapenen, die bebloede ſtranden en duinen, en die heuvelen van ligchamen;* en terwijl wij de kracht van het gezegde in vollen nadruk gevoelen: *doorluchtig was de zege aldaar verovert en welkers gelycke ſeedert vele jaren herwaarts niet ligt te vinden is*, bewonderen wij den moed des Prinſen en huldigen wij MAURITS, als den ſchrik van *Spanje* en den grootſten

Veldheer zijner eeuw. Hier wijst zij ons op den manmoedigen JACOB SIMONSZOON DE RIJK, bedreigd met schavot en dood, en wij lezen het gezegde, door HOOFT ons opgeteekend, uit zijne onversaagde en edele blikken: *van bereid te zijn om zijne Doorluchtigheid en het Vaderland te dienen;* en nu staat hij daar in die eerbiedwaardigheid voor ons, welke den Held onzer Geschiedenis kenteekent, die liever boei en foltering en dood wil ondergaan, dan, ten koste van zijne eer, zijne vrijheid te begeeren.

Ginds wijst zij ons, daar wij den moed van den onvergelijkelijken DE RUITER in onbenevelden glans voor ons zien, op den eeuwig gedenkwaardigen vierdaagschen Zeeslag. Wij zien die oorlogsvloten; wij zien 's lands dapperen; wij zien den heldhaftigen Vlootvoogd. De vijand wordt genoodzaakt zijne vlag te strijken; *Engelands* kielen vlugten; en terwijl ons, bij deze voorstelling der kunst, de getuigenis des *Engelschen* Geschiedschrijvers, omtrent het roemrijke van dit heldenfeit, gestaafd wordt, *dat* DE RUITER *de eenige Admiraal in* Europa *was, die zich zoo veel naams verworven had, als de grootste Generaal zoude vermogen te doen,* zoo staat ons levendig tevens voor oogen, wat op de gedenkmunt ter vereeuwiging van gezegden strijd gegriffeld is:

Hier strijckt het Britsch gewelt voor Nederlant de vlagh;
De zee heeft noit gewaeght van zulk een zwaeren slagh. (*)

Elders doet zij ons (want ik zoude deze voorbeelden met honderden kunnen vermeerderen) de REGULUSSEN en CURTIUSSEN van *Nederland* in een HAMBROEK en BEILING aanschouwen; en als de Geschiedenis ons eene beschrijving geeft van de grootheid

(*) Men vindt eene dier Medailles in het Kabinet te 's *Gravenhage.* Zie aanteekeningen op de hulde aan DE RUITER door Mr. J. A. BRAND, bl. 161.

en ſtandvastigheid, van het beleid en de ſtaatkunde des eerſten WILLEMS, dan toont de Schilderkunst ons dat edel beeld met die levendigheid, die minnelijkheid en aantrekkelijkheid, met dien peinzenden blik, dien vasten mond, maar met die trekken van zorg en kommer op het gelaat, die hij zoo dikwijls in het hart verborgen hield. De beeldtenis des eerbiedwaardigen Grondleggers onzer Vrijheid ſchittert daar voor onze oogen, en bij de aanſchouwing van dien voortreffelijken is het, óf penſeel en verwen ons toeroepen: „ Leest de Geſchiedenis des Vaderlands, en bewondert de daden van hem, die de hulde van alle volgende eeuwen waardig is, en wiens eertitel REDDER VAN DEN STAAT, VADER DES VADERLANDS blijven zal!" Zoo, T., wordt de Schilderkunst belangrijk in betrekking tot de Geſchiedenis onzes Vaderlands; en, voor zoo veel gij onze kunstgalerijen bezocht, zult gij het moeten toeſtemmen, dat zij niet alleen uitſtekend geſchikt is, om zoo vele roemrijke daden en gebeurtenisſen, als welke ſchier op iedere bladzijde onzer Geſchiedenis te lezen ſtaan, in het geheugen terug te roepen, maar ook in ſtaat, om ons oog te verrukken, ons hart te ontgloeijen, onze bewondering te verhoogen, onzen kunstzin aan te kweeken, en ons met eerbied voor het dierbaar voorgeſlacht te vervullen.

Is de Schilderkunst alzoo bij uitſtek geſchikt, om de roemrijke daden onzer Voorvaderen in het ſchitterendst licht te plaatſen, zij is niet minder in ſtaat, om, *meer dan de Geſchiedenis zelve, den vreemdeling eerbied en bewondering voor de bedrijven des voorgeſlachts in te boezemen.* Aan de ontwikkeling hiervan zal het *tweede* deel mijner rede gewijd zijn.

Zoo onbekend de buitenlander veelal met de voortbrengſelen onzer Letterkunde is, zoo weinig kennis draagt hij ſomwijlen van de Geſchiedenis onzes Vaderlands, en ongeloofelijk is het, hoe vaak buitenslands onze taal, onze letterkunde, ons volkskarakter, de geheele historie onzes lands beoordeeld worden. De reden voor dit verſchijnſel is grootendeels te vinden in vooroordeel,

partijdigheid, volkstrots en andere beweegredenen, die, tot onkunde en de ongerijmdste misvattingen leidende, den buitenlander, onervaren in de Geschiedenis onzes Vaderlands, onbekend met de gebeurtenissen van verloopene eeuwen, de scheefste oordeelvellingen over de bedrijven onzer Natie en de Helden onzer Geschiedenis doen vellen, of niet zelden van den *Nederlander* dáár vergeten te gewagen, waar hij voor tijdgenoot en nageslacht onsterfelijken roem verworven heeft. Aan al deze dwalingen hebben wij zoo veel onwaars te danken, als waarmede *Engelschen*, *Franschen* en *Duitschers* hunne geschriften, met betrekking tot ons en onze volksgeaardheid, opgevuld hebben; terwijl de ontrouw van menigen Geschiedschrijver dáár zwijgt, waar onze Natie ter verdelging van heerschzucht en geweld het meest en het moedigst gestreden heeft. Verkiest de vreemdeling zich met onze Geschiedenis niet bekend te maken; zijn onze taal en het vooroordeel tegen dezelve hem hinderpalen om hiertoe te geraken; moeten de gezangen onzer Dichters, die vaderlandsliefde en heldenmoed, burgertrouw en godsdienstigen zin ademen, zullen zij den buitenlander verstaanbaar in de ooren klinken, in zijne taal worden overgebragt: de Schilderkunst spreekt, onder de verscheidenheid der talen, eene taal, waardoor zij zich aan alle volken der aarde kan doen verstaan, en kan alzoo voor den vreemdeling de verkondigster en uitlegster onzer Geschiedenis zijn. Zij komen dan, die vreemdelingen; want, moge onze Geschiedenis hun weinigbeteekenend zijn, de voortbrengselen onzer kunstschool worden niet zelden door hen in waarde tegen goud opgewogen; en wanneer zij, bij het bezoeken onzer openbare, aan kunst en wetenschappen toegewijde, Inrigtingen, ook onze Museums binnentreden, dan zal de Schilderkunst hun den roem en de grootheid onzer Vaderen verkondigen, en menig tafereel hunne bewondering voor de daden des voorgeslachts, hoe miskend en verdonkerd, opwekken en aankweeken. Als de beroemde ADELUNG zijnen landgenooten poogt diets te maken, dat de *Hollandsche* na-

tie ongeneigdheid en onbekwaamheid tot den landoorlog bezit, dan roepen wij, met den verdienſtelijken VAN KAMPEN, uit: „ Schimmen van MAURITS, FREDRIK HENDRIK, COEHOORN, WILLEM FRISO en alle *Nasſauſche* Vorſten, die voor het Vaderland vielen! zijt gij bij den *Duitſcher* dan zoo geheel vergeten?" (*) maar wij voegen er dan bij: „kom en zie!" en, terwijl onze kunstſchool hem de ſchatkameren onzer Historie zal ontſluiten, zullen wij hem voeren bij die tooneelen en vooral op dat ſlagveld, *waar*, volgens het gezegde van den beroemden STIJL (†), *toen het daar tot een hoofdtreffen kwam, de ganſche wereld overtuigd werd, dat ook de Nederlanders geleerd hadden in 't open veld en op vijandelijken bodem naar de zege te ſtaan.* De Schilderkunst zal hem dáár leiden, waar de Admirant VAN ARRAGON gevangen, ALBERTUS gekwetst, het *Spaanſche* heir op de vlugt geſlagen, en door den dapperen MAURITS onſterfelijke roem verworven werd; terwijl, wanneer zij hem wijzen zal op *Leydens* benarden toeſtand en op den moed en de volharding der edele Burgerij, de tegenſtand, dien de vijand bij zijne belegeringen ondervond, hem zal kunnen overtuigen, dat de *Nederlander* voorzeker ook tot eene verwerende wijze van oorlogen niet onbekwaam moet zijn.

Ja, T., als de bewoner van *Albion*, door volkstrots verblind, het mogt vergeten, welk eene getuigenis eenmaal de beroemde Veldmaarſchalk des *Engelſchen* legers van onzen moedigen, hooggeroemden en krijgshaftigen Kroonprins aflegde, dan zal de Schilderkunst hem toeroepen: „Daar ziet gij hem, van wien uw WELLINGTON getuigde: *geen lofs genoeg te vinden voor den moed des Prinſen van Oranje;*" en bij de geheele voorſtelling van het vuur en leven in de houding des Vor-

(*) *Verhandeling over de onbekendheid van de Nederlandſche Taal, Letterkunde en Volksgeaardheid*, te vinden *Letteroef.* voor 1827. No. VII. *Meng.* bl. 310.

(†) STIJL, *Opkomst en bloei der Ver. Ned.*, 3de druk, bl. 295.

ften, die, te midden van het blikfemen der zwaarden en den verftikkenden kruiddamp, met den wapperenden vederbos wuivende, zijnen dapperen de baan der eere aanwijst, zal hij moeten blozen en van fchaamte terugdeinzen bij de wetenfchap, dat zijne Natie den dapperen *Nederlander*, in dezen voor *Europa* zoo gewigtigen worftelftrijd, vergeet, of geheel op den achtergrond durft plaatfen. Voorzeker, edele Schilderkunst! gij bezit de tooverkracht, om de bewondering des vreemdelings voor onze Gefchiedenis op te wekken; en als hij mogt twijfelen, of *wij* bedrijven, der oudheid waardig, op *onzen* bodem hebben uitgeregt, dan zullen penfeel en verf hem in het Gefticht, waar *Amftels* Wees werd opgevoed, eene zelfopoffering wijzen, zoo als *Griek* of *Romein* alleen toonen kan. Ja! als de vreemdeling op de gelaatstrekken van den edelften en braafften der Vorften ftaren, en men hem den naam van Koning WILLEM noemen zal, dan zal de Schilderkunst hem al die grootheid, vastberadenheid en vorftelijke deugd voor den geest roepen, welke *Europa* bewonderde, en die, wat de tijd moge uitwisfchen, den naam van den afftammeling des eerften WILLEMS der wereld verkondigen en tot eerbied en bewondering wekken zal. Zoo, geëerde Hoorders! wordt de Schilderkunst de verkondigfter en uitlegfter onzer Gefchiedenis, ook bij den vreemdeling en bevooroordeelden buitenlander; en ook daarom omkranfen wij haar beeld met bloemen der erkentenis, en offeren den wierook van onzen lof, met geestdrift, in haren gewijden tempel.

Na u, mijne Hoorders! de belangrijkheid der Schilderkunst, in betrekking tot de Gefchiedenis onzes Vaderlands, uit het behandelde oogpunt te hebben voorgedragen, fchenkt gij mij voorzeker nog eene korte wijle uwe aandacht, daar ik u haar, ten flotte, wilde voorftellen, als gefchikt, *om, bij de zucht voor de beoefening der Gefchiedenis, ook de liefde tot het Vaderland op te wekken en aan te kweeken.*

Wanneer de Schilderkunst (om hier de woorden van een geleerd en vernuftig Schrijver de onze te maken)

ophelderingen en noten geeft voor de Geschiedenis; als de Schilder waarheid en natuur in de fijne punt van zijn penseel zóó weet te vereenigen, dat wij de beschrevene oorkonde *levend* en *handelend* voor ons zien (*); dan kan het niet anders, of de zucht voor de kennis en de beoefening dier beschrevene oorkonde moet, bij de beschouwing van de tafereelen, die zij ons aanbiedt, vermeerderd en verhoogd worden. Of zullen wij, zoo vele roemrijke bedrijven, zoó vele achtbare beeldtenissen op het doek voor ons ziende, niet de bron opsporen, waar wij de oorzaken en gevolgen dier bedrijven, de levensberigten en daden dier groote mannen in al derzelver uitgebreidheid en waarde kunnen beschreven vinden? Zullen wij, dezelve aanstarende, niet opgewekt worden, om het karakter, de lotgevallen, de opkomst en den bloei, de worstelingen en zegepralen, de staatkunde en regeringsvormen, den moed en de heldengrootheid van dat volk te leeren kennen, waarvan de Schilderkunst ons zulke roemrijke wapenfeiten en eervolle bedrijven afmaalt? — Voorzeker! de Schilderkunst zal ons bezielen, aanvuren en ontgloeijen; en door haar zullen de bladen onzer Historie ons gewigtiger en belangrijker, het Vaderland ons dierbaarder worden. Ja! op het doek de WILLEMS en DE RUITERS, de MARNIXEN en DE RIJKS, de VAN DE WERFS en VAN SPEYKS van *Nederland* bewonderende, zal de kunst ons liefde tot het Vaderland inboezemen, dat zulke Helden voortbrengen kon. Geen strijd zal ons te zwaar, geene opoffering te groot wezen. Die helden na te volgen, onze eer te handhaven, onze vlag te beschermen, onzen naam in de rij der volken te bewaren; — tot dat alles, en zoo veel meer, zal de Schilderkunst ons ten spoorslag verstrekken; en gelijk de zangen van TYRTEUS de *Spartanen* in den krijg bezielden, gelijk het beeld van een gewapend krijgsman eertijds de *Atheners* ten strijde aanzette, zoo zal de Schilderkunst, de daden des voor-

(*) LUBLINK WEDDIK, *Gedachten en Beelden*, bl. 116.

geſlachts, den heldendood van zoo vele dapperen ons voorhoudende, ons aanzetten, om, gelijk zij, goed en bloed, ja het leven voor het Vaderland op te offeren; zoo zal hun voorbeeld de geestdrift eener geheele natie ontvonken. Ja! als eens weder (dat God verhoede!) het: *voorwaarts!* van de lippen des dapperen Kroonprinſen klinken mogt, dan zullen penſeel en verwen het ons zeggen: „Volgt zijne banier! Zoo als hij *Neêrlands* ſtrijders aan den Vierſprong en bij *Bauterſem* voorging, zal hij nu! Staart op zijnen vederbos; waar deze wappert, zal de zege volgen en het Vaderland behouden worden, en wij, in het heiligst vuur ontſtoken, ſnellen met hem ten ſtrijde, om te overwinnen of te ſterven!" Heerlijk rijst gij dan daar voor ons in al uwe belangrijkheid, in betrekking tot de Geſchiedenis onzes Vaderlands, edele en beminnelijke Schilderkunst! Uitſtekend maalt gij ons de bedrijven en beeldtenisſen onzer Voorvaderen; eerbied en bewondering boezemt gij den vreemdeling voor onze Geſchiedenis in; de zucht voor de beoefening derzelve kweekt gij aan; de liefde voor het Vaderland ontvlamt en verhoogt gij. Iedere daad, door uwen tooverſtaf ons voor oogen gemaald, prikkelt onze eerzucht, en wordt ons een levendig voorbeeld ter navolging. De kunst wekt tot liefde voor het Vaderland; de liefde voor het Vaderland ſpoort tot roemrijke daden.

Schilders en Kunſtenaars! wekt die liefde op door uwe tafereelen! Boezemt den buitenlander eerbied voor ons en onze Geſchiedenis in! Een heerlijk tijdvak is voor u geopend. Een Vaderland rijk aan kunſtenaars, eene Geſchiedenis rijk aan edele bedrijven: welk een verſchiet voor den bloei en de wonderen der kunst! Voorzeker, M. H.! onze Geſchiedenis is rijk aan edele bedrijven; want de *dertig maanden*, die wij doorleefd hebben, zijn niet minder rijk en belangwekkend aan onderwerpen voor den Schilder en Dichter, dan de *tachtig jaren*, die onze Vaderen, voor hunne onafhankelijkheid ſtrijdende, hebben doorgeworſteld. Grijpt dan krijt, penſeel en verwen! Maalt, o Kunſtenaars! die wonde-

ren aan het nageſlacht! Uwe kunst zal zoodoende noten en ophelderingen aan onze Volkshistorie geven. Zij zal voor onze Geſchiedenis belangrijk, u tot onſterfelijken kunstroem, der natie ten krachtigen prikkel, het Vaderland ter eere, den vreemdeling ter bewondering, en het nageſlacht ter getuigenis zijn van eenen moed en eene dapperheid, van eene vaderlandsliefde en trouw, waarvan geene Geſchiedenis de wedergade kan aanwijzen, maar die ſteeds gevonden werden bij dat Volk, hetwelk, te midden van de omwentelingsſtormen, die *Europa* ſchokten, de bewondering der wereld tot zich trok, en welks grootheid en luister niet zullen ondergaan, zoo lang het, bij het bezit van Staatslieden en Helden, Geleerden en Letterkundigen, Dichters en Schilders, als waarop het thans nog roem draagt, verbonden blijft met dat Stamhuis, uit hetwelk ons een Vorst regeert, wiens naam wij met geestdrift en eerbied noemen, en die, als Koning van *Nederland*, als Beſchermer van wetenſchappen en kunſten, als Handhaver van 's Lands belangen, de dankbaarheid en liefde zijns Volks overwaardig is.

(*Na de uitdeeling der Eereprijzen en loffelijke Getuigſchriften en het houden van toeſpraken aan vele aanzienlijke Commisſiën, zoo wel uit de ſtedelijke Regering, als uit de voornaamſte kunst-, wetenſchap- en letteroefenende Genootſchappen, ter dezer Stede gevestigd, welke dit feest met derzelver tegenwoordigheid vereerden, beſloot de Spreker aldus:*)

Voorts gij allen, Toehoorders! van welk een' rang of ſtand, die deze plegtigheid bijwoondet, uw bijzijn heeft de feestelijkheid van dezen kunstavond opgeluisterd. Mogt uwe belangſtelling in de bevordering van het ſchoone en goede opgewekt, en veler medewerking ons een bewijs opleveren van de begeerte, om der Kunst en dezer Inrigting nuttig te zijn!

Verheffen zich de tinnen van den Tempel der Kunst ſteeds hooger en hooger! Verſpreide de kunstzon, die thans in *Nederland* in ſchoonen luister praalt, hare verkwikkende ſtralen, tot roem des dierbaren Vaderlands,

ſteeds verder en verder; en rijze, bij de vermelding van haren lof, de zucht in aller boezem op, om, waar wij kunnen, de Schilderkunst aan te moedigen en voor te ſtaan, ten einde haar, in al haar oorſpronkelijk en eigendommelijk ſchoon, als eene kostbare nalatenſchap aan volgende geſlachten over te brengen!

Sticht, Schilderkunst! ſticht hier uw' troon;
Blijf oog en hart verrukken, ſtreelen;
Ontgloei ons voor het godlijk ſchoon,
Dat vonkelt uit uw kunsttafreelen!
Moog' luisterrijk uw tooverkracht
De deugd van 't edel voorgeſlacht
Aan vreemdling en aan landzaat toonen!
Maal, ſteeds oorſpronklijk in uw' trant,
Den heldenroem van Nederland,
Den krijgsroem van zijn dappre zonen!

Ontſluit ons 's lands historieblad;
Verkondig d' aard' den roem der vaadren;
Wijs haar, wat helden Neêrland had,
Als ſnood geweld den grond mogt naadren!
Zoo zult gij, door penſeel en verf,
Ons hart in liefde voor het erf,
Zoo ſchittrend rijk aan roem, doen blaken;
Zoo zullen wij door goud of ſtaal,
Bezield door uwer kleuren taal,
Voor eer en regt en vrijheid waken.

Ja, Schilderkunst! uw verwengloed
Spreidt over 's volks historie ſtralen,
Die ons der vaadren trouw en moed
In onbeneveld licht doen pralen.
o Genius der kunst! ontvlam
In geestdrift voor den Koningsſtam
De harten uwer priesterſcharen!
Zoo zullen ze ieder heldenfeit,
Dat Nasſau's naam en roem verbreidt,
Voor 't nakroost onbeſmet bewaren.

Komt, Schilders! komt; de taak is grootsch.
Wat lauwer dorren moge of ſterven,
Uw naam braveert het rijk des doods
En blijft in leven door uw verwen.

Verbreidt alom, verheft al meer
's Lands heldenroem en schilderees:
Een dubble lof zij uw belooning!
Zoo wordt de zucht voor 't vaderland
Door kunstpenseelen voortgeplant;
Zoo wortelt gij met eigen hand
De liefde in 't Hollandsch hart voor d' erfgrond en den Koning.

MERKWAARDIGHEDEN UIT DE NATUURLIJKE GESCHIEDENIS VAN DEN LUIAARD. Naar WATERTON.

De eigenlijke woning van den Luiaard is tot hiertoe weinig bekend en zeer weinig opgemerkt geworden. Allen, die over dit zonderlinge dier geschreven hebben, beweerden uit éénen mond, dat hij onophoudelijk in een' lijdenden toestand verkeert; dat de langzaamheid zijner bewegingen tot een spreekwoord geworden is; dat de ruimte hem als tot eene gevangenis strekt, en dat, zoo dra hij al de bladeren van den boom, waarop hij geklommen was, heeft verteerd, hij zich als een kloot in elkander rolt en op den grond laat vallen. Velen hebben het arme dier diep beklaagd, omdat het als 't ware tot lijden geschapen is, en zij hebben de wijsheid der Voorzienigheid aangeklaagd wegens de voortbrenging van een wezen, hetwelk de voorwaarden tot zijn gelukkig bestaan *niet* in zichzelve vond. Zelfs BUFFON zegt: „De Natuur schijnt hier traag, of veeleer is het minder traagheid dan ellende, gebrek, ontblooting en wanstaltigheid." Zelfs ontsnapte hem het woord *misgreep der Natuur*, en hij ontleende uit dit dier een welsprekend vertoog tegen de eindoorzaken. Zoo spreken menschen over de werken der hoogste wijsheid en liefde, zonder dezelve behoorlijk onderzocht te hebben! Eene naauwkeurige nasporing zou hun aangetoond hebben, dat die allesbesturende Voorzienigheid hier weder eene bewonderenswaardige verscheidenheid in hare werken vertoont, die ons slechts niet op het eerste gezigt in het oog valt.

De Heer WATERTON, een *Engelsch* reiziger en natuuronderzoeker, heeft in zijne vier reizen in *Amerika* over verſcheidene dierſoorten een nieuw licht doen opgaan. Zoo heeft hij ook in de bosſchen van *Demerary* den Luiaard opgeſpoord, en het volgende omtrent hem ontdekt.

Dit zonderlinge dier leeft eenzaam, en is door de Natuur blijkbaar beſtemd, om zijn leven *in de boomen* door te brengen. Om hem regt te doen, moeten de natuurbeſchouwers hem dáár opmerken. Maar hij bewoont de ſombere wouden, verblijven van ſlangen, ſchorpioenen en wreed ſtekende mieren, of kreupelbosch en moerasſen. Blanken dringen dus zelden tot zijn verblijf door. *Indianen* en *Negers*, meer aan de moeijelijkheden van dezen grond en luchtſtreek gewoon, grijpen den Luiaard, en brengen hem bij de *Europeanen*, die dus het dier buiten zijnen natuurlijken ſtaat, dat is buiten de bosſchen, zien. Van de andere viervoetige dieren toch moet men de geſchiedenis ſchrijven, terwijl zij *op den grond* zijn; van hem, terwijl hij *in de boomen* is. Zijne voorpooten, of liever armen, zijn ſchijnbaar veel te lang; zijne achterpooten zeer kort, en winden zich bijna als een kurketrekker. Zij kunnen dus geene regtſtandige beweging maken, of hen op den grond ſtaande houden, gelijk die van andere viervoetige dieren hun ligchaam ſchoren. Plaatst men hem dus op den vloer, zoo raakt zijn buik den grond. Daarenboven hebben zijne pooten geen ſteunpunt; zijne nagels zijn zeer lang, krom en ſpits, en hij kan dus even min gaan als een mensch, die het beproeven wilde, op handen en voeten ſtaande, op de toppen van vingers en teenen te loopen. Wanneer hij nogtans op den grond *moet* zijn, wordt hij begunſtigd door de ſteenen, wortels en andere uitſtekende voorwerpen, waarmede de aarde hier doorgaans bedekt is, en waaraan hij zijne klaauwen kan vasthechten. Nogtans legt hij hier zoo weinig wegs af, dat hij den naam van *Luiaard* heeft verkregen. En inderdaad ſchijnt het voortgaan, of liever voortkruipen, op den grond hem

zeer moeijelijk te vallen, en loost hij daarbij menigen zucht. Vóór eenige jaren hield ik, zegt de Heer WATERTON, maanden achtereen, eenen Luiaard in mijne kamer. Ik bragt hem naar buiten, om zijne bewegingen gade te ſlaan. Wanneer de grond hobbelig was, vorderde hij nog al redelijk ſnel met zijne voorpooten naar den naasten boom; maar was de oppervlakte glad, zoo was hij blijkbaar onrustig en ging niet dan pijnlijk. Zijn geliefkoosde verblijf was de rug van een' leuningſtoel, maar in de tegenovergeſtelde rigting van een' luijen ouden Heer; hij ging er namelijk met zijne vier pooten aan hangen; zoo kon hij daar uren blijven, en gaf mij ſomtijds door eén dof geluid te kennen, dat hij het wél had.

Des Luiaards element zijn dus hooge boomen. De Voorzienigheid heeft den Adelaar de lucht, den Visch het water, den Mensch de oppervlakte der aarde, den Mol den grond beneden dezelve ter woning beſtemd. Ook de boomen zijn niet zonder eigenaardige bewoners gebleven, als b. v. den ſpecht; ook viervoetige, den eekhoren en den aap; maar deze dierſoorten kunnen met vele vlugheid hare ſtandplaats veranderen: alleen de Luiaard is beſtemd, zijn *leven* daar door te brengen, en wel niet *op* de takken, gelijk de genoemde dierſoorten, maar *onder* de takken; dáár beweegt hij zich, dáár rust hij, dáár ſlaapt hij — hangende. Nogtans hangt hij niet met het hoofd naar beneden, gelijk de vledermuis *vampyr*. Wanneer hij ſlaapt, houdt hij eenen tak, die met den grond evenwijdig is, vast; hij grijpt dien eerst met den eenen, dan met den anderen arm, en vervolgens met de beide zamengevoegde beenen, zoodat die alle ſlechts ééne lijn uitmaken. Dus ſchijnt hij volkomen te rusten. Een ſtaart zou hem in die houding ſlechts belemmeren, het zij liggende, het zij hangende, en daarom heeft hij er geen, behalve een klein endje van anderhalf duim lengte. Bij het opklimmen bedient hij zich beurtelings van zijne twee armen; kunnende zijne twee voorpooten, of armen, zeer gemakkelijk de zwaarte van zijn ligchaam dragen, zoo wel in het opklimmen, als in het ſlapen. Hij behoeft echter niet

altijd op éénen boom te blijven, maar kan dien beurtelings, nadat hij het loof daarvan tot zijn voedſel gebruikt heeft, verwisſelen. Nimmer heb ik nog, na jaren verblijfs tusſchen de keerkringen, daar eenen boom van loof ontbloot gezien; tegen den tijd, dat de Luiaard dien kaal heeft gegeten, is er zekerlijk weder ander uitgeloopen, — zoo ſnel is hier de plantengroei! — Er is een ſpreekwoord bij de inlanders: „Als de wind blaast, begint de Luiaard zijne reizen." Inderdaad blijft hij bij ſtil weêr onbewegelijk, uit vrees zekerlijk, dat de broze punt der takken zal breken; maar, als het hard waait, vlechten zich de takken aaneen, en dan heeft hij een' dubbelen ſteun. Maar hij kan bijna altijd reizen; want windſtilte is hier zelden: de gewone pasſaatwind ſteekt doorgaans des morgens ten tien ure op; dan kan de Luiaard na het ontbijt op reis gaan, en nog heel wat wegs vóór het middagmaal afleggen. Want op die wijze, die *hem* natuurlijk is, zet hij een' zeer goeden ſtap; en wanneer men hem dus zag reizen, zou men er nooit aan denken, hem den vernederenden naam van *Luiaard* te geven.

Dus hebben de Schrijvers in hunne ſchildering van dit dier zich in tweederlei opzigt vergist: 1. zij hebben hem nooit in zijne oorſpronkelijke bosſchen, 2. altijd in eene onnatuurlijke houding gezien, namelijk op den grond. Daar gaat de Luiaard even ongemakkelijk, als een mensch op ſtelten op een bed met vêren zou doen.

Eens zag ik, verhaalt al verder de Heer WATERTON, bij het overzetten der rivier *Esſequebo*, een' grooten Luiaard met twee vingeren (*Unau*) op den oever zitten (*). Hoe was hij er gekomen? Een inlander verzekerde mij, dat hij nog nooit eenen Luiaard in die houding gezien had. Hij was er niet gekomen om te drin-

(*) Er zijn twee ſoorten van den Luiaard: de *Aï*, met een kort ſtaartje en drie vingeren of teenen; de *Unau*, met twee vingêren aan de voorpooten of handen, en geen ſtaart. Daarenboven heeft de *Unau* zesenveertig, de *Aï* ſlechts achtentwintig ribben. — BUFFON.

ken; want de boomtakken hingen tot in de rivier neder, zoodat hij die gemakkelijk kon bereiken. Hoe het zij, hij kon ons niet ontſnappen. Toen wij bij hem kwamen, wierp hij zich op den rug, en verdedigde zich dapper met zijne voorpooten. Ik had medelijden met den armen drommel; maar ik liet hem niet *loopen;* dat zou wreed geweest zijn: ik reikte hem een' ſtok aan, waaraan hij zich dadelijk vasthechtte, en bragt hem naar eene groote, prachtige *Mora* (*), die hij met verbazende ſnelheid opklauterde, zoodat hij in eene minuut bijkans op den top was; toen nam hij eene ſchuinſche rigting, greep den tak van een' naburigen boom, en was weldra het bosch in en uit het gezigt. Met verbazing beſchouwde ik deze vreemde manier van reizen. Ik meende er bij te voegen, dat ik nooit een' Luiaard zoo ſnel zijne hielen had zien ligten; maar dat deugt niet, want een Luiaard heeft geene hielen.

Hetgeen de Natuurkundigen van de taaiheid van leven van dit dier gezegd hebben, is zeer waar: ik heb er een het hart, een half uur lang nadat het uit het ligchaam genomen was, voelen kloppen. Slechts het *wourali*-vergif vermag ſneller te werken. Een pijl, met dat vergif der Wilden beſtreken, doodt het dier in tien minuten.

Er is in het hair van den Luiaard eene nog onopgemerkte bijzonderheid, die hem van alle andere dieren onderſcheidt. Van buiten is het namelijk zeer grof en dik, doch wordt allengs fijner, en is eindelijk aan den wortel als het fijnſte ſpinrag. Het heeft zoodanig de kleur van het mos der boomen, waarop hij woont, dat men hem, wanneer hij zich ſtilhoudt, naauwelijks van hetzelve kan onderſcheiden.

De Luiaard is het eenige bekende viervoetige dier, dat zijn geheele leven met de voeten aan de boomtakken hangt. Ik heb het met de grootſte oplettendheid in zijne geboorteplaats waargenomen. De aap en de eekhoren grijpen eenen tak met hunne voorpooten, klimmen naar

(*) Eene boomſoort in *Amerika.*

boven, en rusten dan uit, of loopen op den tak; maar de Luiaard, na den tak gegrepen te hebben, *blijft* hangen, en gaat zoo onder den tak voort, tot hij een' anderen gegrepen heeft. Nooit heb ik het dier in het geboomte anders dan hangende gezien. Bij het onderzoek van deszelfs inwendige deelen blijkt het duidelijk, dat de Luiaard behagelijk in geene houding kan wezen, waarin zijn ligchaam hooger is dan zijne pooten.

Reeds de Marquis DE MONTMIRAIL, bij BUFFON aangehaald, vermeldt een gedeelte der hier verhaalde daadzaken; hij pleit ook den *Unau* van luiheid vrij, doch niet den *Aï*, dien hij echter nooit gezien heeft.

OVER DEN TE GROOTEN SPOED VAN SOMMIGE GENEESHEEREN BIJ HET BEZOEKEN HUNNER PATIËNTEN. (*)

Wijlen de beroemde *Utrechtsche* Hoogleeraar VAN GEUNS deed eens, in reeds ver gevorderden ouderdom, op een zijner Collegiën, ten aanhoore zijner studenten, ongeveer de volgende merkwaardige verklaring: „ Neem ik het groot aantal onkundigen, die de Geneeskunst uitoefenen, in aanmerking, en de overhaasting tevens, waarmede zoo vele Geneesheeren, en onder dezen ook de zoodanigen, wien het overigens aan geene kennis ontbreekt, hunne bezoeken bij de kranken afleggen, dan meen ik er, na veeljarige ondervinding, openlijk voor te mogen uitkomen, dat het menschdom er ongelijk beter aan toe, en de sterflijsten veel geringer zouden zijn, zoo er in het geheel geene Artsen waren, en de lijders hunne genezing, met inachtneming van gepast diëet, alleen aan natuur en tijd overlieten." Dit zeggen van dien zoo achtbaren grijsaard zal mogelijk menigeen voor overdre-

(*) Dat dit stuk eene grootere uitgebreidheid gekregen heeft, dan anders wel de titel zou doen verwachten, is daardoor veroorzaakt, dat de schrijver zich, ten einde te nuttiger te zijn, bij de behandeling steeds bevlijtigd heeft, om, waar het maar voegzaam geschieden kon, zijnen Lezeren, die dit mogten noodig hebben, vooral den lijdenden onder hen, het een en ander onder de aandacht te brengen, waarmede zij, in tijd en wijle, hun voordeel zouden kunnen doen.

ven houden; maar vermoedelijk deed hij het niet, althans niet zoo gemakkelijk, ingeval hij zoo lang, als ik, door ligchaamsſmarten, in de droeve noodzakelijkheid geweest ware van met meer dan één' Arts bekend te worden, nu eens aan de onwetendheid des eenen, dan weder aan de te groote overijling des anderen ter prooije te zijn, en hierdoor dikwijls meer te lijden, dan hij welligt zou geleden hebben, zoo hij zijne herſtelling, bij uitſluiting, aan het lot had toebetrouwd. Neen, neen, in zoo verre ik eenigzins bevoegd ben mijn oordeel uit te brengen, de waardige Hoogleeraar overdreef niet, toen hij alzoo ſprak, allerminst, toen hij aan de overhaasting, waarmede zoo vele Doctoren hun werk verrigten, insgelijks de vermeerdering van ſmart en ſterfte meende te moeten toekennen. Trouwens, die ſpoed (tot welks kenbaarmaking en billijke veroordeeling dit ſtukje dienen moet) is dikwijls verbazend groot, grooter zeer zeker, dan eene kunst gedoogt, waarbij het „ haast u langzaam!" eene zoo bijzondere behartiging verdient, en zij zich verbeelden kunnen, die, gelukkig, niet in de gelegenheid geweest zijn, dien, door eigene ervaring, te leeren kennen. Inderdaad, de zoodanigen mijner Lezers, die in dit geval verkeeren, hebben, om er zich eenig denkbeeld van te vormen, voorbeelden noodig, die ik hun dan ook te liever aanbiede, hoe meer en vuriger ik wenſche, zelfs den minſten ſchijn van lastering van mij te weren, waarvan zij mij, in hunne onkunde, zoo ligt, onverdiend, zouden kunnen verdenken. Vergen zij evenwel niet, dat ik ze uit eigene lijdensgeſchiedenis putte, en alzoo, door de herinnering en vermelding van daadzaken, die ik liefst der vergetelheid wijde, mijzelven noodeloos kwelle en bedroeve; maar vergenoegen zij zich met de aanvoering van een tweetal, die ik ontleene uit hetgene ik bij anderen, toevallig, in eigen perſoon, zag, en alzoo te geruster in het midden brenge, omdat ik mij met geene: „ mij werd eens gezegd, verhaald," behoeve te behelpen. Ziet hier het eene! Nu ruim een jaar geleden, mij, in de plaats mijner woning, op eene wandeling bevindende, viel mijn oog, onwillekeurig, op de koets van eenen, niet onberoemden, Arts, die, er uit getreden, zeker huis binnen ging, om het echter, na verloop van een oogenblik, weder te verlaten, en zich, zijwaarts af, naar eene gracht te begeven, waarheen ook mijn weg mij geleidde. Lang duurde het niet, of ik zag het rijtuig op nieuw ſtil-

houden, den Geneesheer een even kort bezoek in eene andere woning afleggen, en daarna nog in drie digt er aan grenzende, waarop hij naar de overzijde trok, om ook dáár zijne visiten te maken. Verder kon ik 's mans vaart niet nagaan, waartoe ik ook geen' lust gevoelde, aan dit staaltje van voortvarendheid overgenoeg hebbende, om te begrijpen, dat ruim een kwartier uurs (want veel langer was het niet!) zeer veel te kort was, om zes lijders, onder welke ligt één kon zijn, wiens toestand alleen zoo veel tijds vereischte, naar behooren op te nemen. Niet meer dan twee en eene halve minuut aan een' lijder te verleenen, dit, dacht mij, kon er niet door, en was waarschijnlijk, over het geheel, het geld niet waard, dat er voor gegeven werd! — Het andere voorbeeld van dien te grooten spoed leverde mij de ligging mijner woning tegenover die eens lijders, wiens zware ongesteldheid elken dag de tegenwoordigheid van zijnen Arts gebiedend vorderde. Dagelijks zag ik dien dan ook de stoep opgaan en met drift aanschellen, zoodat de dienstboden niet wisten, hoe snel genoeg naar de deur te vliegen, om hem binnen te laten. Maar, beantwoordde nu aan deze haastige aanmelding en het gewigt der ziekte de duur van het verblijf? Dit was zoo weinig het geval, dat mijne huisgenooten en ik naauwelijks ons: „ de Doctor is hier over weêr ingegaan," uitgesproken hadden, of het: „ daar vertrekt hij reeds weder!" volgde. Meermalen lachten wij over die, gelijk wij haar noemden, gevleugelde visite; maar nog meerdere malen ergerden wij er ons over, en zeiden wij tot elkander: „ Indien dit aan het groene hout geschiedt, wat zal dan aan het dorre geschieden!" met andere woorden, als de rijke alzoo bezocht wordt, wat zal dan het deel des armen wezen! Meer proefjes zou ik kunnen aanbieden (*); doch, waartoe dit? de gegevene

(*) Zoo herinner ik mij uit mijnen kindschen leeftijd, dat zeker, toen zeer beroemd, Arts mij, om wien hij eigenlijk gekomen was, in zijne haast, uit zucht tot politiseren geboren, geheel vergat, en, na de Courant doorsnuffeld te hebben, reeds de kamerdeur tot zijn vertrek geopend had, toen mijn vader hem, nog juist bij tijds, terughield, door hem na te roepen: „ Dokter! gij denkt in het geheel niet aan uwen kleinen patiënt!" — Van dien zelfden Geneesheer verhaalde mij, vóór kort, iemand, die hem zeer goed gekend had, en overigens hoog ingenomen was met zijne bekwaam-

acht ik genoeg te zijn; en zij, die op nog andere mogten belust wezen, kunnen ze zich gemakkelijk verschaffen bij maar al te vele patiënten, wier toestand langdurige geneeskundige hulp vereischt. Mijn doel, met de aangevoerde, was slechts, mij bij hen te regtvaardigen, wier mindere omgang met Geneesheeren hen in verzoeking mogt brengen, mij van hatelijkheid te verdenken; verdenking, die ik te nooder wil beloopen, naar mate ik mij vaster verzekerd houde, dat ik den grootsten eerbied koester voor de Geneeskunst en die harer beoefenaren, welke zich van hunne pligten naar behooren trachten te kwijten. — Ja, dit doe ik, eerwaardige mannen, die zulks bestendig poogt! Hoog waardeer ik uwe verdiensten, omdat mij eigen lijden geleerd heeft, zulke Artsen op prijs te stellen, wier kunde, geduld, liefde en godsdienstig gevoel de menschelijke ellende zoo weldadig verzachten, en wie de ontberingen, die zij zich getroosten, de zorgen, die zij zich laten welgevallen, de gevaren, waaraan zij zich ten offer bieden, regt van aanspraak geven op de meeste onderscheiding en de grootste erkentelijkheid. Verfoeijen zou ik mij, mijne Heeren! indien ik u in een licht wilde plaatsen, waarin gij niet moet staan; wanneer ik zelfs den geringsten toeleg bij mij ontwaarde, om u, de eer der menschheid, te onteeren. Maar als ik den, zich zoo schandelijk overhaastenden, Arts veroordeele, dan doe ik het immers *u* niet, wie pligtbesef lang genoeg aan der kranken leger geboeid houdt, om uwe roeping naar eisch te vervullen? Wanneer ik zijnen overdreven spoed in deszelfs gevaarlijkheid voorstel, dan doe ik immers hetzelfde, wat *gij* doet, — optrekken tegen datgene, wat, in het gebied uwer kunst, dikwijls zoo groote schade aanregt, zoo menigwerf uwe zielen met de grootste verontwaardiging vervult, en wenschen doet, dat zij allen mogten geweerd worden, wier nalatig gedrag, ten opzigte der lijdende menschheid, een beroep in minachting en wantrouwen brengt, dat, om duurzaam nut te stich-

---

heid, dat hij, om het werk te bekorten, al heel dikwijls de gewoonte had, bij geringe lieden, die op kamers woonden, beneden aan den trap te blijven staan, dengenen, die boven was, te vragen: „hoe maakt het de patiënt?" en, op het antwoord: „al zoo hetzelfde," zonder den lijder te zien, zijn *iteretur* opwaarts te zenden, in den uitroep: „dan maar voortgaan! hetzelfde! hetzelfde!"

ten, tot hoogachting en vertrouwen moet opwekken? Die hoogachting, dat vertrouwen verdient gij, die, door gezette pligtsbetrachting, uwen schoonen stand te zeer vereert, dan dat ik ze u niet voor mijzelven schenken, en, zoo veel van mij afhangt, bij anderen bevorderen zou. — Doch, kome ik dan nu ook, na mij bij den waardigen oefenaar der Geneeskunst, en bij die mijner Lezers, welke zulks behoeven, zoo ik hope, genoegzaam geregtvaardigd te hebben, dadelijk ter zake, alle vrees wegwerpende, dat mijne vrijmoedigheid ook maar door een' eenigen veroordeeld zal worden, bij wien het om waarheid en menschenbehoud voornamelijk te doen is!

Vraagt men, welke dan toch wel de redenen zijn mogen van den zoo grooten spoed, dien sommige Geneesheeren, bij het bezoeken hunner lijders, maken, dan meen ik te moeten antwoorden, dat deze van tweederlei aard zijn, *geheel of gedeeltelijk te verontschuldigen*, en *volstrekt onverschoonlijk*.

Beginnen wij met de opgave der redenen, voor welke *eene geheele of gedeeltelijke verontschuldiging kan worden aangevoerd*.

Tot deze nu breng ik, in de *eerste* plaats, *wanneer de Geneesheer met een doorgaand ongesteld ligchaam te worstelen heeft*. Ieder schier, die zich, al zuchtende, naar zijne bezigheden henensleept, wenscht naar haar einde: en zou het dan ook niet de Arts, die in dit geval verkeert, en wiens werk, uit deszelfs aard, zoo weinig geschikt is, om ligchaam en geest op te beuren? Hoe natuurlijk, dat hij naar huis en rust verlangt, en uit dien hoofde grootere haast maakt, dan hij, gezond zijnde, zich wel zou veroorloven! Dezen meen ik deswege niet te mogen bezwaren, maar, integendeel, geheel te kunnen en te moeten verontschuldigen, mits hij, namelijk, al datgene poge te doen, wat zijne wankelende gezondheid te onschadelijker voor zijne patiënten maken kan. Laat hij dit na; geeft hij aan onmatigheid en andere ongeregelde hartstogten te veel toe; weigert hij te doen, hetgene zijn gestel weldadig steunen en verbeteren kan, en stelt hij zich, juist hierdoor, te meer in de onmogelijkheid, om zijne, reeds zoo zwaar te volvoeren, pligten te vervullen; breidt hij, uit geldzucht, zijne praktijk boven vermogen uit, en waagt hij hierdoor zijne, met hem reeds genoeg wagende, lijders te meer; heeft hij, gelijk men zegt, genoeg om van te leven; kan hij zich dus, met te minder geldelijk bezwaar, van de hulp zijner ambtgenooten bedienen, of ook wel zijn

beroep opgeven, en doet hij echter het eene zoo weinig als het andere: dan meen ik hem althans niet meer, dan ten deele, te mogen verschoonen, en hem te moeten toeroepen: „ Wilt gij volstrekt bij uwe zaken blijven, ontzie dan uzelven; neem niet te veel op u; wil niet, waartoe alleen de gezonde in staat is; en herinner u, dat een GELLERT, en bij ons een VAN VLOTEN, met hunne weinige krachten, daarom nog zoo veel uitvoerden, omdat pligtbesef hen aanspoorde ze te sparen, en dat zeker lijdend Arts, dien ik gekend heb, jaren achtereen, ten zegen der menschheid werkzaam was, omdat hij, haar ten gevalle, zichzelven vele dingen ontzeide, waarvan anders ook de zwakke niet zoo ligt afstand doet.

Ook achten wij, *ten andere*, den spoed des Geneesheers geheel of gedeeltelijk te mogen verontschuldigen, *wanneer hij zich dien slechts nu en dan veroorlooft.* Wie zou het den Arts, mensch, als ieder, en, bovendien, steeds met lijdenden moetende omgaan, zoo euvel duiden, dat hij ook al zijne min lustige oogenblikken hebbe, en zich soms wat meer haaste, dan hij dit, naar het hoogste en reinste pligtgebod, eigenlijk wel doen mag? Onzer eigene nalatigheden bewust, en beseffende, hoe vermoeijend, afmattend de Geneeskunst is voor die haar naar waarde beoefent, zijn wij geneigd, den, zich een- en andermaal vergetenden, Arts te verschoonen, mits, namelijk, zijne overhaasting vooral niet te dikwijls plaats hebbe, hij haar als eene verkeerdheid beschouwe, er zich voor poge te wachten, en, zoo hij er in de gelegenheid toe is, heden trachte te vergoeden, wat hij gisteren mogt zijn te kort gekomen. Maar die Geneesheer, welke zich te dikwijls vergeet en zijner roepinge ongetrouw is, de toespraak van geweten en lijders, wanneer zij hem tot meerdere gezetheid vermanen, te weinig gehoor geeft, eigene ervaring, hoe veel kwaads de onopmerkzaamheid van den Arts stichten kan, niet genoegzaam in aanmerking neemt, de zoodanige mag zeer zeker op geene algeheele verontschuldiging rekenen, en zich al uiterst gemakkelijk beoordeeld achten, wanneer wij hem onder de gedeeltelijk verschoonbare rangschikken, hetgene wij echter volstrekt niet doen zouden, zoo deze of gene verachtelijke ondeugd, meer dan enkele nalatigheid, op zijn verkeerd gedrag invloed mogt uitoefenen.

De geheele of gedeeltelijke vergeeflijkheid van den spoed

des Geneesheers kan ook, *al verder*, *in de lijders zelve* gelegen zijn. Door tijdelijke vermeerdering van ziekten is hij wel genoodzaakt zijne visiten te bekorten, en verdient hij, dit doende, gelijk van zelf spreekt, geene berisping, maar veeleer goedkeuring. Om zich evenwel deze met gerustheid te kunnen toeëigenen, moet hij zich bewust zijn, dat hij, door, zoo veel krachten en omstandigheden het gehengen, mindere oogenblikken aan rust en genoegen te wijden, er zoo veel te meer aan zijne lijders geeft; zich bewust zijn, dat hij zijnen werkkring, uit winzucht, niet zoo zeer uitgebreid heeft, als die Arts, welke, zijn kort bezoek, door beroep op meerdere drukte, willende verschoonen, van zijn' patiënt tot antwoord kreeg: „Wat gaat mij uwe drukte aan? Moet ik dan, omdat gij te veel op u neemt, in gevaar mijns levens komen?" zich bewust zijn, eindelijk, dat hij zijnen spoed niet langer laat voortduren, dan de aanwas der ziektegevallen noodwendig van hem vordert. — Ook staat het den Geneesheer vrij, bij ligt ongestelden, bij patiënten, die hij, door langdurige behandeling, kent, zijne bezoeken eenigzins korter te maken, en zich met een' enkelen blik op zulke lijders te vergenoegen. Niemand, die weet, dat visiten niet altijd lang behoeven te zijn om goed te wezen, zal hem daarom veroordeelen; maar hem dan toch wel berispenswaard achten, wanneer hij zich op zijn vaardig oog en waarnemingsvermogen al te zeer verlaat, en te weinig bedenkt, dat soms uit eene onbeduidende koorts eene zware krankte ontstaat, en een lijder den Arts, die jaren over hem ging, wel eens ontvalt, wanneer deze zulks in het geheel niet vermoedt. — De ongehoorzaamheid, betweterij, gemelijkheid, het wantrouwen van den patiënt kan, eindelijk, den Geneesheer mede eene billijke reden tot geheele verontschuldiging van zijn haastig vertrek opleveren, mits hij van zijnen kant bestendig alles doe, wat van hem afhangt, om den lijder reden tot tevredenheid te geven. Maar ontstaat diens onaangename humeur uit de verkeerde behandeling, onheusche bejegening en te blijkbare ligtzinnigheid van den Arts zelven, dan mag hij al zeer voldaan wezen, wanneer men zijne zaak niet lager stelt, dan onder degene, die slechts ten deele kunnen worden vergoelijkt.

Ook mag, *ten laatste*, die Geneesheer op gereede verontschuldiging rekenen, die zich daarom wat korter bij zijne patiënten ophoudt, *omdat hij*, *op het studeervertrek*, *zijne ken-*

nis, hun ten bate, gestadig wenscht te vermeerderen. Armhartig beoefenaar der Geneeskunst, zoo hij al dien naam verdient, die, steeds den ouden gang houdende, altijd op dezelfde hoogte der wetenschap blijvende, geene poging hoegenaamd doet, om zijn verstand met nieuwe kundigheden te verrijken! Vereerenswaardig, daarentegen, hij, wiens geest altijd met de begeerte vervuld is, om al ruimer en helderder inzigten in het vak zijner studie te bekomen, ten einde alzoo al nuttiger en nuttiger voor zijne lijders te worden! Wie, bid ik u, zal dezen veroordeelen, wanneer hij, nu en dan, een uurtje aan de ziekenkamers ontneemt, om het zijner studeerkamer te geven? Niemand, gewis! Zijne handelwijze ontmoet alom eene volledige goedkeuring. — Maar zou men deze ook dien Arts mogen schenken, welke, zijne eerste, eigenlijk gezegde, roeping vergetende en veronachtzamende, het ziekbed te spoedig verlaat, en naar zijn boekvertrek ijlt, om daar niet zoo zeer ten nutte zijner patiënten te verblijven, maar meest, om aan zijn verlangen naar onderzoek voedsel te geven, allerlei ziektegevallen, ook de zeldzaamst voorkomende, en derzelver geneeswijzen, na te sporen, voor het publiek te schrijven, en zich hierdoor een' grooten naam in de geneeskundige wereld te verschaffen? Neen, neen, geheel te billijken is zijn gedrag voorzeker niet! Om des ijvers wil', mogen wij hem zijn verzuim omtrent zijne zieken niet ten allerhoogste aanrekenen, maar geheel onberispelijk is hij voorzeker niet te achten. Voor zoodanig hield hem dan ook de reeds genoemde Hoogleeraar VAN GEUNS zoo weinig, dat hij den gewonen Doctor steeds naar de ziekenkamer, als de eigenlijke plaats zijner bestemming, henenwees, hem niet toestaande, haar te verlaten, en zich der geneeskundige letteroefeningen te wijden, vóór en aleer hij zich daar van zijne pligten, naar behooren, gekweten had; terwijl deze zelfde, zoo waardige, man de Hoogleeraren voornamelijk op hunne studeerkamers wenschte, en hen, offchoon er zich ook dezulken onder zijne ambtgenooten bevonden, scherp hekelde, die zich niet, als hij, alleen tot het geven van consulten beperkten, maar, als Doctoren, visiten deden, en hierdoor der Geneeskunde en der studerende Jeugd oogenblikken ontstalen, die haar, bij uitsluiting, toebehoorden.

Uit het tot dusverre gezegde zal men ontwaard hebben, dat ik geheel of gedeeltelijk verontschuldigd heb, wat zulks maar bij eenige mogelijkheid kon, en, naar ik vertrouwe,

mij dan nu ook te gereeder en met te minder weêrzin aanhooren, wanneer ik overga, de *onverschoonlijke redenen* van den te grooten doctoralen spoed aan te voeren, en, offchoon met bescheidenheid, evenwel met vrijmoedigheid en naar verdienste, te gispen.

Tot deze nu breng ik, *vooreerst*, de *zucht tot gemak.* Wij hebben den Geneesheer van eene wankelende gezondheid, die naar den afloop zijner bezigheden verlangt, reeds verontschuldigd, en doen het nogmaals. Maar anders moeten wij te werk gaan omtrent hem, die, het zij dan uit wanlust in zijn beroep, het zij uit traagheid, of om andere dergelijke berispenswaarde oorzaken, zijn huis met verveling verlaat, dat des lijders met weêrzin binnentreedt, er al geeuwende en gapende vertoeft, en het, hoe eer hoe liever, weder uitsnelt, om op nieuw de rust te gaan nemen, die hij zoo noode vaarwel zeide. Waarlijk, zulk eenen dienaar kan de Geneeskunst, die in haren beoefenaar een helder hoofd, een warm hart, een' ijverigen geest met alle reden vordert, zeer wel missen; en echter heeft zij het verdriet van te moeten zien, dat zoo menig Geneesheer zijne praktijk aldus uitoefent. Maar, hoe zou zij zich ook bij mogelijkheid van zulke wezens geheel ontslaan kunnen? De een houdt zich aan haar, omdat hij nu eenmaal onder haar gevolg behoort; de ander, omdat hij toch iets om handen dient te hebben; de meesten, omdat zij begrijpen, dat de Doctor, door een kort verblijf bij zijne patiënten, het toch altijd in zijne magt heeft, zich het werk zeer gemakkelijk te maken, en deswege voor geene regtbank ter wereld tot verantwoording geroepen wordt. — „Dit laatste zij zoo, en is zoo," zegt gij, mijn lieve Lezer! „maar," voegt gij er, te regt, bij, „ik zou wel eens wenschen te weten, wat toch de vadzige Arts zijnen vrijmoedigen patiënt antwoorden zou, wanneer deze van zijn ziekbed hem eens dus toesprak: „Wegens uw gemis aan ijver wordt gij wel voor geene regtbank ter verantwoording geroepen, mijn Heer! maar mijn belang evenwel, en dat der mijnen, gebiedt mij, er u, in eigen persoon, over te onderhouden. Kunt gij het loochenen, is het niet uwe zucht tot gemak, die u tragelijk doet komen, wanneer ik uwe hulp inroep, u de portefeuille zoo snel uit den zak doet halen, als gij mij maar met een half oog aangezien, met een half oor aangehoord hebt, en die u zoo ras doet vertrekken, dat men al zeer onkundig moet zijn, om niet te begrijpen,

dat een werk, zoo spoedig afgedaan, hoogst gebrekkig moet wezen? Waarlijk, ik gun u gemak, maar gun het ook mij! ik gun u nachtrust, dagrust, rust van alle soort; maar noodzaak mij, in 's hemels naam, niet tot slapelooze nachten, rustelooze dagen en velerlei kwelling! Valt u uwe taak te zwaar, staat zij u tegen, wel nu, waarom haar niet opgegeven? En, kunt gij dit niet, waarom u dan niet verkloekt, als zoo velen, die ook naar gemak uitzien, en het ook behoeven, maar het toch uit pligtbesef, of om andere redenen, niet nemen? Hoe, gij zoudt mij mogen opofferen, om uwe rust te bevorderen, en het den tragen regter, die zich spoedig van uwe zaak afmaakt, den ijverloozen pleitbezorger, die u, door zijnen spoed, uw proces doet verliezen, den luijen daglooner, die u, door overhaast werk, op groote kosten jaagt, ten kwade mogen duiden, dat zij uwe belangen aan hunne zucht tot gemak ondergeschikt maken? Billijkt gij mijne taal, o, verander dan van gedrag, en heb eerbied voor eene kunst, waar zoo vele ongelukkigen raad, troost en hulp van verwachten, en die wakkerheid, als een eerst vereischte, vordert van u, van elk, die haar zegt te beoefenen!" — Nog eens, te regt, mijn Lezer, wenscht gij te weten, wat de, zoo op gemak gezette, Arts op deze redenen wel antwoorden zou. Dit antwoord zou natuurlijk verschillend wezen, en van het zedelijk gevoel des gevraagden veelzins afhangen: woonde dit in hem niet meer, dan zou hij zich aan zoodanige predikatie weinig bekreunen, en voortgaan met er tegen te zondigen; maar had het nog eenige plaats in zijn hart, dan zou hij zich wel moeten veroordeelen, gelijk gij hem veroordeelt, en ik met u.

Onverschoonlijk noem ik het, *al verder*, wanneer zich de Geneesheer met zijn werk overhaast uit eene *te ver gedrevene winzucht*. Wie het altaar bedient, moet er van leven; wie zich der Geneeskunst wijdt, er bestaan in vinden. Wat is billijker? De voorbereidende, en steeds voortdurende, studiën van den Doctor zijn te kostbaar, zijn beroep, wél uitgeoefend, levert te vele bezwaren en zorgen op, vordert van hem te groote opofferingen, dan dat hij er niet, onbekommerd, van zou mogen leven. Ik voor mij gun den waardigen Arts aanzienlijke winsten, en prijs hem veeleer, dan dat ik hem zou laken, wanneer hij zich die door ijverige pligtsbetrachting verschaft. Maar, wanneer hij die winsten, door de bekorting zijner visiten, en alzoo door de verwaar-

loozing der zieken, verkrijgt, dan is hij, in mijn oog, niet slechts berispelijk, maar ook zeer verachtelijk. En evenwel, hoe vele gewetenlooze Doctoren treft men, helaas! niet aan, die hunne bezigheden op zoodanige wijze uitoefenen, als meest geschikt is, niet om hunne patiënten te genezen, maar om hunne beurs te vullen! Zoo gaat daar die geldgierige Arts te werk, die huis in huis uit ijlt, van het eene naar het andere ziekbed draaft, om zijne rekeningen te kunnen vergrooten en aan zijne geldzucht te voldoen, welke echter even weinig, als die van elken gierigaard, immer te bevredigen is. Zoo handelt daar die andere, die wel tot het doen van vele visiten gehouden is, omdat hij, niet veel van zichzelven hebbende, echter, met zijn huisgezin, op een' voet leeft, veel te kostbaar, en niet vol te houden, zoo hij elken patiënt zoo veel tijds geeft, als dezen toekomt. — Te regt, mijn lieve Lezer, zoudt gij wel wenschen te weten, wat de Geneesheer, wien de winzucht zoo magtig voortdrijft, den wrevelmoedigen kranke zou antwoorden, wanneer deze hem van zijn leger eens dus toesprak: „ Gij maakt steeds zulk eene haast, mijn Heer! dat het u onmogelijk is, mij, naar behooren, te vragen, te antwoorden, waar te nemen. Vergeef het mij, maar dwaal ik zoo geheel, als ik geloof, dat de reden van uwen te grooten spoed in uwe begeerte te zoeken is, om uwe bezoeken te vermenigvuldigen en uw tijdelijk vermogen te vergrooten? En bedrieg ik mij in dezen niet zoo geheel, zoo sta mij toe, u, op uw geweten af, te vragen, of het wél van u gehandeld is, wanneer gij uw werk ten halve doet, en mij, door deze uwe nalatigheid, zoo dikwijls verpligt, u terug te doen komen voor hetgene in ééns had kunnen gedaan zijn? Lig ik dan hier in de ellende, om aan uwe geldgierigheid gestadig nieuw voedsel te geven, of om u in staat te stellen, met de uwen, eenen levenstrein te voeren, dien gij niet houden kunt, zonder mij, ongelukkige, te berooven? Heb welgevulde beurzen, maar ledig de mijne en die van anderen niet zoo onbarmhartig! Heb, waaruit gij uwe prachtliefde kunt voldoen, en die van vrouw en kinderen; maar noodzaak mij en de mijnen niet, om, u ten gevalle, een gering kleed te dragen, eenen soberen maaltijd te houden, en in angst en zorg te leven! Wat ik van u vraag, vordert gij dit zelf niet van den daglooner, die bij u arbeidt, van elk, die u iets levert, deugdzaam werk, goede waar, en billijke hoeveelheid van een en ander? Zijt gij over den man

voldaan, die, uit winzucht, u misleidt? of, veroordeelt gij hem niet, en ontzegt gij hem niet uwe verdere gunst? Zeg mij, moogt *gij*, wat hij, naar uw eigen oordeel, niet vermag? Gelden uitvlugten voor *u*, die gij zelf wraakt, wanneer hij ze voor zich oppert?" — Nog eens, te regt, mijn Lezer, wenscht gij te weten, wat de Geneesheer, wiens oog meer op de beurs dan op het heil zijns patiënts gevestigd is, op zulk eene taal wel zou antwoorden. Dit antwoord zou, dunkt mij, zeer verschillend wezen, naar het geweten meer of min in hem gestorven was. De gewetenlooze zou vermoedelijk, in toorn ontstoken, zijne verkeerdheden pogen goed te praten, en er in blijven volharden. Hij, in wien het zedelijk gevoel nog leefde, zou voor het minst zwijgen, maar, zwijgende, zichzelven veroordeelen, gelijk gij hem veroordeelt, en ik met u.

Voorzeker veroordeelt gij ook met mij dien Arts ten volle, wiens spoed uit *overdrevene zucht tot vermaak* ontstaat. Uitspanning moet een Geneesheer hebben; hiertoe is hij, als die dagelijks de klaaghuizen bezoekt, zoo zeer als iemand, geregtigd. Wie, wie zou het hem betwisten, en niet veeleer het zijne bijdragen, om het leven van den man te veraangenamen, die zich aan de dienst der lijdende menschheid wijdt? Maar, wanneer de begeerte naar vermaak bij hem zoo groot is, dat hij zijne kranken verwaarloost, hun naauwelijks den genoegzamen tijd gunnende, om hunne klagten te uiten; wanneer hij gemelijk wordt, als zijn patiënt een wat langer verblijf van hem vordert, dan zijn verlangen naar uitspanning hem dit veroorlooft; wanneer hij, met het horologie in de hand, zijn werk verrigt, en gedurig ziet, of haast het uur daar is, om naar Societeit, gezelschap, schouwburg of Concert heen te snellen; wanneer hij zoo verzinnelijkt is, dat pligt bij hem verre achterstaat: dan zie ik geene kans, hem te verontschuldigen. — Te regt, mijn lieve Lezer, wenscht gij te weten, wat wel zulk een Arts antwoorden zou, wanneer eens een verontwaardigd lijder hem van zijn ziekbed dus toesprak: „Dat gij op uwe vermaken zoo buitensporig gezet zijt, mijn Heer! gaat mij en mijnen lotgenooten regtstreeks niet aan; maar wanneer gij dit doet ten onzen koste, dan raakt dit ons wel degelijk. Naauwelijks voor mijne legerstede verschenen, of de begeerte naar uwe uitspanningen drijft er u van weg, en, wil het geval, dat gij uwe genoegens, mijnenthalve, voor eene wijl vaarwel zeggen moet, dan spreidt gij een' zoo ergerlijken

wanlust en wrevel ten toon, en maakt gij zulk een' ſpoed, dat men u onmogelijk naar behooren raadplegen kan. Ik, door uw toedoen, het brood der ſmarte etende, gij de keur der lekkernijen! Ik, door uw toedoen, het water der verdrukking drinkende, gij den uitgelezenſten der wijnen! Ik, door uw toedoen, met mijzelven en mijne jammeren in gezelſchap, gij met uwe lustige vrienden! Ik, door uw toedoen, in de ellende, gij in de vreugde! Acht gij dit alles voor niets? Treft u deze vergelijking niet? Zeg mij, wanneer gij regt hebt, den man, die uwe zaken waarneemt, te veroordeelen, als hij zulks, uit zucht naar vermaak, met overhaasting en ten halve doet; als gij regt hebt, uwen dienstknecht te gispen, die, uit gelijk verlangen, zijne bezigheden met overijling verrigt, zou ik dan u uwe pligten jegens mij niet mogen voor oogen ſtellen, die eveneens handelt als zij?" — Nog eens, te regt, mijn Lezer, wenscht gij te weten, wat antwoord de ſchuldige Arts op een en ander geven zou. Dit zou ook al wederom van zijne meerdere of mindere gemoedelijkheid afhangen: de onverbeterlijke zou, met bitterheid vervuld, zijn gedrag mogelijk nog vergoelijken, maar er geene verandering in maken; de verbeterlijke, het gezegde billijken, en zichzelven veroordeelen, gelijk gij hem doet, en ik met u.

En wie, wie zou ook dien Geneesheer niet onverſchoonlijk noemen, wiens overhaasting uit *geheel gebrek aan eene, door Rede en Godsdienst aangekweekte, menschlievendheid geboren wordt?* Het dagelijksch gezigt van lijden en lijders kan natuurlijk het gevoel van liefde bij den Arts, meer dan bij iemand anders, zeer verzwakken, zoodat hij er wel allerbijzonderst de verſterking gedurig van noodig heeft. Te dien einde ſtelle hij zich, van tijd tot tijd, in de plaats zijner patiënten en die hunner aanverwanten; herinnere hij zich zijne voornaamſte roeping, de verzachting, namelijk, der menſchelijke ellende; en vertegenwoordige hij zich den Goedertierene bij uitnemendheid, wiens woorden: „ weest barmhartig, gelijk uw Vader in de hemelen barmhartig is!" vooral ook tot den beoefenaar der Geneeskunst gerigt zijn, wiens werk een werk der innigſte liefde wezen moet, zal het zijn eerſte en ſchoonſte vereischte niet ontberen. Maar ach! hoe vele Geneesheeren zijn van dien geest des mededoogens geheel verſtoken, en toonen zulks door dien heilloozen ſpoed, waarvan zij, bij het ziekbed, maar al te vele en in het oog

vallende blijken geven! Verstonden zij de weldadige kunst van met de weenenden te weenen, neen, dan zouden zij zoo blind niet zijn voor de tooneelen van verdriet, die men hun voorstelt, zoo doof niet voor de klagten, die men voor hen uitstort, zoo onaandoenlijk niet voor de zuchten, die zij hooren slaken, zoo spaarzaam niet met de woorden van vertroosting, zoo karig niet met gepasten raad, zoo vaardig niet met brieventasch en inktkoker, zoo gereed niet tot hun vertrek, zoo welvoldaan niet met den afloop hunner visiten, hun te onaangenamer en lastiger, naar mate zij minder begrip hebben van menschenwaarde, menschenbestemming, menschengeluk, betrekkingen van menschen tot menschen, en van hetgene deze in het ware licht plaatst, de Godsdienst. Waarlijk, ik ken geen wanstaltiger, ondragelijker schepsel, dan de Arts, in wiens borst geen vonkje van menschenliefde blaakt, en die zijnen patiënt behandelt, als de timmerman zijn hout, de metselaar zijne steenen! Wanneer ik hem bij het krankbed zie staan, ongeroerd, onbewogen, ijskoud, ter naauwernood antwoordende op de vragen, die de lijder en eene bezorgde maagschap hem doen, gedurig met het oog naar de deur gerigt, en die uitvlugtende, als de gevangene die zijns kerkers; wanneer ik zie, met hoe weinig ijver hij bezield is, om daar, waar hij niet geheel helpen en redden kan, voor het minst eenige verzachting van smart te bewerken; wanneer ik zijnen mond gesloten zie, waar een woord van godsdienstige opwekking en bemoediging de heilzaamste en meest bedarende artsenij zou opleveren: o! dan zou ik hem zoo gaarne van eene plaats verdringen, waar hij nutteloos staat, en nutteloos staan moet, zoo lang de Godsdienst hem niet geleerd heeft, de menschheid te beminnen! Wanneer ik hem bij den stervenden lijder met meer onverschilligheid zie vertoeven, dan ik, anderen, en mogelijk hij zelf wel, bij het stervende huisdier, dat ons lief geworden is; wanneer ik hem, vervolgens, met dien zelfden spoed, welke hem vroeger steeds eigen was, het sterfhuis zie verlaten, zonder zich over zijne tekortkomingen omtrent den afgestorvene en diens magen te bekommeren, zijn werk, met zijn vertrek, voor afgedaan houdende: o! dan weet ik geene woorden te vinden, om mijne diepe verontwaardiging krachtig genoeg uit te drukken! „Weg, weg met zulk een verstaald man!" zeg ik dan bij mijzelven; „hij nadere nimmer mijn ziekbed, het leger, waarop ik eenmaal sterven zal!" De Arts

mijner keuze worde steeds door een' godsdienstigen zin geleid: dan, ja dan alleen kan ik op zijn bestendig medegevoel rekenen; dan zal ik hem mij niet zoo gestadig zien ontvlugten; dan hem in de ure des gevaars zien standhouden: want, vóór hij tot mij komt, ontboezemt hij deze, hem sterkende, bede: „God der liefde! leer mij liefhebben als Gij, en herinner mij immer bij mijne bezoeken, dat de kracht der Geneeskunst te grooter wordt, naar mate zij meer met liefde wordt uitgeoefend!" — Te regt, te regt, mijn lieve Lezer, wenscht gij te weten, wat wel de onmeêdoogende Arts zijnen lijder tot antwoord geven zou, wanneer deze hem van zijn leger eens aldus toesprak: „In 's Hemels naam zulk eene haast niet, mijn Heer! Kunnen mijne smarten uw verblijf niet verlengen, dat dan ten minste de bekommernis mijner vrouw en kinderen er u toe bewege! Te lang hebt gij mij de bewijzen van uwe liefdeloosheid gegeven; te dikwijls mij, door uwen spoed, in vele ongelegenheden gedompeld; te veel hebt gij mij, in uwe overhaasting, onthouden, wat mij ten zegen had kunnen zijn, dan dat ik niet eindelijk eens ronduit zeggen zou, wat mij zoo lang op het hart gelegen heeft! Tracht gij uwe ongevoeligheid te verschoonen door de bedenking, dat uw gestadig omgaan met lijders er uw hart toe stemmen moest; beklaag u dan ook niet over den regter, die den onschuldige veroordeelt, en deze zijne handelwijze poogt te regtvaardigen met de uitvlugt, dat gewoonte hem ongevoelig maakt; vorder dan nooit van den man eenig medelijden met u, wiens stand en beroep hem, gelijk hij zegt, tot het betoon daarvan buiten staat stelt! En zij het al waar, dat ook uwe beroepsbezigheden de liefde in uwe ziel verminderd hebben, des te meer ziet gij, hoe noodig het voor u is, dien godsdienstigen zin bij u aan te kweeken, die, heb ik wel eens hooren zeggen, te weinig bij sommige Artsen gevoed en versterkt wordt!" Nog eens, te regt, mijn Lezer, wenscht gij te weten, welke uitwerking zulk eene taal bij den liefdeloozen Geneesheer wel hebben zou. Dezelfde vermoedelijk al weder als die, welke de vroegere op die anderen had: den eenen zou zij even onmeêdoogend laten, den anderen misschien tot die veroordeeling van zichzelven leiden, waartoe gij u, te zijnen opzigte, geneigd gevoelt, en ik met u.

(*Het vervolg hierna.*)

DE TER DOOD VEROORDEELDE.

Waarheen? — Och! laat mij hier; — hier ſtraalt geen licht der zonne;
Hier ſchittert geen azuur; hier bloeit geen vriendlijk loof;
Hier worde ik voor de ſtem, die 't leven zoet heet, doof;
Zij ſuist uit elken wind, zij ruischt uit elke bronne.
Speelt gij dan met mijn hart, als gieren met hunn' roof?
Het uur? — Wat mompelt gij? — Ik hoorde 't vonnis lezen.....
Maar neen! zoo ijlt de tijd in donk'ren kerker niet.
Het etmaal heugt mij nog, waarin mij God verliet;
En dat was lang, zeer lang, offchoon geen aaklig vreezen
Mijn oog gevestigd hield op 't hopeloos verſchiet.
En toch, gij weent!...

Men zegt, dat ſinds uw kindſche dagen
Gij hier vertrouwde waart van der verworp'nen leed.
Niet velen grijzen hier zoo rustig als gij deedt:
Wat zacht en menschlijk hart heeft in uw borst geſlagen!
Cipier ſinds vijftig jaar, — en nog niet koel of wreed!
o Wel u! Zoo verkwikt geen zoele lenteregen
Het aardrijk, dor geblaakt door zuider zonnegloed,
Als een meêwarig woord het den ellend'ling doet,
Die vruchtloos de oogen ſluit, op bel de kniên gezegen,
Altijd het vratig graf ziet gapen aan zijn' voet!
Het wacht ons, als zijn prooi, van d' opgang van het leven;
Van uit de wieg, de ſchool, des jong'lings rozenbeemd,
Den krijg, de zee, het veld, te huis, of bij den vreemd';
Maar 't ligt geſluijerd in der toekomst verre dreven.
Wee hem, voor wien de wet dat floers er aan ontneemt!
Mij deed zij 't! — Ach! ſinds toen beminde ik deze muren!
Hier bromde mij geen klok het naadrend morgen toe;
Hier werd de nacht haar rust op vale koets niet moê.
't Is uit!...

Vergun, vóór 't volk wreedaardig me aan zal gluren,
Dat ik mijn' laatſten pligt, mijn jongſte zucht voldoe!

. . . .

. . . .

Beloof mij én houd woord, al is 't eens boozen bede!
Op morgen!... Ach! voor mij verrijst geen morgen meer!
Dan zet een droeve weêuw zich bij den grafkuil neêr;
Drie weezen volgen haar met onbezorgde ſchrede; —

Zeg haar, dat ik genâ gesmeekt heb van den Heer!
Geef d' oudste twee de hand; wijs hun de blaauwe bogen;
Leer hun, dat God van daar het kwade ziet en wreekt!
Maar kus mijn dochtertjen, wier wang van tranen leekt,
Offchoon zich de onschuld zelv' nog spiegelt in hare oogen,
En zij een roos gelijkt, voor beter oord gekweekt!
Daarheen verwijst men mij! — Mij, 't onkruid van den akker,
Door Regt'renhand gewied! — Schijnt hun het rood schavot,
De kleine laddersport, de kortste weg naar God?

Ach! waarom werd ik ooit uit de eerste sluim'ring wakker!
Mijn moeder spelde mij een ander levenslot!
Wanneer de morgenzon de kleine stulp verlichtte,
En zij, met zachten tred, naar 't schamel wiegjen trad,
Dat al den rijkdom borg, die de arme vrouw bezat;
Wanneer zij 't groene kleed van 't schomlend leger ligtte,
En vrolijk met mij speelde, of vurig voor mij bad;
Als zij van Eng'len zong, die om de kind'ren zweven,
Met lokken, blond als goud, en zacht, gelijk satijn,
Met wieken, wit als sneeuw bij winterzonneschijn,
Wier hand mij leiden zou in d'uchtend van mijn leven,
Opdat, schoon arm en kleen, 'k eens braaf en goed mogt zijn;
En zij, in 't avonduur, van 't jongsken mij verhaalde,
Dat grijzen Eli hielp, hem 't gouden reukvat bragt,
Dat vroeg in 't heilig Huis des Heeren hield de wacht,
En op wiens jeugdig hoofd Gods gunst in volheid daalde,—
Heeft zij gewis voor mij aan beul noch galg gedacht!

Mijn gâ.... helaas! het hart ontzinkt mij bij haar lijden.
Ziet gij haar, doodlijk bleek, versteend door 't bitter leed?
Hoor, hoe ze onz' echt betreurt! Zij boette duur haar' eed!
De droeve mag met regt de grijze maagd benijden,
Wie liefde nooit op aard' een' hemel smaken deed!
Zij zag het schoonst gebloemt' voor hare voeten bloeijen;
De stormwind huilde één' nacht, en nu is 't woestenij!
Haar jeugd, hare eer, haar rust, zij offerde ze aan mij;
Ach! waarom blijft haar nog, in schandes looden boeijen,
Herinn'ring aan 't geluk, des onheils folt'ring, bij?
Zoo ze uit haar ziel het beeld van wie ik was kon wisschen,—
Den knaap, die, onbesuisd, grootmoedig, vurig, jong,
Naar 't engelreine hart van 't schoone meisjen dong, —
Ligt mogt ze in zoeten waan zich in haar lot vergisfen;

Ligt, dat een ftraal van hoop door 't aaklig duister drong!
Vergeten moge 't hoofd, — het hart kan niet vergeten!
'τ Bewaart, als lenig was, het zegel van de min;
De kus, de bede, 't woord ftaan diep en vast er in.
En deed zij 't, — als mijn kroost haar moederlief zal heeten,
Schokt mijn gefchonden naam der arme ziel en zin!

Mijn gå! mijn dierb're gå! zoo lief nog aan dit harte,
Als toen ge in 't lustpriëel voor 't eerst me in de armen zonkt;
Als toen ge als lieve bruid in 't kleed der onfchuld blonkt;
Als toen ge, dubbel fchoon en zalig in uw fmarte,
Met moedervreugde in 't oog me een bloeijend knaapjen fchonkt, —
Mijn gå! mijn dierb're gå! vergeving! —
Ach! gij fchenkt ze,
Uit grond des harten, mij; — de hand, bevlekt met bloed,
Stoot gij niet verr' van u, hoe zuiver van gemoed.
Geen ware deugd is trotsch, want aan den Heiland denkt ze;
En Hij, als 't licht zoo rein, was onuitputlijk goed!
o Eerfte en Eenigfte! als Gods Zoon gerigt zal houden,
En 'k mij, door fchuld misvormd, bij 't luid bazuingefchal,
Voor 't licht des gouden troons vergeefs verbergen zal,
Hoop ik u en ons kroost bij de Eng'len weêr te aanfchouwen....
Vergeef me om haar, o Heer! mijn' hartstogt en mijn' val!

. . . .

. . . .

Och! haast mij niet! — Het volk zal gaarne mij verbeiden.
God gaf 't een bloeijende aarde en milden zonnefchijn;
't Heeft 's avonds fchouwburg, zang, fpel, liefde, dans en wijn;
Maar zelden mag de beul 't een zoeter feest bereiden; —
Men heeft het bloed beloofd; het zal geduldig zijn!

Vaarwel dan, ftille kluis! waarin ik 't zoet verleden,
In droeve mijmering, mij vaak te binnen bragt.
Vertrouwde van mijn leed, vertrouwde van mijn klagt,
Vaarwel! De korte weg is fpoedig afgetreden;
Voor allen is de fchoot van 't aardrijk even zacht; —
Ik haak er naar!
En toch, geen hoop mij zoeter ftreelde,
Dan die, dat nog de Vorst, op 't fmeeken van mijn vrouw,
Zijn' roeping — die eens Gods — zijn vaderhart getrouw,
Van uit zijn weidsch paleis, van uit zijn huwlijksweelde,
Uit deernis met mijn kroost, genâ mij fchenken zou!
De goedertierenheid fcheen mij 't juweel der kroonen;

De tranen, door het oog der dankbaarheid geweend,
  Op 't purp'ren kleed meer ſchoon, dan vonk'lend edelgeſteent'.
Vergeef 't, o Koning! mij, zoo u die taal mogt honen!
  De wet zou zachter zijn, waar' ze aan uw hart ontleend.

Laat rusten, grijze man, die keetnen! — U ontvlugten?
  Ik ben geen vriend van 't volk; 'k heb eigen drift voldaan;
  Zoo ik het had gevleid en land en Vorst verraên,
Zou ik de korte bijl van uw geregt niet duchten;
  In plaats van naar 't ſchavot, misſchien ten zetel gaan! —
Voorzienigheid! Gij kent de roerſels onzer daden,
  En anders weegt Uw ſchaal, dan die van aardſche Goôn! —
  Tot weêrziens, oude vriend! tot weêrziens bij de doôn.
Hier mogen trots en wraak aan ſtraffen zich verzaden,
  Liefde en barmhartigheid bekleeden dáár den troon!
. . . .
. . . .
Hoe vrolijk ſchijnt de zon op deze arduinen trappen!
  Wat doet het licht mij zeer! — 't Zal ſpoedig beter zijn;
  Er volgt een lange kalmte op overmaat van pijn. —
Och! ga wat zachter voort; — nog zes of zeven ſtappen,
  En 'k hoor geen windjen meer, en 'k zie geen zonneſchijn!
Verdedigers der Wet, waarnaar men 't vonnis velde,
  Zoo, voor geneugtens pad, voor liefde en vriendſchapslach,
  Uw oog mijn droplend zweet op 't koude voorhoofd zag,
Uw oor mijn zuchten hoorde, uw hand mijn' polsſlag telde,
  Nu mijn gebroken hart geen hoop meer voeden mag;
Uw boezem kromp ineen bij zoo veel ongenade,
  En wreeder dan een moord kwam u de doodſtraf voor!
  Komt, ziet me!.... Doet het niet! uw zielrust ging te loor.
In eenzaamheid, op 't feest, bij 't kroost, aan 't hart der gade,
  Alom, altijd klonk u mijn ſchorre kreet in 't oor!
. . . .
. . . .
O zoele lentelucht! o teeder groen der boomen!....
  Och! plaats u op de kar, dat mij het woest gemeen
  Niet vlak in 't aanzigt zie! Ik heb genoeg geleên!
Ai! zie, hoe 't voor ons wijkt. Wel mag 't ons voertuig ſchromen;
  Het geeft zijn prooi niet weêr! — O! of men mij meteen,
Toen men mij 't vonnis las, den doodſteek had gegeven!
  Of dacht men, dat ik nog van vreugde hupp'len kon,
  Gelijk het redeloos vee, en 't gras langs beek en bron

Nog ſcheren, als het doet, wanneer 't wordt voortgedreven
Ter ſlagtbank? — Hij, wiens geest de foltering verzon,
Die in dit uitſtel ligt, was boos gelijk de helle!
't Geregt voer' ſchaal en zwaard, maar mart'le en pijnig' niet!

Zie, hoe de volkshoop wast!....
Wat rijst daar in 't verſchiet?....
Houd ſtil, dat ik die vrouw mijne eerſte jeugd vertelle!
Haar kind krimpt weg van ſchrik, nu het den booswicht ziet!
Lief jongsken, ſchrei zoo niet! — Ik heb, als gij, gedronken
Uit volle moederborst; ik minde en eerde haar!
Wat vreest ge mij, lief kind? Zoo 'k niet geketend waar',
Kuste ik uw tranen af. Als de avond was gezonken,
Streelde ik zoo lang en graag mijne Anna's lokkig haar,
En gij zijt blond als zij! — Als Anna!...

O mijn harte,
Wees aan den rand des grafs uzelven toch genoeg! —
Dwaas, wie in zulk een leed der menſchen deernis vroeg!
Hun boezem zwelt van vreugd, wanneer gij krimpt van ſmarte.
Geen dier kent zulk genot!

Och! of de ſtormwind joeg
En huilde en gierde! Och! of een digte najaarsregen
Het woud, van pracht beroofd, als in een' mist deed ſtaan!
Bij 't ſterven der natuur waar' 't zoet, ter rust te gaan!
Nu ſtraalt de gouden zon op rijkbebloemde wegen,
En ginder, groote God! daar grijnst de galg mij aan!

Of voor het minst om mij de volkshoop niet krioelde!
Hij wemelt, of 't een feest waar'!....
Wél u, oude man!
Gij ſloot me in boeijen, die geen wanhoop breken kan.
Hij kent eerst levenszucht, die 't ſterven voorgevoelde!
't Bloed, dat mijn ketens verwt, getuigt er vreeslijk van!...

Zoo ik ontvlugten kon! — 'k Zou ieder middel kiezen;
Niets zou mij dierbaar zijn — niets heilig! — Uit zijn' ſchoot
Werpt mijn geſlacht mij uit! Het hunkert naar mijn' dood,
En ik zou weif'len? Zeg, wat kan ik nog verliezen?
'k Behoud, hoe de uitſlag zij, het graf, dat gij mij boodt....
Welaan dan!

't Is vergeefs — dáár zijn de roode trappen —
Sleur mij hen op, zoo als het touw het rundvee doet!

Verbind mijn wonden niet — dit hout drinkt gaarne bloed!
Wat aarzelt gij, o Beul! er dwars door heen te stappen?
Ge ontschoeit u, vóór ge rust en sluimert even zoet!

. . . .

. . . .

Een holle zee gelijk, woelt onder aan mijn voeten
Het volk.... Nu wordt het kalm — 't gordijn is opgehaald;
't Bemint de spelen, waar het Regt in zegepraalt.
Maar zoo 't als ik zijn feil, als ik zijn schuld moest boeten,
Dan rezen galgen op, zoo verr' het zonlicht straalt!
Dan zou het ruwe heir van scherpe noordewinden,
Wanneer het in den herfst op 't graauwe heideveld
Langs 't rammelende rif met arendswieken snelt,
Op 't bruin en mossig groen zoo vele lijken vinden,
Als 't woud verdorde blaên, de stortzee droplen telt!....

Verblinden! weet gij niet, dat in des tijds beginnen
Het straffen stond aan God? Hij zegende in de straf,
Daar Hij 't gevallen kind een lange reize gaf,
Opdat het waar berouw verloren deugd herwinne —
En gij!....

Volk, Regters, Beul! ook gij treedt spoedig af;
Slechts weinig jaren, en uw stof rust bij het mijne.
Dan vonnist God!....

Daar wenkt het koord me — 't is te spâ;
De levensdroom is uit!.... o Heer! gedenk mijn gâ!
Dat Uw barmhartigheid mijn kind'ren overschijne!
Dat nooit hun mond mij vloek'!.... Ontvang mijn' geest!....

(*Eene stem uit den volkshoop.*)

Genâ!

E. J. POTGIETER.

DE BRUILOFT IN EENE DER VROEGERE VOLKPLANTINGEN IN NOORD-AMERIKA.

(*Vervolg en slot van bl.* 470.)

Zij naderden de bergen, en MENDOWIT scheen zeer te wenschen, dat zij de *Mohawks* inhaalden, alvorens deze de

gevreesde bergengte bereikten. Aan de voetstappen bemerkten zij, dat MARIA niet wandelde — *welligt kon zij niet!* ROBERT beefde, en klemde zijn geweer met krampachtige spanning in de handen, terwijl, bij elken stap, zijne oogen in alle mogelijke rigtingen rondzochten, en hij in angstige verwachting verkeerde, dat zijne vrees voor het ergste maar al te waar bevonden mògt worden. Ja, al had hij haar ligchaam verscheurd gezien, de beklemdheid zijns harten zou naauwelijks grooter hebben kunnen zijn. — Het weder, dat, sedert hij *Dover* verliet, en ook eenigen tijd te voren, ongemeen droog en warm was geweest, veranderde nu op eens; zij schenen eensklaps in eene andere luchtstreek te zijn. Dikke, donkere wolkgevaarten omgaven de bergen en bedekten weldra den geheelen gezigteinder. De duisternis van den nacht was eensslags nedergedaald. De wind stak op, en woei somwijlen met de hevigheid van eenen storm. Daar behoefde niet meer toe, om op eene reeds ontstelde verbeelding te werken, en eene angstige spanning te vermeerderen, alsof de oude bosschen van benaauwde vrees zuchtten bij de aannadering van eenig verschrikkelijk onheil. De stammen der dikste boomen schudden en bogen de hooge kruinen bijkans tot op den grond, terwijl de bergwinden met de akeligste geluiden door de rotskloven huilden. „ Wij moeten terugkeeren," sprak MENDOWIT, staan blijvende; „ wij kunnen hen niet inhalen: het geheime pad van *Agiocochook* moet door MENDOWIT niet betreden worden." — „ Gij *moet*," antwoordde ROBERT met eene forsche stem, de reden der aarzeling van zijnen geleider niet begrijpende; „ gij *moet!* Maar gij behoeft niet te vechten. Wijs mij slechts de *Mohawks*; en al waren er tweehonderd, ik wil MARIA uit hunne klaauwen redden!" Plotselinge schrik brak zijne woorden af, daar een zoo heldere bliksemstraal uit de wolken schoot, dat voor een oogenblik de bergen in derzelver ganschen omvang duidelijk gezien werden — derzelver hooge kruinen niet alleen, die den hemel schenen te raken, maar ook de gapende kloven en steile diepten — de vervaarlijke rotsen, sommigen vast, als grondvesten der aarde, en anderen, schijnbaar in de lucht opgehangen, dreigende op de hoofden van hen, die beneden waren, neder te storten — de donkere woudboomen, met hunne wortels en vezels gestrengeld tusschen de afgronden, waarover ze bogen, en waaraan ze zich, als 't ware tot eigene veiligheid, vastklemden, om den wandelaar verraderlijk in de diepte te lokken. Een verschrikke-

lijke donderslag volgde — rollend weêrgalmde het langs de schuddende bergen met verdoovend geraas en gerommel. Daarop viel de regen, als in stortvloed, neder.

Het ware vruchteloos geweest, pogingen te doen, om verder te komen, terwijl wind en regen zoo woedend aanhielden. ROBERT vroeg den getrouwen *Indiaan*, waar zij schuilen konden. MENDOWIT sprak geen woord, doch maakte eene beweging naar de westzijde van den berg, aan wiens voet zij stonden, en begon haastig opwaarts te klimmen. Zwijgend volgde ROBERT hem. Het pad was gevaarlijk en vereischte veel voorzigtigheid; maar de *Indiaan* was blijkbaar wel bekend met de moeijelijkheden en kwam die ligt te boven. Zij bereikten beiden eene soort van grot, ter zijde van eene steilte, en kwamen er veilig binnen. Zoo waren zij beschut voor de woede van het onweder, doch hoorden en zagen nogtans het angstwekkend oproer in de natuur. Het scheen, alsof lucht, vuur en water losgelaten waren, om naar welbehagen te doen met de krimpende en bevende aarde. De bliksem, die onophoudelijk in verblindenden glans daarheen slingerde — het akelig rollen des donders, die de bergen op hunne hechte grondvesten deed daveren en dreunen — de regen, welke niet bij druppelen viel, maar in breede stroomen uit de zwarte wolken nederstortede — het huilen van den wind, die door de holle bergkloven raasde — het veelvuldig en luid kraken en knappen van vallende rotsen en boomen; dit alles te zamen vormde een vreeselijk verheven natuurtooneel, dat de ziel kan gevoelen, maar geene pen beschrijven. Te midden van dezen strijd der hoofdstoffen duchtte ROBERT geen eigen gevaar; hij dacht alleen aan zijne vrouw. Bij elke nieuwe verheffing des onweders riep hij: „Ach! waar is MARIA nu?" — tot dat zijne knieën tegen elkander stootten, en groote zweetdruppelen van zijn bleek voorhoofd rolden. Nu eens begaf hij zich naar den naauwen ingang van de grot, om te zien, of het onweder begon te bedaren; dan weder zocht hij de dikste duisternis van het hol, zich wanhopig op de vochtige rots nederwerpende, en de oogen sluitende, als poogde hij alle gedachten uit zijne ziel te verbannen.

De storm hield aan tot na middernacht; toen hoorde men een vreemd geluid, terwijl de wind een weinig stilde. Het geleek geen geluid van eenige menschelijke stem, noch gehuil of gebrul of geschreeuw van een wild dier, maar een hol en akelig roepen van eenig bovenaardsch wezen, als eene waar-

fchuwende ftem in het oor des hoorders klinkende. ROBERT fprong verfchrikt op. Bij het heldere licht van een' verfchrikkelijken bliksemftraal zag hij, dat ook MENDOWIT was opgerezen. Deze liet radeloos zijne handen nederhangen, en zijn gelaat drukte een' inwendigen angst en eene verlegenheid uit, zoo als men bij lieden van de roode kleur zelden bemerkt. „Het is de ftem van ABAMOCHO!" fprak de *Indiaan* zachtkens, op een' bevenden toon; „ik heb die vroeger nog eenmaal gehoord. Hij vraagt een offer." — „Waar is hij?" vroeg ROBERT, zijn zwaard uit de fcheede trekkende. — „Het is de geest van het duistere land," zeide MENDOWIT, nederbukkende, alsof hij voor eenig vreefelijk voorwerp zich wilde verfchuilen; „hij heerscht over deze bergen; hij komt in den ftorm, en niemand, dien hij ten verderve uitkiest, kan hem ontfnappen." ROBERT's ziel was zoo geheel vol van MARIA en hare bevrijding, dat naauwelijks eene andere gedachte of bekommering om iets anders bij hem was opgekomen, federt hij *Dover* had verlaten. Het vervaarlijk geluid, dat hij zoo even hoorde, en het zonderling gefprek van MENDOWIT wekten echter zijne nieuwsgierigheid op, om te onderzoeken, wat dezen *Indiaan* zoo zeer had ontroerd, terwijl hij aan *Agiocochook* dacht. Na een' diepen zucht geloosd te hebben, hernam MENDOWIT: „Deze bergen behooren aan ABAMOCHO, den boozen geest. Dezelve begunftigt fteeds de *Mohawks*; en om hun eenen weg te banen, toen zij vloden voor de pijlen van TOOKENCHOSEN, den held van *Masfachufetts*, was het, dat hij den berg vaneenfcheurde. De booze geest zat op een' zeer grooten rotsfteen, boven op den hoogften top van het gebergte, en hij wenkte de *Mohawks*, om er door te trekken, terwijl hij zijne hand op zijne borst legde. Zij gehoorzaamden en kwamen in veiligheid; maar, toen TOOKENCHOSEN hen volgen wilde, breidde de geest zijne armen uit, en groote fteenen en boomen werden op de krijgslieden nedergeworpen, tot dat allen omkwamen, uitgezonderd het opperhoofd. Dit was vele, vele maanden vóór dat de blanke mannen kwamen; doch niemand van onze dapperen durfde naar *Agiocochook* zich wagen, om de beenderen der verflagenen te verzamelen. Eindelijk werd mijn vader opperhoofd van *Masfachufetts*. Hij was een groot held. Zijn ftam was talrijker, dan de bladeren des zomers in het woud. Duizend krijgslieden volgden zijne fchreden, en hij zeide, dat hij de beenderen zijner voorvaderen wilde zoeken

en terugbrengen. Hij riep zijne jonge manfchap, en nam mij mede, opdat ik de paden mogt leeren kennen. Ik was toen een kind; ik kon den boog eens krijgsmans nog niet fpannen — maar zij gingen niet om te vechten."

Hier hield MENDOWIT op; en ROBERT bemerkte aan den toon van zijne ftem, dat de herinnering van vroegere jaren zwaar op zijne ziel drukte. Na eenige oogenblikken van treurig ftilzwijgen, hernam de eerfte: „Wij kwamen bij *Agiocochook*. De ftorm loeide akelig, zoo als gij dat nu hoort. In deze zelfde grot bragten mijn vader en ik den nacht door. Wij hoorden de ftem van ABAMOCHO. Des morgens zagen wij hem op zijne rots zitten. Hij wenkte met zijne hand, dat wij zouden gaan; ik zag het en beefde, maar mijn vader wilde niet vertrekken, alvorens alle geheime plaatfen doorzocht te hebben. Doch de beenderen onzer voorvaderen waren verloren. Wij keerden terug naar onzen ftam; maar de booze geest zond eenen vloek over ons. Ziekte nam onze mannen en jongelingen weg; de *Mohawks* doodden de grijsaards en kinderen: mijn vader viel door hunne pijlen. Ik heb zijnen dood gewroken; doch ik kon de verdelging van mijn volk niet voorkomen. Drie malen reisde ik naar *Agiocochook*, om ABAMOCHO te verzoenen. Wij baden daar, als te huis. Het mogt niet baten."

Hier zweeg de man weder, diep ontroerd; en ROBERT, die met toenemende belangftelling naar het verhaal had geluisterd, vroeg, waar het overblijffel van zijnen ftam zich thans ophield. „Jong mensch!" zeide MENDOWIT, met eene fombere, doch fiere houding opftaande, terwijl het bliksemlicht zijne rijzige geftalte zigtbaar maakte, en de grijze lokken, die golvend over zijn eerwaardig voorhoofd hingen, — „jong mensch! eens voerde ik een leger aan, dat talrijker was, dan de boomen in het gindfche bosch. Ik was opperhoofd van een' magtigen volksftam — thans dwaalt MENDOWIT alleen. Ik ben de laatfte van mijnen ftam." Na het uitfpreken van deze woorden zonk hij neder en bedekte zijn aangezigt met zijne handen. ROBERT had een werkzaam, maar gelukkig leven geleid. Hij was vrolijk van aard, en alzoo niet geneigd, om het menfchelijk leven van de donkerfte zijde te befchouwen. Hij dacht, gelijk jeugd en gezondheid doen denken, alsof de aarde enkel tot geluk des menfchen gemaakt ware, en er aan het beftaan hier beneden geen einde zou zijn. Doch weinige uren hadden hem de ijdel-

heid en wisselvalligheid van al het geschapene op eene ontzettende wijze geleerd. Daar buiten en rondom hem het vernielend onweder, dat de werken der natuur tot stof verbrijzelde — binnen de grot MENDOWIT zoo wel, als hij zelf, beiden sprekende bewijzen van de broosheid des menschelijken geluks. ROBERT zat diep bedroefd neder, en, terwijl het beeld van de onzekerheid der menschelijke lotgevallen zoo levendig en treurig aan zijnen geest zich voordeed, en de sombere gedachten aan zijne eigene, hartverscheurende teleurstelling daarbij kwamen, weende hij, als een kind. De tranen, die hij stortte, waren niet enkel tranen over eigen leed. Hij beweende de ellenden, waaraan de mensch is blootgesteld, en begon na te denken over de oorzaken van al dat kwaad. Nooit had hij een zoo ootmoedig gebed gedaan, als nu uit het binnenste zijner ziel oprees, terwijl hij zich diep vernederde voor den Almagtigen, die alleen tot den treurenden kan zeggen: *vrede zij u!* en tot den storm: *wees stil!* Eene zachte kalmte kwam allengs in de geschokte ziel van ROBERT — de kalmte des vertrouwens, dat alles eindelijk zou blijken ten beste geregeld en bestuurd te zijn; en alzoo geraakte hij in een' diepen slaap, waaruit hij niet ontwaakte, vóór dat MENDOWIT hem wekte.

Het was reeds laat in den morgen. Het onweder had uitgewoed. Zij verlieten de grot, om te zien, hoe het daar buiten er uitzag. Eene uitwaseming, aan rook gelijk, steeg op van de druipende boomen en vochtige gronden beneden en rondom hen, zoodat de meeste verwoestingen van den storm nog voor hun gezigt verborgen waren. De dampen bewogen zich zachtkens langs de zijden van het gebergte, tot dat ze de toppen geheel bedekten; maar dezelve waren geenszins dreigend, als den vorigen nacht. De wolken hadden zich ontladen; door het licht beschenen, vertoonden ze zich helder wit van kleur, en begonnen allengs te verdwijnen vóor de morgenzon, offschoon hare stralen nog niet door de digte dampen drongen. De wind was geheel stil, en geen geluid, dan het eentoonig gedruisch van eenen waterval op eenigen afstand, brak de plegtige stilte af. Terwijl ROBERT de kalmte, die thans in de natuur heerschte, vergeleek met dat woeste oproer der hoofdstoffen, waarvan hij vóór weinige uren getuige was geweest, klopte hem MENDOWIT op den schouder. Hij keek om, en zag de gelaatstrekken van den *Indiaan* vertrokken en mismaakt. De man tuurde op een'

hoogen berg, die op geruimen afstand van hem zich verhief. Boven op deszelfs kruin rustte eene donkere wolk, en deze verschrikte MENDOWIT zoo zeer. „Het is ABAMOCHO," fluisterde hij met eene zachte stem; en waarlijk, als men de verbeelding een weinig toegaf, geleek die wolk zeer wel eene menschelijke gedaante van reusachtige grootte. Derzelver donker gelaat, gekeerd naar eene wolk van ligtere kleur, scheen van ter zijde gezien te worden; een uitstekend gedeelte, dat voor eenen arm kon doorgaan, strekte zich dreigend voorwaarts tot op aanmerkelijken afstand — en dan hing het overige, dat in het oog des *Indiaans* een wijd opperkleed kon gelijken, golvend opgehoopt neder, en dekte den omringenden afgrond. „Uw booze geest," zeide ROBERT, half lagchende, als hij nu eens zijnen geleider, dan weder de wolk aanschouwde, — „uw booze geest heeft, dunkt mij, een' vervaarlijk grooten en scheeven neus." — „Stil!" zeide MENDOWIT, hem in de rede vallende. Nu begon dat gedeelte, hetwelk den arm van den geest vormde, zachtkens te bewegen naar het uit wolken gevormd ligchaam, en wel op eene zoo zeer gelijkende wijze, dat de *Indiaan* dit ligt voor het leggen van ABAMOCHO's hand op de borst kon houden. MENDOWIT hield zijnen adem in, gedurende de beweging van de wolk, en sprak daarop met gevoel: „ABAMOCHO is verzoend; wij mogen thans in veiligheid gaan." En nu haalde hij diep adem, gelijk een man, die in het water gevallen was, doet, wanneer hij weder boven komt.

Na zich een weinig ververscht te hebben, verlieten zij hunne schuilplaats, en begonnen hunnen togt verder voort te zetten. Het onweder had al de voetstappen van de *Mohawks* uitgewischt; maar er was slechts één pad door de bergengte: alwie dus eenmaal hier was genaderd, moest voorwaarts gaan of terugkeeren. Thans aanschouwde ROBERT eerst regt de verwoestingen van den storm. Hun weg was bijna niet te gaan, van wege omgevallene boomen, brokken rots, diepe kloven en schuimende watervallen, die uit de zijden van het gebergte ontsprongen en den *Saco* deden zwellen, zoodat deze onstuimige rivier bijna het geheele dal overstroomde. — Langer dan een uur waren zij zwijgend en behoedzaam voortgegaan, wanneer MENDOWIT plotseling staan bleef, en ROBERT in het oor fluisterde: „Ik ruik rook van vuur." Toen kroop hij op handen en voeten voorwaarts, zoo stilletjes, als eene kat, die hare prooi belaagt. Eenige roeden

verder lag een hooge boom, die door den laatsten storm ontworteld was; achter dezen schuilende, rigtte MENDOWIT zich half op, en keek tusschen de wortels door, om te onderzoeken, wat er voor hem was. Spoedig gaf hij door teekens aan ROBERT eenen wenk, om te naderen; deze, het voorbeeld van zijnen geleider volgende, kroop mede voorwaarts, en zag, op kleinen afstand voor hem — MARIA! Zij was met twee *Mohawks* gezeten onder eene overhangende rots, die hun tot beschutting tegen het onweder had verstrekt. Onder dezen vooruitstekenden steenklomp konden zij niet alleen regtop staan, maar de *Indianen* hadden er ook vuur aangestoken, en waren nu bezig, hun ruw maal te deelen. Zij zaten met den rug naar ROBERT gekeerd, en hadden hunne gevangene voor zich, die, in een bedeksel van vellen gewikkeld, tegen de rots leunde. Juist terwijl ROBERT keek, hield een der *Mohawks* eenig voedsel aan MARIA toe. Zij ontblootte haar hoofd, en gaf door gebaren te kennen, dat zij weigerde te eten. Hare kleur was zoo bleek en haar gelaat zoo vervallen, dat ROBERT elk oogenblik meende haar te zullen zien bezwijken. Zijn hart en zijne hersenen waren als door een vuur ontstoken — zijne oogen zagen wild in het rond, of hij ergens voordeeliger stelling kon nemen, om den vijand aan te vallen. Op hetzelfde oogenblik sprongen de *Mohawks* op, een verschrikkelijk geschreeuw aanheffende, en liepen op hem toe. Hij greep zijn' snaphaan; maar MENDOWIT, hem bij den schouder vattende, trok hem terug, roepende: „De berg! de berg!" ROBERT zag naar boven. Vreeselijke gevaarten, ter hoogte van meer dan tweeduizend voet, hingen dreigende boven hem. Nabij den hoogsten top, juist waar ABAMOCHO had gezeten, was de aarde door de geweldige regens los geworden en weggespoeld. Misschien had de eene of andere geringe oorzaak, welligt het plotseling ontspringen van eene bron uit het gebergte, het gevaarte in beweging gebragt, dat nu voorwaarts schoof en door den voortgang zelv' in krachten toenam, oude boomen ontwortelende, rotsklompen medeslepende, en nederwaarts rollende met een geweld en met eene snelheid, dat geen menschelijk vermogen in staat was eenigen tegenstand te bieden.

Met een' enkelen blik ontwaarde ROBERT al het gevaar, en zag, dat MARIA moest omkomen — dat hij haar niet kon redden. Verschrikt riep hij uit: „Ik wil met haar sterven!" Hij rukte zich los van MENDOWIT, en met de woorden:

„ MARIA! mijne MARIA!" fnelde hij tot haar. Zij ontdekte haar hoofd, deed eene poging om op te ftaan, en gilde: „ ROBERT!" terwijl hij haar omvatte en aan zijnen boezem klemde. „ O, MARIA! moeten wij fterven?" riep hij. — „ Ja, wij moeten, wij moeten!" fprak zij diep ontroerd, terwijl zij in bange verwachting op den nederrollenden berg ftaarde: „ Hoe kwaamt gij hier?" Hij gaf geen antwoord, maar, tegen de rots leunende, drukte hij haar vaster aan zijn hart. Zij, de handen hem om den hals flaande, borst in eenen vloed van tranen uit, en, haar hoofd op zijne borst latende hangen, weende zij, als een kind. Hij boog zich, drukte zijne lippen op hare koude wang, en riep luide zijne dankbaarheid uit — in de harten van beide de minnenden was een gevoel van wilde vreugde, bij de gedachte, dat zij nu niet weder gefcheiden zouden worden. Thans ftortte het gevaarte neder, alles, wat in den weg was, mederukkende, verpletterende en vernietigende. De geheele berg fchokte, en de grond daverde en dreunde, als bij eene aardbeving. De lucht werd verduisterd door het vallen van water, fteenen en boomtakken, die, dooreengemengd, als 't ware tot ftof verbrijzeld werden — daarbij woei er een verfchrikkelijke dwarlwind, en men hoorde een gedruisch en geraas, dat vervaarlijker was, dan de zwaarfte donder. Misfchien verliepen er twintig minuten, of daaromtrent — want geen der minnenden had de lengte des tijds bemerkt — terwijl zij geheel als bedwelmd in zoo akeligen toeftand zich bevonden; nu volgde eene doodfche ftilte op dat verdoovend gekraak en geweld — ROBERT zag rond, en ontwaarde, dat het ontzettend natuurverfchijnfel voorbij was. Het was voorbij, en had het dal, zoo verre zij zien konden, met een' verwarden hoop van allerlei voorwerpen bedekt. Brokken graniet, en losgerukte boomen, en zand en aarde van den berg lagen hier en daar tot eene aanmerkelijke hoogte, vulden de bedding van den *Saco*, en leverden een verfchrikkelijk fchouwfpel van verwoestingen, welke door die nederftorting waren veroorzaakt. Een klein plekje was voor het verderf bewaard gebleven, en daar, veilig, als in eene fchuilplaats van Hem, zonder wiens wil geen muschje op aarde valt, bevonden zich ROBERT en MARIA, in elkanders armen geklemd. Ter zijde van hen ftond MENDOWIT; hij hield zijn geweer vast in de handen, en zag verwilderd rond, als een krankzinnige. Onwillekeurig was hij ROBERT nageijld, wel-

ligt, zonder het te weten, aangedreven door zeker oogenblikkelijk gevoel, dat den mensch doet huiveren van het denkbeeld, om *alleen* aan gevaar het hoofd te bieden. Zoo was ook MENDOWIT ontkomen. De beide *Mohawks* hadden er buiten twijfel het leven bij verloren; nergens althans ontdekte men eenig spoor van hen.

Nu maakten zij eene soort van draagbaar voor MARIA; daarop droegen zij haar des daags, en bij nacht rustte zij aan den boezem van haren echtgenoot, tot dat zij *Dover* bereikten.

ROBERT en MARIA leefden lang en gelukkig in hunne woning aan de boorden van den *Cochecho*. Bij al de volgende aanvallen der wilden op *Dover* bleven zij gespaard; en hunne hartelijke genegenheid, die onverminderd tot in den hoogsten ouderdom voortduurde, werd meermalen toegeschreven aan de gevaren, die zij ondergaan hadden en te zamen ontkomen waren. MENDOWIT hield zich rijkelijk schadeloos gesteld voor het aandeel, dat hij in de onderneming had gehad. Hij had, behalve een nieuw jagtroer, buskruid en een mes, ook de beide geweren der *Mohawks*, die hij naar *Dover* wilde medebrengen, als zegeteekenen en bewijzen, dat hij volkomen naar wensch was geslaagd in het opsporen van hunnen weg. Maar, dat meer is, hij genoot, tot aan den dag van zijnen dood, de vriendschap en bescherming van ROBERT en MARIA; en toen hij eindelijk den diepen slaap sliep, welke vroeger of later de oogen van allen, die op aarde wonen, sluit, lieten zij op vereerende wijze hem ten grave brengen, en besproeiden dat graf met tranen van dankbaarheid, bij de herinnering zijner deugden en bewezene diensten.

EEN WOORD UIT BERLIJN, RAKENDE EENE BERUCHTE, THANS OOK TE 'S GRAVENHAGE TEN TOONEELE GEVOERDE, OPERA.

Onbegrijpelijk schijnt het, dat de *Fransche* Opera, *Robert le Diable* (*), bij ons (te *Berlijn*) geenen aanstoot heeft gegeven, waar anders elke toespeling op de Godsdienst op het Tooneel kwetst; terwijl de duivelarijen van dezen *Ro-*

(*) Te *Parijs* bragten 72 representatien van deze Opera de som op van 864,243 fr.!

bert, die het Christelijke en algemeene Godsdienstgevoel beleedigen, geenen tegenstand vinden, wijl een bekwaam scheikundige en schilder de hellekleuren in een vuurwerk wist te herscheppen, dat de zinnen als betoovert. Een *vader*, hoewel ook de Duivel zelf, die *zijnen* zoon ter eeuwige verdoemenis wil verleiden, is reeds een allezins stuitend denkbeeld; zelfs de ondeugendste ouders verblijden zich, wanneer hunne kinderen betere wegen gaan. Ook wordt, om des zingenots wille, het heiligdom des kerkelijken geloofs ontwijd. De gansche katholieke Liturgie in een Ballet! *Satan* wekt de tot ontbinding overgegane nonnen op een klooster-kerkhof; zij stijgen uit hare graven, nemen hare jeugdige schoonheid weder aan, en dansen de kerk rond, met oogmerk om den zoon des Duivels te verleiden. Waarom juist geestelijke zusters, dooden, dan om de zinnelijke voorstelling, dat de nonnen een ongebonden leven leidden, en om het wellustige beeld, dat zij, hare pij of lijkgewaad afwerpende, als halfnaakte danseressen te voorschijn treden? SCRIBE, de schrijver van den tekst, staat alles vrij, sinds hij zijne „*Tien jaren eener H..r*” op het tooneel wist te brengen, en bekreunt zich aan zeden noch welvoegelijkheid. — Dat deze nageboorte eener Omwenteling, die geen Geloof kent, op een *Fransch* Tooneel opgang kan maken, is zeer begrijpelijk: de *Franschman* speelt thans met Duivelen, wijl deze alleen nog *effect* doen in een goddeloos tijdperk; de *Duitscher* maalt er zich eenen, wijl hij aan eenen God gelooft. De toestel bij deze Opera overtreft dan ook alles, wat men tot dusverre prachtigs en glansrijks heeft aanschouwd; tekst en muzijk (van MEIJER-BEER) worden daarin, als 't ware, verzwolgen.

AAN DE HELDEN

VAN HET

KASTEEL VAN ANTWERPEN,

BIJ HUNNE WEDERKOMST

UIT FRANKRIJK.

Vrijen uit der vreemden band!
Welkom aan het moederstrand!

Trouwen in gevaar en dood!
Welkom in der uwen schoot!
Ridders van Oud-Hollands Maagd,
Die, met regt, haar kleuren draagt!
Driemaal welkom in den tuin
Van het vaderlandsche duin!

Wat angsten zijn om u geleden,
Eer 't lot de vesting bragt ten val,
Toen gij, door benden zonder tal,
Onridderlijk u zaagt bestreden! (*)
De Schelde hoorde niet alleen
Den donder om uw hoofden klatren;
Zijn stem klonk over de oude watren
Van Maas en Rhijn en Amstel heen;
Den landzaat, in gepeins verloren,
Drong op het luistrend ledekant
De weêrgalm van die stem in de ooren
In Spaarne-, Vecht- en IJ-warand. (†)
Dan zag zijn geest, die om u zweefde,
Als veldgebloemte u afgemaaid,
De lijken over 't gras gezaaid,
Waar heldenbloed, als dauw, aan kleefde,
En muur en bolwerk nederslaan.....
Maar 't woest tafreel was waarheid. — Helden!
Gij zwijgt vergeefs van uwe daân:
Euroop, de vijand zal die melden. (‡)

De Vijfhoek, die geen' ademtogt
Aan land- of zeekant scheppen mogt,
Bezweek, door 't lot gedoemd te vallen.
„ Ontziet noch midlen, noch getallen!"
Die last dreef legerbenden voort,
Gespitst op krijgsverraad en moord. (§)

(*) Zie de vierde aanmerking.

(†) Wel niet *te*, maar *nabij Amsterdam*, in de rigting van *Haarlem*.

(‡) Dit is reeds gedaan door den *Franschen* Ridder DE RICHEMONT.

(§) Men denke hierbij aan het openen der loopgraven 13 uren vóór de sommatie tot overgaaf, en — aan den monstermortier.

Weldra in dikke dampkolommen
  Steeg de adem van 't verdelgend vuur;
  Nu ramden kogels op den muur;
De dood zweefde op een bui van bommen;
  De nacht ging op met zonnepraal,
  Door 't weêrlicht van gegloeid metaal,
Zich rustloos in het zwerk verheffend,
En wisser uit de wolken treffend,
  Dan bliksemstraal op bliksemstraal.
Met vlammen, hemelhoog in 't blaken,
Verslond de brand de vestingdaken;
  't Metaal, door kracht van zwaarte en val,
  Vergruisde schutgewelf en wal;
De stroombamei stortte in de golven;
De voorraad werd in puin bedolven;
  Vernield op d' omgewoelden grond
Lag 't weergeschut, omringd van lijken;
De dood was nergens meer te ontwijken;
  Uw moed alleen was 't, die nog stond.
Ja, helden, die wij zeegnend nadren!
  Uw moed, en — boven rook en vlam,
  Het doek, dat nooit een smet bekwam,
De heilge driekleur onzer vadren,
  De trotsche vlag van Nederland.
  Gij hieldt haar in uw sterke hand,
Als waardig nakroost van Bataven,
  Gereed, voor Koning, Volk en Rijk,
  Met haar, het doodkleed van van Speyk,
U onder 't puin te doen begraven. (*)

Vrijen uit der vreemden band!
  Welkom aan het moederstrand!
Trouwen in gevaar en dood!
  Welkom in der uwen schoot!

Toen gij *vielt*, waart gij groot! — Toen het pleit was beslist,
  Toen de snoodheid haar zege mogt vieren,
De sterkte, zoo lang en zoo bloedig betwist,
  Bezweek onder monstermortieren,

(*) Men wil, dat een voorstel daartoe van wege de bezetting aan Z. M. is gedaan.

De wijsheid u 't ſterven en ſtrijden verbood,
De moed het vermeesterd gedeelte der vloot
In vlammen ten hemel deed blinken,
Of diep in de golven verzinken:

Niet genoeg was het toen, dat een heilige brand,
Door uw deugd en getrouwheid ontſtoken,
De vlag onzer vadren behoedde voor ſchand';
Grootsch hebt ge onze waarde gewroken.
De keuze zij zwaar tusſchen kluister en pligt;
Fier koost gij, het oog naar den Koning gerigt,
Eer alles in boeijen te ontberen,
Dan vreé met het oproer te zweren.

Niet genoeg was het toen, dat gij boeijen verkoost,
Die een Koninklijk woord nog kon ſlaken;
Gij moest ook uw vrijheid bij maagſchap en kroost
Ten koste van Holland niet ſmaken.
Neen, braven! geen bede zoo edel en ſchoon
Als deze klom immer nog op tot den troon:
Om u aan geen offer te denken,
Dat Hollands belangen kon krenken.

Toen gij *vielt*, waart gij groot! — Wij beweenden uw lot,
Maar verhieven ons trotsch op uw waarde;
Uw boei was een nieuwe verdienſte bij God,
Een lauwer te meer op deze aarde.
Gij gingt..... Als een moeder, wier kroost is geroofd,
Zat Holland, en ſmeekte, met diepgebukt hoofd,
Tot Dien, die het onregt zal wreken,
Om, braven! uw kluisters te breken.

Vrijen uit der vreemden band!
Welkom aan het moederſtrand!
Trouwen in gevaar en dood!
Welkom in der uwen ſchoot!

Maar velen nog van heir en vloot
Ontbreken. Keeren dan niet allen,
Die met u, voor en op de wallen,
't Gevaar braveerden en den dood?
Nog menig moeder zoekt haar loten;

Nog menig maagd haar' bruidegom;
De vrouw ziet naar den halsvriend om;
Dien zij bij 't affcheid hield omfloten,
En fmeekte, bij haar huwlijkstrouw,
Dat hij zichzelven fparen zou;
Nog menig knaap doorloopt de rijen,
Wiens oog den vader niet hervond;
Dien 't krijgsgewaad zoo prachtig ftond,
En die zoo treurig was bij 't fcheiën.
Waar.... helden! fpreekt, de pligt gebiedt!....
Waar zijn de braven, die ontbreken?
Hergeeft men ons die dappren niet?
Gij zwijgt... de fmart doet u verbleeken...
Uw vinger wijst ons diep in de aard'...
Uw blik verheft zich hemelwaart?!....
Genoeg..... die eedlen zijn geftorven
In 't harnas, op hunn' zwaren post;
Gods Engel heeft hen afgelost,
Nadat zij eeuwige eer verworven;
Zij flapen, in den vreemden grond,
Waarop de dood hen nederftrekte,
Waar broedertrouw hun lijken dekte,
En lafheid hunne graven fchond.
Daar flapen zij den dood der helden;
Door tijdgenoot en nageflacht
Beweend, bewonderd en herdacht.
Geen grafsteen moog hun rustplaats melden,
Geen marmer, met een gouden ftift
Door 't zuchtend vaderland befchreven;
Hun roem zal in 't gefchiedboek leven,
Hun deugd is elk in 't hart gegrift.
Aan alle volken, alle tijden
Behoort hun nagedachtenis.
Wij treuren over hun gemis;
Gij, helden! moogt hunn' dood benijden:
't Is fchoon, te fterven in 't geweer;
Geen zachter bed, dan 't bed van eer!

Vrijen uit der vreemden band!
Welkom aan het broederftrand!
Trouwen in gevaar en dood!
Welkom in der uwen fchoot!

Voelt gij niet uw' boezem zwellen,
Nu gij Holland weêr betreedt;
Holland, dat met bloemfestoenen,
Dat met vlaggen zich bekleedt;
Holland, dat zich op uw nadren
Omschept tot een looverzaal,
Dat uw wederkomst verheerlijkt
Als een trotsche zegepraal?
Voelt gij nog den weerhaak grieven
Aan den angel van den vreemd'?
Ademt niet uw boezem ruimer
In den vaderlandschen beemd? —
De Ibis, aan den Nijl onttogen,
Waar zijn jonkheid henenvloot,
Weigert kwijnend vocht en voedsel,
Wijdt zichzelv' den hongerdood.
Op den klank der veldschalmeijen,
Door de bergvallei herhaald,
Kwijnt en sterft de zoon der Alpen,
Als hij, balling, ommedwaalt.
Ja, gij ademt reiner leven
In de vaderlandsche lucht!
Voor de telgen van het Noorden
Heeft het Zuiden geen genucht.
Als den Ibis, als den Zwitser
Had de droefheid u ontzield,
Waar' de dankbaarheid geen balsem,
Helden! die u jeugdig hield.
Holland *is* een dankbre moeder —
Rust nu aan haar teedre borst;
Zij ontsluit voor u hare armen,
Wetend wat gij hebt getorscht;
Zij waardeert u; — stort zij tranen,
't Is, wijl ze in haar' tegenspoed
Nieuwe daden nog moet wachten,
Nog moet eischen van uw' moed.
O! wat zou haar vreugd bepalen,
Zag zij nu de ontsloten zee
Door het vriendlijk licht beschenen
Van den lang ontbeerden vreê? —
Maar de zwarte donderbuijen,
Die zij glorierijk doorstond,

Zijn bedaard, doch dekken dreigend
Nog den donkren horizont.
Nog verwacht zij van haar kindren
Moed, volharding, hulp en troost;
En gij, helden! zult niet dralen,
Gij, beproefden van haar kroost!
Aan de grenzen zij uw rustplaats!
Als op nieuw de lucht betrekt,
Als de donder der kanonnen
Holland weêr tot daden wekt,
Op de roepſtem van den Koning,
Op der Prinſen roemrijk ſpoor,
Gaat gij, bloem der legerſcharen!
't Volk in lijfsgevaren voor.
Juichend volgen dan de braven;
Want de glorie is hun deel,
Als zij ſtrijden met Oranje
En DE HELDEN VAN 'T KASTEEL.
Draagt dien eernaam, gij getrouwen!
Draagt met fierheid in uw borst,
Dat gij waardig zijt uw' Vadren,
Waardig aan uw Land en Vorst!
't Leven door zij dat beſeffen
U een onverbreekbre ſtaf,
En dien eernaam ſtell' de landzaat
Eens in marmer op uw graf!

Junij, 1833. C. G. WITHUYS.

DE LICHTZIJDE DER CHOLERA.

Beſpiegeling. (*)

Luttel zegt het, in de lente,
Als natuur zich feestlijk tooit;
Luttel, als gezondheid rozen
Ons op disch en ſponde ſtrooit;
Luttel, als geluk, als voorſpoed
Ons op elken tred verzelt;

(*) Dit ſtukje werd in den laten herfst des vorigen jaars geſteld.

Luttel, dán Gods gunst te prijzen,
Die ons niet dan zegen ſpelt:
Maar, wanneer de lucht, die we âmen,
Door een gifſtof wordt verpest,
Voor gezondheid, ja voor leven
Ons geen veilige oogwenk rest;
Als de wijsſte van de wijzen
D' aard dier pestſtof niet doorgrondt,
En hij, ſuffend bij haar woede,
Heet en koud blaast uit één' mond; (*)
Als 't bezit van goed en have
Ons zoo nietig wordt als kaf,
Daar geen goud uit Peru's mijnen
Onze dierbren redt van 't graf, —
Dán eerst, dán komt vast vertrouwen,
Vast gelooven ons te ſtâ,
Dat niet de Oorzaak van het kwade
Ons bezoekt uit ongenâ.
Een' vergramden God te loven,
Die ons met Zijn roede ſlaat;
Die, door gramſchap ſlechts gedreven,
't Kwade weêrvergeldt met kwaad;
Niet, gelijk een aardſche vader,
Deernis toont voor 't rouwig kind,
Maar alleen in 't wrekend ſtraffen
Van de zonde een' wellust vindt:
Dit, dit eischt geen aardſche vader
Van zijn zwak, afhanklijk kroost;
Dit gaat onze kracht te boven;
Dit ontzegt ons allen troost.
Weg dan, weg met een vooroordeel,
Middeleeuwſche tijden waard',
Dat der Christnen Evangelie
Met een heidensch wigt bezwaart!
Neen! wij eeren eenen Vader,
Die van harte ons niet bedroeft,
Geen barbaarſche menſchenöffers
Van Zijn kindren ooit behoeft.
Neen! wij dienen eenen Meester,
Wiens geboden zwaar noch ſtraf,

(*) Toeſpeling, zonder eenig doel van berisping, op de tegenovergeſtelde (heete en koude) geneeswijzen der Artſen.

En wiens juk en last niet hard zijn,
Die Hij ons te dragen gaf.
Alles, alles wordt ons zegen;
Alles, ook het duisterst lot,
Ook hetgeen wij rampspoed heeten,
Zegen, met een oog op God.

***

Wat toch zijn wij! — Broze vaten,
Menschen van slechts éénen dag;
Wien de morgen rijst, wat weet hij,
Of hij d' avond halen mag?
Hij, die eenmaal ons deed worden,
Neemt Hij ons den adem af,
Slechts één oogwenk, en wij sterven,
En wij dalen in het graf!
Ach! die waarheid, niet te loochnen,
Werd ons allen middagklaar;
Wat wij wisten en erkenden,
Zagen wij aanschouwlijk dáár.
Want er werd één stem vernomen:
„ Mensch! bereid uw huis terstond;
„ Sterven zult gij!" en voor eeuwig
Sloot hij straks den veegen mond.
o! Wij kennen haar, die stemme,
Die de wereld doorklonk; ja!
Wij ook hoorden haar, en rilden:
't Was de stem der Cholera! —
Maar eene andre stem, inwendig,
Stem, zoo welkom voor het hart,
Sprak ons moed in, om te lijden,
En vertroostte ons in de smart:
„ Zelfs geen muschje valt op aarde,
„ Zonder hooger wil, ter neêr;
„ En gaat gij het niet te boven?
„ Geldt dan gij niet eindloos meer?
„ Ja, geen hair uws hoofds, (beseft dit!)
„ Of het is bij Hem geteld,
„ Die 't oneindig groote en kleine
Tot één doel te zamen smelt."
Waar die stem zich doet vernemen,
Daar verheft zij boven 't lot;

Zalig hij, die haar mag hooren!
Want het is de stem van God! —
Ver van ons het stout vermeten
Van te dringen in Zijn' raad;
Wij, een ondeel in de keten,
Die het groot heelal omslaat!
Maar, wat ramp ons moge treffen,
Houden wij het denkbeeld vast,
Dat uit ieder onheil zegen,
Onder Gods bestuur, ons wast.
Laat ons dan, in ootmoed, vragen,
Vragen met de hand op 't hart:
Waartoe, bij het heir van kwalen,
Nog die angsten, nog die smart?

* * *

Eenzaam zat ik op mijn kamer,
Peinzende op die droeve vraag,
Bij de mare van een offer,
Weggerukt in 's levens vaag.
't Stadig tikken van een uurwerk,
't Staren op den slingergang,
Wiegelde me in een' doffen sluimer,
Vol van beelden, naar en bang.
Eensklaps schrikt de luide wekker,
Met zijn raatlend, schel geluid,
Zenuw-, oor- en ziel-doordringend,
Mij dien tragen sluimer uit.
'k Dacht, hervattend mijn gepeinzen,
Over doel en middel na:
't Uurwerk werd mij menschlijk leven,
En de wekker — Cholera.
Thans ook werd mij de invloed helder
Van dien wekker op de kracht,
Die, in handlen en gevoelen,
Ons tot God steeds nader bragt.
Reinheid, *matigheid* en *orde*,
Deugden in de maatschappij,
Die, aan hooger pligt verbonden,
Eindloos rijzen in waardij;
Edel drietal, niet te scheiden,
Maar te vaak door ons veracht,

Buiten u geen zeedlijk handlen,
Buiten u geen zielekracht!
Ligchaamsreinheid kweekt gezondheid:
Zelden woont een reine ziel
Dáár, waar ook aan 't ſtoflijk hulſel
Reinheid niet te beurte viel.
Matigheid in aardsch genieten,
Niet verſlaafd aan zingenot,
Doet een bron van zegen vloeijen,
Leidend tot een zalig lot.
Orde, moeder van de welvaart,
Die elk huisgezin ontſchiet,
Waar het hoofd de droeve leden
Onverzorgd hier achterliet: —
Deze deugden, deze pligten,
Nu verwaarloosd, dan veracht,
Welk een ſpoorſlag in dien wekker,
Dat men hen getrouw betracht'!...
Maar, hoe zwaarder zijne ſlagen
Zinken op het traag gemoed,
Des te hooger rijst de waarde
Van een onverganklijk goed.
In 't gerust bezit der zijnen,
Als geen onheil dreigt of naakt,
Flaauwt niet zelden 't vuur der *liefde*,
Die alleen gelukkig maakt;
Maar wanneer hun dierbaar leven
Hangt als aan een' zijden draad,
En een zwaard, als van Damocles,
Boven hunne hoofden ſtaat,
o, Hoe klemmen dan de banden,
Door natuur ons aangelegd;
Hoe gevoelen we aan die panden
Ons met heel de ziel gehecht!
En, bij 't naauwer zamenſnoeren
Van de banden van het bloed,
Wordt de *menschheid* zelv' veredeld,
En de zwaarſte ramp verzoet.
Ja! veredeld en' verbroederd:
't Godlijk *weldoen* ſchittert meest,
Waar de mensch zijne eigen broosheid
In het lot zijns naasten leest.

Dán gevoelt hij regt den zegen,
Die hem, onverdiend, nog rest,
En hij opent hart en handen,
Waar de nood zijn hoop op vest.
Reinheid, *matigheid* en *orde*,
Liefde en *weldoen* bovenal,
Deze deugden, deze pligten
Predikt ons het ongeval.
Ja! de ſtem, die wij vernamen,
Klonk ons ſchriklijk in 't gehoor;
Maar wij floten, ſtug van zinnen,
Geenszins voor dien wekker 't oor:
Hij toch wil tot GOD ons leiden;
En wat nader brengt tot Hem,
Zij het lijden of verblijden,
Welkom ons die hemelſtem!

Ja! wij bouwen,
Vol vertrouwen,
Op den Schepper van 't Heelal:
Want het lijden
En 't verblijden
Is geen werk van 't blind geval.

Neen, o Vader!
't Brengt ons nader
Tot het doel van ons beſtaan;
Tot de pligten,
Wier verrigten
Ons geleidt naar hooger baan.

Liefdrijk leven,
Mildlijk geven,
Streven naar Gods beeld op aard';
Zijn dit vruchten
Van ons duchten,
o, Dan voert het hemelwaart!

Winter nadert.
't Dor gebladert'
Wijst ons op een kwaal zoo ſtraf,
Die ons, menſchen,
Doet verſlenſen,
Ja verſtuiven als het kaf.

Onverdroten
Dán ontsloten
Hart en handen voor den nood,
God genadig,
Wij weldadig,
Redt ligt menig' van den dood.

Vraagt niet immer —
Neen! vraagt nimmer:
„ Is mijn gave wél besteed?"
Wee ons allen,
Die staag vallen,
Zoo God *ons* die vraag eens deed!...

Laat ons streven,
Mildlijk geven,
Geven met een vroom gemoed:
God wil schenken,
Boven denken,
Eindloos heil voor eindig goed!

Hem vertrouwen,
Op Hem bouwen,
Maakt den Christen onvervaard;
Reine harten
Kunnen tarten,
Wat den boozen siddring baart.

Neen! wij schrikken
Voor de blikken
Van 't gevreesde monster niet:
Want wij vreezen
't Hoogste Wezen;
Vrees, die alle vrees verbiedt.

J. W. IJNTEMA.

BIJ DE OPRIGTING VAN NAPOLEON'S STANDBEELD TE PARIJS.

Nog rood van menschenbloed, in breeden stroom vergoten,
Vloekt de aarde den veroveraar,
Die, om zijn rijksgebied roofzuchtig te vergrooten,
Haar afliep met zijn plonderschaar!

Nog toont zij menig ſpoor, dat de ijz'ren oorlogswagen
In 't woest en dond'rend rollen groef;
Nog heugt het haar, dat de oogst, verſchoond van hagelſlagen,
Vertrapt werd door der rosſen hoef!

Nog weet zij, hoe de man, die 't heilige niet achtte
En zelfs den ſpot met eeden dreef,
Steeds de eerelooze kruin met kroonenroof bevrachtte
En lagchend bloedbevelen ſchreef!

Zij zag den ſtichter van der volken bitt're rampen,
Verwaten, zonder ſchaamteblos,
En van een breede wolk gekochte wierookdampen
Omwalmd, in zijn triumfkaros!

Klonk hem een vivat toe, uit ſlavenkeel gewrongen,
Miljoenen, zijnen ſchepter moê,
Ontglipte zucht bij zucht uit de eng geprangde longen,
En vloekten d' ijz'ren geeſelroê!

Daar galmde 't blij gejuich uit die miljoenen monden:
Triumf! triumf! triumf! hij viel!
Verſtrikt, gevangen en verward in eigen vonden,
Door hem bepeinsd met duiv'lenziel!

Ja, de alverdelger viel; de vlagen van het Noorden
Verdoofden zijne gloriezon!
God ſprak haar' ondergang, en 't klonk aan Seines boorden:
Verwonnen is Napoleon!

Hij viel, de dwingeland! Maar zijn bewonderaren,
Die hem vereeren als hun God,
Zij wrokken, dat niet meer de volken op hem ſtaren
Als den beſlisſer van hun lot.

Ja, ſchoon de Algoedheid, in haar gunstrijk welbehagen,
Den booswicht ſtuitte in zijne vaart,
En door het einden van zijn lang gevloekte dagen
De grootſte weldaad ſchonk aan de aard';

Nog durft de ontzinde Gal zijn wufte lusten vieren,
En, aangehitst door gloriezucht,
Zijn oproer koest'rend beeld met eergebloemte fieren
En 't ftatig planten in de lucht!

Hij, wars van voor zijn' God in ootmoed neêr te knielen,
Hij knielt thans voor zijn' Afgod neêr;
Hij zwaait het wierookvat, den fnoodften aller zielen,
Europa tergende, ter eer!

Zie daar dat fchendig volk, dat pocht op Julij-dagen,
In wrange vruchten overrijk!
Het wilde Karel's juk, als duldeloos, niet dragen —
't Kruipt voor Napoleon in 't flijk!

Ellendigen! gij zijt wel peilloos diep gezonken.
Wat zwetst gij langer nog van eer?
Een flavendrom, in 't juk eens dwingelands geklonken,
Ziet daar uw' rang, ziet daar uw fpheer!

Daar zijn er aan den Rhijn, en ook aan Weixels boorden,
Die danfen naar uw tooverfluit;
Op Bato's heilig erf vergalmen uwe akkoorden,
Als 't hatelijkfte wangeluid.

De Batavier bewees geen hulde ooit aan tirannen;
Maar weigerde die hulde nooit
Aan waarlijk edele, aan onfterfelijke mannen,
Wier graf hij met gebloemte tooit.

Nooit treedt hij 't grijze Delft en haren tempel binnen,
Of heilig vuur ontvlamt zijn ziel;
Dan zweeft Oranje's beeld voor zijn verrukte zinnen,
Die voor 's volks vrijheid leefde en viel;

Dan zweert hij trouw aan wet, aan regt, aan tucht en orde,
God biddend' met gevouwen hand,
Dat nooit oud-Nederland, als eens, de prooi weêr worde
Van eenen Franfchen dwingeland!

MENGELWERK.

VOORLEZING, OVER DRIE BELANGRIJKE KUNSTEN IN DE MENSCHELIJKE ZAMENLEVING. Door R. DE VRIES, te *Monnikendam*.

De beoefening van kunften en wetenfchappen legt voor den mensch den grondflag tot befchaving van den geest. Zij is het, die hem op den trap van kennis en verftand, van goeden fmaak en zedelijk gevoel hooger leidt, en hem het genot verfchaft van veelvuldige reine en duurzame genoegens, welke hieraan verbonden zijn. Heil dan de menfchelijke zamenleving, in welke men zich algemeen op de beoefening, uitbreiding en volmaking der fchoone en nuttige kunften toelegt! Heil den beoefenaren zelven, die het maatfchappelijke leven zoo nuttig en aangenaam maken voor zich en hunne medemenfchen! Hoe kan b. v. de *teeken-* en *fchilderkunst* ons in afgelegene oorden der wereld verplaatfen, ons de heerlijkfte partijen voor het gezigt brengen, en ons verlustigen in de befchouwing der natuur en kunst! Hoe kan de *toonkunst* ons gehoor ftreelen, onzen geest in verrukking wegflepen, ons binnenfte met het edelfte, verhevenfte gevoel doordringen, en ons op eene hoogte voeren, dat wij ons nader aan den hemel, dan aan de aarde wanen! Hoe kan de *dichtkunst* onze ziel vervullen met denkbeelden en gewaarwordingen, die den Engelen waardig zijn, ons hart veredelen en ftemmen tot hetgeen groot, ja Goddelijk is!

Een ieder van mijne Hoorders fchept ongetwijfeld veel behagen in elke befchouwing, die de eene en andere der fchoone en nuttige kunften ten voorwerpe heeft. Velen zullen misfchien ook thans met mij zich verlustigen willen in de befchouwing van het onderwerp, dat ik mij ter behandeling heb voorgefteld. Ik zoude u ook wel een aangenaam genot dezer oogenblikken durven belo-

ven, daar het onderwerp hiertoe niet opgefchikt is; maar ik moet u in deze befchouwing vooral oplettend maken op het misbruik, dat men, gelijk van alle goede dingen, zoo ook van die kunften, op welke ik het oog heb, dikwerf maakt, en het nadeelige, hetwelk uit dit misbruik voortvloeit. Deze aanwijzing zal zekerlijk een groot deel van het aangename der befchouwing wegnemen; maar ftellen wij ons tevreden met de herinnering, dat het nuttige in iedere befchouwing boven het aangename te waarderen is. — Denkt evenwel niet, dat ik heden als keurmeester, veel minder als waanwijze bediller ben opgetreden. Verre vandaar! Het verkeerde en fchadelijke, dat ik u aantoonen zal, zult gij zelve meermalen hebben opgemerkt, zoodat mijne redenering niet anders dan eene bloote herinnering voor u zijn zal. Vanhier, dat ik u niet telkens het misbruik en deszelfs nadeelen uitdrukkelijk zal aanwijzen, maar liever ftilzwijgend u zelve over het een en ander zal laten oordeelen.

De kunften, op welke ik het oog heb, behooren niet tot de fchoone en edele, maar tot de nuttige, namelijk in zoo verre als men ze op eene nuttige wijze en tot nuttige einden bezigt. Zij hebben in de menfchelijke zamenleving juist geen zeer groot aanzien, omdat zij uit haren aard niet het eigenlijk verhevene ten doel hebben, en niet zoo zeer door weinigen, maar door zeer velen worden uitgeoefend, en men toch doorgaans het zeldzame boven het algemeene bemint en verheft.

De drie kunften dan, die ik bedoel, zijn de volgende: 1) de kunst van draaijen, 2) de kunst van verlakken, 3) die van vergulden. — Welk eene vreemde, onnatuurlijke zamenvoeging! zullen mogelijk mijne Hoorders denken. Ik beken, dat deze drie kunften, althans de twee eerstgenoemde, oppervlakkig befchouwd, wijd uiteenloopen; maar ik zal u trachten te toonen, dat ik dit drietal juist niet door een' toevalligen greep uit de menigte der kunften in mijne befchouwing opgenomen heb, daar dezelve geacht kunnen worden in een naauw verband

met elkander te ſtaan, als loopende in één bepaald punt te zamen, en, in dat punt bijeengekomen zijnde, met elkander werken tot één doel. Wij zullen ze alzoo meer in hare overeenkomst, dan wel in hare oppervlakkige niet-overeenſtemming beſchouwen. — Te eerder, mijne Heeren! heb ik mij tot deze drie kunſten willen bepalen, omdat ik vrijmoediger over dezelve, dan wel over andere kunſten ſpreken durf, als wel wetende, dat onder u geen draaijers, of verlakkers, of vergulders zich bevinden; terwijl ik dán, wanneer ik het waagde, om over andere kunſten, over teeken- en ſchilderkunst, of toon- of dichtkunst te ſpreken, in dat geval menige gegronde aanmerking van teekenaars, ſchilders, toonkunſtenaars of dichters, hier tegenwoordig, mij zoude moeten getroosten. Mijne voor te dragene opmerkingen wegens het draaijen, verlakken en vergulden kunnen door mijne Hoorders, als zijnde geen meesters in de kunst, zoo naauwkeurig niet beoordeeld worden, als wanneer ik over verhevener kunſten ſprake; en mijne voordragt zal hun evenwel van nut kunnen zijn, wanneer zij naderhand met menſchen in aanraking mogten komen, die deze kunſten uitoefenen.

Wij willen ons over het onderſcheid tusſchen de woorden *kunst* en *wetenſchap* niet in 't breede uitlaten. Alleen zullen wij aanmerken, dat wetenſchap op zichzelve geen kunst vooronderſtelt, maar wel kunst het wetenſchappelijke in zich bevat; en dit is vooral waar van die drie kunſten, die wij ons ter beſchouwing voorſtellen. — Wij zullen het taalkundig onderſcheid tusſchen draaijen en verdraaijen, lakken en verlakken geheel aan zijne plaats laten; mijne Hoorders zullen ligtelijk uit het verband van zaken begrijpen, wat wij door het een en ander willen verſtaan hebben. Om eene goede orde in het oog te houden, zullen wij eerst van iedere der drie kunſten afzonderlijk ſpreken, en daarna ze alle drie in één punt vereenigd beſchouwen.

De kunst van *draaijen* is ons allen eenigermate bekend. Het voorwerp wordt op zekere wijze cirkelvor-

mig in 't rond gevoerd, terwijl de kunstenaar door zijn aangebragt werktuig hetzelve zoodanig vormt, als dienstig is tot zijn oogmerk. In 't bijzonder worden kunstdraaijers genoemd de genen, die, behalve het gewone draaijen, de kunstdraaibank met eene menigte daartoe behoorende gereedschappen behandelen, en niet alleen cirkelrond, maar ook ovaal en in alle rigtingen draaijen kunnen. Zij moeten menschen zijn, die goed kunnen teekenen en berekenen, vindingrijk zijn, veel geduld hebben, en zelfs gelaatkunde bezitten, want zij moeten ook menschenaangezigten draaijen kunnen; ook figuren, die tot opsiering en verfraaijing dienen. Zij moeten verder de kunst verstaan, om sommige dingen, die zij bewerken, kneedbaar te maken, ten einde van dezelve allerlei afdrukken in vormen te vervaardigen, en daarna weder te harden; hetwelk b. v. te pas komt, wanneer zij een gedraaid voorwerp als 't ware een' wassen neus moeten aanzetten, hoewel geen was, maar ivoor, been enz. door hen gebruikt wordt. Zij moeten het voorwerp door uiterlijke reinheid en witheid een bekoorlijk aanzien weten te geven; zelfs in allerhande kleuren weten te verwen, naar gelange van zaken en omstandigheden. Offchoon nu het draaijen, zoo wel het kunst- als het gewone draaijen, door sommige menschen, in het maatschappelijke leven, als beroep en voor hen noodzakelijk middel van bestaan wordt uitgeoefend, hebben evenwel alle menschen kennis en verstand van deze kunst, zonder dat juist allen haar in beoefening brengen en als middel van bestaan bezigen, en alzoo zonder als kunstdraaijers bekend te staan. Men vindt ze dus in alle standen, rangen en klassen van menschen.

Let wel, M. H.! wij bedoelen hier minder de praktijk, dan wel de theorie; want men moet tusschen weten en doen wél onderscheid maken, daar het eerste veel gemakkelijker is dan het laatste. In de redeneringen en geschriften van sommigen straalt veel kennis omtrent de bedoelde kunst door, terwijl die zelfde kennis door hunne praktijk wedersproken zoude worden. Dat dan nie-

mand aan iederen theoretifchen draaijer onbedachtzaam de uitoefening der kunst toevertrouwe, en men nimmer van het eerfte befluite tot het laatfte, maar wel van het laatfte tot het eerfte!

Thans volgde de *verlakkunst*. Ook van deze kennen wij allen iets; maar niemand van mijne Hoorders, geloof ik, verftaat het fijne en geheime dezer kunst. En geen wonder! want door oefening en ondervinding moet men achter dezelve komen. Wij kunnen daarom de zaak flechts oppervlakkig behandelen. Wij zullen zelfs niet fpreken over de zamenftelling van de lak, die gebezigd wordt om een voorwerp te beftrijken. Hetzij ons genoeg te weten, dat aan de lak, met welke het voorwerp (*) voorzien geworden is, door warmte zoodanige vastheid gegeven wordt, dat door polijsting een zeer fchoone luister aan dezelve wordt bijgezet; dat men in alle kleuren kan verlakken, en men de werkftukken met goud of zilver of fchilderwerk opfieren kan, waardoor de verlakkunst in haar geheel eene uitnemende kunst wordt. Zij ftrekt zich uit tot zeer vele voorwerpen, die ons in het dagelijkfche leven, in ons tijdelijk beftaan, in het genot van zinnelijke genoegens dienen moeten. Ja, M. H., deze kunst gaat zoo verre, dat zij zich niet alleen bepaalt bij het levenlooze, maar zich zelfs tot menfchen uitftrekt, die men op onderfcheidene wijze verlakken kan; met dit onderfcheid evenwel, dat, daar het verlakfel voor levenlooze voorwerpen alleen met derzelver buitenfte in aanraking komt, het verlakfel voor menfchen in vereeniging wordt gebragt met hun binnenfte, met hunnen geest; en wel zoo, dat de eene geest den anderen verlakt. Hier wordt alzoo een fpiritueel verlakfel gebruikt. Er komen onderfcheidene foorten hiervan in den handel voor; doch de beste fpiritus, die tot bereiding van dit middel gebruikt wordt, verkrijgt men door overhaling uit de *fallentia narcotica*,

(*) Men plaatst hetzelve in eene zoogenaamde *moffel*. Vanhier het woord *moffelen*, *wegmoffelen*, dat in beteekenis wel bekend is.

en is in de fcheikunde bekend onder den naam van *fpiritus fallentisfimus*, en in alle landen verkrijgbaar. Dezelve fchijnt uitgevonden te zijn door den hoogberuchten Heer KELEANTHROPOS, Hoogleeraar in de Scheikunde aan de Akademie te *Londen*. Deze fpiritus draagt bij de *Engelfche* fcheikundigen den naam van *pneuma agathon*, dat is goede geest; doch in ons land is die meer bekend bij den naam van *pneuma kakon*, kwade of booze geest, en onder deze benaming komt dezelve in de *Bataaffche Apotheek* (die thans niet meer in gebruik is) op bladzijde zoo veel onderaan in eene noot voor. Wanneer deze fpiritus echt is, moet dezelve voor zeer bedwelmend en vergiftigend gehouden worden, zoodat men voorzigtig zijn moet, wanneer men van dezen geest in het verlakken gebruik maakt, want eene te groote hoeveelheid zoude voor iemand doodelijk kunnen zijn. En hij, die zich laat verlakken, kan hierbij niet te veel op zijne hoede zijn.

Ten derde ftaat ons te befchouwen de kunst van *vergulden*. Deze kunst, M. H., wordt op verfchillende manieren uitgevoerd. De eerfte manier is deze. Men tracht het voorwerp te zuiveren van onbehagelijkheden; daarna beftrijkt men hetzelve met eene middelftof, die de eigenfchap bezit, dat ze meer en meer kleeft en zeer vasthoudend wordt. Staande den tijd van kleven, wordt ze belegd met groen goud, doch meest met dukaten-, rozenobel- of antimonie-goud. Let wel! men kiest de beste goudfoorten om het bekoorlijke voor 't oog, dat immers van veel belang is in het menfchelijke leven op aarde. De geheele kunst beftaat dus in eenige handgrepen onder de uitvoering (zoo als het wel met meer dingen het geval is) en in het wél toebereiden der kleefftof. Deze manier van vergulden heeft het voordeel, dat men zijn kunstwerk voor eens ieders oog kan blootftellen, daar het tegen weêr en wind beftand is. Men verguldt op deze wijze b. v. een' weêrhaan, die op een' toren geplaatst wordt, om zich geduriglijk te keeren en wenden, naar dat de

wind is. Deze manier van vergulden zouden wij voor de beste houden, omdat zij de duurzaamste, omdat met haar de meeste eer te behalen, en van haar op den duur de beste partij te trekken is voor zekere oogmerken.

Maar het is toch vreemd; even gelijk in vele andere zaken, zoo ook vooral in het vergulden stelt men glans boven deugd, en men verguldt op eene andere manier. Men weet door middel van eene zamentrekkende vloeistof het goud aan het voorwerp te brengen, hetzelve daarna te polijsten, en er eenen hoogeren luister aan te geven, dan op de vorige wijze. Deze manier is moeijelijker, maar voor 't algemeen behagelijker; en hierom wordt toch het werk begonnen. Jammer, zoo als het met de meeste luisterrijke behagelijkheden gelegen is, dat hetzelve geen weêr en wind verdragen kan, dat het binnen de huismuren besloten en voorzigtig behandeld moet worden.

Eene derde manier van vergulden geschiedt met de tong, ten minste gedeeltelijk. Het voorwerp, namelijk, laat niet toe, dat men de gewone middelstof gebruike, die uit haren aard te grof is, en alzoo te veel in 't oog loopt. Deze manier noemt men *likken*. Eene wonderlijke wijze van behandelen toch! zal men zeggen. En ik zelf zou het goede effect van deze manier kwalijk gelooven kunnen, indien ik niet door eene duidelijke proef ware overtuigd geworden. De kunst gaat verre! En wat ons onbegrijpelijk is, het verguldsel hecht zich op zulk één gelikt voorwerp zoo vast, dat men aan hetzelve door polijsten eenen schitterenden glans geven kan.

De vierde manier, die den naam draagt van vergulden, is eigenlijk geen vergulden. Ten minste men gebruikt geen goud, maar goudkleurig vernis. En nu wordt de zaak minder. Het is dus niet al goud, M. V., wat hier blinkt. Men behandelt op deze wijze het koper, en wil het voor goud laten doorgaan. Het voorwerp wordt slechts in 't vuur heet gemaakt, met de vernis

bestreken, en weder heet gemaakt en gedroogd. Eene gemakkelijke manier van vergulden, voorwaar! Wat kan de mensch toch niet door een gering middel een ding van aanzien veranderen, hetzelve blinkend en behagelijk maken voor anderen, ja, wat meer zegt, voordeelig voor zichzelven, indien hij maar de kunst van vergulden versta! Deze kunst, M. H., strekt zich zoo verre uit, dat er bijna geene voorwerpen zijn, die men door vergulden niet zoude kunnen doen blinken en bekoorlijk maken. Herinnert u wel, er zijn vier manieren van behandelen. Wat op de eene wijze niet wil, beproeft men op de andere. En inderdaad de kunst van vergulden wordt verbazend veel uitgeoefend, zelfs door menschen, die men voor geen vergulders zoude aanzien, en ook juist geen *publieke* vergulders zijn. Men schijnt over 't geheel veel werk te maken van zaken en menschen te vergulden, en alzoo op te sieren en te doen blinken, ten einde hierdoor genoegens te verschaffen, die in verguldsel en goudkleurig kopervernis opgesloten liggen; als zijnde deze de gemakkelijkste en aangenaamste weg, om zichzelven den toegang te banen tot hunne gunst en aanbeveling. Men weet eene zaak, die op zichzelve onbehagelijk is, een aanzien te geven, dat bekoort. Hetgeen aan eene zaak ontbreekt, weet men door verguldsel aan de opmerking te onttrekken; hetgeen wanstaltig is, kan men door verguldsel tot een goed geheel maken; het miskleurige bedekt men met hetzelve; zoodat het verguldsel van zeer veel belang is in het maatschappelijke leven. Nogtans, M. H., moet gij hieruit niet het besluit trekken, alsof ik wilde zeggen, dat het verguldsel in staat ware, om volstrekt elke onaangename zaak behagelijk te doen voorkomen. Neen! er zijn inderdaad zaken, die voor geen verguldering vatbaar zijn, vooreerst omdat zij van al te grooten omvang zijn, dan dat het ontbrekende, wanstaltige, miskleurige behoorlijk bedekt zoude kunnen worden, en ten andere omdat de uitstekende punten en bulten zoo groot en menigvuldig zijn, dat de kunst van verbergen en opsie-

ren vruchteloos te baat genomen wordt. Voor 't overige werkt deze kunst zeer verre; en wanneer wij haar bij de twee andere door ons beschouwde kunsten voegen, dan is zij, bij die twee, de derde, en wel eene zeer behagelijke vriendin, daar het zelden zal missen, of men zal, hetgeen men door *draaijen* en *verlakken* niet heeft kunnen goedmaken, eindelijk door de kunst van *vergulden* een ten minste niet onbehagelijk voorkomen kunnen geven.

De kunstenaars nu, van welke wij ieder in 't bijzonder gesproken hebben, kunnen wij, zoo als met vele andere beroepen het geval is, gevoegelijk verdeelen in *groote* en *kleine*. Te weten de draaijers, verlakkers en vergulders, die hunne kunsten in 't groot doorzetten, zijn belangrijker, dan die eene kleine affaire hebben. De eerstgenoemden werken meer voor 't algemeen, de laatsten voor bijzondere personen. Wanneer wij ons door den werkman *in het klein* eenmaal hebben laten draaijen, of verlakken, of vergulden, en dit niet weder wenschen gedaan te worden, zoo trekken wij ons terug, om niet weder met hem in aanraking te komen; maar ten aanzien der kunstenaars *in het groot* hebben wij het minder en dikwijls geheel niet in onze magt, om ons tegen hunne kunst te vrijwaren. Zij draaijen, verlakken en vergulden ons, eer wij het weten, eer wij er iets van gevoelen, en wij worden het dán eerst gewaar, wanneer het werk volbragt is. En dewijl niet enkele personen, maar eene geheele maatschappij niet zelden het voorwerp hunner kunst geworden is, zoo worden de gevolgen daarvan vrij algemeen gevoeld.

Menigmalen zijn die kunstenaars in het groot mannen, die alle drie de kunsten te gelijk uitoefenen. Ieder voor zich verstaat dus het draaijen, verlakken en vergulden, alsof dit ééne zaak ware. En deze, zult gij mij toestemmen, mogen met nadruk kunstenaars genoemd worden. Oppervlakkig beschouwd, zou men zeggen, dat dezulken aardsche schatten vergaderen; maar de ondervinding leert, dat men niet gemakkelijk in drie kunsten

te gelijk even kundig en bekwaam zijn kan; dat het eene om het andere dikwerf veel lijden moet; dat men het eene om het andere bederft, en alzoo doorgaans in zijne zaken meer achter- dan vooruit gaat. De vereeniging dezer drie kunſten in één mensch belooft veel, maar geeft weinig, ten minſte niet veel op den duur. — Zulke kunſtenaars vindt men in alle landen; doch de grootſte in alle drie deze vakken te gelijk worden in *Engeland* aangetroffen, hoewel de *Franſche* meer bekend, en vooral in onze dagen meer gezocht worden, te weten door die genen, die niet zeer naauwkeurig zien, niet zeer fijn oordeelen, en zich door het ſchoonſchijnende ligtelijk innemen laten. De reden, dat deze kunſtenaars in *Frankrijk* tegenwoordig voor zeer beroemd gehouden worden, is misſchien omdat zij, bij het gebruik van geen beste middelen, evenwel in de oogen der zulken beste werkſtukken leveren. Althans hunne gedraaide, verlakte en vergulde produkten worden naar alle landen van *Europa* overgevoerd; naar *Italië*, alwaar men te *Ancona* een depôt er van heeft opgerigt, om ze te gemakkelijker in deszelfs ommeſtreken te verzenden; door geheel *Duitschland* en *Pruisſen*, tot zelfs in *Polen*, hoewel de invoer dezer produkten in dat land tegenwoordig door den Keizer aller *Rusſen* als contrebande beſchouwd en behandeld wordt. Ook zelfs ter plaatſe in *Italië*, waar het genoemde depôt werd opgerigt, heeft men terſtond de tegenwerking in dezen handel ondervonden, vooral van de zijde van *Weenen*, alwaar de groote fabrikeurs in andere ſoorten van voorwerpen zich tegen de *Franſche* draaijers, verlakkers en vergulders verklaard hebben, en den invoer van derzelver produkten meer en meer tegenwerken en den prijs in de laagte brengen. Misſchien om deze, misſchien om andere redenen, althans men begint de verzendingen door *Italië* te ſtaken. En in 't algemeen ſchijnen de *Franſche* kunstfabrijken, die ook in *Portugal*, in *Spanje*, in *Zwitſerland*, ja zelfs in *Turkije* en in *Egypte* hare waren pogen uit te kramen, van haar aanzien en invloed

te verliezen, waarom zij zich thans ook minder laten voorſtaan op de volkomenheid harer kunstgewrochten, en meer toegevendheid ſchijnen te gebruiken omtrent hetgeen in andere fabrijken in andere landen vervaardigd wordt.

Het is dus niet vreemd, M. H., dat men in *België*, als naburig aan *Frankrijk* en met dat land zoo na bevriend, overvloediglijk de *Franſche* kunstingrediënten tot het draaijen, verlakken en vergulden in derzelver echtheid verkrijgen kan. Te weten, de *Belgen* worden gehouden voor draaijers, verlakkers en vergulders van den tweeden rang. Zij zijn (om het zoo uit te drukken) meestersknechten van de *Franſche* bazen. De voorzigtigheid vordert alzoo, om hun geene dingen in handen te geven, tot welke eene meerdere kennis en bekwaamheid gevorderd worden, dan men in zulke meestersknechten aantreft, en zich liever tot de bazen te wenden met hetgeen men eens regt fraai gedraaid of verlakt of verguld wenscht te hebben. In ons land zijn de bedoelde ingrediënten tot de kunst ook verkrijgbaar, maar, hoewel van *Franſchen* oorſprong, evenwel lang zoo volkomen, lang zoo ſterk en zoo uitgeſtrekt werkende niet. De ſpiritus b. v., die bij het vergulden wordt gebezigd, moet op de *Franſche* hygrometer 30 gr. houden, gelijkſtaande met de *ſpiritus vini rectificatisſimus*, terwijl dezelve bij ons op vooral niet ſterker dan 7 gr. kan worden geſchat, zoo als de *ſpiritus Mindereri*, en alzoo, gelijk die, meer geſchikt om ons te doen zweeten, dan wel om ons te vergulden. Ons land is te dezen aanzien veel minder ſpiritueus, hetwelk zekerlijk voortkomt uit het lage en waterige van den grond. Met dat al, M. H., hebben wij geen reden, om anderen landen hunne ingrediënten en werkſtukken in deze drie kunſten te benijden, daar de ondervinding al genoeg geleerd heeft, met hoe vele onheilen, vooral zware bankroeten, het debiet hunner gedraaide, verlakte of vergulde voorwerpen vergezeld gaat, zoo zelfs, dat het niet te verwonderen zoude zijn, wanneer eens de

Parijsche fabrijken vóór en na te gronde gingen, en zij ook die, welke bij hare overzeesche buren gevonden worden, met zich ten ondergang sleepten. Want er schijnt tusschen de kunstfabrikeurs in beide landen eene Compagnie te bestaan, hoewel hiervan geen notariële verbindtenis het licht ziet, en het niet waarschijnlijk is, dat deze vereeniging langen tijd stand houden zal. Twee Compagnons, die beide vrij eigenzinnig zijn, die ieder voor zich naar het meesterschap in de kunst dingen, en vooral op het artikel gebouwde en ongebouwde eigendommen zeer inhalig zijn, —. zulke Compagnons zijn zeer zelden langen tijd met elkander verbonden. Hunne vereeniging houdt alleen zoo lang stand, als de een den anderen volstrekt noodig heeft, om zijne bijoogmerken te bevorderen. Ja, het zijn dezelfde Compagnons, die, in plaats van ons in onze affaire, volgens eed en pligt, krachtdadiglijk te ondersteunen, alleen hunne eigene belangen en die hunner medegeïntresseerden in het kunstdraaijen, verlakken en vergulden trachten te bevorderen. Maar, wat zullen wij van deze schalkerijen zeggen! Het verstrekt ons tot eene les: wees trouw, maar vertrouw u niet te ligt aan anderen.

Uit al het gezegde, M. H., volgt van zelve, dat er meer, dan eene alledaagsche, dat er eene buitengewone *kennis* en *verstand* gevorderd worden, om in deze drie kunsten te gelijk uit te munten. Kennis en verstand vooreerst van alles, wat men bezigt, van de werktuigen, de stoffen, vaste en vloeibare, het spirituële, enz. — kennis en verstand vervolgens betrekkelijk diegenen, die men als handlangers noodig heeft, (want men maakt zelden gebruik van gepatenteerde knechten) en vooral algemeene menschenkennis of karakterkunde, omdat het zeer dikwijls te pas komt, gelijk wij gezien hebben, dat men menschenaangezigten draaijen, verlakken en vergulden moet.

Verder wordt hier vereischt een *goed geheugen*. Er dient in hetgeen men vervaardigt een zelfde toon te heerschen. Zoo als men het werk begonnen heeft, moet

men het volhouden. Dit betreft niet alleen de uiterlijke gedaante, (daartoe zou het bloote oog genoegzaam kunnen zijn) maar bij iederen voortgang in het werk moet het geheugen ons zeggen, hoe alles, wat wij bewerkt hebben, bij elkander past en zamenhangt, opdat tusſchen het een en ander geen wanſtaltigheid, geen disharmonie, geen botſing en daardoor vernietiging plaats hebbe, maar opdat alles regelmatig, overeenſtemmend vereenigd zij en in zijn geheel blijve.

Ook is hier een *deftig gelaat* noodzakelijk, om goede werkſtukken te vervaardigen. Kunſten en wetenſchappen in 't algemeen vorderen bij de beoefening deftigheid. Derzelver waardigheid en moeijelijkheid laten geen ontplooid gelaat toe. Zelfs houdt men in 't algemeen dezulken voor ongeſchikte kunſtenaars in het draaijen, verlakken en vergulden, die hun aangezigt niet in deftige en ernſtige plooijen kunnen zetten. En waarlijk, zonder dat zouden wij toonen te los over de zaak heen te loopen, daar het hier vooral op naauwkeurigheid en netheid aankomt, en men ligtelijk met ééne verkeerde beweging in het draaijen, met ééne ongelijke overſtrijking in het verlakken, met ééne onjuiste aanvoeging in het vergulden de ganſche zaak bederven kan. Zelfs het geheele voorkomen moet eene geſchiktheid tot de kunst aantoonen. De opſlag van het oog moet belangſtelling in de kunst verwekken. De beweging van het hoofd, de armen, de handen en vingers moet ongedwongen zijn. Dit alles brengt zeer veel toe tot volmaking der kunstſtukken. En gelijk vele kostwinningen den mensch in zijn geheele voorkomen en houding eenigermate vormen naar de werkzaamheden, die aan dezelve verbonden zijn, zoo doen dit vooral de drie kunſten, over welke wij ſpreken.

De eene mensch nu brengt het, gelijk het in alle vakken gaat, in deze drie kunſten veel verder, dan de andere. Zijne vindingrijkheid, zijne bekwaamheid, zijne handigheid ſtrekken zich veel verder uit, dan dit bij den anderen plaats heeft. Evenwel de eerſten zijn niet altijd de gelukkigſten in hun debiet; en omdat zij doorgaans

hunne zaken veel verder uitbreiden, zoo kunnen hunne verliezen verbazend groot, ja menigmalen onherstelbaar zijn. Hoe meer gewerkt, hoe grooter schade dikwijls. Daarom wordt hier eene bijzondere behoedzaamheid vereischt. En met alle behoedzaamheid gaat men dikwerf te gronde. Waarom (zouden wij zeggen) zoo hard gewerkt, zoo gezwoegd en gezweet om voordeel, daar de nadeelen zoo groot kunnen zijn? Waarom zulke drie belangrijke kunsten te gelijk uitgeoefend, daar men met ééne van dezelve het hoofd en de handen vol genoeg heeft? Ja, M. H., er zijn in de wereld zoo vele waaroms, die wij niet beantwoorden kunnen; en hieronder behoort ook het waarom ten aanzien van deze drie kunsten. Winst wordt beoogd, hoewel verlies doorgaans het gevolg is. En laat somwijlen de winst, tegen het verlies op de balans gebragt, doorslaan; het is niet te ontkennen, dat er zeer veel moeite aan verbonden is, om deze drie kunsten behoorlijk uit te oefenen. Hoe veel hoofdbreken, hoe veel ligchaamsvermoeijenissen zijn hieraan verbonden! Hoe veel druppelen zweet en bloed zelfs kosten zij menigmalen den werkman! En dan nog de onaangenaamheden der werkplaatsen, alwaar deze kunstgewrochten vervaardigd worden; daar men, uit vrees voor de verbreiding der geheimen, die aan deze kunsten verbonden zijn, zichzelven in afgezonderde lokalen opsluit, en dáár door rook en walm, en uit gebrek aan genoegzame versche levenslucht, eenen kwijnenden staat van gezondheid ondervindt. Deze verblijven zijn dan ook doorgaans voor onkundigen moeijelijk te vinden, te meer daar geen uithangbord of patentnummer hier den weg wijst. En in zulke slaafsche werkzaamheden slijt men zijn leven, offert men zijne ligchaams- en zielskrachten op! En dan komt hier nog bij, dat men altijd voorziet, dat bij zijn overlijden de affaire geheel te niet loopt, en alzoo voor zijne nablijvenden geen middel van bestaan opleveren kan. Menigeen van deze kunstenaars, aan het einde zijns levens gekomen, wenscht dan ook, dat hij een zekerder, bestendiger en meer winst gevende kunst of

wetenſchap geleerd en uitgeoefend had, en die dus voor zijne nablijvenden meer ſtoffe tot vreugde had kunnen opleveren, dan de kunst van draaijen, van verlakken en vergulden hem nu werkelijk doet. Menigeen van deze kunſtenaars ziet dan met minachting en ſpijt op de uitoefening zijner kunſten terug, en wenscht zijne kunstgewrochten liever vernietigd, dan op eene Tentoonſtelling, hoe fijn ook bewerkt, geplaatst te zien, dewijl hij dán eerst regt het onvolmaakte dier kunstwerken, en het overwigt van het verlies tegen de winst, inziet en gevoelt, en eerst dán levendig beſeft, dat hij zelf te voren geen goed keurmeester van zijne eigene kunstgewrochten geweest is, maar dat er een hooger Keurmeester is, die zijne kunstwerken naauwkeurig beziet, juist beoordeelt en waardeert, en hem voor alle dezelve de waarde geeft, die hem naar regt en rede toekomt.

Ellendig de zamenleving, (zeggen wij, M. H., die niet tot deze kunſtenaars behooren) welke voor een groot gedeelte uit zulke draaijers, verlakkers en vergulders beſtaat! Door de menigte van hen heerscht er in die zamenleving geheimhouding, achterdocht, geheime navorſching, verkeerde vooroordeelen, en wat dies meer zij. In die zamenleving wordt kunst gewaardeerd boven natuur, het zamengeſtelde boven het eenvoudige, het moeijelijke boven het gemakkelijke — de duisternis boven het licht. Zijn wij dus nimmer wangunſtig, wanneer wij van menſchen hooren, die in ſchranderheid van draaijen, verlakken en vergulden boven ons uitmunten. Laat het ons genoeg zijn, dat wij eenige kennis hebben van deze kunſten, en dus wel eenigermate de theorie, maar niet de praktijk dier kunſtenaars verſtaan. En al ſtrekt zich ons verſtand niet verder uit, dan dat wij alleen het kunſtig gedraaide van het onbewerkte, het verlakte van het onverlakte, het vergulde van datgene weten te onderſcheiden, waarop geen blinkend metaal gelegd is; dan nog zijn wij verre van beklagenswaardig te zijn. Geven wij altijd aan wijsheid de voorkeur boven ſchranderheid, eene matige, maar zekere winst boven aanzienlijke, maar wis-

felvallige fchatten. — U dan, o drietal kunften! van welke wij, die in uwe geheimen niet zijn ingewijd, gefproken hebben, u dan keuren wij wel de achting en toejuiching van allen, die prijs ftellen op maatfchappelijk geluk, waardig, zoo lang gij u alleen in uwe eigenlijke eenvoudige gedaante en nuttige oogmerken voordoet, gelijk menig man door u een eerlijk beftaan vindt. Maar hoe menigmalen laat gij u misbruiken tot dingen, die oorfpronkelijk onder uw bereik niet vallen, die aan de afkeuring van alle verftandigen onderworpen zijn! En hoe onbehagelijk wordt daardoor uw aanzien, hoe onaanzienlijk uw naam, hoe algemeen en fterk wordt daardoor het vooroordeel tegen u! Wij kunnen en willen wel in u de gave der fchranderheid niet miskennen, daar die zoo zigtbaar in u uitblinkt; de fijnheden, die in u liggen opgefloten. Wij bewonderen zelfs het fchrandere hoofd, dat u heeft uitgedacht, de diepten van kennis, die in u verborgen zijn. Indien gij alleen de bevordering van maatfchappelijk geluk bedoeldet en ten gevolge hadt, met wegneming van die onaangenaamheden, die het gezellige leven verbitteren, o dan zouden wij u onfterfelijk wenfchen, dan zou het ons leed doen, dat gij niet de algemeene achting en het vertrouwen genoot, dat uwe kunstgewrochten fomwijlen verachtelijk werden voorbijgezien en misprezen. Maar nu gij van uwe oorfpronkelijke beftemming en bedoelingen zoo verre afgeweken zijt, en ons in eene mengeling van zwarigheden en onheilen wikkelt, nu ftaat gij in uwen werkkring niet hoog aangefchreven bij ons, die het eenvoudige verre boven het kunftig gedraaide, het natuurlijke boven het verlakte, het onvergulde boven datgene waarderen, hetwelk door goud en goudkleurig kopervernis glansrijk is gemaakt. Gij noemt ons misfchien dwazen, omdat wij uwe bekoorlijkheden gering achten, omdat wij ons leven doorbrengen in de beoefening van wetenfchappen, die alleen de ftroeve waarheid ten grondflage hebben, en ons niet willen tevreden ftellen, veel minder bekoren laten door het behagelijke der uiterlijke gedaante; terwijl

wij ons vermoeijen, om in iedere zaak al dieper en dieper met onzen geest door te dringen. Maar gij kent het schoone, edele en verhevene niet van de kunsten, die wij beminnen en beoefenen, ter bevordering van ons heil en dat der maatschappij. Gij hebt geen ondervinding van het aangename gevoel des harten, hetwelk de beoefening dezer kunsten aan ons schenkt. Wij voor ons begeeren onzen smaak in dezen te volgen, en wenschen door u niet afgetrokken te worden, om u aan te kleven en te volgen op uwe loopbaan. Wij laten u voor hetgeen gij zijt, en uwe kunstgewrochten ter beoordeeling over van diegenen, die dezelve naauwkeuriger kennen en weten te waarderen, dan ons verstandelijk vermogen dit doen kan.

MERKWAARDIGHEDEN WEGENS DEN MIEREN-ETER.
Naar WATERTON.

Als eene merkwaardige bijdrage tot staving der waarheid van het verwonderlijke evenwigt in de Natuur, moge de verhouding der *mieren* en *mieren-eters* strekken. De eersten zijn in *Amerika* onbegrijpelijk talrijk en groot. Zij maken hunne nesten op de boomen, en komen er langs eenen bedekten weg onder den grond; soms reizen zij ook boven den grond in karavanen, eene *Engelsche* mijl (20 minuten) lang, die in de grootste orde daarheen trekken, en waarvan elke mier een groen blaadje ter grootte van een' schelling in den mond heeft. Somtijds gaan de roode mieren bij millioenen, even als Regementen in orde geschaard, regt op hun doel af, zelfs door de luchtig opgeslagene huizen in de bosschen heen; en een *Engelsch* Heer in de binnenlanden van *Demerary*, die zich des nachts op zekere plaats binnenshuis nederzette, gevoelde, zoo als hij zelf betuigde, eene gewaarwording, alsof hij met buskruid naar de lucht gevoerd werd; want hij was op wel tienduizend mieren gaan zitten! Hoe pijnlijk echter ook hun beet zij, ziet nogtans

de planter niet ongaarne, daar zij alle schadelijke insekten, die onder zijn dak zijn, verslinden.

Niettemin zou de overgroote menigte der mieren op den duur allerschadelijkst worden, wanneer geen ander dier hunne al te sterke vermeerdering belette. En dit is de *mieren-eter* (*Myrmecophaga*), dien BLUMENBACH met den *luiaard* in dezelfde klasse der *traaglopers* plaatst. Er zijn daarvan drie soorten; de eerste niet veel grooter dan eene rat, de tweede zoo groot als een vos, de derde een groot en sterk dier, dat van den snuit tot de punt van den staart wel zes voet meet. Alle deze dieren zijn onschadelijk voor den mensch. Zij houden zich in de dikste en moerassigste streken van het woud op, en azen daar vooral op de ontelbare mieren. De mieren-eter schijnt weinig verdedigingsmiddelen te bezitten; immers zijn gang is langzaam; de mensch kan hem gemakkelijk inhalen; hij heeft geen' enkelen tand, om zich te verdedigen, en toch behoeft hij de slang noch den *Amerikaanschen* tijger te vreezen; hij heeft van de natuur zeer dikke, sterke en gespierde voorpooten ontvangen, met drie geduchte, scherpe en haakvormige klaauwen gewapend. Hiermede kan hij een dier aangrijpen, naar zich toe halen en dood drukken. Ook heeft de mieren-eter niet ligt den hongerdood te vreezen; want hij kan langer dan eenig ander dier, met uitzondering misschien der landschildpad, zonder voedsel leven. Zijne huid is zoo hard, dat zij den beet van een' hond kan weêrstaan; van onderen wordt hij door een dik en borstelig haar beschermd, en zijn lange staart kan zijn geheele ligchaam bedekken. Dit alles maakt, dat de inlanders den mieren-eter, hoewel hij hen nooit aanvalt, zeer vreezen, en wanneer zij hem op de jagt geschoten hebben, hem zelden zullen naderen, eer hij dood is. Misschien is dit de reden, waarom de Natuurkundigen nog nooit eene naauwkeurige beschrijving van dit zonderlinge dier hebben gegeven, met name niet van de vreemde stelling zijner voorpooten, wanneer hij staat of loopt. Hij verschilt daaromtrent van alle andere dieren.

Immers, in de gewone natuurbeſchrijvingen en platen, ja zelfs in de opgezette exemplaren, wordt hij voorgeſteld met de klaauwen naar voren, even als een hond of beer; maar dit is geenszins derzelver natuurlijke geſteldheid. De klaauwen zijn daarvoor te lang en te krom, en dit zou hem een onverdragelijke last onder 't gaan worden. Neen! wanneer hij gaat of ſtaat, hebben de voeten de gedaante van eene knods. Hij gaat geheel op het *buitenſte* zijner voorpooten, die zich naar binnen ombuigen, terwijl hij de klaauwen, als eene punt vereenigd, onder zijnen voet zamentrekt. Hierdoor zijn deze lange klaauwen volkomen beveiligd van zich af te ſlijpen of ſtomp te worden, gelijk zekerlijk geſchieden zou, wanneer zij gedurig den grond raakten; want deze klaauwen bezitten niet de eigenſchap van die van het kattengeſlacht, dat zij als 't ware eene ſcheede hebben, die haar ook op den ſteenachtigſten grond altijd ſcherp houdt. Neen! hier kan de mieren-eter de klaauwen niet in eene ſcheede terughalen, maar onder den voet, die zeer zacht, gelijk het buitenſte van den voet, waarop hij gaat, hard en vereelt is. Wanneer hij nu door de honden van nabij wordt aangevallen, werpt hij zich dadelijk op den rug; en, grijpt hij dan een' der aanvallers met zijne vreeſelijke klaauwen, zoo boet deze zulks vast met zijn leven. Dus vereenigt dit dier onſchadelijkheid met kracht tot zelfverdediging.

Het oogmerk van vermindering der mieren bereikt hij op de volgende wijze. Hij heeft twee groote klieren, vlak beneden den wortel van de tong, die twee voet lang is, en de gedaante van een' worm heeft; deze klieren zonderen een kleverig vocht af, waarmede de geheele tong dan bedekt wordt. (Dit vocht kan, droog wordende, tusſchen de vingers tot ſtof vermalen worden.) Daaraan hechten zich dan de mieren, terwijl de miereneter het nog kleverig in hunne nesten ſteekt; de miereneter haalt de tong terug, en verzwelgt daarmede op eens ontelbare mieren.

Zoo doende, ſpreidt de eeuwige Wijsheid, ook in dit

door zijne gedaante weinig uitlokkende dier, bewijzen Harer zorg, zoo wel voor het algemeen, als voor de bijzondere soorten, ten toon.

OVER DEN TE GROOTEN SPOED VAN SOMMIGE GENEESHEEREN BIJ HET BEZOEKEN HUNNER PATIËNTEN.

(*Vervolg van bl.* 514.)

Na de *oorzaken* van den te grooten doctoralen spoed aangewezen te hebben, zal het niet ongepast zijn, nu ook de hoogstverderfelijke gevolgen daarvan in het licht te stellen. Deze zijn vele. Het zij mij vergund, een drietal der gewigtigste in het midden te brengen; te weten: *onbekendheid met den zieke en de ziekte; zorgeloosheid bij de zamenstelling van het recept en de vaststelling van het dieet*; en, eindelijk, *onopmerkzaamheid ten aanzien dergenen, die met de oppassing des kranken belast zijn*.

Onbekendheid met den zieke en de ziekte: zie daar een *eerste* heilloos gevolg van de te groote overhaasting des Geneesheers.

Met zijnen *zieke* behoort dè. Arts wel degelijk bekend te wezen. Hij dient met de vroegere, vooral jeugdige, leefwijze van zijnen patiënt, waarvan dikwijls zoo oneindig veel afhangt, en waaruit zoo menige sukkeling, in verderen leeftijd, te verklaren is, meerder of minder vertrouwd te zijn; te weten, of deze van een doorgaand sterker of zwakker gestel geweest, en tot zijne ziekte gebleven is; of zijn karakter meer tot vreugde, dan tot treurigheid overhelt; of zijne beroepsbezigheden al of niet voor hem berekend zijn; of hij ook met te groote levenszorgen te kampen heeft; of de kring, waarin hij zich beweegt, zijne genezing al of niet vertraagt; of hij zichzelven al, of in het geheel niet, weet te beheerschen; of hij, dien ten gevolge, den voorgeschreven leefregel meerder of minder getrouw ter harte neemt, en ook de geneesmiddelen gebruikt, welke zijn toestand vordert; of hij in zijnen Geneesmeester vertrouwen stelt, en, zoo niet, aan wien zulks te wijten is, en in hoe verre dit alles op zijn vragen en antwoorden, klagen en lijden invloed uitoefent. Dit alles, en nog zoo veel meer, moet de Arts weten, of trachten te weten te komen; hij moet, om alles in één te zeggen, in de ziel van zijnen lijder pogen te lezen, en,

kan het zijn, diens vriend te worden. Maar, bid ik u, hoe zal tot het daar opgesomde immer de man geraken, die zich, hoe eer zoo beter, wegspoedt, met zijnen patiënt nimmer, of althans zeldzaam, in vertrouwelijk gesprek komt, noch ook met diens verwanten, welke hij, bij zijn heengaan, steeds met vogelensnelheid vooruitvliegt, opdat zij hem niet inhalen en van zijnen kostelijken tijd berooven? Hoe zal *hij* den geest van zijnen patiënt leeren kennen, die slechts zoo weinige oogenblikken aan de kennis van diens ligchaam te wijden heeft? Hoe zal hij een' zieke naar eisch behandelen, van wien hij minder weet, dan de handwerksman van de materialen, waaruit hij iets bereiden moet? Zulk een Geneesheer loopt immers groot gevaar, voor wezenlijke zwakheid te houden, wat slechts gevoel van zwakheid is; voor zorgelijk, wat alleen gevolg is van zwaartillendheid en droefgeestigheid; voor krachteloosheid van het voorgeschrevene, wat slechts een uitvloeisel is van verzuim in het nemen der geneesmiddelen en van een verwaarloosd dieet. Gedurig zal hij zich teleurgesteld zien; of, liever, zichzelven bedriegen, tot nadeel van den armen lijder, die, beter gekend, ligt eerder en volkomener te genezèn geweest ware. Maar wat bekommert zich diens de van lijder tot lijder voorthollende Arts, wien het natuurlijk oneindig gemakkelijker en dus verkieslijker is, zijnen patiënt, in haast, eenige kruiden toe te werpen, dan zich met het moeijelijker en langwijliger werk van vragen, antwoorden, zielkundig waarnemen en dergelijke te belasten!

Dat de Geneesheer met de *ziekte* van zijnen patiënt door en door bekend moet wezen, spreekt zoo zeer van zelf, dat het naauwelijks behoeft gezegd te worden. Vader HIPPOCRATES zeide reeds, dat de kennis der ziekte de halve genezing is. De Arts, die wél slagen zal, dient te weten, waar de ziekte uit ontstaat, hoedanig zij zich kenmerkt, welken gang zij neemt, waarmede zij in verband staat, in welke mate zij de krachten ondermijnt, welke geneesmiddelen haar best en zekerst bestrijden, in hoe verre zij al of niet gevaarlijk is, en wat des meer zij. Zoo lang hem de ongesteldheid des lijders niet wél bekend is, even zoo lang zal de genezing onmogelijk wezen, ten ware tijd, sterkte van den patiënt, louter toeval, of iets dergelijks, van hem onafhankelijk, hem te hulp komen, en het wonder der herstelling bewerken. Gedurig in het onzekere, zal hij van tijd tot tijd, ten ver-

derve den lijdenden, van indicatie veranderen, even weinig vorderende, als de bouwmeester, die gestadig opbouwt en afbreekt, afbreekt en wederom opbouwt. Doch waartoe langer eene zaak betoogd, die, gelijk ik reeds zeide, van zelve spreekt? — Maar, bid ik u, geachte Lezer! hoe nu zal, bij mogelijkheid, eenig Geneesheer, hoe bekwaam anders ook, eene ziekte in den grond leeren kennen, zoo hij ze niet zorgvuldig en bedaard waarneemt? hoe, wanneer hij niet, naar verwachting, vordert, bij mogelijkheid, te weten komen, waaraan dit toe te schrijven, als hij het ziekbed te ras ontvlugt? hoe tot de verklaring van verschijnselen geraken, die alleen uit 's lijders antwoorden te verklaren zijn, zoo hij zich den tijd tot vragen niet gunt? hoe over de ongesteldheid nog eens nadenken, wanneer hij verzuimt, er zich eenig juist denkbeeld van te vormen? Zijn boekvertrek, de schoonste geneeskundige werken baten hem niets, zoo lang hij met den waren staat der krankheid onbekend is, en alzoo niet weet, en ook niet weten kan, of hetgene hij, tot hare bestrijding, vindt aangeprezen, wel wezenlijk op het geval, dat hem is voorgekomen, toepasselijk zij. Soms slaagt de minste Dorpsheelmeester, met zijne geringe boekverzameling, beter, dan de grootste Stadsdoctor, met zijne uitgebreide bibliotheek. Waarom? Al heel dikwijls, omdat hij de ziekte oplettend gadeslaat; terwijl de laatste, in zijne overijling, veel onopgemerkt laat, wat hem tot eene gelukkiger behandeling zou kunnen leiden. O, die overhaaste, oppervlakkige beschouwing der ziekten, hoe veel kwaads heeft zij niet in de wereld aangeregt! wat al pijnen en smarten deed zij voortduren, die hadden kunnen worden weggenomen! hoe velen bragt zij niet tot eenen staat van kwijning, die hun het aanzijn deed verwenschen! hoe veler leven stelde zij niet in gevaar, of vernielde zij! hoe menig huisgezin en geslacht dompelde zij niet in rouw en ellende! Waarlijk, het zou gemakkelijk, zeer gemakkelijk vallen, bewijzen voor dit een en ander aan te voeren, indien mijn bestek mij niet beperkte, en ik niet verlangde, eenige ruimte te behouden tot het aanbieden van voorbeelden van het meest gewone gevolg, dat de te groote spoed van den Arts en de, daaruit voortvloeijende, onbekendheid met den zieke en de ziekte heeft; dit, namelijk, dat *deze hem gevaren doet zien*, *waar zij niet* — *geene*, *waar zij wel degelijk bestaan.* Ik breng ze met des te meer vertrouwen in het midden, omdat zij mij

door hoogst geloofwaardige perfonen verhaald werden, zelve in de gevallen betrokken, welke ik mededeele.

De overijling van den Arts, zeg ik, *doet hem wel eens gevaren zien, die niet beftaan.* Nog niet lang geleden, werd zekere perfoon, bij een' mijner bekenden gelogeerd, plotfelijk door eene ongefteldheid aangetast, zoodat men het noodig keurde, den Doctor, een man van naam, maar van wat te uitgebreide praktijk, te laten halen, ten einde zijn' raad in te winnen. Een oogenblik was voor dezen genoeg, om de patiënte waar te nemen, en hare oogenblikkelijke verwijdering, wilde men, gelijk hij zeide, geen gevaar van befmetting loopen, als hoogst noodzakelijk voor te ftellen. Ten gevolge hiervan, werd zij terftond in een rijtuig geplaatst, en naar hare familie vervoerd. Acht à tien dagen verliepen, en, ziet daar, de voor zoo gevaarlijk verklaarde reeds volkomen herfteld en bij hare vrienden terug! — Terug? Reeds zoo fpoedig? — Inderdaad. — Maar welke hand had dan het gevaar zoo fchielijk afgewend? — Geene. — Hoe begrijp ik dit? — De zaak is hoogst eenvoudig, mijn Lezer! Het gevaar had niet beftaan, dan alleen in de herfenen van den Arts; de ongefteldheid was van een' zeer ligten aard geweest, en noodeloos dus het alarm, dat logeergast, en die haar logeerden, met zoo grooten fchrik vervuld had. Bij de haren gekomen, had onze patiënte flechts een enkel drankje van een' Apotheker gehad, na het gebruik waarvan zij zich dadelijk volkomen wél bevond. — Maar wat zeide nu wel de Arts? — Men zuimde niet, hem met het gebeurde bekend te maken, betoonde hem billijk misnoegen, dat hij zoo veel beweging gemaakt en kosten en angst veroorzaakt had, en.... kreeg zoo al het gewone antwoord: eene zonderlinge wending der ziekte had redding aangebragt, die niemand voorzien kon, en zoo vervolgens! maar de wezenlijke en waarachtige waarheid hield hij natuurlijk zorgvuldig verborgen, dat, namelijk, al dat preken van gevaar eenig en alleen het gevolg geweest was van dien te grooten fpoed, waaraan hij zich wel meer fchuldig maakte, en die hem ook nu het oog beneveld, den geest verbijsterd had.

Nog eens, de overhaasting *doet den Geneesheer wel eens geene gevaren zien, waar zij inderdaad beftaan.* Ziet hier een paar voorbeelden! Zekere hoogst vereerenswaardige, bejaarde Dame, die ik jaren lang gekend heb, en voor welker waarheidsliefde mij hare naauwgezette godsvrucht de zekerfte borg

is, verhaalde mij eens het volgende. Gewoon, met hare zuster, van tijd tot tijd eene andere zuster, die jaren achtereen gesukkeld had, te bezoeken, vonden zij haar, op zekeren dag, te bed liggen, en wel in eenen toestand, die haar zorg baarde, daar zij, hoe oplettend ook toeluisterende, geen den minsten ademtogt bemerkten. Hoe welkom was haar dus de komst des Doctors, die gewoon was, de patiënte dagelijks te visiteren, en wien zij terstond deelgenoot maakten harer bekommernis! Dan deze, *die blijkbaar haast had*, stelde haar, na een' vlugtigen blik op de lijderes geworpen te hebben, gerust, verzekerende, dat zij zich in een' staat van zachte sluimering bevond, waarin men haar laten moest. Hierop vertrok hij in der ijl, terwijl de gezusters, door zijne verklaring gerust gesteld, zich wederom voor het bed plaatsten, en er eenige oogenblikken kalm voor bleven zitten. Langer evenwel, dan eenige oogenblikken, duurde die kalmte niet, maar verkeerde weldra in de grootste bezorgdheid, daar zij, bij verdubbeling van opmerkzaamheid, evenwel nog geene ademhaling bespeuren konden. In den angst, waarin zij zich bevonden, verstoutten zij zich eindelijk, het gebod des Geneesheers, in wien zij anders een bijzonder vertrouwen stelden, te overtreden, der vermeend slapende een woord toe te spreken, en haar zelfs even aan te stooten. Te vergeefs alles! Geen antwoord, geene beweging, geen ontwaken! Nu leiden zij haar de hand op het aangezigt.... maar, ach! dit was ijskoud, en bewees haar, dat de geliefde zuster, reeds geruimen tijd, gestorven was! Nu werd de Arts ijlings teruggehaald, die, offchoon eenigzins gestoord over het stuiten zijner doctorale vaart, echter terugkwam, en, na een nu wat gezetter onderzoek, bekennen moest, dat de lijderes dood was, en dit bereids geweest was bij zijne eerste komst. Dat de gezusters, door dit berigt verbitterd, hem over zijne nalatigheid ernstig onderhielden; dat zij hem deden gevoelen, hoe weinig hij zich het vertrouwen, door de afgestorvene, jaren achtereen, in hem gesteld, had waardig gemaakt; dat zij hem verweten, hoe schandelijk het was, eene familie, die hem, even als de patiënte, zoo goed en ruim betaalde, aldus te ontstellen en te bedroeven: dit spreekt even zeer van zelf, als het natuurlijk is, dat hij in het vervolg bij geen aanverwant der overledene meer geroepen werd. De haast had hier den, anders doorkundigen, man van het spoor gebragt, en een' misslag doen begaan, die niet te

vergoelijken viel. — Nog een voorbeeld ten zelfden einde! Zeker jong vreemdeling woonde bij een' zijner bloedverwanten, mij zeer goed bekend. Terwijl deze op reis was, werd gene door eene koorts aangegrepen, die den huisgenooten deed besluiten, den Arts, lang geen weetniet, te ontbieden. Deze kwam, zag geene zwarigheid, schreef de ziekte aan zeker heimwee toe, en ried, den jongeling door gezelschap en verstrooijing, zoo veel doenlijk, op te beuren. Vruchteloos! de zieke bleef in denzelfden toestand, en vond in het aangeprezene geen het minste behagen. Ten laatste verhief zich de koorts zoo zeer, en namen, naar het oordeel der omstanders, de krachten zoo af, dat zij zich verpligt achtten, den Geneesheer terug te laten komen, en hem op het vermeende gevaar opmerkzaam te maken. Dan, deze voorstelling maakte op den man hoegenaamd geen' indruk. Blijken van haast gevende, wierp hij even het oog op den patiënt, verzekerde, dat er geene zwarigheid bestond, en verordende zelfs, dat men hem wat vleesch en groente voor zoude dienen. Over dit laatste stonden de huisgenooten, die den goeden jongen als stervende beschouwden, zoo versteld, dat zij lang in twijfel stonden, of zij wel de spijzen wilden laten bereiden. Eindelijk evenwel besloten zij er toe. Maar, maar, eer zij nog gereed waren, had hij, die ze eten moest, ze niet meer noodig; hij was niet meer! De Arts kwam weêrom, zag, dat hij aan den jongen lijder te weinig tijd en zorg besteed had, maar behielp zich met de gewone uitvlugt van bijkomend toeval, waar hij niet op had kunnen rekenen, enz. enz. En daarmede was de zaak afgedaan!

Onder de hoogst verderfelijke gevolgen van den te grooten doctoralen spoed, noemde ik ook: *zorgeloosheid bij de zamenstelling van het recept en de vaststelling van het dieet.*

Niets gemakkelijker en spoediger te doen, dan eenige kruiden dooreen te laten roeren, eenige, tot poeder gestampte, geneesmiddelen door elkander te laten schudden, eenige tincturen te laten vermengen, eenige extracten te zamen te laten kneden en tot pillen vormen, een' drank te laten koken, en er het een of ander in te laten oplossen of bijgieten; met andere woorden, een recept te schrijven. Deze kunst verstaat ook de kwakzalver, en ook aldra de particulier, mits hij maar de namen van eenige medicamenten kenne, en zoo wat van oncen, drachmas, scrupels en greinen gehoord hebbe. Maar tot *het zamenstellen van een goed recept*, een

goed recept zeg ik, behoort vrij wat meer; dit gaat niet zoo ligt van de hand. Daartoe is noodig, met den patiënt, de ziekte, de krachten en werking der medicijnen door en door bekend te wezen, en ze zóó te weten verbinden, dat zij, wel verre dat het een het andere bederve en vernietige, integendeel elkander onderling behulpzaam zijn en te meer doen uitkomen. Wat den eenen lijder versterkt, verzwakt ligt den anderen; wat des eenen maag en ingewanden goed doet, schaadt die des anderen; wat des eenen zenuwgestel weldadig opwekt, kan wel eens dat des anderen in gevaarlijke beroering brengen; wat den omloop van des eenen bloed bevordert, oefent niet altijd dit vermogen uit op dat van den anderen. De verstandige, gemoedelijke Arts gaat dus niet zoo ligt tot schrijven over. Vooraf neemt hij zijnen lijder hoogst zorgvuldig waar; vergelijkt hij, zoo hij langer over dezen gegaan heeft, den vroegeren toestand met den tegenwoordigen, en, zoo niet, den laatsten met dien van andere patiënten, zich bestendig afvragende, of, hetgene vroeger nuttig was, hem thans ook zou benadeelen, of, wat anderen baat, ook schadelijk voor hem zou wezen. Neen, niets, niets verordent hij, wat hij niet volkomen heeft leeren kennen; geene hoeveelheid, hoe gering ook, zelfs de druppel, al is hij ook op zichzelven onschadelijk, is hem onverschillig, als die berekent, dat ook het minste te veel kwaad kan stichten, en de werking van andere geneesmiddelen, hoe goed en weldadig anders, belemmeren. Zijn voorschrift komt hem dan ook niet gemakkelijk uit de handen; meermalen overziet hij het; vindt hij er iets op aan te merken, dan scheurt hij het liever bij tijds aan stukken, dan zijn' patiënt, zelfs maar één oogenblik, te wagen; bemerkt hij, na zijn vertrek, een' grooteren of ook kleineren misslag, wel nu, hij behelpt zich niet met de uitzondering, dat zijn gang wel degelijk een Doctors-gang is, maar keert op zijne stappen terug, en verandert het voorschrift, zoo er nog verandering mogelijk zij. Maar, ik erken het, om aldus zijne pligten uit te oefenen, wordt tijd vereischt, en dezen heeft de zich overhaastende Geneesheer niet, althans hij neemt dien niet. Een blik op zijnen lijder; het gezigt der tong (hetwelk, gelijk ook het, in vele gevallen zoo noodzakelijke, gadeslaan van urin en stoelgang, uit ontijdige viesheid, meer en meer in onbruik raakt), de waarneming van den pols, eene vraag, een antwoord twee, drie, en ziet daar de portefeuille en den inktkoker reeds in

handen, het recept-papiertje gereed, en de namen van eenige geneesmiddelen, met hunne hoeveelheden, zoo als die zich in der haast zijnen geest aanbieden, er op geworpen! (*) In dat

(*) Een Dokter, die haast maakt, is doorgaans een kostbare Dokter. Gaarne spoedig gedaan werk hebbende, schrijft hij liever een recept, en levert hij zijnen patiënt, zonder naar diens omstandigheden te vragen, den Apotheker over, dan dat hij hem onderrigten zou, hoe een weinig moeite vorderend geneesmiddel zelf, en dus op eene minder kostbare wijze, in gereedheid te brengen. Duur komt zulk eene onbarmhartige overlevering den niet bemiddelden te dikwijls te staan; gelijk genoegzaam een ieder weet, en het volgende op nieuw bewijzen zal. Zekere weduwe, die het hare zeer noodig had, verhaalde mij eens, dat zij onder Dokters handen was, en vertoonde mij het recept, dat hij, eenen andermaal, in de apotheek had laten bereiden. Hare moeite om door de wereld te komen kennende, uit eigene ervaring wetende, hoe onmeêdoogend vele Apothekers (de waarlijk gemoedelijken niet te na gesproken) in hunne berekeningen te werk gaan, en ziende, dat het voorschrift uit niets anders dan Valeriaan, toppen van Alst, en nog een of twee eenvoudige en goedkoope kruiden bestond, bood ik haar aan, de zamenstelling op mij te nemen, hetgene zij natuurlijk volgaarne aannam. En wat nu kostte haar deze? Niet meer, mijn Lezer! dan *dertig centen*; terwijl haar de artsenijmenger, gelijk ik later vernam, hiervoor niet minder dan *een gulden* in rekening bragt. Een verschil dus van *zeventig centen* of *veertien stuivers!* Voor het uitgewonnene, dat, door de voortdurende herhaling der bereiding, nog al een aardig sommetje bedroeg, schafte zij zich, op mijn raad, wat vleesch en wijn aan, die zij inderdaad vrij wat noodiger had, dan de Heer Apotheker, die reeds genoeg, te veel aan de goede vrouw verdiend had. — Dokters! Dokters! hoe dikwijls berooft gij uwe min gegoede lijders van eene versterkende en verkwikkende spijs of drank, die hunne genezing zou bevorderen, maar die zij zich nu moeten ontzeggen, omdat het u niet behaagt, hun, in het stuk der medicamenten, eenigermate te gemoet te komen! Hoe vele lange en bange zorgen veroorzaakt gij hun niet menigwerf door die hooge apothekers-rekeningen, welke gij, door een

zorgvuldig opnemen van zaken, in dat angstig wikken en wegen, in dat overzien en nogmaals overzien van het geschrevene, in dat veranderen, in dat terugkomen allerminst, heeft hij hoegenaamd geen behagen; dit zou hem van te vele kostelijke oogenblikken berooven, die hij, ten eigenen bate, oneindig beter besteden kan. Wat geschreven wordt, geschiedt met spoed; wat geschreven staat, staat en blijft geschreven; wat eenmaal uit de pen vloeit, ondergaat geene verandering, dan bij zijne, soms wel zeer late, wederkomst. De arme lijder moge inmiddels met pijnen en smarten, noodeloos, te worstelen hebben; het recept moge zoo bedenkelijk zijn, dat de Apotheker het niet zonder zorg gereed maakt; bloedverwanten mogen in de grootste ongerustheid verkeeren: dit doet niets ter zake; het voorschrift ligt daar, zoo goed zoo kwaad het zij; onze Geneesheer zorgde meer voor zichzelven, dan voor anderen. Hebt gij nimmer, mijn lieve Lezer! gehoord van het levensgevaar, waarin een overijld geschreven recept dezen en genen zieke stortte? Ik wel! Eene, mij welbekende, moeder liep daardoor groot gevaar, haar kind te verliezen. Naar eens Doctors eigene bekentenis, aan eenen Apotheker, mijn auteur, gedaan, was, gelijk de laatste vermoedde en hem te kennen gaf, te groote overijling, bij de zamenstelling van het voorschrift, de oorzaak van iemands ontijdigen dood. Zelf leed ik eens de hevigste pijnen door zeker drankje, te scherp en bijtend voor mijn gestel, gelijk het een Hoogleeraar, dien ik later raadpleegde, ronduit noemde, er bijvoegende, dat het hem onverklaarbaar was, hoe iemand, zoo beroemd als de Arts, welke het mij voorschreef, het mij had kunnen geven. Mij echter was dit zoo vreemd niet: ik wist,

---

weinig teregtwijzing, uit hunne huizen hadt kunnen houden? Hoe vaak draagt gij bij tot den ondergang van personen en familiën, dien gij ligt hadt kunnen voorkomen, althans vertragen, indien gij geliefdet te handelen als uw, nog niet zoo lang geleden, afgestorven ambtgenoot, welke er steeds op uit was, de mingegoeden den weg te wijzen, om, op de weinigst kostbare manier, geholpen te worden! Is het wonder, dat zij zijn verlies betreurden, en het als onherstelbaar beschouwden? Zulk een Dokter is voor burgerlieden waarlijk een weldoend vader! En wie anders te hunnen opzigte te werk gaat, dan hij: wat is hun die?....

dat het recept in haast gereed was gemaakt, zoodat een misslag zèer mogelijk geweest was. (*)

Geen geneesmiddel, intusschen, hoe doeltreffend ook, kan baten, indien het niet met een goed dieet gepaard gaat. „ Het dieet," hoorde ik eens een groot Geneesheer zeggen, „ ziet daar, waar het, bij ziekte, voornamelijk op aan komt! Dit helpt vaak meer; dan alle medicijnen, waarvan de menschen het altijd hebben willen, en waarbij alleen het zoo zelden te vinden is." — „ Wilden," zeide mij eens een ander Arts, „ wilden zij, die zich ongesteld gevoelen, zich maar onthouden, de kracht van menige ziekte zou nog gebroken worden; en hield men, in het algemeen, beteren leefregel, wij, Doctoren, zouden vrij wat minder te doen hebben; ik althans zou verpligt zijn, mijn rijtuig af te danken. De Arts leeft veelal van de onmatigheid van zieken en gezonden!" En inderdaad, de ondervinding leerde mij meer dan eens, dat, hadden al de Geneesheeren van vroegeren tijd ligt wat al te veel met het dieet hunner lijders op, en betoonden zij in dezen eene soms wat al te groote gestrengheid, die van onze dagen er te weinig, veel te weinig op letten, alzoo eene allerbelangrijkste zaak veronachtzamende, onder het glimpig, maar op verre na niet altijd goed te praten, voorwendsel, dat de patiënt zelf best weet, wat hem al of niet voegt. Beter eene welingerigte leefwijze zonder geneesmiddelen, dan de laatsten zonder de eerste. Wanneer zich de kranke voor dit en dat wacht, dan heeft hij ten minste vooruit, dat de overgeblevene kracht in hare werking niet belemmerd wordt, en te beter partij kan trekken van

(*) Eene *te ruime* aderlating, na het mislukken van slechts één inwendig geneesmiddel, mij door den Arts des huizes, waar ik gelogeerd was, in haast voorgeschreven, gaf aan mijn gestel, buitendien niet sterk, zulk een' knak, dat er jaar en dag noodig was, om het weder eenigzins te herstellen. Nog hérinner ik mij met schrik het zwakheidsgevoel, dat mij aangreep, den eersten nacht, nadat zij plaats had gehad! O, hoe bejammerde mijn gewone Geneesheer, bij mijne terugkomst in de plaats mijner woning, deze *kwistige* bloedverspilling, waar, zeide hij, eene geringe ontlasting van dit, mij zoo noodige, vocht genoegzaam zou geweest zijn, om te doen zien, of het al of niet ontstoken ware! Maar het was te laat, en ik, ik moest den misslag bezuren!

hetgene tot verhooging en versterking van het gestel wordt toegediend. De zorgvuldige Arts verzuimt alzoo ganschelijk niet, om op het dieet zijns lijders een naauwlettend toezigt te houden, en hierdoor het vermogen der artsenijen te vergrooten. Zonder van zijnen patiënt een' CORNARO te maken, wiens gestrengheid omtrent zichzelven na te volgen ligt anderen schaden zou, regelt hij nogtans diens slaap, en zegt, hoe lang, hoe kort die duren moet, om nuttig te wezen; bestuurt hij diens bewegingen, en toont aan, van hoedanigen aard ze moeten zijn, om niet schadelijk te worden; waarschuwt hij tegen verderfelijke hartstogten, en leert, zoo veel hij kan, de kunst om ze te breidelen; let hij op spijs- en drankgebruik, en doet opmerken, dat hij niets vermag, wanneer hij in dezen wordt tegengewerkt. Op dit laatste vooral vestigt hij eene bijzondere aandacht, overtuigd, dat in niets meer, dan juist in het stuk van eten en drinken, zoo wat de soort als hoeveelheid betreft, door de lijders gezondigd wordt, en dat aan deze zonde de werkeloosheid van zoo menig, anders krachtig, geneesmiddel eenig en alleen is toe te schrijven. En inderdaad, schoon heeft de Geneesmeester maag en ingewanden te versterken, wanneer de patiënt dagelijks eene groote menigte vochts naar binnen slaat, zich met zware, vette spijzen volpropt, en er gestadig op uit is, de nog overgeblevene verteringskrachten te vernielen; schoon heeft hij der longen hare te groote gevoeligheid te ontnemen, wanneer de patiënt die gedurig aanzet door sterke dranken, menigte van wijn, sterk gekruide soepen, visch, vleesch en dergelijke; schoon heeft hij den te snellen omloop des bloeds te keer te gaan, wanneer de patiënt dien, door het nuttigen van veel en krachtig voedsel, gestadig aanwakkert; schoon heeft hij, tot het verdrijven eener slepende kwaal, alle moeite in te spannen, wanneer de patiënt geen' minder' ijver besteedt, om haar verblijf of terugkeer, door zijne onmatigheid, te bevorderen! Onze getrouwe Arts dus, verzekerd, hoe waar dit een en ander is, is gestadig op zijne hoede, gaat zijnen lijder gedurig na, opdat deze zich niet, gelijk zoo dikwijls het geval is, in zijne onkunde, nieuwe smarten berokkene, of ook het bestaande kwaad noodeloos verlenge. Neen, hij acht het niet beneden zich, te vragen, wat gisteren gegeten, gedronken is, wat heden gebruikt zal worden; te zeggen, in welke hoeveelheid dit of dat genuttigd mag worden, noch ook voor te schrijven, hoe het behoort

te worden bereid. Men werpe hem den naam van lastigen, vitachtigen, van Keukendokter zelfs, naar het hoofd, des bekreunt hij zich niet; hij acht zich niet onteerd, moet hij ook een eetpraatje met de vrouw des huizes of hare dienstbode houden, mits maar het heil zijns patiënts bevorderd worde. Of zijne vermaningen in acht genomen worden of niet, hij kent zijne pligten, en gaat voort met ze te doen, al ware ook zijne ſtem die eens roependen in de woestijn. Zoo handelt de bezadigde Geneesheer. Geheel anders hij, die den tijd verloren rekent, welken hij, gelijk hij het ten minſte noemt, aan het omſlagtige en daarenboven zelden opgevolgde dieet wijden mogt! Liever ſchenkt hij dien zichzelven, zijner beurs, zijnen vermaken, dan zich zoo lang met het geven van leefregelen op te houden, die zijne doctorale vaart te zeer vertragen zouden. De tong even zien, de polsſlagen tellen, een recept ſchrijven, gaat vlugger van de hand, en daarom verkiest hij dit boven het eindeloos onthouding prediken, dat hem van zoo vele en ſchoone oogenblikken berooft. „ De lijder zal zelf wel toezien," zegt hij, „ en, doet hij het nu niet, het langzamerhand wel leeren. Heeft hij wat te veel gebruikt, wel nu, ik geef hem iets tot herſtel. Overigens heb ik wel wat anders te doen, dan mij dagelijks met al die diëtieke zotternijen bezig te houden!" — Zotternijen! Zoo is het dan eene zotternij, den armen lijder den dolk te ontnemen, waarmede hij zich kwetst en zijn leven in gevaar brengt? Zoo is het dan zotternij, de ſmarten te laten blijven, der medicijnen hare krachten te laten ontnemen, en de Geneeskunst zoó ſchandelijk en opzettelijk te laten tegenwerken? Verkiest eenig Arts of patiënt een gepast dieet met dien naam te benoemen, ik waarlijk niet, die, bij eigene ervaring, geleerd heb, hoe veel gemakkelijker en dragelijker het het lijden maakt, hoe weldadig het een geneesmiddel ſteunt, en hoe velerlei ſmart ik, in mijne onwetendheid, ondergaan heb, die ik niet zou hebben te verduren gehad, ware ik op de ſchadelijkheid van deze en gene ſpijs en drank, tijdig genoeg en naar behooren, door mijnen Geneesheer opmerkzaam gemaakt.

Eindelijk voerde ik ook nog, als een heilloos gevolg van den te grooten ſpoed des Doctors, *de onopmerkzaamheid* aan *omtrent degenen, die met 's kranken oppasſing belast zijn.* Verre van onverſchillig is het, aan wien deze onvermijdelijke taak wordt opgedragen. Is hij iemand van oordeel, of niet;

met vastheid van wil begaafd, of er van verstoken; opgeruimd van humeur, of neerslagtig; heeft hij het werk, dat hij op zich neemt, meer bij de hand gehad, of niet; is hij, al of niet, van den geest der liefde doortrokken? Ziet daar eenige vragen, die men zich, bij de beoordeeling en keuze eens ziekenverzorgers, wel degelijk doen moet. De onverstandige, onoplettende, te praatzieke, te toegeeflijke, te zwaar tillende, te wijsneuzige, en dergelijke, voegen in het ziekenvertrek niet, maar dienen er zorgvuldig uit geweerd te worden. Dit doet dan ook de Geneesheer, die in het heil zijns lijders belangstelt, overtuigd, dat zulks met diens verpleging in het onmiddellijkst verband staat. Neen, hij rekent het niet beneden zijne waardigheid, met den ziekenoppasser, van tijd tot tijd, een praatje te houden, te hooren, wat deze al zoo van den patiënt zegt, hoe hij over hem oordeelt, wat hij dien geeft of onthoudt, hoe hij hem toespreekt, helpt, en wat van dien aard meer zij. Het stipt gebruik der geneesmiddelen, het streng volgen van het voorgeschreven dieet wordt allerminst vergeten; hierin is hij onverbiddelijk. Bedrogen kan hij worden, maar niet zoo gemakkelijk, omdat hij zijne gesprekken al weder en weder herhaalt, en, door de latere met de vroegere te vergelijken, doorgaans achter de waarheid komt.. Maar wee dan ook, die hem misleidde en de genezing van den lijder vertraagde! Hij rust niet, vóór het lot van zijnen patiënt in betere handen is. Tot dit een en ander nu wordt tijd vereischt; maar dezen meent hij, in het belang des zieken, te moeten geven, dien niet eer verlatende, dan nadat hij zich verzekerd heeft, dat hem, in het stuk der verpleging, niets te doen is overgebleven. Geheel anders gaat de Arts te werk, en moet hij wel, die grooten spoed maakt. Hij bedankt u wel hartelijk, om aan één' patiënt zoo vele oogenblikken op te offeren, die hij zegt, veel beter te kunnen besteden. „Eene vermakelijke bezigheid," roept hij uit, „met allerlei slag van volk kennis te maken en in gesprek te treden, dat zich met het oppassen van zieken inlaat! Zoodra ik mijn recept geschreven, deze en die verordeningen gemaakt heb, is *mijn* werk afgedaan; de verwaarloozing of min juiste opvolging door den ziekenverzorger komt voor rekening van degenen, die hem aanstellen. Dat dezen met hem praten, dat dezen hem nagaan, dat dezen met hem twisten en kijven; ik voor mij zie van een en ander af, en — maak mij weg, als die meer

te doen heb!" Volgens hem, moeten, gelijk vele zaken, ook die in betrekking tot de Geneeskunst ſtaan, gaan, zoo als zij best kunnen, en dient men niet al te veel te willen. *Volgens hem*, zeg ik, maar niet volgens de voorſchriften van pligt, die hij te vervullen heeft; deze voeren eene geheel andere taal; zij zeggen hem, dat zijn patiënt zijn patiënt blijft, ook in zijn afwezen; dat dezen aan een' onkundige, nalatige, verwaande over te leveren, wel degelijk voor zijne rekening komt, en dat al zijn beweren van het onverpligte, om zich met de zorgvuldige oppasſing des kranken in te laten, geenszins, in zoo verre hij namelijk een man van oordeel is, de vrucht is zijner overtuiging, maar van die zucht tot overhaasten, welke bereids zooveel kwaads in de geneeskundige wereld geſticht heeft, nog ſticht, en verder, helaas! wel zal blijven ſtichten.

(*Het vervolg en ſlot hierna.*)

NOORD-AMERIKAANSCHE VOGELS.

(*Vervolg van bl.* 453.)

De Oostindiſche Kernbijter.

De vogels zijn de liefelijkſte, de dichterlijkſte dierſoort; zonder dezelve zou de poëzij eene noot minder op haar klavier hebben.

Men zoude in verzoeking komen, om de geſchiedenis van den *Bengaalſchen* Kernbijter voor fabelachtig te houden, voor een verdichtſel van de vurige Oosterſche verbeeldingskracht, welke ons van de liefde tusſchen den Nachtegaal en de Roos vertelt, ware het berigt niet door veeljarige opmerking van verſcheidene *Europeanen* bevestigd geworden. Deze vogel, die in *Indië* menigvuldig voorkomt, leert aan zijnen heer opbrengen (*apporteren*), even als de best afgeregte hond. Op diens bevel plaatst hij zich op den vinger, en op den minſten wenk ſtort hij, wanneer men eenen ring in eene bron werpt, zich neder, en vangt het kleinood op, eer dit in het water valt. Hij is, trots de beste briefdragende duiven der Ouden, een liefdesbode: hij leert een briefje uit het eene huis in het andere brengen; hij ontrooft aan de *Indiaanſche* ſchoonen haren *ticas* (het dunne gouden plaatje, dat zij tusſchen de wenkbraauwen dragen, zoo als ſommige vrouwen

in *Europa* op het voorhoofd), en ſtelt den roof ter hand aan de liefhebbers, welke den vogel tot dit kunstſtuk afregten.

Nog verwonderlijker, dan de kunstjes, welke de mensch hem leert, is de kunstdrift van dezen vogel. Uit weinige grashalmen weeft hij een nest, in de gedaante van eene flesch, dat er uitziet, als ware het van wollen ſtof. Hij maakt het vast aan de hoogſte takken van den *Indiſchen* vijge- of palmboom, boven eene bron of murmelende beek, en wel indiervoege, dat het door den wind geſlingerd wordt, en met de opening naar beneden, om zijn broed voor roofvogels te beveiligen. Dit nest, hetwelk uit twee of drie afzonderlijke kamers beſtaat, verlicht hij des nachts met eenen glimworm. Te dien einde vangt hij het insekt levend, en hecht hetzelve, met een weinig vochtige, vette aarde, aan den wand van zijn klein paleis vast.

Een *Engelschman*, die in *Indië* woont, deelt hieromtrent het volgende mede: „Ik wilde mij van de waarheid der zaak overtuigen, en liet daarom tegen vier ure des namiddags den vogel, die zoo even uitgevlogen was, door eenen bediende vervolgen, om hem van het nest verwijderd te houden, terwijl ik hetzelve onderzocht. Ik opende het dekſel, en zag, dat een glimworm van binnen, door middel van vochtige aarde, welke de *Indianen morum* noemen, vastgehecht was. Ik ſloot het nest, bragt het weder aan zijne plaats, en onderzocht het den volgenden avond op nieuw; toen vond ik een' kleineren worm met nieuw ſlijk vastgekleefd, waar de andere aangehecht was geweest. Ik heb nog in drie gevallen mij van de daadzaak kunnen overtuigen; in twee nesten, namelijk, zag ik de kleine levende nachtlamp op de beſchrevene wijze aangebragt, en in het derde was de vochtige aarde reeds aanwezig, maar het insekt hing er nog niet aan." De waarnemer houdt het niet voor waarſchijnlijk, dat de glimworm op deze wijze tot ſpijs bewaard zou worden, dewijl de vogel bij nacht niet eet en zijn voedſel liefst bij zonneſchijn zoekt. Dat het nest in onderſcheidene vertrekken is verdeeld, lijdt geenen twijfel: dezelve ſchijnen echter niet voor jongen van onderſcheiden broed beſtemd te zijn; want het weefſel heeft eenerlei kleur en is blijkbaar op eenmaal en als uit één ſtuk vervaardigd.

De Houtſpecht.

Deze vogel, ook wel de *Specht met ivoren ſnavel* genoemd,

is de koning der gevederde timmerlieden. Om voedsel te zoeken, doorboort hij den bast der hardste boomen, en bouwt zijn rond nestje in het spint. In de vlakten van *Carolina* kiest hij den grooten cipres der moerassen tot zijn verblijf. Mannetje en wijfje verpoozen elkander bij den arbeid, en holen in den boom een gat uit, dat van twee tot vijf voet diep en spiraalvormig is, ten einde het indringen van den wind te beletten.

De Heer WILSON, een *Schot*, de voornaamste vogelkenner in de *Vereenigde Staten*, heeft belangrijke waarnemingen omtrent dezen vogel gedaan. Wij deelen het volgende uit diens berigten mede: „In het noordelijk gedeeltelijk van *Carolina*, omtrent twaalf mijlen ten noorden van *Wilmington*, zag ik den vogel voor de eerste maal. Ik schoot, en wondde hem ligt aan den vleugel. Toen ik naderde, om hem te grijpen, hief hij een zeer klagend, doordringend, aanhoudend geschreeuw aan, dat volkomen op het hevig schreijen van een klein kind geleek; mijn paard schrikte daarvoor, en zoude mij bijkans afgeworpen hebben. Dit geschreeuw, dat hoogst onaangenaam in de ooren klonk, trok aller oogen tot mij, toen ik door de straten van *Wilmington* reed. De vrouwen vooral liepen naar de vensters en deuren, en zagen mij met schuwe, verbaasde blikken aan. Ik vervolgde rustig mijnen weg. Naauwelijks hield ik bij de deur van de herberg, waar ik afstijgen wilde, stil, of de waard en eene menigte lieden kwamen nieuwsgierig op het geschrei toeloopen. Maar weldra teekende zich onrust op aller gelaat, toen ik vroeg, of men mij herbergen en mij al het benoodigde voor mij en mijnen kleine verschaffen konde. De waard zette een onnoozel gezigt, en de anderen wierpen dubbelzinnige blikken op mij. Ik vermaakte mij een paar minuten met de onrust dezer goede lieden; toen maakte ik den korf open, en haalde mijnen Houtspecht voor den dag, waarop een algemeen gelach ontstond. Ik ging in de mij aangewezene kamer, en sloot den vogel op, waarna ik mijn paard verzorgde en eene wandeling deed. Geen uur was nog verloopen, toen ik terugkwam, en mijnen gevangene, bij het openen der deur, weder het oude klagend geschrei hoorde maken. Ditmaal, zoo het scheen, deed hij zulks uit verdriet, dat hij in zijn pogen ter ontvlugting gestoord werd. Hij was, namelijk, bij het venster naar boven opgeklommen, en had aangevangen, een gat in de zoldering te boren. Reeds lagen stukken gips, door hem losgemaakt, op den grond. Een

gat, zoo groot, dat men de vuist daarin steken kon, was in het hout geboord. De vogel had naauwelijks een uur meer noodig gehad, om er geheel door te breken. Ik deed hem nu een' strik om den poot, en maakte hem alzoo aan eene tafel vast. Daar ik hem gaarne in het leven wilde houden, zag ik naar een gepast voeder voor hem om. Doch naauwelijks was ik op den trap, of ik hoorde, dat hij reeds weder aan het werk was; en als ik nu terugkwam, bevond ik, dat hij zijne gramschap aan de mahonijhouten tafel, waaraan hij vastgebonden was, gekoeld, en dezelve zeer beschadigd had. Terwijl ik hem afteekende, beet hij mij verscheidene malen heftig, en deed zoo veel stoutheid en een' zoo ontembaren moed blijken, dat ik meer dan eens in verzoeking kwam, om hem weder in het woud, waar hij te huis behoorde, te laten vliegen. Ik kon hem door niets bewegen, om het geringste voedsel tot zich te nemen. Hij stierf dus na verloop van drie dagen."

De *Indianen* schatten den kop en snavel van dezen Specht zeer hoog. Zij dragen die, als *talisman* en als sieraad, en de verder noordwaarts wonende stammen koopen dezelve van hen tot zeer aanmerkelijke prijzen.

De kaalkoppige Adelaar.

Dezen edelen vogel, den schoonsten van zijne soort in *Noord-Amerika*, hebben, daar hij in de oude wereld, onder alle breedten, van de poollanden tot den evenaar, voorkomt, reeds de oudste natuurvorschers gekend en beschreven. Hij bezoekt de stranden der zee, de oevers der meren en groote stroomen, en leeft van water- en landdieren, zonder onderscheid. Met geweldig sterke vleugels uitgerust, verheft hij zich hoog in de lucht, tot in de gewesten der stormen en onweders, trotseert derzelver onstuimigheid, en vreest alleen den mensch. Uit de hoogte bespiedt zijn oog een onmetelijk gebied van bosschen, velden, meren en zeekusten. Bestand tegen de grootste afwisseling van temperatuur, verplaatst hij zich in weinige minuten uit de koude der hoogste luchtgewesten in den gloed van de landen tusschen de keerkringen. Daar hij aan visch boven ander voedsel de voorkeur geeft, houdt hij zich liefst op in de nabijheid van groote wateren. In de wijze, waarop de adelaar zijne lievelingsspijze weet te bemagtigen, openbaren zich zijne goede en kwade eigenschappen. Men kan daarbij het

geduld en de behendigheid van eenen bespieder, den trots en de koenheid van den krijgsman, en de eigenzinnige wreedheid van eenen dwingeland opmerken. Op een' dorren tak in den top van een' der grootste boomen gezeten, neemt hij in onbewegelijke rust, welke men voor geheele onverschilligheid zou kunnen houden, de bewegingen der onderscheidene vogels waar; hij ziet de zilverblanke meeuwen langzaam door de lucht zweven, de stomme en beschroomde kraanvogels deftig op de zandbanken rondstappen, de eenden op de spiegelgladde oppervlakte des waters uitrusten, en de schreeuwende kraaijen onder een luid geraas in de lucht verschillende wendingen maken. Dit alles gaat hem niet aan; maar nu zweeft een zee-adelaar met breede vlerken over de wateren, en maakt zich gereed, om de prooi, die hij uitgekozen heeft, aan te vallen. De kaalkoppige adelaar ziet hem; zijn oog wordt vurig, en zijn ligchaam begint op den tak te beven — hij slaat zijne vleugels uit, en nu begint de strijd. De zee-adelaar is met de snelheid van eenen pijl op zijnen buit nedergeschoten, en voor korten tijd ondergedoken in den onder het slaan zijner vleugelen schuimenden vloed. Vaardig maakt de vijand gebruik van het oogenblik, waarin de gevleugelde vischvanger, met een' grooten, door zijn spartelen hem vermoeijenden, visch beladen, ten volle gerust en zijne nuttelooze zegepraal met een' vreugdekreet vierende, weder in de hoogte zich verheft. Snel, als de bliksem, bereikt hem de kaalkoppige adelaar en doet den aanval. Dit tijdpunt is het, waarin de onverschrokkenheid en vaardigheid der beide strijders zich luisterrijk vertoonen. De kaalkop, in zijne bewegingen door niets belemmerd, behaalt meestal de overwinning op zijne met den buit beladen tegenpartij. Deze doet een' schreeuw van wanhoop hooren en laat zijnen buit vallen. De andere, steeds bezonnen en van zijne bewegingen geheel meester, weet oogenblikkelijk, wat hem te doen staat. Hij schiet als een pijl neder, grijpt den visch, nog eer deze in het water valt, voert denzelven in zijne klaauwen weg, en ijlt naar het bosch, om zijne prooi te verzwelgen, welke hij als een stoute roover heeft verkregen.

(Het vervolg hierna.)

EEN BEZOEK TE ZWIJNDRECHT.

The proper study of mankind is man.
ESSAY ON MAN.

„De ware wetenschap voor den mensch is de mensch," betuigde reeds de wijsgeerige POPE, en menigeen heeft er zich wél bij bevonden, om op de hoogere en lagere school des levens deze studie te beoefenen, en een Collegie te hooren, onder toezigt van den *repetitor*, de Ondervinding, die even zoo wel mannelijk als vrouwelijk is, niet in onze taal, maar wel inderdaad.

De afwijkingen, miswijzingen en Don-Quichotteriën van den menschelijken geest zijn zoo onteibaar, dat elke Spectator noodwendig een uitgebreid stel karikatuurplaten moet teekenen, hoe langer hij met zijne lieve medemenschen verkeert. De Dwaasheid zit vóór en na haren lofredenaar ERASMUS op den troon; en er zal niet ligtelijk, in onzen revolutionairen tijd, eene revolutie tot stand komen, welke dezer *Czarin*, dezer Alleenheerscheresse, kroon en staf ontneemt.

Om deze redenen besloot ik, de welbekende Christelijke Gemeente te *Zwijndrecht*, aan de *Maas*, te bezoeken, ten einde de Broeder- en Zusterschap aldaar door mij beschouwd wierde, en ik te weten kwame, in hoeverre de Faam mij en anderen bedrogen had. Ons reisgezelschap bestond, buiten den Spectator, uit eenen goeden vriend, en voorts eenige vrouwen, die, gedreven, even als wij, door den geweldigen prikkel der nieuwsgierigheid, of, zachter gesproken, weetgierigheid, ons vergezelden. Het was omstreeks het middaguur uit den voorvaderlijken tijd, tegen 12 ure, dat wij ons aanmeldden, en op de vrij ruime scheepswerf door eenen broeder werden ontvangen, die waarschijnlijk, even als de deurwachter, θυρωρός, bij de eerste Christengemeente, de vreemdelingen opwachtte, en terstond, als inkomende regten onzer weetgierigheid, van elken persoon een' stuiver vorderde, zoo als het heette, voor de bezigtiging der werf. Wij traden echter dadelijk naar het aangrenzende gebouw, en bemerkten, dat men de Broederschap van onze komst reeds verwittigd had. Weldra bevonden wij ons in eene ruime, langwerpige en net betimmerde zaal, alwaar aan de eene zijde een veertigtal broeders en zusters aan eene lange tafel

gezeten was, aan de andere zijde een dertigtal kinderen, in hun midden, naar mijne gissing, een Opzigter of Schoolmeester.

Allen waren, op het tijdstip van ons binnentreden, bezig met het gewigtigste en heilrijkste werk voor den stoffelijken mensch; een werk, dat ik nooit zonder aandoening beschouw, wanneer ik herdenk, dat, juist door de beoefening daarvan, het menschelijk geslacht, met al deszelfs groote en verhevene pogingen tot volmaking en veredeling, in stand blijft, en zonder hetzelve van dat alles niets zoude gebeuren; met andere woorden: zij aten!

Inderdaad een regt eenvoudig, sober, en dus, in zekeren zin, ook Christelijk middagmaal: wortelen, aardappelen op grove roode schotels; in het midden, als de aantrekkende hoofdplaneet, een klein kopje met vet of vocht. Op eene andere tafel, die niet bezet was, stonden eenige schotels met teer, als voorbehoedmiddel tegen de dreigende *Cholera morbus*; in overeenstemming daarmede een geschreven recept tegen deze ziekte, aan den muur geplakt, hetwelk onder anderen eene buikpleister van kaarsmeer voorschreef; voorts eene Vriesche klok, en eindelijk, in een' hoek van het ruime vertrek, een klein kind in een' kinderstoel, het zinnebeeld van onschuld en onnoozelheid. — Verwacht hier geen tafelgesprek, zoo als PLATO, ATHENAEUS, PLUTARCHUS of LUTHER u doen hooren; de *Tafelwijzen* zochten wij hier niet; ook werd, zeer kort na ons binnentreden, eene ernstige stemming onvermijdelijk, daar eene der jongere zusters, aan het benedeneinde van den broederlijken disch, een vrij lang gebed uitsprak, op een' hartelijken en innigen toon; de inhoud van hetzelve was allezins Christelijk en gepast; slechts ter loops werd daarin aan de afgezonderde gemeenschap gedacht; geene enkele uitdrukking, welke dweepzieke of overdrevene denkbeelden verried. Wij stonden, met ongedekten hoofde, stil luisterend. Terstond na het gebed viel het koor van tamelijk onwelluidende stemmen op eenmaal in, met een vers uit den 65 Psalm; daarop stak elk de vorken in den gemeenschappelijken schotel, zonder ons echter uit te noodigen om mede te spijzen, dat trouwens het voornemen niet kon zijn. Terwijl ik de rol van zwijgenden beschouwer op mij nam, waartoe de natuur mij geschapen heeft, begon onze reisgenoot een zeer bescheiden gesprek met een' der broeders aan te knoopen, en zocht

nadere berigten in te winnen aangaande den aard en het doel der Christelijke Gemeente. De Spreker, een man van middelbaren ouderdom, beantwoordde de vragen vrij goed, en verzekerde ons, dat het hoofddoel bestond in de eerste Kerk van JEZUS te herstellen; dat men zich daartoe in liefde en vrede vereenigde; dat zich reeds broeders en zusters uit alle gezindheden, Hervormd, Luthersch, Doopsgezind, Remonstrantsch, Roomsch, hier verzameld hadden; eindelijk, dat zij, op hunne binnenlandsche scheepstogten, ijverig naar nieuw te bekeerenen zochten, en daarin niet ongelukkig slaagden. Deze Spreker scheen ons mede een Schipper toe, en, naar den tongval, een *Vries*. Onze reisgenoot wilde echter van alles eene meer naauwkeurige kennis, en viel den welmeenenden broeder eensklaps op het lijf, met deze zonderlinge vraag: „Waarom stelt gijl. de vertaling des Hervormden Bijbels boven eene andere, b. v. boven die van LUTHER?" Deze vraag bragt den man in het naauw; maar hij redde zich daaruit, door, eenigzins verlegen, maar toch naïf, te hernemen: „Omdat die eerste ons nog al het sekuurste voorkomt." — Deze wending van het gesprek scheen de aandacht der dischgenooten op te wekken; want een tweede broeder, van minder gunstig voorkomen, nam, met een' stouten blik, de vreemdelingen scherp op, wierp het hoofd achterover, zette zich schrap, en, terwijl hij het heft van de stalen vork in de vuist nam, en daarmede nu en dan op de houten tafel klopte, als om den maatslag zijner demonstratiën aan te duiden, vatte hij het afgebroken gesprek weder op. Nu hoorde ik weldra, wat mij reeds bevreemd had nog niet te hooren, een' stortvloed van meer en min gepaste bijbelteksten, vermengd met dadelijke toepassing, zoodat ik alle inspanning noodig had, om zamenhang en bedoeling van dezen tweeden Spreker te vatten. Waarlijk, het is niet te verwonderen, dat ik toen dezen welluidenden regel van der Dichteren Vader mijnen reisgenoot toefluisterde:

> Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή (*).
> Het honigzoete woord stroomt lieflijk van zijn lippen.

De Spreker was en bleef bijbelvast, en niemand zal het van mij vergen, om zijne aanhalingen weder te citéren. Had de man, die het zeker wel en goed meende, den zin

(*) *Il.* I. 249.

en de eigenlijke beteekenis verstaan van alles, wat hij opdischte in den geestelijken, terwijl men voor hem had opgedischt in den ligchamelijken zin, dan zoude hij voor zichzelven en anderen meer nut gesticht hebben. Eéne aanhaling echter was te karakteristiek, om die hier niet bij te voegen. Het ongeluk wilde, dat eene onzer vrouwelijke reisgenooten, naar hedendaagschen smaak, het voorhoofd ter wederzijden met sierlijk krullend hair bedekt had, hetwelk door den wind vrij wat was uiteengewaaid. Deze onschuldige lokken vielen den ijverigen Spreker in het oog; de meer zwierige kleederdragt zal er ook iets toe bijgedragen hebben; ten minste, terwijl hij zich naar de vrouwen keerde, verklaarde hij onbewimpeld, dat ook ten duidelijkste bij dezen „de wereld en hare begeerlijkheden" de bovenhand hadden; de Apostel PAULUS immers had reeds gezegd: „Gij zult u geene vlechtinge des hairs maken (*)." Deze aanmerking veroorzaakte eene kleine beweging onder onze Dames, en ik bemerkte, hoe zij terstond zichzelve en hare gezellinnen van top tot teen beschouwden, om eene volgende oorzaak tot gisping te vinden, of mogelijk, bij tijds, te verbergen. Intusschen beweerde de Spreker, die geduldig den schotel voor hem onaangeroerd liet staan, dat het ware doel der Gemeente alleenlijk bestond in de wet van God lief te hebben bovenal, en onze naasten als onszelven; dit nu was, meende hij, bij den tegenwoordigen toestand der maatschappij onmogelijk; men moest zichzelven geheel en al verloochenen, zijne goederen ten beste van anderen geven, deze Christelijke volmaaktheid in een' kleinen kring zoeken, en anderen daar trachten in te wijden. — Eindelijk wilden wij het geduld, zoo wel aan deze als aan gene zijde, niet langer op de proef stellen. Men liet ons, na vriendelijke heilwenschen, ter deure uit, verzocht ons nader weder te komen, noodigde ons voorts ook, om, bij deze gelegenheid, het nieuwere gesticht bij de Chocoladefabrijk van den Heer M— te gaan bezigtigen, en drong eindelijk aan mijnen reisgenoot een klein boeksken op, uitgegeven door STOFFEL MULDER, ter (namelijk *geldelijke*) *waarde* van 25 centen, waarover straks nader.

Het uiterlijke voorkomen der broeders en zusters was, over het geheel genomen, niet ongunstig; de meesten wa-

(*) 1 TIMOTH. II: 9.

een reeds mannen of grijsaards; enkele jongelingen zagen wij; hunne kleeding was de gewone fchipperskleeding; de vrouwen echter hadden eene foort van uniform, een zwart kapje, dat om het hoofd floot, en geene enkele blonde of bruine „vlechtinge des hairs" liet ontfnappen; daarbij een donkerbruin jak en rok van zeer grove ftof. De gelaatstrekken der fekfe bevielen ons vrij wat beter, dan die der mannen; wij zagen er fchoone, regelmatige troniën. Wat de theorie der kleeding bij deze goede lieden betreft, is het, alsof zij in Vader BILDERDIJK's *Zedelijke Gispingen*, bl. 15, gelezen hadden:

„ Van daar die kleeding dan, die fchaamte en naaktheid dekte,
Maar hoogmoeds weeldrigheid in 't eind ten fpeeltuig ftrekte,
En nieuwen afval wrocht, verdubbeld flag op flag,
En nieuwen vloek verdong van Gods getergd gezag."

Dat echter velen, die den grooten Bard in zijne dwalingen aankleven en zijne verdienften niet befeffen kunnen, ongenegen zouden zijn, om zich te *Zwijndrecht* te verbroederen en te verzusteren, zal uit deze ftelling blijken, welke ons aldaar duidelijk is opgegeven: dat God de zaligheid van *allen* wil, en ook bewerken *zal*, het zij in deze of in de volgende bedeeling. — Wij vertoefden toen nog eenige oogenblikken in het meergemelde gebouw, op eenigen afftand van de eigenlijke woning, waar de onlangs verplaatfte Chocoladefabrijk is opgetrokken. Aldaar vonden wij weder een twintigtal mannen en vrouwen, in vrede en rust, aan den maaltijd, en mijn reisgenoot liet zich weldra op nieuw in een wijdloopig gefprek in met een' der aanwezige broederen, hetwelk te uitgebreid is, om hier te vermelden. Genoeg, men ontving ons met heuschheid en welwillendheid, uitgezonderd de al te dringende bede om opgave van naam, woonplaats en beroep; iets, dat noch de Spectator, noch zijn reisgezelfchap oorbaar achteden.

Onzer aller opmerking was in het gefticht, dat wij eerst bezochten, gewekt, zoo wel door het groot getal kinderen, die er regt gezond uitzagen, als door een bijna even groot getal Staten-Bijbels en oude gezangboeken, die op eene breede plank, bij wijze van troonhemel, de hoofden der volwasfene broeders en zusters bedekten. Wij mogen niet gelooven, dat dit flechts uiterlijk vertoond ware. — Wat

voorts de drie monnikengeloften, gehoorzaamheid, armoede en kuischheid, betreft, welke ook bij deze afgezonderde Gemeente zouden plaats grijpen, daaromtrent kan ik niet beslissen. Over de eigenlijke, ook minder *openbare* leefwijze der broeders en zusters, hunne eensgezindheid, hunne godsdienstoefeningen, den toestand van hun algemeene eigendom, wil ik mede zwijgen, eensdeels dewijl de juiste berigten mij ontbreken, anderdeels dewijl ik hoop en wensch, dat de loopende geruchten overdreven zijn; waarschijnlijk echter ook hier: *ex ungue leonem*, uit den klaauw den leeuw. — Wat het verdere lot dezer geestelijke en stoffelijke gemeenschap zijn zal, is moeijelijk te bepalen. Indien de *St. Simonisten* en nieuwbakken Tempelheeren in en buiten *Parijs* blijven bestaan, kan men mogelijk, bij gevolgtrekking, aan het *Zwijndrechtsche* Genootschap eenige duurzaamheid voorspellen. De zaak schijnt echter niet van dien aard, dat hoogere magt zich met een naauwkeurig onderzoek behoeft te moeijen.

Nu nog een woord over het blaadje, dat wij medenamen: het opschrift luidt alzoo, (en wij zien, dat de mode, om lange en weidsche titels te bezigen, ook reeds bij deze vrienden is doorgedrongen:) „ De wet van God lief te „ hebben bovenal, en onzen naasten als onszelven, de ware „ Grondwet, waaruit alle Volkswetten moeten worden af„ geleid en ingerigt, het eenigste middel tot herstelling van „ het geluk des menschdoms, en het ware geloof aan die „ waarheid: Alles is uit, door en tot God (*), het regte „ middel, om die Grondwet, tot heil van het gansche mensch„ dom, in werking te brengen, schriftmatig en naar de ware „ wijsbegeerte (!...) betoogd, door STOFFEL MULDER." Deze STOFFEL MULDER werd ons door een' van *Zwijndrechts* ingezetenen, naïf genoeg, gekenmerkt, als „ den *Operateur*." Hij schijnt het hoofdbestuur in handen gehad te hebben, maar is, helaas! vóór eenigen tijd, aan de heerschende ziekte, overleden. De inhoud van het blaadje is te verward en onzamenhangend, om er meer van te kunnen zeggen; de „ ware wijsbegeerte" is er althans niet in; alleen eenige klinkende woorden en uit hun verband gerukte teksten. Het begin der Voorrede is echter der moeite waar-

(*) Zouden wij dan te *Zwijndrecht* het *Indisch Pantheismus* en het *Schellingianismus* ook al wedervinden?

dig, om hier afgeschreven te worden: „ Geliefden, die „ dit zullen lezen, wie gij ook mogt zijn; ik moet u in „ het begin van dit mijn geschrift herinneren; indien het „ mogt gebeuren, dat gij eenige gebreken in hetzelve mogt „ vinden: dat gij vrijheid hebt om mij Christelijk daarbij te „ bepalen, dat ik met blijdschap en Christelijke onderwer„ ping van u wil aanhooren; doch dit moet gij weten, in„ dien gij tegen den hoofdinhoud, in den titel vervat, iets „ aan te merken of te verwerpen hebt, dan kan ik niet „ anders doen, als u aan te zeggen, dat gij u bij den Wet„ gever aller menschen zelf moet vervoegen." Deze laatste woorden zijn zoo geheel oorspronkelijk en ongewoon in eene aanprijzende Voorrede, het beroep is zoo stout, de wending zoo plotseliјk, dat ik het aan iederen lezer overlaat, om hierin den zaligen man (want dit hopen wij) te verbeteren of te overtreffen. — Het tweede gedeelte van het boekskеn, van bl. 11 tot 17, draagt dit opschrift: „ Heldenfeil van J. C. J. VAN SPEYK uit een godsdienstig „ oogpunt beschouwd, door STOFFEL MULDER." Wij dachten bij de eerste inzage, dat *heldenfeil* eene drukfeil was; maar neen! *heldenfeit* is het ganschelijk niet. Dit gedeelte behoort derhalve, volgens deszelfs zeer gebrekkige strekking, achter of voor het boek van den Heer VAN DER VEEN te worden ingebonden.

En hiermede zij het genoeg. Wie meer wil weten, ga zelf tot de broeders en zusters! Men bedroeve zich over eene miswijzing van den menschelijken geest, maar beschimpe de afgedwaalden niet! De tijd is nog niet gekomen, waarin de nu verstrooide en gewelddadig uit elkander gedrevene kudde, in liefde en vrede, onder éénen Herder vergadert. Als die tijd daar is, zal er vreugde in de Hemelen zijn!

Een Spectator.

Rotterdam, Aug. 1833.

DE HANDSCHOEN.

Dáár, voor zijn diergaard neêr,
Zat Koning Frans
In schoonen hofstoetglans,
Van Edelvrouw en Baanderheer
Op 't hoog balkon omgeven.

Nu wenkt de Vorst;
Daar wordt een valdeur opgeheven:
Met hoogen kop en breede borst,
Waarlangs gekrulde manen zweven,
Komt fier een forfche leeuw te voor:
Bedachtzaam loopt hij 't ftrijdperk door,
Met groote fchreden;
Hij fchudt de manen, rekt de leden,
En legt zich neêr.

De Vorst wenkt weêr;
Snel gaat een tweede valdeur op:
Met radden fprong en in galop
Verfchijnt een tijger, bont geftreept,
En geeft, bij d' aanblik van den leeuw,
Een luid gefchreeuw,
En flaat en zweept
Den bontgeringden ftaart,
En krult daarmede een' kring in de aard';
Hij rekt de tong en fpalkt den muil,
Loopt fchuw den leeuw rond: grimmig grommend
Legt hij zich, brommend,
Naast hem ter neêr.

De Vorst wenkt weêr;
Daar braakt op eens een dubb'le kooi
Twee luipaards uit;
Zij fpringen op den tijger neêr,
Die ze, als zijn prooi,
In de ijz'ren klaauwen ijlings fluit.

Maar alles ijst:
De woudvorst rijst,
En brult, dat de aarde trilt in 't rond.
't Wordt ftil nu; maar
Het moordziek paar,
Al kleurt het bloed hun bontgevlekte vachten,
Schijnt hong'rig op een' tweeden kamp te wachten.

En van der galerijen rand
Valt daar een handfchoen van een fchoone hand
Op 't fmalle plekje, dat en leeuw en tijger fcheidde,
Juist tusfchen beide.

En lagchend ziet de Jonkvrouw Kunegond
Den kring van hare aanbidders rond,
En spottend zegt zij nu tot een':
„ Heer Ridder! gij zweert het, gij mint mij, naar 'k meen;
„ Welnu, raap dien handschoen mij op van den grond."

De Ridder laat,
Na kort beraad,
Zich op het bloedig kampveld neêr,
En tusschen leeuw en tijger gaat
De held, en neemt den handschoen weêr.

Versteld om zulk een stout bestaan,
Zien Jufferschap en Ridders 't aan.
Bedaard brengt hij den handschoen weêr,
En ieders mond klinkt hem ter eer.
Maar Kunegonde's gloênde koon,
Haar teed're blik beloven rijker loon.

Doch hij, die voor de Jonkvrouw staat,
Werpt haar den handschoen in 't gelaat,
En zegt: „ 'k Begeer uw' dank niet, neen!"
En buigt, en gaat met fierheid heen.

Naar SCHILLER. J. B. A. Z.

INVALLENDE GEDACHTEN OP ZORGVLIET.

Wat zoekt ge, o Naneef! 't stof en 't molmende gebeente
Van hem, wien eeuw aan eeuw de opregtste hulde biedt,
Of klaagt, dat schaars het oog 's Mans beeld en eergesteente,
Aan d' uithoek van ons strand, aan *Zeelands* schorren, ziet?
Hier vindt gij Vaders erf en Vaders geest te gader:
Op *Zorgvliet*, waar hij werkte, en rustte, en dichtte, en dacht;
Hier dankt gij, bij den boom, door hem geplant, dien Vader
Voor rijke vruchten, uit zijn werk u aangebragt. —
Men ziet de legertent, waar krachtige Oorlogshelden
Diep peinsden op den val der Volken, starend aan;
Maar bloed en tranen zijn 't, die ons hunn' roem vermelden:
Op *Zorgvliet* kan men 't oog in kalmer stemming slaan.
Niets, niets moet hier den traan der dankb're vreugde hind'ren;
Hier is zijn schepping, — neen! zij strekt zich verder uit:

Ze is in uw huislijk heil, in 't hart van uwe Kind'ren,
En waar de Bruidegom de deugd roemt zijner Bruid.
Oud-Neêrland hield nog 't hoofd in 't woên der ſtormen boven;
Nog ſleept de ſtroom des kwaads 't niet onbeteugeld voort:
Wien mag men voor dat heil, naast God, erkent'lijk loven?
'k Heb 't antwoord, op deez' plek, in geestentaal, gehoord:
„ CATS, die u 't pad der Deugd en Wijsheid heeft gewezen,
„ CATS, wien gij, naast Gods Woord, als leidsman volgen kunt,
„ Heeft God, wiens gunst door hem daarvoor ſteeds wordt geprezen,
„ Het Vaderland tot heil, die Eng'leneer gegund."

Vaarwel, gewijde plek! Dat *Neêrland* nooit vergete,
Wat rijke bron van heil is aan uw zand ontweld,
En dat nooit de onverlaat zich *Nederlander* heete,
Wien, als hij u betreedt, de borst niet hooger zwelt!

20 Junij, 1833. G. v. R.

RAADT, RAADT, WAT IS DAT?

Er leeft een wezen op deze aard',
Dat vele onechte kind'ren baart;
Dat 's werelds boosheid ſtaag vermeêrt,
En toch door velen wordt vereerd;
Dat, waar het ſoms iets goeds verrigt,
Kortzigtigen het brein verlicht;
Dat door een' enk'len tooverſlag,
Alsof het in de toekomst zag,
Een' Vorst *ſans compliments* onttroont,
Schoon in zijn Rijk de vrede woont,
Traktaten ſluit en weêr verbreekt,
En naar zijn keus het vonnis ſpreekt;
Dat Vorſten koppelt in den echt,
De ſterkſte vestingwerken ſlecht,
Of, door een kwade luim verwoed,
Europa dreigt met vuur en bloed;
Dat edelmoedig troonen geeft,
Den mensch doet ſterven, ſchoon hij leeft,
En, daar hij zelf niet mede vecht,
Een' veldſlag naar zijn' wil beſlecht;

Dat, door de stoutste profecij,
De harten angstig maakt of blij,
Het avontuurrad lustig draait,
Nu oorlog, dan weêr vrede kraait;
Dat dikwijls schenkt eens anders deel,
Of soms het wereldsche tooneel
Doet went'len als een molenwiek,
Verkeert als in een rarekiek;
Dat nu de Revolutie kroont,
Dan 't Hoofd der Revolutie hoont;
Ja 't zoo ver tot het uiterst drijft,
Dat het zijn' Vorst de wetten schrijft.

Ligt roept de Lezer, gansch versteld:
Wat zotteklap, die ge ons vertelt!
Wie toch bezat ooit zoo veel magt?
Zulks grenst aan bovenaardsche kracht. —
O neen! het is een mensch als gij,
En wel een zeer gewoon daarbij:
Het beeld, dat ge u geschilderd ziet,
Heet — DAGBLADSCHRIJVER, anders niet.

H. C. DRESSELHUYS.

OP HET STERVEN VAN VELE KINDEREN, IN DE LENTE VAN 1833.

De Schepper der Natuur vergaart zich lentebloemen,
Verplant ze in beetren grond, en drenkt ze in zuivrer lucht;
U, die ze kweekte, en bij de leêge plek hier zucht,
Bereidt Hij 't hoog genot, ginds in haar' bloei te roemen.

Rotterdam. G. v. R.

BIJSCHRIFT VAN VOLTAIRE OP EEN STANDBEELD VAN KUPIDO.

Wie hij ook zij, die dit moog' lezen,
Hij is, of was, of zal eenmaal uw meester wezen.

IJ.

MENGELWERK.

DE TOEKOMST VAN EUROPA.

„.... *Der Mensch, der zur ſchwanken der Zeit auch ſchwankend geſinnt ist,*
„ *Der vermehret das Uebel, und breitet es weiter und weiter;*
„ *Aber wer fest auf dem Sinne beharrt, der bildet die Welt ſich.*
„ — — — — — — — — — — — — — —
„ *Und gedächte Jeder wie ich, ſo ſtünde die Macht auf*
„ *Gegen die Macht, und wir erfreuten uns alle des Friedens.*"

GOETHE.

Het tegenwoordige is de vrucht van het verledene, maar tevens bevat het de kiem van het toekomende. Het zijn dus geene droomen van een' dweeper, geene magtſpreuken van een' waanzinnige, die met vermetele hand den ſluijer wil opligten, waarmede de Opperbeſtuurder des Heelals Zijne daden en beſluiten aan ons kortzigtig oog onttrekt; maar het zijn ernſtige overwegingen en treurige vooruitzigten van een' opmerkzamen waarnemer der lotgevallen van zijnen leeftijd, die men hier verwachten moet.

Er beſtaat eene Profetie der Geſchiedenis. Duizend verſchillende oorzaken kunnen de door haar voorſpelde gevolgen wijzigen; zij blijft echter waar. Zij is evenzeer zeker als de voorzegging van den Arts, die ook falen kan, niet omdat de wetenſchap ijdel, maar omdat hij, die voorſpelt, een mensch, en het leven kort en de kunst lang is.

Wil men een bewijs? O! er klinkt ons eene ſtem in de ooren.... Mogt men die ſtem nog hooren, nadat de mond, die zoo ſprak, thans reeds verſtomd is in het graf! De woorden van den edelen Vaderlander, die mijne zwakke taal vervangen en tot inleiding verſtrekken mijner beſchouwingen, zullen bevesti-

gen, hetgeen ik beweerde: „ er bestaat eene Profetie der Geschiedenis."

„ Het is waar, traktaten zijn geteekend; wederkee-
„ rige waarborging van den tegenwoordigen stand van
„ zaken is de geest van bijna alle staatkundige overeen-
„ komsten; een Heilig Verbond tusschen bijna alle de
„ Vorsten van *Europa* is gesloten, waarbij beginselen
„ worden bepaald, die, getrouw in acht genomen, eenen
„ eeuwigen Vrede aan de afgematte Volken van *Europa*
„ moeten verzekeren. Maar, hoe veel dit ook zijn
„ moge, het is op verre na niet genoeg.

„ Ook de heiligste verbonden staan en vallen dikwijls
„ met eenen enkelen Vorst, die er de ziel van uit-
„ maakt. Beroeringen, zoo als wij die gezien hebben,
„ worden niet door kabinetten en traktaten geregeld. De
„ brandstoffen liggen hier niet, gelijk bij gewone oor-
„ logen, in de botsende belangen der regerende Hui-
„ zen; zij liggen in de openbare meening der Volken,
„ in den inwendigen toestand der Natiën; en het eeni-
„ ge, waarop hier alles aankomt, is de vraag: of die
„ brandstoffen wezenlijk gezegd kunnen worden te heb-
„ ben uitgewoed?

„ Laten wij dan nu onvooringenomen zien, welk on-
„ middellijk uitzigt op bestendige kalmte die inwendige
„ stand der zaken zoo wel, als der meeningen, ons
„ opent....

„ En waar wendt zich dan ons oog onwillekeurig
„ eerder heen, dan naar datzelfde *Frankrijk*, hetwelk
„ nu, dertig jaren lang, de krater geweest is, waar-
„ uit zich alle verwoesting en woeling over *Europa*
„ verspreid hebben? Wat vraag doet men zich eerder,
„ dan deze: of nu wezenlijk van dat *Frankrijk* de rust
„ van *Europa* niets meer te vreezen heeft?

„ Maar hoe veel is niet dadelijk reeds hier, dat het
„ uitzigt verduistert! Vredelievend is, ongetwijfeld, het
„ karakter des regerenden Konings (*); vredelievend

(*) LODEWIJK XVIII.

„ is misschien de bedoeling van het tegenwoordig Mi-
„ nisterie; maar het is niet *Frankrijks* Regering, het is
„ *Frankrijk* zelf, waarop wij het oog moeten vestigen.
„ En dan ——? Ik bewonder de talenten van hen,
„ welke, om hun Vaderland van het drukkende en ver-
„ nederende van eene vreemde inrigting te bevrijden,
„ alle middelen van overreding ter hand nemen, om
„ BUONAPARTE alleen als de oorzaak van alle ellen-
„ de, en dus ook zijnen val als genoegzamen waarborg
„ van eene bestendige rust, af te schilderen; maar,
„ ook op het gevaar af, van even als CASSANDRA
„ door de geruste en juichende *Trojanen* beklaagd of
„ bespot te worden, moet ik het zeggen: *op nieuw*
„ *staat* Europa *bloot*, *om het slagtoffer van woorden*
„ *te worden.*

„ *Credidimus blandis, quorum illis copia, verbis.*"

Op nieuw staat Europa *bloot*, *om het slagtoffer van woorden te worden!* Zoo schreef, in 1816, JAN MELCHIOR KEMPER. Helaas! zijne voorspelling is niet ijdel geweest. Reeds veertien jaren later zag men de *Groote Natie* (!) hare Vorsten verdrijven, de verdragen als rag verscheuren, een' nieuwen Vorst uit den stam van ORLEANS ten troon heffen, de Grondwet volgens de begrippen der vroegere omwenteling wijzigen, en oproerkraaijers en onruststokers als loffelijke burgers vereeren!

En wat was nu het gedrag der overige Gouvernementen? De Volken, niet dan onvolkomen met de toedragt der zaken bekend, tegen een' dweepzieken Vorst en zijnen geestelijken sleep vooringenomen, juichten die woelingen toe; de Vorsten zagen het aan, en zwegen; neen — als waggelde reeds de grond onder hunne voeten, reikten zij de hand aan het nieuwe *Fransche* bestuur, van welks erkenning zij hunne eigene veiligheid afhankelijk waanden. Ziet daar *Frankrijk* in 1830! Vergelijkt het met *Frankrijk* in 1815!

De eene overwinning der Groote Natie volgde nu op

de andere. Het zedelooze *België*, nooit in rust dan onder den ijzeren arm van den werelddwinger, een zamenraapſel van volk, dat nooit een Volk was, verſcheurt den band, waarmede de traktaten der Vorſten hetzelve vijftien jaren vroeger aan ons Vaderland verbonden hadden. Onze nationale geest maakte de afſcheiding gemakkelijker. Wij verloren een land, dat wij nooit begeerd hadden, maar dat ons was opgedrongen. Welverre intusſchen van de oproerige gewesten als onbeheerd goed aan te merken; welverre van een' edelen, ſtandvastigen Vorst, die, omſtuwd door een trouw Volk, zich als dam opwierp tegen den alles medeſlependen ſtroom, regt te laten wedervaren, wordt de onafhankelijkheid en onſchendbaarheid van den nieuw ontſtanen Staat door dezelfde Vorſten erkend, die tot wederkeerige waarborging van den Staat van *Europa* zich vroeger verbonden hadden.

Frankrijk ſluit zich aan *Engeland* aan tot een verſchrikkelijk verbond. De vrijheid, de onafhankelijkheid der Staten wordt eene herſenſchim. Men erkent ſlechts het regt van den ſterkſten; men ſchaamt zich zelfs niet, eigenbelang openlijk als de eenige drijfveer van ſtaatkundige handelingen te erkennen. Een nieuw, ongehoord regt ontſtaat; het is *het regt van opſtand!*

De brandſtoffen hebben niet uitgewoed. De *Franſche* omwenteling in het laatst der vorige eeuw was eene vrucht van vroegere gebeurtenisſen. Die omwenteling was lang voorbereid. Zij moest vele misbruiken wegnemen, vele inſtellingen verbeteren, vele oude begrippen doen vervallen. Maar tevens moest zij vele droomen verdrijven. *Frankrijk* was niet geſchikt voor eene Republiek en niet geſchikt voor echte vrijheid, omdat het niet zedelijk genoeg was, om eerbied voor de wetten te hebben. Slechts die Staten der Oudheid, waar de wet onbepaald gehoorzaamd werd, hebben langdurig hunne inſtellingen bewaard. De *Franſche* ijdelheid en

waan wilden aan geheel *Europa* de wet voorſchrijven. Een ſtoutmoedig veroveraar, door de natuur tot de grootſte ondernemingen beſtemd, maakt zich meester van het beſtuur van *Frankrijk*, en voert *Frankrijks* zegevierende benden door en tegen geheel *Europa* aan. De oorzaken van innerlijke beroeringen werden als gedempt door de buitenlandſche veroveringen. *Europa* zelf ſtreed voor eigen behoud. De zuurdeeſem der omwenteling had niet uitgegist. Sinds de *Franſche* omwenteling der vorige eeuw is een nieuw geſlacht van menſchen ontſtaan. Hetgeen vóór vijftien jaren onmogelijk was, is thans mogelijk. *Vrijheid* en *Gelijkheid* zijn zulke ſchoone woorden; hoe ligt vinden zij een' weêrklank in de harten van jeugdige, onervaren menſchen! Misſlagen der regeringen, (en welke regering was ooit vrij van misſlagen?) beſtaande of gewaande gebreken worden opgezocht en breed uitgemeten. Eerlooze dagbladſchrijvers misleiden den grooten hoop, en eene algemeene gisting ontſtaat, die zich, als eene beſmettelijke ziekte, van de *Seine* tot aan den *Tiber* en den *Weichſel* uitbreidt.

De kolosſale magt van *Ruslands* beheerſcher dempt den *Poolſchen* opſtand. De laatſte ſchaduw van *Polens* onafhankelijkheid verdwijnt op de gevallene muren van *Warſchau*. Te dikwerf reeds heeft de ondervinding ons geleerd, hoe onvolkomen de dagbladen ons van de ware toedragt der zaken onderrigten. Het zou vermetel zijn, den *Poolſchen* opſtand met den *Belgiſchen* gelijk te ſtellen; meer dan vermetel, onregtvaardig en onbillijk zou het zijn, der *Poolſche* Natie, als Natie beſchouwd, eene vaderlandsliefde te ontzeggen, die de duurgekochte overwinning der *Rusſen* met bloed in de geſchiedenis der menschheid heeft aangeteekend. Waar is hier eenige gelijkheid met de laffe, verraderlijke daden der *Belgen*?

Intusſchen, waarin ook de *Poolſche* opſtand met den *Belgiſchen* verſchillen moge, hierin komen beide overeen, dat zij door *Franſchen* invloed zijn aangevuurd. *Rusland* heeft *Polen* tot zijn gebied teruggebragt: maar dat

in *Frankrijks* hoofdstad zich vereenigingen vormden, om de *Poolsche* natie te ondersteunen; dat de man, die LODEWIJK PHILIPS op den troon geholpen heeft, openlijk als voorvechter der *Poolsche* revolutie is opgetreden (*), dit heeft *Rusland* moeten aanzien, en heeft gezwegen!

Alle gebeurtenissen, sinds die eeuwig merkwaardige, dusgenaamde groote *Julij*-dagen, vertoonen ons, in de handelingen der kabinetten, twee werkende beginsels. Het eene is dat van overmagt en eigenbelang aan de zijde van *Frankrijk* en *Engeland*; het andere, dat van vrees aan de zijde der zoogenoemde Noordsche Mogendheden. Toen, na vruchtelooze onderhandelingen, onze edele Koning, vertrouwende op de regtvaardigheid zijner zaak, het zwaard aangordde, om billijke voorwaarden van scheiding van *België* af te dwingen, rukt eene *Fransche* legermagt *België* binnen, en stuit den voortgang onzer overwinnende helden. Toen later onze Vorst, zich op vroegere verdragen beroepende, het nog in onze magt zijnde kasteel van *Antwerpen* als een onderpand van eerlijken vrede wilde behouden, ontwringt hem *Frankrijk* dien steun, en overweldigt de in puin en asch verkeerde vesting. *Engeland* spant met *Frankrijk* zamen, en ontzenuwt ons land, door een' verraderlijken roof aan onze koopvaart. *Rusland*, *Pruissen*, *Oostenrijk* zien het aan, keuren het af, en zwijgen!

Is het wonder, dat thans straffeloos de Groote Natie haren afgod op nieuw aanbidt, en zichzelve vereert in dien rusteloozen veroveraar, wiens standbeeld op de zuil, aan *Frankrijks* overwinningen toegewijd, weder is opgerigt? *Europa* ziet het aan, en zwijgt! — Ziet daar *Frankrijk* in 1833! Ziet terug op het *Frankrijk* van 1815! Vergelijkt en oordeelt!

(*) LAFAYETTE is, zoo als men weet, *Président du Comité Polonais et premier Grenadier de la Garde Nationale Polonaise.*

Fransche invloed beheerscht *Zwitserland*; *Fransche* en *Engelsche* staatkunde zal de lotgevallen van *Portugal* regelen; *Portugal* wordt voor *Engeland*, wat *België* voor *Frankrijk* is, en *Zwitserland* wordt het bolwerk der *Fransche* vrijheidsdwingelandij, of het middelpunt van nieuwe beroeringen, die geheel *Europa* bedreigen.

En zoo deze staat van zaken nog eenigen tijd voortduurt, welke zal dan *Europa's* toekomst zijn?

Frankrijk behoeft geene overwinningen, door de wapenen behaald. Het kan door zijnen zedelijken invloed eene onberekenbare omwenteling in geheel *Europa* veroorzaken. Sinds de verdrijving van den oudsten tak der BOURBONS, heeft het wanbegrip meer en meer veld gewonnen, dat de strijd, die in 1813 en 1815 tegen *Frankrijk* gevoerd werd, eene herstelling van het oude, eene zegepraal van de beginselen van *obscurantismus* op liberale begrippen beoogde. In *Duitschland* is alles gereed tot groote omkeeringen. Weldra zullen de troonen waggelen, en op de puinen der Staten zal eene nieuwe *Fransche* heerschappij in *Europa* ontstaan. Men zegge niet, dat het slechts enkelen zijn, die woelingen veroorzaken; bijkans alle omkeeringen werden door enkelen veroorzaakt. De groote hoop laat zich medeslepen, en de stem der bezadigden wordt gesmoord.

Eerst dán, wanneer eene nieuwe *Fransche* overheersching in *Europa* ontstaan is, zullen de Volken uit den zwijmel ontwaken, en de tweede wereldstrijd van *Europa* tegen het geweld eener overmoedige Natie zal aan ons nageslacht, God geve het! eenen duurzamer Vrede schenken, dan de eerste.

Het moge troostrijk zijn, en het is dit inderdaad, te gelooven, dat een oppermagtig Wereldbestuurder alle uitkomsten regelt, en dat het tegenwoordige kwaad zal uitloopen op eindelijk geluk; maar niemand kan toch den wensch onderdrukken, dat hij zelf in dat geluk nog deelen, of dat het onheil, 't geen te wachten staat,

mogt worden afgewend. Is er dan niets in ſtaat, dien noodlottigen loop der zaken te voorkomen?

Er zijn menſchen, voor wie de ſtem der ondervinding onverſtaanbaar is; er zijn Vorſten en Volken, die voor de ſtem des Geſchiedenis, de groote ondervinding van het menſchelijke geſlacht, doof zijn. Slechts door de hevigſte en ſmartelijkſte prikkels kunnen ſommige kranken uit den doodelijken ſluimer opgewekt en tot bewustheid gebragt worden. Vorſten van *Europa!* dat gij onze regtvaardige zaak niet acht, weten wij ſinds lang; dat gij het voor vrijheid, echte beſchaving en onafhankelijkheid grootmoedig ſtrijdend voorgeſlacht in het onverbasterd nageſlacht miskent en hoont, toonen uwe daden. Maar bij uw eigen belang, bij het behoud uwer troonen bezweren wij u, laat de tuimelgeest der omwenteling ons niet ſtraffeloos de wet voorſchrijven! Nog is het tijd, de *Hydra* te verpletten; weldra is het voor altijd te laat! Maar gij aarzelt... gij wilt niet?... Eerlooze Staatsdienaars! Voor het *Hollandſche* bloed, dat, van eene opoffering af, die aan de daden der Oudheid herinnert, tot aan den val van *Antwerpens* Citadel, vergoten is, dagen wij u, u eerlooze Staatsdienaars! voor den regterſtoel des Almagtigen en voor de regtbank der nakomelingſchap! Maar, gij gelooft veelligt aan geenen Wereldbeſtuurder; gij gelooft immers aan geene eeuwigheid en aan geenen roem bij het nageſlacht! Welnu, de dag der wraak komt — de dag der wraak komt! — weldra zegeviert de *Franſche* Natie over het ongelukkige, misleide en ſlecht beſtuurde *Europa!*

En welk lot ſtaat ons, *Nederlanders*, te wachten? Ach! mogen wij het geſchokte *Europa* niet beveiligen voor de *Franſche* overheerſching; is het ons niet gegund, den gang der gebeurtenisſen te leiden of tegen te houden; konden wij dan althans, in den edelen ſtrijd voor nationale onafhankelijkheid en de vrijheid der Volken, als eerſte offers vallen, gelijk LEONIDAS met zijne driehonderd *Spartanen!* .....

HET HEIMWEE DER ZWITSERS.

Men heeft mij hier — ſchrijft een reiziger uit *Napels* — willen doen begrijpen, dat het zoogenaamde *heimwee* eene ziekte van den geest is, vooral, wanneer hetzelve, gelijk dikwijls het geval is, met zelfmoord eindigt. Doch het *heimwee* ſchijnt thans uit de mode geraakt te zijn — men hoort er althans zoo veel niet meer van ſpreken; de toeſtand, welken men met dezen naam aanduidt, komt echter in warme landen nog ſteeds en overal voor, maar wordt ſlechts anders genoemd. De ondervinding leert, dat *Alpen*-bewoners, die in zuidelijke landen verplaatst worden, bezwaarlijk en meestal onder ziekteverſchijnſelen aan de lucht gewennen. Zeer dikwijls heeft er eene eerst ligte, ſlepende, allengs toenemende ontſteking der borstingewanden plaats, waarmede niet zelden eene verdikking en vergrooting van het hart gepaard gaat. Vandaar die beklemming, die angst, die mismoedigheid, waarvan men geene reden weet te geven. De kranke gevoelt zich zoo nedergedrukt, het hart is hem zoo zwaar, hij heeft geen lust meer in het leven — kortom, hij heeft het *heimwee:* hij zou alles doen, om naar huis terug te keeren, waar hij zich veel beter en opgeruimder gevoelde. Wij kennen de betrekking tusſchen hart en herſenen, en kunnen hieruit de ziekelijke aandoeningen van het hoofd zeer wel verklaren. De kranke wordt zelden genezen, omdat de ziekte, door langzaam te komen, ongemerkt toeneemt, en men meestal te laat geneeskundige hulp inroept. Bij zoodanige lijders hebben gewoonlijk ſterke hartkloppingen plaats. De beklemdheid neemt toe bij klimmen en bij hevige drift. In zijne mismoedigheid geeft de gemeene *Zwitſerſche* ſoldaat, die bovendien niet zeer matig leeft, zich aan den drank over, en dit brandend vergif maakt een einde aan de zaak. In zoodanige omſtandigheden dan gaat menigeen tot zelfmoord over, en gebruikt eigen ſchietgeweer, om zich voor het gevaar van verſtikken te bewaren.

Offchoon nu ontleedkundig onderzoek fteeds de duidelijkfte blijken van ligchamelijk lijden toont, wil men dezen toeftand evenwel eene krankheid van den geest noemen. Trouwens, om namen was men in het vak der geneeskunde nooit verlegen, evenmin als het bijgeloof om wonderen.

NOORD-AMERIKAANSCHE VOGELS.

(*Vervolg van bl.* 581.)

De Nachtuil aan de Misfisfippi.

Deze verfchilt aanmerkelijk van den *Europefchen*. In ons werelddeel van uilen fprekende, denkt men aan vogels, die hun verblijf kiezen in oude bouwvallen, of in uitgeftrekte bosfchen, welker donkerheid te akeliger zich vertoont, wanneer die vriend der duisternis zijne wanluidende ftem daarin laat hooren. Verneemt men van de hoogte eens ouden torens, bij het flaauwe fchijnfel der maan, het huiveringwekkend gefchreeuw van den uil, zoo verandert de verbeelding des bijgeloofs den vogel weleens in een' boozen geest. — Met den uil aan de *Misfisfippi* is dit geenszins het geval. Hem dient geene door menfchen verlatene woning tot verblijf; hij zoekt eene fchuilplaats onder den grond. Hij bemint ook de bosfchen niet, maar kiest zich een geheel open veld, en vestigt zijne woning te midden der verblijven van eene dierfoort, welke wegens gezelligheid, zucht voor orde, reinheid en onfchuldig leven zich aanbeveelt. Kortom, de *Amerikaanfche* uil bemint de duisternis niet; hij is een vriend van het licht, en neemt de zon tot getuige van zijn jagen, arbeiden en kampen. Tot nu toe heeft men hem in het gebied der Vereenigde Staten nergens aangetroffen, dan aan gene zijde der *Misfisfippi*, in de zoogenaamde fteden of dorpen der marmotten, welke hier zeer ongepast *weidehonden* (*prairiedogs*) genoemd wor-

den. De vogel vindt het gemakkelijk, eene geheel voltooide en welingerigte woning in bezit te nemen, ten einde zich de moeite van het graven in den grond te besparen. De in deze oorden zeer menigvuldig voorkomende volkplantingen der marmotten zijn nu eens enkele, op zichzelve staande en naauwelijks eenige morgens land innemende buurten; op andere plaatsen strekken zich dezelve mijlen ver uit, en kunnen wel *steden* genoemd worden. De woning van eene marmot is van buiten kenbaar aan een' kleinen aardhoop, die den vorm van een' afgeknotten kegel heeft, onder twee voet breed en omtrent acht duim hoog is. Men vindt den ingang boven op den kegel, ook weleens ter zijde aangebragt. De aarde, waaruit deze heuvels bestaan, is zorgvuldig bearbeid en zoo hard, als een sterk betreden voetpad worden kan. Een gang loopt twee voet regt naar beneden, en neemt dan eene schuinsche rigting naar een vertrek, waar het bezige diertje, aan de toekomst gedachtig, den vereischten voorraad voor den langen winter oplegt. Hoogst merkwaardig is ook het weefsel, waarin de marmot voor den winterslaap zich wikkelt; het bestaat uit fijne, gedroogde planten; heeft boven eene kleine opening, is rond en vast genoeg, om, zonder beschadiging, opgerold te kunnen worden. Bij schoon weder ziet men de diertjes voor den ingang der woning spelen, hetgene zeer vermakelijk is. Verschrikt hen een vijand, die eenigermate te vreezen is, zoo vlugt alles onder den grond; heeft de verontrusting niet veel te beduiden, zoo blijft elke marmot aan den ingang van hare woning, slaat met den staart, als om de tegenpartij uit te dagen, en zet zich van tijd tot tijd op de achterpooten, om de bewegingen van den vijand waar te nemen. Dat de marmotten, offschoon zij alleen van planten leven, hare dorpen zeer dikwijls op vlakten aanleggen, alwaar geen spoor van groei te vinden is, kan men hieruit verklaren, dat zoodanige oorden geheel open liggen, en aan den vijand geene gelegenheid verschaffen, om zich in hinderlagen te verschuilen; de diertjes, die geene

kracht of natuurlijke wapens hebben, kunnen dus elk gevaar van verre reeds bemerken, en hebben tijd, om zich, ter beveiliging, onder den grond te begeven. Zoo zijn de dorpen der marmotten ingerigt, welke de uil, ſoms alleen, ſoms in gezelſchap, tot zijn verblijf kiest. Op zekeren afſtand zoude men dezen uil voor eene op de achterpooten zittende marmot kunnen houden. Hij is vlug in zijne bewegingen, geenszins vreesachtig, en laat den jager niet zelden nader komen, dan noodig is, om niet mis te ſchieten. Men ziet dezen vogel meest bij kleine troepen. Jaagt hun iets ſchrik aan, zoo vliegen zij op, doch zetten zich op een' kleinen afſtand weder neder. Duurt echter de verontrusting voort, zoo vlugten zij in hunne onderaardſche verblijven, waaruit zij niet ligt verdreven kunnen worden.

Men vindt deze vogels ook zeer menigvuldig in *Zuid-Amerika*, aan de oevers van de *Rio de la Plata*. De gaten, waarin zij aldaar huizen, zijn insgelijks werken van marmotten. Buiten twijfel hebben zij door geweld dezelve in bezit genomen. Dit wordt door waarnemingen genoegzaam bewezen; want, daar de aardheuvels, welke de uil bezet houdt, zich meestal in eenen vervallen ſtaat bevinden en van de nalatigheid of onbekwaamheid der bewoners getuigen, ſtrekken de goede geſteldheid van de woningen der marmotten en de daarin heerſchende orde en reinheid tot een bewijs van de vlijt en werkzaamheid dezer merkwaardige dieren. Offchoon er voor het overige geene redenen zijn, om te onderſtellen, dat de uil met de marmot ſoms te zamen leeft, zoo wordt dezelve toch, volgens de verzekering van geloofwaardige ooggetuigen, niet zelden, door een gemeenſchappelijk gevaar, met andere geheel ongelijkſoortige gasten, b. v. hagedisſen, ratelſlangen enz., in zulke onderaardſche wijkplaatſen te zamen gebragt.

De wilde Kalkoen.

De kalkoen komt oorſpronkelijk uit *Amerika*. Oviedo

is de eerste, die (1525) melding van denzelven maakt, in zijne beschrijving van *West-Indië.* Kort na de verschijning van dit werk werd de vogel uit *Mexico* in *Spanje* overgebragt, van waar de *Engelschen* de eersten bekomen hebben, die op hun eiland gezien zijn. Allengs werden de kalkoenen in geheel *Europa* verspreid, en in minder dan eene eeuw waren ook *Azië*, *Afrika* en de onderscheidene *Europesche* volkplantingen daarmede voorzien. Het schijnt alzoo buiten twijfel te zijn, dat men deze vogelsoort aan de ontdekkingen van COLUMBUS te danken heeft. Het *ornithologisch* werk van C. L. BUONAPARTE bevat eene optelling van zevenentwintig namen, waarmede even zoo vele *Noord-Amerikaansche* volksstammen den kalkoen aanduiden.

Wanneer een troep van deze vogels zich gereed maakt, om eene breede rivier over te trekken, kiezen zij de plaats, alwaar de stroom het smalste en de oever het hoogste is. Hier vertoeven zij doorgaans lang, dikwijls den ganschen dag, en nog langer; want de gevaarlijke togt moet niet zonder rijp overleg ondernomen worden. Gedurende deze algemeene raadsvergadering maken de mannetjes het hun eigene geluid, pronken met den staart, en schijnen door menigerlei vertoogen elkander te willen bemoedigen. Eindelijk neemt dan ook de gansche troep een stout besluit — de wijfjes en jongen volgen het voorbeeld der mannetjes; ieder vogel zoekt zich eene plaats op den top van den hoogsten boom, dien hij vinden kan. Op een door den aanvoerder gegeven teeken slaan allen de vleugels uit, en pogen, met de meestmogelijke inspanning, den tegenover gelegenen oever te bereiken. Voor de sterksten onder den troep valt dit, al is de stroom ook eene mijl breed, niet moeijelijk; maar de zwakkeren en de jongen zijn niet altijd zoo gelukkig. Vallen deze, tegen hunnen wil, op het water neder, zoo moeten zij zwemmende den overtogt volbrengen; dit doen zij echter vrij goed, daar zij, om zich op de oppervlakte des waters te houden, den staart uitbreiden, de vleugels zoo digt mogelijk za-

mentrekken, om den tegenſtand van het water bij het doorklieven te verminderen, en met de pooten, alhoewel die geene zwemvliezen hebben, wakker roeijen. Komen zij aan een' ſteilen oever, welken zij niet kunnen beklimmen, zoo rusten zij eenige oogenblikken uit, en ſpannen dan alle krachten in, om zich in de hoogte te heffen; doch niet zelden put het herhaalde opfladderen hunne krachten uit. De zwakſten bezwijken eindelijk en vinden hunnen dood in het water. De genen, welken het gelukt den anderen oever te bereiken, geraken in eenen toeſtand van afmatting, die aan verdooving grenst, waarin zij eenigen tijd, zoo het ſchijnt, verbijsterd omdwalen, en waarvan de jagers gebruik weten te maken, om hen in grooten getale te vangen. De kalkoen is echter ten tijde van deze verhuizingen mager, en zijn vleesch heeft geringe waarde.

Ieder vogel ſchijnt op zijne beurt voor de algemeene veiligheid te waken. De eerſte, die eenen arend, valk of anderen vijand gewaar wordt, geeft het teeken van onraad, waarop de ganſche ſchaar zich van de kruin des booms, op welke dezelve zich geplaatst had, nederſtort, en tegen den grond gedoken wacht, tot dat het gevaar voorbij is. Daar zij gewoon zijn, des nachts bij elkander op de dorre takken van een' grooten boom te zitten, zoo kan zulk een toevlugtsoord niet lang voor nachtelijke roofvogels verborgen blijven. Maar de kalkoen weet dikwerf aan de klaauwen van zijnen vervolger te ontkomen. De roofvogel vliegt in kringen rondom den boom, ten einde zich een ſlagtoffer uit te kiezen. Hoe weinig gedruisch deze ook maakt, zoo is er onder de ſlapenden toch altijd één, wiens luisterend en geoefend oor dit zwakke geluid verneemt, waarop dezelve dan terſtond door een bijzonder geſchreeuw het ganſche gezelſchap opwekt. Nu heffen alle de kalkoenen zich op; de roover valt dien aan, welken hij zich tot prooi heeft uitgekozen; deze duikt terſtond, verbergt den kop, en ſlaat den uitgeſpreiden ſtaart over

den rug heen. De vijand, die thans niets meer ziet, dan eene voor zijnen bek en klaauwen onkwetsbare oppervlakte, geraakt hierdoor eenigermate in verwarring; en de kalkoen maakt van dit oogenblik van besluiteloosheid gebruik, om zich op den grond neder te werpen, waar zijne tegenpartij het niet waagt, hem aan te grijpen.

De jonge kalkoen is zeer gehecht aan het oord zijner geboorte; hij schijnt zelfs voor enkele boomen, waarop hij gewoon is te zitten, eene bijzondere genegenheid te hebben. Offchoon, om zijn voedsel, genoodzaakt tot menigvuldige, dikwerf zeer verre togten, keert hij toch jaren na elkander steeds tot dezelfde, hem lief gewordene, boomen terug. Deze staan gewoonlijk op eene in eenen stroom uitstekende landtong. Wanneer de tijd van rusten nadert, vergaderen de kalkoenen, en een lang gerekt geschreeuw is het teeken tot heenvliegen. Nu hoort men het ruischen der vleugels, dat voortduurt, tot dat de vogels, digt bij elkander gedrongen, en dikwijls zoo talrijk, alsof het eene algemeene verzameling van alle de kalkoenen in het land ware, zich op hunne boomen nedergezet hebben. Zulk eene rustplaats is echter geenszins zoo verborgen, dat de jager dezelve niet zoude kunnen ontdekken. Nadat deze bij dag zoodanigen boom of boomen bespied heeft, kiest hij een geschikt standpunt, en begeeft zich derwaarts bij maneschijn, die hem licht genoeg geeft, om te kunnen mikken. Hij legt bij voorkeur eerst op die vogels aan, welke het meest vrij zitten, en wier vallen van den boom niet te veel beweging onder de slapenden veroorzaakt. Zeer opmerkelijk is de bijzonderheid, dat dezelfde vogels, welke door de verschijning van eenen uil in eene zoo algemeene ontsteltenis geraken, noch door de tegenwoordigheid van den jager, noch door de herhaalde geweerschoten, noch door het nedervallen van eenigen uit hun midden verschrikt schijnen te worden. Elk schot veroorzaakt slechts zeker gemurmel onder den troep; hetgene men eerder voor een teeken van ver-

wondering, dan van vreeze meent te mogen houden. Deze ſtompheid is aan alle de hoenderſoorten van *Noord-Amerika* eigen.

(*Het vervolg en ſlot hierna.*)

FACSIMILE VAN EENEN EIGENHANDIGEN BRIEF VAN DEN DROSSAARD PIETER CORNELISZOON HOOFT AAN DEN AMSTERDAMSCHEN HOOGLEERAAR CASPAR VAN BAERLE VAN DEN 13 SEPTEMBER 1646.

Tot opheldering van dezen brief, voorzien van eene kantteekening van den Geſchiedſchrijver G. BRANDT, zal het niet noodig zijn, in eenige bijzonderheden nopens deszelfs inhoud te treden, als zijnde die inhoud reeds opgenomen onder de in druk uitgegevene *Brieven van* HOOFT, welke door den kundigen en onvermoeiden onderzoeker der Vaderlandſche Geſchiedenis, Mr. JACOBUS SCHELTEMA, met Aanmerkingen en Bijvoegſels zijn verrijkt geworden.

De onderhavige is de 761ſte der in die verzameling voorkomende brieven, en is door HOOFT geſchreven op zijnen meer dan 65 jarigen ouderdom, na gedurende bijna 40 jaren de betrekking van *Drosſaard van Muiden* te hebben bekleed..

Onder meer anderen, kan ook deze brief getuigenis geven, dat HOOFT, een half jaar vóór zijn overlijden, (voorgevallen op den 21 April 1647) onder het verduren van de ongemakken des ouderdoms, en lijdende aan jicht, graveel en ongeſteldheid der maag, zijne vorige opgeruimdheid en luimigen aard ten volle had behouden, en dat mitsdien teregt door den verdienſtelijken JACOBUS KONING, in zijne *Geſchiedenis van het Slot te Muiden*, is aangemerkt, dat de Drosſaard onder alle de rampen des levens en ligchamelijk lijden, zoo als een' waar' Christen voegt, geduldig en gelaten is gebleven.

gekrenkt oordeelt, naar mijn' naam, mijn' titel, mijn regt, om over hetgene ik in u afkeur te onderhouden. Wat mijn *naa*
betreft, deze alleen zou, ware hij nog zoo gunstig bekend
het ware, nuttige en gepaste van het geschrevene in geene

uden, en dat mitsdien [illegible]
en JACOBUS KONING, in zijne *Geschiede-*
het Slot te Muiden, is aangemerkt, dat de
d onder alle de rampen des levens en ligcha-
jden, zoo als een' waar' Christen voegt, gedul-
gelaten is gebleven.

OVER DEN TE GROOTEN SPOED VAN SOMMIGE GENEESHEEREN BIJ HET BEZOEKEN HUNNER PATIËNTEN.

(*Vervolg en slot van bl.* 577.)

Hier zou ik de pen kunnen nederleggen; maar, behalve dat ik nog het een en ander te zeggen wensch, wat mij op het harte ligt, zoo zie ik mij wel genoodzaakt, haar nog eene wijl in handen te houden, ten einde mij tegen de verwijtingen te verdedigen, waarmede het den, zich door mij beleedigd achtende, Geneesheeren behaagt, mij, in hunnen zeer verklaarbaren toorn, te overladen. „Vermetele!" roepen zij mij toe, „welke is uw naam, uw titel, uw regt, om ons over hetgene gij in ons afkeurt te onderhouden? Zijt gij dan zelf, in de waarneming van uw beroep, zoo geheel onberispelijk? En, indien ja, zoudt gij het ook wezen, zoo gij Arts waart; of dan ook al niet handelen als zij, die gij nu zoo strengelijk veroordeelt? Maar, waarom ons langer met u opgehouden? Gij kent de Geneeskunst niet! Anders zoudt gij weten, dat lange visiten juist niet altijd goede visiten zijn. Het is u slechts te doen om haar te honen en hen, die ze beoefenen! Van hier uw ijveren tegen der Artsen geldzucht; zucht, waaraan toch, gelijk gij weten moest, de geneeskundige praktijk allerminst voldoening schenken kan. En, in allen geval, wat gaat u onze spoed aan? Zoo er iets te berispen, te klagen valt, laat dit den patiënten over! Zoolang de onze ons hunne onvoldaanheid niet betuigen, mogen wij immers denzelfden gang blijven houden, dien wij tot hiertoe hielden? u, inmiddels, in bedenking gevende, of het niet beter van u gedaan ware, te zwijgen, dan, door uw geschrijf, vooroordeelen tegen de kunst en hare beoefenaars te verwekken, die voor vele lijders ligt schadelijk kunnen zijn." — Vinnig, ziet gij, mijne Lezers! vaart men tegen mij uit. Gelukkig, intusschen, dat ik tot mijne wederspraak niet veel ruimte behoef, die mijn beperkt bestek ook niet veroorloven zou te nemen!

Gij vraagt mij dan, mijne Heeren! die u, door mijn geschrijf, gekrenkt oordeelt, naar mijn' naam, mijn' titel, mijn regt, om u over hetgene ik in u afkeur te onderhouden. Wat mijn *naam* betreft, deze alleen zou, ware hij nog zoo gunstig bekend, het ware, nuttige en gepaste van het geschrevene in geenen

deele bewijzen. Dit bewijs moet de inhoud van het ſtuk zelf, desgelijks zonder eenige naamsaanduiding geſteld, leveren, die, gelijk ik meen te mogen vertrouwen, zulks zal gedaan, en tevens hebben doen zien, dat ik mij niet te veel aanmatige, wanneer ik mij *vriend van het ware, goede, en van die het bevorderen*, noeme, en hiermede de, door u mij gedane, vraag beantwoorde. — „ Maar, uw *titel?*" Gij wilt, namelijk, weten, of ik een gewijde of ongewijde in de Geneeskunst ben. Arts ben ik niet, gelijk ik reeds te kennen gaf, en u veelligt uit heel mijn ſchrijven zal gebleken zijn, maar een veeljarig lijder, en, als zoodanig, niet geheel verſtoken van alle geneeskundige kennis, tot zeer duren, en dikwijls ook zeer ſmartelijken, prijs verkregen! Doch, even weinig als mijn naam, doet hier ook, zie ik wél, mijn titel iets tot de zaak. Geneesheer zijnde, zou ik onwaarheid — regtsgeleerde, godgeleerde, of iets anders, waarheid hebben *kunnen* zeggen. Op het betoog zelf komt het dus wederom aan; dit moge u doen beſliſſen, of ik op den titel van *verdediger van lijders*, den ſchoonſten, dien ik ken, al of niet eenige aanſpraak maken mag. — Wat mijn *regt* betreft, *om u uwe gebreken voor te houden*, dit ſteunt alzoo op denzelfden grond, waarop gij het uwe bouwt, wanneer gij u bevoegd en geroepen acht, diegenen aan hunne pligten te herinneren, die zich aan onkundigen, onnadenkenden, ongelukkigen vergrijpen, de verpligting namelijk, om, als mensch, voor de menschheid, voor de lijdende menschheid bovenal, op te treden, en hare regten tegen elk, die ze ſchendt, te verdedigen. „ Wie weet goed te doen, en het niet doet," zeide eens zeker groot Man, „ dien is het zonde!" Ziet daar uwe en mijne verpligting, uw en mijn regt!

Gij verlangt te vernemen, mijne Heeren! „ of ik dan, in de waarneming van mijn beroep, zelf zoo geheel onberispelijk ben." Och of ik het altijd ware! Wel *poog* ik het te zijn, te worden; maar, helaas! gedurig kom ik te kort. Dat nu dit te kort komen, 't welk anderen mij beſcheidenlijk voor oogen mogen ſtellen, mij tot zwijgen veroordeelen zou, wanneer ik, in het belang der menschheid, iets nuttigs te zeggen heb, neen, dit geloof ik niet. Waar zou het heen, als men zelf geheel heilig moest zijn, om anderen tot heiligheid te mogen aanſporen? De bewustheid van eigene feilbaarheid moge tot gematigdheid in het oordeelen dringen, (pligt, dien ik meen, in mijn betoog, niet verwaarloosd te hebben) tot het opgeven van alle vrijmoedigheid doemt zij niet.

„ Indien gij zelf Doctor waart, handeldet gij ligt ook al, als zoo menigeen, dien gij nu gispt!" Het is mogelijk, mijne Heeren! mogelijk zelfs, dat ik het nog veel erger maakte. Maar dan verdiende ik ook in het beschamend licht der waarheid geplaatst te worden, en zulks te meer, naar mate mijne schuld grooter was. Dat, overigens, *mijn* vermoedelijk voor *uw* stellig verzuim eenige reden van verontschuldiging zou opleveren, gelooft gij te weinig, dan dat ik het, ook maar met een enkel woord, zou te wederleggen hebben.

„ Gij kent de Geneeskunst niet," roept men mij toe; „ anders zoudt gij weten, dat lange visiten juist niet altijd goede visiten zijn." Het zij zoo, dat ik met de Geneeskunst onbekend ben, mijne Heeren! dit echter weet ik, en zegt mij mijn gezond verstand, dat, gelijk bij elke kunstbeoefening, te groote spoed schaadt, en uwe kunst dien te minder gedoogt, naar mate hare moeijelijkheid meerdere oplettendheid en zorg vereischt. — Dat lange visiten niet altijd goede zijn, gaf ik vroeger zelf reeds te kennen. Neen, zoo onnoozel ben ik niet, van te ontkennen, dat in *sommige* gevallen een oogenblik toevens van den Geneesheer bij zijne patiënten genoegzaam is, en dat hier veel van het oog, het waarnemingsvermogen van den Arts, en de gesteldheid des lijders afhangt; maar, aan den anderen kant, ben ik toch ook wel zoo wijs, van te kunnen begrijpen, dat het geneeskundig bezoek niet *altijd*, niet *meestal* zoo ras kan afloopen, en dat ook de veeljarige lijder zijne tijden heeft, waarin het langer standhouden van zijnen Arts allernoodzakelijkst voor hem is.

„ Dat het mij voornamelijk te doen geweest zou zijn, de Geneeskunst en die ze beoefenen te honen," dit, mijne Heeren! spreek ik te volmondiger tegen, naar mate mijn geschrijf luider van mijne hoogachting voor die kunst en hare waardige beoefenaren getuigt. Mijne bedoeling was alleen, den Arts, niet te honen, maar tot eenen beteren zin, in opzigt tot zijne lijders, te brengen, die hen door zijne overijling benadeelt, gelijk ook de kunst, die hij op hen niet behoorlijk toepast. Kunst en kunstenaar zijn twee zaken, die dikwijls hemelsbreed van elkander verschillen. Voor dezen kan ik, om zijne handelwijs, de grootste minachting koesteren, zonder daarom op te houden, gene hoog te achten. Ik waardeer de regts-, godgeleerdheid, fraaije letteren enz., maar niet elk, die ze beoefent; den Arts, die de Geneeskunst kwalijk behandelt, veroordeel ik, maar daar-

om de Geneeskunst zelve niet. Hoe hooger ik eene kunst schat, te meer en vuriger zal ik natuurlijk voor haar ijveren, en te onverbiddelijker zijn in opzigt tot den haar ligtzinnig behandelenden kunstenaar. Is alzoo mijn toon, hier en daar, wat hooger gerezen, o! wijt dit alleen aan mijne hoogachting voor de weldadigste aller kunsten, waaraan ook ik zoo oneindig veel verpligt ben, en die ik niet kan zien mishandelen, zonder mij te ergeren en te bedroeven!

Dat de geneeskundige praktijk over het geheel niet rijk maakt, allerminst in onze tijden, waarin sommige Artsen ook al op een' te hoogen voet leven, geloof ik zoo goed, als ik mij overtuigd houde, in mijn betoog, alleen tegen de overdrevene geldzucht van sommige Geneesheeren, geenszins tegen een betamelijk verlangen, om, door vlijt, een fatsoenlijk bestaan te vinden, geijverd te hebben. Verrijke zich de Arts, de Hoogleeraar, verzamele hij zich eenen schat, als BOERHAAVE, maar zij hij dan ook even naauwgezet in de beoefening zijner pligten. Doch, waartoe zoo vele woorden gespild? De oppervlakkigste herlezing van hetgene ik over de te ver gedrevene winzucht van eenige Artsen ter neder schreef, noodzaakt u immers, mijne Heeren! zijt gij anders regtvaardig, uwe beschuldiging terug te nemen, alsof mijn bestrijden daarvan zijnen grond zou hebben in het verfoeijelijk verlangen om de Geneeskunst in een hatelijk licht te plaatsen, en hen te honen, die ze beoefenen.

„ Maar," duwt mij de schuldige Geneesheer toe, in wrevelmoedig onverstand, en onwillig om zich te beteren, „ wat gaat u onze spoed aan? Indien er iets te berispen, te klagen valt, laat dit den patiënten over! Zoolang de onze dit niet doen, willen wij denzelfden gang blijven houden, dien wij tot hiertoe gehouden hebben." Zoo beschouwt gij dan de onkunde uwer lijders (want, behalve aan zekere beleefdheid, en ontzag voor u, zal wel voornamelijk hun zwijgen daaraan toe te schrijven zijn) voor genoegzaam, om uwen te grooten spoed voor uw, zoo wél onderrigt, geweten te regtvaardigen? Zoo wilt gij hen dan in hunne onwetendheid laten blijven, en hen met de gevaren, die zij loopen, onbekend laten, opdat gij u te veiliger aan hen zoudt kunnen bezondigen! Zoo wilt gij u dan van de voortdurende blindheid uwer patiënten bedienen, om hen op den, wel voor u gemakkelijken, maar voor hen zoo heilloozen, weg, waarop gij hen gevoerd hebt, gerust te laten voortwandelen! Maar, maar, mijn Heer! bedenkt gij wel, dat gij te schuldiger jegens uwe lij-

ders wordt, hoe minder zij uwe tekortkomingen omtrent hen bemerken? Bedenkt gij wel, dat, wanneer gij van hunne onnoozelheid misbruik moogt maken, dit ook de pleitbezorger, de handwerksman, de fabrikant, de winkelier en anderen van uwe onkunde mogen, en gij het regt uit de hand geeft, om u over hen te beklagen? Bedenkt gij wel, dat gij, mij veroordeelende, als ik de oogen uwer patiënten voor uwe gebreken tracht te openen, gij mij ook van de verpligting ontslaat, om u te waarschuwen voor de verliezen, de jammeren, de levensgevaren, die gij of de uwen van den man te duchten hebben, die het over zich verkrijgen kan, van uwe en hunne onkunde een schandelijk misbruik te maken? Neen, neen, de onwetendheid der menigte levert voor niemand een vrijpas op, om haar te mishandelen, of te laten mishandelen! Doch, waartoe nog meer? Uw eigen gedrag jegens uwe kranken, bewijst het niet, dat gij het mijne billijkt? In uw (toch zeker belangeloos?) waarschuwen tegen den kwakzalver en zijne artsenijen vind ik immers, wat ik verlang, mijne regtvaardiging, namelijk, om niemand ter prooije eener onkunde te laten, die verderfelijk, wat zeg ik! doodelijk voor hem zou kunnen worden?

„Doch, ware het evenwel maar niet beter geweest te zwijgen, dan, door uw spreken, vooroordeelen tegen de kunst en hare beoefenaars te verwekken, die voor vele lijders ligt schadelijk kunnen wezen?" Maar, waar deed ik zulks, mijne Heeren? Vooroordeelen heb ik, zoo ver ik weet, nergens aangekweekt; ik heb slechts hen bestreden, die ze, door hun nalatig gedrag, zouden kunnen doen geboren worden en vestigen. En mogt, moest ik dit niet? Mogt, moest ik de waarheid verbergen, offschoon door mijne overtuiging gedrongen, dat zij in het licht kon gesteld worden, en ik hieraan bevorderlijk kon zijn? Ongelukkig, als het eenmaal zoo ver gekomen is, dat men niet meer zeggen mag, wat, ten zegen der lijdende menschheid, dient gezegd te worden! Neen, niemand waagt het, mij te wederspreken, als ik zeg, dat het misdaad, de schandelijkste misdaad is, duizende lijders in de onwetendheid te laten, ten einde dezen en dien Geneesheer in zijn pligtverzuim te meer en beter te sterken. — Maar wat verdedige ik nog mijzelven, wien ieder menschenvriend verdedigt, en toeroept: „Ga voort, met voor het heil der lijdende menschheid, waar en zoo veel gij kunt, bestendig op te treden!"

Dit doe ik, hoe euvel sommigen het mij duiden mogen, aanvankelijk weder, door mijne Lezers, die mijnen raad mogten behoeven, te vermanen, om zich zoo min voor de hunnen, als voor zichzelven, van den man te bedienen, met wiens wijze van handelen ik hen, in dit mijn betoog, heb trachten bekend te maken. Het is zoo, hij, die eene plaats bewoont, waar slechts één Arts is, moet zich, zoo goed, zoo kwaad hij kan, behelpen; maar die in de gelegenheid is, tusschen meerdere eene keuze te doen, is zichzelven, is den zijnen verpligt, in deze met de meestmogelijke voorzigtigheid te werk te gaan. Naam, aanbeveling, goed voorkomen, gelukkige praktijk, en dergelijke, doen, het is waar, bij eene zoodanige keuze, dikwijls veel af, en, in de onmogelijkheid, waarin zich de niet ingewijde bevindt, om over de kundigheden en waarde eens Geneesheers uitspraak te doen, kan dit wel niet anders, en moet blind geluk veelal zijn leidsman wezen. Iets, evenwel, is er, dat onder het bereik zijner waarneming valt, dit, namelijk, of de Arts in zijnen lijder belang stelt, en zulks toont door zijne getrouwe komst, lang genoeg verblijf, om zich met zijnen patiënt te kunnen onderhouden en dezen den noodigen raad toe te dienen, en vooral door dien geest der liefde in beoefening te brengen, die, in de Geneeskunst, dikwijls zoo groote wonderen doet. — Na alles dus, wat ik schreef, mijne Lezers! ziet wél toe, dat gij de gezondheid en het leven van uzelve en uwe huisgenooten nimmer toebetrouwt aan den man, wien het, uit hoofde zijner uitgebreide praktijk, onmogelijk is, zijnen patiënten den vereischten tijd te geven; wiens leefmanier hem wel verpligt, zich spoedig van hen af te maken; wiens zucht naar gemak hem noopt, hen, hoe eer zoo beter, vaarwel te zeggen; wiens onbewogen hart hem gedurig in verzoeking brengt, zijne pligten te veronachtzamen! Neen, neen! een, dien gij als zoodanig kent, zij geenszins uw Arts, noch die der uwen! Hoe groot ook overigens zijne kundigheden zijn mogen: wat baten zij, zoo hij ze niet ten voordeele zijner lijders verkiest aan te wenden? De Geneesheer, dien gij hebben moet, moet gezind zijn, u te onderhouden over uwen toestand; moet u veel vragen, uw antwoord geduldig afwachten, u opmerkzaam maken, wat u te doen, te laten staat, zichzelven niet staâg voortdrijven, maar weten stand te houden, zijn gemak, zijne vermaken, zijne krachten veil hebben voor uw

heil en dat der uwen. In zijn blijven, handelen, vertrekken, moet gij den heilloozen spoed niet bemerken, dien ik beschreef, maar, integendeel, die op alles lettende zorgvuldigheid, welke niet nalaten kan, goede vruchten voort te brengen. Bespeurt gij dit laatste in hem, dan hebt gij reeds veel in hem gevonden; maar nog oneindig meer, wanneer gij in hem dien godsdienstigen zin ontdekt, die de menschenliefde zoo magtig versterkt. Zijt gij geslaagd, zulk eenen Arts aan te treffen, acht u dan hoogst gelukkig, en geeft u aan zijne leiding, met vol vertrouwen, over! Zij hij dan in zijne praktijk al niet voorspoedig; gij hebt gedaan, wat u te doen stond, en kunt en moogt de uitkomst van zaken Hem aanbevelen, zonder wiens zegen geen Arts, hoe bekwaam, hoe welgezind, iets uitwerken kan. Maar, nog eens, als redelijk mensch moet gij handelen, en noch uzelven, noch iemand der uwen ter prooije geven aan den man, dien gij als verwaarloozer zijner pligten kent, of ten minste kunt leeren kennen. — Ziet daar, lieve Lezers! het eerste van dat een en ander, hetwelk ik zeide mij op het hart te liggen!

Het tweede betreft u, mijne jonge vrienden! die u tot de uitoefening der geneeskundige wetenschap voorbereidt. Schoon is de keuze, die gij gedaan hebt, om eenmaal als weldoeners der lijdende menschheid op te treden. Maar die keuze, welke u zoo hoog vereert, vereert, gelijk gij, zonder mij, gemakkelijk beseft, dán alleen, wanneer zij op goede beweeggronden rust. Velen deden haar in jeugdigen ijver insgelijks, van wie het te wenschen ware, dat zij zichzelve beter gekend, en er, bij tijds, van afgezien hadden, het getal dier Artsen te vergrooten, wier jammerlijk gedrag, in opzigt hunner lijders, wij, in dit ons betoog, hebben gepoogd voor oogen te stellen. Zijt gij, mijne vrienden! niet gezind, hun voorbeeld te volgen, of, ten minste, ontwaart gij in u geene hoogere en reinere beginselen, dan die hen bezielen, o! in naam uwer lijdende medemenschen smeeken wij u, gaat, indien het immers maar eenigzins mogelijk zij, vooral niet voort met u aan een beroep te wijden, dat eenmaal uzelven tot een oordeel, uwen natuurgenooten tot een' waarachtigen vloek staat te worden! Beproeft, ja, beproeft dus uzelve nog, eer gij den beslissenden stap doet, of gij wel de noodige geschiktheid hebt, om te worden, wat gij te worden u voorgenomen hebt! Berekent gij nu reeds, dat uwe zwakke ligchaamskrachten u eenmaal tot de verwaarloozing

uwer pligten, geheel of gedeeltelijk, verleiden zullen, wordt, wat gij worden moogt, maar geen Arts! Ontbreekt het u, nu reeds, aan dien volhardenden moed, wiens gemis u noodwendig, te eeniger tijd, tot overhaasting, bij het bezoeken uwer lijders, zal aandrijven, wordt, wat gij worden moogt, maar geen Arts! Bespeurt gij, nu reeds, eene onweêrstaanbare zucht tot gemak in u, die u eenmaal den lijder te spoediger zal doen vaarwel zeggen, wordt, wat gij worden moogt, maar geen Arts! Stelt gij de vermaken des levens, nu reeds, zoo hoog, dat de begeerte daarnaar u eens in verzoeking zal moeten brengen, om de huizen des geklags, zoodra mogelijk, te ontvlugten, wordt, wat gij worden moogt, maar geen Arts! Is het geld u, nu reeds, zoo dierbaar, dat gij waarschijnlijk, te eeniger tijd, meer de beurs uwer lijders, dan hun heil beoogen zult, wordt, wat gij worden moogt, maar geen Arts! Woont, nu reeds, niet in u die geest der liefde en godsvrucht, welke den echten Geneesheer vormt en veredelt, en bemerkt gij geene de minste neiging in u, om dien bij u te verwekken en te versterken, wordt, wat gij worden moogt, maar geen Arts! In één woord, wordt het niet, in 's Hemels naam! wordt het niet, als gij het niet zóó worden wilt, als gij het behoort te wezen! Waarlijk, de Geneeskunst is eene te gewigtige, kostelijke, heilige kunst, dan dat gij haar met eene ligtvaardigheid zoudt mogen beoefenen, die zij allerminst verdient! Op eenen grond als onze vaderlandsche, waar een BOERHAAVE, VAN GEUNS, BRUGMANS, als Geneesheeren, optraden en dien als 't ware heiligden, mag men zijne pligten jegens de lijdende menschheid wel dubbel ter harte nemen! Die pligten kent gij immers, jeugdige kweekelingen der Geneeskunst! Zoo niet, o! haast u dan, ze te leeren kennen uit dat gulden boekjen, waarmede de beroemde HUFELAND de wereld verrijkt heeft! Ik bedoel dat, hetwelk handelt *over de Pligten van den Arts.* Gij vindt daarin al zoo hetzelfde veroordeeld, wat ik veroordeelde, die noodlottige overhaasting niet het minst, bij het doen van geneeskundige bezoeken, welke zoo menige gezondheid voor altijd knakt, zoo menig levenslicht uitbluscht. Leest en herleest het, bij dagen en bij nachten, mijne jonge vrienden! en ziet overigens veel op de schitterende voorbeelden dier waardige Geneesheeren, die u ons vaderland, dank zij God! hier en daar, in rijken getale, blijft aanbieden!

Ja, mijne Heeren! op u, die het zoo waardig zijt, dat men naar u het oog rigte, en anderen op uwe handelwijze opmerkzaam make, op u vestig ik de aandacht onzer geneeskundige jongelingschap; dit stuk alzoo eindigende, gelijk ik het begon, met, namelijk, u die hoogachting te bewijzen, en er anderen toe aan te sporen, welke gij regt hebt, van mij en hen voor u te vorderen. Gaat, gaat onvermoeid voort, met alzoo uwe schoone en heilrijke roeping te vervullen, als gij tot nu toe deedt, en wordt hierdoor al meer en meer ten zegen der lijdende menschheid, die u vereert, en van zoo menig eenen, die zich eenmaal aan hare dienst wijden zal! Uw geduld, uwe trouw, uwe volharding, uwe liefde zal hen aansporen, om ook eens te worden, wat gij thans zijt, en hen te afkeeriger maken van die pligtverzakers, welke ik bestreed, en gij, met al den ijver uwer ziele, zoo veel in u is, tegenwerkt. — Nog eens en duizendmaal, mijne Heeren! ontvangt mijne hulde! Haar u te brengen, ja, ook dit, dit voornamelijk, lag mij nog aan het harte. Ontvangt haar, en zij ik de tolk van al de door u beweldadigden, als ik u, ten slotte, toeroep: „Om uwes goeden werks wille, zal eenmaal uw loon groot zijn in de hemelen!" Ja, ja, dit zal het! Zulks zegt mij mijn hart, mijn geloof aan den God der liefde, en aan den barmhartigen Heiland der wereld! In zijn jongste gerigt, trouwens, zal wel niet het minst zijn woord op *u* toepasselijk en tot *u* gerigt zijn: „Met mijne lijdende broeders op aarde, was ik eenmaal krank, en, door hen zoo getrouw, zoo hartelijk te bezoeken, hebt gij mij bezocht, die, wat gij den minsten hunner deedt, acht door u aan mijzelven gedaan te zijn, en het, als zoodanig, u vergelden wil; u, die den menschen mijn beeld zoo treffend gelijkend te aanschouwen gegeven hebt, door uwe liefde!"

BIJDRAGEN TER NADERE KENSCHETSING DER GROOTE NATIE.

Aan den Redacteur der *Vaderlandsche Letteroefeningen.*

Wel Edel Heer!

Met diepe verontwaardiging las ik, in N°. 320 van het *Fransche* blad de FIGARO, van 15 Nov. 1832, de onderstaande Godslasterlijke uitdrukkingen; en ik besloot, dezelve, met

eenige aanmerkingen vergezeld, aan U te doen toekomen, met verzoek een en ander in uw Tijdschrift te doen opnemen.

Zeker *Fransch* Improvisator, met name DE PRADEL, deed te *Parijs* zijne gaven hooren, en de Redactie geeft van 's mans talent een satyriek verslag — maar een verslag, waarvan de eerste volzinnen elk Christenhart met smart en verontwaardiging moeten vervullen.

Ik geef de *Fransche* lastertaal hier in het oorspronkelijke. Vooreerst, om den schijn niet op mij te laden, als hadde ik den eerloozen *Franschman*, in mijne vertaling, verongelijkt; ten andere, omdat onze degelijke moedertaal te eerwaardig is, om dezelve, door het overbrengen van Godslasteringen, te ontluisteren; ten derde, omdat ik, geheel vervuld met een diep afgrijzen voor den hoon, onzen gezegenden Verlosser aangedaan, het beneden mij keure, zulk eene schandtaal te vertolken; het bloot afschrijven is reeds te veel!

Met ware hoogachting noem ik mij

UEd. dienstv. Dienaar

G. C.

UNE SÉANCE D'IMPROVISATION.

Parmi les choses incroyables de ce monde, je ne connais rien de plus pétrifiant que la tentative véritablement pulmonaire d'improviser une tragédie en cinq actes et en vers, une tragédie D'ARISTOTE. *Ce prodige, je l'ai vu. Et si, par hasard, dans le cours de ma vie, je rencontrais, sur le boulevard ou ailleurs, M.* EUGÈNE DE PRADEL, *avec sa chevelure hérissée, son habit noir et sa physionomie melpoménique, je pourrais dire comme* PONTIUS PILATUS, *le proconsul de la* Judée: ECCE HOMO.

M. DE PRADEL *est le* JÉSUS-CHRIST *de la tragédie. Il a souffert, été crucifié et applaudi pour elle le mardi* 13 *novembre, dans la rue Chantereine, heure de huit du soir.*

(En nu verwisselt de vuige lasteraar zijne heiligschennende taal met die der ligtzinnigheid, onmiddellijk, aldus:)

La salle était parfaitement éclairée: c'est une justice à lui rendre. Il y avait dans la foule des notabilités académiques; on ne saurait être plus galant. Enfin, on y comptait plusieurs dames fort jolies, et le théâtre contenait vingt-sept musiciens d'un régiment de ligne, qui donnaient de la trombonne à la muse de M. DE PRADEL.

Ja, Lezers! bovenstaande schandelijke woorden lezen wij in — en waarin zouden wij die anders *kunnen* lezen, dan in — een *Fransch* dagblad?

Maar, waarom — vraagt gij — geeft gij aan *Nederlanders* de eerlooze taal van een' eerloozen *Franschman* te lezen? En moest onze vaderlandsche drukpers zich zien bezoedelen door de overname van zulke Godslasteringen?

Zij onzer Lezeren, die deze vragen doen, toonen hierdoor NEDERLANDERS te zijn; dat is, zij leggen aan den dag, tot een volk te behooren, dat het diepste afgrijzen betoont, wanneer het heilige, door onheilige handen en onreine lippen van *Fransche* ligtzinnigen, wordt aangerand; want, dat eenig ander volk op den aardbodem zoo laag zou kunnen zinken, zal wel niemand voor waarschijnlijk durven houden.

Wij deelden bovenstaande lasteringen alleen dáárom mede, of het bij *sommigen* onder onze Landgenooten eenig nut stichten mogt. Bij verreweg de grootste meerderheid zijn zoodanige bemoeijingen, Gode zij dank! als noodeloos te beschouwen.

Hoort men, in deze dagen, de algemeene gesprekken, dan hoort men overvloedige klagten over de jammeren des tijds en de rampen, ons Vaderland beschoren; maar men vergeet dikwerf geheel aan de *bron* en *oorzaak* onzer ellende te denken; men verliest *Frankrijk* en de *Franschen* geheel uit het oog, en sommigen pogen den indruk van het treffend leed te verzachten, door over eene heerlijk uitgevoerde *Opéra*, in den *Franschen* Schouwburg, te spreken, of te schertsen over eene of andere zedelooze *Vaudeville*, waarin *Monsr*. A. en *Mlle*. B. zijn of haar talent *brillant* hebben ten toon gespreid.

En doet de rondborstige *Hollander* dan daarbij zijne stem hooren, o ja, dan stemt men toe, dat *Nederland* aan *Frankrijk* weinig verpligting heeft, maar voegt er bij, dat men *alle Franschen* niet op dezelfde wijze moet beoordeelen, en dat er zich onder hen vele achtingwaardigen bevinden; b. v. de *Gouverneur* bij Mevr. A. en de *Gouvernante* bij den Heer B. „Ah!" — zoo heet het, — „de Acteur C. is „zulk een *charmant* man! Hij *detesteert* zijne eigene Natie! „Gisteren nog zeide hij, dat LOUIS PHILIPPE *affreus* „met ons handelde."

Zeide hij dit? — Zeker met geene andere bedoeling, dan om *Hollanders*, onder wie hij thans naar een middel van

bestaan zoekt, te misleiden en voor zich in te nemen. Een *Franschman* kent geene andere Godheid, dan zijn eigenbelang; en naar mate hij zich, als een lid der zoogenaamde *groote Natie*, lager vernedert, naar die mate poogt hij het bedrog des te spoediger vruchten voor zijne beurs te doen dragen.

Schier ieder Volk heeft ellendelingen opgeleverd, die met God en Godsdienst den spot dreven; maar bij geen Volk op aarde is de verachting voor al wat heilig is meer *nationaal*, dan in *Frankrijk*. (*) Men heeft er de kruisen van en uit de kerken geworpen, en — de *groote Natie* heeft dit, als ware het eene heldendaad, bewonderd! Men verklaart er, dat het bestaan van het Christendom heeft opgehouden, en het *galante Parijs* stemt dit gereedelijk toe! Thans vergelijkt men ...... maar wij willen de schandelijke woorden niet herhalen.

Wij willen niet spreken over dien *Monsr.* PRADEL en zijne 433 zoogenaamd geïmproviseerde Treurspelen; geen *Franschman* heeft ooit onzen DE CLERCQ, in onze moedertaal, hooren improviseren, en wij schenken hun hunne improvisatiën en geïmproviseerde Treurspelen, die even ellendig zijn als *dat*, wat zij onlangs op de grenzen van ons Vaderland kwamen vertoonen! maar wij wilden deze bijdrage openbaar maken, ten einde onze Landgenooten zien, bij vernieuwing zien zouden, wat *Fransche* ligtzinnigheid, zedeloosheid (†) en nationale ongodsdienstigheid in staat zijn, aan de bandelooze drukpers te vertrouwen.

(*) Wil men hiervan, uit vele, nog een staaltje? Het schandblad, *La Caricature morale*(!), *religieuse* (!), *littéraire et scénique*, N°. 81, 17 Mei 1832. Pl. 163. Naar de vermaarde, ook in prent uitgaande, schilderij van RAPHAËL. *Dernier soupé de la Liberté avec ses Apôtres. Le 29 Juillet* 1830. *En vérité, en vérité, je vous le dis, il en est un parmi vous qui me trahira.* De plaat stelt voor, de Vrijheidsmaagd *met eene Glorie*, de borst geheel ontbloot, enz. (wien zij verbeelden moet, weigert onze pen ter neêr te schrijven!) voorts allen Caricaturen met staatkundige toespeling, JOANNES en PETRUS en JUDAS (de Koning der *Franschen*) echter kennelijk aangeduid. — *Redact.*

(†) Ook hiervan een staal uit *Le Corsaire* van 24 Dec. 1832. „ Weleer waren onze middernachts-Kersmissen plegtigheden „ van eene zoo vrome schaamteloosheid (*si pieusement in*„ *décentes*), dat niemand zijne vrouw of zuster, of zelfs

De lastertaal van den onwaardigen *Franschman*, als zoodanig, in het licht te ftellen, zal als geheel noodeloos kunnen befchouwd worden, en den Hemel zij dank! dat die aanwijzing voor eenvoudige en tot eene *kleine Natie* behoorende *Nederlanders* noodeloos is; maar aan hen, die, in al hun doen en laten, al wat flechts *Fransch* is of *Fransch* moet heeten, bij voorkeuze, aankleven, moge het bijgebragte *fragment* doen zien, aan *welk* een Volk zij den wierook hunner hulde brengen!

Dat menfchen, die allen eerbied voor het heilige hebben uitgefchud, het heiligfte kunnen lasteren, wekt geene bevreemding; maar dat zulks, geheel ftraffeloos, in een Christenland gefchiedt, moet diepe verontwaardiging, ja afgrijzen baren. En wanneer men dan zich fchikt en wringt en plooit, om, in taal, gebruiken en zeden, meer en meer naar *dat* Volk te gelijken; wanneer men zendelingen van hetzelve gretig opzoekt en volvaardig aanneemt, om de opvoeding van het opkomende geflacht, van ons dierbaar kroost, te befturen en te voltooijen — als beftond daartoe in *Nederland* en bij *Nederlanders* geene gelegenheid; welke bewoordingen zullen wij dan gebruiken, om onze fmart te betuigen, dat iemand, die *Nederlander* heeten wil, zoo ontzettend laag kan zinken?

Landgenooten! (want *Hollanders* durven wij u niet noemen) het is u dikwerf genoeg gezegd en door de ervaring geftaafd, dat de overhelling tot al wat *Fransch* is, in het einde, de verderfelijkfte gevolgen naar zich moet flepen, en echter .....

„En echter ... willen wij geene ftrafpredikatiën; en echter begeeren wij, ondanks alle uwe *argumenten*, ons door u geene wetten te laten voorfchrijven; maar doen, wat ons gepast voorkomt en ons welbehagelijk is!"

Wij houden evenmin ftrafpredikatiën, als dat wij zouden begeeren als wetgevers van anderen op te treden; maar met

---

„zijne minnares, meer derwaarts wilde geleiden. De Kersnacht, in *onze* dagen van vroomheid en goede zeden, is iets zóó boven mate fchandelijks, dat het zelfs de losbandigheid walgde! Vanhier, dat zij, die nog iets hechtten aan openbare zedelijkheid," [zeker bij wijze van afleider!] „de gemaskerde Bals in den Kersnacht hebben ingefteld. Een gemaskerd Bal is nog *een vroom werk*, vergeleken bij de middernachts-Kersmis!"

een hartelijk medelijden beschouwen wij een iegelijk, die zoo diep heeft kunnen zinken, dat hij een Volk vereert, hetwelk deszelfs gewaande grootheid alleen daardoor kan staven, dat het, boven alle Volken der Christenwereld, uitmunt in de rampzalige kunst om het heiligste te lasteren.

DE VRUCHTBARE ECHT.

Bij het beschrijven der *Buurkerk* te *Utrecht* bij IS. LE LONG, D. V., bl. 88, komt het volgende opmerkelijk berigt voor: „ Aanmerkelyk is het, dat in den jaare 1538 bin-
„ nen dese kerk begraven is ALBERTUS VAN LEEU-
„ WEN, Ridder; hebbende by syne Huysvrouwe MARIA
„ SALM verwekt vier-en-twintig kinderen, namentlyk twaalf
„ Soonen en twaalf Dogteren. Hy heeft alle dese kinde-
„ ren ook getrouwt gesien, en aan ieder een deftig Huys,
„ met een jaarlyksche Rente van driehondert Guldens, ten
„ houwelyk meedegegeven. Hy heeft met syne Kinderen,
„ Schoon-soonen, Schoon-dogteren en Kindts-kinderen, ten
„ getalle van 284 zielen, aan tafel geseeten; en syne Huys-
„ vrouwe is kort na hem, namentlyk in den jaare 1540, ge-
„ storven." (*)

(*) A. MATTH. *de Fundat. Eccles.* pag. 166, 167.

BEMOEDIGING.

Schoon blinkt weêr de zon over velden en meren.
De hemel is blaauw en het land is bebloemd.
Het klagen is wanklank in 't zangkoor der spheren;
Want nooit werd de schepping tot treuren gedoemd.
Heft vrolijk de blikken! laat varen dat klagen!
Het reinste genot is den blijde bewaard;
De deugd zal het vreugdelicht troostend doen dagen;
De vreugd is de ziel van het leven op aard'.

Ontsluit voor de vreugde dan vrolijk den boezem.
Hoort toe! haar ter eer klinkt der vogelen lied.
Riekt! ademt! haar geur stijgt uit bloemen en bloesem.
Gevoelt haar! zij ruischt door de beek, die er vliet.
Proeft, smaakt haar! zij gloeit uit den druiftros u tegen;
Door haar wordt de soberste maaltijd gekruid;

De planten en kruiden verkwikt zij door zegen,
  Daar ze ons de volvrolijkſte toekomst ontſluit.

Wat vloeijen uw tranen dan droppelend neder?
  Mijn vrienden! wat klaagt gij? wat weent gij? laat af!
Nog binden ons banden, zoo heilig als teeder;
  Of wenscht gij vergeten te ſluimren in 't graf?
Wij moeten veel waardigs en goeds nog verrigten;
  En ach, wat heeft elk hier nog weinig gedaan!
De vrolijkheid loont het vervullen der pligten;
  De rust lacht ons tegen aan 't einde der baan.

Betigt niet het lot van uw zorgen en ſmarten;
  Ons morrend gemoed heeft van 't lijden de ſchuld.
De hope geeft heulſap voor lijdende harten,
  En maakt ons gelaten en ſterkt ons geduld.
Verheft, als u nevels van droefheid omgeven,
  Den blik naar de ſtarren; 't verhoogt onzen moed;
Het ſtaat als met goud aan den hemel geſchreven:
  Den braven en vromen is 't einde altijd goed.

Laat vrolijk uw oog door Gods ſchepping dan wáren.
  Haar ſchoon en haar luister verrukken zoo zeer!
Maar helpen en weldoen in nood en gevaren
  Verrukken, verheemlen ons harte te meer.
Beminnen wij! Liefde is een aandrift, die heerlijk
  Den boezem ontſteekt in een' heiligen gloed;
En worden ons waarheid en onſchuld begeerlijk,
  Dan minnen wij alles, wat ſchoon is en goed.

Door werken en weldoen ontſluiten we op aarde
  Ons 't pad, dat tot roem en onſterflijkheid leidt.
Zij 't leven ook kort, iedre deugd houdt haar waarde;
  Geen tijd rooft den ſchat, ons daar boven bereid.
Gewerkt in den kweekhof door God ons gewezen,
  Het klagen geſtild en het lijden verzacht;
Dan zal ons geen toekomst, hoe angſtig, doên vreezen;
  Dan zien wij nog licht in den donkerſten nacht.

Houdt moed dan! Wat voorſpoed en welvaart ook gaven,
  Het leed is ons nut, als de dauwdrop aan 't veld.
Door 't lijkcipres-loover, dat ruischt langs de graven,
  Wordt vaak onze deugd nog in ſtilte gemeld.

Komt! dat wij dan vrolijk Gods fchepping aanfchouwen;
't Is God, die 't, als Vader, ons liefdrijk gebiedt.
Onfchuldige vreugde zal nooit ons berouwen;
Bij 't fcheiden van de aarde verlaat ze ons zelfs niet.

Naar het *Hoogduitsch* van VON SALIS. J. VAN HARDERWIJK, RZN.

TER GEDACHTENIS VAN MIJNEN VRIEND, DEN WEL EERW. ZEER GEL. HEER P. J. KOOLHAAS, IN LEVEN PREDIKANT TE HOORN, OVERLEDEN TE HAARLEM, 15 JULIJ 1833.

Is 't waarheid? Moet ik dan de fombre maar gelooven?
De makker mijner jeugd, daarna mijn trouwe vriend,
De brave Koolhaas zag zijn levensfakkel dooven,
Hij, die fteeds God en pligt bemind heeft en gediend! —
Neen! 't kan geen waarheid zijn. — Gezondheid kleurt zijn wangen;
De jeugd, de fterkte zijn onfchendbaar hem verpand.
Zóó mogt ik kortling nog zijn' affcheidsgroet erlangen,
En voelde in volle kracht den druk van zijne hand.
Gewis! een bange droom misleidt mijn doffe zinnen....
Wijk, vreeslijk fchrikbeeld, wijk! Waartoe dat wreed bedrog?
Wat moordt gij mijne rust, en fluipt een harte binnen,
Dat op het denkbeeld beeft? Want Koolhaas ademt nog!
Hij ademt? Ja! hij leeft; hij juicht met zijne gade,
Die op zijn jaarfeest hem een' krans van bloemen biedt;
Terwijl het teeder wicht, gefchenk van Gods genade,
Nu vader tegenlacht, dan blij naar moeder ziet.
Omgeven door een' ftoet van bloed- en aanverwanten,
Houdt hij in Haarlem feest en dankt den goeden God.
Ja! dat moet waarheid zijn! — Wat wilt ge u tegenkanten,
O droombeeld, ijdel fpook! dat grijnzend mij befpot?
Laat mij de valfche mom u van het aanzigt rukken!
Laat mij uw waar gelaat en ongefluijerd zien!...
O Hemel! 't is vergeefs!.... Leer mij voor U te bukken,
En uwen wijzen wil hier zwijgend hulde biên!
Geen masker dekt dat fpook; de waarheid ftraalt mij tegen;
Maar, als de Cherub ééns aan Adam in den Hof,
Niet lieflijk is haar blik; haar taal verkondt geen' zegen;
Haar oog fchiet bliksems uit, waar 't ooit het mijne trof.

Gelijk een donderslag klinkt mij haar stem in de ooren,
  Of als een noodorkaan, die door de wouden vaart.
Ontzettend is 't, haar taal zijns ondanks aan te hooren,
  Terwijl haar schrikgestalte onwillige ijzing baart.
Hij is, hij is niet meer!... Mijn Vriend! gij zijt gevallen,
  Gelijk een dorrend blad, terwijl 't nog zomer is.
De groote maaijer sneed u af in Haarlems wallen,
  Gelijk het jonge gras, en — van zijn' greep gewis!
Zijn sikkel velde u neêr; de Dood heeft u verslagen: —
  Of waart gij dan een halm, reeds voor de zaamling rijp?
Zijt ge als een korenschoof reeds in de schuur gedragen?...
  O Almagt! dat ik nooit in uw geheimen grijp'!
Uw doel is wijs en goed, al scheemren ook onze oogen.
  Gij zijt de Liefde zelf, ook als ons harte bloedt.
Geen onregt, geen gemis, o Heer! kunt Gij gedoogen,
  Dat niet uwe eigen hand tiendubbel ons vergoedt.
Is niet uw dierbre Zoon, na grievend zielelijden,
  Gestegen op den troon van 't mateloos heelal?
Op onverdiende smart volgt storeloos verblijden,
  Op onderworpen klagt een eeuwig lofgeschal.
Wij weenen op uwe asch, mijn Vriend, aan ons ontnomen!
  Ook Jezus weende aan 't graf van zijnen Lazarus.
Maar Hij, de Heer der Kerk, zal heerlijk wederkomen;
  Hij wekte zijnen vriend, Hij wekt ook u aldus. —
Algoedheid! geef ons lust en kracht tot alle deugden,
  Verhef ons boven de aard', veredel onzen zin!
Dan vinden we onzen vriend ééns weêr in reine vreugden,
  En stemmen zuiver dan het loflied met hem in.
Dan, in verfijnder vorm, omvloeid van hemelglansen,
  Zinkt hij 't gelouterd tal der zijnen aan het hart.
Dan is de Dood niet meer, en Edens palmenkransen
  Versieren ons, als hem, onttogen aan de smart. —
Mijn vrienden! vesten wij, terwijl we op aarde dwalen,
  Bestendig onzen blik op 't lieflijk lagchend Oost!
Ziet reeds den dageraad ons vrolijk tegenstralen!
  Haast rijst de Levenszon, wier koestring eeuwig troost.

18 Julij, 1833. A. F. SIFFLÉ.

HET ZWAARD.

„ . . . *die het zwaard nemen, zullen door het zwaard omkomen.*"

MATTH. XXVI: 52.

Wie treedt daar fomber, langzaam heen,
Met fpeer en fchild en zwaard?
Dat is geen menschlijk wezen, neen!
Dat is geen teelt der aard'.

Hoe huivert ieder, waar hij komt,
En jammert, waar hij gaat!
De rouw breekt aan, de vreugd verftomt; —
Dat is de Geest van 't Kwaad.

Terug, terug! — hij werpt een' blik,
Een' aadlaarsblik in 't rond,
En alles trilt en rilt van fchrik;
Één klagt in aller mond.

Hij wenkt zijn dienaars fnel bijeen,
En ftelt ze rij aan rij;
Terug! — de Geest des Kwaads verfcheen;
O Almagt, fta ons bij!

Een duistre wolk daalt van omhoog;
't Is 't rouwfloers over de aard';
En feller moordlust vlamt in 't oog,
Bij 't fchittren van het zwaard.

Het zwaard — en dat in 's broeders hand;
Het zwaard — en dat ontbloot,
Dáár, waar de liefde in 't harte brandt,
En God zijn rijk ontfloot!

Het zwaard — waar zooveel jammer knelt,
Waar zooveel rampen zijn,
Waar menig ziel in wee verfmelt,
En 't hart verftikt in pijn!

Is dan der gruwlen tal te min?
Draagt elk geen last van leed?
Roept gij den Geest des Afgronds in,
Als waar' hij niet gereed?

Hij kent uw ftem, verblind geflacht!
Hij kent dat vreeslijk zwaard;
Gij roept — hij komt; de dag wordt nacht,
En — bloed golft over de aard'!

Gij roept — hij laat zijn Geesten los,
Als hongrig roofgediert',
Dat loeit naar buit, door veld en bosch,
Terwijl de noodftorm giert.

Gij roept — hij naakt, en trapt en plet
En kneust en wondt en fplijt,
Waarheen hij de ijzren voeten zet,
En ftookt nog feller ftrijd.

Hij bouwt zijn lijktrofeën hoog;
De ftroomen worden bloed;
De moordlust vlamt in 't rollend oog,
En dat heet — heldenmoed!

Om Godswil, Broeders! klopt geen hart
U in de fteenen borst?
Is weelde en wellust in *die* fmart?
Lescht ge in *dat* bloed uw' dorst?

Neen, Broeders! neen, dat is de leus
Van Gods Gezalfde niet;
Hij leerde u beter, fchooner keus;
O Broeders! „komt en ziet!"

Hij wil geen zwaard, maar liefde en vreê;
Zijn jonger wil geen moord,
Maar 't: „Meester! deel Uw' geest ons meê!"
Is 't bidden, daar gehoord.

Hij, Vredevorst, wil liefde en trouw;
Zijn vloek kleeft aan het zwaard; —
Zoo rijz' de fchoone tempelbouw
Van 't Godsrijk hier op aard'!

Hij roept flechts dáár de volken zaam,
Waar 't krijgsvuur wordt gedoofd,
En zegent ze in Gods grooten naam,
Hij, aller Vriend en Hoofd!

Rotterdam. B. T. LUBLINK WEDDIK.

[De Redacteur vermeent, zijne erkentenis voor de vereerende onderſcheiding, hem door de bevallige overbrenging van dit ſtukje bewezen, niet beter te kunnen betoonen, dan door derzelver mededeeling in dit Tijdſchrift; en tevens, de waardij dier overbrenging het meest te doen uitkomen, door het Nederlandſche voorop te zenden, hetwelk in der tijd, uit plaatsgebrek, op het omſlag werd geplaatst.]

DE EERSTE LENTEMORGEN BUITEN.

'k Zie u weêr, geliefde ſtreken!
'k Zie u weêr, beminde plek!...
Waar de vreugdetranen leken,
Vindt de ſpraak haar eindbeſtek.

'k Groet u, welbekende boomen!
Planten, bloemen, zijt gegroet!
Lang zag ik, o heldre ſtroomen!
U met heimwee in 't gemoet.

In de volgepropte zalen,
Waar de kunst hare offers biedt,
Vond ik in het lampenſtralen,
Gouden zon! uw beeldtnis niet.

Ook het weeldrigst gorgeldwingen
Van de *Jonkvrouw aan het Meer*, (*)
Zwichten moet het voor uw zingen,
Lieve leeuwrik! tot Gods eer.

Zelfs uw Godgewijde klanken,
Haydn! Mozart! in dit uur,
Stemden 't hart niet zóó tot danken,
Als de wildzang der natuur.

Heel de bonte tooi der ſteden,
Zijde, purper en fluweel,
Haalt niet, (o, ik voel dit heden!)
Veldviooltje! bij *uw* deel.

(*) *La Donna del Lago* van ROSSINI.

Salomo, in al zijn weelde,
  Nooit was hij bekleed als gij:
Wat den aardschen zin slechts streelde,
  Voert geen hooger leven bij.

Wetenschap, hoe groot in waarde,
  Die niet God ten voorwerp heeft,
Zij verheft niet boven de aarde,
  Wie in 't slijk der steden leeft.

Buiten aêmt men vrij- en ligter,
  Dan in haar benaauwden wal;
Buiten, buiten is men digter
  Bij den Schepper van 't Heelal!

Buiten *leeft* men, dáár *bestaat* men;
  Hier genot, en dáár slechts wensch;
Hier bemint men, ginder haat men;
  Buiten is men beter mensch!

In de steden voelt men 't prangen
  Van de keten dezer aard';
Buiten kiemt een zoet verlangen,
  Dat haar aan den Hemel paart!

In de steden blijft men slooven,
  Vastgekleefd aan 't nietig slijk;
Buiten wil de ziel naar boven,
  En verheft zich naar Gods rijk!

Zijt gegroet dan, zuivre hemel!
  Boomen, bloemen, zijt gegroet!
Hier, bevrijd van 't stadgewemel,
  Blaakt Gods liefde mijn gemoed!

19 April, 1833. J. W. IJNTEMA.

LA PREMIÈRE MATINÉE DU PRINTEMPS.

(Traduit de Mr. J. W. IJNTEMA.)

Je te revois, lieu plein de charmes;
  Vallon fleuri, je te revois!
Le plaisir fait couler mes larmes,
  Mes larmes remplacent ma voix.

Salut, forêt, verte prairie,
Salut, fontaine aux longs échos!
Depuis longtemps, rive chérie,
Je soupirais après tes flots.

Au sein de nos salons superbes,
Où l'art prodiguait tous ses dons,
Où vingt lustres pendaient en gerbes,
Soleil! j'ai cherché tes rayons!

Non, non, la voix la plus parfaite
N'eut jamais rien d'aussi flatteur,
Que tes chants, ô douce allouette,
Lorsqu'ils montent vers le Seigneur.

Vous-mêmes, dont l'âme si pure
Enfanta de sublimes airs,
Hayden, Mozart, que la nature
Est au-dessus de vos concerts!

Tout l'éclat que le luxe apprête,
Tous ces orgueilleux ornemens,
Ne valent pas, ô violette,
Ta simple parure des champs.

Sous les lambris dorés des villes,
Le cœur est moins riche que toi:
Ah! nos jours s'écoulent stériles,
Quand le monde en règle l'emploi.

La science qui nous éclaire
Sur d'éternelles vérités,
N'élève jamais de la terre
L'homme qui vit dans les cités.

Aux champs, on est libre, on oublie
D'un rempart la sombre épaisseur;
C'est aux champs que l'âme attendrie
Se rapproche du Créateur!

Ici, je vis; là, je me traîne:
Toujours des vœux, point de bonheur!
Ici, l'amour! là-bas, la haine!
Aux champs, aux champs l'homme est meilleur.

Dans les villes, on ſent l'étreinte
De ces fers, au poids douloureux;
Aux champs, point de triste contrainte:
Tout est d'accord avec les cieux!

Dans les villes et leur pouſſière,
Le néant dévore nos vœux;
Aux champs, la divine lumière
Desſille doucement nos yeux.

Salut donc, ciel ſerein, belle onde;
Salut, vous tous, arbres et fleurs!
Ici, loin du fracas du monde,
Dieu m'a comblé de ſes faveurs!

AUGUSTE CLAVAREAU.

DE VERONGELIJKTE KAPITEIN.

Een oude en brave Kapitein,
Met eer en wonden overlaân,
Die lang Majoor had moeten zijn,
Ware aan verdienſten regt gedaan,
Verbeidde in hoop en in gekwel,
Jaar in jaar uit, de blijde maar,
't Gewenscht Majoors-brevet; — ja wel!
Geen ſterv'ling roerde nog die ſnaar.
Dies ergert zich de goede man,
Schoon zeker, dat hem noch verdriet,
Gemor noch zuchten helpen kan; —
Zijn hair valt uit — hij acht het niet.
Eens treft hij, bij geval, op ſtraat,
Een Chef van 't Ministerie aan,
Wiens aandacht valt op 's mans gelaat,
En die een' oogwenk hem doet ſtaan:
„ Zijt gij het, dien ik zie, Kap'tein?
„ Wel man, wat valt gij af! — bijloo!
„ Gij zoudt mij haast ontſchoten zijn;
„ En 't hoofd reeds kaal! — hoe komt dat zoo?" —
„ Dat komt, Mijnheer, zoo velen gaan,
„ Sinds jaren reeds, mij over 't hoofd:
„ Waartoe dan nog verbaasd te ſtaan,
„ Ziet gij mijn kruin van hair beroofd?"

G. H. NAGEL.

AAN MIJNEN NEEF A. H. VAN KERKWIJK, LUITENANT TER ZEE, IN DIENST VAN Z. M. DEN KONING DER NEDERLANDEN. (*)

Poogt ge u door 't golvend fchuim het pad der eer te banen;
Is 't anker vaak uw hoop, bij 't loeijen der orkanen,
Dit fier' dan ook uw borst. Herinner u van Speyk,
Die, liever dan zijne eer met Hollands vlag te derven,
Koos, voor zijn vaderland en voor zijn' Vorst te fterven.
Toeft u dezelfde nood, welaan, wees hem gelijk!

Aarlanderveen, bij *Alphen*, den 26 Nov. 1832. C. S. v. K.

(*) Bij de toezending eener gouden doekfpeld, welker knop is een anker, vervaardigd van het ijzer eens oogbouts van de Kanonneerboot No. 2, onder bevel van den Ridder en Luitenant ter Zee, J. C. J. VAN SPEYK.

IN DEN MORGENSTOND, OP EEN KERKHOF.

Hier rusten de vromen, hier rusten zij zacht;
Ons licht hier de morgen, *hen* dekt hier de nacht;
Maar, is 't *ons* van binnen hier nacht, door 't gemis,
Denkt, dat het *hun* morgen, in de Eeuwigheid, is!

G. v. R.

HUWELIJKSGELUK.

„Een vrouw," fprak Krelis, „is op aard' de grootfte fchat." —
„'k Ben gul," zei Joris; „'k won, dat gij de mijne hadt!"

Boekbefch. No. X. bl. 426. ftaat drie malen GROENEWOEDT, lees GROENEWOLT.

——— No. XI. bl. 486. reg. 24. lees *hortstogtelijk-dweependen.*

——— ——— bl. 496. reg. 20. ftaat *e*, lees *de.*

Meng. No. IX. bl. 405, reg. 16 v. o., ftaat *vertoond*, lees *vertoornd.*

——— No. XI. bl. 516. reg. 14. ftaat *die*, lees *dien.*

MENGELWERK.

SCHETS

VAN

DEN INVLOED DER VOLKSBEROERTEN

OP

DE KUNSTEN. (*)

Weinig tijdperken zijn er in de geschiedenis, welke ons zoo krachtig de uitwerkselen der gespannen volksberoeringen teekenen, als het tegenwoordige. Eene gevorderde beschaving, gevoel van eigene kracht, opgewonden besef van menschelijke waarde, hebben de zedelijke en verstandelijke vermogens der volken in beweging gebragt. Alles toont een verdubbeld leven. Werken, zoeken, ontdekken, toepassen schijnen de redelijke bewoners dezer aarde te bezielen en te ontvlammen. De verbeelding vliegt het oordeel vooruit; terwijl men de snelheid van de uitwerkselen, door de ontdekkingen der werktuigkunde voortgebragt, op den stand der wereld, op de betrekkingen der volken, op het maatschappelijk leven wil toepassen.

Wat ons de enkele mensch bij zijne ontwikkeling vertoont, schijnt op het wereldtooneel overgebragt. De kindschheid is voorbij. Een gezond ligchaam, frisch bloed, krachtige zenuwen doen den jongeling gevoelen, dat hij voor iets hoogers bestemd is, dan te volgen, wat men hem gebiedend voorschreef. Hij gevoelt zichzelven. Geest en hart spelen met behoeften en verwachtingen, welke hij te voren niet kende, en tot wier voldoening hij nu onophoudelijk geprikkeld wordt. Hij

(*) Voorgedragen in de vierde Klasse van het *Koninklijk Nederlandsch Instituut*, November 1832.

wil al datgene kennen, bezitten en genieten, wat zijne verbeelding hem als wenschelijk voorspiegelt; zijne driften ontvlammen, en elke tegenstand is een prikkel te meer om voort te gaan. Hier ziet hij zich het spoor tot verstandelijke en zedelijke veredeling, met al derzelver opofferingen, — dáár den weg tot genot, met al deszelfs schijnbare zaligheden, ontsloten. Wee hem, zoo geene zachte hand hem onmerkbaar naar het eerste voert, maar eene opgewondene verbeelding hem naar het laatste jagen doet, en hij dus onbesuisd verwezenlijken wil, wat niet dan door den tijd en eene gepaste matiging eene bron van levensheil voor hem worden kan!

Is het niet, alsof het wereldtooneel ons thans dit enkele tafereel duizendvoud verwezenlijkt? Is het niet, alsof het gevoel van kracht en waarde ook de meest achterlijke volken uit den staat der kindschheid tot dien der jongelingschap poogt te verheffen? Maar is het niet even waar, dat zij, in plaatse van het spoor der verstandelijke en zedelijke veredeling, den weg naar een bandeloos genot zijn ingeslagen?

Welk eenen invloed deze teugellooze worsteling, dit ongetemde jagen, op den staatkundigen toestand der wereld nu ook hebben moge, — hier, geroepen om aan de verheffing der kunst te arbeiden, is het misschien niet ongepast, eens bepaald te onderzoeken, welke uitwerkselen die woelingen op den adeldom van den menschelijken geest hebben kunnen. Schenkt mij dan uwe vereerende aandacht, daar ik u eenige oogenblikken wensch onledig te houden met de voordragt eener *schetse van den invloed der Volksberoerten op de Kunsten.*

Overal, waar de mensch zich met den mensch, door behoeften en verlangens geprikkeld, volgens de beginselen van regt en onderlinge welvaart, vereenigt, ontstaat die zamenvoeging, welke wij maatschappij noemen. Wat hij als eenling niet vermag, hoopt, verwacht, eischt hij van deze verbinding. Zij vooral moet hem een echt levensgenot schenken, en hem opleiden tot die hoogere verordening, waartoe zijne rede en zijn geloof hem zeg-

gen, dat hij het aanzijn heeft ontvangen. In zijnen geest en in zijn hart echter leeft en werkt iets, dat hem van al het overige geschapene onderscheidt, en hem daarboven verheft. Niet voldaan met het tegenwoordig bezit of genot, verwacht en streeft de mensch naar datgene, wat hij zich als beter, edeler, volkomener, ja schier als volmaakt voorstelt. In den natuurstaat, bij de kindschheid der volken, moge dat alles in onvolkomene, ja zelfs wanstaltige trekken voor 's menschen gevoel en verbeelding rijzen, altoos echter zweeft dat grondbeeld voor het oog zijner ziele. Hij vraagt er niet naar, of die kinderen zijner gedachten immer in de rij der verschijnselen zullen optreden. Wat zoo onuitroeibaar in zijn binnenste gevestigd is, en als kind, jongeling, man, ja als afgeleefde grijsaard, nog zijne geheele ziel vervult, moet waarheid zijn, moet verwezenlijkt worden, en het streven naar die verwezenlijking moet zijnen pligt en zijne bestemming in zich bevatten. Met zulke krachten, vooruitzigten en verlangens bezield, treedt hij in het maatschappelijk leven. Zoude hij hier kunnen verloochenen, wat de levenwekkende adem van al zijn wenschen en streven uitmaakt? Voorzeker neen! Ware hij echter een geheel redelijk wezen, hoe heilzaam en verheven zouden dan niet de uitwerkselen van dat wenschen en streven, in dit strijdperk zijner krachten, worden! Maar, eene wijze Voorzienigheid beschikte dit anders.

In den geheelen omvang der schepping is alles werking en wederwerking, en wordt door dien strijd de grond gelegd tot dat alles vervullende leven, hetwelk de gansche natuur zoo doelmatig en verheven werken doet. — Ook zoo moest het zijn bij den mensch. Hij ontving begeerten, driften en hartstogten. Uit zijne zinnelijke natuur geboren, kennen deze geen ander doel, dan derzelver onbeperktte bevrediging. Welk eene botsing! De mensch eischt van zijne maatschappelijke vereeniging een verhoogd levensgenot, vervulling zijner behoeften, voldoening zijner begeerten: en toch zegt hem een donker gevoel, of liever, bij eene trapswijze vordering in beschaving,

zijn ontwaakt oordeel, dat alle de leden dier vereeniging hetzelfde kunnen eifchen, en het voldoen aan dien eisch eene groote belemmering moet veroorzaken. Hij befeft, dat de mensch, burger van eenen Staat geworden zijnde, moet beftuurd, geregeerd worden. Wederkeerige regten, wederkeerige pligten, het heil van allen, vorderen opofferingen, welke zijne voorftellingen van het algenoegzame eener maatfchappelijke vereeniging dreigen te vernietigen. Hij ftreeft echter naar het verwezenlijken dezer verwachtingen, wil het juiste midden tusfchen een vrij ftreven, een volop genot en regtmatige opofferingen van die vrijheid en dat genot vinden, en — de ftrijd over ftaatsvormen is geboren. In die worfteling nu der verfchillende krachten en beginfelen ligt de grond van datgene, wat men *volkswoelingen*, en, wanneer deze tot eene buitenfporige woestheid klimmen, *volksberoerten* noemt.

Het beeld van den besten Staat rijst, of meer beneveld of helderder, voor 's menfchen rede en oordeel. Volgde hij de infpraak van deze alleen, dan ware zijn doel reeds vóór eeuwen bereikt. Maar ook zijne begeerten jagen naar eene vrijheid, die ongehinderd werken wil; deze ontvlammen het ganfche heir zijner lagere driften, en er wordt een kamp geboren, die heilzaam of verwoestend worden kan. Heilzaam, waar zijn ontvonkt gevoel aan rede en oordeel eene verdubbelde veerkracht geeft, maar de laatften het eerfte beteugelen. Alsdan ontftaat die heilzame ftrijd van de vrijheid in den mensch met de wetten der noodzakelijkheid, welke uit zijne betrekkingen tot andere menfchen voortvloeijen. De gevolgen zijn nu meestal: de overgang tot krachtige gewaarwordingen, betere toeftanden, fchoone uitzigten, en de jeugd van dat vernieuwde leven onder de volken, hetwelk zoo veel groots en fchoons doet geboren worden. Maar verwoestend is die kamp, waar eene uitfporige verbeelding rede en oordeel verftikt, de driften prikkelt, en men van het oogenblik verlangt, wat na jaren of eeuwen eerst kan verwezenlijkt worden.

Volkswoelingen zijn dus, of liever zij ontſtaan uit de wrijving en botſing van gevoelens over die verbeteringen in 's menſchen maatſchappelijke betrekkingen, welke alles in beweging brengen, aller zielen ſchokken, aller harten ontvlammen, en maar al te dikwijls in eene geweldige worſteling der losgebarſten driften, in verwoestende volksberoeringen ontaarden. Is dit laatſte nu het geval, dan zijn zij op geene redelijke beginſelen gegrond, of met regtvaardigheid, door dezulken, wier ſtand in de maatſchappij, wier verlichting en veredeling hen hiertoe bevoegdheid gaven, in werking gebragt; maar zij zijn alsdan gevestigd op verkeerde meeningen en denkbeelden, onbeſuisd geuit, en nog onbeſuisder, door ſchaamtelooze geestelijke of wereldlijke volksmenners, onder de menigte daar heen geworpen. De middelen, welke thans in werking worden gebragt, zijn niet, het redelijk beſef en voorſtelling der mogelijkheid, naar de zeden, den geest en de behoeften der volken berekend, van hetgeen men wenscht verwezenlijkt te zien; de uitſpraak der wet; de kracht der regtvaardigheid, — maar geweldige eiſchen, met verdubbeld geweld ten uitvoer gebragt; verſcheuring der wetten; vernieling van alles, wat tegenſtand biedt; de gruwelijkſte dwingelandij!

Naauwelijks gevoelden de volken, dat eene maatſchappelijke vereeniging hunne natuurlijke vrijheid beteugelde, of een pijnigend ongeduld deed de begeerte naar het opheffen dezer belemmering geboren worden. Men beſefte niet, dat, om waarlijk vrij te zijn, men beginnen moet met de wetten eener wederkeerige regtvaardigheid te eerbiedigen. Na de weldaden van het beſtaande miskend, na de dwalingen en misdaden der regering van éénen of van velen doorgeworſteld, en nu eens in de wegwerping van alle perſoonlijke zelfſtandigheid, dan weder in onregtvaardige veroveringen, of in godsdienſtige uitſpattingen gezocht te hebben, wat mén nergens vond, verviel men van kwaad tot erger. De eens ontvlamde begeerte naar verbetering van toeſtand greep telkens de ſchaduw voor het wezen. Hoe ſterker men de hoop en

verwachting ſpande, des te ſmartelijker viel elke teleurſtelling, treurig gevolg van menſchelijke dwaling en kortzigtigheid! Wat het eenhoofdig beſtuur, ontleend uit de vaderlijke magt, als hoofd des huisgezins, — wat het beſtuur der bevoorregte ſtanden niet ſcheen te kunnen ſchenken, zocht men nu bij het bewind van *allen*.

Eeuwen lang ontſtonden er theoriën over eene geheele of betrekkelijke volksregering. Geroepenen en ongeroepenen, bekwamen en onbekwamen dronken uit dezen verleidenden beker, en dronken zich eene heilllooze bedwelming, ja den dood! Eeuwen lang wilde men de opgehoopte theoriën toepasſen, en zag zich in de uitkomst teleurgeſteld. Helaas! er was, en is tot op heden, geene langzame, algemeene zedelijke loutering der volken, zonder welke iedere poging tot verbetering vruchteloos blijven moet, voorafgegaan. Zelfs het heiligende Christendom heeft nog niets meer, dan den aanvang dezer loutering, kunnen bewerken. Eigenbaat en heerschzucht bedekten zich met den mantel der regtvaardigheid, en er ontſtonden in de zedelijke wereld die gistingen der verſchillende grondſtoffen, welke in de natuur zoo veel leven, maar ook zoo veel verwoesting baren. Vandaar die geſtadige onrust, die gedurige ſpanning der volken! Vandaar die telkens wederkeerende koking der gemoederen, welke in algemeene heirvaarten, in verdelgende oorlogen, in godsdienſtige worſtelingen of ſtaatkundige omkeeringen te vergeefs naar tempering en verkoeling zocht; eene ſpanning, hoogst verderfelijk voor de trapswijze, maar zekergaande veredeling der volken.

Treffend ſchouwſpel! Wanneer wij ons, M. H., met ons gevoel en onze verbeelding op eene denkbeeldige hoogte plaatſen, is het dan niet, alsof de woelingen der volken, als een onſtuimige vloed, onder onze voeten branden, tot dat deszelfs golven zich, hier of daar, op de rotſen te berſten ſtooten? — Wat de ruwe wilde ons nog in Amerika's of Afrika's woestijnen vertoont, werkte van den aanvang der vereeniging van menſchen met menſchen; tot dat eene meer algemeene ophooping

der volken ons, in de massa's, de gedachte uitwerkselen der volksberoerten op het treffendst afmaalt.

Nu eens gingen zij uit van het ontzaggelijk *Perzië*, en dreigden, met *Griekenland*, de geheele wereld in te zwelgen; dan rezen zij uit het onzalige *Rome*, en overstelpten de geheele aarde. Hier barsteden zij uit de eeuwige wonden van het Noorden, rukten alles met zich voort, of verwoesteden alles; ginds rezen zij uit de schuring en branding van godsdienstige dweepzucht, en slingerden het Westen op het Oosten; daar daagden zij uit de afzigtige poelen van geestelijke of wereldlijke dwingelandij; maar zij woedden het afgrijselijkste, waar zij, uit eene algemeene vrijheidskoorts ontstaan, door snoode volksbedervers aangeblazen, rijken omkeerden, troonen verwoesteden, en dien sleep van jammeren teelden, waarvan de jongstverstrekene eeuw, de laatste jaren, bijna de geheele beschaafde wereld, ook ons dierbaar vaderland, getuige was, en bij wier aanschouwing ons hart nog bloedt.

Maar — zielverheffende voorstelling! — hier ook rijst voor ons zielsoog het kenmerkend teeken van een hooger wereldbestuur, van eene alles louterende Voorzienigheid. Deze schept uit wanorde orde, uit het duister licht, uit schijnbare vernietiging een verjongd bestaan, eenen langzamen, maar zekeren voortgang naar de veredeling der menschheid. Zij wenkt, en wat aan den rand van eenen peilloozen afgrond jammerde, verheft met vernieuwden moed het hoofd; de dwalingen worden geheel of gedeeltelijk herkend, het verderfelijke weggeworpen, het betere behouden; er ontstaan overgangen tot een vernieuwd en verhoogd leven, en de verwoestende vloed keert in zijne bedding terug, op het onwederstaanbare bevel: *Tot hiertoe en niet verder!*

Welk een' belangrijken invloed deze woelingen op den stand der maatschappij, op de welvaart, handel, beschaving en veredeling der volken, hebben gehad, of nog mogen uitoefenen, derzelver invloed op de kunsten is

niet minder in het oog vallend. Denkt echter, M. H., niet, dat het op te hangen tafereel u meestal weinig verlichte gedeelten zal aanbieden. Elke belangrijke overgang van toestand in het leven, waardoor dan ook ontstaan, schokt de ziel, en stemt haar dikwerf voor gewaarwordingen en tot verrigtingen, waartoe zij te voren ongeschikt scheen. Ook dit zien wij meestal bij de volken. Uit hunne woelingen (zoo als ik reeds aanmerkte) ontstaan nieuwe toestanden; deze scheppen alsdan somtijds een verhoogd en krachtig levensbeginsel, en zijn daardoor, voor eenen tijd, wel eens heilzaam voor de letteren, wetenschappen en kunsten. Maar wat wordt er van deze, wanneer overspanning het teedere levensbeginsel aangrijpt, doet ontaarden, ja niet zelden verstikt? Ik wil niet ontkennen, dat meer dan ééne oorzaak tot de ontaarding der kunsten, zal deze algemeen zijn, moet medewerken; maar in de volksberoeringen ligt eene der voornaamste en krachtigst werkende oorzaken. Wat deze laatsten op de letteren en wetenschappen uitwerken, ligt niet binnen de lijn mijner beschouwingen. Zien wij echter thans, wat die volksberoeringen op de kunsten vermogen.

Uit welk een gezigtpunt men ook hier het wezen der kunst beschouwe, de uitwerksels zijn en blijven gelijksoortig. Het zij men de kunst als eene geestige en smaakvolle navolging der (dusgenoemde) schoone natuur vereere, of haar bewondere als de vrije werking onzer geestkrachten, als het gewrocht van de verhevenste eigenschappen onzer ziele, welke de wereld der verschijnselen slechts als middel gebruikt, om de edele gewaarwordingen van het hart aanschouwelijk te maken, — in beide gevallen is zij het leven der ziel, en behoeft beweging en de vrije werking der onderscheidene krachten van onzen geest.

Bij eene lange, vadzige rust, door rijkdom en weelde, of door geweld en onderdrukking veroorzaakt, worden de volken verwijfd, kleingeestig, en de kunst vervalt tot flaauwe, nietige voorstellingen; de vermogens der ziel verkwijnen, en schenken ons, als eene plant, van voegzamen grond, of van licht en lucht beroofd, slechts half

volgroeide vruchten, welke spoedig tot verderf overgaan. Maar bij eene redematige vrijheid gevoelt de mensch zich los van die hindernissen, welke het leven zijner ziel belemmeren. Zijn verstand ontwikkelt zich, zonder dat vooroordeel of vrees dit stuiten; zijne rede besluit en handelt met zelfstandigheid; zijn oordeel en gevoel werken harmonisch, zonder dat eene hollende verbeelding dezelve misleidt of verbastert; de kunst wordt dan de uitstorting van dat innige gevoel des harten, hetwelk, door het aanschouwelijk maken van zijne hoogere gewaarwordingen, alles, wat het omringt, treft, roert, wegsleept.

Ja! vurig, maar niet verzengend moeten de gewaarwordingen van den kunstenaar wezen. Zijn geest zweeft als over de natuur, en deze vervult hem met de schoonheid en het grootsche, welke zij in hare heerlijke gewrochten, en bovenal in het edelste derzelven, in den mensch, als denkend en handelend wezen, ten toon spreidt; terwijl hij de onwederstaanbare begeerte gevoelt, om hetgeen hem treft na te volgen, uit te storten, mede te deelen. Hij behoeft het werktuigelijke der natuur, om zijne gewaarwordingen te omkleeden en aan anderen kenbaar te doen worden; maar het eigenlijke kunstvermogen berust op iets hoogers, op die vrije handeling zijner ziel, welke, zelfs daar, waar zij enkel schijnt te volgen, van zichzelve uitgaat, en haar gevoel in de gekozene beeldspraak uitstort. Het hoogere, 't welk de kunstenaar denkt, en het zinnelijke, wat hij aanschouwt, verbindt hij te zamen, en zijn ontwikkelde smaak stelt ons dat gedachte en aanschouwde op eene wijze voor, welke allen, die hem kunnen beoordeelen, innig treft. Dan, woelen er rondom of in het hart des kunstenaars niet dan ter neder drukkende of geweldige aandoeningen; wordt hij gepijnigd door de beslommeringen, de nooddruft, de smarten en wederwaardigheden des levens; maar vooral, wordt hij opgewonden en geprikkeld door die beroeringen, welke alle banden losrukken, alle wetten en instellingen met voeten treden, dan ontaardt de kunst tot een flaauw of een gedrogtelijk spel van het wanstaltig gevoel. De Muzen en

Gratiën vlugten, waar de woestheid der menschelijke hartstogten de rust en het heil der volken dreigt te sloopen. De verbeelding alleen, niet het innig gevoel van het hart, wordt alsdan ontvlamd. Hoe zal de kunst hare vrije gewaarwordingen uitstorten, wanneer zij óf gedrukt wordt door de beslommeringen van het leven, óf de slavin is van wilde en woeste voorstellingen, ja zich tot een werktuig van verachtelijke volksberoerders laat vernederen? Wat rondom en in haar eigen wezen woelt, bruist als een losgebarsten vloed, die alles verwoest; die vloed kan ons medeslepen; voor eenige oogenblikken mogen de voortbrengselen dier kunst ons alsdan treffen, maar dat opgewondene vervliegt met het overdrevene, dat haar en ons voortstuwt. — Treurige invloed der overspannen volksberoerten op de kunsten! Zij toch ontrooven aan de kunst haar echt, haar edel karakter.

Ook op de kunst drukt de geest des tijds en kleven zijne smetten. Zij moet in vrijheid werken, en zij dobbert op de onstuimige zee van bandelooze hartstogten! Zij zal het innige gevoel der ziel uitstorten, en dat gevoel hecht zich aan niets, dan aan hersenschimmige begeerten, en wordt door derzelver gierende stormen, als een magteloos riet, nu ginds dan derwaarts geslingerd! Is het wonder, dat de algemeene geest, dat de smaak, ja de talenten zelve ontaarden en verbasteren?

Wanneer het verbijsterd oog, als het overspannen gevoel, aan niets dan geweldige bewegingen gewoon, er met moeite bij vertoeft, als de kunst ons de stille tooneelen der natuur op het doek wederschenkt; of wanneer het slechts dán door de voorstelling van de groote daden der vroegere en latere eeuwen getroffen wordt, als de kunst ons daarbij, met sterke trekken, het bloedig spoor teekent, waarlangs derzelver groote mannen tot die grootheid stegen, — behoudt de kunst dan nog haar liefelijk, haar edel karakter? Of als die kunst reeds bij hare eerste schrede op de haar geopende loopbaan staan wil, waar zij niet dan na jaren oefening komen kan; zich noch aan voorbereidende kennis, noch aan naauw-

keurige teekening floort, of ook tot weelderigheid uitſpat, door overdrevene verwkracht wil ſchitteren, door wanſmaak het decoratieſchilderen nadert; of door oogverblindende pracht en gloed voor het oogenblik treffen wil, — drukt haar dan niet de geest der eeuw, haar ontadelende door zijne ſmetten? Ja, de kunst verliest alsdan haar edel doel; want de zachte gewaarwordingen worden verbannen, de harmonie verbroken, en het is alsof men den triomf van dat wilde en onregelmatige, tot in het terugvoeren van de overladene en wanſtaltige vormen der middeleeuwſche bouwkunst, luid verkondigen wil!

Belangrijk was de vraag van den verdienſtelijken ſpreker in ons midden (*), toen hij wenschte te weten, welke toch (daar de Muzijk zoo ſterk op den mensch werkt) de gewaarwordingen van *hem* zijn, die, zonder eenige eigenlijke kennis van deze kunst te bezitten, zoo krachtig door haar getroffen wordt. Maar, ligt het antwoord op deze vraag niet grootendeels in den aard dezer kunst? Is zij niet het vrije en aangename ſpel onzer gewaarwordingen? De Redenaar en Dichter mogen de taal onzer denkbeelden uitdrukken; de Toonkunſtenaar ſpreekt de taal onzer gewaarwordingen. Gevoelen nu verre de meeste menſchen niet dáárom zoo levendig de Muzijk, omdat deze, terwijl zij in hare taal tot ons ſpreekt, onze gewaarwordingen aangrijpt, ſchokt, verheft en wegſleept? Wat wilt gij nu, dat hij, die hier ſlechts gewaarwordt, en door dat gewaarworden innig wordt geroerd, u de oorzaak daarvan verklaren zal? Wat doet hij meer, dan levendig en krachtig gevoelen? Zij echter, welke met oordeel de volgorde der denkbeelden van den Componist kunnen beſeffen, de ronding en het doel zijner pasſages opmerken, de vlugt van zijn gevoel volgen, en het verband van het geheel kunnen nagaan, — deze alleen genieten met het hart en het verſtand; deze alleen ſma-

(*) Mr. C. A. DEN TEX.

ken bij uitnemendheid de geheele volheid van dat hoog genot, hetwelk de Toonkunst haren waardigen beoefenaren schenkt. Maar wanneer nu hij, die eenmaal, en nog bij herhaling, (zonder met eigenlijke kennis begaafd te zijn) door de majesteit van HÄNDEL of de liefelijkheid van MOZART diep getroffen, door het *stabat Mater* van PERGOLESE innig geroerd, door de schepping van HAYDN tot verrukking en aanbidding werd gestemd, — wanneer deze koud en koel blijft bij de geweldige Compositiën, die thans zoo dikwerf zijn gehoorvlies schokken, wat zal men hem antwoorden, wanneer hij naar de oorzaak van dat koude en koele vraagt? Zal hij voldaan zijn met het antwoord: „men moet deze Compositiën *bij herhaling hooren*, en alsdan zullen zij schoon worden?" Zal hij juist dit niet misschien als eene afwijking van het eenvoudig verhevene, als een gevolg van den geest dezer eeuw, welker smet ook op deze kunst kleeft, bejammeren? En wie zal hem kunnen veroordeelen, wanneer hij in die geweldige toonmassa's, in dat zoo weinig karaktermatige der zamenstelling, in die wilde dooreenmenging van harmonie en disharmonie het teruggekaatste beeld ziet der geweldige hartstogten, welke onze eeuw besmetten?

Maar op u bovenal kleeft die smet der ontaarding en verbastering; op u, die zoo regtstreeks op het hart werkt, Welsprekendheid en Dichtkunst! Gij moogt u, in zusterlijke vereeniging, beroemen, de bronnen te zijn van zielsverheffing, moed, deugd en godsvrucht: ook uw wezen wordt ontaard, en gij zelve in bronnen van wansmaak en verderf verkeerd. De aanvang en werking der volksberoerten moge, voor eenige oogenblikken, stoute redenaars scheppen, zij verdwijnen met de overspannen krachten, waaruit zij ontstonden, en laten niets achter, dan een treurig aandenken aan de zwakheid en schande der menschelijke natuur. Neen! te vergeefs poogt gij, Welsprekendheid! uwe stem in het letterschrift, in de regtzaal, of Gods tempelen, te doen

hooren. Het eerste wordt, door het jammerlijk misbruik der drukpers, tot een slaaf van volksmenners, tot een voertuig hunner verfoeijelijke beginselen vernederd. In de regtzaal wordt gij door de misdaad overschreeuwd. Vrijheid is het tooverwoord, dat alles ontvlamt; terwijl men zelfs de afschuwelijkste moorden in uwe toovertaal schaamteloos verdedigt. En wat vermoogt gij in Gods tempelen? Men lacht met deze zwakheid van het hart. De vrije mensch is zichzelven een God! Waarom zou dan het vrije volk niet zijne nuttelooze tempelen mogen schenden, en op de puinhoopen van zijne, eenmaal hem zoo dierbare, eerdienst van blijdschap huppelen?

En wat wordt er van de Poëzij, wanneer zij uit eene bedwelmde verbeelding opwelt? Ziet het aan het overdrevene, dat men verheven — aan het wanstaltige, dat men grootsch noemt! Reusachtige onderwerpen, in nog reusachtiger kleed voorgesteld; beelden, welke ons schokken, maar die, bij eene kalme beschouwing, zich in mist en damp oplossen! De Dichter zoekt zijne armoede aan een innig gevoel onder eenen weidschen tooi van gezwollene woorden en overdrevene denkbeelden te verbergen; terwijl eene ingebeelde oorspronkelijkheid ons doet walgen van den valschen pronk eener ontaarde kunst. Betreurenswaardig zijn vooral de uitwerkselen van dat alles op het Schouwtooneel. In plaats van, in het hooge Treurspel, de schildering der karakters, de worstelling der driften enkel uit het hart te ontleenen, wendt zich niet het gevoel, maar eene bedorvene verbeelding tot het wonderbare en onnatuurlijke. Het hoog tragische poogt men met het ironische, hoe stellig ook het eerste het laatste uitsluit, in de bontste mengeling te verbinden. De ondervinding moge het als onwederlegbaar bevestigen, dat gebrek aan eenheid, waarheid en waardigheid den indruk van het geheel benadeelt en deszelfs weldadigen invloed op verstand en hart verwoest, — wat ligt daaraan gelegen? Gedrogtelijke voorstellingen vervangen de eenvoudige kracht der waarheid; het ze-

delijk doel der kunst wordt vernietigd, en men poogt schaamteloos, door de walgelijkste zedeloosheid, zoo zij slechts schokken kan, de verbijsterde menigte weg te slepen. De regel van VOLTAIRE: *Il faut plutôt frapper fort que juste*, was misschien een der eerste stappen tot de latere verbastering.

Ook het Blijspel ontaardt. Het vrolijke en geestige, het lachverwekkende uit waarheid, en natuur ontsproten, wordt vervangen, of door laffe, walgelijke, zedelooze dubbelzinnigheden, of door onwaarschijnlijke, maar sterk geteekende kontrasten, die de driften der menigte vleijen, of enkel de gespannen verwachtingen van het oogenblik schokken, en dus wel voor *dat* oogenblik schitteren en treffen, maar, na het vervliegen van den eersten indruk, als een sterkwerkend flikkerlicht, geen blijvend spoor achterlaten.

Wat nu wordt er, te midden van dat alles, van het vreedzaam genot der kunst? Helaas! te vergeefs zoekt de ziel naar rust; te vergeefs, in de streelende genoegens, welke de kunst ons schenkt, een hoog levensgenot te vinden. De geest des kwaads waart grijnzend rond; tweedragt, muitzucht en oproer zwaaijen hunne verdelgende toortsen, en weg is de kalmte des gemoeds! weg de opgewektheid, om zich in het genot of het beoefenen der kunst te verlustigen! weg de kracht, om de magtelooze hand aan haren opbouw te slaan! Wie nu zal den kanker stuiten, als deze knaagt aan het levensbeginsel der Staten? wie den vloed bedwingen, als hij zijne banden verbreekt en alles verwoest? De algemeene welvaart vlugt, en met haar een der krachtigste middelen, om de kunst te schragen en te verheffen. Vraagt het den kunstenaar, hoe terugstootend elke ruwe bejegening zoo wel, als het veronachtzamen van zijnen arbeid, voor zijn prikkelbaar gevoel is! Deze drukken zijnen geest ter neder, ontmoedigen en berooven hem van dat gepaste zelfvertrouwen, zonder hetwelk hij nimmer iets goeds en groots durft ondernemen. En wat zal hem kracht schenken, wanneer de

verwaarloozing van zijnen arbeid, gepaard met de miskenning van zijn talent, hem tevens het middel zijns bestaans ontrooft? Hoe opwekkend daarentegen is niet voor hem elke, geenszins vleijende, maar hartelijke bemoediging, elke waardering van zijne kunst! Ja, bemoediging, aansporing, ondersteuning zijn de levenwekkende beginselen der kunsten; maar, waar zult gij deze vinden, te midden der stormen, welke de volken als door elkander slingeren en hunne welvaart verwoesten? Die stormen scheuren ten laatste de kunst zelve mede in hunnen zwaai, en zij wordt tot een werktuig der schandelijkste oogmerken vernederd. De kunst blaast dan zelve het vuur der verwoesting aan, en verhit door eene heillooze toovermagt de gemoederen, welke zij tot rust behoorde te brengen en terug te leiden tot het ware, goede en schoone. Dan onteert zij zich door betreurenswaardige voorstellingen, welke de misdaad pogen te vereeuwigen, den moord te heiligen, het oog aan het aanschouwen van gruwelen te gewennen, deze met gloeijende kleuren te verdedigen, in bedwelmende verzen te verheffen, of door bacchantenliederen de losgelaten driften te prikkelen en op te winden. Rampzalige verbastering, maar al te dikwerf het waarschuwend voorteeken van eene algemeene slooping en verwoesting! Waar bandelooze hartstogten ziel en ligchaam onophoudelijk schokken en alle zachte gewaarwordingen verstikken, waar zelfs de kunsten in zamenweefsels van wansmaak of verheffing van gruwelen ontaarden, daar zijn de volken rijp voor de diepste slavernij, of voor hunnen geheelen ondergang.

Ach! dat het gezegde slechts de sombere voorstelling eener zwartgallige verbeelding of een naargeestige droom ware! Maar, helaas! de onomkoopbare ondervinding houdt ons hier haren spiegel voor, en vertoont ons maar al te duidelijk en sprekend, wat wij met smart vermoedden. Altijd waren het de beide uitersten van dwingelandij en van volksberoerten, welke gelijke doodende gevolgen voor de kunsten met zich voerden. Het-

geen de eersten verstikten en versmoorden, verwoestteden ook de laatsten. Wat ook eene vroegere wereldbeschaving ons van hare kunstvlijt heeft achtergelaten, zoo waren het toch de uitspattingen der volken, hunne onophoudelijke zucht naar staatsverwisselingen, bruisende driften, beroeringen, en daaruit weder ontstane dwingelandij of verwoestende oorlogen, welke meer vernielden, dan men zich bij eene oppervlakkige beschouwing kan voorstellen. Helaas! wat kunnen wij, in vele opzigten, anders, dan treuren op een klein gedeelte der overblijfselen van den verwoesten kunst- en letterarbeid van *Indië*, *Egypte*, der latere voortreffelijke *Grieken*, en zelfs van het werelddwingend *Rome?* Zoo lang eene gepaste vrijheid aller krachten in beweging bragt, was *Griekenland* de kweekschool van letteren, wetenschappen en kunsten. Maar toen verwoestende volksberoeringen smaak en gevoel deden ontaarden, en de inval der *Perzen* ook de zielevrijheid verstikte, verviel de kunst, zonk de Staat, en de slooping werd algemeen. Zelfs de volksfeesten, waarbij, onder die zelfde *Grieken*, eenmaal, niet slechts ligchaamskrachten, maar ook smaak en zin voor letteren en kunsten, heerlijk blonken, zonken eindelijk tot die tooneelen van gruwelen, waarbij men, in het alles verwoestende *Rome*, zelfs door de vrouwen, met wellust, gehuurde kampvechters, slaven, of wilde dieren, zich onderling zag verscheuren! Zoo lang de krachtige hand van LODEWIJK DEN XIV de bruisende driften van het wufte *Fransche* volk beteugelde, en het anders verderfelijke eener oppermagtige alleenheersching door eene schitterende aanmoediging van letteren en kunsten wist te doen opwegen, blonken deze, in vele opzigten, heerlijk. Maar toen later tijd aan die driften een onbegrensd worstelperk ontsloot, wat werd toen van beide? Helaas! waar MASSILLON, BOSSUET, CORNEILLE, RACINE, VOLTAIRE en MOLIERE schitterden, wat werd daar de gewijde leerstoel? wat het schouwtooneel?

Doch, indien al geene vroegere wereldgebeurtenissen

bevestigden hetgeen ik schetste, zouden dan niet de beide laatste doorgeworstelde jaren ons treffende wenken geven? — Hagchelijk is de taak van hen, welke, door hunne betrekkingen en pligten, bestemd zijn, om zich op de woedende zee der menschelijke hartstogten te wagen, of haar vernielend geweld te keeren. Wat waarborgt hen van niet zelve door den storm aangegrepen, met de opgeruide baren voortgesleurd, of onder derzelver branding bedolven te worden? Is het niet hagchelijk, te beproeven, wat misschien alleen door de hand des tijds, of door een almagtig wereldbestuur, kan volbragt worden? Vol vertrouwen echter op dat hooger bestuur, blijft de man van karakter aan het stuiten van het alvernielend kwaad arbeiden, met al die middelen, welke de Voorzienigheid onder zijn bereik plaatste. Met regt zegt daarom een achtingwaardig Schrijver van het naburige *Frankrijk*: „*La vie réelle d'aujourd'hui est si pleine d'évènemens et d'orages, que le public ne veut plus d'un livre, s'il n'y trouve des passions féroces, des crimes, du sang, tout ce que l'imagination a de délire et d'horreur. Mais un homme de génie planeroit au-dessus de cet emportement passager, et, au lieu de céder au torrent, il tâcheroit, à force de talent, de ramener son siècle à la nature et au bon gout.*" (*)

Geweldige tegenkanting, echter, schenkt zelden gelukkige uitkomsten. Beweging bovendien is en blijft het leven der volken; want zonder deze kwijnen of sterven hunne vermogens. Maar hij, die arbeidt om dezer beweging eene goede rigting te geven en eenen gepasten werkkring te ontsluiten; hij, die aller gevoel en smaak tot edele gewaarwordingen poogt te geleiden; hij, die, zonder zich aan den besmetten geest des tijds te storen, door een waardig voorbeeld en echten kunstarbeid, denzelven poogt te zuiveren van, of te behoeden tegen het monsterachtige, dat uit of gedurende de volksberoerin-

(*) *Bibliothèque universelle*, Novembre 1831.

gen ontſtaat, — hij veredelt in waarheid de eeuw, waarin hij leeft. Zijn pogen moge een ſtofje aan de weegſchaal, een druppel aan den emmer ſchijnen, dat pogen is niet geheel vruchteloos. Indien hij, en al wie met hem regtſchapen en edel denkt, ſlechts rustig en moedig voortgaat, dan vloeijen die vereenigde pogingen zeker eenmaal te zamen tot het daarſtellen van een heerlijk en doelmatig geheel.

Ik wil, M. H., ons dierbaar vaderland geen' wierook toezwaaijen. Wat het ſinds eeuwen verrigt heeft, en nog verrigt, ter bewaring van den goeden, klasſieken geest, in het gebied van wetenſchappen, letteren en kunſten, is ons allen bekend. Maar dit ſmeek ik den Almagtige: dat Hij ons, naast ons volksbeſtaan en ons volksgeluk, bij dien geest beware, en onze gemeenſchappelijke pogingen daartoe met zijnen zegen bekroone!

H. H. KLIJN.

BIJDRAGE TER BEOORDEELING VAN DE WAARHEID DES VERHAALS AANGAANDE DE REGTSPLEGING VAN KAREL DEN STOUTEN.

Onder de verhalen, in de Geſchiedenis des Vaderlands voorkomende, heeft dat, hetwelk betrekking heeft op de bekende Regtspleging van KAREL I, *Hertog van Bourgondië*, bijgenaamd *den Stouten*, die in 1433 te *Gent* geboren werd, in 1467 zijn' vader, Hertog PHILIPS I, behalve in andere waardigheden, ook als Graaf van *Holland* en *Zeeland* opvolgde, en in 1477 in den ſlag bij *Nancy* ſneuvelde, ſteeds de aandacht van vele beminnaars dier Geſchiedenis tot zich getrokken. Dat dit verhaal aan tegenſpraak onderhevig is, en deszelfs echtheid door ſommigen betwijfeld wordt, is bekend. Bij gelegenheid dat, ten jare 1818, het Treurſpel: *de Regtvaardigheid van* KAREL DEN STOUTEN, door den verdienſtelijken Dichter M. WESTERMAN vervaardigd, in het licht verſcheen, en alzoo deze Regtspleging weder in het geheugen werd teruggeroepen, heeft de geleerde Oudheid- en Geſchiedkenner, Mr. J. SCHELTEMA, na vooraf

een uitvoerig berigt van dezelve volgens PONTUS HEUTERUS (*) gegeven te hebben, een opzettelijk onderzoek naar derzelver waarheid bewerkstelligd, waarvan, blijkens het door dezen onzen geachten landgenoot medegedeelde (†), de uitslag is geweest, dat, daar, voor zoo verre hij heeft kunnen nagaan, de oudste Geschiedschrijvers van dit geval niet gewagen, er veel grond is om te gelooven, dat deze Regtspleging ten onregte aan KAREL DEN STOUTEN wordt toegeschreven, en dat, wijl er, blijkens de getuigenis van PETRUS SCRIVERIUS (‡) en JOH. LODEWIJK GOTTFRIED (§), een verhaal van nagenoeg gelijken aard aanwezig is omtrent eene gebeurtenis te *Milaan*, er reden schijnt te bestaan, om het daarvoor te houden, dat het geval waarschijnlijk aldaar, in het begin der *Spaansche* heerschappij, te huis behoort.

Intusschen heb ik onlangs, in de thans zoo zeldzaam voorkomende *Edele Coronycke van Vlaendren* (**), een verhaal aangetroffen, dat tot deze Regtspleging betrekking heeft, en waarin dezelve als werkelijk gebeurd niet alleen, maar ook als een *inlandsch voorval* wordt voorgedragen. Nadat vooraf in dit werk (††) is vermeld

(*) *Rer. Burg.* l. V. c. 5. p. 139. uitgave van 1639 in 8vo. p. 393—398. Men zie over dezen Schrijver J. SCHELTEMA, t. a. p. bl. 28. en S. DE WIND, in zijne voortreffelijke *Bibliotheek der Nederlandsche Geschiedschrijvers*, D. I. bl. 192—198. Het berigt omtrent de vermelde Regtspleging is door HEUTERUS *uit een geschreven stuk* (*e manuscripto*) ontleend, en heeft, zoo als de Heer SCHELTEMA ook opmerkt, vervolgens ten grondslage gediend van de berigten van SCRIVERIUS, CERISIER en anderen, en van de dichtwerken van CATS, VERHOEK enz.

(†) *Geschied- en Letterkundig Mengelwerk*, D. II. St. 2. bl. 1—34.

(‡) *Bijvoegsel op het oude Goudsche Kronykje.*

(§) *Historische Kronyk*, II. 7. bl. 1701 en 1702.

(**) Gedrukt bij WILLEM VORSTERMAN, te *Antwerpen*, 1531. in fol.

(††) Bl. 148. vso.

geworden, hoe KAREL in de maand Augustus 1469 zich naar *'s Gravenhage* heeft begeven, aldaar het Graafgeding gehouden, en bij die gelegenheid een' persoon, die zich aan moord van eenen Kanonik van *St. Donaas* te *Brugge* had schuldig gemaakt, met den dood heeft doen straffen, wordt het volgende (*) aangeteekend:

„Item in den voorseyde tyt quã een vraukin vã Luycke by den voorsz Princhе in dẽ Haghe in Hollant groote clachte doende ouer eenẽ officier van dẽ Princhе, die welcke officier gherensoeneirt hadde der voorseyder vrauwen man voor dye somme vã vic Rynsche guldenen, te betalene teenẽ sekeren daghe, of haer man soude ghehanghen worden. Eñ dit vraukin quam by dẽ voorsz officier, eñ sy brochte hem iijc Rynsche guldenen in minderinghe, om haren mã te lossene eñ syn lyf (leven) te behoudene, biddende ontfermelicken om haren aermen gheuanghẽ man. Eñ presenteirde haer eñ haren man te verbindene vp haer deel hemelrycx, die andere iij hondert guldenen te betalene, vp dat sy ghenadeghen dach hebben mochten. Aenghesien dat tlant vã Luycke al verdorue was eñ ghedestrueirt ende haerlieder goedinghen (goederen) al verbarnt (verbrand). Maer dye voorsz officier en hadde gheen compassie, maer seyde dat hy terstont den man soude doen hanghen, of dye vrauwe gaue hem noch drie hondert Rynsche guldenen, dies tvraukin seer mesbaerde, weenende eñ clagende, maer ten mochte haer niet baten. Ten eynde sprac die wreede officier tot den vraukene," enz.

En nu volgt de door dezen Krijgsbevelhebber aan deze vrouw gedane voorslag, om, ten koste van hare hu-

(*) Bl. 148 vso. en 149.

weljjkstrouw, kwijtfchelding van de aan hem nog te voldoene fom te verwerven en het leven van haren man te redden; en wordt tevens berigt, hoe, zij deze aan de behoudenis van haren man opgeofferd hebbende, de fnoodaard niettemin, ten einde het bezit van haar voor zich alleen te verwerven, haren man deed ophangen; waarna het verhaal dus voortgaat:

„ Ten eynde van den drie daghen, fo hiefch (eischte) dit vraukin quitancie van der voorfz fomme, en̄ ooc te hebbene hare ghetrauden man. Die officier die fpottede met haer en̄ feyde: Ghy en hebt gheenen man, maer blyft met my wonende, ick fal hu (u) een weerdeghe vrauwe maken. Neen, feyde tvraukin, ic wil mynen man hebbē. Als defe officier fach dat hys haer niet ontlegghen en confte, hi leeddefe met hem onder den boom daer haren man hinc, ende fprac, fiet daer hum̄a (uwen man). Het vraukin dat fiende, viel in onmachte ende makende groot mesbaer ende luyde roupende wrake van der grooter onmenfchelicker ouerdaet (misdaad), fo dats hem die officier fchaemde, en̄ ghinck wech om fvolcx wille, daer wefende ende vergarende. Dit vraukin qūa in Hollant als voorfz es, doende haer clachte voor dē Hertoghe Kaerle. En̄ die Hertoghe Kaerle dede dit vraukin in goeder bewaernesfe, en̄ hi ontboot met fcherpen mandemente den voorfz officier. En̄ hi in den Haghe cōmende, die Prinche die leyde hem dit ftick aen, maer hi loochendet feer ftoutelicken, nietyeghenftaende het was vp hem gheprouft (bewezen), welcke hy al kende (bekende) waer fynde, begheerende grote ghenade en̄ ontfaermichede. Doe dede die edele Prinche dē voorfz officier het vraukin trauwen, twelcke fy feer

noode dede, maer dye Prinche wildet eyndelicken ghedaen hebben. Ende ghetrauwet wesende, hi beual den voorsz officier dat hi alle sine goedinghen heymelic ofte openbaer in ghescrifte soude legghe, vp die verbuerte va sinen lyue. Die voorsz officier en dorste dat nyet laten, maer deit met groter vreesen. En hi gaf tghescrifte de Prinche, dye welcke Prinche dede maken eenen schoonen saertre (oorkonde, bewijsschrift of akte) va desen en deidse beseghelen met sinen groten seghele, daer die voorsz officier syn consent toe dede, ten sercourse (onderstand) en behoua van den lancxten lyue (langstlevenden) van he beeden, te wetene van he en va sinen nyeuwe wyue. Als dit aldus al ghedaen was als voorsz es, so sprac die Prinche tot den officier voorsz. Siet daer eenen priestere, en spreickt v biechte. Die officier iamerlicke belade (beangst) synde, riep grotelic ghenade, maer het was al om nyet (te vergeefs). Doe qua daer die Prouoost marysael metter roode roede (de Halsregter, Hoofdschout), en hy dede de voorsz officier ae eene boom hanghe. Dit ghedaen synde, so gaf die edele Prinche den vraukinne den voorsz brief met synen groten seghele, met alle den goeden van den doode officier. Maer omdattet lastich soude hebbe gheweist de aerme vraukin tachteruolghene, dese edele Prinche dede al tvoorsz goet extimeren te ghelde, en hi gaf de vraukin ghereede penninghen daer voren, waer of dat de nomere (het getal) seere groot was. En hy deidse heerlicke met goeder bewaernesse beweghe (vertrekken)

in haer lant, waer bi wel blyct dat hi een Prinche van iusticien was."

De schrijver van dit verhaal is ANDRIES DE SMET, die in het laatst der XVde Eeuw in *Vlaanderen*, vermoedelijk te *Brugge*, geboren werd, waar hij althans in 1531 schijnt gewoond te hebben. Der Latijnsche tale magtig, en met den inhoud der H. S. en de schriften der Kerkvaderen, blijkens de menigvuldige aanhalingen van plaatsen uit dezelve in het werk, waarin het bovenstaande verhaal voorkomt, wél bekend, heeft men hem hoogstwaarschijnlijk voor een' Geestelijke te houden. Van de beoefening der Geschiedenis zijns Vaderlands maakte hij opzettelijk zijn werk; en bij de misstellingen en fabelen, welke hij, met de beste Geschiedschrijvers van dien tijd, die de gebeurtenissen van de vroegste tijden ophalen, en even als hij opgeven, dat zij hunne verhalen uit *echte* stukken hebben zamengesteld, gemeen heeft, en welke men hem moet ten goede houden, daar dit ook zijne schuld niet was, maar die van de Eeuw, waarin hij leefde, deelt hij vele belangrijke bijzonderheden met ongemeene naauwkeurigheid en uitvoerigheid mede; zoodat hij voorzeker niet onder de minste Geschiedschrijvers zijner Eeuw kan gerekend worden te behooren (*).

In hoeverre men, op grond van dit verhaal, tot de waarheid van het geval zou mogen besluiten, wil ik niet beslissen. Daar het intusschen bij een' niet lang na den tijd, in welken het zou hebben plaats gehad, geleefd hebbenden Schrijver, wiens verdiensten in vele opzigten niet te miskennen zijn, voorkomt; in hetzelve de tijd wanneer, de plaats waar, en de omstandigheden, welke de Regtspleging van KAREL zouden voorafgegaan en vergezeld hebben, zeer naauwkeurig vermeld worden, en wij ook bij anderen onzer oudste Geschied-

(*) Zie over DE SMET en zijn geschiedwerk in 't breede PAQUOT, *Mémoires pour servir à l'histoire littéraire des Pays-bas*, Tom. IX. pag. 186 en volg., uitgave van 1768 in fol. Tom. II. pag. 271. en S. DE WIND, t. a. p. bl. 124 en 125.

schrijvers niet alleen aangeteekend vinden, dat KAREL in den jare 1469 „ ghereyst is tot veel plaetzen binnen sinen landen ende seluer ter audienci ende te recht ghe-seten," (*) maar ons ook bepaaldelijk berigt wordt, dat hij, „ in 1469 in dē hage wesende, hidaer seluer sat in persone ter audienci in die grote sale driewerf ter weken ende dede ene ygeliken recht eñ iusticie, rycke eñ arme eñ sach niemāt an," (†) — zoo verdient voorzeker dit verhaal eene bijzondere opmerking. Weinig of niet schijnt hetzelve bekend te zijn, en deszelfs mededeeling kwam mij uit dien hoofde niet ongepast voor. Moge zulks den beminnaren der vaderlandsche Geschiedenis niet on-gevallig wezen, en tevens iets bijdragen, om te beter te kunnen beoordeelen, wat er is aan de waarheid eener Regtspleging, toegeschreven aan eenen Vorst, van wien wij elders niet alleen lezen, „dat hi ē rechtuaerdig iusti-cier was," (‡) maar omtrent wien ook getuigd wordt: „ Noyt en isser Prince gheweest, die men aangaende der saecken van iustitien min conde met vrientschap, maech-schap oft ghelt verblinden dan desen Charel" (**), en die, van wege deze zijne onwankelbare zucht voor

(*) Zie de *Fasciculus Temporum*, door JAN VELDENAR in 1480 te *Utrecht* in fol. uitgegeven, bl. 240 vso. vergel. met het berigt, door den Heer SCHELTEMA uit het *oude Goudsche Kronykje* ontleend en t. a. p. bl. 15 medegedeeld.

(†) Zie *Die Cronycke van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, beghinnende van Adams tiden tot de geboorte ons heren Jhesu voertgaende tot den jare* 1517, meer bekend onder den naam van *de groote of Divisie-kronyk*, gedrukt bij JAN SEUERS te *Leyden*, 1517, in fol. bl. 322.

(‡) Zie *Die Cronycke van Hollandt* enz. t. a. p. In den brief van een' onbekende, doch die in dienst van den Hertog was, welke in de *Rerum Germanicarum Scriptores*, door B. G. STRUVIUS in 1717 uitgegeven, T. II. p. 278—284, voorkomt, wordt KAREL *vir aequitate plenus* (een man vol van regtvaardigheid) genoemd.

(**) Zie L. VAN HAECHT GOIDTSENHOUEN, *Chronicke van de Hertoghen van Brabant*, bl. 80 vso.

de uitoefening van regt en geregtigheid, hoe veel berispelijks er ook anders in zijn karakter moge gevonden worden, vrij algemeen zeer geroemd wordt, en uit dien hoofde steeds vereerenswaardig blijft!

Katwijk aan Zee, den 27 September 1833. ISAK VAN HARDERWIJK, Predikant.

NOORD-AMERIKAANSCHE VOGELS.

(*Vervolg en slot van bl.* 608.)

De Trekduiven.

De trekduif (*columba migratoria*) houdt zich op in het noorden van *Amerika*, van de *Hudsons*-baai tot aan den zeeboezem van *Mexico*. Enkele troepen van deze duiven overwinteren tot onder den zestigsten graad noorderbreedte, en voeden zich met jeneverbessen, die zij daar in menigte vinden. Het mannetje is grooter en schooner dan het wijfje, dat geenszins die levendige, van goud- en purpergloed schitterende, kleuren heeft; want, hoe veel verscheidenheid er ook in deszelfs bonte vederen is, de hoofdkleur blijft toch altijd een dof aschgraauw. Ook het vuur der oogen is minder levendig, en zelfs de pooten zijn minder rood. De gansche lengte van het mannetje, van den snavel tot aan het einde van den staart, bedraagt twee Eng. voeten. Deszelfs kop is leikleurig blaauw en de borst roodachtig, ten naastenbij van de hazelnotenkleur. De hals prijkt met de fraaiste kleuren; goud, groen, purper en een prachtig scharlakenrood spelen aan denzelven in bewegelijke tinten. Maar de hoofdkleur der vederen is een met zwarte en bruine vlekken bezet leikleurig blaauw. De buik is zuiver wit en de staart zeer lang. Midden door denzelven loopt eene glanzige zwarte streep.

Merkwaardig zijn vooral bij de trekduiven derzelver gezellige vereenigingen en verre reizen. Niet het verlangen naar eene zachtere luchtstreek bij invallende vorst, maar gebrek aan voedsel dringt dezelve, om te verhuizen. Zij regelen zich niet naar de jaargetijden, maar eeniglijk naar overvloed of schaarschheid van vruchten, die zij eten. Zij verhuizen niet, eer de voorraad in het oord, waar zij zich ophouden, verteerd is. Zoo gebeurde het eens, dat de bewoners

van *Kentucky* de trekduiven, nadat ze daar eenige jaren in verscheidene streken geweest waren, eensklaps allen zagen verdwijnen, dewijl het gewas der eikels slecht uitgevallen was. Eerst na lange afwezigheid keerden zij in dezelfde oorden terug. Volgens geloofwaardige berigten, heeft elders in *Noord-Amerika* iets dergelijks plaats gehad. De vlugt der *Amerikaansche* trekduiven is verbazend, en gaat verre alles te boven, wat men in *Europa* aan de zoogenaamde *briefdragers* heeft opgemerkt. Hare snelheid grenst aan het wonderbare. Eenige in den omtrek van *New-York* geschotene trekduiven hadden den krop nog vol rijstkorrels, die zij nergens anders, dan in *Karolina* en *Georgië*, hadden kunnen krijgen. Daar men nu met zekerheid weet, dat ook het moeijelijkst te verteren voedsel ten hoogste twaalf uren het maagsap van deze vogels wederstaat, zoo heeft men hieruit het gegronde besluit afgeleid, dat deze dieren, in den tijd van althans niet meer dan zes uren, eenen afstand van tusschen de drie- en vierhonderd mijlen, of omtrent ééne mijl in eene minuut, (vijfentwintig postmijlen in het uur) afgelegd moeten hebben. Naar deze berekening zou eene trekduif in twee dagen den *Atlantischen* oceaan overvliegen. Volgens opgave van een *Edinburger* tijdschrift, is dan ook werkelijk in 1826 zoodanige vogel op de kusten van *Schotland* gedood geworden.

Voorts is deze ongemeene kracht in het vliegen geenszins het eenige voordeel, dat der trekduiven te stade komt; zij hebben ook een voortreffelijk gezigt, en kunnen, zonder in de snelheid der vlugt te vertragen, hoog uit de lucht onderscheiden, waar boomvruchten en zaden tot voedsel te vinden zijn. Zoodra zij iets van dezen aard bemerken, strijken zij neder. Vliegen zij over eene landstreek, welke geen voedsel oplevert, zoo houden zij zich hoog in de lucht. Doch hebben zij eene welkome ontdekking gedaan, dan zweven zij in de schoonste orde nederwaarts, om de streek, welke haar spijze schijnt te beloven, nader te bezigtigen; en daarop wordt dan de grond niet zonder groote voorzorg betreden.

De trekduiven (dus verhaalt een allezins geloofwaardig aanschouwer) zijn in de wouden van *Noord-Amerika* in zoodanige menigte, dat ik, na derzelver ontelbare troepen vele jaren met eigene oogen gezien en haar in onderscheidene luchtstreken onder verschillende omstandigheden waargenomen te hebben, nogtans zwarigheid zou maken, volgende daadzaken te vermelden, zoo ik mij niet op eene menigte oogge-

tuigen kon beroepen, die hetzelfde aanschouwd en in mijne verbazing gedeeld hebben. Eens reisde ik in den herfst van mijne woning aan de oevers van den *Ohio*, te *Hinderson*, in *Kentucky*, naar *Louisville*. Onder weg bemerkte ik duiven, welker vlugt van het noordoosten naar het zuidwesten ging. Ik bevond mij op de woeste, omstreeks *Hardensburg* zich wijder uitstrekkende vlakte. De boven mijn hoofd voorbijvliegende troepen duiven werden steeds talrijker; in zoodanige menigte had ik ze nog nooit gezien. Op een' kleinen heuvel wilde ik, met papier en potlood voorzien, beproeven, om door streepjes de voorbijvliegende troepen aan te teekenen; maar weldra vermeerderden deze met ongemeene snelheid, zoodat ik mijn voornemen moest opgeven, daar ik de verschillende vlugten niet meer onderscheiden kon. In den tijd van eenentwintig minuten, zoo lang als mijne aanteekeningen duurden, bedroeg het aantal mijner potloodstreepjes 163. Zoo vele troepen duiven waren dus binnen mijnen gezigtkring voorbijgetrokken. Maar ten laatste was het ééne enkele onafgebrokene vlugt, en letterlijk werd de zon verdonkerd door eene wolk van duiven; daarbij bedekte de drek, welken de vogels uit de hoogte lieten vallen, den grond als met sneeuwvlokken, en de beweging der vleugelen veroorzaakte een eenzelvig suizen en piepend of fluitend geluid in de lucht. Terwijl men mij in de naaste herberg, waar de zoutrivier in den *Ohio* stort, een middagmaal bereidde, had ik tijds genoeg, om de aankomende, ontelbare duiven-massa's op mijn gemak waar te nemen. Westwaarts had ik den *Ohio* voor oogen, en naar het oosten een zeer uitgebreid woud van beukenboomen. De vogels vlogen voorbij, zonder zich op te houden, of een' enkelen achterblijver terug te laten. De landstreek, waar ik mij thans bevond, kon niets aantrekkends voor hen hebben, dewijl er geene beukennoten en eikels gegroeid waren. De vogels hielden zich dus op zoodanige hoogte, dat het beste jagtroer dezelve niet zou hebben kunnen bereiken. Werd soms de achterhoede van eenen troep bedreigd door een' zwarten valk, zoo sloten zich oogenblikkelijk de rijen, en daar vormde zich een digte drom, welke de schoonste wendingen in de lucht maakte, meermalen zich met de onstuimigheid van eenen woudstroom en met verdoovend geraas naar de aarde nederstortte, en, wanneer dezelve door veelvuldig zwenken den vijand vermoeid had, weder, als eene statige zuil, opwaarts steeg, en de vroegere gol-

vende bewegingen voortzette, die, alhoewel naar eenen zeer grooten maatstaf, de kronkelingen geleken, welke men slangen in het water en op het land ziet maken. Het voorbijvliegen der trekduiven in het oord van *Hardensburg* duurde drie volle dagen. Al dien tijd bleef de gansche bevolking onder de wapens, en ieder, oud en jong, maakte werk van de jagt. De schutters plaatsten zich voornamelijk aan de oevers van den *Ohio*, dewijl de duiven bij het oversteken van eene rivier gewoon zijn zoo laag te vliegen, dat zij onder het schot komen, en dan in zeer groote menigte geveld kunnen worden. Eene week lang werd van niets, dan van duiven, gesproken, en geen ander vleesch, dan duiven, gegeten. Ook was de lucht vervuld van de uitwasemingen der duiven, welke, als die vogels in zoodanige menigte bij elkander zijn, zeer sterk rieken.

Wanneer verscheidene zulke duivenvlugten in dezelfde rigting zeer kort op elkander volgen, ziet men gewoonlijk allen op dezelfde plaats gelijke wendingen maken. Deze gelijkheid in de bewegingen is zeer merkwaardig en moeijelijk te verklaren. Wordt b. v. een afzonderlijk vliegende troep door den aanval van eenen valk of van eenigen anderen vijand in wanorde gebragt, zoo houden de overigen nogtans vol, de door de voorsten beschrevene lijn te volgen, en laten niet ééne dier wendingen na; maar ook het voor een oogenblik door schrik bevangen gedeelte herstelt zich, zoodra het gevaar voorbij is, terstond weder, en volgt op nieuw de vlugt der anderen. Men heeft, althans ten naastenbij, pogen te berekenen, hoe groot het getal van zoodanige ontzaggelijke menigte duiven wel zijn zoude. Als men b. v. aanneemt, dat eene vlugt van eene mijl in de breedte, hetgene ver beneden de gewone maat is, tot den doortogt door de woonplaats van den waarnemer drie uren noodig heeft, zoo moet, daar de snelheid ééne mijl in de minuut bedraagt, de lengte van het gansche heer 180 mijlen zijn, de mijl op 1760 *Engelsche* ellen (*yards*) gerekend. Stelt men nu verder op de ruimte van eene el twee duiven, dan zal de geheele menigte der vogels 1,115,136,000 beloopen; en daar elke duif dagelijks ten minste een' halven kop vruchten of zaden verteert, heeft zoodanige duivenvlugt elken dag zeker 8,712,000 schepels noodig.

Zoodra de trekduiven, gelijk boven reeds met een enkel woord is aangemerkt, van verre eene genoegzame hoeveel-

heid van voedfel op boomen of velden bemerken, maken zij toebereidfelen, om ftil te houden. Dan ziet men dezelve in eenen kring rondvliegen, om het oord eerst goed op te nemen; en deze kringvormige bewegingen, nu eens hooger, dan lager en in verfchillende rigtingen gemaakt, toonen de kleuren der vederen in den fchoonften, fteeds afwisfelenden glans. Wanneer in de eene rigting de ganfche vlugt in eene helder blaauwe kleur verfchijnt, zoo gaat bij eene wending dit blaauw in het donkerfte purper over. Allengs worden de vogels ftouter, en wagen het eindelijk, de wouden binnen te fluipen, onder welker loof zij weldra allen verdwijnen. Het duurt echter niet lang, of zij komen weder ten voorfchijn. Nog moediger geworden, ftrijken zij op den grond neder, tot dat een plotfelinge fchrik hen met zulk een geweld en fnelheid in de bosfchen terugjaagt, dat het geraas der vleugels alle vijanden, ook de koenften, met uitzondering van den mensch alleen, vrees aanjaagt. Dringende behoefte aan voedfel drijft hen echter op nieuw uit de fchuilplaats en overwint alle befchroomdheid. Onder de dorre, afgevallene bladeren zoeken zij de zaadkorrels en vruchten van het vorige jaar. Hierbij zijn zij in hunne bewegingen zoo behendig en fnellen fchijnbaar zoo verward door elkander — zij komen en gaan, ftijgen op en neêr, en doorkruifen elkander in alle rigtingen met zoodanige fnelheid, dat de verbaasde aanfchouwer zou meenen, allen te gelijk te zien wegvliegen. De grond, waarop zij zich nederzetten, wordt zoo goed doorzocht, dat er niets overblijft. Deze oogenblikken zijn bijzonder gunftig voor de jagers, die eene ongeloofelijke menigte van duiven kunnen dooden, zonder dat derzelver aantal in het geringfte fchijnt te verminderen. Op zoodanige dagen zetten zich de trekduiven, na rijkelijk voedfel genomen te hebben, tegen den middag ter ruste op de boomen in de nabijheid, en fchijnen dus zittende de vertering af te wachten; doch, zoodra de zon onder den gezigteinder verdwijnt, vliegen zij gezamenlijk op, en begeven zich naar een gemeenfchappelijk nachtverblijf, hetwelk, volgens naauwkeurige en herhaalde waarnemingen, foms over de honderd mijlen verwijderd is. Die flaap- of rustplaatfen fchenen den fteller van deze berigten ook, in meer dan één opzigt, naauwkeuriger opmerking waardig te zijn. Hij bezocht ééne derzelven, in de nabijheid van de groene rivier in den Staat *Kentucky* gelegen, meermalen. Het was, wat men gewoon-

lijk van alle deze nachtverblijven kan zeggen, eene der schoonste partijen van de bosschen aldaar. De boomen van dezen omtrek verheffen zich, geheel vrij van onderhout en struiken, tot eene verbazende hoogte. De berigtgever doorkruiste dit bosch in eene lengte van veertig en gemiddelde breedte van drie mijlen, met oogmerk, om, veertien dagen nadat de vogels op den gewonen tijd bezit daarvan genomen hadden, derwaarts terug te keeren. Hij kwam dan ook werkelijk op den bepaalden tijd, twee uren vóór zonsondergang, daar weder aan. Duiven waren er slechts weinigen te zien, maar wel eene geweldige menigte van jagers met hunne paarden en van het noodige voorziene wagens. Zij hadden zich gelegerd rondom de verzamelplaats, alwaar men de vogels verwachtte. Twee boeren uit een, wel honderd mijlen verwijderd, gewest (*Russel-stad*) hadden tweehonderd varkens herwaarts gedreven, om ze met duiven te voederen, en dus op eene onkostbare wijze in korten tijd vet te mesten met een zoo krachtig voedsel. Hier lagen duiven in ongemeen groote hoopen, om ingezouten te worden; daar werden ze met zout ingewreven. Uit alle deze omstandigheden was op te maken, in welk eene verbazende hoeveelheid ieder dag de middelen moest opleveren, om eene zoo vernielende jagt voort te zetten. Men moest zich echter het meest hierover verwonderen, dat deze gevleugelde slagtoffers elken avond uit den Staat *Indiana*, welke hun destijds rijkelijk voedsel verschafte, herwaarts kwamen, om in het gewest *Kentucky*, onder het moordend lood der jagers, eene rustplaats te zoeken; dat zij uit den omtrek van *Jefferson-stad* elken avond eenen weg van honderdvijftig mijlen afiegden, en met het krieken van den dag weder naar het oord terugkeerden, van waar zij den vorigen avond gekomen waren. Eene laag mest, ter dikte van eenige duimen, bedekte den grond in den ganschen omtrek van dit nachtverblijf. Wanneer men dezen kalen, witten bodem, de geknakte boomen, de afgescheurde of gebrokene takken aanziet, zoude men denken, dat een orkaan in dit woud had gewoed, en op den vernielenden stormwind de winter met zijn' ganschen barren nasleep terstond ingevallen ware.

Tegen den avond maakten alle de jagers, ieder naar mate van het werk, dat hij te verrigten had, zich gereed. Eenigen droegen, in ijzeren potten, zwavel aan; anderen waren met staken of een aantal uit zeer dor en harsachtig dennen-

hout vervaardigde latten voorzien. De voornaamste jagers hadden jagtgeweren met dubbele loopen. De zon was reeds ondergegaan, en nog nergens een vogel te zien. Eensklaps hoorde ik een algemeen geschreeuw: „ Daar zijn ze!" Het bij derzelver nadering ontstaande gedruisch geleek het fluiten en gieren van den wind door de touwen van een schip, welks zeilen ingehaald zijn. Toen de vlugt duiven boven mijn hoofd voorbijzweefde, gevoelde ik eene vrij sterke beweging der lucht. Terwijl nu verscheidene duizenden vogels met stokken doodgeslagen werden, kwamen er nog steeds meer aanvliegen, en de van alle kanten opvlammende vuren verlichtten het prachtigste, maar vreeselijkste schouwspel, dat ik ooit gezien heb. Bij millioenen snelden de duiven aan, stortten op elkander, en hechtten zich aan elkander, gelijk de bijen van eenen aan een' tak hangenden zwerm. De bovenste twijgen braken onder het gewigt der vogels, stortten met derzelver last naar beneden, rukten in het vallen de onderste takken mede, en sloegen dus tevens alle duiven neder, die onder het bereik kwamen. Te vergeefs zoude men pogingen gedaan hebben, om bij dit gedruisch met den naasten persoon te spreken; zelfs een luid roepen werd onder dit algemeene geraas niet gehoord. Men kon alleen het ontploffen der jagtroeren onderscheiden; offschoon soms eerst aan het weder laden werd bemerkt, dat de jager zijn geweer had afgeschoten.

Voorzigtigheid gebiedt, dat men zich buiten den kring houde, waarin de vernielende slagting plaats heeft. Niemand waagt zich binnen denzelven. De varkens worden opgesloten gehouden, tot dat men dezelve zonder gevaar kan loslaten. Men wacht den volgenden morgen af, om de gedoode en gewonde vogels te verzamelen. Ditmaal scheen er aan de vlugt der duiven, die naar de gevaarlijke slaapplaats heensnelden, geen einde te zullen komen. Eerst tegen middernacht begon de aandrang te verminderen. Het nedervellen duurde echter voort, tot dat het dag werd. Daar ik gaarne onderzocht wilde hebben, hoe verre wel dit verdoovend jagtrumoer gehoord kon worden, zond ik een' in de bosschen zeer kundig' persoon uit, om zulks te vernemen. Na verloop van twee uren kwam hij terug met het berigt, dat het geluid meer dan drie mijlen ver duidelijk te hooren was geweest.

Toen de dag was aangebroken, klonk een geheel ander

geraas mij in de ooren; hetzelve kwam van het vliegen der duiven, welke allen te gelijk, zoodra de zon boven de kimmen verscheen, haar nachtverblijf hadden verlaten en wegijlden, om voedsel te zoeken. Nu veranderde wederom het tooneel. Men hoorde thans het gehuil van wolven. Vossen, losschen, *kaguars*, beeren, en eene menigte andere vleeschetende dieren van den tweeden rang, kwamen uit hunne sluiphoeken voor den dag, om insgelijks van het jagtregt gebruik te maken; terwijl de adelaar, de valk, en onmiddellijk na dezelven onverzadelijke scharen van wouwen en raven toeschoten, om ook voor hun aandeel zich de slagting van dezen nacht ten nutte te maken. Te gelijk met alle deze rooverbenden verschenen nu ook de jagers, om de duiven in te zamelen. Wat deze niet konden wegvoeren, gaf men aan de varkens en honden prijs. Daar was bijkans geene diersoort, tam of wild, welke niet ten koste van het arme duivengeslacht zich rijkelijk verzadigde. Dit alles in aanmerking nemende, zoude men denken, dat de duiven, door eene zoo groote menigte van vijanden vervolgd en zelfs in de nachtrust belaagd, verdelgd of althans zeer verminderd moesten worden. Gedane waarnemingen bewijzen echter het tegendeel, en doen gelooven, dat het aantal der duiven ten naastenbij in dezelfde verhouding tot den omvang der bosschen blijven zal. De duiven zijn dus, om zoo te spreken, *de Amerikaansche landharing!* Reeds in 1805 zag ik aan de kaai te *New-York* een Schooner met eene lading duiven aankomen, die men aan de *Hudson*-rivier gevangen had. Het stuk werd voor een cent verkocht — honderd voor een dollar. Ik ken eenen inwoner van *Pensylvanië*, die op één' dag vijfhonderd dozijn in een net, en twintig dozijn op eene andere wijze gevangen had. Verder zag ik in de zoutwerken van *Shawanen-town* zeer vermoeide Negers, die den ganschen dag bezig waren geweest met het afmaken van duiven, welke door het uitdampende zout gelokt werden; en nog in 1826, na een dertigjarig verblijf in de Vereenigde Staten, trof ik vlugten duiven aan, welke even talrijk schenen als de eersten, die ik bij mijne aankomst in dit land had gezien.

De broedtijd noodzaakt de trekduiven, schuilplaatsen diep in de bosschen op te zoeken. Een eenige boom wordt met vijftig tot honderd nesten beladen, welke niet zeer diep zijn en uit ineengevlochtene rijsjes bestaan. In zoodanig nest leg-

het wijfje twee eijeren en broedt ze zorgvuldig uit, terwijl het mannetje voor hare veiligheid en behoeften zorgt, en het haar noch aan voedsel, noch aan bewijzen van teederheid ontbreken laat. Meestal zijn de jongen zoo gelukkig, dat ze het nest kunnen verlaten, eer de mensch deze vreedzame verblijven bespied heeft. Gaat echter een jager of houthakker in de nabijheid dezer nesten voorbij, zoo brengen slagtingen, nog gruwzamer dan de boven vermelde, schrik en vertwijfeling in het tot nu toe zoo gelukkige gezin: de boomen worden geveld, en de jonge duiven of nutteloos op den grond verpletterd, of opgegeten onder de oogen der ouden, die onbewegelijk het akelig schouwspel aanzien, zonder dat hun gekerm de onbarmhartige verstoorders van hunne zoetste hoop vermag te roeren.

Hoe wreed is niet de mensch! En hoe oneindig groot is niet de rijkdom der schepping, en hoe blijkt daaruit de onbekrompene weldadigheid des Scheppers!

ZOU HET LAGER ONDERWIJS OOK NOG IETS TE WENSCHEN OVERLATEN?

Het is inderdaad bemoedigend, als wij, den blik op *Europa* vestigende, de zekerheid verkrijgen, dat geen land zoo gelukkig is als *Nederland*, niettegenstaande het nu drie jaren lang miskend werd en verguisd ten gevalle van een beginsel, welks omhelzing en verbreiding allerwegen onrust en misdadige woeling begunstigt of verwekt. *Nederland* staat, luisterrijk in deszelfs eere gehandhaafd, als het uitgelezen plekje daar, dat, te midden van zoo vele door gisting en oproer geschokte Staten, rust en orde bleef behouden; nog het aanminnig beeld vertoonende van een klein, maar bekoorlijk eiland, dat omschuimd wordt door ziedende baren, die echter magteloos verstuiven op de rotsen van liefde, eensgezindheid en trouw, welke BATO's erf ten bolwerk tegen den algemeenen vloed verstrekken! Ja, de band van eendragt bleef Vorst en Volk omstrengelen, en alle opofferingen, zelfs de zwaarste, werden door beiden gereedelijk voor het Vaderland gedaan; ja zelfs de onwrikbare volharding des Konings, al scheen die met de stoffelijke belangen der Natie te strijden, werd door haar toegejuicht en geprezen, in spijt van den op

onze *verdeeldheid* loerenden en op onzen *ondergang* hopenden vreemdeling, die in het einde moest erkennen, dat de *Batavier* geene stoffelijke belangen acht, wanneer die met de hoogere, de zedelijke belangen onvereenigbaar zijn.

Vanwaar de volksdeugden, die onzen landaard meermalen in stormachtige tijdsgewrichten, maar bovenal sedert het tijdstip van den snooden afval der *Belgen*, zoo heerlijk sierden? Deze vraag, meermalen gedaan, werd, en ook niet ten onregte, beantwoord door te wijzen op de loffelijke pogingen, welke hier te lande, vooral in de laatstverloopene dertig jaren, zijn aangewend tot zedelijke en verstandelijke beschaving der schamele jeugd en tot verbetering van het onderwijs in het algemeen; pogingen, welke voorzeker ondankbaar zouden worden miskend, indien men niet gereedelijk toestemde, dat die voortreffelijke burgerzin, welke onder ons uitblinkt, vóor een groot deel de vrucht is, die zich uit het zaad van een gepast en oordeelkundig onderwijs ontwikkelde. Het zoude echter evenzeer ondankbaar zijn, wanneer wij niet meer nog aan den godsdienstigen zin, welke ons Volk, betrekkelijk gesproken, steeds onderscheidde, de betoonde geestkracht, volharding en moed toeschreven, waardoor *Nederland* thans met eene eerkroon mag prijken, welke onzen TOLLENS te regt deed zingen:

„ Wij ruilden voor eene eeuw van vrede
„ Den luister onzer dagen niet!".

en wij dwalen gewis niet, als wij het daarvoor houden, dat die godsdienstige zin een erfgoed is van het voorgeslacht, dat een' wereldberoemden DE RUITER kende, die niet minder door vroomheid dan door dapperheid uitblonk; een voorgeslacht, dat vroeger waardig was, in den heiligsten opstand, Vorsten aan het hoofd te hebben, wier blinkend voetspoor wij nog door hunnen godvreezenden Nazaat zien betreden, wanneer hij de *Nederlanders*, bij elke gepaste gelegenheid, voorgaat in het openlijk eerbiedigen van den Allerhoogsten.

Intusschen schijnt er grond te bestaan voor de vrees, dat die godsdienstige zin der Natie haar niet altijd zal blijven bezielen, en rijst dezer dagen wel eens de vraag op, of, in weerwil van al het goede, dat de bestaande verordeningen voor het onderwijs kenmerkt, er niet nog veel te wenschen overblijft met betrekking tot de zedelijke, echt godsdienstige

vorming en opleiding der jeugd; (*) en bijaldien deze vrees eens inderdaad niet van grond ontbloot ware, dan zoude het ook niet overbodig kunnen geacht worden, daarover een ernſtig woord in het midden te brengen, vooral nu er, gelijk men beweert, aan gedacht wordt, om de beſtaande verordeningen op het lager onderwijs te herzien en te wijzigen. De voor te dragene bedenkingen zouden dan door bevoegden, ten algemeenen nutte, kunnen worden getoetst, en, voor zoo verre zij bleken grond te hebben, kon het gebrekkige, in het te dezen beſtaande, worden verholpen.

Allermeest toch is er den Vaderlande aan gelegen, dat het opkomende geſlacht niet ontaarde van de deugden der Vaderen; en het behoeft wel geen betoog, dat de onderwijzer een zaad kan ſtrooijen, dat, eenmaal tot vrucht gerijpt, de weldadigſte gevolgen voor het Vaderland kan hebben. Is het dan noodzakelijk, dat onze kinderen de baan van nuttige wetenſchappen worden opgeleid, en door derzelver grondige beoefening tot ſieraden der Maatſchappij gevormd, niet minder noodzakelijk is hunne godsdienſtige opleiding; en waar deze gebrekkig is of geheel wordt verwaarloosd, daar loopt men gevaar, menſchen te kweeken, op welke het ſpreekwoord kan worden toegepast: „Hoe grooter geest, hoe grooter beest!" Of zoude niet menig booswicht bij eene minder geoefende kennis tevens minder ſchadelijk voor de Maatſchappij geweest zijn? en is het niet de geſteldheid van het hart, welke de waarde bepaalt der kundigheden, die den mensch verſieren? Het is waar, de ſchoolverordeningen maken het den onderwijzer ten pligt, om ook op het gemoed zijner leerlingen te werken, en tot de van hem gevorderde kundigheden behoort ook de kennis der Bijbelgeſchiedenis; maar zoude het niet juist dit gedeelte van 's onderwijzers taak zijn, waarvan men, over het algemeen, het minst werk maakt, en wel voornamelijk ter oorzake, dat men er minder door ſchittert, en er minder lof door behaalt bij den grooten hoop, die niet in *de vreeze des Heeren het beginſel van alle wijsheid* wil zien, noch gelooft, dat *alle goede gaven en volmaakte giften van den Vader der lichten afdalen*, en evenmin geneigd is gehoor te geven aan de woorden uit den

(*) Men vergelijke hier de belangrijke wenken, door Pater GIRARD, te dezer zake dienende, gegeven; zie dit *Mengelwerk* voor 1831, bl. 383 enz.

mond der waarheid: *Zoek eerst het koningrijk Gods en zijne geregtigheid, en alle andere dingen zullen u toegeworpen worden?* Zoude het uit dien hoofde niet wenfchelijk mogen geacht worden, dat men voortaan dit deel van des onderwijzers taak als het *noodzakelijkfte* achtte, en, wel verre van zulks, in de reeks der van hem gevorderde kundigheden, met deze als op ééne lijn te plaatfen, de laatften veeleer aan de *hoofdzaak* ondergefchikt maakte? Zoude de onderwijzer, die zelf van het gewigt zijner Christelijke roeping doordrongen is, en als zoodanig niet koud en werktuigelijk, maar vurig en belangftellend zich met zijne leerlingen, te gepasten tijde, over de waarheden van de Godsdienst onderhoudt, hen niet meer, dan thans veelal gefchiedt, in eerbied en liefde voor God en den Verlosfer ontvonken, en zóó den hechten grond leggen, waarop hij met zegenrijk gevolg aan hunne verftandelijke befchaving konde voortwerken? Zoude op die wijze het Vaderland niet de rij van achtbare burgers aanwinnen, in wier kring wij zoo gaarne wenfchen, dat onze kinderen na onzen dood mogen leven?

Ach! deze zoo natuurlijke wensch is, helaas! een ijdele wensch, wanneer wij, over het algemeen, op het aankomend geflacht in *Nederland* zien. Men wane niet, dat wij, bij den wel eens overdreven' lof van de *zeden* en *godsvrucht* der Vaderen, blind zijn voor het vele goede, waardoor hun thans levend nakroost zich nog loffelijk onderfcheidt; wij noemen integendeel hem ondankbaar en zwartgallig, die het *vele goede* voorbijziet, dat wij ook nog in dit opzigt op onzen mildgezegenden bodem mogen aantreffen. Men kan echter ook den roem van dat goede overdrijven, en, behalve dat wij door weidfche grootfpraak onze zwetfende Naburen, en geenszins onze eenvoudige Vaderen evenaren, loopt men er ook groot gevaar door, de menigte tot ingenomenheid met *fchijn* boven *wezen* te verleiden. Vooral bij een zoo ernftig onderwerp, als het onderhavige, komt het op daadzaken, niet op fraaije befpiegelingen aan. Men verheffe niet den ftaat van het onderwijs in ons Vaderland dermate, dat men de Regering doe gelooven, dat er te dezen niets te wenfchen overblijft! Haar, die bovenal geroepen is, om het onderwijs te doen zijn, wat het kan en behoort te zijn, is het niet onverfchillig te weten, dat de onbevooroordeelde en Christelijk denkende vriend des Vaderlands onwillekeurig moet glim-

lagchen, wanneer hij nu en dan, onder deze of gene ſierlijke, in het openbaar gehoudene redevoering, ontwaart, dat zelden of nimmer 's redenaars gehoor werd gekwetst door die zedelijke wanklanken, waarvan inzonderheid de achterbuurten van *Neêrlands* hoofdſtad weêrgalmen; wanklanken, die eene deerlijke geſteldheid van den *zedelijken* toeſtand, met name der geringe volksklasſe, aanduiden, waarvan het meerendeel nogtans *onderwijs heeft genoten*; wanklanken eindelijk, die, helaas! niet zoo *ſchaars* vernomen worden, dat men ter goeder trouwe zou durven beweren, dat ze als *enkele distels* op een veld *vol goede halmen* te beſchouwen zijn. En waardoor onderſcheiden zich die wanklanken nu inzonderheid? Door niets minder, dan het allerſchandelijkst, op velerlei wijze zich uitend, misbruik van Gods heiligen naam! — terwijl men kinderen van naauwelijks acht of tien jaren, te midden van hunne onnoozele ſpelen, tot ergernis van elken weldenkenden, dezelfde hoogst onbetamelijke vloekwoorden hoort uiten, welke velen, ja den meesten onzer krijgslieden (van hoogen en lagen rang) als op de lippen zijn beſtorven, en welke meer en meer ook tot andere ſtanden en rangen der Maatſchappij overſlaan. Men bewere vrij, dat deze laaghartige hebbelijkheid tot het eigendommelijke van den Militairen ſtand zou behooren, ja zelfs, dat zij den glans der uniform zou opluisteren! Niemand zal toch wel durven beweren, dat die verregaande ongodsdienſtigheid eene eigenſchap van den kindſchen leeftijd is!

Mogt men er aan twijfelen, of ongodsdienſtigheid, of liever nalatigheid in het *vroegtijdig* ſtrooijen van zaden der godsvrucht in de jeugdige harten, eene bron zij van groote rampen, men ſla het oog op *Duitschland*, — zie, welke planten er in de kweekhoven der kennis zijn opgeſchoten, en vergelijke de uitwerkſelen van de fakkel der ſpitsvindige Wijsbegeerte met die van het Goddelijk Evangelie; weldra zal men de oplosſing vinden van het raadſel, hoe het mogelijk zij, dat, twintig jaren na de afwerping van het *Franſche* dwangjuk, de tegenwoordige *Duitſche* jongelingſchap op de graven der helden van *Katsbach*, *Dennewitz*, *Leipzig*, *Hanau* enz. enz. de *Marſeillaiſe* en *Pariſienne* kan aanheffen!

Niet alzoo verbastere het Volk van *Nederland*; maar elk, die het wél met het Vaderland meent, vooral zij, die het toezigt over het onderwijs uitoefenen, mogen het be-

ſeffen, dat er, tot het doen herleven van de reinere voorouderlijke zeden en godsvrucht, veel, onuitſprekelijk veel goeds kan geſticht worden in de ſcholen, wanneer men in dezelve minder leert ſnappen van SOCRATES en CATO, van LEONIDAS en REGULUS, maar zoo veel te meer grondige en heldere begrippen poogt in te boezemen, welke tot de heiligſte belangen der menschheid in de naauwſte betrekking ſtaan!

Op die wijze zal eene dwaze eerzucht — die prikkel tot zoo vele verkeerdheden — in de jeugdige harten niet wortelen, maar degelijkheid en braafheid bij de jeugd worden aangekweekt, en uit het geſtrooide goede zaad rijpt dan gewis in de toekomst voor *Nederland* een oogst, welke vruchten voortplant, die de late nakomelingſchap nog zullen voeden en tot zegen zijn.

DE PARIJZER KOETSIERS.

Wat is het veel veranderd ſedert den tijd, toen HENDRIK IV aan SULLY ſchreef: *Lieve Neef! ik kan u dezen avond niet bezoeken in het Arſenaal — mijne vrouw heeft de koets!* Mogten de voorvaders eens uit hunne graven opzien, zij zouden niet weinig zich verwonderen over de menigte rijtuigen, welke thans de ſtraten van *Parijs* doorvliegen. Onder FRANS I waren er ſlechts twee koetſen; de eene behoorde aan de Koningin, de andere aan DIANE, natuurlijke dochter van HENDRIK II. Nog in het begin der zeventiende eeuw begaven Preſidenten en Raden zich op muilezels naar het paleis van Justitie, en eerst ſedert LODEWIJK XIII werden de *karosſen* menigvuldiger. Na de eigenlijke *karosſen* kwamen achtervolgens *kalesſen*, *coupés*, *berlines*, *vis-à-vis*, *landaus*, *demi-fortunes*, *cabriolets*, *whiskis*, *omnibus*, en hoe verder die verſchillende ſoorten van rijtuigen mogen heeten, welke de ſteeds toenemende weelde van lateren tijd in zoo groote menigte heeft voortgebragt.

Een koetſier is heden ten dage in *Parijs* een belangrijk perſoon. Hoe veel ondervinding, hoe veel wetenſchappelijke kennis, om nu van bijzonder talent niet eens te ſpreken, hij noodig heeft, blijkt reeds eenigermate uit een bekend ſpreekwoord; men zegt immers van een' zwakken Koning: *Hij heeft de teugels van beſtuur in onbekwame handen gegeven* —

had hij zelf de teugels gehouden, misschien ware het beter gegaan. De koetsiers vormen thans eenen eigenen stand, eene bijzondere kaste. Het zou hun ligt vallen, gevaarlijke oproeren te verwekken; maar hunne belangen zijn gelukkiglijk zoo verschillend, dat aan een overeenstemmend handelen niet is te denken. De *aristocratische* koetsiers staan vijandig tegen de volksgezinde over, en zoo kan waarschijnlijk het evenwigt nog lang bewaard blijven. Ieder koetsier heeft zijne eigene zeden, gewoonten, vermakelijkheden — ook zijn eigen kostuum. Daar zijn echter zoo vele klassen, dat iemand, die dezelve wil beschrijven, bijkans in verlegenheid geraakt, waar hij zal aanvangen. Men zou ze in geslachten en soorten kunnen verdeelen; daar zijn, b. v., *fiacre*-koetsiers, *cabriolet*-koetsiers, *remise*-koetsiers voor burgerluidjes, koetsiers van voorname heeren, koninklijke koetsiers, lijkwagen-koetsiers, enz. enz.

Beginnen wij met den *fiacre*-koetsier; wegens zijne oudheid komt hem deze eer toe. Volgens MENAGE noemde men in het eerst *fiacre* den *huurwagen*, met welken de bedevaartgangers naar den heiligen FIACRE, te *Beuil*, in de nabijheid van *Meaux*, niet verre van *Parijs*, reden. Volgens anderen zou een man, met name SAUVAGE, het eerst op den verstandigen inval gekomen zijn, om paarden en koetsen voor de liefhebbers in gereedheid te houden — hij woonde in de straat *St. Antoine*, in een huis, dat *Hôtel de St. Fiacre* heette. Sedert werden niet alleen de huurkoetsen, maar ook de eigenaars derzelven en de koetsiers, *fiacres* genoemd.

Nadat de oude, eigenlijke *fiacres* door gemakkelijker en fraaijer rijtuigen verdrongen werden, heeft de *fiacre*-koetsier veel van zijne oorspronkelijkheid verloren. Eer ook de wagens, gelijk alles in de tegenwoordige wereld, tot *beweging* (*mouvement*) voortgedrongen en voortgerukt werden, was de *fiacre* mede een waar beeld van den *stilstand*. Vóór tien jaren nog droeg hij den groven mantel met groote kragen, lompe, met stroo gevulde holblokken, een' ronden hoed, met eene koord, in plaats van een lint, om denzelven. Gewoonlijk had hij eene pijp tusschen de koord op den hoed gestoken. De *fiacre*-koetsier was een ongezellig, norsch, koud en onvriendelijk wezen. Ter naauwernood helderde zijn gelaat zich een weinig op, wanneer de zon regt liefelijk scheen; maar dreigde slechts eene wolk van verre, dan was hij weder dezelfde zuurmuil, als te voren. Van vrolijk lagchen scheen

hij niet te weten. Hij had aan een enkel boertig woord jaren lang genoeg. Zeide men: *Koetsier! naar Charenton*, of: *naar Bicêtre*, zoo volgde steeds het schrander gezegde: *Gij blijft daar*, *Mijnheer?* en daarbij glimlachte hij dan op eene zeer onnoozele wijze. De *fiacre*-koetsiers kwamen meest uit *Auvergne* of *Savoije*, en zij stonden in een' goeden reuk, wat eerlijkheid aangaat; daarom las men voor vele kroegen in *Parijs* het opschrift: *In den eerlijken Koetsier*. Op het uithangbord was een *fiacre*-koetsier afgebeeld, met eene dikke geldbeurs in de hand, welke hij terugbrengt aan den persoon, die dezelve verloren heeft. In de laatste jaren der regering van LODEWIJK XV sprak men, ik weet niet van welke, hervorming, die men met de *fiacres* in den zin had. Het gansche eerzame gild geraakte hierdoor in beweging, en, om het dreigend gevaar af te wenden, besloten zij, ten getale van *achttienhonderd* wagens, naar *Choisy* te rijden, en den Koning, die toen aldaar zich bevond, een verzoekschrift aan te bieden. Het Hof stond niet weinig verbaasd, als men deze menigte van rijtuigen statig over de vlakte zag naderen; en deze stap dier mannen van eer, welke met de zweep in de hand hunne onderdanigste beden aan de voeten des troons kwamen nederleggen, veroorzaakte niet minder bekommering, dan later zekere onderdanige voorstellen der afgevaardigden van het Parlement. Ook zond men de *fiacre*-koetsiers eveneens weg: van *lettres de cachet* en verbanning hier en daar in het rijk hoorde men wel niet; maar de vier vertegenwoordigers van het koetsiersgild werden slechts gevangen genomen, en de woordvoerder met zijn papier naar *Bicêtre* gezonden; (deze heeren afgevaardigden namelijk spraken niet voor de vuist.) Heden ten dage is het *petitie-regt* beter gewaarborgd; moge er op het verzoekschrift ook al niets volgen, men brengt evenwel hen, die het aanbieden, toch niet naar het tuchthuis.

Thans ziet men weinig eigenlijke *fiacres* meer; dezelve werden verdrongen door de *delta's*, *citadines* enz. Slechts hier en daar ontmoet men nog eenen regt morsigen, beschadigden, genommerden *fiacre*; men bediene er zich alleen in den hoogsten nood van, en eerlang zullen dezelve, even als alle overblijfsels van den *ouden* tijd, verdwenen zijn. Vóór eenige weken trof ik bij eene der *barrières* een' *fiacre* van het echte, oude maaksel aan. Waarlijk, midden onder de nieuwe rijtuigen kwam mij de knaap in den ouden trant,

met zijnen klassieken mantel, bijzonder eerwaardig voor. Zich niet bekommerende om de spotternijen van zijne kameraads, zat hij met zekere, hem eigene, trotschheid op den vermolmden bok, en rookte zeer rustig zijne pijp — hij zag er uit als een oud *Romeinsch Senator*, die op zijne *sella curulis* den dood verwacht. Gelijk elke volksklasse, zoo heeft de *fiacre*-koetsier zijn eigen politiek karakter. Gedurende het regtsgeding van LODEWIJK XVI reed MALESHERBES dikwerf van den *Tempel* naar de *Conventie*. Op zekeren dag, als de koetsier, welken hij gewoonlijk nam, drie malen achtereen hem heen en weder had moeten brengen, zeide hij vriendelijk tot dezen: *Goede vriend! de arme paarden zullen wel vermoeid zijn.* De koetsier antwoordde getroffen: *Geenszins; ik ken u, Mijnheer! Gij verdedigt den Koning; rijd maar toe; mijne paarden denken even als ik.*

De *cabriolets* zijn eene nieuwe uitvinding. Dezelve begonnen eerst onder LODEWIJK XV in gebruik te komen; en deze, gelijk bekend is, zeide, als men hem eens vertelde, hoe veel ongelukken er met die rijtuigen gebeurden: *Ware ik hoofd van de Policie, morgen verbood ik alle cabriolets.* De *cabriolet*-koetsier vertoont zich in dezelfde mate opgeruimd en vrolijk, als die van den *fiacre* lomp en norsch is. Hij draagt een blaauw buisje, een' pet van gewascht doek, is daarbij ijdel, pronkzuchtig, en heeft steeds eene roos in den mond of een' angelier in het knoopsgat. Gaat het nu nog eenigen tijd voort gelijk thans, zoo draagt hij weldra gele handschoenen en een *lorgnet.* Hij is spotachtig, scherp, en hoort zichzelven gaarne spreken. Als men hem wil gelooven, dan heeft hij altijd het vaderland gediend, bijzonder in *Spanje*; hij heeft deel gehad aan de belegering van *Saragossa*; hij stond reeds op de lijst voor het *legioen van eer*, maar werd gevangen genomen en bragt vijf jaren op de *pontons* door. De *cabriolet*-koetsier kent alle groote mannen in alle kringen. Hoe dikwijls heeft hij, volgens zijne verzekering, den Generaal FOY, den Generaal LAMARQUE, VICTOR HUGO en ALEXANDER DUMAS gereden! Hij spreekt van den schouwburg, van de kunst, van romans, van handel en *industrie* — hij heeft in de *drie Dagen* gestreden, was een der eersten in de *Louvre*, heeft de *caserne* in de straat *Babylone* mede ingenomen en — van niemand iets daarvoor gevraagd. Zegt men: *Koetsier! naar het Arsenaal*; zijn antwoord is: *O zoo! naar den Heer* CHARLES NODIER;

dezen ken ik — hij is een lief man en volstrekt niet trotsch. Zegt iemand: *Rue de la Tour, des Dames*, zoo herneemt hij terstond: *Ei! naar Mademoiselle* MARS! *Eene groote vrouw! Dikwijls heb ik* TALMA *derwaarts gereden.* TALMA! *welk een man was* TALMA! *In den Manlius, niet waar?* Ook weet hij veel te zeggen van zijn geluk bij het andere geslacht, en staat altijd met de kamenier van eene bankiersvrouw of van eene tooneelspeelster in betrekking. Één dag in de week is aan de liefde gewijd — dan rijdt hij zijne schoone in zijnen *cabriolet*; nooit vergeet hij, dit in het gesprek te laten invloeijen, en hij luistert u dan in het oor: *Morgen ga ik naar Montmorency met mijne Illegitime.* Zoo noemt hij zijne DULCINEA. Voor het overige is hij hoffelijk en dienstvaardig, wanneer hij namelijk den vorigen dag niet *te veel gedaan*, dat wil zeggen, niet *te veel gedronken* heeft.

Eene geheel bijzondere soort van koetsiers maken de oude koetsiers uit *le Marais* uit. Deze goede lieden zijn, terwijl alles *voorwaarts* ging en anders werd, volkomen dezelfde gebleven. Zij bekleeden bij hunne eerzame heerschappen meer dan één ambt; zij vervangen de plaats van kamerdienaar, doen den wijn op fleschen, passen aan tafel op, en verrigten het werk van koetsier. Zij dragen nog steeds de korte fluweelen broeken, lange witte vesten, schoenen met gespen, een' rok met stalen knoopen en een gepoederd hoofd. Alles past hier bij elkander — paarden, wagen, opschik, koetsier en heerschap. Deze oude koetsiers zijn regte knorrepotten, kijken zuur, en zien de rijtuigen naar den nieuwen smaak met verachting aan. Nooit drinken zij met andere koetsiers — nooit wedijveren zij met iemand op weg; integendeel, zij halen bij tijds uit, om van geen' *omnibus* of *citadine* last te lijden. De zweep is enkel een sieraad in hunne handen, en, daar het heerschap sedert dertig jaren nergens anders heenreed, dan van de eene straat van *le Marais* in de andere, kunnen de paarden zelve den weg vinden.

De zoogenaamde *remise*-koetsier heeft niets bijzonders, dat hem onderscheidt en kenmerkt — hij is het *juste milieu* tusschen den *fiacre*- en den *cabriolet*-koetsier. De *remise*-koetsier treedt bij bruiloften, dooppartijen en kleine uitstapjes buiten de stad op — hij heeft zijne meeste kennissen onder den geringeren burgerstand. Huwt een winkelier zijne dochter uit, zoo is het gewoonlijk: *Wij huren een' wagen voor den*

geheelen dag, en dan vermaakt men zich ongemeen. Of wil een gul echtgenoot zijne lieve wederhelft met een klein togtje buiten de ſtad verblijden, dan moet er eene *remiſe* komen; en zelden zal het misſen, dat de buurvrouwen den volgenden dag niet hooren: *Gisteren is mijn man met mij naar* Verſailles *gereden; daar hebben wij de waterwerken zien ſpelen.* Zegt eene der vriendinnen, op een' meer of min vragenden toon: *Ja?* ſtraks wordt er bijgevoegd: *Zeker, het was eene fikſche, degelijke partij.* Maakt dan de eene of andere nog de aanmerking: *Wel, waarom niet? men kan dat immers thans gemakkelijk doen; men rijdt overal zoo goedkoop heen* — dan hoort men de vrouw, die gaarne ook iets wil beteekenen, weleens zeggen: *O neen! wij hadden een' wagen voor den ganſchen dag, — afgehuurd rijtuig; dan kan men gaan en komen wanneer men wil, en hangt zoo niet van de luimen van een' lompen koetſier af.*

De koetſiers in groote huizen zijn hoogmoedig en matigen zich veel aan, gelijk alles, wat liverei draagt. Weleer hadden zij knevels, en zoo geleken zij de *Zwitſers*, die tandpoeder en wondbalſem verkoopen. De Omwenteling heeft hun den baard afgenomen, en heeft hieraan wél gedaan. Laten wij deze onderſcheiding, dit *uithangbord van den moed*, aan lieden, die, in vreemde dienst, zich voor een klein loon laten doodſchieten; wij burgers, kooplieden, ambtenaren, handwerkslieden, kunſtenaars, bankiers, koetſiers — wij zijn immers allen gelijk, en willen dus ook gelijkelijk, zoo dikwijls het noodig is, den baard ſcheren. De koetſiers der voorname heeren zijn gewoonlijk *aristocraten*. Van hunnen bok, die bijna zoo hoog is als de eerſte verdieping der huizen, zien zij met verachting neder op de koetſiers, welke lager zitten. Een MONTMORENCY b. v. geeft een bal; een BRISSAC beklaagt zich, van de uitnoodiging geen gebruik te kunnen maken, dewijl hij op de bruiloft van LAVAUGUYON zijn moet: men kan niet nalaten, hartelijk te lagchen om de vertooning, welke koetſiers en lakkeijen bij die gelegenheid maken; zij ſchijnen te willen nabootſen, wat er in de zaal van hun heerſchap omgaat. Maar den volgenden dag ziet men elk weder aan zijn gewoon werk: MONTMORENCY laat zijne paarden beſlaan, BRISSAC ſteekt hooi af, LAROCHEFAUCOULD veegt zijnen ſtal, LATOUR-DUPIN boent zijne koets, D'AYEN maakt het paardentuig ſchoon, BETHUNE rookt zijne pijp onder het ge-

bouw der *Opera*, en LAVAUGUYON drinkt eene flesch wijn met TURENNE.

Ruim baan! ruim baan! daar komt de koetsier des Konings! Voor deze zon verbleeken alle kleinere sterren. Des Konings koetsier is een grof en dik man, met een vol, rood gelaat; hij ziet er uit, alsof hij voor den post, tot welken het toeval hem heeft verheven, opzettelijk gemaakt ware. Als deze heer op zijnen bok stijgt, verzamelt zich weldra rondom hem eene gapende menigte, en dan ontbreekt het nooit aan gispingen en opmerkingen en verklaringen. Den meesten indruk maakt echter deze *kolossus* op oude wijven en straatjongens. *Een knap man! een fiksche, forsche kerel!* roept eene oude vrouw. *Ja*, herneemt eene andere; *maar ik heb den koetsier van* LODEWIJK XV, *ik heb den koetsier van* LODEWIJK XVI, *en ook dien van* BONAPARTE *gezien; deze vent, kan ik u verzekeren, is niets daarbij!* De straatjongens gapen hem aan, en volgen nieuwsgierig alle zijne bewegingen. Trouwens, de kleine *Parijzer* deugnieten schijnen doorgaans slechts twee voorwerpen van bewondering te kennen — *den koetsier des Konings* en *den tamboer-majoor*.

De achtbare koninklijke paardenmenner verandert van liverei met de *dynastie* — onder NAPOLEON was hij groen, onder de BOURBONS blaauw, en thans is hij rood gekleed. Maar de snede van zijne kleedij blijft dezelfde; hij draagt nog steeds zijden kousen, den haarzak met poeder, broek, vest, rok, hoed, alles rijk met goud belegd; zelfs de greep van de zweep is goud. Wanneer hij op den bok gaat zitten, spreidt hij met veel deftigheid de beide panden van zijnen langen rok, die hem onder het gaan tot op de hielen hangen, ter linker en regter zijde uit, en dan blijft hij, zoo regt als eene kaars, in eene stijve houding zitten. Hij weet van niets ter wereld, dan van zijne paarden en zijne koets. Zoodra hij van den bok afgeklommen is, sluipt hij stil daarheen; zijne rol is uitgespeeld; hij beteekent niets, en leeft geheel voor zichzelven. Ontstaat er brand in het paleis, wat gaat hem dit aan? Het vuur moet den stal bedreigen, eer hij zich in beweging zet.

Den koetsier van den lijkwagen hebben wij tot het laatste gespaard; hij sluit immers de rij zoo natuurlijk, als een *piket Gendarmerie*, dat gewoonlijk eene lijkstaatsie begeleidt. Hij vormt eene geheel bijzondere klasse van koet-

siers, die met de anderen niets gemeen heeft. Hij leeft ten eenemale afgescheiden; van zon- en feestdagen weet hij niets, en het gansche jaar door draagt hij de zwarte liverei van zijnen genadigen heer — *den Dood*. Op zijn gelaat bemerkt men geen spoor van treurigheid; het is kalm, gelaten — niet de minste trek van aandoening staat op hetzelve te lezen. De knaap is stijf, als de dood — stil, als de dood — koud, als de dood. De dood verschaft hem zijn dagelijksch brood. Hij rijdt des morgens uit, om lijken van de sterfhuizen af te halen, gelijk de schrijver naar de kanselarij, de tooneelspeler naar de *repetitie* en de *nationale garde* naar het *exerceren* gaat. Op zijnen bok is hij een *automaat* in zwarte kleeding, met krip om den hoed en eene zweep in de hand. Hij laat het hoofd hangen en ziet niet eenmaal om, al weent de zoon of broeder van den verstorvene nog zoo luid. Hij doet, wat tot zijnen post behoort — niets meer en niets minder; hij voert lijken weg, even als een ander hooi of steenen vervoert. Wie of wat degene is, dien hij in de kist op zijnen wagen heeft, daarnaar vraagt hij niet — arm of rijk, een groot man of niet, dit is hetzelfde; hij ontvangt toch van den eenen niet meer, dan van den anderen. Nooit bekommert hij er zich om, wat op de kist achter hem ligt — de degen van den krijgsman, het wapen van den adellijken heer, de ordeteekens van den grootwaardigheidsbekleeder, de sleutel van den kamerheer, de passer van den vrijmetselaar, de lauwerkrans van den dichter, de lier van den toonkunstenaar, de bloemruiker van eene maagd, dit is hem om het even; hij voert een *lijk* weg, en hiermede is het uit. De koetsier van den doodenwagen heeft geene politieke meening. Komt er eene omwenteling, zoo brengt hij den *Zwitser*, den *koninklijken Garde* en den *held uit het volk* gelijkelijk weg naar de algemeene begraafplaats, en hij geeft aan zijne paarden de eene maal geenen zweepslag meer, dan de andere.

Hoe meer men van gelijkheid, van vernietiging der oude vooroordeelen spreekt, des te meer schijnt hoogmoedige verheffing, in alle standen van boven naar beneden, toe te nemen. Onder de koetsiers vooral heerschen, thans meer dan ooit, te dezen ergerlijke misbruiken. Hunne rangen blijven nog steeds ten strengste gescheiden. De adellijke koetsiers zien met de trotschheid van voorname lieden op de bankiers-koetsiers neder, en deze gaan nooit met de bur-

gerlijke om, terwijl de laatstgenoemden niet de minste gemeenschap met huurkoetsiers zullen houden. In de groote *Fransche* huizen, waar men *Engelsche routs* geeft, in de *Opera*, in het *Theâtre Français* enz. hebben alleen de gegalonneerde koetsiers het regt, om zich in de *vestibule* bij de kagchel te warmen, terwijl de arme koetsier van een' *fiacre* of *cabriolet* uren lang op straat koude lijden en zich vervelen moet. Waagde hij het, in het heiligdom der liverei te willen doordringen, hij zou met smaad en schande weggejaagd worden. Hem blijft wel eene toevlugt in het wijnhuis daar tegenover open; maar, al zijn *bourgonje* en *chablis* nog zoo goed, dit stelt eenen man, die gevoel van eer heeft, toch niet schadeloos voor verachting en bespotting!

De koetsiers, die in den tegenwoordigen tijd, wegens de ontelbare menigte van rijtuigen, eene niet onbeduidende klasse van menschen vormen, hadden ook eenmaal hunne treurige dagen — velen hunner zijn de slagtoffers van het verschrikkelijk jaar 1793 geworden. Gedurende dien akeligen tijd, toen adel en rijke lieden uit het land geweken, gekerkerd, gequillotineerd of verholen waren, aanschouwde men in *Parijs* geene rijtuigen van weelde meer. Sommigen hadden die verkocht, andere lieten dezelve wijselijk in het koetshuis staan. Men zag slechts hier en daar nog een' ellendigen *fiacre* en de karren van het Geregtshof der Omwenteling. De koetsiers waren zoo wel verbannen, als de heeren. In dien vreeselijken tijd waagde het niemand, te zeggen, dat hij koetsier van eenen DURAS of van eenen LA POPELINIÈRE was. Aan het paard van een' rijk' man eene maat haver voorgeworpen, of dat van eenen *Aristocraat* naar het wed geleid te hebben, werd toen voor eene hoofdmisdaad gehouden, welke ligt iemand het leven zou kunnen kosten. Het *Consulaat* deed weder prachtige rijtuigen ten voorschijn komen, en het schitterende Keizerrijk bragt dezelve in zwang, als te voren.

Van nu af traden ook de koetsiers wederom in hunne oude regten. Intusschen mag men hun, gelijk elken anderen stand, wel steeds toeroepen: Laat u niet te veel voorstaan op uwe waarde! De tijd heeft vleugels! Staten en volken, de hechtste gedenkteekenen, de heerlijkste kunstwerken — zijn ze niet aan gedurige wisselingen onderworpen? Alles vergaat! De beschaving (*cultuur*) maakt verbazende vorderingen; doch zij verslindt schier meer, dan zij voortbrengt,

en weldra zullen wij zoo verre in de volmaking komen, dat, hetgeen heden als nieuw verschijnt, morgen weder geheel oud zal zijn. Stoom en ijzeren spoorwegen dreigen reeds de paarden weg te jagen en de koetsiers van den bok te werpen. Wie zoude zich nog door koetsier en paarden laten voortslepen, wanneer men op eene andere wijze een dozijn mijlen in één uur afleggen en daarbij steeds warme vleeschsoep hebben kan? Ja, sedert eenigen tijd gaat alles verwonderlijk snel. Het is, alsof men door wanhoop wordt voortgedreven — zoo onrustig jaagt en vliegt men van het eene op het andere; en het ziet er nog niet naar uit, dat men weldra in de teugels zal kunnen grijpen, om de vaart een weinig tegen te houden. Wij rennen steeds voort, en wij weten niet, *waarheen!* Nu dan, *voorwaarts, voorwaarts! rijd maar toe, koetsier! maar, in 's Hemels naam, pas op, dat wij niet omslaan, of in het verderf rennen!*

ENGELSCHE BAZARS VAN EENE GEHEEL BIJZONDERE SOORT.

Deze echt *Engelsche* uitvinding vereenigt in zich berekening, weldadigheid, trots, ijdelheid en — aristocratie. Voor een klein entréegeld verkrijgt men toegang tot eene fraaije zaal, verdeeld in afperkingen, even als een Oostersche Bazar. De koopvrouwen, nevens hare uitstallingen gezeten, zijn groote Dames, in haren keurigsten opschik; zij verkoopen galanteriën, speelgoed, kleinigheden, meer- en minder net of kunstig bewerkt. Maar, wie wordt niet weggesleept door de aantrekkelijkheden, welke zich aan zijn oog vertoonen? Niet alleen kunt ge hier weldadigheid oefenen; ge kunt tevens uzelven een uitgezocht genoegen verschaffen. 't Is eene fijne berekening, gegrond op de eigenliefde van burgerlijken en van Edelen. De groote Dame, welke medewerkte tot de daarstelling dezer dusgenoemde *Fancyfairs* (markten of kermissen van luim of grilligheid), redekavelde bij zichzelve aldus: „ 't Is, dunkt mij, der moeite wel waard, dat men mij zie. „ De zoodanigen, die in mijnen kring niet worden toegelaten, zullen veel belang stellen in een voorregt, waarop zij „ geene aanspraak kunnen maken. Gedost in mijn' fraaisten „ opschik, wil ik allen, voor eene soort van entréegeld, tot „ weldadige einden bestemd, vergunnen, mij op hun gemak „ te beschouwen; maar ik wil daar niet staan als een Afgod

„ of eene Madonna, die de hulde der geloovigen werkeloos „ afwacht en ontvangt. Ik wil koopvrouw zijn, en alzoo „ tevens een doel en eene loffelijke werkzaamheid hebben; „ ik wil dingen verkoopen, wel is waar in zichzelf van geen „ de minste waarde, maar, zoo het heet, met eigene handen „ vervaardigd. Uit beleefdheid, en om het vermaak te ge„ nieten van eenige woorden met mij te wisfelen, zal men „ die dingen koopen, offchoon niemand ze noodig heeft. „ Onze kas van weldadigheid wordt gevuld; mijne ijdelheid „ en de nieuwsgierigheid der koopers worden bevredigd, en de „ armen varen er wél bij." En ziet daar dan in dezelfde zaal vereenigd: nering en weldadigheid; Adel en koopmanfchap; fchoonheid, die overvraagt, en ijdelheid, onder het masker van menschlievendheid; groote Dames, die voor winkelvrouwen fpelen, om verveling te ontgaan; weelde en trots, de vergulde vleugels uitbreidende, om armoede en ellende te befchermen, zonder te bedenken, dat, om de eene te verligten en de andere te vertroosten, de opoffering van een klein deel van het goud en de juweelen, van welke zij fchitteren, zou volftaan!

DE BLIK NAAR BENEDEN.

In neerflagtigheid verzonken, zat ik eens — zoo verhaalde mij, vóór eenige jaren, de vermaarde, federt te *Eutin* overleden, Schilder TISCHBEIN — op een' nevelachtigen, onaangenamen herfstmorgen, in mijn fchildervertrek, aan het venfter, met de hand onder het hoofd, in vruchteloos nadenken over de verbetering mijner huifelijke omftandigheden, toen met opzigt tot géldelijke belangen geenszins benijdenswaardig, verdiept. Zoo hebt ge dan, dacht ik bij mijzelven, met de vurigfte geestdrift, van de jeugd af aan, uw leven aan de goddelijke kunst gewijd, om desgelijks in het, met zoo fmartelijke ontberingen verbonden, aardfche lot harer beoefenaars te deelen; — hebt, alle hinderpalen en moeijelijkheden trotferende, met onvermoeide vlijt en volftandigheid, getracht het verheven doel te naderen, om eindelijk nog, bij den vast naderenden ouderdom, voor het noodlot te zwichten, dat van dag tot dag, door onophoudelijke, geestontzennwende zorgen voor het dagelijksch brood, donkerder en ondragelijker wordt! Wat zal er van u, wat van uwe

arme vrouw en kinderen worden, wanneer uw angst en bekommering deswege eens in volſlagene moedeloosheid, wegens een zoo karig beloond ſtreven, overgaan, en, met den *lust* tot kunstarbeid, u ook de *kracht* daartoe geheel beneemt? — Ik voelde, bij deze overdenking, eene koortsachtige rilling mij doordringen; eene hartklopping beving mij; het tegenwoordige drukte, met verdubbelde zwaarte, mij ter neder, en de toekomst ſtond, als een akelig ſchrikbeeld, voor mijnen geest. Met bittere ſpijt, dat ik, in ſtede van penſeel en palet, niet liever hamer of troffel had leeren hanteren, wierp ik een' mismoedigen blik op het voor mij liggende kunstgereedſchap, verklaarde het door mij gekozen beroep voor het ondankbaarſte en ellendigſte onder de zon, zag naar boven, morde tegen den Hemel, en barstte, over het mij ten deel gevallen lot, in hevige klagten en verwenſchingen uit.

In deze ſchier wanhopige gepeinzen werd ik op eens geſtoord door het piepende geknars van een rijtuig, dat langzaam de ſtraat kwam oprijden, en juist onder mijn venſter ſtilhield. 's Was de armelijke, door een' doormagerden knol voortgetrokkene, kar van een' armen boer, die zijne kleine lading turf ten verkoop ſtadwaarts, en reeds de helft gelukkig aan den man gebragt had. De daardoor ontſtane ledige ruimte was door des boers vrouw ingenomen, een omtrent tweejarig kind, met een doodbleek gelaat en ziekelijke trekken, op haren ſchoot, op de zorgvuldigſte wijze in den linnen kiel des vaders gewikkeld; terwijl deze, in zijn vest, nevens de kar ſtond, en, nadat hij de leidſels van het paard had vastgemaakt, met ſtarende blikken en de uitdrukking van verlangend ongeduld, de ſtraat langs keek. Na verloop van eenige minuten kwam een, tot het gezin behoorend, knaapje, in lompen gekleed en barrevoets, aanhuppelen, en bood der moeder een drankfleschje aan, die het driftig aannam, zeer terſtond het zieke kind op haren ſchoot daarvan iets ingaf. Intusſchen ging de boer naar den naasten bakker, en kwam weldra met een brood terug, waarvan hij eerst den hongerigen knaap, die met gretige blikken den gang van het mes volgde, eene dikke ſnede gaf, vervolgens zijne vrouw en daarna zijn paard verzorgde, dat, in blijde verwachting, de magere ribben zamentrok en zacht grinnikte; waarna hij het geringe overſchot zichzelv' toeëigende, en, met een vergenoegd wezen, de drooge broodkorst begon te orberen. De

vrouw echter, bemerkende dat haar man in de ronddeeling al te liberaal was te werk gegaan, drong hem, goedhartig, een deel van het hare op, hetwelk hij volstandig weigerde; waarop zij het hem toegedachte aan den jongen afstond, die, het zijne reeds lang verbruikt hebbende, zich niet lang liet noodigen, maar met beide handen toegreep, en den beet, met dezelfde graagte, als verslond.

Een geheel bijzonder, gemengd gevoel van weemoed en welbehagen maakte zich, bij het aanschouwen van dit tafereel, van mij meester. Naar allen schijn was, na het aanschaffen van het geneesmiddel voor het kranke kind en het voldoen der eerste levensnoodwendigheid door het overige gezin, van de winst des verkochten handvols turf weinig of niets overgebleven; en echter was hier geen spoor hoegenaamd van angstige mismoedigheid, veel min van morrend opstaan tegen hooger Bestuur, te ontwaren! Integendeel werd het zuur verworven, drooge brood met één dankbaar vergenoegen genuttigd, zoo als veelligt geen rijke zwelger, bij het genot der uitgezochtste lekkernijen, immer gevoelde! Beschaamd stond ik op, en maakte op staanden voet mij gereed, ten einde den zoo even ontvangen weldadigen indruk voor altijd te bewaren, de groep te teekenen. Ik moest mij, wel is waar, met eene vlugtige schets vergenoegen, die echter, van wege mijn sterk opgewekt gevoel, het geheel zoo getrouw aan de natuur, als mogelijk is, op het papier overbragt; en ik stelde daaronder de volgende, mij onder het teekenen als in het hart gegevene, spreuk: „ Wilt gij gelukkig zijn, zoo zie niet *boven*, maar *beneden* u!" (*)

Deze kleine teekening, hoe weinig dezelve, met een kunstkeurig oog beschouwd, op bijzondere waarde kunne bogen, is, van dat oogenblik aan, een mijner lievelingsstukken gebleven, en heeft steeds den weldadigsten invloed op mijn gemoedsbestaan geoefend. Zoo vaak naderhand, ten gevolge van dagelijksche zorgen, verdriet en mismoedigheid mij dreigen te bekruipen, leg ik die schets voor mij, om ze met vernieuwde oplettendheid te beschouwen. Weldra trekt dan de zwarte nevel op, die mijnen gezigtkring verdonkerde. Bij de overweging van het treurige levenslot van zoo vele duizend arme natuurgenooten, wie armoede tot verjaarde gewoonte en kom-

(*) „ Zie op uw' minder'!" zouden wij geschreven hebben. — *Vert.*

mer tot onafscheidelijken medgezel is geworden, komen dan van lieverlede de heldere zijden mijner eigene omstandigheden te voorschijn, mijne gemoedsstemming wordt beter, en rust en tevredenheid keeren weder in mijne vertrooste ziel.

HERINNERING AAN DE HELDEN VAN AUGUSTUS.

Wij ruilden voor eene eeuw van vrede
Den luister onzer dagen niet!

TOLLENS.

Herinnert ge u, o wakk're heldentallen!
Uw' koenen strijd voor Vorst en Vaderland?
Uw zegepraal voor Leuvens grijze wallen?
Uw' fieren kamp op Scheldes oeverzand?
Herinnert ge u die dagen rijk aan glorie,
Wier glans nog blinkt bij 't laatste nageslacht?
Dat schitt'rend perk in Neêrlands volkshistorie?
Dien korten tijd, met eeuwen roems bevracht?

Geen vuig belang dreef, dapp'ren! u ten strijde,
Geen lage drift, geen zucht naar heerschappij;
Neen! de ed'le zaak, wie elk zijn leven wijdde,
Was rein en goed als Hollands maagdenrij.
Gij greept het staal, gelijk voor de eer der moeder
Een waardig zoon het wapen vat en wet;
Hij kampt voor haar als wreker en behoeder,
En de onverlaat wordt door zijn' moed verplet.

Het muit'renrot dorst reeds te lang ons honen,
Toen de eêlste Vorst 't gewenschte: „voorwaarts!" sprak.
Gij vloogt ten strijd, als Neêrlands echte zonen;
Gij kwaamt, en streedt, en wont den lauwertak!
Die lauwertak siert onverdord uw' schedel,
Bloeit onverwelkt op uwer broed'ren asch,
En toont Euroop, wat moed, zoo groot als edel,
De heldenmoed van Hollands telgen was.

Dat laffe Euroop, naijv'rig op de grootheid,
(Onroofb're schat van 't dapperst voorgeslacht)
Die ge in uw daân zoo luisterrijk ten toon spreidt,
Heeft, tegen dank, zijn hulde u toegebragt.

Maar tooi of zwier der schitterendste woorden,
Die Hollands taal ons uit haar' rijkdom biedt,
De tooverklank van 's Dichters citerkoorden
Schetst u den dank van 't Neêrlandsch harte niet!

De heil'ge zucht, die u ten strijd deed trekken,
Blaakt onverkoeld nog in uw fiere borst,
En zal gewis weêr d' eigen moed verwekken,
Roept weêr de stem van Vaderland en Vorst.
De Oranjestam, de zuil van ons vertrouwen,
En gij, met wie hij alle nooden tart,
Ziedaar de grond, waar we onze hoop op bouwen,
De onwrikb're rots, de steun voor 's Hollandsch hart!

Maar, als gij eens, van gade en kroost omgeven,
In kalme rust uw' levensavond slijt,
Ziet gij dien tijd nog glansrijk voor u zweven,
Verhaalt gij vaak van d' ongelijkb'ren strijd;
Dan toont gij 't kruis, u door den Vorst geschonken;
Dan roept gij uit, daar de oude moed ontbrandt:
„ 'k Toog meê ten kamp, waar Nassau's vanen blonken,
„ Uit liefde alleen voor Vorst en Vaderland!"

Rotterdam, 18 8/2 33. J. W. MULLER.

LIEDEREN UIT DEN SPAANSCHEN TIJD.

HEYLIGERLEE, 23 *MEI* 1568.

Graef Adolff is geblenen
In Vrieslandt in den slach;
Syn siel in 't eeuich leuen
Verwacht den jongsten dach.

Oud Wilhelmus-lied.

Hij stierf voor 't vaderland; hij leeft bij 't nageslacht!

SPANDAW.

I.

„ De wolk komt ons nader; de helmpluimen wapp'ren:
„ Te paard, mijn getrouwen! ontrolt onze vaan!"
En Lodewijks oog volgt de juichende dapp'ren;
Een Nassau — een broeder — zijn Adolf voert ze aan!

Hun aantal zij klein en gebrekkig hun wapen,
  Hun zaak is geregt en beproefd is hun moed;
Voor liefde en genegt' schijnt hun leidsman geschapen,
  Voor 't welzijn des lands waagt hij willig zijn bloed.
Benijd hem dat oogenblik trots op een' broeder,
  Benijd den beminlijken ridder het niet:
Reeds voelt hij voor Adolf de vrees van een moeder,
  Die 't kind van haar hart in den leeuwenmuil ziet;
Zijn boezem jaagt sneller, hoe vlug zij ook rennen:
  De vijand — de Spanjaard — Graaf Aremberg naakt!
Leg, zoo gij 't gemoed van den Veldheer wilt kennen,
  De hand op dat hart, dat van broedermin blaakt;
Dan weigert gij, wars van een' naam te begeeren,
  Die 't nageslacht boeije en in 't harpgezang ruisch',
Voor 't wee en de zorg, die hem beurtlings verteren,
  Het loof om zijn' schedel, den roem van zijn huis!
Maar hij, met het vuur van den aadlaar in de oogen,
  Staart roerloos op 't vogelvlug ijlen der schaar,
En ziet, als een pijl van den handboog gevlogen,
  Hem 't eerst en het moedigst in 't heetst van 't gevaar.....
„Wien?" vraagt gij? — De dapperheid wacht naar geen jaren;
  't Is Adolf! — zijn ros rent de stoutsten vooruit;
Een dubbele krans voegt zijn lokkige haren,
  In d' oorlog hem 't zwaard, als in vrede de luit.
Hoog wappert zijn vaandel — de vijanden naadren.....,
  Ach, 't zinkt!... neen! de damp van het kruid kust het zand.....
Het valt — en het bloed stolt in Lodewijks aadren;
  Maar 't glinst'rende staal is ontbloot in zijn hand.

II.

Verloochen, o Spanje! die toomlooze horden!
  Eens blonken uw ridders als stralen der zon:
Uw zonen zijn beulen of lafaards geworden,
  Bekoorlijk Grenada en bloeijend Leon!
Nooit heeft *hen* een moeder aan 't harte gedragen,
  Nooit leerde haar mond *hun* den naam van den Heer,
Die tien tegen één naar het oorlogsveld jagen,
  En 't winnen door overmagt houden voor eer!
't Zijn beulen — maar Lodewijks zwaard zal ze ontvangen!
  't Zijn beulen — maar Holland is 't sterven getroost!
Het taaije geduld werd door wraakzucht vervangen,
  En liever geen nazaat, dan eereloos kroost!

De moedige schaar hoort des Veldheers bevelen;
Hij zwijgt, — zij herhalen: „De zege of de dood!"
En 't ravengebroed schijnt hun leuze te deelen;
't Ontvloog aan het klooster; het heimos is rood! —
Een ruiter stort ademloos voor Lodewijks voeten,
Bebloed en gewond, met den dood op 't gelaat:
„Voor 't laatst laat Heer Adolf, o Veldheer! u groeten.
„Toen Aremberg schoot, sprong ik toe, — 't was te laat!
„„De vaan!"... riep de Graaf, viel van 't paard, en verweerde
„Zich dapper, tot 't zwaard aan zijn vingers ontschoot.
„Ik breng haar, zoo als hij in 't sterven begeerde"....
De knecht kust het vaandel — nu 't kruis, en — is dood!
Maar 't bloedig geschenk blinkt in Lodewijks ving'ren,
Als 't zwaard van den Engel, die Sanherib sloeg;
Zijn heir ziet hem zwijgend de wraakleuze sling'ren,
En geen, die het lot van zijn' broeder hem vroeg.
't Zijn leeuwen, te meer op het roofdier gebeten,
Hoe trotscher het trapt op het bloedende jong;
Hun zwaard of geweer breekt de schakels der keten,
Die lang om de lenden van Nederland hong!

III.

De Vrijheid verdiende op het slagveld de sporen,
Der vijanden bloed drenkt der vaderen grond,
En toch doet in 't leger geen feestzang zich hooren,
En toch gaat de beker niet schuimende rond;
De koelte ruischt droef om de ontplooide banieren;
't Profetische schrift blinkt met vurigen glans;
De menschlijke Veldheer beweent zijn laurieren;
Het bloed van zijn' Adolf ontluistert den krans!
De held mogt de smart in zijn binnenst' versmoren,
Zoo lang zich de zege in de wolken verborg,
En 't ros over dooden en stervenden sporen,
Toen leger en vaderland hing aan zijn zorg;
Het eerste is gered en het laatste gewroken;
De zinkende zon ziet geen Spanjaarden meer,
Maar ginds bij de baar zijn de fakkels ontstoken;
De Veldheer verzelt er de bloem van zijn heir.
Aandoenlijk tooneel! Van een' mantel omgeven,
Om 't harnas de vaan, die de vijand doorschoot,
Ligt hij, die haar zege bekocht met zijn leven,
Ligt bloeijende jeugd in den arm van den dood!

Den blik op de dierbare trekken geslagen,
Zoo schoon door de rust van zijn vlekloos gemoed,
Durft hopman noch ridder zijn sneuv'len beklagen;
De sluimring op lauw'ren valt d' oorlogsman zoet!
„ Vaarwel, tot we ons weêrzien !" zegt, vroom in zijn smarte,
De held, wien 't geluk in zijn' liev'ling verried;
En luid spreekt een stem in der krijgslieden harte:
„ Benijdbaar, wie 't lijf dus voor 't vaderland liet!"
De stilte en de droefheid van 't heir zijn de tolken
Van eerbied en liefde; — geen lofspraak zegt meer!
Gods Engel stijgt af uit de donkere wolken,
En Adolf van Nassau verschijnt voor den Heer!

IV.

Een sneeuwwitte klepper rent wild op de heide;
Geen hand houdt den teugel; van 't zadel druipt bloed.....
Wee haar, die zijn' heer na de zege verbeidde!
Nooit hoort ze op den burgtrap 't gedruisch van zijn' voet!
't Is Arembergs ros. Zie! zijn wapenen blinken
Op 't prachtige dek, nu gesleurd in het zand;
Dra zal voor zijn weduw de weemare klinken:
„ Uw echtgenoot viel door onedele hand!"
Zie! 't stof vliegt omhoog, naar het wuiven der manen,
Als blinkende golven van 't bruisende meer;
Het edel genet zoekt het vuur en de vanen,
En legt voor de tent des verwinnaars zich neêr.
Verheerlijkte strijder! uw bloed is gewroken;
De hand, die u velde, is den gieren ter prooij'.
De ondankb're heeft Neêrland naar 't harte gestoken;
Dat de adem des winds zijn gebeente verstrooij'!
De woede moge Alvaas gelaat doen verbleeken,
Als Heyl'gerlees faam hem in Brussel begroet,
Het bloed van 's Lands Eedlen er 't marktplein doorweeken,
De moordbijl er 't loon zijn van geestdrift en moed;
De Vrijheid verwint op de lijken der braven,
Die stervende kampen met de ijzeren magt:
Hare eerste trofeeën zijn overal graven,
Zijn vonk'lende starren in donkeren nacht!
De grijze, de vrouw en de knaap grijpen 't wapen,
Waar zich op zijn gruw'len de dwing'land verliet;
Hij waagt het, op roemlooze lauw'ren te slapen, —
In 't bloed van haar kind'ren doet Vrijheid het niet!

Uw vaandel, o Adolf! zal Holland geleiden,
De vaan zijn van 't volk, dat uw dood heeft gered,
En, gaaf van 's Lands Vader, diens leuze verbreiden:
„ Verlichting en Vrijheid door Orde en door Wet!"

E. J. POTGIETER.

DE GROOTE MAN.

Laat ons den Priester Orgon vragen:
Wie is de grootste man?
Hij antwoordt ons, met zelfbehagen:
Wie zich den kleinsten maken kan.

Laat ons den Dichter Kriton hooren:
Wie is de grootste man?
Hij zweert in verzen: Wie, geboren
Poëet, gemaklijkst rijmen kan.

Wil men van Hov'ling Damis weten:
Wie is de grootste man?
Hij buigt en glimlacht; dat moet heeten:
Wie diepst en ned'rigst buigen kan.

Laat Wijsgeer Disputax ons zeggen:
Wie is de grootste man?
Zijn meening, hoe hij ze uit moog' leggen,
Is: Wie hem 't best doorgronden kan.

Waartoe het elken dwaas te vragen:
Wie is de grootste man?
Steeds zal men 't antwoord mededragen:
Wie mij het naaste komen kan.

Daarom, moest ik het u verklaren:
Wie is de grootste man?
'k Zou u 't geheim straks openbaren:
Wie, drinkend, hen belagchen kan.

Naar G. E. LESSING. H.

MENGELWERK.

OVER DE MOGELIJKHEID VAN DUURZAMEN VREDE.

Door

S. E. WIELING. (*)

Wanneer men de gebeurtenisfen van onzen leeftijd in aanmerking neemt, is het geenszins te verwonderen, dat dikwerf van *oorlog* en *vrede* wordt gefproken. Wat ieders bijzondere belangen en de algemeene belangen des vaderlands zoo zeer van nabij betreft, wordt ons dagelijks op veelvuldige wijze herinnerd. Nu eens meenen wij met blijde hoop ons te mogen vleijen, en dan weder ondervinden wij het verdriet van teleurftelling. Aan anderen laten wij gaarne den valfchen roem, dat zij tot eene oorlogzuchtige natie (*nation guerrière*) behooren; de *Nederlander* wenscht den vrede, en grijpt noode naar de wapenen des verderfs. Alleen ter verdediging van heilige regten waagt hij de kans van bloedigen krijg, maar ftrijdt dan ook met edelen heldenmoed.

De oorlog, al behaalt men fchitterende overwinningen, blijft, in het oog van den menfchenvriend, toch fteeds een verfchrikkelijk kwaad. Niet zonder innige ontroering kan ik mij de verwoestingen en akeligheden voor den geest brengen, welke plaats hebben, wanneer vijanden over en weder tot elkanders vernieling alle die kunstmiddelen aanwenden, welke het vindingrijk vernuft heeft uitgevonden, om het meestmogelijke nadeel toe te brengen. Het woord *vrede* daarentegen — hoe aangenaam klinkt het in onze ooren! hoe veel goeds en liefelijks verbinden wij met het denkbeeld, dat daardoor wordt uitgedrukt! In elke taal heeft het woord *vrede* eene veelomvattende beteekenis, en dient, om alle wenfchelijk heil aan te duiden.

(*) Voorgelezen in het Departement *Zaandam* der Maatfchappij: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, Febr. 1833.

Dit ſtrekt dan, meen ik, ook ten bewijze, dat oorlog ſteeds als iets kwaads werd beſchouwd, terwijl de voortreffelijkſten van ons geſlacht denzelven verfoeiden. Maar zouden wij de hoop niet mogen koesteren, dat eenmaal de woeste krijg geheel zal ophouden? Wanneer ik zie op den tegenwoordigen toeſtand des menschdoms, is er niet de minſte waarſchijnlijkheid, dat in onzen leeftijd die gelukkige dagen aanbreken. De zaak zelve heeft echter iets bekoorlijks voor mijne verbeelding. Hierom koos ik dit onderwerp ter behandeling, vertrouwende op het gunſtig oordeel der genen, die mij hooren. Over *de mogelijkheid van duurzamen Vrede* wil ik ſpreken.

I. Moest men van het verledene tot het toekomende beſluiten, zoo ware de zaak misſchien als beſliat aan te merken, en zoude het dwaasheid kunnen ſchijnen, de mogelijkheid van duurzamen vrede te willen beweren, of zelfs te onderſtellen. Van de vroegſte tijden af, zoo verre althans de geſchiedkundige berigten reiken, was er vernielende krijg onder de menſchen (*). Nu hier, dan daar werd dezelve gevoerd. Algemeene rust kwam er bijkans nooit op aarde, of dezelve duurde althans niet lang. Doorbladert de boeken, die u de gebeurtenisſen van vorige eeuwen vermelden; wat vindt gij daar opgeteekend? oorlogen en toebereidſelen tot oorlogen — verwoestingen van landen en ſteden — het verſlaan en verminken en dooden van menſchen — plundering en roof en brand en moord — wreedheden en gruwelen, waarvoor de menschheid moet beven. Neemt uit de beſchrevene wereldgeſchiedenis alles weg, hetgene betrekking heeft op het krijgvoeren; wat blijft er weinig over! Boekdeelen van kleinen omvang kunnen het bevatten. Vijandſchap ſchijnt bijkans zoo oud te zijn als het menſchelijk geſlacht zelve. Tot nu toe ging er geene eeuw voorbij zonder bloedige tooneelen. Volksſtammen, die men *barbaren* noemt, liepen dikwerf te wapen, om naburen te beſtrijden; de meestbeſchaafde

(*) De eerſte zamenkomst van *Koningen*, waarvan wij lezen, had het beoorlogen van andere Koningen of volken ten doel. *Gen.* XIV.

volken der oudheid deden hetzelfde; en welk een geest heerscht heden ten dage nog daar, waar men boven anderen aanspraak op beschaving meent te mogen maken!

Het is inderdaad betreurenswaardig, dat menschen hun redelijk verstand zoo zeer misbruiken tot elkanders verderf; dat belijders van het Evangelie, waarin *liefde tot vijanden* wordt gevorderd, zich oefenen, om wapenen des verderfs tegen natuurgenooten te gebruiken, alsof het een spel ware. Doch, wat vermag de gewoonte niet al! Met belangstelling, met zeker genoegen ook dikwerf, leest men berigten van veldslagen en overwinningen. Dichters bezingen stoute krijgsbedrijven. Ook kiezen welsprekende redenaars zoodanige onderwerpen. Schitterende wapenfeiten, in krachtigen stijl vermeld, werken op de vurige verbeelding der jeugd. De akeligheden van slagvelden, met gesneuvelden en gewonden en stervenden overdekt, worden daarbij minder gedacht. Verbrande woningen en vertredene akkers van mishandelde landlieden komen weinig in aanmerking. Men schijnt het krijgvoeren voor iets onvermijdelijks te houden, dat moet voortduren, zoo lang er menschen gevonden worden op aarde.

Spreekt iemand van algemeenen en duurzamen vrede, meermalen hoort men aanmerken: *Oorlog is er altijd geweest, en oorlog zal er ook altijd wel blijven.* De ondervinding van vorige eeuwen pleit zeker voor dit gevoelen, maar wettigt toch geenszins de gevolgtrekking. Soms hoort men beweren: *De oorlog is nuttig — zonder oorlog kunnen de volken niet blijven.* Anderen weder zeggen: *De oorlog is wel af te keuren, maar als een noodzakelijk kwaad te beschouwen.*

In deze stellingen ligt misschien eenige waarheid; ik meen echter, dat dezelve, zonder nadere bepaling aangenomen zijnde, valsch en gevaarlijk geacht moeten worden.

Men kan zich onderscheidene gevallen voorstellen, waarin de oorlog nut aanbrengt; maar deze nuttigheid blijft toch altijd iets betrekkelijks. Er is wel eens beweerd, dat de krijg gelegenheid geeft tot betooning van dapperheid en heldenmoed, tot ontwikkeling van ongemeene geestkracht

en tot oefening van verwonderlijke bekwaamheden. Ik zoude het nogtans voor de menschheid beter achten, dat het niet noodig ware, van zoodanige eigenschappen veel werks te maken. Bij duurzamen vrede konden immers dezelfde vermogens tot heilzamer doeleinden aangewend worden.

Evenwel, daar zijn omstandigheden mogelijk, waarin de oorlog nut aanbrengt. Een volk leeft b. v. in vadzige traagheid en staat nog op een' lagen trap van ontwikkeling, of hetzelve gaat achterwaarts in deugd en stelt te veel prijs op de genietingen der weelde; in dit geval kan de krijg, die inspanning van krachten vordert, soms nuttig worden. Men komt dan misschien tot nadenken, en leert opmerken, en peinst ernstig op datgene, waarvan eenig heil is te verwachten. Wordt eene niet geheel bedorvene natie, buiten eigene schuld, door vreemd geweld genoodzaakt, de wapenen tot eigene verdediging en tot handhaving van billijke regten aan te gorden, zoo rijst er edele verontwaardiging in de gemoederen, en warme vaderlandsliefde bevordert liefelijke eensgezindheid, terwijl ieder met loffelijke fierheid medewerkt, om, in geestdrift voor de goede zaak, de algemeene belangen te bevorderen. Dit nut, M. H., trekken wij *Nederlanders* aanvankelijk uit den krijg, welken wij tegen onzen wensch hebben moeten voeren, terwijl wij miskend en mishandeld worden.

Ook andere voordeelen van den oorlog waren misschien op te noemen. Voor menig' jongeling verstrekt het krijgsmansleven tot eene zeer belangrijke leerschool. Hij gewent zich aan orde en ontbering. Hij oefent zich in geduld en gehardheid. Hij leert menschen en zeden kennen. Hij ziet verachtelijke wezens, maar ontmoet ook edele zielen. Hij gevoelt de waarde van vriendschap, en stelt prijs op elke dienstbetooning van krijgsmakkers. Hij beziet het leven uit een ander oogpunt, en heeft veel gewonnen, wanneer hij, gezond naar ligchaam en geest, eenmaal in den schoot der zijnen tot de aangenamere bedrijven des vredes mag terugkeeren.

Doch, bij het beschouwen der mogelijke nuttige strekking van den oorlog, moet men vooral niet verzuimen, de

vele en grootere nadeelen mede in aanmerking te nemen. Ach! hoe menig jongeling wordt daardoor bedorven en is voor altijd verloren! Hoe dikwerf verwildert het volkskarakter onder de woeste krijgstooneelen! Hoe nadeelig voor zedelijkheid is het langdurig verblijf van legerbenden aan ééne plaats! Neen, om de nuttigheid kan men den oorlog in het algemeen waarlijk geenszins noodig achten. Zouden de nadeelen over het geheel de voordeelen niet zeer verre te boven gaan?

Maar, zeggen anderen: *de oorlog is een noodzakelijk kwaad.* Wat beteekenen deze woorden? Lieden van bekrompen verstand uiten wel eens de meening, dat verwoestende krijg als middel zoude moeten dienen, om eene te sterk toenemende bevolking te doen verminderen. Dat bij belegeringen en op slagvelden een aantal menschen het leven verliezen, is, helaas! eene treurige waarheid; doch — al eens toegestaan, dat derzelver wegruiming in den bloei des levens onvermijdelijk ware — dat oorlog juist daartoe zou vereischt worden, is ongerijmd, en behoeft geene ernstige wederlegging. Meer gegrond schijnt de meening van hen, die den oorlog *noodzakelijk* noemen, omdat de menschen *zoodanig* zijn, als ze zijn.

De vijandschap der volken kan verschillende oorzaken hebben. Het roofdier is geschapen, om van buit te leven. Honger drijft den leeuw, om andere schepselen aan te vallen en te verslinden. Zoodanig is geenszins de natuurlijke geaardheid van den mensch. Hij heeft gezellige neigingen, en men kan zekere algemeene goedwilligheid, als grondtrek des karakters, bij hem opmerken. Daar is echter ook eigenliefde — *betamelijke* eigenliefde en *kwalijk bestuurde* eigenliefde. Ieder mensch heeft zijne wijze van zien, zijne bijzondere behoeften en belangen. Menigeen bedoelt alleen zichzelven. Vandaar (*) komen twisten, botsingen, vijandelijkheden tusschen enkele personen en tusschen geheele volken. Hoogmoed en eerzucht en eigenbaat werken op de neiging des harten en verbijsteren het verstand. Wanbegrippen en vooroordeelen belemmeren het vrije gebruik der rede. Men vraagt dan eindelijk niet meer,

(*) JAC. IV: 1—3.

wat regt en billijk is. Neen, driften en hartstogten ſporen aan tot doen en laten. Geweld en list worden te baat genomen, om zekere oogmerken te bereiken. Zoo ſtaat volk tegen volk op, of de heerschzucht der Vorſten jaagt duizenden en tienduizenden ten ſtrijde.

Zoodanig zijn in het algemeen de oorzaken van vijandſchap en bloedigen krijg. Wij mogen den oorlog dus in zekeren zin een *noodzakelijk kwaad* noemen. Doch het is ſlechts eene *betrekkelijke*, geenszins *volſtrekte* noodzakelijkheid. Wanneer vijandige legers tegen elkander oprukken en met woede aanvallen, wordt niet aan eene ingeſchapene behoefte der menſchelijke natuur voldaan, gelijk het geval is bij tijger en beer, welke van roof moeten leven. Waren alle menſchen, wat zij behooren te zijn, de woeste krijg zou geene plaats vinden. De oorlog is derhalve alleen in zoo verre een *noodzakelijk kwaad*, als driften en hartstogten bij velen meer vermogen, dan de gezonde rede. (*)

Daar dan het krijgvoeren niet op zichzelve, maar alleen in zekere omſtandigheden, wegens de menſchelijke verkeerdheid, als *noodzakelijk* aangemerkt moet worden, ontſtaat de vraag, of er dan geen middel gevonden zoude kunnen worden, om zoodanige uitbarſtingen van woest geweld te voorkomen, en alzoo *duurzamen vrede* op aarde te bevorderen.

II. Het zoogenaamde *vuistregt* was eenmaal vrij alge-

(*) In het *Alg. Handelsblad* van 16 Jan. 1833. No. 378. vond ik de volgende, op dit onderwerp toepasſelijke aanmerking, waarmede ik mij echter ſlechts ten deele kan vereenigen: „ Ieder oorlog is verderfelijk, zelfs voor den overwinnaar. Millioenen ſchats worden daarbij verſpild, duizenden menſchenlevens opgeofferd, de fortuinen van honderden vreedzame burgers vernield. Zoo lang de aarde bewoond wordt door menſchen met hartstogten bezield, zullen er oorlogen beſtaan. Het eenmaal gekoesterde denkbeeld van de vestiging van eenen algmeenen, altijddurenden vrede was niets meer, dan de vrome droom van een edeldenkend man. De oorlog is een noodzakelijk *kwaad*, maar *daarom kan dezelve ook alleen dán wenſchelijk zijn, wanneer men op geenen anderen weg tot eenen billijken vrede kan geraken.*"

meen onder de menfchen. Een ieder handelde, als regter, in zijne eigene zaak. Die gewoonte had de treurigfte gevolgen. Aan geweld, beleediging en wraak kwam bijkans geen einde. Door ondervinding geleerd, begon men meer en meer behoefte aan wetten en overheden te gevoelen. Algemeene beginfelen van regt werden aangenomen, ter beflisfing der gefchillen van bijzondere perfonen. Men wist het allengs zoo verre te brengen, dat ieder deze handhaving der maatfchappelijke orde voor het algemeene welzijn noodig oordeelde. Dacht iemand verongelijkt of beleedigd te zijn, hij deed zijn beklag bij den regter, en liet aan dezen de toepasfing der wet over.

Zoo werd, bij gewone omftandigheden, de onderlinge rust der leden van denzelfden ftam of ftaat verzekerd. Zoude niet tusfchen volk en volk iets dergelijks plaats kunnen hebben? Oorlog is immers het *vuistregt*, of het zoogenaamde *regt des fterkften*, in het groot. Ware het mogelijk, eene algemeene regtbank daar te ftellen, waaraan allen, zonder eenige uitzondering, het zij dan gewillig of uit noodzakelijkheid, zich onderwierpen, zoo zoude men de onheilen van verwoestenden krijg kunnen voorkomen. Doch beftaat er wel eenige waarfchijnlijkheid, dat men met goed gevolg zoodanig iets zoude kunnen beproeven?

Het denkbeeld van *algemeene wereldheerfchappij* had van tijd tot tijd iets bekoorlijks voor dezen en genen veroveraar; doch zoodanige herfenfchim kon niet verwezenlijkt worden. Ware het mogelijk geweest, alle volken onder één oppergebied te brengen en onderworpen te houden, algemeene vrede zoude voor altijd verzekerd zijn geworden. Maar is er geene andere reden, om op duurzame rust der volken te hopen, zoo zullen de wenfchen van den menfchenvriend wel onvervuld blijven.

Van geheel anderen aard was het ontwerp des grooten HENDRIKS, den vierden Koning van dezen naam in *Frankrijk*. Hij dacht ernftig aan de mogelijkheid van algemeenen en onafgebroken vrede in *Europa*. Het plan, dat de *Franfchen le grand desfein de* HENRI IV noe-

men, doet zijn hart eere aan, al is het ook, gelijk de Baron COLLOT D'ESCURY vermoedt, dat ELIZABETH, Koningin van *Engeland*, misschien daaraan eenig deel had, dewijl beide bezorgd waren voor de overmagt van *Oostenrijk*. De moeijelijke omstandigheden van dien tijd hadden buiten twijfel invloed op de denkwijze en wenschen des welwillenden Konings. Beroeringen en oorlogen kenmerkten vooral den geest zijner eeuw. Geheel *Europa*, maar inzonderheid ook *Frankrijk*, werd geteisterd door partijschappen en vreeselijke woelingen. HENDRIK nam eene moeijelijke taak op zich, toen hij de regering aanvaardde. Onbekwame voorgangers hadden het rijk in verwarring gebragt. Verschillende aanhangen verhieven zich binnenslands, en werkten mede, om de vrees voor gevaar van buiten te vermeerderen. Neemt men hierbij het karakter des Konings in aanmerking, zoo is het geenszins te verwonderen, dat hij vrede verlangde, en aan een ontwerp dacht, om allen oorlog in het vervolg te voorkomen. Hij wilde, namelijk, geheel *Europa* tot ééne groote Christen-Republiek of Maatschappij vormen — tot één groot huisgezin, welks leden steeds in vrede met elkander moesten leven. Hetzelve zoude bestaan uit vijftien, in magt gelijke, Staten, welke nooit naar uitbreiding van grondgebied mogten trachten, maar onderling steeds vrede moesten bewaren. Doch de moordenaar RAVAILLAC maakte een einde aan het leven van HENDRIK IV, en diens geliefkoosd ontwerp van eeuwigen vrede bleef zonder gevolg.

Later werd gelijke wensch gekoesterd door onzen geleerden en beroemden landgenoot, den voortreffelijken HUIG DE GROOT. Vriend des vredes was hij, maar leefde in dagen van onrust en jammerlijke verdeeldheid. Hij betreurde die verbijstering der menschen, en schreef over *het Regt van Oorlog en Vrede* (*de Jure Belli ac Pacis*) een werk, dat steeds van zijne heldere en edele denkwijze zal getuigen. Als wijsgeer en Christen poogde hij door bondige redenering het krijgvoeren tegen te gaan, of althans de wreedheid en woestheid eenigermate te doen

verminderen. „Ik zag," ſchrijft DE GROOT, „in de Christenwereld eene zucht, om te oorlogen, waarover zelfs onbeſchaafde volken zich zouden moeten ſchamen. Om niëtige oorzaken en ook zonder reden loopt men te wapen. Zijn de wapenen eenmaal opgenomen, dan betoont men geen eerbied voor Goddelijk of menſchelijk regt. Het is alsof losgelaten woede, op één bevel, tot alle misdrijf voortholt." Om de onheilen van den krijg te voorkomen, ſtelt hij onder anderen voor, dat er ſcheidsmannen zullen zijn, die de twisten der volken beſlechten. Hij wil namelijk, dat de Christen-Mogendheden zekere zamenkomſten zullen houden, waarop door onpartijdige perſonen uitſpraak over de geſchillen der anderen wordt gedaan, en dat men des noods zelfs door dwangmiddelen partijen zal noodzaken, om op billijke voorwaarden onderling vrede te maken. (*)

Ook ERASMUS ſchijnt niet geheel vreemd van zoodanig denkbeeld geweest te zijn. De vele gruwelen der gedurige oorlogen bedroefden vreedzame menſchen zoo zeer, dat zij de onmogelijkheid der uitvoering van zoodanige plannen niet ſchenen in te zien.

In lateren tijd alhans ſchreef de Abt DE ST. PIERRE een volllediger ontwerp van denzelfden aard, door hem getiteld: *Projet de Paix perpétuelle.* Een uittrekſel daarvan werd uit deszelfs nagelatene handſchriften medegedeeld door J. J. ROUSSEAU (†), die, zoo het ſchijnt, dit plan eenigermate wijzigde naar zijne begrippen. In de hoofdzaak komt zijn ontwerp overeen met de bedoelingen van HENDRIK IV en met de wenſchen van HUIG DE GROOT: „Daar moet ééne algemeene regtbank zijn, die, even als de achtbare Raad der *Amphictyonen* weleer in *Griekenland*, de geſchillen der onderſcheidene Rijken en Staten beſlist of in der minne bijlegt, opdat Vorſten en volken niet langer van bloedige wapenen gebruik maken, om hunne oogmerken te bereiken." De Abt DE

(*) *De Jure B. ac P.* Lib. II. C. 23. § 8.
(†) *Oeuvres div.* T. II.

ST. PIERRE ſlaat voor, om geheel *Europa* in negentien landen te verdeelen, die zoo vele vertegenwoordigers en ſtemmen op een algemeen *Congres* zullen hebben, aan welks uitſpraken zich alle de leden moeten onderwerpen. (*)

Het denkbeeld, men kan dit niet ontkennen, heeft iets bekoorlijks. Dat een man, als ROUSSEAU, ingenomen was met hetzelve, zal ons even min bevreemden, als VOLTAIRE er den ſpot mede dreef. Dit lag in beider karakter. De een nam het ſchoone en wenſchelijke der zaak meest in aanmerking, de ander zag op de onmogelijkheid der uitvoering.

En inderdaad, hoe fraai en vernuftig genoemd *Ontwerp van duurzamen Vrede* ook vervaardigd zijn moge, men heeft niet veel menſchenkennis noodig, om te begrijpen, dat zoodanig verbond, indien men het al tot ſtand kon brengen, toch nooit vasten waarborg tegen het uitbarſten van oorlog zou opleveren, zoo lang Vorſten en volken nog blijven hetgene zij thans zijn. Geen zoogenaamd evenwigt van magt in *Europa* heeft den oorlog kunnen voorkomen. En al helde men ook over, om aan den liefelijken droom van een' goedhartig' menſchenvriend eenig geloof te hechten, de geſchiedenis van onzen leeftijd ware genoegzaam, om te doen inzien, dat eene zoodanige hooge regtbank voor de Mogendheden van *Europa* geteld moet worden onder de *vrome* wenſchen, die geenszins vervuld zullen worden, zoo lang men geene andere beginſelen volgt in de ſtaatkunde. Vóór weinige jaren vleide zich menigeen met eene nabijzijnde betere toekomst. Beheerſchers van magtige Rijken ſloten een

(*) In 1780 verſcheen te *Ostende*, onder den verdichten naam van *Bouffonnidor*, bij *Sleppermonde*, een ſpotſchrift, ten titel hebbende: *Le Procès des trois Rois plaidé au Tribunal des Puissances Européennes.* In dit pleidooi is de Groote Heer *President*; de Keizer van *Marokko* en BENJ. FRANKLIN zijn *Leden van den Raad*, FREDERIK DE GROOTE is *Procureur-Generaal*. De Koningen van *Spanje*, *Frankrijk* en *Engeland* zijn de gedaagden, enz.

Heilig Verbond, en verkondigden voortreffelijke beginselen, naar welke zij beloofden de volken te zullen regeren. Hoe weinig echter de rust van *Europa* daardoor is verzekerd geworden, bleek, helaas! weldra op eene treurige wijze. Bij wien de meeste schuld ligt, hebben wij hier geenszins te onderzoeken. Ik noem slechts daadzaken, en behoef geene woorden meer te gebruiken, om te betoogen, dat wij aan de mogelijkheid van algemeenen en duurzamen vrede moeten wanhopen, zoo niet door andere middelen het doel bereikt kan worden. Of zal ik ook nog spreken van ons eigen vaderland, en van onze geschillen met naburen, die wij eenmaal onze landgenooten noemden? Bekend zijn de handelingen der *Conferentie*, welke gezegd worden het behoud van den vrede in ons werelddeel ten doel te hebben. Vertegenwoordigers der Mogendheden, welke men gewoonlijk de *groote* noemt, vormden eene soort van regtbank, om aan ontstane twisten een einde te maken; doch men handelde niet naar onveranderlijke beginselen van regt en billijkheid. Zoude het beter gaan, wanneer *alle* Vorsten van *Europa* hunne afgevaardigden zonden, om een algemeen geregtshof daar te stellen en de onderlinge grieven weg te nemen? Indien men dezelfde beginselen volgde, die heden ten dage gevolgd worden, ware er niets gewonnen. Op het zoogenaamde *regt des sterksten* kwam eindelijk dan alles toch neder, en de magtigen veroorloofden zich bedreigingen of geweld tegen de zwakkeren, en duurzame vrede zou even min verzekerd zijn, als in onze dagen, nu weinigen zich de voogdijschap over dit werelddeel aanmatigen.

Het ontwerp ter daarstelling van eeuwigen vrede, door middel van eene opperste regtbank, of van een algemeen Statenverbond, is derhalve niet uitvoerbaar, en zoude, indien men de proef wilde nemen, geenszins aan het oogmerk voldoen. Maar bestaat er dan geene mogelijkheid, om door andere middelen het doel te bereiken? Dit verdient nog nader onderzocht te worden.

III. Het ontwerp van den Abt DE ST. PIERRE

heeft het bewaren van vrede onder de *Vorsten* ten doel. De *volken*, die geregeerd worden, komen daar weinig of niet in aanmerking. Het is wel waar, dat Koningen en Keizers dikwerf den oorlog begonnen, het zij dat valsche denkbeelden van grootheid hen verbijsterden, dat zij hun gebied wilden uitbreiden, of aangedanen, ook wel eens ingebeelden, hoon wreken. Soms was het bewaren van evenwigt in *Europa* het voorwendsel tot oorlog, en meermalen werd de kans des krijgs gewaagd, om voordeeliger voorwaarden van vrede te bedingen. Oorlog hangt echter niet eeniglijk af van gekroonde hoofden. De geschiedenis der laatste jaren vooral leert het ons op eene treurige wijze. Na den val van het *Fransche* Keizerrijk vertoonde zich een nieuw volksleven. Een krachtige geest begon te werken, en scheen iets goeds voor de toekomst te beloven. Maar de magtigen, die het meest te zeggen hadden in ons werelddeel, kenden hunnen tijd te weinig, of sloegen althans niet genoeg acht op de behoeften en wenschen der volken. Men scheidde en voegde zamen naar zekere geliefkoosde begrippen van staatkunde. De zucht, om ronding aan het gebied te geven, ging te verre. De volken laten niet gaarne zich indeelen naar vierkante mijlen en duizendtallen van zielen. Menschenkennis en menschenliefde kunnen veel toebrengen tot verligting der moeijelijke kunst van regeren. Bestaat er reden tot misnoegen, en die bestaat velerwegen, het ontbreekt nooit aan kwaadwilligen, welke, ter bereiking van hunne oogmerken, de grieven vermenigvuldigen, en eene ligtgeloovige menigte naar verandering doen haken. Vanhier in de meeste landen van *Europa* die ontevredenheid, die menigvuldige oproeren, die krijgszuchtige geest, welke terstond naar moordend wapentuig doet grijpen, om dikwerf overdrevene eischen te verkrijgen. Men zoekt de verbetering in staatkundige vormen, minder in verhoogde zedelijkheid.

Kan men op duurzamen vrede hopen, zoo lang deze stemming der gemoederen blijft voortduren? Groote Mogendheden schijnen thans den oorlog te willen ver-

mijden, omdat zij volksbewegingen vreezen, die hunne troonen doen waggelen. Om den algemeenen vrede te bewaren, werd zelfs een vreedzaam volk op vijandige wijze behandeld. Zoodanige middelen zullen wel geenszins tot het doel leiden.

Voorts is er zekere foort van befchaving, welke veel nadeel aan de heilige belangen der menschheid doet. Wat ik hiermede bedoel, kan ik het best te kennen geven met aanhaling der woorden van den *Franfchen* Generaal LAMARQUE, die ten vorigen jare in eene vergadering te *Parijs* deze valfche en gevaarlijke ftelling voordroeg: „ Hoe befchaafder een volk is, hoe meer het zijne ftrijdkrachten moet trachten te verfterken. Hoe vruchtbaarder zijn grond, hoe uitgebreider zijn handel, hoe bloeijender zijne nijverheid is, hoe meer het den ftrijdlust zijner kinderen moet aanwakkeren; want juist die rijkdommen wekken den naijver van naburige volken op (*).” Wat die krijgsman wenscht, fchijnt, helaas! reeds maar al te veel plaats te hebben. Nuttige, misfchien ook nadeelige uitvindingen zijn gedaan in onzen leeftijd. Kunstvlijt heeft, door verbetering en vermeerdering van werktuigen, allerlei voortbrengfelen dermate vermenigvuldigd, dat uitwegen voor vertier ontbreken, en toenemende armoede, bij overvloed van goederen, eene landplaag wordt voor fterk bevolkte rijken. Handen en monden zijn er te veel — aan werk en brood is gebrek. Stoffelijke belangen houden den geest bezig en worden behartigd; voor zedelijke ontwikkeling zorgt men niet in gelijke mate. Wereldzin werkt den zachten en liefderijken geest des Christendoms tegen. Deze gefteldheid van zaken geeft voedfel aan krijgszucht en gereede aanleiding tot oorlog, al is het dan ook eeniglijk, om eene afleiding voor het misnoegen te hebben, of om andere volken te verzwakken, of derzelver handel en kunstvlijt voor langen tijd te vernietigen.

Bovendien fchijnt er federt eenigen tijd in het geheim

(*) *Nederl. Staatscourant* van 11 Nov. 1831.

zekere magtige partij te woelen en te werken, welke het daarop toelegt, om de volken in onrust te houden, derzelver welvaart te krenken en vijandschap te verwekken, ten einde langs dezen weg de toenemende verlichting tegen te houden. De lieden, welke zoodanige bedoelingen hebben, kunnen zeer verschillende gedaanten en kleuren aannemen, wanneer zij daardoor slechts vervulling van hunne wenschen meenen te erlangen. Zij treden op als Volksvrienden of Koningsgezinden — zij prediken oproer of blinde onderwerping aan vorstelijke oppermagt — zij boezemen valsche begrippen van krijgsroem in, en vleijen den nationalen hoogmoed, en blazen in stilte het twistvuur aan, en verspreiden beginselen, geheel strijdig met den vreedzamen geest des Christendoms.

Deze en meer andere omstandigheden in aanmerking nemende, mogen wij ons geenszins vleijen met de aangename hoop, dat het oorlogvoeren binnen kort geheel zal ophouden in *Europa*. Dergelijke tooneelen, als heden ten dage plaats hebben, komen misschien nog dikwerf weder. De gesteldheid der volken is van dien aard, dat er ligt botsingen en schokken op nieuw kunnen gebeuren. Wij behoeven echter niet te twijfelen aan de *mogelijkheid* van duurzamen vrede. Storm en onweder zuiveren den dampkring; daarna schijnt de zon weder, en er heerscht liefelijke kalmte in de natuur. Zoo komt eenmaal ook het woelen der menschelijke driften en hartstogten tot bedaren; en neemt men nu in aanmerking, hoe het oorlogvoeren zelve, door den heilzamen invloed des Christendoms, allengs toch minder barbaarsch is geworden, zoo schijnt men eenige hoop te mogen koesteren, dat er een tijd zal kunnen komen, waarin de krijgsbedrijven of hoogst zeldzaam zijn, of slechts uit de geschiedenis van vroegere dagen gekend worden.

Wij zijn thans nog zeer verre af van zoodanige volkomenheid; maar het goede moet langzamerhand en door vereenigde pogingen van vele weldenkenden voorbereid worden. Wat had het veel moeite in, den slavenstand in ons werelddeel te doen ophouden! Eindelijk echter

heeft men het doel bereikt, en gelijkheid in regten is een heerſchend beginſel van wetgeving geworden. Menigvuldig waren eertijds kleine en wreede oorlogen tusſchen ſtad en ſtad, of tusſchen dorp en dorp. Zoude het bloedvergieten in het groot niet even goed kunnen verminderen of geheel ophouden? Menſchen, die hun redelijk verſtand gebruiken, achten het thans dwaasheid, door vuurproef of tweegevecht te willen laten beſliſſen, wie onſchuldig is en het regt op zijne zijde heeft; maar de oorlog bewijst immers even min, wie gelijk of ongelijk heeft. Wanneer nu deze overtuiging algemeen moge worden in de beſchaafde wereld, en ieder duidelijk leeren inzien, dat het krijgvoeren een overblijfſel is van vroegere barbaarſchheid, en ſtrijdt tegen de eiſchen des Christendoms; terwijl zelfs eene ſchitterende overwinning met nadeelen gepaard gaat, zoo kan duurzame vrede mogelijk worden bij vreedzamer ſtemming der gemoederen. Wie weet, of de woelingen en worſtelingen, welke wij beleven, niet mede als middelen moeten dienen, om Vorſten en volken eindelijk te doen beſeffen, dat oorlog geen waar geluk aanbrengt, en dat de bloei van een land op eene andere wijze zekerder bevorderd zal worden?

Onze leeftijd is rijk in merkwaardige verſchijnſelen. Vorſten en volken hebben gelegenheid, om in de ſchool des tegenſpoeds wijsheid te leeren. Mogten ze door ondervinding wijs worden, zoodat men vrede en vrije handelsgemeenſchap noodzakelijk acht voor aller duurzame welvaart! Mogt de overtuiging meer en meer algemeen worden in alle landen, dat oorlog altijd iets kwaads is en onberekenbare onheilen kan met zich ſlepen! Het ware te wenſchen, dat, in ieder land, weldenkenden, die invloed op de volksbegrippen kunnen hebben, het hunne toebragten, om vredelievendheid te bevorderen, de valſche denkbeelden van krijgsroem tegen te gaan, en, waar het noodig is, de overdrijving der oorlogzuchtigen te matigen.

Vóór omtrent twintig jaren (1815) werd in de Vereenigde Staten van *Noord-Amerika* een Genootſchap on-

der den schoonen naam van *Vrede-Maatschappij* (*Peace-Society*) opgerigt, dat *bevordering van algemeenen en duurzamen vrede* ten doel heeft. Al denkt nu iemand, dat men van zoodanige instelling weinig nuts kan verwachten, ieder zal toch moeten bekennen, dat het liefderijk oogmerk lof verdient. Het Genootschap tracht vooral op den volksgeest te werken. Te dien einde worden kleine geschriften verspreid, welke strekken, om te doen beseffen, dat oorlog strijdt tegen den geest des Christendoms, en onbestaanbaar is met de ware belangen des menschelijken geslachts.

Pogingen van dezen aard zijn buiten twijfel geschikt, om de mogelijkheid van duurzamen vrede voor te bereiden. Ook in *Engeland* telt die zelfde Maatschappij reeds vele duizenden leden. Wanneer nu in alle landen van ons werelddeel allengs meer en meer menschen in zoodanigen Christelijken geest beginnen te denken en handelen, mag men hoop koesteren, dat eenmaal de openbare meening alomme zich luide zal verklaren tegen oorlog — tegen alle aanranding — tegen alle gewapende tusschenkomst — tegen alle middelen van geweld. En deze zedelijke tegenstand zal niet zonder uitwerking op hoofden des volks, op vertegenwoordigers en staatsdienaars blijven.

Ter bereiking nu van dit doel kan en moet vooral het Christendom dienen. Van een ongodsdienstig volk — van een volk zonder beginselen verwachte men geene vreedzaamheid. Wanneer de meerderheid der natie het Evangelie openlijk verwerpt, of slechts met de vormen speelt, waaronder het Christelijk geloof van de voorvaderen werd ontvangen, zal het woord des levens niet verlichtend en heiligend op verstand en hart werken. Ongeloof en bijgeloof zijn beide nadeelig voor de rust en welvaart der volken. Kwalijk bestuurde eigenliefde doet hartstogten met verderfelijke woede losbarsten, en zucht naar genot voert dikwerf ten kwade; terwijl begeerten ontstaan en gekoesterd worden, die aanleiding tot het krijgvoeren geven.

Alwie derhalve den vrede bemint en naar het einde

van oorlogen verlangt, die vorme zich een regt denkbeeld van volksgeluk, en helpe gezonde begrippen dienaangaande verſpreiden. Men koestere geen' volkshaat, maar achte de braven, van welken landaard die ook zijn mogen. Men beminne het vaderland, en wedijvere tegen den vreemdeling in handel en kunstvlijt, in eerlijkheid en opregtheid, maar geve nooit aanleiding tot vijandſchap. Men beſchouwe den oorlog ſteeds als een kwaad, en houde dien alleen voor geoorloofd in geval van noodweer. Men toone belangſtelling in beginſelen en zeden. Men denke en handele in den geest des Christendoms. Zoo worde verlichting, beſchaving, veredeling bevorderd. De rust, de eensgezindheid, de vrede van binnen zal dan verzekerd zijn; en moge het vreedzame volk miskend, gehoond, verguisd worden door naburen, welke, uit dwaze zucht naar krijgsroem, of uit handelsnijd, geweld plegen, en zelfs in tijd van vrede de gruwelen des krijgs zich veroorloven, — alle weldenkenden onder hen moeten die ſtaatkunde toch verfoeijen. Het edelmoedig volharden, daarentegen, in gematigdheid en in het mannelijk verdedigen van ware vrijheid kan misſchien gevolgen hebben, die mede iets toebrengen ter algemeene bevordering van zoodanige gezindheid, bij welke een duurzame vrede mogelijk kan worden.

Niemand denke, dat het gedrag van enkele perſonen, of dat het voorbeeld van een enkel klein volk weinig zoude baten, om vreedzamer gezindheid onder beſchaafde en onbeſchaafde natiën te bevorderen. Men weet immers, hoe ſchijnbaar onbeduidende beginſelen ſoms gevolgen kunnen hebben, waarover de wereld naderhand verbaasd ſtaat. Daar moet ergens een aanvang gemaakt worden, zoo er aan de woelingen der krijgszuchtigen eenmaal een einde zal komen. Maar van tijd tot tijd reeds doen zich ginds en elders ſtemmen hooren, die den oorlog verfoeijen en onbeſtaanbaar met Christelijke beginſelen achten. Hoe meer vrienden van waarheid en deugd, zoo onder ons, als in andere landen, zich bevlijtigen, om in den geest des Christendoms te werken aan de bevor-

dering van vreedzame gezindheid en van reine zedelijkheid, des te meer mogen wij ons vleijen met de blijde hoop, dat de twisten der Vorsten en volken zullen verminderen — dat de verwoestingen des krijgs zeldzamer, en eindelijk eens de wapenen des verderfs in nuttige werktuigen voor den landbouw veranderd zullen worden. En wanneer zal die gewenschte tijd komen? Als men de Goddelijke leer van JEZUS CHRISTUS allerwegen niet alleen belijdt, maar ook beleeft en in elke betrekking des levens gemoedelijk opvolgt. (*)

(*) Eenigen tijd na het uitspreken van het boven gezegde kwam mij een bundel Leerredenen van wijlen den Hoogleeraar FRANSEN VAN ECK in handen. Onder veel voortreffelijks vond ik één onderwerp, dat overeenkomst heeft met hetgeen ik wilde betoogen, en dat aldus wordt opgegeven: *Het Christendom, naar zijnen waren aard beschouwd, is bij uitnemendheid geschikt, om de band van onderlinge vereeniging tusschen de volken der aarde te wezen.* Het volgende, dat op de behandelde zaak betrekking heeft, vinde hier eene plaats: „Wanneer wij (zoo sprak de zeer achtingwaardige VAN ECK in 1821, volgens bijgevoegde aanmerking der uitgevers, bl. 99.) het schouwtooneel der staatkundige gebeurtenissen gadeslaan; wanneer wij ernstig nadenken over hetgene op korteren of grooteren afstand van ons voorvalt; dan bekruipt ons meermalen de vrees, dat menschelijke dwaasheden en driften het goede werk van God (*den vrede*) weder zullen verstoren; dat het zwaard welhaast weder uit de scheede zal worden gehaald, waarin het, pas geleden, werd gesloken. En waardoor zullen wij het best van deze vreeze kunnen ontheven, waardoor zullen wij het meest kunnen gerustgesteld worden? Daardoor, dat zij, die op de beslissing van het lot der volken eenen vermogenden invloed hebben, dat Christendom, waarvan zij belijdenis doen, opregtelijk toegedaan zijn in hun binnenste. Hierin hebben wij eenen veel zekerder waarborg voor het behoud des vredes, dan in al de geruchtmakende zamenkomsten, dan in al de heilige verbonden der vereenigde Mogendheden. Zijn de hoofden en harten der hooge bewindvoerders van eene Christelijke denkwijze en van Christelijke gevoelens ontbloot, dan zweven de grootste gevaren over de rust, de veiligheid, de vrijheid en al de

OVER DE IN STEENKLOMPEN EN BOOMSTAMMEN LEVEND GEVONDENE PADDEN.

Het is bekend, dat men levende padden in steenklompen en boomstammen meent gevonden te hebben, en wel in holligheden, die met de buitenlucht geene gemeenschap hadden (*). Een nader onderzoek aangaande deze zaak kan welligt dienen, om onze kennis van de dierlijke huishouding te vermeerderen, en tevens om wanbegrippen te wederleggen. Hiertoe nu, daar gewoonlijk geen natuuronderzoeker, op het oogenblik, dat zoodanig een ingesloten dier ontdekt wordt, zich in de steengroeve of in het woud bevindt, werden opzettelijke proef-

goede dingen der volken; en het zal der eigenbelang zoekende staatkunde, nimmer aan voorwendselen ontbreken, om aan te vallen en te veroveren, om de wereld van het eene einde tot het andere in rep en roer, in vuur en vlam te brengen. Maar zijn de Magtigen der aarde daarin vereenigd, dat zij het Christendom niet alleen in den mond, maar ook in de ziel voeren, dan zullen zij ook de regten, de belangen, den vrede en het bloed der volken ontzien, en eenen edelen afkeer gevoelen van aan anderen te doen, hetgeen zij niet willen, dat aan hen geschiede. O, Mogten de volken met hunne zaakbehartigers, alle Vorsten met hunne kroonbeambten, door de Godsdienst des vredes, tot zonen des vredes gemaakt worden! Dan zoude een *eeuwige vrede* niet langer onder de *droomen van een goedhartig menschenvriend* behoeven gerangschikt te worden."

(*) Verscheidene gevallen van dien aard worden opgegeven door BALLENSTEDT, (in zijn werk *over de Voorwereld*, D. I, bl. 227 en volgg.) die onderstelt, doch zijne meening niet door grondige bewijzen staaft, dat zoodanige padden overgeblevene dieren van eene vorige wereld zijn, die, ten tijde van de groote *katastrophe*, bij de wording dier steenen uit het slijk van den oceaan, in dezelve geraakten, en dus, als in steenen kerkers opgesloten, in eenen staat van verdooving of winterslaap voortduurden. Hij erkent zelf echter, bl. 238, dat *de geheele zaak tot nog toe een vraagstuk blijft*.

nemingen vereischt. De beroemde *Engelsche Geoloog* BUKLAND heeft te dien einde vóór eenigen tijd de volgende middelen in het werk gesteld.

In Novemher 1825 liet hij twaalf ronde gaten in eenen klomp *Jura*-kalksteen hakken, die elk een voet diepte en vijf duim middellijn hadden. Boven maakte men in het rond eene inkeping, waarin, nadat de ter proefneming bestemde dieren er binnen gebragt waren, eene glasschijf gedaan werd. Hierop smeerde men de randen digt, zoodat alle gemeenschap met de buitenlucht was afgesneden. Twaalf kleinere gaten, elk van zes duim diep en vijf wijd, werden in een ander blok van digten zandsteen gemaakt en op gelijke wijze afgesloten. De glasschijf moest daartoe dienen, dat men het dier kon waarnemen, zonder lucht er bij te laten, en ook om alle insekten te weren, met welke de padden zich zouden hebben kunnen voeden. De kalksteen was zoo *poreus*, dat dezelve water en gevolgelijk ook lucht doorliet; de zandsteen integendeel had eene ongemeene digtheid.

Den 25 November 1825 werd in elk der vierentwintig holten eene vooraf naauwkeurig gewogene pad gedaan — men sloot de gaten als boven is gezegd, en begroef de steenblokken in den tuin, drie voeten diep onder den grond. Den 10 December 1826 werden dezelve weder opgedolven en onderzocht. Alle de in den zandsteen ingeslotene padden waren dood, en dermate vergaan, dat ze blijkbaar vóór reeds langen tijd het leven verloren hadden. Daarentegen leefden de in den *poreuzen* kalksteen opgeslotene dieren meerendeels nog. Eene derzelven, die vóór de begraving 924 greinen gewogen had, woog nu nog slechts 698. Eene andere daarentegen was zwaarder geworden; zij woog thans 1265 greinen — vóór het opsluiten slechts 1185. Maar het glas werd een weinig beschadigd bevonden; evenwel bemerkte men geen spoor van insekten. Doch in een ander gat, waarin de pad dood lag, ontdekte men eene menigte zeer kleine insekten — insgelijks aan het glas van eene derde holte. BUKLAND onderstelt, dat in een ander gat, waarin de pad

insgelijks zwaarder was geworden, ook insekten ingedrongen kunnen zijn. De kleinste voorwerpen waren alle dood; de grootere, nog levende, schenen, met uitzondering van de twee genoemde, vermagerd te zijn. In den loop van het tweede jaar stierven allen, ook die, welke in het eerste zwaarder geworden waren. Op dezelfde wijze werden padden in den stam van eenen appelboom opgesloten, en deze stierven alle vóór het einde van het eerste jaar.

Uit deze proefnemingen nu, vooral die met den zandsteen, schijnt te blijken, dat padden geen jaar afgesloten van de buitenlucht leven kunnen; en de proeven met den kalksteen bewijzen vrij duidelijk, dat zij geene twee jaren zonder voedsel het uithouden. Men mag derhalve wel voor zeker houden, dat in gevallen, waar iemand padden in hout- of steenklompen meent gevonden te hebben, eenige misleiding plaats had. De gemelde twee voorbeelden van padden, welke zwaarder bevonden werden, doen slechts zien, door hoe kleine openingen insekten, waarmede het dier zijn leven onderhoudt, in den steen doordringen kunnen.

Als de pad hare eerste trappen van ontwikkeling, waarin zij met een' langen staart voorzien en waterdier is, doorloopen heeft en het water verlaat, is het eerste, dat zij doet, ergens in de nabijheid een' sluiphoek in eene scheur in steen of hout te zoeken. Men kan zich nu ligt de mogelijkheid voorstellen, dat eene jonge pad door eene kleine opening in eene holte geraakte, hier met insekten, die uit- en ingaan, zich rijkelijk voedde, en zoo sterk groeide, dat dezelve weldra uit de opening, waardoor zij binnengekomen was, niet weder vermogt te kruipen. Onkundige houthakkers en steengravers, welke bij hunnen arbeid de verholene schuilplaats van zoodanige pad toevallig openbreken, bemerken de kleine opening niet. In gevallen, waarin hagedissen, slangen, padden, bij het in stukken slaan van steenen of klompen steenkool, onverwacht ten voorschijn komen, is het doorgaans onmogelijk, eene naauwkeurige opgave van de ge-

fteldheid des fteens vóór het breken te erlangen. Men moest den klomp zeer naauwkeurig onderzoeken, eer men denzelven in ftukken floeg; dit gefchiedt echter niet, dewijl niemand vooraf aan het beftaan of vinden van zoodanige dieren denkt.

Indien het ooit gebeurd is, dat padden in volkomen digt geflotene holten levend gevonden werden, zoo meent BUKLAND deze gevallen hieruit te kunnen verklaren, dat de gemeenfchap met de buitenlucht eerst later in den fteen belet is geworden door eene laag druipfteen. En wat holligheden in boomen aangaat, het zal wel geen bewijs noodig hebben, dat de fchors over dezelve kan heengroeijen en dus eindelijk de minfte opening fluiten. Als men nu onderftelt, dat eene pad, kort nadat zij rijkelijk voedfel genomen had, of bij den aanvang van haren winterflaap, geheel van de buitenlucht afgefloten werd, zoo zoude zij in dien toeftand misfchien langeren tijd kunnen leven, doch waarfchijnlijk toch niet veel langer, dan het geval was bij de door BUKLAND genomene proeven.

GESPREK VAN EENIGE GELEERDEN IN EEN KOFFIJHUIS, OVER DE BESMETTELIJKHEID DER CHOLERA.

(Naar het *Hoogduitsch* vrij gevolgd; gefchreven op het einde van 1831.)

Doctor A. Ik heb vroeger gemeend, dat de *Cholera morbus* eene besmettelijke ziekte was; maar het is thans langs politieke, diplomatifche, officiële en eindelijk ook medicinale wegen uitgemaakt, dat zulks eene grove dwaling is. Ik verdedig thans de besmettelijkheid der *Cholera* niet meer. Tegen het einde van 1830 brak, zoo als bekend is, de *Poolfche* omwenteling uit, waar de *Rusfifche* armee in Februarij 1831 inrukte, en met haar de *Cholera*. Toen in den daarop volgenden zomer de *Rusfen* te *Koningsbergen* hunne veldbakkerij opfloegen; toen *Rusfifche* transportfchepen te *Dantzig* binnenliepen; toen de fchaar

van DWERNITSKY uit *Volhynië* naar *Gallicië* vlugtte; toen vrachtwagens zout van *Wiliczka* naar *Hongarije* bragten, — toen kwam overal, volgens echte bescheiden, de *Cholera* mede. Ook hier heeft men, dwaas genoeg, van besmetting durven praten; maar alles is door officiële berigten genoegzaam wederlegd. — Het *Pruissische* kordon tusschen *Silezië* en *Polen* hield de *Cholera* verscheidene maanden tegen; het *Oostenrijksche* aan de *Hongaarsche* grenzen beschermde *Weenen* vier of zes weken lang, hoezeer de *Cholera* slechts weinige uren van de stad heerschte. Als de *Cholera* zich zoo door kordons henen kan slaan, behoeft zij niet aan te steken. — Om het bewijs der niet-besmettelijkheid door beslissende proeven te staven, voer een schipper van den *Oder* naar *Charlottenburg*, reed een escorte-soldaat van *Weenen* naar *Wels*, en trok een handwerksgezel van *Maagdenburg* naar *Hamburg*, en nogtans brak overal aan deze plaatsen de *Cholera* uit. Als *Argumentum crucis* zonden nog onlangs de *Hamburgers* drie schepen naar *Engeland*, waarop terstond de *Cholera* uitbrak. Kan er grooter halsstarrigheid worden uitgedacht, dan die van nog altijd aan het denkbeeld van besmettelijkheid vast te houden! ....

Apotheker N. Na zulke bewijzen kan niemand meer van een *contagium* spreken; er schuilt hier slechts een *miasma*, hetwelk zich in de moerassen bij den *Ganges* ontwikkelt, waar allerlei vergiftige dieren, zelfs krokodillen, leven; dat gaat dan met de passaatwinden verder.

Chirurgijn R. Zulk eene geleerde verklaring kan ik niet aannemen. Het is toch bekend, dat de mieren in *Amerika* en de sprinkhanen in *Afrika* groote reizen doen, en dikwijls hongersnood en sterfte veroorzaken. Ongetwijfeld hebben de mieren en sprinkhanen de ziekte van den *Ganges* naar de *Krim* gebragt.

Apotheker W. De ziekte plant zich noch door de lucht, noch door mieren voort, maar zij ontstaat overal van zelf, vooral waar de magneetnaald eene oostelijke afwijking heeft, en waar men sterk stookt. Wanneer de bakkers-ovens in *Koningsbergen* de lucht niet zoo verhit hadden, en de

magneetnaalden in *Posen* niet zoo onbestendig waren geweest, zou de ziekte daar zeker niet zijn uitgebroken.

Doctor B. Bij ons is de ziekte het eerst na een groot gastmaal uitgebroken. Wanneer iemand te veel eet, ontwikkelen zich bij hem allerlei schadelijke dampen, die dan in water veranderen.

Doctor A. Gij vergist u. De *Cholera* plant zich door de lucht voort. Het is niet waar, dat er een soldaat van *Weenen* naar *Wels* is gereden. De Advocaat N., die in de diligence zat, heeft gezien, hoe zich een stuk lucht uit den schoorsteen van het laatste *Cholera*-hospitaal te *Weenen* met majesteit ophief, en als een luchtballon steeds boven de diligence zweefde. In *Wels* was deze luchtblaas eensklaps verdwenen.

Apotheker N. Dat zal wel waar zijn! Ik heb gezien, hoe een handwerksjongen te *Maagdenburg* eene trommel open- en toedeed; en mijn neef te *Hamburg* heeft mij geschreven, dat men eene open trommel in de *Jungfernstieg* aldaar heeft gevonden.

Chirurgijn R. Hoe deze trommel naar *Hamburg* kwam, laat zich wel begrijpen; maar ik vat niet regt, waardoor de luchtbol van *Weenen* juist naar *Wels* is gevlogen, daar het toch altijd westewind was.

Doctor A. De lucht bekreunt zich even zoo weinig om den wind, als de *Cholera* om kordons; beiden kruipen tusschen de beenen door.

Chirurgijn R. Het is toch zonderling, dat de kordons eenige weken lang goed zijn, en dan eensklaps niets meer deugen.

Doctor A. De lucht is zeer fijn, en de *Cholera* nog fijner. Als de wachtposten elkander bij het aflossen den rug toekeeren, sluipt de *Cholera* tusschen de manschappen door. Het zij ons genoeg, te weten, dat de *Cholera* niet besmettelijk is, en dat niemand de *Cholera* krijgt, die er niet aan gelooft, als hij zich slechts in acht neemt, dat hij zich niet verhitte of verkoele, niet eet en drinkt. Niets is schadelijker en belagchelijker, dan de vrees. Er sterven zoo weinig menschen aan de *Cholera*, dat men zich

verwonderen moet, hoe er nog lieden zijn, die er over ſpreken kunnen. Ook is de geneeswijs thans zeer gemakkelijk geworden, zoodat men er in een kwartier uurs af kan zijn. Men weet nog wel geen middel er tegen; maar — braaf heet water van binnen en dampen van buiten — of een braakmiddel — of ijs en koud water over het hoofd en het lijf — of eene blikken bus met warm water op den buik, een kwartier vóór den aanval, is *probatum*.

Doctor B. In *Hongarije* zijn officieel ſlechts 200,000 menſchen geſtorven; niet-officieel veelligt nog 300,000: wat is een half millioen menſchen tegen negen millioenen zielen!

Doctor A. De kordons, die meer kosten, dan een paar millioenen menſchenlevens waard zijn, moeten geheel worden ingetrokken. Men zal dat ſpoedig overal inzien, vooral in het belang van den handel.

DE ZOOGENAAMDE ZILVERKLOKKEN.

In ſommige oude torens hangen zoogenaamde zilverklokken, en de overlevering zegt gewoonlijk, dat derzelver heldere, zuivere klank van de groote menigte zilver komt, dat onder de klokſpijs gemengd is geworden; want bij het gieten van klokken eene zekere hoeveelheid zilver in den ſmeltoven te brengen, was eene vrij algemeene gewoonte in de middeleeuwen. Die zoo zonderlinge tijd deed echter, zoo veel wij weten, toch nimmer eene klok van ſlechts middelmatige grootte ten voorſchijn komen, welke geheel of grootendeels uit dit edele metaal beſtond. Trouwens, zoodanige klok zou misſchien ook gevaar geloopen hebben, om ten eenigen tijde in het lot der twaalf *zilveren Apostelen* te deelen, en, in plaats van met luider ſtemme uit haren hoogen ſtand de vroomheid en praalzucht van haren ſtichter te verkondigen, de wijde wereld in te gaan, en eerlang in duizend gemeene beurzen te klinken. Maar een gering toevoegſel van zilver, b. v. een pond bij honderd pond klokſpijs, konde op den klank geen merkbaren invloed hebben, en het edele metaal ware nutteloos weggeworpen. Reeds vroeger werd hier en daar opgemerkt, dat men in de zoogenaamde zilverklokken geen zilver

vond, offchoon de Scheikunde wel middel aan de hand geeft, om de geringfte hoeveelheid daarvan te ontdekken. De verklaring, welke, de Scheikundige GIRARDIN, in eene aan de *Akademie der Kunften en Wetenfchappen* te *Rouaan* opgedragene Verhandeling, van deze zaak geeft, fchijnt vrij aannemelijk. Wij vertrouwen met derzelver mededeeling onzen lezeren geene ondienst te doen.

Ook te *Rouaan* is eene zeer oude, vierdehalf voet hooge zilverklok (*cloche d'Argent*). De *Maire*, gaarne willende weten, of de bijzonder welluidende klank werkelijk van de groote hoeveelheid zilver ontftond, dat daarin verfmolten zou zijn, zoo als de volksmeening wilde, liet onlangs de beftanddeelen van deze klok onderzoeken. De Heer GIRARDIN bevond, dat dit metaal uit dezelfde ftoffen en ten naastenbij in gelijke verhouding, als heden ten dage, zaamgefteld is. De klok beftaat uit een mengfel van koper, tin, op elke honderd twee pond zink, en een weinig ijzer. Daar het zink eerst door PARACELSUS, die in 1541 ftierf, ontdekt werd, en de klok buiten twijfel veel ouder is; daar voorts het zink eerst federt een honderd jaren in gebruik is gekomen, zoo moet het zeker toevallig, onder het koper gemengd, in de klokfpijs geraakt zijn. Doch niet het minfte fpoor van zilver was te ontdekken. De klok beftaat uit 71 deelen koper en 26 deelen tin; terwijl de *Franfche* klokken thans gewoonlijk uit 78 deelen koper en 22 deelen tin zaamgefteld zijn. Zeer waarfchijnlijk zullen alle de oude klokken even zoo min, als de nieuwe, zilver bevatten. Dit ondertusfchen is zeker, dat bij het klokgieten gewoonlijk veel zilver werd aangebragt, om den klank regt helder en zuiver te maken; en het geloof aan de nuttigheid van dit edele metaal tot zoodanig doeleinde heeft zich tot op onzen tijd voortgeplant. Hoe kwam het dan, dat evenwel de oude klokken dezelfde beftanddeelen hebben, als die, welke thans gegoten worden, nu men het zilver wel anders weet te gebruiken?

Het is bekend, dat men in oude tijden de klokken gewoonlijk op plegtige wijze doopte, gelijk nog heden ten dage gebruikelijk is in Roomschkatholieke landen. Aanzienlijke, of bijzonder godvruchtige lieden ftelden er eene eer in, bij dien klokkendoop met het peterfchap verwaardigd te worden; doch, niet tevreden met deze onderfcheiding, bragten zij uit erkentelijkheid, als een bewijs van hunne milddadigheid of godsvrucht, het zilver, dat, volgens

het algemeene gevoelen en naar de verzekering der klokgieters, noodig was, om aan de te gieten klok een' schooneren klank te geven. Vrouwen van aanzien wilden bij deze, deels uit vroomheid, deels misschien uit ijdelheid gebragte offers, niet achterlijk blijven, maar kwamen elk met een stuk zilverwerk, zoodat meermalen eene zeer groote hoeveelheid van dit kostbare metaal werd zaamgebragt in de werkplaats, waar het gieten moest geschieden. De milde gevers werden dan wel uitgenoodigd, om zelve het zilver, dat zij gebragt hadden, met eigene handen in den oven te werpen — en zij deden het ook met eene veelbeteekenende houding, op eene wijze, die soms eene niet geringe mate van zelfbehagen scheen aan te duiden; maar, offschoon de klokken dus in tegenwoordigheid van honderden getuigen gegoten werden, was naderhand in dezelve even min eenig spoor van zilver te vinden, als in het metaal, dat de gieters vooraf in den staat van vloeibaarheid gebragt hadden. Vanwaar kwam zulks? Daarvan, dat de klokgieters een vooroordeel, hetwelk hun zoo voortreffelijk te stade kwam, zich ten nutte wisten te maken. De opening, waardoor men het zilver wierp, is juist boven het vuur, en dit gedeelte van den oven, gelijk elk weet, die den toestel ooit met naauwkeurigheid heeft bezigtigd, bevindt zich *naast* den haard of de plaats, waar het metaal zelve wordt gesmolten. Door hetzelfde gat nu, waardoor men het zilver in den oven wierp, doet men ook de brandstof daarin, en het zilver viel, niet bij de gesmolten klokspijs, maar in het vuur, smolt en liep beneden in den aschhoop te zamen, waar de begeerige klokgieter het wel wist te vinden, zoodra de heilige handeling voorbij was en de nieuwsgierige menigte zich had verwijderd. Het is dus geenszins te verwonderen, dat de oude klokken even zoo min zilver bevatten, als de nieuwere. Ook kan men met reden niet beweren, dat de eerste schooner klank hebben, dan de laatste. Voor de hedendaagsche klokgieters is het slechts schade, dat zoo kostbare kluchten thans niet meer vertoond worden.

UITBREIDING VAN DEN HANDEL IN HOENDEREIJEREN, DIEN FRANKRIJK MET ENGELAND DRIJFT.

(Uit het *Polytechnisches Journal.*)

De invoer van hoendereijeren uit *Frankrijk* in *Engeland*

neemt bestendig toe, en heeft alreeds eene schier ongeloofelijke uitbreiding verkregen. Volgens echte bewijsstukken, werden, in de laatste jaren, ongeveer 60 millioenen eijeren 's jaars derwaarts, en wel inzonderheid naar *Londen* en *Brighton*, gezonden. Stelt men nu, dat het dozijn, dooreengenomen, slechts 4 *pence* kost, zoo geeft dit eene som van ruim 83000 *p. st.*, door *Engeland*, jaarlijks, aan *Frankrijk*, voor eijeren, betaald. Het regt, door het *Britsche* Gouvernement van de ingevoerde eijeren geheven, beliep in 1829 22189 *p. st.*; en stelt men, dat het dozijn eijeren, door de inkomende regten, de kosten van vervoer, en de winst, door de verkoopers genomen, op 10 *pence* komt te staan, zoo komt daaruit de verbazende som, jaarlijks, van omtrent 210,000 *p. st.*!

TURKSCHE BELASTINGEN.

Men verkeert in den waan, dat de *Turken* geene groote belastingen hebben te dragen; dat schier alle belastingen op de *Rajahs* neêrkomen, enz. Dit is echter geenszins het geval. De landman heeft, vooreerst, tienden op te brengen van den oogst; de koopman vijf percent tolgelden. Doch dit is nog het minste. Er zijn belastingen op het *Bairam*-feest, op het *Ramazan*-feest, voor den stijgbeugel des Sultans; geschenken voor den Pacha der provincie; belastingen voor de paardenstallen des Sultans, scheepsbouw-belastingen, Serail-belastingen, post-belastingen, vestingbouw-belastingen en nog vele andere, die des te drukkender zijn, daar zij zeer ongelijk verdeeld en zeer despotiek geheven worden.

PRACHT IN DE NIEUWE ENGELSCHE HERBERGEN.

De kostbare pracht, die thans in de herbergen te *Londen* heerscht, is der vermelding wel waardig. Ieder kastelein wedijvert met zijnen nabuur in fraaiheid van gebouw, in kwistigen overvloed van mahoniehout, van snijwerk, koperen sieraden enz. Het snijden van een enkel stuk werks in het *Grapes-Public-House*, dat door een' voornaam' meester werd vervaardigd, kostte niet minder, dan 100 pond sterling. In *Lambs Conductstreet* werden onlangs drie herbergen, of eigenlijk brandewijn-tapperijen, geopend, welker inrigting alleen elk op nagenoeg 2000 pond sterling te staan

kwam. Welk eene hoeveelheid brandewijn moet er gedronken worden, om slechts de renten van zoodanig kapitaal te dekken!

DE BOLOGNERS IN DE OPERA.

Wie de zeden en het karakter van de lagere volksklassen wil bestuderen, moet hen in hunne openlijke betrekkingen, inzonderheid bij hunne openbare vermaken, waarnemen. In *Italië* vindt men daartoe de beste gelegenheid in den schouwburg. Levendig herinner ik mij, in dit opzigt, een tooneel, ten vorigen jare (1832) te *Bologne* bijgewoond, 't welk ik thans verhalen zal.

Het volk, het gemeen, te *Bologne* kan de dagen zijner souvereine losbandigheid nog niet vergeten. Naardien hun echter dat handwerk verboden is, spelen zij nu daarmede, als 't ware, komedie, en wel dáár, waar zulks eigenlijk te huis behoort, namelijk in den schouwburg. Op den 12 October deed de aankondiging, dat de vermaarde zangeres MALIBRAN GARCIA zich zou doen hooren, de gansche stad derwaarts stroomen, en was de groote zaal, lang vóór den aanvang, opgepropt vol. Diepe duisternis heerschte nog alom. Kalm en zwijgend zat het *parterre* in gespannen verwachting neder. Niet alzoo de *engelenbak* (de staanplaats), welke de behoefte aan *licht* uit de hoogte scheen te gevoelen. Gelijk de murmelende woudbeek, na langdurigen regen tot een' geweldigen bergstroom aangegroeid, donderend nederstort, zoo ontwikkelde zich uit het geroep van enkele stemmen en het gemurmel des volks een verdoovend, wild en verward koor, meer gelijkende op den *Olimpischen* donder, dan naar het geluid van menschelijke stemmen. *Vox populi vox Dei!*... Door den weêrklank der ruime zaal als verdubbeld, dreunde deze van het vreeselijke gebrul, en, door de levendigste gebaren ondersteund, was het, alsof de pijlers der *loges* schuddeden, en het *parterre* met den val der *Titans* bedreigd werd! Lang wederstond het *obscurantismus*, of liever de lichtschuwe berekening des *leveranciers*, de begeerte der joelende vergadering. Eindelijk opende PROMETHEUS het luik, en majestueus daalden, in stralende glorie, de schitterende *lampions* neder, door de menigte met een woedend vreugdegeschreeuw begroet. Maar, ligter is

het, het vat der *Danaïden* te vullen, dan bedorvene kinderen tevreden te stellen! Naauwelijks waren hunne *oogen* voldaan, of hunne *ooren* eischten desgelijks bevrediging. Vernieuwd, nog sterker, doch vergeefs getier; de *Professori* (muzikanten) waren er nog niet. Dan, het *paradijs* (de staanplaats) wilde tijdverdrijf, het wilde muzijk; muzijk moest er zijn, zoo niet van beneden naar boven, dan van boven naar beneden. Eensklaps, tot mijne niet geringe verbazing, klonk uit de *lubbione* (meergenoemde plaats), in veelstemmig akkoord, het bekende koor uit BELLINI's *Zeeroover*, en inderdaad niet slecht. Deze proef werd met eene verschrikkelijke geestdrift ontvangen, en moest herhaald worden. Toen ook dit geschied was, en het stuk nog niet begon, deed zich 's volks ongeduld op eene bedenkelijker wijze vernemen. Niet meer wetende, wat te doen, scheen het elk oogenblik gereed tot uitersten over te slaan, toen gelukkig één uit de heffe des volks op den vernuftigen inval kwam, om zich, met eene gillende stem en welslagende nabootsing, als een haan kenbaar te maken. De ontzettende toejuiching, welke hem ten deel viel, was een bewijs, dat hij den waren volkstoon getroffen had. Op eens klonken nu de geluiden van alle brullende, blaffende, loeijende, miaauwende, blatende, knorrende, huilende beesten, vier- en tweevoetige, gehaarde, gehorende, borstelige en gevederde, dooreen, gepaard met een alles verdoovend handgeklap. Wie niet geweten had, dat het *Bolognezen* waren, zou inderdaad geloofd hebben, dat de vergadering, door middel eener tooverroede, tot haren oorsprong, haar eigenlijk stamhuis, in NOACH's Ark, was wedergekeerd! Nadat ons gehoor dit vagevuur der afgrijselijkste beproeving had doorgestaan, sloeg ten laatste de lang verbeide stond, en stelden ons de zoete, smeltende toonen der onvergelijkelijke zangeres ruim en rijkelijk schadeloos voor het geleden leed; terwijl de regtvaardigheid eischt, hier nog nevens te voegen, dat hare eerste noten op de eensklaps getemde zangers dezelfde werking deden, als eens ORPHEUS' lier op de helsche Geesten.

KONINKLIJKE WENK. (*)

Is de volgende bijzonderheid, welke aan eene zeer geachte hand ontleend is, echt, zoo mag zij welligt, niet ongepast, gerangschikt worden onder die kleinere gedenkwaardigheden van onzen tijd, van welke het der Geschiedenis toekomt, kennis te nemen. Zeker is het, dat de treffelijke wenk, dien zij behelst, van eene zedelijk-godsdienstige zijde beschouwd, ten allen tijde behartiging verdient, en, van wege deszelfs eenvoudig-verheven' zin en veelzeggende beteekenis, in vele gewigtige omstandigheden des levens vruchtbaar kan worden toegepast. Het is ook uit dien hoofde, dat deze bijzonderheid wel waardig is, om door mededeeling meer bekend te worden en in het geheugen bewaard te blijven.

Een, door alle vrienden van regt en orde hooggeacht, maar vooral door zijn getrouw Volk zeer geëerbiedigd, Monarch onderhield zich eens, met een' zijner Raadslieden, over aangelegenheden van Staat, in een tijdsgewricht, dat, voor den Vorst en een gedeelte van zijn Rijk, ten uiterste hagchelijk en donker was. „Sire!" sprak de bedoelde Staatsman: „waarheen ik ook stare, ik ontdek geen enkel lichtend punt. Het kan aan mijne kortzigtigheid haperen; maar ik verklaar Uwe Majesteit, dat de gansche gezigteinder, voor mijnen blik, betrokken en donker blijft." — „Rigt gij den blik dan mogelijk ook te veel benedenwaarts, Mijnheer?" was minzaam de vraag des Konings.

Al ware de hier medegedeelde bijzonderheid niet echt, wie bidt niet, dat God den Koning, wien zij betreft, genadig moge sterken in het welgegronde vertrouwen op Zijne almagtige bescherming?

(*) Eenigermate, wat althans de zedelijke strekking betreft, een tegenhanger tot het stukje: *De blik naar beneden*, in het vorige Nommer van dit Tijdschrift geplaatst.

NAÏVE VRAAG VAN PIRON.

De Bisschop van *Autun* vroeg op zekeren dag den bekenden luimigen Dichter PIRON, op eenen toon, die eene lofspraak scheen uit te lokken: „Hebt ge mijnen Herderlijken Brief gelezen, Mijnheer PIRON?" — „Neen, Hoogwaardig Heer!" antwoordde deze, er in éénen adem de naïve vraag nevens voegende: „maar gij?"

NIEUWE SOORT VAN GEZIGTKUNDIGE BEGOOCHELING.

Deze gezigtkundige begoocheling kan door elk gemakkelijk worden daargesteld op navolgende wijze: Neem of maak van wit karton een rond of schijf van ten minste 25 duim middellijns. Verdeel dezelve, door middel van lijnen, in zeker getal gelijke vakjes, 16 bij voorbeeld, alle op het middelpunt uitloopende. Maak nu, digt aan den rand en in de rigting der verdeelingslijnen, eene reeks van langwerpige gaten, zoo ge wilt spleten, van 3 à 4 streep wijdte en 2 duim lang. Maak de achterzijde des kartons zwart, en boor, eindelijk, een klein gaatje in het middelpunt, ten einde de schijf rondom een ijzerdraad of groote naald kan draaijen. Nu teekene men op de vakjes een stel beeldjes, welke trapswijze van de eene houding tot de andere overgaan. De toestel aldus gereed zijnde, doe men denzelven vrij snel draaijen voor een' spiegel, de witte zijde naar het glas gekeerd, en zie met één oog door de soort van gaas, door de gaten of spleten in derzelver ronddraaijing schijnbaar gevormd, zoo dat men de beeldjes of figuren der schijf in den spiegel aanschouwe. Nu gaat, met betrekking tot het oog, van dezelfde plaats een beeldje uit, dat telkens eenigzins verschilt van dat, hetwelk hetzelve is voorgegaan, in zulker voege, dat, wanneer de snelheid der beweging groot genoeg is, om al deze opeenvolgende indrukken aan elkander te verbinden, men elk dezer kleine beeldjes trapswijze van houding meent te zien veranderen. Bij voorbeeld, men ziet een' kleinen danser, die eene *pirouette* maakt. Naar de volgreeks der beeldjes ziet men denzelven al sneller en sneller draaijen, verzeld van die ligchaamsbewegingen, welke aan de beeldjes bij opvolging door den teekenaar gegeven zijn, tot dat hij tot de eerste houding terugkeert; terwijl de grond, waarop hij staat, geheel dezelfde is in al de vakjes, en dus onbewegelijk schijnt. Deze begoocheling is volkomen, en men kan dezelve tot in het oneindige doen afwisselen. De proef slaagt het best bij den avond, wanneer men het licht tusschen den spiegel en de schijf, zeer digt bij laatstgenoemde, plaatst. Wil men de werking bij dag waarnemen, zoo hange men den spiegel tegen een venster, opdat de schijf het meestmogelijke licht ontvange. Ook is zekere afstand van den spiegel noodzakelijk. Is men er te digt bij, zoo verliezen de figuren hare juistheid. Om de begoocheling volkomen te doen zijn, moeten de figuren goed geteekend, geschaduwd en gekleurd zijn,

HET LAATSTE ROOSJE VAN DEN ZOMER.

(Naar het *Engelsch* van THOMAS MOORE.)

'T Laatste roosje van den zomer
  Staat nog bloeijend hier alleen;
Al haar zusters en vriendinnen
  Zijn verwelkt en vloden heen;
Zelfs geen bloempje van haar maagschap,
  Zelfs geen teeder knopje meer;
Vruchtloos spreidt zij 't lieflijk blosje;
  't Zuchtje vindt geen zuchtje weêr.

'k Wil u, arme! niet verlaten,
  Op uw' stengel dra verdord;
Als de schoonsten zijn gaan rusten,
  Dat ook u die rust geword'!
'k Zal uw blaadjes zachtkens strooijen,
  Nog zoo gloeijend, nog zoo rood,
Om het geurig graf te sieren
  Van uw lieven in den dood.

Schielijk, schielijk moge ik volgen,
  Als de Vriendschap mij ontwijkt,
En aan Liefdes kuischen boezem
  Parel noch juweel meer prijkt!
Als de trouwe harten breken
  En de laatste liefde vliedt,
Zoek dan op deez' droeve wereld,
  Zoek dan daar uw woonplaats niet!

LUBLINK WEDDIK.

DE LAATSTE HERFSTMORGEN BUITEN.

Vaart dan wel, geliefde streken!
  Ja, ik keer naar stad terug.
'k Moet nog eenmaal tot u spreken;
  'k Ben ondankbaar, koel noch stug.

'k Moet nog eenmaal u aanschouwen;
  Maar — de voet schijnt mij verlamd.
'k Wil u mijn gevoel vertrouwen;
  Maar — de borst is me als verstramd.

Spreken wil ik; maar de woorden
  Stikken in het volle hart,
En een traan ontzwelt zijn boorden,
  Tolk van dankbaarheid en ſmart.

'k Zag, Natuur! u hier ontwaken:
  Als een bruid tradt gij hervoor,
Met de rozen op de kaken,
  En begroet door 't vog'lenkoor.

'k Zag, in rijken dos, u prijken
  In uw volle majesteit:
Wat toch kan uw ſchoon gelijken,
  Toonbeeld van aanminnigheid!

'k Zag u, als een vruchtb're moeder,
  De aarde zeg'nen in uw teelt,
Mensch en dier met ooft en voeder,
  Door uw zorgen, mild bedeeld.

Alles, wat me uw gunst beloofde,
  Schonkt ge mij — ja eind'loos meer!
Wat beroepspligt mij ontroofde,
  Gaaft ge mij met woeker weêr.

'k Zie, door u, gezondheid bloeijen
  Op de wangen van ons kroost;
Ook den oud'ren bleef zij vloeijen,
  Bron van rijk genot en troost.

't Nad'ren van het bar getijde,
  Dat u korte rust bereidt,
Maakt ons, welgemoed, ja blijde,
  't Afſcheid ligter, dat ons beidt.

Maar, vanwaar dan nog die ſmarte,
  Nog dien weedom, die mij treft;
Schoon erkentenis mijn harte
  Tot uw' Schepper vroom verheft?

Is dat, voor een' tijd, ontberen
  Geen vaarwel tot wederzien?
Zal ik, bij mijn wederkeeren,
  U geen nieuwe hulde bièn?

Zal ik..... Maar vermetel *zullen*!
  God! vergeef mijn onbeſcheid!
Deedt Gij 't *morgen* niet zich hullen
  In een' nacht vol donkerheid?

Ach! ziedaar dan die ontroering
  Voor mijzelven opgeklaard,
Die mijn dankb're geestvervoering
  Aan een' ſomb'ren weemoed paart!

Maar die weemoed — 'k wil hem loven;
  Hij verzell' mij, waar ik ga:
Want hij heft de ziel naar boven;
  't Is een ſtemme Gods, o ja!

Welgemoed dan trek ik henen,
  Dankbaar voor genoten goed;
'k Wil er ſtof ſlechts uit ontleenen
  Tot verhoogden lust en moed.

Even als de herfst de ſchuren
  Met een' wintervoorraad vult,
Die 't ons vrolijk doet verduren,
  Als natuur in 't graauw zich hult:

Dus ook leide ik, in dees ſtreken,
  Teerkost op voor 's winters nood,
Toen, aan 't ſtadgewoel ontweken,
  Ze ons haar' vollen horen bood.

Neemt, gastvrije ſtedemuren,
  Mij weêr op in uwen ring,
En verkort mij de avonduren
  Door der kunſten tooverkring!

Maalt mij die verrukkende oorden,
  Schilders! met bezielde verf,
Die mijn ziel zoo zeer bekoorden,
  En herſchep mij, wat ik derf!

Schenk, o Toonkunst! door uw klanken,
  Mij der nachtegalen lied!
'k Zal u voor den weêrgalm danken,
  Dien uw melodij mij biedt.

Schets mij, Poëzij! de weelde,
Die men in Gods schepping smaakt!
Wat uw levend woord mij beelde,
Wordt door mijn gevoel volmaakt.

Leidt mij, nutte Wetenschappen!
Uwen achtb'ren tempel in;
Leent mij kennis, rigt mijn stappen,
Licht mij voor, verheft mijn' zin!

Dus verbeid ik weêr de lente,
Die tot nieuw genot mij wekt,
En ik keer, met dubb'le rente,
Waar natuur mij henen trekt.

Aan haar' boezem rust men veilig,
Komt den Hemel naderbij,
Is de Godsdienst ons meer heilig,
Staat de Liefde aan onze zij'.

Wie aan hare hand wil wand'len,
Hecht zich niet aan de aarde-alleen;
Want zij voert, in al zijn hand'len,
Hem tot haren Schepper heen.

Wat mij dan Gods gunst doe dagen,
'k Weet, dat mij een lente beidt;
Hier, na 's winters gure vlagen,
Of bij Hem, in de eeuwigheid!

11 Nov. 1833. J. W. IJNTEMA.

AAN DEN MARQUIS DE THOUARS, OP EEN VERS IN HET LETTERLIEVEND MAANDSCHRIFT VAN 1 NOV.

Wat lastert gij, Thouars! uw edel vaderland?
Waarom bezoedelt gij, met eigen, wrev'le hand,
Het eerloof, dat ge u hadt bij 't vaderland verworven?...
Neen! Bilderdijk is niet den *hongerdood* gestorven.
Wat zelfs naar nooddruft zweemt, werd mildelijk gestild;
Hij leefde in overdaad, had hij dit slechts gewild.
De man, dien gij *vergoodt*, (vergoden past geen' Christen)
De man, dien gij *aanbidt*, (o schendig woord-verkwisten!)
Hij-zelf, hij wees gewis, verliet hij 't zwijgend graf,
Dien laster en *dien* lof, Thouars! met huiv'ring af.
Nov. 1833.

MENGELWERK.

Mijn Heer de Redacteur!

Het slot der Recensie over de twee, door TEYLER'S *Godgeleerd-Genootschap* bekroonde, Verhandelingen van de Heeren WEYDMAN en GRATAMA, in No. XI van uw Tijdschrift, lezende, en onder anderen: „Buiten den aanhang der bejaard-„ Doopsgezinden, verheft zich naauwelijks, ook in dezen „ lateren tijd, eene te weinig gehoorde stem, die het mis-„ bruik wraakt, en strijdig keurt met de instelling van den „ Doop en deszelfs bediening door de Apostelen en Apos-„ tolische Vaderen," enz. vond ik daarin aanleiding tot het nevensgaande uittreksel van breedvoeriger zamenspraken, over de Kerkelijke Geschiedenis, tusschen een Katholijk, Luthersche, Gereformeerde, Remonstrant en Doopsgezinde, om het, door middel van uw Maandwerk, aan het Publiek mede te deelen, zoo Gij het insgelijks moogt goedvinden. Het betreft zekerlijk een oud geschilstuk, waarvan men weinig of niets in 't openbaar meer verneemt, en dat men ook wel (gelijk sommigen misschien zullen denken en wenschen) in vergetelheid mogt laten rusten. Maar ik ben het met Recensent eens, dat men hieromtrent ook al te schroomvallig kan te werk gaan. Als men niet *hoort* en *wederhoort*, zal het al bij het oude en men even ver van elkander verwijderd blijven; terwijl het nogtans stilzwijgend een heimelijk voedsel verschaft tot onderlingen verkeerden naijver en voortduring der eenmaal ontrezene kerkgeschillen. In onze meer verlichte en verdraagzame tijden, dan die der ouden, zal men daarover ook met meer bescheidenheid en vrijmoedigheid kunnen en mogen handelen, of *suaviter in modo*, schoon dan *fortiter in re*, spreken en schrijven; gelijk ook met eene onpartijdiger en kalmer geeststemming hooren en lezen, uitgezonderd alleen enkele middeleeuwsgezinden.

De plaatsing van het nu volgend pleidooi, al of niet, zij intusschen aan uwe eigene beoordeeling overgelaten door

den Inzender.

GESPREK OVER DEN DOOP.

Luthersche. (*Na over kerkelijke vereenigingen gesproken te hebben.*) Het verwondert mij, dat Remonstranten en Doopsgezinden niet reeds voorlang zich vereenigd hebben. Beide Kerkgenootschappen hebben geene uitstaande Geloofsbelijdenissen of Formulieren, waaraan zij gebonden zijn, en buitendien in gevoelens en lotgevallen zoo veel overeenkomst met elkander, dat daaruit van zelf (zou men zeggen) eene geheele ineensmelting moest voortvloeijen.

Doopsgezinde. Daartoe zijn ook wel pogingen aangewend, doch zonder den gewenschten uitslag. De Doop der Bejaarden, bij de onzen alleen in gebruik, zal wel het grootste, zoo niet het eenigste struikelblok geweest zijn.

Gereformeerde. Wel, gij hebt in andere punten, zoo als het bekleeden van het Regter- of Overheidsambt, het dragen van wapenen, enz. zoo veel toegegeven; kunt gij dan niet nog éénen stap verder gaan, en in de vereenigde Gemeente den Kinderdoop toelaten, zoo iemand der leden daarop gesteld ware?

D. Dat wij de strenge begrippen onzer voorvaderen niet onveranderlijk en hardnekkig willen vasthouden, daarvan kan de aangehaalde toegevendheid ten bewijze strekken; maar hieruit volgt niet, dat wij in alles moeten toegeven, ook in dat punt, hetwelk wij gelooven, dat de strengste proeven kan doorstaan, en ontwijfelbaar op historisch en Apostolisch gezag gegrond is.

G. Is uw gevoelen omtrent den Doop zoo *ontwijfelbaar*?

D. Bij mij is het eene uitgemaakte zaak, dat alleen de bejaarde Doop de schriftuurlijke of Christelijke Doop is.

R. Dat zou ik u wel eens willen hooren bewijzen.

D. Het is hier één tegen vier, en dus geen partij egaal; anders zou ik de uitdaging aannemen. Maar, wat behoeven wij die oude veete ook weder op te halen? De menschen toch, als zij gevoelen ongelijk te hebben, worden eerder boos, dan dat zij zich laten overtuigen.

Dit is nu wel eene zwakheid; maar zou het toch niet beter zijn, om dezelve eenigermate te gemoet te komen, liever te zwijgen, dan anderen op hun zeer te tasten?

G. YPEY en DERMOUT hebben er in hunne *Kerkelijke Geschiedenis* nogtans anders over gedacht. Die begrepen, dat het nu de regte tijd was, om de zaken in het ware licht te plaatsen; dat voorheen niet geschieden kon. En dit maakt, naar mijne gedachten, eene der grootste verdiensten van hunnen arbeid uit.

Katholijk. Gij kent ons te wèl, om te vreezen, dat wij boos zullen worden bij de verdediging van uw gevoelen, hoe krachtig zij ook wezen moge, indien ze slechts bescheiden is.

G. Ook weet gij, dat mijne laatste kinderen niet gedoopt zijn.

K. En niet één van mijne kinderen heb ik laten doopen. Dus moogt gij mij ook wel van uwe partijen aftrekken. Evenwel zal ik mede tegen uwe Doopsgezinde stelling inbrengen, zoo veel ik kan.

L. Voorshands hebt gij echter al tegen u, dat alle Christen-gezindheden, buiten de uwe, den Kinderdoop voor wettig houden. Zou nu juist alleen dat kleine hoopje Mennisten *gelijk* en alle anderen *ongelijk* hebben?

D. Ja, als gij de waarheid bij hoofdelijke stemmen wilt opnemen, dan verliezen wij het verre. Maar dat *getal* hier zou beslissen, bewijst te veel, en daarom niets; want dan moesten wij allen Roomschkatholijken worden, die sedert de vereeniging met *Braband* het grootste getal in het Rijk uitmaken (*). En wilt gij naar eene breedere schaal rekenen, dan moesten wij geene Christenen, maar *Turken* of Heidenen zijn, omdat dezen alle belijders van JEZUS' naam, uit alle werelddeelen te zamen genomen, in getal zeer verre overtreffen. Neen, ik zeg met REGENBOGEN: „ Beter is het, met een klein gezelschap den regten weg te houden, dan met de groote menigte te dwalen."

(*) Geschreven vóór 1830.

G. Het ſtaat u dan te *bewijzen*, dat gij met uw klein gezelſchap in dezen op den regten weg zijt, en dat alle de overigen dwalen.

D. Gij zult mij vooraf (als het dan toch wezen moet) wel willen toeſtemmen, dat in de Godsdienst, die uit zichzelve geheel van eene geestelijke natuur is, geene Plegtigheden te pas komen, dan die *ſtellig* door den Goddelijken Wetgever geboden zijn, en *zoo* als ze geboden zijn.

L. Dit kan niet ontkend worden. Zonder dien regel in acht te nemen, zou de deur wijd en waag opengezet worden voor het invoeren van allerlei inſtellingen, gelijk het bij de Roomſchen gegaan is, die zeven Sakramenten hebben, en ik weet niet wat al andere Ceremoniën. — Maar, wat wilt gij hieruit beſluiten?

D. Dat alleen de H. Schrift, en wel bepaaldelijk die van het N. V., ons pleit moet beſlechten. Bijaldien derhalve in de Schriftuur een bevel tot het doopen van bejaarden en niet van kinderen gevonden wordt, volgt hieruit, dat alleen de eerſten, en niet de laatſten, tot die plegtigheid behooren toegelaten te worden. Als gij nu de woorden der inſtelling leest, of den last van den Heer, aan zijne Apostelen gegeven: *gaat heen*, *onderwijst* enz. (MATTH. XXVIII: 19 en MARC. XVII: 15, 16) inziet, kan dit bevel op geene andere perſonen worden toegepast, dan op de zoodanigen, die, tot jaren van onderſcheid gekomen, kunnen weten, wat zij gelooven, belijden en ondergaan, daar het *onderwijs* en *geloof* onmiddellijk met den Doop verbonden zijn, of wel denzelven moeten voorafgaan.

G. Maar *onderwijzen* kan ook beteekenen *Discipelen maken*.

D. Dit zal wel op hetzelfde uitkomen; want hoe kan men zich eenig denkbeeld vormen van Discipelen maken, zonder voorafgaande oefening of onderwijs? Lees anders den tekst bij MARCUS, waar een ander grondwoord ſtaat, dat noodwendig *prediken* of *onderwijzen* beteekenen moet. — Daarenboven kunnen wij ons beroepen op de handelwijze der Apostelen, die zekerlijk niet begre-

pen hebben, dat in het Doopbevel, van hunnen Meester ontvangen, mede kleine kinderen lagen opgesloten; want nergens vindt men eenig blijk, dat zij die gedoopt hebben, terwijl integendeel alle gedoopten, van welke melding gemaakt wordt, bejaarden zijn. Bij herhaling lezen wij, dat menigten gedoopt werden, beide *mannen en vrouwen*. Hoe vreemd, dat er niet eene enkele maal wordt bijgevoegd: *en kinderen*, indien het anders met de zaak in diervoege gelegen ware geweest!

R. en de anderen te gelijk. Maar wij lezen toch van geheele huisgezinnen, die gedoopt zijn; en daaronder zullen ook wel kinderen geweest zijn.

D. Vijf zoodanige huisgezinnen komen werkelijk in de gewijde verhalen voor, als dat van CORNELIUS, van LYDIA, van den Stokbewaarder, van CRISPUS en van STEPHANAS. Men vooronderstelt nu, doch zonder bewijs, dat in deze huisgezinnen kleine kinderen geweest zijn, en op deze losse vooronderstelling bouwt men weder eene andere, even onbewezene en onbewijsbare, vooronderstelling. Hoe vele huisgezinnen ondertusschen worden er gevonden, waarin geene kinderen in 't geheel zijn, immers geene kraamkinderen of zelfs minderjarigen, waarop het hier eigenlijk aankomt! Maar laat ik eens toegeven, dat zij er in geweest zijn, dan volgt nog geenszins, dat de Apostelen dezelve gedoopt hebben. Het tegendeel is veeleer middagklaar.

K. Dat is van u ook eene bloote vooronderstelling.

D. Neen; ik zal het bewijs er bijvoegen. Van de gedoopten in die huisgezinnen wordt gezegd, dat zij *met vreemde talen spraken*, *God grootmaakten*, *geloofden*, *zich verheugden* enz.; al hetwelk doet zien, dat pasgeboren kinderen hier buitengesloten waren. Ongetwijfeld zal men, bij de behandeling van zulke gewigtige en plegtige zaken, de kleinen wel in de zoete rust gelaten hebben! — Ook kan de natuur en het eigenlijk oogmerk van den Doop niet behouden blijven, dan in dien der bejaarden. Zal deze plegtigheid iets beteekenen, zal ze tot eenig nuttig einde bevorderlijk zijn, dan moet dezelve, als

een uitwendig en zinnebeeldig hulpmiddel, den Doopeling tot een ernſtig nadenken over zichzelven, tot boete en bekeering leiden. Het water is een gepast en eenvoudig zinnebeeld van reiniging, ſtellende bij overbrenging de zuivering van zondeſmetten, eene afwasſching van dezelve, eene vernieuwing des levens, en de daarop toegezegde ſchuldvergiffenis, voor. Vanhier de uitdrukking: *bad der wedergeboorte*. Maar dit alles verliest zijne kracht, zijn woorden zonder beteekenis, indien men ze op jonggeboren kinderen wil toepasſen. Deze, geen onderſcheid kennende tusſchen goed en kwaad, zijn geheel onbeſmet, hebben geene afwasſching, in een' zedelijken zin, geene vergeving van zonden noodig, kunnen geen berouw toonen, geene beterſchap beloven, niet gelooven in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes. Zij zijn ten eenemale onbewust van 't geen men aan hen verrigt. Wat blijft er dan over van het doel en de nuttigheid dezer plegtige handeling?

R. De Erfzonde. Daarvan worden de kinderen door het doopwater afgewasſchen.

D. Dit kunt *gij* althans niet ernſtig meenen, die in geene Erfzonde gelooft! En ik acht dit even onbijbelſche als ongerijmde woord ook geene ernſtige wederlegging waardig. Die Erfzonde moet er dan wel zeer losjes op zitten, indien men ze door eenige druppelen waters maar zoo oogenblikkelijk kan wegnemen!

K. Maar het water in een gewijd doopbekken, door de gewijde hand van een geordend en gezalfd Geestelijke, bij zulk eene gelegenheid gebruikt, verkrijgt eene van zonde reinigende, heiligende en zaligmakende kracht.

D. Dit is het Roomſche denkbeeld, waarvan ook vele Protestanten niet vreemd ſchijnen. Maar er wordt ook een Roomsch wondergeloof toe vereischt, om het als zoodanig aan te nemen. Water blijft water, gelijk brood en wijn bij het gebruik des Avondmaals eenvoudig brood en wijn blijven. Deze ligchamelijke dingen veranderen niet van natuur, noch zigtbaar noch

onzigtbaar. Zij bezitten geene inwendige, buitengewone, geheimzinnige kracht. Alleen de plegtige gelegenheid verhoogt en heiligt in onze gedachten het gebruik van dit zinnebeeld. Het teeken wordt dikwerf bij gewijde en ongewijde Schrijvers voor de beteekende zaak genomen; dus ook de Doop voor de leer en bekeeringsgevoelens, die de doopeling belijdt. Behalve dat de Doop het *bad der wedergeboorte* (de vernieuwing des levens) genoemd wordt, zegt ook een Apostel uitdrukkelijk, dat hij de vraag is, de betuiging, eener goede confcientie voor God. In het geval van den Kinderdoop mist derhalve deze plegtigheid hare geheele beduidenis of zinfpeling.

R. De Zaligmaker zegt evenwel: *laat de kinderkens tot mij komen.*

D. In eene gedrukte preek heb ik eens gelezen: *laat de kinderkens tot mij komen* EN GEDOOPT WORDEN. Als dit laatfte bijvoegfel wezenlijk in den tekst ftond, dan ware de zaak afgedaan. Ondertusfchen wordt aldaar van *doopen* geen enkel woord gefproken. Het oogmerk van den Heiland bij die uitnoodiging was alleen, om, door het omhelzen en zegenen der kinderen, aan de omftanders te toonen, hoe hoog Hij de fchuldelooze onnoozelheid, eenvoudigheid en opregtheid waardeerde, en hoe noodzakelijk deze hoedanigheden, van welke Hij de kinderen tot voorbeelden ftelde, in zijne leerlingen vereischt werden.

G. Maar als nu de Doop in plaats van de afgefchafte Befnijdenis ingefteld is, dan behoort dezelve ook den kinderen te worden toegediend.

D. Tusfchen deze beide Inftellingen is een zoo groot verfchil, dat zij met elkander niet verwisfeld kunnen worden. De Befnijdenis was eerder een volksteeken, een teeken des vleefches, dan eene godsdienftige plegtigheid. En wil men den Doop in plaats van de Befnijdenis ftellen, dan moeten alleen zonen en geene dochters gedoopt worden, en dan behoort dit ook te gefchieden op den achtften dag. Daarenboven lezen wij

nergens, dat de Doop in plaats van de Besnijdenis gekomen is. Apostel PAULUS inzonderheid, die zoo dikwijls van de Besnijdenis spreekt, en met zoo veel ijver beweert, dat dit juk vooral niet op de halzen der geloovigen, uit het Heidendom afkomstig, moet geschoven worden, zoude het niet verzwegen hebben, indien hij anders in diervoege gedacht had, dat de Doop in plaats van de Besnijdenis ware ingesteld.

L. Het blijft toch altoos een goed werk voor de ouders, dat zij hunne kinderen zoo vroeg en zoo plegtig den Heere toewijden, en dit verbondsteeken laten ontvangen.

D. Dit kan ik voor een oogenblik u toestaan, schoon hierop ook veel zou af te dingen zijn. Ik heb dat kinderdoopen, onder het haastig aflezen van het oude Formulier, wel eens gezien, dat het waarlijk noch voor ouders noch voor anderen zeer stichtelijk was! Maar de vraag is hier niet, of het niet eenig nut kan hebben, of het geen kwaad kan; maar of het schriftmatig, of het die plegtigheid is, welke de Heer in zijne Kerk heeft ingesteld; want buiten het gezag der H. Schrift (zoo als gij mij hebt toegestemd) zijn alle kerkgebruiken en plegtige bedrijven bloote *menschelijke* instellingen van geenerhande heilig gezag, hoe nuttig ook in sommige opzigten. En zoodanig is hier het geval. De Christelijke Waterdoop is eene plegtigheid, die den Doopeling betreft, en niet de Doopheffers of Doopgetuigen, zoo als ouders en anderen. De Apostelen vraagden vooraf den menschen, of zij in JEZUS CHRISTUS geloofden; en op de belijdenis daarvan doopten zij. De Kamerling, die zich begeerig toonde gedoopt te worden toen hij water zag, moest eerst voor FILIPPUS verklaren te gelooven, dat JEZUS de CHRISTUS was; daarna alleen was het doopen *geoorloofd.*

K. Hoe is het dan mogelijk, dat de Kinderdoop zoo vroeg en zoo algemeen in gebruik is geraakt? Hij is toch zeer achtbaar door zijne oudheid.

D. Ja, hoe is het mogelijk, dat vele andere mis-

bruiken en bijgeloovigheden zoo vroeg in de Christenkerk zijn geflopen als de Gefchiedenis leert? Nogtans vindt men niet eerder eenige fporen van den Kinderdoop, dan op het laatst van de tweede of in het begin van de derde Eeuw, (dus lang na de tijden der Apostelen) als wanneer men, uit bijgeloovige zorg voor de zaligheid van kleine kinderen, begonnen is dezelven ook het Avondmaal toe te deelen, dat echter geen ftand heeft gehouden. En het is eene bekende gefchiedkundige waarheid, dat, eerst in het vijfhonderdfte jaar na de opkomst van het Christendom, op eene Kerkvergadering te *Carthago*, de Kinderdoop is doorgedreven, hoewel niet zonder fterke tegenkanting, onder anderen, van den beroemden Kerkvader TERTULLIANUS. Toen heeft men vastgefteld, dat die zijne kinderen niet liet doopen vervloekt was. Maar wat beteekent menfchelijk gezag van Kerkvergaderingen, als er Goddelijk gezag vereischt wordt? Op grond van dit laatfte alleen gelooven wij, en behoort men te gelooven, dat de Christelijke Waterdoop te pas komt, niet bij onze intrede in de wereld, maar bij onze intrede in de Kerk. En fpreekt gij van achtbaarheid door ouderdom, dan is zeker de bejaarde Doop de achtbaarfte van allen; want het lijdt geene tegenfpraak, dat *die* van Apostolifche dagteekening is.

R. Ik wenschte ook wel, dat de onzen konden goedvinden in zoo verre tot de Doopsgezinden te naderen, dat zij het kinderdoopen, dat toch niet, dan op zwakke gronden, kan verdedigd worden, achterwege lieten; zoo als velen reeds na de fcheuring tusfchen Remonftranten en Contraremonftranten gedaan hebben. Dan ware de weg tot vereeniging terftond gebaand, en weder eene fekte minder in de wereld. De Doop der Bejaarden is *zeker* wettig en goed (gelijk allen toeftemmen) en kan dus van onze Predikanten zonder eenig bezwaar bediend worden. Maar (dit moet men bekennen) Doopsgezinde Predikanten kunnen geene kinderen

doopen, of zij zouden, tegen hunne overtuiging, eene plegtigheid waarnemen, die zij voor onwettig houden.

G. Dat ware goed; maar zoo veel moesten dan de Doopsgezinden van hunnen kant toegeven, dat zij dezulken, die in hunne kindschheid gedoopt zijn, en in dezen Doop kunnen berusten, niet herdoopten.

D. *Herdoopen* of *wederdoopen* moet gij niet zeggen; dit doen wij niet. Wij beschouwen de genen, die in hunne kindschheid gedoopt zijn, als *niet* gedoopten, en die dan eerst eigenlijk *gedoopt* worden, wanneer zij op de belijdenis huns geloofs deze plegtigheid ondergaan.

G. Als gij evenwel iemand, die, hetzij uit eerbied voor het ouderlijk werk, of uit eenige andere zwakheid, alleen op zijne belijdenis wenscht aangenomen te worden, zulks weigert, handelt gij toch niet zeer verdraagzaam en toegevend. Gij noodigt allen tot de gemeenschap van het Avondmaal uit, zonder naar verschil van gevoelens te vragen. En waarom kunt gij niet iemand, in zijne kindschheid gedoopt, maar die omtrent zijne verpligting tot het ontvangen van den bejaarden Doop, of wel misschien (zoo als er zijn) omdat hij deze plegtigheid noch van dat gewigt noch van eene altoosdurende verpligting acht, mogt dwalen, (in allen gevalle slechts eene dwaling dan omtrent eene uiterlijke plegtigheid) — waarom, vraag ik, kunt gij den zoodanigen, terwijl hij zich tot eene openbare belijdenis van het Christelijk geloof bereidwillig verklaart, niet als uwen broeder of uwe zuster en als lid van uwe kerkelijke huishouding aannemen?

R. Dit, dunkt mij, zou niet meer zijn, dan een klein staaltje van uwe Christelijke verdraagzaamheid. Neen, in dat opzigt kunnen de Doopsgezinden waarlijk niet van stijfzinnigheid vrijgesproken worden.

D. In enkele van onze Gemeenten geschiedt ook de aanneming wel op die wijze, als gij meent te behooren. Ik voor mij zoude er ook niet tegen zijn, dat men de deur onzer Broederschap zoo veel wijder openzette,

mits dat de noodige voorzorg gebruikt wierd tegen het insluipen van den Kinderdoop, dat overblijfsel van oude misbruiken en verbasteringen uit den bijgeloovigen tijd, of de Roomsche Kerk. Altoos nogtans zou ik het beter keuren, dat de bedoelde personen zich lieten doopen, *om alle geregtigheid te vervullen.*

K. Ik wist niet, dat de Doopsgezinden zoo veel voor hunne zaak te zeggen hadden.

D. Dat weten misschien de meesten niet, omdat zij er zelden of nooit van hooren of lezen. De zoogenoemde redenen voor den Kinderdoop worden bijkans wekelijks herhaald uit het bekende Formulier, dat met andere symbolische boeken nevens den Bijbel geplaatst is. En geen wonder, dat velen zelfs geen' anderen Doop kennen, of daarnaar onderzoek doen! Onze lieden schijnen het sedert lang onnoodig geacht te hebben, openlijk met de gronden voor hun karakteriserend gevoelen voor den dag te komen. Zelfs hoort men het naauwelijks door onze Predikanten meer aanroeren bij de bediening van den Doop, veeligt uit eene te verre gaande kieschheid, om den andersdenkenden, die gewoonlijk bij zoodanige gelegenheden nog al in grooten getale tegenwoordig zijn, geen' aanstoot te geven.

G. Ja, ik wist het wel, althans grootendeels; en daarom heb ik ook opgehouden, mijne kinderen te laten doopen.

L. Daarin zult gij toch weinige navolgers vinden in uwe Kerk.

G. Laat dat zijn. Elk moet naar zijne overtuiging handelen. Ik wensch te staan in de vrijheid, waarmede CHRISTUS ons heeft vrijgemaakt, en wensch ook, dat mijne kinderen onbevooroordeeld, in het stuk van hun godsdienstig geloof, naar eigene vrije overtuiging te werk gaan. Min of meer nogtans zijn zij daarin belemmerd, wanneer zij zonder hun toedoen gedoopt zijn, omdat de kinderen gerekend worden tot die Kerk te behooren, waarin zij den Doop hebben ont-

vangen. En, al ware het om die reden alleen, men zal het kinderdoopen wel aanhouden zoo lang men kan.

D. Wij zullen niemand dat kwalijk nemen, als men het ons niet kwalijk neemt, dat wij alleen het gezag der Apostelen blijven volgen.

NAAMAFLEIDING VAN DEN LUIPAARD.

Onlangs vroeg mij iemand, of de *luipaard* tot het *paarden*-geslacht behoore en *lui* van aard zij, en of dit buitenlandsch dier dan niet *het* luipaard moest heeten? Deze vraag kwam mij te minder vreemd voor, daar in de H. Schrift de *paarden* en de *luipaarden* wel eens in éénen adem genoemd worden (*); daar een, door de Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* uitgegeven, leesboekje gewag maakt van *het sterke luipaard* (†); en daar de *eerste* lettergreep van *luipaard* wel eens aanleiding heeft gegeven tot eene welmeenende waarschuwing tegen de *luiheid* (§).

Intusschen wordt dit dier, door alle Natuurkundigen, onder het *katten*-geslacht gerangschikt; en dat het alles behalve *lui* moet zijn, mag men, dunkt mij, gereedelijk besluiten uit zijne buitengewone wreedheid, die de moordzucht niet tot het bevredigen zijner behoefte bepaalt, maar schier tot alles uitstrekt, wat hij magtig kan worden, en zich inzonderheid vergast aan het warme bloed der verscheurde schapen. Maar, waarom heet hij dan *luipaard?*

1. Alleen op de *Nederduitsche* benaming afgaande, zou ik in bedenking geven, of dezelve niet zamengesteld zij uit *luip* en *aard?* Het eerste woord, af-

(*) B. V. HABAKUK I: 8: „zijne (des vijands) paarden zijn ligter dan de luipaarden."

(†) Zie *Volksleesboek over de voortbrengsels der Natuur*, 3de Deel, bl. 134 van de kleine uitgaaf.

(§) Zie *Tafereelen uit het Rijk der Dieren*, in 4to., bij J. NOMAN, te *Zaltbommel*, uitgegeven in 1819, bl. 19.

komstig van *luipen*, d. i. *loeren* of *sluipen*, drukt toch eene hoedanigheid uit, welke aan dit wilde roofdier bijzonder eigen schijnt. Men zie b. v. HOSEA XIII: 7: „als een luipaard loerde ik op den weg." En JEREM. V: 6: „een luipaard waakt tegen hunne steden; al wie uit dezelve uitgaat, zal verscheurd worden." Gelijk nu onze taal de woorden *trotschaard*, *dronkaard*, *gierigaard* enz. van menschen gebruikt, om derzelver bijzondere *geaardheid* uit te drukken; zoo zou men even zeer den naam *luipaard* kunnen bezigen, om de *luipachtige* geaardheid van dit dier aan te duiden. Maar dan moest men ook, ter voorkoming eener dubbele misvatting, de spelling en uitspraak daarnaar inrigten.

2. Doch er is, mijns inziens, nog meer grond, om *luipaard* af te leiden van het Latijnsche *leopardus*. Dit woord is zamengesteld van *leo* en *pardus*; het eerste beteekent eenen *leeuw*, het laatste eenen *pardel* of *panter*. *Leopardus* schijnt dus aan te duiden een' *leeuwsoortigen pardel* of *panter*, het zij wegens de *sterkte*, of uit hoofde eener andere hoedanigheid, welke hij met den *leeuw* bijzonder gemeen heeft (*). Deze opvatting schijnt ook daardoor begunstigd te worden, dat de H. Schrift niet alleen, in onderscheidene plaatsen, *leeuwen* en *luipaarden* te zamen noemt, b. v. *Hoogl.* IV: 8, JESAJ. XI: 6, JEREM. V: 6 en HOSEA XIII: 7, maar ook, *Openb.* XIII: 2, den *pardel* (παρδαλις, door den Hoogl. V. D. PALM hier vertaald *luipaard*) beschrijft, als hebbende *den mond eens leeuws*. Des luipaards afkomst van het *katten*-geslacht kan hiertegen geen bezwaar opleveren, daar ook de *leeuw* tot hetzelfde geslacht behoort.

Maar, hoe nu *luipaard* afgeleid van het oorspronkelijke *leopardus*? Men weet, dat de *Franschen* dit dier

(*) De Negers in *Afrika* noemen hem den *koning der bosschen*. Zie ROBIDÉ VAN DER AA, *Merkwaardigheden uit het Dierenrijk*, bl. 136.

leopard noemen, en de laatste lettergreep *lang* uitspreken, even alsof er stond *paar* of *paard*. Nu geloof ik, dat men, deze *Fransche* uitspraak nabootsende, (gelijk, helaas! omtrent zeer vele woorden plaats heeft (*)) en voorts *leo* in *lui* veranderende, het woord *luipaard* gesmeed heeft. De dubbele verbastering is te meer te bejammeren, daar zij tot eene tweevoudige misvatting gereede aanleiding geeft. Doch men kon en moest, dunkt mij, dit nog verhelpen, door *luipaard* te veranderen in *leopard*, (zoo noemen hem ook de *Duitschers*) of, volgens eene getrouwe vertaling van het oorspronkelijke *leopardus*, in *leeuwpardel*. Alsdan zou ook elk ongeletterde een geschikt denkbeeld van dat dier kunnen vormen, en althans niemand gevaar loopen, om daarvan een *lui paard* te maken.

Laren, bij *Zutphen*, J. G. C. KALCKHOFF.
8 Nov. 1833.

(*) Zie mijne (nameloos) uitgegevene *Proeve tegen de verbastering der Nederlandsche Taal, door beschaafde Nederlanders; benevens eenige Bijlagen, door eenen Duitschen beminnaar der Nederlandsche Volkstaal.* Te *Zutphen*, bij W. C. WANSLEVEN, 1829.

DICHTERLIJKE BIJDRAGE TOT DE CHOLERA-LITTERATUUR.

Iemand, die even min Dichter als Doctor is, en zelfs nog minder van Poëzij, Genees- en Ziektekunde weet, dan vele Dichters en Doctoren, stootte gisteren, onder het lezen van een dichtwerk uit de negentiende eeuw, op eene ontdekking, die algemeener verdient bekend te worden, dan dat werk zelve, hoe voortreffelijk anders ook!

Mr. A. W. ENGELEN, Dichter te *Elburg*, heeft, ongetwijfeld door eene bijzondere ingeving gedreven, een' strijd beslist, die door twee groote heirscharen van Geneesheeren en eene nog veel grootere van lijders tot op dat oogenblik nog niet had kunnen uitgemaakt worden,

te weten: de al of niet besmettelijkheid der (op ééne na) *verschrikkelijkste aller kwalen*, of *Cholera*. (*)

Bladz. 14 van zekeren *Dichterlijken Brief* zingt de genoemde Zanger:

„ De schrikbre rijmelziekte (ontzaglijkste aller kwalen)

. . . .

. . . besmetlijk als de Cholera," enz.

Trouwens, na het getuigenverhoor van Dr. MISES, was het genoegzaam gebleken, dat het geschilpunt door geneeskundige kennis niet konde beslist worden, maar dat er licht van hooger hand moest komen. Daarom verzekert de dichterlijke Briefschrijver dan ook ten overvloede (bl. 16), offchoon een liefhebber van *kamillen* zijnde,

„ 't Ben vreemdling... in 't vak der Hippokraten."

Niemand zal dus verder het besmettend vermogen der *Cholera*, zoo min als dat der rijmelziekte, met grond kunnen in twijfel trekken, dewijl de zaak door middel der Poëzij is afgedaan; want (bl. 10)

„ De Dichtkunst, hemelteig, verspreidt eèn Godlijk licht."

De eenige zwarigheid, die een twijfelaar nog zoude kunnen opperen, is, of Mr. ENGELEN dan inderdaad tot de Dichters behoore. Bij eenig nadenken, echter, zal men zich gemakkelijk van de waarheid overtuigen. Vooreerst toch kan eèn *dichterlijke* Brief alleen door een' Dichter geschreven worden, en ten andere blijkt zij nog klaarder daaruit, dat zijn Ed., even als BILDERDIJK, tot wien (bl. 10) gezongen wordt:

„ O, nooit volprezen Bard,
„ Die meê (mede) een dichtvonk hebt ontstoken in mijn hart!"

zijnen Mededichters geen goed hart toedraagt, en, in

(*) Zie *Vaderl. Letteroef.* 1833. No. XIV. bl. 602 env. der Recensiën.

dezen ondichterlijken tijd, zijne broeders in APOLLO brutaal genoeg op 't lijf valt, niet ongelijk aan de schapen, APOLLO's vee (*), die soms, bij gebrek aan voeder, elkanders vacht aantasten. Eenen zeer ongeloovigen zoude men, als derde bewijsgrond, nog kunnen voorhouden, dat zijn Ed., in navolging van den nooit volprezen Bard, een' sterken haat schijnt te voeden tegen den tijdgeest (bl. 11), het gaz- en lamplicht (bl. 13), de waanpoëten en de kikkers (bl. 15, 23), en gaarne (bl. 16)

„ ... mag vloeken als een ketter."

't Is overbekend, dat BILDERDIJK daarenboven een groot Taal- en Geneeskundige was; doch eenig verschil zal er wel altoos blijven bestaan tusschen twee uitstekende Geniën! Dat evenwel Mr. ENGELEN een Genie is, bewijst zijn hooge toon middagklaar.

Een aantal zwakke plaatsen, welke sommigen „in dees fraai gedrukte blaêren" hebben willen ontdekken, zullen ruimschoots verschooning vinden, indien men de volgende klassieke regels met aandacht leest en bedaardelijk overweegt:

„ Dan rijm ik, tot mij 't zweet aan ieder hoofdhair hangt."

„ 'k Ben *zeeziek* bovendien"....

„ En nu, mijn Zangster, zwijg! — want ging ik verder voort,
„ En bleef ik langer met mijn verzen u *aan boord*,
„ 'k Zou," enz.

Na de vergelijking dezer naïve (*schalksch-onnoozele*, zou Prof. LULOFS zeggen) bekentenissen, bedenkende, dat de Zanger, schoon onderhevig aan zeeziekte, bij zijne Zangster *aan boord* zong, zal men veel, verwonderlijk veel kunnen inschikken, en geenszins, een spreekwoord parodiërende, zeggende: Het is den eenen rijmelaar leed, dat de ander een vers maakt.

Kampen, 15 Nov. M.

(*) Toen hij in ballingschap de kudden van ADMETUS hoedde; naderhand werd hij gehouden voor den God der Herders (zie HYGIRIUS en APOLLODORUS.)

DE HOTTENTOTTEN IN ZUID-AFRIKA.

Mr. SHAW, een *Engelsch* Zendeling bij de *Hottentotten* in *Zuid-Afrika*, vermeldt het volgende: Ik reed eens naar eene landhoeve, om voor de *Bastaard-Hottentotten*, daar woonachtig, te preken. Velen der onzen volgden mij te voet, anderen te paard; zoodat het huis nagenoeg vol werd. Mijne goede vrouw toen ziek zijnde, haastte ik mij, terstond na verrigte dienst, huiswaarts, onder een' digten regen; terwijl al de anderen daar bleven. De *Namaquas*, hunnen overigen tijd wenschende te besteden ten nutte van zichzelven en anderen, hielden in den achtermiddag godsdienstoefening, toen een Pachter uit de nabuurschap de deur opende en naar binnen keek, maar vervolgens zich naar de keuken begaf, en, na afloop der godsdienstige zamenkomst, met blijkbaar oogmerk om hen te bespotten, de *Hottentotten* dus aansprak:

De Pachter. Wat is dat voor gezang en gebed, dat ge daar even hadt? Ik begreep er niets van.

JAKOB. Ik geloof, Meester, dat ge gekomen zijt, om met ons te spotten. Maar, mag ik vragen, verstaat Meester dit hoofdstuk (JO. III), en wel dat gedeelte, wat over wedergeboorte handelt? Wie, dunkt u, zijn het, die wedergeboren moeten worden?

Pachter. (Het Nieuwe Testament hem overhandigd zijnde, beklaagde hij zich over zijn gezigt, maar zeide ten laatste:) Ik onderstel, dat JEZUS CHRISTUS de persoon is, die wedergeboren moet worden.

JAKOB. Met verlof, Meester; JEZUS zegt, dat *wij* en *alle zondaars* op nieuw geschapen of wedergeboren moeten worden door den Heiligen Geest, willen wij in den Hemel komen.

JOHN (broeder van JAKOB). Meester, ge hebt mij eens gezegd, dat onze namen niet in den Bijbel staan, en dat de H. Schrift niet voor ons was: staat dan de naam van *Hollander* of *Engelschman* daarin te lezen?

(Geen antwoord.)

JAKOB. Maar, Meester, gij, die Christenen zijt, noemt ons, *Hottentotten*, *Heidenen*; dat is onze naam. Nu, in het Boek staat: JEZUS, het Licht, kwam, om de Heidenen te verlichten; wij lezen dus *onzen* naam in het Boek.

Pachter. (Zich doof houdende, maar na eene tusschenpoos:)

Uwe Zendelingschap doopt *Hottentotten*, vóór zij hunnen Catechismus kennen. Eerst behoordet ge dezen te leeren; vervolgens behoordet ge al die vragen uit uw hoofd te kunnen beantwoorden, en zonder dat niet gedoopt te worden.

JAKOB. Maar, Meester, waar staat dat geschreven?

Pachter. (Geen antwoord.)

JAKOB. Ik lees in den Bijbel, dat men op berouw en geloof mag gedoopt worden; maar niet, dat hij alleen, die al die vragen kan beantwoorden, zal gedoopt worden. Zoo wij alles in ons *hoofd* hadden, wat gij daar zegt, wat zal ons dat baten, zoo onze *harten* niet bekeerd zijn?

Pachter. Er is geene bekeering in dit leven; die zal eerst plaats grijpen na den dood.

JAKOB. Wilt ge ons eens zeggen, Meester, waar dat geschreven staat?

Pachter. (Geen antwoord.)

JAKOB. Zoo ik het wél versta, is een mensch, die overtuigd is van zijne zonden, die dus de zonde verzaakt heeft, en in JEZUS CHRISTUS gelooft, bekeerd; en zulk een mensch mag gedoopt worden. JOANNES doopte in de *Jordaan* op belijdenis van zonden.

Pachter. 't Is tijds genoeg, om berouw te hebben, wanneer wij ziek zijn en gaan sterven.

JAKOB. Dat staat niet in het Boek. Neen! wij moeten *nu* berouw hebben, zegt de Heer in zijn Woord.

Pachter. Ik versta u niet; gij spreekt slecht *Hollandsch*.

JOHN. Hoe komt het, Meester, dat gij ons niet verstaat, terwijl Mijnheer (de Zendeling) alles verstaat, wat broeders zeggen?

Pachter. Uwe Zendelingen kunnen geen goed *Hollandsch* verstaan of spreken.

JOHN. Onze Mijnheer leert het *Hollandsch* uit het Boek; gij leert het bastaard-*Hollandsch* zonder het Boek. 't Is dus geen wonder, dat gij meent, onze Mijnheer spreekt geen goed *Hollandsch*. Hij spreekt zoo als het Boek spreekt; gij verstaat het Boek niet, en verstaat daarom Mijnheer ook niet.

Pachter. Dat is gedeeltelijk waar; er zijn veel zaken in den Bijbel, die wij niet verstaan; en wanneer ik eens weêrkome, zal ik uwen Zendeling vragen, wat *God* en *Magog* beteekent.

HENRY. (Een onzer Uitleggers.) Dat gij, Meester, veel zaken in het Boek niet verstaat, is geen wonder: „De na-

tuurlijke mensch," zegt PAULUS, „verstaat niet de dingen, die Gods zijn, maar ze zijn hem eene dwaasheid."

Pachter. Wie is de natuurlijke mensch?

HENRY. Wij allen zijn natuurlijke menschen in onzen zondigen en natuurlijken staat, en kunnen alleen door medewerking van den Geest Gods de Goddelijke dingen verstaan.

Zij vroegen vervolgens den Pachter naar zijn gevoelen over onderscheidene plaatsen; maar hij zeide: „Ik ben geen Zendeling, en dus geen Schriftverklaarder."

JAKOB vroeg hem nog, of hij zijn volk, slaven of bedienden niet liet onderwijzen; het antwoord was: „Neen; want dan zouden zij zoo wijs zijn als ik zelf!"

DE ENGELSCHE KOOLMIJNEN.

Hoe veel steenkolen jaarlijks in geheel *Engeland* verbruikt worden, is, zelfs bij raming, bezwaarlijk op te geven. Bij het in 1829 door de Kamer der Lords gedane onderzoek werd door deskundigen het verbruik op twaalf millioen *chaldrons* (*) geschat, zonder te rekenen, wat de groote ijzerwerken, glasblazerijen en kalkovens noodig hebben. Naauwkeuriger weet men, hoe veel steenkolen in *Londen* verbrand worden. Eer het *gas* algemeen tot verlichting werd ingevoerd, kon men voor acht personen negen *chaldrons* stellen; thans moet men tien nemen. Deze verbazende menigte kolen, welke *Londen* verteert, komt alleen van *Newcastle* en *Sunderland*, in de Graafschappen *Durham* en *Northumberland*. Door deze landstreek, waar de laag kolen meestal twaalf voet dik is, loopen twee bevaarbare rivieren, de *Tyne* en de *Wear*, en naar deze twee waterbanen verdeelt zich ook de koolhandel in twee oorden. Men telt in deze beiden te zamen 59 geopende koolgroeven, van welke ijzeren spoorwegen naar eene der rivieren of naar beiden voeren. Deze mijnen behooren slechts aan weinige eigenaren, veelal grooten des rijks, doch worden doorgaans verpacht aan zekere maatschappijen, die dezelve op hoop van winst bearbeiden, en dikwerf ook, schoon niet altijd, goede zaken doen. Soms maken zij eene slechte rekening, dewijl de prijzen zoo onze-

(*) Een *chaldron* houdt 36 schepels of 2000 pond kolen.

ker zijn. Meermalen ook gebeurt het, dat het water indringt, of dat er eene ontvlamming der lucht plaats heeft, waardoor de werktuigen vernield worden en helaas! maar al te veel menfchen om het leven komen. In eene koolmijn b. v. bedraagt het water, dat men beftendig moet uitpompen, meer dan achtmaal de zwaarte der kolen, die uitgehouwen worden. Gewoonlijk wordt de pacht voor den tijd van 21 jaren aangegaan. De groeven zijn, naar mate van de meerdere of mindere hoeveelheid en hoedanigheid der kolen, tusfchen de 10,000 en 150,000 pond fterling waardig, en alle de 59 mijnen in dezen omtrek worden te zamen op omftreeks vijf millioen pond gefchat. Dezelve voeden 21,000 mijnwerkers, benevens derzelver huisgezinnen, en bovendien hebben nog 24,000 perfonen hun brood van den vervoer der kolen naar de hoofdftad. Een zoodanige onderaardfche fchat is te voortreffelijker, daar dezelve het bebouwen van den bovengrond niet verhindert. Al het land, dat elders voor houtgewas en oliezaden noodig is, (en dit bedraagt b. v. in *Frankrijk* een zevende gedeelte van al den grond) wordt gevolgelijk voor de graanteelt gewonnen.

Sedert omtrent veertig jaren is men van den regel, welken men vroeger bij het bewerken der mijnen volgde, afgeweken. Vóór dezen tijd werd te *Newcastle* niet eens de helft der kolen weggenomen, daar men zeer dikke pilaren ftaan liet, om het inftorten te beletten. In 1795 kwam men op de gedachte, om deze fteunfels dunner te maken, ja ook op zekere afftanden geheel weg te nemen. Doch met de grootere ruimte werd niet alleen het gevaar van inftorten grooter; ook de ontvlamming der lucht had menigvuldiger plaats. Eindelijk is federt 1815 de *Davyfche* veiligheidslamp algemeen ingevoerd geworden. Dit had echter geenszins, zoo als men fcheen te mogen verwachten, ten gevolge, dat er nu zoo veel te minder ongelukken gebeurden; alle getuigen ftemmen hierin overeen, dat ze even menigvuldig zijn, als voorheen. Aan de nuttigheid van de lamp twijfelt niemand. Geene week gaat intusfchen voorbij, dat niet arbeiders gevoelig geftraft worden, dewijl zij met dezelve zoo onvoorzigtig te werk gaan, en de eigenaars vorderen, dat men daarvan in alle omftandigheden zich bedienen zal. Doch verachting der gewone maatregelen van voorzigtigheid, en misfchien ook zekere zucht, om zelfs zonder noodzakelijkheid den dood te trotferen, zijn gewone verkeerdheden van den onbefchaafden

mensch, en door niets ter wereld kan men den werkman beletten, dat hij niet om elke kleinigheid, maar vooral om wat beter te zien, de lamp opene. Thans gaat men weder veilig in mijnen of gedeelten van mijnen, waarin zich, vóór de schoone uitvinding van DAVY, niemand wagen durfde. Door middel van dit werktuig, dat nooit zijne dienst weigert, daalt men nu in de gevaarlijkste diepten neder, waar de lucht gewoonlijk zoo gesteld is, dat dezelve bij de minste onvoorzigtigheid ontvlamt; en zoo is dan eene zuiver menschlievende uitvinding in de handen van gewinzuchtigen en door de eigenzinnigheid der arbeiders geen middel van veiligheid, maar slechts van vermeerdering des voordeels geworden. In latere tijden kwam men ook op den inval, om, in plaats van de koolpilaren, ijzeren steunsels te zetten, die het met hout bekleede bovenste gedeelte of dak schragen. Op deze wijze kan men de kolen tot op het laatste stuk er uit krijgen. Desniettegenstaande gebeurt het meermalen, dat alles instort. Ook door het indringen van water en door het ontvlammen der lucht worden vele werklieden gedood of verminkt. Dit veroorzaakt een groot bezwaar voor de armenkas en voor de ondernemers; op eene of andere wijze moet toch gezorgd worden voor weduwen, weezen en verminkten.

Bij een door het Parlement bevolen onderzoek bleek, hoe gebrekkig eene manier het is, de steenkolen, even als koren, bij de inhoudsmaat, en niet naar het gewigt, te verkoopen en te belasten. Men heeft bevonden, dat een klomp kool van een kubiek-*yard*, die met vijfmaal den inhoud van eene holle maat, *boll* genaamd, overeenkomt, dezelfde maat zeven en een half maal vult, als men de kool in gewone stukken breekt, en negen maal, als men die tot gruis maakt. Bij den verkoop in het klein vinden dus de verkoopers hunne rekening daarbij, dat zij de kolen fijn brokkelen, waardoor veel verloren gaat en ook het overblijvende aan bruikbaarheid verliest.

Het verbruik der kolen is in *Engeland* dermate toegenomen, dat men weleens met bekommering aan de toekomst begon te denken. Men heeft echter bij onderzoek bevonden, dat de beide Graafschappen *Durham* en *Northumberland* eene uitgestrektheid van 837 vierkante *Engelsche* mijlen aan steenkolen hebben, waarvan de laag doorgaans twaalf voet dikte houdt, en dat er slechts 125 vierkante mijlen uitgegraven zijn. Duurt alzoo het vertier in dezelfde mate, als tot nu toe,

voort, dan zijn in dit gewest alleen nog kolen genoeg voor 1728 jaren; en het is bekend, dat in andere Graafschappen van *Engeland* en *Schotland* koolmijnen gevonden worden, die even rijk en niet zoo veel vergraven zijn, als die van *Newcastle*. *Engeland* heeft zijnen onmetelijken rijkdom niet enkel aan de vlijt en schranderheid zijner bewoners te danken, maar bovenal aan drie natuurlijke voordeelen, welke zijn: de gemakkelijke gemeenschap met de binnenste gedeelten des lands, voorts overvloed van zout-, tin- en inzonderheid ijzer-mijnen, en eindelijk een verbazende voorraad van de beste brandstof, die men hebben kan.

EDMUND KEAN,
DE BRITSCHE TOONEELSPELER.

Ook *Engeland* heeft zijnen TALMA verloren. EDMUND KEAN, de grootste *Britsche* Acteur van den tegenwoordigen tijd, stierf, 46 jaren oud, op den 15 Mei dezes jaars, te *Richmond*. Hij werd te *Londen*, op den 4 November 1787, geboren. Zijne ouders waren AARON KEAN, broeder des vermaarden Buikfprekers MOZES KEAN, en de dochter van den, in zijnen tijd, als Tooneelschrijver en Acteur, zeer geachten GEORGE SAVILLE CAREY. Hij behoort alzoo tot eene familie, aan den schouwburg na verwant. Verwaarloozing in de vroegste jeugd veroorzaakte naderhand veel arbeids, slechts ten deele gelukt, om den, naar ziel en ligchaam, achterlijken knaap eenigzins te vormen. Het, door de betrekkingen zijner ouders begunstigde, veelvuldige en vroegtijdige bezoeken des schouwburgs wekte in hem eene onweêrstaanbare zucht naar tooneelroem, en, pas vier jaren oud, waren zijne sprekende zwarte oogen hem behulpzaam in de vervulling van zijn verlangen, om de planken te betreden. „ Eenige dagen vóór de eerste vertooning der Opera „ *Cymon*," verhaalt MICHEL KELLY, „ werden mij verscheidene kinderen voorgesteld, om uit dezelve den benoodigden *Cupido* te kiezen. Één derzelven trok mijne bijzondere oplettendheid, van wege zijnen sprekenden blik. In zijne groote zwarte oogen was zijne begeerte, om gekozen te worden, te lezen. Die stomme welsprekendheid konde ik niet weêrstaan, en ik nam alzoo dit kind, toen nog weinig vermoedende, dat het eenmaal tot een zoo uitstekenden kunstenaar zoude opgroeijen!" — Terwijl KEM-

ELL in *Drurylane* den hoogsten roem inoogste, verrigtte KEAN aldaar werktuigelijke diensten. Later vervulde hij onbeduidende rollen in *Haymarket*, maar noch tot zijne eigene, noch tot des publieks voldoening. Daarop zwierf hij met rondtrekkende troepen, zelfs met koorddansers, her- en derwaarts, tot dat hij, in 1811, bij den schouwburg te *Exeter* een *engagement* verkreeg. Dat zijne opvoeding verwaarloosd was, gelijk wij reeds aanmerkten, is uit het reeds vermelde blijkbaar. Tot niets betoonde hij eenigen lust, in spijt van den voortreffelijksten aanleg, wat buiten het tooneel omliep. Nooit sloeg hij zelf eenig geloof aan het wegens hem verbreide, valsche gerucht, alsof hij een natuurlijke zoon des Hertogs VAN NORFOLK ware; maar hij weêrsprak het destijds niet, omdat zulks de opmerkzaamheid des publieks, hem zoo noodig, op hem vestigde. In zijn twintigste jaar huwde hij met *Miss* CHAMBERS; maar reeds na verloop van weinige maanden berouwde hem die stap, en in zijn verdriet deswege gaf hij zich meer dan ooit over aan een losbandig leven. Toen hij echter vader werd, bepaalde hij zich, waarschijnlijk ter oorzake van vermeerderde behoeften, van nieuws tot vlijtige beoefening der kunst. Toen hij te *Exeter* kwam, had hij reeds twee zonen. De oudste, toen twee jaren, heette HOWARD; een naam, welke het gerucht, betrekkelijk den Hertog VAN NORFOLK, nieuw voedsel gaf. Het kind werd slechts vier jaren oud. Te *Exeter* werd de Heer NATION, een kenner van SHAKESPEARE en het tooneel, op KEAN opmerkzaam, en deed alwat hij vermogt, om het publiek te zijner gunste te stemmen. Dit schijnt hem echter niet bijzonder gelukt te zijn. Immers een stadgenoot vermeldt, dat de inwoners van *Exeter* elkander te dier tijd dikwijls vroegen, wat dan toch de Heer NATION in dat jonge mensch zag, om zoo veel ophefs van hem te maken.

Had KEAN tot dusverre al de onaangenaamheden en ontberingen, zijner loopbane, vooral in den aanvang, eigen, in volle mate gesmaakt, de volgende anecdote bewijst, dat zijne levensomstandigheden nog alles behalve aangenaam waren. Des Heeren NATION's barbier, die ook het tooneel bediende, kwam op zekeren dag, naar gewoonte, bij hem, en beantwoordde de vraag, hoe KEAN den vorigen avond gespeeld had, aldus: „Is „'t geen schande, dat men zulk eenen man dus bejegent? „Om zich voor zijne zware rol eenigzins te versterken,

„ had hij eene pint *porter* noodig. Hij had geen geld, en „ de waard wilde hem niet borgen. Ik heb hem op staanden „ voet de twee *pence* gegeven." En echter sprak KEAN later van dit tijdperk, als van zijne gouden eeuw! — Van *Exeter* begaf zich het tooneelgezelschap naar *Weymouth*, en van daar naar het eiland *Guernsey*. Hier moest KEAN, op zekeren avond, de rol van *Arlequin* spelen; maar, toen het spel begon, was hij verdwenen. Na verloop van een paar dagen vond men hem in een bierhuis weder, en het eerste, wat hij zeide, was: „ Ik speel geen *Arlequin*; „ ik wil verd.... zijn, als ik het doe!" Het publiek nam dit echter zeer euvel op; zijn *benefiet* nam gevolgelijk niet op, en, toen de troep het eiland verliet, moest *hij*, om schulden, daar achterblijven. Toen men hem eindelijk vrijliet, begaf hij zich naar *Teignmouth*, waar hij, in eene kleine herberg, een *Concert* gaf, voor zes *pence* de persoon, ten einde naar *Exeter* te kunnen komen. Hier gaf hij een tweede, voor een' (*Eng.*) schelling *entrée*, en ging toen naar *Barnstaple*, waar hij, voor zich en zijne vrouw, tegen dertig schellingen per week, *geëngageerd* was. In den herfst van 1813 kwam hij te *Dorchester*. Derwaarts werd, op herhaald aanzoek van Dr. DRURY, de Directeur van *Drurylane*, de Heer ARNOLD, afgevaardigd, en woonde twee avonden na elkander, onbekend, de voorstellingen van KEAN bij, welke volstrekt geen volk trokken. Na afloop der tweede vervoegde zich de Heer ARNOLD achter de schermen bij hem, en noodigde hem, tegen den volgenden morgen, op het ontbijt. Als buiten zichzelven kwam KEAN dien avond te huis. „ Ik heb mijzelven voor altijd be„ dorven!" riep hij zijner vrouwe toe: „ ARNOLD is twee„ maal in den schouwburg geweest, en ik heb mij geene „ moeite gegeven, maar zeer flaauw en onachtzaam ge„ speeld; want — wie kan voor zulke ledige zalen *spelen*?" Na een' slapeloozen nacht, ging KEAN naar den Heer ARNOLD, die hem verklaarde, dat hij, naar zijn gevoelen, te *Londen* fortuin zoude maken, hoewel het publiek somwijlen zeer grillig was. Diensvolgens deed hij hem tweederlei voorslag; namelijk, zich terstond te *engageren* voor drie speelsaizoenen, het eerste tegen acht, het tweede tegen tien, het derde tegen twaalf *guinjes* per week; of, vrij van onkosten en alle andere uitgaven, met hem naar *Londen* te reizen, en desgelijks, zoo hij niet geviel, of het met

het *Comité* niet mogt kunnen vinden, vergoeding voor de terugreis. Acht *guinjes* waren toen voor KEAN een groote fchat, en hij nam alzoo, zonder bedenken, den eerstgenoemden voorflag aan. Het *contract* was nog niet geteekend, toen KEAN, op raad van den Heer NATION, zijne voorftellingen te *Londen*, op den 26 Januarij 1814, met *Shylock* begon, en eene volkomene zegepraal in die rol behaalde. Toen hem nu het *contract* werd voorgelegd, aarzelde KEAN geen oogenblik, hetzelve te teekenen; maar het *Comité* vernietigde op ftaanden voet het verdrag, verleende hem een inkomen van den eerften rang, en fchonk hem daarenboven vijftig *guinjes*. Na de voorftelling van *Koning Richard* kreeg hij honderd *guinjes*, van *Lord* ESSEX een prachtig zwaard, en van toen af ftreefde de groote wereld naar zijne bekendfchap.

KEAN's talent was nagenoeg algemeen; alleen in kleine blijfpelen konde hij niet flagen. Verwaandheid was en bleef hem vreemd, hoezeer hij de bewustheid van eigenwaarde fteeds in den boezem omdroeg, en, waar het pas gaf, het niet ontveinsde, welk eene hoogte hij in de kunst hoopte te bereiken. Toen hem eenige vrienden, van wege zijne ongemeene bekwaamheid in de behandeling van den degen, aanzochten, eene fchermfchool op te rigten, antwoordde hij: „Dat gaat niet aan: men moet van mij niet „kunnen zeggen, dat ik fchermmeester geweest ben." — Overigens bezat KEAN al de voorregten en gebreken van een Genie. Nooit vergat hij zijne eerfte begunftigers. Toen hij met al den roem van eenen eerften Treurfpeler te *Exeter* terugkwam en als *Richard* optrad, wees hij in de kleedkamer, waar ook de Heer NATION zich bevond, op een' met fteenen omzetten halskraag, dien hij om had; het was een zeer gefletene, welke hem, vóór jaar en dag, door NATION te *Exeter* vereerd was; en verbaasd zeide deze: „Gebruikt gij dat oude tuig nog?" — „Nooit geef ik „den *Richard* zonder *dezen* kraag!" antwoordde KEAN: „hij is mij meer waard, dan alle nieuwere gefchenken; want „ik ontving dien, toen ik hem noodig had."

KEAN betrad voor de laatfte maal als *Othello* het tooneel. Hij was bleek en ziekelijk, en had aan de dringende vertoogen zijner vrienden, om zich te fparen, geen gehoor verleend. Zijne ligchaamskrachten ondersteunden echter zijnen wil niet meer. Hij viel onder het fpelen in onmagt, en zonk zijnen eenigen zoon in de armen, met de woorden: „*Fa-*

[illegible] Ochald's compagnie's gaan." ([illegible])

DE VELDMAARSCHALK KUTUSOW.

In den heeten strijd, dien de *Polen* weleer voor hunne vrijheid kampten, lag, op den dag eens bloedigen gevechts, onder de dooden van het slagveld, zwaar gewond, GOLENISTSCHEFF KUTUSOW, destijds Kolonel bij de *Russische* armee. Eenige *Polen*, die hem vonden, erbarmden zich over den ongelukkigen, verbonden zijne wonden, wierpen over den naakgeplunderden een' ouden overrok, en bragten hem in een nabijgelegen dorp, waar hij wel huisvesting vond, maar, van alle geneeskundige hulp verstoken, een' smartelijken dood te gemoet zag. KUTUSOW vermande zich. Hij kende de omstreken en de stelling der legers naauwkeurig, en nam het besluit, naar het, 3 of 4 uren verwijderde, *Pruissische* leger te vlugten. Hij stond, in een' door de maan verlichten nacht, van zijn stroolegér op, en sleepte zich, meest op handen en voeten kruipende, tot aan de *Pruissische* voorposten. Hier verstond echter niemand zijne taal, en nog minder konde men in deze havelooze *Poolsche* kleeding een *Russisch* Officier vermoeden. Hij was in gevaar van door het piket teruggewezen of zelfs mishandeld te worden, toen zijn goed geluk een *Pruissisch* Officier, VON HORN genaamd, bij hem bragt, die wel met de taal des vreemdelings even weinig bekend was als zijne soldaten, maar toch menschelijke gevoelens bezat, den gekwetsten aan het opzigt eens bekwamen Veldarts overgaf, en daarbij de kosten ter verpleging voorschoot.

KUTUSOW's sterke natuur herstelde zich spoedig, en hij had intusschen ook gelegenheid gevonden, VON HORN met zijn' persoon en lotgevallen bekend te maken. Hij was nu geheel hersteld, en voornemens van zijnen redder afscheid te nemen, en naar de *Russische* armee terug te keeren, toen HORN hem bij het afscheidnemen een papier in de hand drukte, en met de woorden: „Vaarwel, en reis voorspoedig naar *Petersburg!*" zich schielijk verwijderde. Het papier bevatte 16 Friedrichsd'or, en daarbij de weinige regelen: „Indien gij u eens in staat bevindt mij deze som terug

te geven, is het goed. Zoo niet, behoeft gij daarover geene zorg te hebben."

HORN hoorde niets meer van KUTUSOW, die inmiddels tot den rang van Veldheer steeg, en zich het geheele vertrouwen van zijnen Vorst verwierf. Na den slag bij *Austerlitz* bragt hij de *Russische* armee over *K.* terug, waarbij hem van de *Pruissische* zijde de Heer VON TR-D als Kommissaris werd medegegeven. Toen die Heer aan de *Pruissische* grenzen de korpsen ontving, en zich aan den Generaal KUTUSOW als zijnen geleider door het *Pruissische* gebied voorstelde, was de eerste vraag van den Generaal: „Kent gij eenen Heer VON HORN, in dienst van uwen Monarch?" — „Ja, ik ken hem, en ik vereer in hem een' mijner beste vrienden." — „Leeft hij? Waar is hij? Schielijk, zeg het mij!" — „Hij bevindt zich als Kapitein en Adjudant-generaal in *K.*" — „Vergeet niet, mij hieraan te herinneren, zoodra wij daar aankomen, en breng mij dan terstond bij hem."

Deze opdragt geschiedde als ten overvloede; want naauwelijks bereikten zij de poorten der stad, of KUTUSOW verlangde reeds bij HORN gebragt te worden. Toen hem echter VON TR-D deed opmerken, dat zij eerst den Kommandant der stad moesten bezoeken, antwoordde hij ongeduldig: „Goed, maar dan aanstonds naar HORN."

Zij betraden de woning van den Kommandant, en KUTUSOW viel, zonder op dezen acht te slaan, met den uitroep: „Redder mijns levens, mijn weldoener!" in de armen van HORN, die daar juist tegenwoordig was. Na de eerste hartstogtelijke begroeting wendde hij zich tot den Kommandant, en verhaalde hem de edele handelwijs van HORN. Hierop verontschuldigde hij zich bij dezen wegens het stilzwijgen, tot hiertoe door hem gehouden, voegde daarbij: „Thans wil ik ten minste mijne geldschuld voldoen," en overhandigde hem eene beurs met 4000 roebels. Zonder te spreken, ging HORN naar eene nabij zijnde tafel, nam uit de beurs 16 Friedrichsd'or, en gaf het overige aan KUTUSOW terug, met de woorden: „Ik heb genomen, Heer Generaal, 't geen ik u eens leende, en daarmede houdt gij op mijn schuldenaar te zijn." — „Kan ik dan in 't geheel niets voor u doen?" — „Ik heb het noodige, en weet matig te leven." — „Hebt gij kinderen?" — „Een zoon." — „O, zoo geef dien aan mij over!

Ik zal hem tot vader verstrekken." — „ Dat ben ik voor hem. En daarenboven behoort hij aan zijn vaderland toe." — „ Waar is hij thans." — „ Op het Militair Instituut te ***." — „ Is dat het voornaamste in de *Pruissische* Staten?" — „ Neen, het voornaamste is te *Berlijn*; maar het jaargeld in hetzelve bedraagt 700 daalders, en zoo veel veroorloven mijne omstandigheden niet."

KUTUSOW wendde nu het gesprek op andere zaken, en nam vervolgens een hartelijk afscheid van den redder zijns levens. Acht dagen daarna ontving de Heer VON HORN een' brief van het bestuur van het Militair Instituut te *Berlijn*, waarin hij werd verzocht, zijnen zoon daarhenen te zenden, dewijl reeds het onderhoud gedurende vier jaren voor denzelven met 2800 daalders was vooruitbetaald. De Heer VON HORN deed zulks.

DE BEURSDAMES VAN PARIJS.

De Priesteresssen der drie percents hebben hare plaats op de galerijen, en vormen daar een' financiélen kring *en chapeau et en robe*. Terwijl de schare van mannen zich, beneden, als een rustelooze stroom beweegt, volgen de Dames, boven, hunnen gang met angstvalligheid, en zijn ten speelbal van dezelfde gemoedsbewegingen en gevaren. Stoelen zijn rondom geplaatst, en de schoone speelsters, die de eenzaamheid en kalmte van het huisbestuur verwisselden voor al de onrust en de kansen van den speculant, geven, vol drift en vuur, hare orders aan den oplettenden Makelaar, koopen, verkoopen, redeneren, bijten op hare lippen en nagels, trots den besten Effektenjood. Ziet haar teekens geven aan een' man beneden, vurige en doordringende oogwenken werpen onder de menigte, een' vluggen bode afvaardigen, een geheimzinnig antwoord ontvangen; en gij zoudt denken, dat het de Liefde gold, die angstvallig de stappen bespiedt van een' aangebeden minnaar, om te vernemen, of hij zich ruïnere dan met goud als overlade, die beeft voor zijn noodlot, in zijn geluk deelneemt, zijnentwege siddert voor de gevolgen van dit wegslepend en heilloos spel. Maar, niets van dat alles! Deze Dames, die de Beurs omgeven en als 't ware kroonen met een' krans van rozen, even als de balcons en loges in den Schouwburg het parterre, — zij zijn daar, uitsluitend, voor

hare eigene, perfoonlijke, geldelijke belangen. De koopen, verkoopen, overdragten enz. gefchieden in en op hare namen. „Hoe ftaan de drie percents? — Dalen de vijf percents? — Hoe veel op tijd? — De zaken van *Spanje* hebben geen invloed op den koers, noch van de drie percents, noch van de *Cortes*, noch van de *Perpetuëlen*, noch van de Koninklijke leening. — Waar hebt ge dien hoed gekocht? — Men rekent op SAARSFIELD en zijne armee. Koop dan! — De kleur van die *robe* is *charmant*. — In de *Belgifche* leening geene verandering. — De dukaten zijn twintig *centimes* gerezen. Ik neem ze. — Gaat ge op het Bal van *Mad.* P.? — Zeg aan mijn' Makelaar, dat hij mijne vijf percents verkoope. Er is te weinig beweging in dat fonds. — Ik heb heden duizend kroonen gewonnen; gisteren verloor ik tweeduizend; morgen zal het nog beter gaan. — Geef mij de prijscourant." Deze zijn de zachte en teedere woorden, welke van die fchoone lippen vloeijen!

Sinds tien jaren gaat het dagelijks zoo. Dagelijks begeeft zich deze ftoet van Bevalligheden naar de Beurs, des middags van twee tot vier ure, velen in eene cabriolet, gelijk de Effektenhandelaars, om te fpeculéren in de verfchillende fondfen, welke de Beurs in geftadige beweging houden. 't Is in waarheid eene foort van *Sint-Simonismus*, eene toenadering althans tot de vrijmaking (*émancipation*) der Vrouw!

DE TACHTIGJARIGE ADVOCAAT.

(Uit de *Mémoires* van DE LA PLACE, wat het voorval betreft.)

'T Was na den dood van *Lodewijk*,
In naam *Louis le Grand*;
't Regentfchap van het Lelierijk
Bekleedde *d'Orleans*.

Aan vele takken van beftuur
Had deez' de hand gelegd;
Want zelden vindt een nieuw bewind
Den gang van 't oude regt.

Zoo ftelde hij ook zek'ren Raad
Of Hoofddirectie daar,
En gaf 't *praefidium* er van
Den Maarfchalk *De-Villars*.

Aan dezen wees hij tot lokaal
't Hôtel van *Conti* aan;
Een uitgeſtrekt gebouw, dat lang
Had buiten dienst geſtaan.

Te weten, buiten dienst van 't land;
Want meer dan één gezin,
Dat met den huisvoogd zich verſtond,
Bewoonde er kamers in.

Deze allen was de nieuwe maar
Eén hoogst ontijdig woord:
Te blijven werd er geen' vergund;
Men dreef beleefd hen voort.

Met pak en zak trok ieder af;
Een ſtramme grijze alleen
— De man was vroeger Advocaat —
Weerſtond en wou niet heên.

Hij nestelde in een klein vertrek,
Niet ver beneden 't dak,
En leefde, ſchoon niet ruim bedeeld,
In ſtilte, op zijn gemak.

Hij woonde wel een weinig hoog,
Maar — hoog in een paleis!
Daarmeê had hij zich ſteeds getroost,
En ſloeg nu elken eisch

Op zijne haardſtede in den wind,
Verklaarde niet te gaan,
Al kwam de Maarſchalk in perſoon
't Beleg rondom hem ſlaan.

Er wordt dan ook rapport gemaakt
Aan d' ed'len Preſident,
Hoe de oude knaap 't herhaald bevel
En zijn gezag miskent.

„ Hoe!" roept de Preſident met drift,
„ Is de oude zinneloos?
„ Hij pakke onmiddellijk zich voort,
„ En make mij niet boos!"

Men maant den Advocaat op nieuw;
Men dreigt hem, maar om niet,
Tot dat de Maarschalk in persoon
Zich bij hem melden liet.

„Uwe Excellentie treê maar in,
„En doe mij, ouden man,
„Die schaars deze eer genoot, verstaan,
„Hoe ik hem dienen kan."

De Maarschalk ziet hem bits in 't oog:
„Daar — roept hij — staat de wacht,
„Zoo gij 't bevel tot uw vertrek
„Nog langer stout veracht."

„Uwe Excellentie zette zich
„Een oogenblikje neêr,
„Sla de oogen op dit kleine blad,
„En schenk' haar gunst mij weêr!"

Nu reikt hem de oude een schrift, gerigt
Aan Frankrijks Prins-Regent,
En blijkbaar 't werk van eene hand,
De veder reeds ontwend.

De Maarschalk leest: „Doorluchte Vorst!
„Een ned'rig onderdaan,
„Nabij de tachtig jaren oud,
„Roept u om bijstand aan.

„'t Hôtel van *Conti* is 't verblijf,
„Waar ik mijn dagen slijt,
„En waar een kamertje onder 't dak
„Mij heden wordt benijd.

„Ik moet uit mijne wijkplaats voort;
„Ik, arme grijze man,
„Die, wat er ook in huis geschied',
„Noch hoor noch storen kan;

„Die verre van *Bureaux* mij hou',
„Aan geene staatzaak denk,
„En nooit mijn eerbied voor de wet
„Of burgerpligten krenk.